

לְכָל דְבָרוֹת וּלְכָל אַמִּירוֹת כּו'.

נִרְאָה דְקָשָׁה לוֹ מ"ש וַיִּקְרָא וְלֹא פִינְרַשׁ מִי הַקּוֹרָא וְאִי סִמְךָ עַל מ"ש אַחֵר זֶה וַיִּדְבֵּר ה' מִמִּילָא הוּא יִתְבָּרַךְ ג"כ הַקּוֹרָא, קָשָׁה דְהוּ"ל לֹמַר אֵיפְכָא וַיִּקְרָא ה' אֶל מֹשֶׁה וַיִּדְבֵּר אֵלָיו כַּמ"ש וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה וְכֵן בְּהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת, לְזֶה תִּירָץ דְמַרְמִז בְּזֶה לְשׁוֹן חֲבֵה, דִּישׁ חִילּוּק בֵּין שְׁקוֹרָא אֶל עֲבָדוֹ וּמִצְנָה עֲלָיו זֶהוּ דְרָךְ מוֹרָא וְאִין פֶּאן דְבוּק אֶלָּא קְרוֹב אֵלָיו בְּשַׁעַת הַקְּרִיאָה וְלֹא אַח"כ, מִשָּׂא"כ אִם שְׁנֵי אוֹהֲבִים קוֹרְאִים זֶה לְזֶה הוּא לְאַהֲבָה חִלוּטָה וְדְבוּק בִּינֵיהֶם.

ע"כ אָמַר רש"י דְפְסוּקָה זֶה הוּא מוֹרָה שְׂפָכְל מְקוּם שְׁיֵישׁ דְבוּר אוֹ צִיוֵי הִיתָה קְרִיאָה בְּלִשׁוֹן חֲבֵה פְּאוּהֵב לְאוּהֵבוֹ לֹא פְּאָדוֹן לְעֲבָדוֹ, וְהוּא לְשׁוֹן שְׂמֵלְאָכִי הַשְּׂרַת מִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ דְכַתִּיב וַיִּקְרָא זֶה אֶל זֶה לֹא זֶה לְזֶה פְּאָדוֹן לְעֲבָדוֹ אֶלָּא דְרָךְ חֲבֵה וְרִיעוּת אֶבְל לְנִבְיָאִי או"ה נֹאמַר וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל בְּלַעַם דְּהִינְנוּ דְרָךְ מוֹרָא פְּצִיוֵי הָאָדוֹן לְעֲבָדוֹ, וּמִמִּילָא הִנְהוּ דְרָךְ אַרְעֵי לֹא דְרָךְ דִּיבוּק פְּאוּהֲבִים זֶה לְזֶה.

וע"כ לֹא הִזְכִּיר פֶּאן ה' אֶצְלַת הַקְּרִיאָה דְהִנְהוּ מִשְׁמַע דְרָךְ צִיוֵי פְּאָדוֹן לְעֲבָדוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן שְׂאוּהֵב קוֹרָא לְחֲבִירוֹ וַיֵּשׁ עוֹד חִילּוּק בֵּין קְרִיאוֹת הָאֵלוֹ, דְבִקְרִיאַת אָדוֹן לְעֲבָדוֹ הוּא שְׁיִיכָא דְנוֹקָא אִם אִין הֶעֱבֵד אֶצְלוֹ קוֹרְאוֹ שְׁיָבֵא אֵלָיו, אֶבְל אִם הוּא כְּבָר אֶצְלוֹ א"צ קְרִיאָה, אֶבְל בְּקְרִיאָה שֶׁל חֲבֵה שְׁזַכְרָנוּ הִיא אֶפְּלוֹ עוֹמֵד אֶצְלוֹ וּמִפְּנֵי הַחֲבֵה הוּא זוֹכֵר שְׁמוֹ, וְזֶה מְבִנְיָאָר גַּבֵּי מִלְּאָכִי הַשְּׂרַת שְׁנֹאמַר וַיִּקְרָא זֶה אֶל זֶה מִשְׁמַע לְשׁוֹן זֶה אֶל זֶה דְּהֵם סְמוּכִים זֶה לְזֶה וְאֶפְּלוֹ הֵכִי קוֹרְאִים אֶחָד לְחֲבִירוֹ.

וַיֵּשׁ עוֹד פִּירוּשׁ לְקַצַּת מְפָרְשִׁים וַאֲמַר קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ, שְׁהַפִּירוּשׁ שֵׁם שְׂמֵלְאָךְ אֶחָד שְׁמוֹ קְדוּשׁ וּמִלְּאָךְ אֶחָד אוֹמַר לוֹ אַתָּה שְׁשִׁמְךָ קְדוּשׁ, נֹאמַר קְדוּשׁ, וְאוֹמְרִים כְּנֹלַם קְדוּשׁ ה' צְבָאוֹת, הֲרִי שְׁאֶפְּלוֹ הֵם בְּיַחַד כַּמ"ש זֶה אֶל זֶה אַפ"ה קוֹרְאוֹ בְּשֵׁמוֹ קְדוּשׁ, ה"נ כֵּן הוּא גַבֵּי מֹשֶׁה כָּאן.

דְּלֹא פְּקְרִיאַת וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם שְׁשֵׁם הִיתָה הַקְּרִיאָה כְּבִיכּוֹל פְּאֵילוֹ הָאָדָם רַחוּם מְמַנּוֹ וּע"ז קָשָׁה לְמָה אָמַר אֶל מֹשֶׁה דְמִשְׁמַע שְׁקוֹרְאוֹ שְׁיָבֵא אֵלָיו מִמְּקוֹם שֶׁהוּא שֵׁם כְּמוֹ בְּאָדָם מִשָּׂא"כ כָּאן וּא"כ אֶל הוּא מִיְנוֹתָר כָּאן וְהוּ"ל וַיִּקְרָא מֹשֶׁה, וְכִמוֹ שְׁמִצְיָנוּ גַבֵּי שְׂמוּאֵל שְׂבַפְעֵם הִרְאִישׁוֹן פְּתִיב וַיִּקְרָא ה' אֶל שְׂמוּאֵל וְאַח"כ שְׁנֵי פְּעָמִים אוֹמַר וַיִּוֹסֶף ה' קְרוּא עוֹד שְׂמוּאֵל, וְהִינְנוּ שְׂבַפְעֵם הָאֶחָד לֹא הִיתָה הַקְּרִיאָה דְרָךְ תִּיבָה אֶלָּא פְּקוֹרָא מְרַחוּק ע"כ אָמַר אֶל שְׂמוּאֵל אֶבְל אַח"כ שְׁנַתְקַרְב אָמַר סְתָם שְׂמוּאֵל וְלֹא אֶל כִּי הוּא דְרָךְ רַבָּה, וּא"כ קָשָׁה כָּאן שְׂאִמְרָנוּ שְׁדְרָךְ חֲבֵה הוּא הִנְהוּ לוֹ לֹמַר מֹשֶׁה כְּמוֹ בְּשְׂמוּאֵל, וּע"ז תִּירָץ רש"י דְהִיא אֶל מְמַעַט שְׂפָל יִשְׂרָאֵל לֹא שְׁמַעוּ וְכִינּוּן שֶׁהַקְּרִיאָה דְכָאן הִיא דְרָךְ חֲבֵה מוֹכַח מִזֶּה דְבָכְל מְקוּם הִיתָה כֵּן, ע"כ כְּתִב רש"י לְכָל הַדְּבָרוֹת כּו' דַּל"כ לְמָה נִשְׁתַּנָּה דְנוֹקָא כָּאן לְהִרְאוֹת הַחֲבִיבָה.

אֶלָּא דְבִאֲמַת הִיתָה בְּכָל מְקוּם כֵּן וְכָאן נִכְתַּב בְּתַחֲבִילַת הַסְּפָר כִּי לְלַמֵּד עַל הַפְּלֵל כְּלוּל יָצָא: יְכוּל אַף לְהַפְּסוּקוֹת הִיתָה קְרִיאָה, הַפְּסוּקָה פִּירוּשָׁה אוֹתָן פְּרִישׁוֹת שְׁנִכְתְּבוּ אַחֵר פְּרִישָׁה רֵאשׁוֹנָה שְׁנִזְכַּר שֵׁם וַיִּדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה, וּבְפִרְשָׁה שְׂאִחְרִיָּה נִכְתַּב סְתָם, כְּמוֹ אַחֵר פְּרִישָׁה זֹו נִכְתַּב וְאִם מִן הַצָּאן אֶלָּא שֶׁהַקֵּב"ה הַפְּסִיק קַצַּת בִּינֵיהֶם וְחִזַּר לֹמַר הַפְּרִישָׁה

אחרת, אבל קריאה לא הייתה שם קודם אמירת פְּרָשָׁה השְׁנִינָה ופְּרִוּשׁ דְּבָרֵי רַש"י פֶּאן הוא בְּדָרָךְ זֶה, דְּבָכָל מְקוֹם דְּאִיתָא לְשׁוֹן יְכוּל אִינוּ דְרַךְ קוֹשְׁיָא אֵלָא הוּא תְּפִירוּץ עַל קוֹשְׁיָא דִּישׁ שָׁם יתור, וע"ז מְתַרְץ יְכוּל כּו' דְּהִיָּה מְקוֹם לְטַעוֹת בְּאִינָה טַעוֹת קמ"ל הַאי יתור לְבַטֵּל הַטַּעוֹת, ה"נ קִשָּׁה ל"ל נִדְבָר ה' אֵלָא הִיָּה לוֹ לומר וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר לוֹ, אֵלָא ע"כ פְּרִוּשׁ דְּהַאי וַיִּדְבֵּר הוּא מִיעוּט דְּמַמְעֵט מְקוֹמוֹת אַחֲרִים שְׁלֵא הִיָּתָה שָׁם קְרִיאָה, הִיָּפָךְ מִמ"ש לְכָל דְּבָרוֹת הִיָּתָה קְרִיאָה, לְזֶה מְתַרְץ יְכוּל אֶף לְהַפְסְקוֹת הִיָּתָה קְרִיאָה, לְכַךְ נֵאמַר וַיִּדְבֵּר לְמַעַט הַהַפְסְקוֹת אֲבָל כָּל שְׁאָר פְּרָשִׁיּוֹת הָיוּ בְּכָלֵל קְרִיאָה קוֹדֶמֶת לָהּ: וְהָיָה הָיוּ הַהַפְסְקוֹת מְשֻׁמְשׁוֹת.

בְּשֻׁלְמָא בְּלֵא הָא שְׁהַקְדַּמְנוּ הו"א שְׁלֵא הִיָּה שָׁם הַפְסְקָה כְּלָל אֵלָא פּוֹלֵן נְסֻמְכוּ בְּמֵאמַר אַחַד, אֲבָל הַשְׁתָּא דְּכַתְבָּה תוֹרָה יתור וַיִּדְבֵּר כְּדִי לְבַטֵּל הַטַּעוֹת דְּקְרִיאָה קוֹדֶם הַהַפְסְקוֹת ש"מ שְׁהָיוּ שָׁם הַפְסְקוֹת, ע"ז קִשָּׁה לְמָה בְּאַמְתָּ הָיוּ שָׁם הַפְסְקוֹת כְּלָל: לִיתָן רִינוּחַ לְמֹשֶׁה לְהַתְּבוּנָן כּו'.

בְּוֹדָאֵי יֵשׁ כַּח לְהַקְב"ה לִיתָן חֲכָמָה לְמֹשֶׁה שְׁיִתְבוּנָן אֶפְיָלוּ בְּלֵא הַפְסְקָה, אֵלָא שְׁעֻשָׁה פֶּן לְלַמְדְנוּ דְרַךְ אֶרְץ כְּדִי שְׁלֵא יִסְמְנוּ אָדָם עַל חֲרִיפוֹתוֹ שְׁיֵאמַר מְמַהֵר לְקַבֵּל אֲנִי וְאֶדְרַבָּה לְפָנֵים חוֹרְפָא שְׁבִשְׁתָּא, ע"כ יַעֲשֶׂה הַפְסְקָה בְּלִמְדוֹ: אֵלָיו כּו' ר' יְהוּדָה אוֹמַר י"ג דְּבָרוֹת כּו'.

אע"ג דְּלִשׁוֹן זֶה הִנְרַגַל בְּלִשׁוֹן פְּלוֹגְתָא מ"מ פֶּאן הוּא מְפָרֵשׁ דְּבָרֵי ת"ק, וּבִת"כ אִיתָא בְּאַמְתָּ א"ר יְהוּדָה. וּמְצִינוּ ג"כ בְּלִשׁוֹן הַנְּזַכֵּר בְּכָאן שְׁאִינוּ אֵלָא מְפָרֵשׁ, וְהַפְּרִוּשׁ הוּא פֶּאן עַל מ"ש ת"ק לְמַעַט אֶת אֶהְרֹן דְּקִשָּׁה מֵהִיכִי תִּיְתִי שְׁיִשְׁמַע אֶהְרֹן יוֹתֵר מְכַל יִשְׂרָאֵל וּל"ל אֵלָיו, לְזֶה א"ר יְהוּדָה שְׁיֵשׁ י"ג פְּסוּקִים שְׁנֹזְכֵר אֶהְרֹן ע"כ צָרִיךְ מִיעוּטִים ע"ז דְּלֵא לְאֶהְרֹן נֵאמְרוּ כְּלָל.

וא"ל א"כ לְאִיזָה צְרוּךְ נְמֻשָׁף אֶהְרֹן עִם מֹשֶׁה בְּפְסוּקִים הַנִּזְכָּר, דְּשִׁיתְפוּ בְּשִׁבִיל שְׁיִהְיָה שְׁוֹתְפוּ לְשִׁלְיָחוֹת לְיִשְׂרָאֵל, כ"כ הֵרָא"ם. וְאִין זֶה מְסַפִּיק דִּמ"מ יֵשׁ ח"ו שְׁקַר בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה שְׁאַמְרָה שְׁהִיָּה הַדְּבוּר לְמֹשֶׁה וּלְאֶהְרֹן.

וצ"ל דְּכָבֵר יְדוּעַ שְׁיֵשׁ חִילוּק בֵּין נְבוּאָה לְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ, וּמְדַרְיַגַת הַנְּבוּאָה הִיא מְעַלָּה יוֹתֵר גְּבוּהָה מִמְעַלַת רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ, וְדוּד וּשְׁלֵמָה כָּל דְּבָרֵיהֶם הָיוּ בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ לֹא נְבוּאָה. וְהִנֵּה בְּמְקוֹמוֹת שְׁנֹזְכֵר אֶהְרֹן עִם מֹשֶׁה הִיָּה הַעֲנִין שְׁאֶהְרֹן רָאָה פֶּן בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ אֵלָא שְׁמֻשָׁה הִיָּתָה לוֹ מְעַלַת נְבוּאָה, אֲבָל מ"מ הָיוּ שְׁנִיָּהֶם בְּכָלֵל יוֹדְעֵי דְבָרֵי ה' אֵלָא שְׁהִידְעָה שְׁל מֹשֶׁה יוֹתֵר חֲשׁוּבָה מִיְדִיעַת אֶהְרֹן דְּבָר זֶה לּוֹמְדִים מִפֶּחַם הִי"ג מִיעוּטִים שְׁמַבִּיא רַש"י קֶצֶת מֵהֶם: יְכוּל שְׁמַעוּ אֶת קוֹל הַקְּרִיאָה, הִרְבָּה מְטָרִיחִים עֲצָמָם לְפָרֵשׁ לְמָה פָּתַב רַש"י דְּבָר זֶה פֶּאן וְלֹא קוֹדֶם דְּבוּר שְׁל אֵלָיו לְמַעַט אֶהְרֹן.

וְהַדְּבָרִים פְּשׁוּטִים לְפִי עֵנ"ד דְּדְבָרֵי רַש"י פֶּאן תְּלוּיִים זֶה בְּזֶה, דְּעִיקַר הַטַּעַם לְחֻלְק בֵּין קְרִיאָה לְדְבוּר הוּא מִפֶּחַם הִי"ג מִיעוּטִים שְׁהֶם הִי"ג דְּבָרִים שְׁנֹזְכֵר בְּהֶם אֶהְרֹן וּמֹשֶׁה וְהֶם בְּדְבוּר דְּנֻקָא לֹא בְּקוֹל הַקְּרִיאָה, וְאֶפְשָׁר שְׁבְאַמְתָּ שְׁמַעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֶת הַקְּרִיאָה דְּהָא ע"ז אִין מִיעוּט לְגַבֵּי אֶהְרֹן, וְא"כ כָּל יִשְׂרָאֵל הוֹוִינּוּ כְּאֶהְרֹן בְּזֶה וְאִין לְאֶהְרֹן מְעַלָּה עַל כָּל

ישראל בזה, כיון דמפח אליו נתמעט אהרן עם כל ישראל והו"א דזה דוקא בדיבור אבל לא בקול הקריאה.

ת"ל קול לו קול אליו. ביאור דבר זה דבפסוק נשא פתיב ובבוא משה אל אהל וכו' נישמע את הקול, מדבר אליו היה אפשר לכתוב קול מדבר לו וכתב קול מדבר אליו לדרשה דכל ישראל שמעו, ממילא גם אהרן לא שמע דכבר הושוו ביחד כמו שזכרנו.

וברא"ם הגיה פאן ברש"י יכול שמע את קול הקריאה ומפרשו על אהרן לחוד, והדברים פשוטים כמו שזכרתי. ויש פאן גמגום לפי דעת קצת מפרשים והלא לא דרשינו בשום מקום אליו ולא פתיב לו, עד שכתבו בשם הריטב"א דגמרא גמירא להו דכאן דוקא דרשינו ליה ולי נראה בדרך זה דכאן היה ראוי לומר לו, דכבר פירש"י בהרבה מקומות דכל לי ולו הסמוכים לדבור פירוש שלקחם עלי ועליו ובסוף נשא פתיב מדבר אליו, ושמ פירש"י מדבר כלומר שהקול מתמלל לעצמו ומשה שומע מאליו וא"כ לא היה לו לומר אליו דהיינו לנוכח של משה בפניו אלא היה לו לומר לו דפירושו עליו, כלומר שהדבור של הקב"ה היה מענין של משה ואפ"ה כתב אליו, אלא ודאי דלמיעוטא אתי.

כנ"ל נכון מאד בס"ד: מאהל מועד, ולא היה יוצא חוץ לאהל פירוש ואילו היה משה עומד חוץ לאהל גם הוא לא היה שומע כי שם לא היה הקול כלל, וכתב הרא"ם שהקשה הראב"ד דאם היה הקול נפסק ולא יצא חוץ לאהל כלל וכבר היו ישראל עומדים חוץ לאהל ולא היו רשאים ליכנס עם משה תוך האהל מדכתיב ונועדתי לה שם לה היא יעודה ולא לכל ישראל כדמציא בת"כ א"כ למה הוצרך למעט כל ישראל מפל הדברות לומר שכל ישראל לא היו שומעים, ותיירץ הראב"ד מה שהוצרך למעטן אינו אלא מהדברות שנאמרו למשה קודם הקמת המשכן עכ"ד הרא"ם, וק"ל ע"ז שהרי אמר רש"י שיש למעט מקול לו קול אליו שכל ישראל לא שמעו והך קול אליו פתיב שם ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו כו') הרי דאחר הקמת המשכן הוצרך למעט ולא כדברי הראב"ד.

ובג"א תירץ גושית הראב"ד דלא היה איסור ישראל ליכנס עם משה אלא תוך האהל, אבל הקול היה נשמע בפתח האהל, ובזה הוא ממעט כל ישראל וזה דוחק גדול דנדאי חז דניא יש לפתח האהל עם תוך האהל, וג"כ אין לתרץ דהדבור עצמו לא היה יוצא חוץ לאהל אבל קול הקריאה יצא חוץ לאהל, דהא קרא למשה שיבא לתוך האהל, ובזה הפתוח ממעט ישראל שלא שמעו קול הקריאה.

גם זה אינו דברי פירש"י בסוף, נשא למעט אהרן מן הדברות והדברות לא יצאו חוץ לאהל וא"צ מיעוט, ותו דשם פירש"י דכשמגיע לפתח האהל היה נפסק הקול שדבר עמו, ושם קאי לפרש פסוק הקול מדבר אליו וכאן כתב רש"י בהדיא דפסוק זה מיידי בקול,, קריאה דיליף מקול לו קול אליו דקול קריאה לא שמעו א"כ גם קול הקריאה נפסק בפתח האהל ועוד כתב הרא"ם ואת שהקול נפסק חוץ לאהל אם כן כששכנו עליו הענין ולא יכול משה לבוא אל המשכן מיראתו עד שקרא אותו השם כדאיתא במדרש תנחומא היאך נשמע הקול אליו ושמאי"ש לומר שהמדרש הזה חולק עם המדרש של ת"כ שאמר שהיה הקול נפסק עכ"ד.

ונלע"ד לתרץ קושיות הראב"ד בדרף זה, דנדאי זהו אמת דישראל לא שמעו לא הקריאה ולא קול הדברות, אלא דביטול שמועתם בתרנוניהו לא הנה בסגנון אחד, דבטול הקריאה לא היתה מחמת פסיקת הקול דלא הנה נפסק אלא יוצא אפילו חוץ לאהל וגם לא הנה חזק כ"כ אלא דלא הגיע אלא לאזנו ולא לאזנו ישראל, אבל קול הדבור הנה חזק מאד ואילו הנה יוצא חוץ לאהל היו אפילו ישראל שומעים, אלא דהנה נפסק לגמרי חוץ לאהל וזהו מבואר בפסוק שאמר הקול מדבר אליו דלשון הקול מורה על קול חזק כדפירש"י שהוא הקול שנדבר בסיני, וסיים עליו מדבר פירוש דהיינו בדבור הנה חזק, ממילא בקריאה בלא דבור לא הנה אותו הקול חזק, ואמר על שניהם אליו למעט את ישראל דלא שמעו שניהם אבל לא ראי זה כראי זה.

ונדרף זה מנספם מלשון רש"י סוף נשא שנאמר וידבר אליו למעט את אהרן מן הדברות וישמע את הקול יכול נמוך ת"ל הקול כו' נפסק כו' דלא זכר רש"י רק הדברות והא קול הקריאה ג"כ לא שמע, ותו למה מפרש פסוק וישמע את הקול אחר וידבר אליו ובפסוק הוא מאוחר אלא דנתפנין למה שנזכרתי והיינו דלענין קול הקריאה שלא שמע סמוך רש"י על מה שנזכר פאן בדבריו מדכתיב אליו ולא לו, וזה לא הנה נפסק גם לא הנה חזק, אבל למעט הדברות בזה כתב אח"כ שהנה חזק אלא שנפסק, ולפי זה אין פאן יתור בפסוק פלל, והפל ניחא בס"ד: ב) אדם, למה, נאמר.

פירש הרא"ם ולא נאמר איש, והא דהקדים לקושיא זו דמייירי בנדבה. פירש מהר"ן דה"ק בשלמא אי מייירי בחובה י"ל דלהכי אמר אדם למעוטי פותים, אבל עכשיו דמייירי בנדבה וכותים ג"כ שייך בהו נדבה כדאמרנו פ"ק דחולין (דף י"ג:) איש איש לרבות פותים שנודרין ונודבין פישראל א"כ קשה למה נאמר אדם.

והעתקתי זה משום פלפולא, אבל אינו אמת דא"כ בפירשת תזריע דכתיב אדם פי יהנה בעור בשורו מאי קאמרת ביה למה לא נאמר איש, וכי נענין במה שפרשים רש"י אדם פי יקריב מכם והוא ללא, צורה, אלא תחילה הנה להרשים אדם ולפרשו ואח"כ פי יקריב ולפרשו, אלא פנונת רש"י לתרץ פירוש לשון אדם מכם והנה סגי לומר אדם פי יקריב לחוד או פי יקריב מכם לחוד, וזהו שאמר רש"י אדם למה נאמר פירוש לשתוק לגמרי ולא יאמר אלא פי יקריב מכם, וכיון שרש"י רוצה לתרץ קושיא זו שהיא תחילה וסוף דהיינו פלל, ניחא ליה לפרש תחילה פי יקריב המוקדם דמייירי בנדבה, קודם שיפרש המאוחר תיבת מכם כפל עם אדם דחד מינייהו הוא מיותר, וע"כ פירש תחילה פי יקריב שהוא מוקדם ואח"כ אדם, שהקושיא מפת מכם שהוא מאוחר, והרוצה לתלות קושיות אדם לתיבת פי יקריב הוא לפלפל בעלמא ואין בו צורה: הבהמה, יכול אף חיה, ת"ל בקר וצאן יש להקשות לכתוב בקר וצאן בהמה ל"ל, וי"ל דצריף בהמה משום דרשה דמן הבהמה להוציא הרובע והגרבוע: מן הבהמה, להוציא את הרובע והגרבוע.

א"ל פשיטא שפסול לקרבן דהא אפילו באכילה אסור דהבהמה היא בסקילה, תירצו התוס' בתמורה ר"פ פל האסורין (דף כ"ח) דמייירי שאין שם אלא עד אחד על הרביעה דאין השור בסקילה אפ"ה פסול לקרבן: מן הבקר להוציא את הנעבד, הא דנקט פסול רביעה מבהמה ונעבד מקרא דבקר ולא איפכא, דכל חד מענינו, דבהמה פתיב אשר יתן שכבתו בבהמה ובבקר פתיב וימירו כבודם בתבנית שור אוכל עשב.

ואין שייך לומר מיעוט אחר מיעוט לרבות כיון שנוכל לדרוש כל אחד בפני עצמו: (ג) תמים, בלא מום. וקשה הא כתיב בהדיא אשר בו מום לא תקריבו.

תירצו בת"כ דהאי תמים צריך להיקשא בעלמא לענין פשם שבעל מום אפילו אם עלה ירד כה מי שאינו זכר אינו לרצון כלל: אל פתח אהל מועד, מטפל בהבאתו. בהבאתו אין פירושו של יקריב הנזכר בפסוק אלא לשון רש"י הוא על אל פתח אהל מועד דהיינו שביאנו לשם.

ומש"ה מקשה רש"י ומהו אומר יקריב כפל דאין צריך לטפול הבאתו שנה נלמד מן אל פתח אהל לחוד: יקריב אותו כו', מלמד שכופין כו'. עיקר הלימוד הוא בשביל אמירת רוצה אני, אבל לענין בעל פרחו לא שייך לימוד דהא אין כאן לימוד מן יקריב אותו דהא דרשינן אותו לענין אם נתערב כמ"ש רש"י לפני זה, אלא דעכ"פ משמעות דיקריב הוא לענין בע"כ וא"ל דילמא לא אתא אלא לזה לחוד, דא"צ קרא על פפיה דבכל מצות עשה כופין אותו עד שתצא נפשו כדאיתא בהכותב (דף פ"ו): עד שיאמר רוצה אני.

א"ל דמאי מהני אמירה זו כיון דבעל פרחו אומר כן, דאמרינן אגב אונסיה גמר בלבו להסכים עם מה שאומר בעל פה כי רצונו להיפטר מהאונס, ואפילו בענין ממון אמרינן בפ' תזקת הבתים א"ר הונא תלה אותו עד דזבן ליה קנה דאגב אונסיה גמר ומקנה ליה כ"ש כאן דמצנה הוא: (ה) בני אהרן, יכול חללים ת"ל הפהגים.

בת"כ איתא אוציא חללים ולא אוציא בעלי מומין ת"ל בני אהרן מה אהרן פשר אף בני פשרים יצאו חללים ובעלי מומין. ובפרשת אמור איתא שם בת"כ בני אהרן יכול חללים ת"ל הפהגים יצאו חללים ומנין לרבות בעלי מומין ת"ל בני אהרן אף בעלי מומין במשמע ע"כ.

ונה הפך ממה שישנו כאן ונראה לתרץ דבפ' אמור לענין טומאה דרשינן בני אהרן ולא בנות אהרן דהו אינו נזקרות מליטמא דהו"א שגם הן אסורות כיון שיש בהן עכ"פ צד קדושה דמזרע אהרן קאתיין ואין ראוי להן להטמאות למתים ע"כ אתא קרא דבני אהרן למעוטינהו דרשאות ליטמא למתים, וא"כ שפיר אמרינן אף בעלי מומין במשמע דבני אהרן דאין ע"ז שום תור למעטו.

משא"כ כאן לענין הקרבה דא"צ מיעוט על בנות אהרן שלא יקריבו דמהיכי תיתי דאשה תקריב דפשוט שאשה לא תוציא איש בשום מצנה מן התורה, וא"כ יש כאן בבני אהרן תור, וע"כ צריך אתה לומר למעט בעלי מומין.

וא"ל הא כבר נתמעטו בעלי מומין מהקרבה דכתיב כל איש אשר בו מום לא יקרב, דהו"א דוקא בעבודת הקרבה על המזבח אבל בהולכת הדם לא נתמעטו קמ"ל הכא דאפילו לזה פסול כנ"ל לכאורה, אבל אח"כ ראינו שאין זה נכון כמ"ש בפרשת אמור ע"ש: ונרקו כו' שתי מתנות שהן ארבע.

הפר עומד למטה שא"צ לעלות על הכפוש כיון שדמו נזרק למטה מחוט הסיקרא והזריקה היא מן הפלי שנתקבל שם הדם לפנותל המזבח כנגד חודו של קרו המזבח בזוית של קרו מזרחית צפונית ואח"כ בא לו לקרן מערבית דרומית שכנגדה בא לכסון וזורק כנגדה לחודו של זוית, בפ' איזהו מקומן (נ"ג) הקשו למה לא אמרי' מזרחית דרומית וזוית

מערבית צפונית דעולה טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית לא ה"ל יסוד: (ז) בני אהרן הפהן כו' הא אם עבד בבגדי פהן הדיוט כו', דאל"כ הפהן ל"ל, וכן בהפנהגים, דאי בא למעט חללים הא פבר אתמעט אפילו גפי קבלת דמים דהיא ראשונה לזריקת דם כ"ש שאר עבודות שאחריה, ובפ"ב דנבחים (דף י"ח) הקשו ל"ל תרי קראי דבפרשת תצונה פתיב והיתה להם פהונה לחק עולם ודרשינו מיניה (שם) בזמן שבגדיהם עליהם פהונה עליהם אין בגדיהם עליהם נחשבו פזרים וזר שעבד חייב מיתה, ותירצו דאי משם הו"א דוקא עבודה דמעפבא פפרה, אבל דלא מעפבא אלא למצונה פנתינת אש של הדיוט ע"ג המזבח לא תבעי בגדים קמ"ל.

וא"ל א"כ קרא דהתם ל"ל, משום דלא הנה ידעינו פאן מה ממעטינו מן הפהן הפנהגים: (ח) אשר על המזבח, שלא יהיו הגזרים (פירוש חתיכות עצים גסים) יוצאים חוץ למערכה. והטעם שלא יעפבו רגלי הפנהגים בהילוכם סביב למערכה כן איתא בפרק קדשי קדשים (דף ס"ב:): (י) ואם מן הצאן ני"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמוד עליון מתחתון שכן בקר נשחט בצפון, ומחתון מעליון שכן פאן טעון סמיכה הפשט וניתוח וכל מה שגזפר לעיל, (כ"ה בפרק איזהו מקומן דף מ"ח): ולמה הופסק כו', אע"ג דבריש הפרשה כתב זה בכל הפרשיות, י"ל מפאן נלמד לכל הפרשיות ונכתב פאן דכאן מוכח טפי דיש דברים סותרים זא"ז, דהני"ו מדבק הפרשיות וההפסקה מחלקתם, לפיכך אמר שאין פאן חלוקה אלא פדי ליתן רינח: (יד) מן העוף כו' ואין תמות וזכרות בעוף, א"ל דילמא ני"ו דגבי עוף מוסיף על ענין ראשון וגם בעוף צריף תמות וזכרות דא"כ גבי צאן לא לכתוב זכר תמים ונלמוד אותו מן בקר מפח הני"ו של בן בקר, אלא ע"כ דבא ללמד דכל היכא דאית ביה בפירוש תמות וזכרות איתיה, וכל שלא נכתב בפירוש ליתיה.

ועוד יש לפרש דאי הנה תמות וזכרות בעוף קשה מן דגבי עוף ל"ל מה הוא ממעט פינו דאפי' מום פוסל בו כ"ש מחוסר אבר: (טז) בנוצתה, עם בני מעיה. בפרק קדשי קדשים (ס"ה) אמרינו דת"ק ס"ל דלשון בנוצתה מלשון נוצה ממש ואבא יוסי ס"ל שהיא מלשון פי נצו גם נעו, מדכתיב בנוצתה ולא עם נוצתה משמע שהנוצה דבוקה, לזפק והנוצה אינה דבוקה אלא נעור אלא הנוצה היא השורקבן שהיא דבוק להזפק, והקשה הרמב"ן שהרי שנינו בא לו לגוף והסיר את המוראה ואת הנוצה ואת בני מעיה היוצאים עמה והשליכן לבית הדשן.

ומשנה זו היא משנת אבא יוסי וקתני נוצה א"כ אבא יוסי לא חלק על הת"ק פלל בפירוש בנוצתה שהיא נוצה ממש, וא"כ קשה על רש"י שפירש דלאבא יוסי דאינו נוטל רק השורקבן ולא הנוצה ממש ונ"ל לתרץ דהאי תנא דמתני' ספוקא מסתפק ליה הלכה פדברי מי אם כת"ק, דנוצה ממש לחוד ולא השורקבן או פדברי אבא יוסי דשורקבן לחוד ע"כ החמיר פדברי שניהם וחומד שניהן הנוצה וגם השורקבן וזה הוא פונת רש"י שאמר ורז"ל אמרו כו', פירוש שרז"ל הוסיפו שגם הנוצה ממש נוטל גם בפ"ק דיומא (דף כ"א) איתא פן אמר אבבי מוראה ונוצה כו' היו נבלעים במקומן: אצל המזבח קדמה, במזרחו של פכ"ש.

דהו"א לפרש שהשליף המוראה בצד המזבח ובאינה צד קדמה דהיינו במזרח של הפכ"ש, וזה אינו דהא כתיב לעיל מיניה והקטיר המזבח וא"כ הנה עומד על הפכ"ש שהוא בדרום

הַמִּזְבֵּחַ כְּשֶׁהָיָה מִקִּטְיָר וּבָאוּתוֹ מֵעֶמֶד הַסִּיר הַמְּנֻרָאָה וְהַשְּׁלִיכָהּ וְהִיאָה יַעֲמֹד בְּדָרוֹם הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁלִיף הַמַּאֲוֵס לְצַד מְזֻרַח הַמִּזְבֵּחַ דָּרָךְ אֲוִיר שְׁעַל הַמִּזְבֵּחַ, אֲלָא וַדַּאי דְּהָאֵי קְדָמָה הֵינּוּ מְזֻרַח הַכְּבֹשׁ וְהוּא אֲצֵל הַמִּזְבֵּחַ דְּנִקֵּט קָרָא וּבָאוּתוֹ חִלְק הַשְּׁלִיף לְמְזֻרַח שְׁלוֹוְלְעוֹלָם הָיָה הוּא בְּדָרוֹם הַמִּזְבֵּחַ עַל הַכְּבֹשׁ וְהַשְּׁלִיף הַמְּנֻרָאָה בְּסֻמוּף לֹו דְּהֵינּוּ סֻמוּף לְמִזְבֵּחַ בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה הַמִּזְבֵּחַ רָחֵב יוֹתֵר מִן הַכְּבֹשׁ כִּי הַמִּזְבֵּחַ הָיָה ל"ב אַמָּה עַל ל"ב וְהַכְּבֹשׁ לֹא הָיָה רַק שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וְהַפֶּל בְּצַד דָּרוֹם הַמִּזְבֵּחַ: ב (א) סֵלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ כּו' שֶׁהִיא הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁבְּמִנְחוֹת רִישׁ פְּרָק הָרִי עָלֵי אֲמָרִינוּ לְשׁוֹן זֶה וּפְרָכִינוּ עָלֶיהָ א"כ אָמַר הָרִי עָלֵי עוֹלָה סֵתָם יָבִיא בֶן בְּקָר שֶׁהִיא הָעוֹלָה רֵאשׁוֹנָה וּמִשְׁנֵי דְעֵינְקָר הַמַּעֲלָה שֶׁל מְנַחַת סֵלֶת דְּלִית לָהּ שֵׁם לְנוּי שְׁנִקְרָאת מְנַחַת סֵתָם, אֲבָל הַשְּׂאָר יֵשׁ לָהֶם שֵׁם לְנוּי מְנַחַת מְחַבַּת מְנַחַת מְרַחֶשֶׁת כּו' וּמָה דְקָאָמַר שֶׁהִיא הָרֵאשׁוֹנָה כּו' לְסִימָן בְּעֵלְמָא נִקְטִיָּה לְיַדַע אִיזָה הִיא הָעֵינְקָר וְא"כ גַּם כְּפֻנְתָּ רַש"י כֵּן בַּמ"ש שֶׁהִיא הָרֵאשׁוֹנָה: לְכָף נִקְרָאת מְנַחַת סֵלֶת.

קָשָׁה א"כ יֵשׁ לָהּ ג"כ שֵׁם לְנוּי כְּמוֹ שְׂאָר הַמְּנַחֹת, וִי"ל דַּמ"מ כָּל הַמְּנַחֹת הֵיוּ ג"כ סֵלֶת אֲלָא שָׁזוּ נִשְׁתַּנִּית בְּקִמְיָצָה: (ב) מְלֵא קְמָצוֹ, יְכוֹל מְבוֹרֵץ פִּירוּשׁ גְּדוּשׁ. וְחִסְר הֵינּוּ כָּל שְׂאָר הַגֵּיַע הַסֵּלֶת לְתוֹךְ פֶּס יָדוֹ אֲלָא תוֹפֵס בְּרֵאשֵׁי אֲצָבְעוֹתָיו הַשְּׁלֵשׁ, עִם אֲגוּדָל שֶׁהוּא דְבָר מוּעָט, אֲלָא פּוֹשֵׁט שְׁלֵשׁ אֲצָבְעוֹתָיו עַל פֶּס יָדוֹ וּמָה שֶׁנוֹטֵל בְּתוֹכָהּ הוּא הַקְּמָץ: לְבוֹנְתָהּ וְהַקִּטְיָר, אִף הַלְבוּנָה בְּהַקְטָרָה סַד"א הוּאִיל וּלְבוּנָה אֵינָה בְּכָלֵל הַקְּמִיָצָה לֹא תִּהְיֶה בְּכָלֵל הַהַקְטָרָה קַמ"ל שֶׁאֵע"פ שֶׁאֵינָה בְּכָלֵל הַקְּמִיָצָה הִיא בְּהַקְטָרָה.

וּמָה שֶׁפִּירֵשׁ"י הַמְּקָרָא שְׂאָר הַמְּנַחֹת וְהַקִּטְיָר וְאֵת"פ מְלֵא קְמָצוֹ. נִרְאָה כְּפֻנְתָּ דִּישׁ מְקוֹם לְטָעוֹת וּלְפָרֵשׁ דְּעַל כָּל לְבוֹנְתָהּ פִּירוּשׁוֹ מוֹסִיף עַל, כָּל לְבוֹנְתָהּ שְׂאָר הִיא בְּקִמְיָצָה וְעַל כֵּן הוּא אֹמֵר אֵת"פ וְהַקִּטְיָר, ע"כ פִּירֵשׁ תַּחֲזִילָה דְּעַל כָּל פִּירוּשׁוֹ לְבַד מְכָל הַלְבוּנָה וְא"כ דְּלֹא הָיָה לְבוּנָה בְּקִמְיָצָה דְּגַם בְּהַקְטָרָה אֵינָה קַמ"ל לְבוֹנְתָהּ וְהַקִּטְיָר שַׁמ"מ אִף הַלְבוּנָה בְּהַקְטָרָה מְדַסְמִיָּה וְהַקִּטְיָר לְלְבוּנָה, וְאֵת"פ אָמַר וְכ"ת בְּאֵמַת מְנַלֵן לְפָרֵשׁ עַל כָּל לְבוֹנְתָהּ כֵּן דְּדִילְמָא מוֹסִיף קָאָמַר וּלְזָה תִּירֵץ רַש"י דְּהָא כְּתִיב מְלֵא קְמָצוֹ מְסֻלְתָהּ כּו' דְּמִשְׁמַע שְׂאִין נִקְמָצַת כָּלֵל הַלְבוּנָה: (ד) וְכִי תִקְרִיב וְגו' לְהַכְשִׁיר בּוֹ שְׁמֹן שְׁנֵי וּשְׁלִישֵׁי קָשָׁה דְּהָא נִפְקָא לֵן מִדְּכְתִיב בְּפָרִשְׁתָּ תִצְוֶה פְתִית לְמֵאִיר אֲבָל לֹא לְמִנְחוֹת דְּשֵׁם לֹא בְּעֵינֵי וְדֵהֵינּוּ הָרֵאשׁוֹן כַּדִּפִּירֵשׁ"י שָׁם,, וְנִרְאָה דְּבָא לְהַתִּיר כְּאֵן אִף הַשְּׁלִישֵׁי דְהו"א לְמֵאוֹר בְּעֵינֵי וְדֵהֵינּוּ רֵאשׁוֹן וּלְגַבֵּי מְנַחֹת אִפְתְּחִיָּה סַד דְּרָגָא דְּהֵינּוּ אִף הַשְּׁנֵי כְּשֶׁר קַמ"ל כְּאֵן דְּאִף הַג' כְּשֶׁר, וּבְזָה מְתוֹרֵץ ג"כ לֹא נִכְתוּב לְמֵאוֹר, דְּהו"א דְּכָאן לֹא הוֹכָשֵׁר אֲלָא שְׁנֵי: (ה) וְאֵם מְנַחַת עַל הַמְּחַבַּת כּו' אֲלָא צָף.

(בְּמִנְחוֹת ס"ג) פִּירֵשׁ"י שְׂשׁוּלֵי הַכְּלֵי צְפוֹן אֲצֵל אֲוֹנָהּ וּמְתַפְזֵר הַשְּׁמֹן אֲצֵל אֲוֹנָהּ. ל"א שְׂאֲמָצְעִית הַקְּרָקְעִית שֶׁהוּא הַמְּקוֹם שֶׁמִּנִּיחַ בּוֹ הַמְּנַחָה הָיָה נִקְפֵּל מִלְמַטָּה לְמַעְלָה וּבּוֹלֵט וּכְשֶׁהָיָה נוֹתֵנִין עַל אוֹתוֹ הַמְּקוֹם הַגְּבוּהַּ הִיָּתָה נִרְאָה כְּאִילוֹ הִיא צְפָה: (ז) וְהִגִּישָׁה הַכֹּהֵן כּו' דְּרוֹמִית מְעַרְבִית.

שֵׁשׁ רֵאשֵׁי לְצַד מְעַרְב כֵּינֵן דְּכְתִיב לְפָנֵי ה' שֶׁהוּא כְּלָפֵי פֶתַח הָאֵהֶל וַיֵּשׁ רֵאשֵׁי לְצַד דָּרוֹם שְׂנֵאָמַר אֵל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ דְּהֵינּוּ דְרוֹמוֹ שְׁשֵׁם יֵשׁ הַכְּבֹשׁ לְמָקוֹם פֶּתַח הַבַּיִת הוּא פְּנֵי הַבַּיִת, ע"כ צָרִיף שֶׁתִּהְיֶה הַהַקְרָבָה אֵל זְוִית מְעַרְבִית דְּרוֹמִית: (י) וְכָל דְּבִשׁ, כָּל מְתִיקַת פְּרִי כּו'.

זו צריף ביאור למה פתב פן ועכ"פ קשה למה הנפיר לשון מתיקה בזה ודי היה לו לומר כל הזב מן הפרי. ונראה פונתו דלכאורה יש לפירש הך דבש סתם על דבש תמרים דכן הוא בפסוק ארץ זבת חלב ודבש גבי בפורים דאינם אלא מן שבועה מינים ולא מדבש דבורים, ותו דסיים בזה קרבן ראשית תקריבו כו' דהיינו בפורים שבאים משבועה מינים ומסתמא פינון שאסרה תורה דבש לקרבן אשה והתירה מה שאינו לאשה דהיינו בפורים ודאי האיסור הוא ממש ממין ההיתר דהיינו דבש תמרים, וא"כ אין איסור מפונרש להביא מנחה מדבש דבורים או שאר מינים, וזה ודאי אינו דלא מצינו מנחה רק מסלת ומאפה כו', ע"כ פירש"י דבש היינו כל המינים אסורים וא"כ תקשה לה לשון תקריבו אותם דהיינו אותם הנזפרים באיסור מנחה ע"ז הנפיר לשון מתיקה ולשון דבש אינו אלא לשון מתיק' ואין שום דבר במשמעו אלא פאילו פתיב מתוק דעל מתיקה הבא מפירות אמרה תורה דאסור למנחה, ומתיקה מותרת בבכורים פירוש ממין השייך לבכורים, ואילו לא זכר רש"י לשון מתיקה אלא סתם כל הבא מן הפרי ממילא לא היה שום דבר הפולל בכל הבא מן הפירות אלא כל אחד מין בפני עצמו לא היה שייך לומר ע"ז תקריבו אותם דמשמעו וזה אינו, ע"כ זכר לשון מתיקה דזה פולל כל הפירות וכולם שוים בזה ע"ז שייך שפיר לשון אותם בבכורים דפירושו המתיקה השייך איסור בכלם יש לה היתר בבכורים דבא ממתיקה.

וזה חריף: (יג) מלח ברית כו', להקרב במנחה במלח. שהמלח בא מן מים מלוחים שמשבשלים אותם.

ומה שזכר אח"כ וניסוף המים בחג ואין ענינו לכאן. אלא שבא לתרץ למה דוקא מים מלוחים זכו להקרב טפי ממים מתוקים, לזה תירץ דשאר המים המתוקים זכו פשיטא להקרב בחג אלא אפילו המלוחים זכו ויש לתת טעם למה זכו המלוחים להקרב בכל קרבן והמתוקים דוקא בחג, דהמתוקים דומים לצדיקים והמלוחים דומים לפושעים, ומצינו שכל תענית ותפלה צריף שיהיו רשעים בתוכם וראייה מחלבונה שבקטורתוע"כ חלקו פאן כבוד לפושעים שישובו וגדול בעל תשובה יותר מצדיק גמור: ג (ג) ואת כל החלב, להביא חלב שעל הקבה בפרק אלו טרפות (דף מ"ט): משמע ברש"י דחלב שעל הדקין, אסור לכ"ע לפי שדבוקים בחלב הקרב בראשם אלא חלב שעל הקבה מותר לר' ישמעאל ולר"ע גם זה אסור: (ד) על הכבד כו' ובמקום אחר הוא אומר מן הכבד.

הרא"ם פירש שבזה מביא ראייה שנוטל מן הכבד קצת פיון דכתב שם מן הכבד, ואח"כ פתב שאינו מבין דברי רש"י פי משמע שהכבד קרב לגבי מנחה כמו הפליות, וזה ודאי אינו שלא נקרב אלא מעט ממנו ועוד שלמעלה פירש על הכבד על במקום מן ופירוש שישטול גם מן הכבד ואח"כ פירש על הכבד לבד מן הכבד ע"כ.

ואגב חורפיה לא נתפנין פראוי פאן בדברי רש"י ומאד תמוה מה שפתב דמן הכבד משמע שישטול גם מן הכבד, וזה אינו דהא בפרשת נח גבי והנני משחיתם את הארץ פירש"י כמו מן הארץ ד"א את הארץ עם הארץ כו' משמע דלפירוש מן הארץ אין במשמעו עם הארץ.

ונראה פונת רש"י מבוארת ומתוקנת ולא פדרף הרא"ם בזה, דתחילה פתב רש"י דנדאי מה שהשנה הפתוב פבד לכליות אינה להקרב דהא פבד אינה בהקרב וא"כ לא תימא

דאף מקצת מן הכבוד אינה בהקרבה זה אינו דמצינו שינוי לשונות בזה דכאן אומר על הכבוד ובמקום אחר מן הכבוד אלא נדאי דמורה לנו דגם הכבוד בהקרבה וע"כ היינו במקצת.

ואח"פ הוקשה לו דכיון דכתיב על הכבוד על הכליות משמע דלגמרי הם שנים ואת אמרת שהכבוד נקרב במקצת והכליות נקרבים פולם. לזה כתב רש"י שלבד מן הכבוד ולבד מן הכליות יסירנה לזו, פירוש שלענין ההסרה שניהם שנים שהיותה צריף להסיר אותה מן הכבוד והכליות עכ"פ כל חד לפי ענינו זה במקצת וזה בכלולו אבל על כל פנים גם הכבוד היא בהסרה ואינה דבוקה בהיותה כמו בכליות, ע"כ סיים רש"י יסירנה זו פלומר שלזה שנים כבוד וכליות אבל לא להקרבה, נמצא הפל ניחא בס"ד: (ה) על העולה מלבד העולה למדנו שתקדים עולת התמיד פירוש דלשון מלבד עולת התמיד משמע שבא ליתן מעלה לעולת התמיד, וע"כ אין המעלה לומר שלא תהיה עולת התמיד נדחית לגמרי כשיש זבח שלמים דמהיכא תיתי זה לדחות החיוב מפני קרבו נדבה של זה אלא ע"כ המעלה היא לענין קדימה שתהיה לעולת התמיד.

וכן הוא הפוננה בפרשת שמיני בפסוק מלבד עולת הבוקר שפירש"י כל אלה עשה אחר עולת התמיד הוא ג"כ מהוכחה, זו שאין מעלה אלא בקדימה. פו נראה לי, ולא כהרא"ם שכתב דכאן לא דייק הקדימה מדכתיב על, דהא לא משתמע אם להקדים אם לאחר אלא דייק מדכתיב בתריה אשר על העצים אשר על האש דמשמע שכתב ערכו העולה, ומ"ש רש"י גבי מלבד עולת הבוקר שהינו לאחר התמיד סמוך על מ"ש במקום אחר, ואשתמיטתיה מה דאיתא בברכות ריש פרק אלו דברים תדיר קודם, וכתב רש"י נפקא לו בזבחים מקרא דכתיב במוספין מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד כו' דמשמע לאחר הקרבת התמיד הקריבו למוספין וקא דרש אשר לעולת התמיד קרא יתירא למילף דבשביל שהיא תמיד הקדימה הכתוב ומפאן אתה למד לכל התדירין עכ"ל.

הרי דמקרא דמלבד כו' לחוד שמעינן שהקדמה לעולת התמיד, וא"ל למה לי אשר על עולת התמיד דזה מלמד של"ת דוקא בקרבן הנה פו ולא בשאר מילי קמ"ל דתדיר קודם בכל דבר. אלא אי קשיא לי הא קשיא לי כיון דילפינו תדיר קודם בכל מקום מקרא דאשר לעולת התמיד למה לי כאן קרא דעל העולה הא פשיטא דתדיר קודם מקרא דאשר לעולת התמיד, ותו דא"כ יש כאן שני פתובים על תדיר קודם ושני פתובים הפאים כאחד אין מלמדין.

ונראה דהציווי דכאן הוא על המחשבה בשעת הערפה דאז צריף לכונן שתהיה עולת התמיד תחילה וזה מכונן בלשון רש"י שאמר שתקדים עולת התמיד כו' על המערכה, דומיא דפיגול דפוסל במחשבה וא"כ אין כאן שני פתובים בענין אחד דכאן מחדש הפסוק דין אחד מפז היתור, (ג) פר, יכול זקן כו'.

קשה הא לעיל גבי עולה פירש"י מן הכבשים ומן העזים דהם מיעוטים לחולה זקן ומזונהם ול"ל כאן מיעוט אחר לזקן, וכ"ת דהתם גבי עולה וכאן גבי חטאת צריף מיעוט בפני עצמו, א"כ קשה דהו"ל למכתב כאן עוד מיעוט לחולה ומזונהם.

וי"ל דלענגן פסול דחולה ומזוהם שהוא מאוס שפיר ילפינו חטאת מעולה דמסתבר הוא לפסול משום הקריבהו נא לפתחה, אבל לענגן פסול זקן דהיינו יותר מג' שנים אינו מסתבר אלא דגזירת הפתוב לפסול הו"א היכא דגלי גלי דוקא קמ"ל דגם גבי חטאת כן הוא: (ח) ירים ממנו, מן המחנך כו'.

הקשה הרא"ם למה לי זה תיפוק ליה פדאיתא בפרק איזהו מקומן (דף נ') את עור הפר את כל בשרו מלמד שמוציא את פולו פשהווא שלם חוץ לג' מחנות ואח"כ מנתחין אותו ושורפין אותו וא"כ היאך אפשר שירימו החלב אחר הנתיחה שאז היה חוץ לשלש מחנות ונפסלו ביוצא ותירץ מה שתיירץ..

אבל לענ"ד אין פאן קושיא דהא דצריף להוציאו שלם פירש"י שם דאי במנותת היאך יוכל להוציאו הכל בהוצאה אחת הנתיחים וקרבו ופרשו עכ"ל, וא"כ שפיר הו"א דעיקר מצות נתיחת, היינו לנתח פולו וזה היה חוץ לג' מחנות, אבל אם לא ינתח פולו אלא במקומויחתו ממנו חתיכה שהחלב דבוק שם וכל השור לא ינתח רק חוץ לג' מחנות דזה אפשר להוציאו בפעם אחת, קמ"ל דלא יעשה כן דגם זה מיקרי מחנך פשיסיר החלב ממקום חבורו בחתיכה ודוגמא לזה איתא גבי שחיטה דאסור, לשרוט במחנך כמו צפוני ידיו דהאיסור הוא אפילו נחתכה היד וצפוניו מחנך בה"נ כן, וזהו קמ"ל פאן דאסור לענגן הסרת החלב (י) כאשר יורם כו' שאין למדין למד מן הלמד כו' פירוש שמש"ה נכתב כאשר יורם להורות לנו שבכ"מ אין למדין למד מן הלמד בקדשים כו', פ"י דבשור זבח השלמים פתיב להקריב גם פליות ויותרת ואח"כ בפר פהו משוח ג"כ כ"כ ואח"כ בפר העלם דבר של צבור לא נזכר בהדיא פליות ויותרת אלא ילפינו לה בהיקוש מדכתיב ועשה לפר דהיינו העלם של צבור כאשר עשה לפר של פהו משיח ודיינו לענגן פליות ויותרת.

ואח"כ בפרשת שלח לה בהעלם של ע"ז לא פתיב פלום מן פליות ויותרת אלא דיש היקוש בלאו הכי לאלו שנים העלם של צבור והעלם ע"א לענגן שגגתם וממילא ילפינו גם זה, ומצינו עוד יתור דכתיב כאשר יורה מזבח השלמים כו' גבי פהו משיח דמורה על פליות ויותרת גביה ובאמת ל"צ ליה דהא נזכר גביה דכהן משיח בהדיא, אלא אמרינו אם אינו ענגן לכהן משיח תנהו ענגן להעלם צבור, ואפתי קשה למה לי ענגן זה להעלם צבור דהא יש ביה היקוש מפח ועשה את הפר ללמדו מן פהו משיח אלא היתור דכאשר יורם מורה לנו שאין לה ללמוד שעירי ע"א מן העלם צבור פיון דהעלם צבור עצמו לא נלמד בו אלא בהיקוש מפהו משיח ודבר זה אין לנו פח ללמוד אותו דבקדשים דבר הלמד מן ההיקוש אינו מלמד לדבר אחר ממנו ע"כ מהני תורה דכאשר יורם דמורה פאילו פתוב בהדיא גבי העלם צבור פליות ויותרת ממילא שפיר נלמד אחר פהו העלם ע"א לענגן זה, ומזה ידענו בכל התורה שאין למדין בקדשים היקוש מדבר שהוא עצמו נלמד בו מן ההיקוש אלא דוקא מדבר שנזכר בו בפירוש וזהו שכתב רש"י דבשחיטת קדשים דריש האי דכאשר יורם לענגן שדבר הלמד מן ההיקוש כו' כל זה אמרי' בפרק איזהו מקומן (דף נ') אלא דקשיא לי על רש"י פאן ממה דאיתא בפרק בית שמאי (דף מ"ד) דילפינו דבר זה שאין למדין היקוש מן היקוש מקרא אחרניא דהיינו מדכתיב גבי העלם צבור ועשה לפר כו' דהוה לפר הוא מיותר פיון דהענגן מירי שם בפירוש בהעלם צבור היה

די לומר ועשה כְּאֲשֶׁר עָשָׂה כו' אֵלָּא דְהָאֵי מוֹרָה פְּאִילוּ נִכְתָּב בְּפִירוּשׁ שְׁם גַבֵּי הָעֵלָם צָבוּר פְּלִיּוֹת וְיוֹתֵרֵת וְנוֹכַל לְלַמּוֹד אַח"כּ שְׁפִיר שְׁעִירֵי ע"א מִהָעֵלָם צָבוּר כִּינּוּ דְבִהָעֵלָם צָבוּר אֵינּוּ בָּא מִן הָיִקְשׁ אֵלָּא נִכְתָּב בּוּ בְּפִירוּשׁ וּא"כּ מִזֵּה לְמַדְנוּ שְׂאִין לְמַדִּין הָיִקְשׁ מִהָיִקְשׁ לְמָה לִי קֵרָא דְכֹאֲשֶׁר יוֹרֵם שְׂזַכְרָנוּ שְׂמַלְמַדְנוּ דְבָר זֶה שְׂאִין לְמַדִּין הָיִקְשׁ מִהָיִקְשׁ וּכְבָר הַקְשָׁה רַש"י קוֹשֵׁיָא זֹו בְּפִרְקָא אֵיזְהוּ מְקוּמָן (דף ג') וְתִירֵץ דְמֵאן דְיִלְיָף לֵה מִן לְפָר יִתִּירָא הוּא אֵינּוּ לּוֹמֵד בְּאַמַּת דְבָר זֶה מִן פְּאֲשֶׁר יוֹרֵם אֵלָּא מוֹקִי לֵה לְמִילֵי אַחֲרֵינִי וְהֵינּוּ ר' יִשְׁמַעְאֵל אֲבָל תֵּנָא דְבֵי רַב מוֹקִי הֵךְ לְפָר יִתִּירָא עַל פֶּר יוֹם הַכַּפּוּרִים וְלֹא עַל הָעֵלָם צָבוּר וּא"כּ צָרִיךְ לְלַמּוֹד דְאִין מְלַמְדִין הָיִקְשׁ מִהָיִקְשׁ מִן פְּאֲשֶׁר יוֹרֵם, וּא"כּ קֵשָׁה עַל רַש"י דְכָאן שְׁפִירֵשׁ עַל וְעָשָׂה לְפָר הֵינּוּ פֶר זֶה דְהֵינּוּ הָעֵלָם צָבוּר וְהֵינּוּ פְּרָבִי יִשְׁמַעְאֵל שְׂזַכְרָנוּ וּא"כּ לְמַדְנוּ הֵךְ דְרַשָּׂא דְאִין לְמַדִּין הָיִקְשׁ מִהָיִקְשׁ מִן לְפָר וְאַמַּאי פְּתַב קוֹדֵם לְזֶה דְבִשְׁחִיטַת קֳדָשִׁים יְלַפִּינוּ לְמָה מִן פְּאֲשֶׁר יוֹרָה וּנ"ל דְהֵךְ לְפָר זֶה דְנִקְט רַש"י אֵין הַכּוֹנֵנָה בּוּ לְהַזְפִּיר תִּיבַת לְפָר הַנִּזְכָּר בְּפִסּוּק אֵלָּא דְהוּא לְשׁוֹן רַש"י וְעִיקָר הַלִּימוּד מִן וְעָשָׂה לְחוּד דְהֵינּוּ פֶר זֶה שֶׁהוּא הָעֵלָם צָבוּר, אֲבָל לְפָר שְׂזַכְרָנוּ בְּפִסּוּק קָאֵי עַל יוֹם הַכַּפּוּרִים וּכְתוּבָא דְבֵי רַב וּא"כּ צָרִיךְ פְּאֲשֶׁר יוֹרֵם לְלַמַּד שְׂאִין לְמַדִּין הָיִקְשׁ מִהָיִקְשׁ אֵלָּא דְקֵשָׁה לִי טוּבָא לִיִּישׁב דְבָרֵי רַש"י דְכָאן דְהֵתֵנָא דְבֵי רַב דַּס"ל לְפָר זֶה פֶר שֶׁל יוֹה"כּ ס"ל דְאִין, פֶּאן הָיִקְשׁ לְשְׁעִירֵי ע"א עִם הָעֵלָם צָבוּר דְהָא אֵימָא בְּפִרְקָא ב"ש (דף ל"ט) לְפָר זֶה פֶר יוֹה"כּ לְהַשׁוֹת לְהָעֵלָם צָבוּר פְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפָר זֶה פֶר כִּהֵן מְשִׁיחַ הַחֲטָאֵת אֵלוּ שְׁעִירֵי ע"א וּא"כּ שְׂיֵשׁ לִימוּד לְשְׁעִירֵי ע"א ע"כּ אֵין לְנוּ הָיִקְשׁ בְּלֹא הֵכִי מִמִּילָא אֵין שְׂיִיכּוּת לְהָיִקְשׁ זֶה, אֵלָּא לְמ"ד לְפָר זֶה הָעֵלָם צָבוּר וְכֵן מְשַׁמַּע מִפִּירֵש"י דְכָאן דְכְּתַב הַחֲטָאֵת לְהִבִּיא שְׁעִירֵי ע"א לְחֻלְבּ וּכְלִיּוֹת א"כּ אֵין פֶּאן הָיִקְשׁ לְע"א לְהָעֵלָם צָבוּר וְכִינּוּ דְפִירֵש"י בְּפִרְקָא ב"ש דְלִמָּאן דַּס"ל לְפָר זֶה פֶר יוֹה"כּ יְלַפִּינוּ מִכֹּאֲשֶׁר יוֹרֵם שְׂאִין לְמַדִּין בְּהָיִקְשׁ מִהָיִקְשׁ בְּקֳדָשִׁים הָא אֵין פֶּאן הָיִקְשׁ לְגַמְרֵי לְמָאן דְדַרְרִישׁ לְפָרֵשׁ לְפָר זֶה יוֹה"כּ אֵלָּא יֵשׁ לִימוּד לְשְׁעִירֵי ע"א מִפִּסּוּק מְפֹרֵשׁ וְרַש"י גּוֹפִיָה פְּתַב ג"ם פֶּאן שֶׁהַחֲטָאֵת מִבִּיא בְּרַבּוּי בְּשְׁעִירֵי ע"א וְאֵין פֶּאן הָיִקְשׁ לְגַמְרֵי בֵין ע"א לְהָעֵלָם כו' וּא"כּ לְמָה פְּתַב רַש"י דִּישׁ לִימוּד מִן פְּאֲשֶׁר יוֹרֵם דְאִין לְלַמּוֹד הָיִקְשׁ מִהָיִקְשׁ דְהָא אֵין פֶּאן הָיִקְשׁ כָּל מְשְׁעִירֵי ע"א לְהָעֵלָם צָבוּר וְלֹא יִדְעֵנָא בַר נֶגֶר דְלִיפְרָקָה לְהָאֵי מִילְתָּא: (ב) מְחוּץ לְמַחְנָה, חוּץ לַג' מַחְנוֹת.

שְׂיֵשׁ ג' מַחְנוֹת, הָאֵחַת מַחְנָה שְׂכִינָה דְהֵינּוּ מִפְּתַח הָעֲזָרָה וּלְפָנִים הוּא מַחְנָה שְׂכִינָה וּמִפְּתַח הָעֲזָרָה עַד פְּתַח הַבַּיִת מַחְנָה, לּוּיָהּ וְאַח"כּ כָּל הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם הִיא מַחְנָה כָּל יִשְׂרָאֵל דְהֵינּוּ לְאַכִּילַת מַעֲשֶׂר שְׁנֵי וְקֳדָשִׁים קָלִים וּמִפְּתַח שְׁעָרֵי יְרוּשָׁלַיִם וּלְחוּץ הוּא חוּץ לְעִיר.

וְאֵךְ חוּץ לְשֵׁלֶשׁ מַחְנוֹת נִלְמַד מִדְּכֹתִיב אֲצֵל כִּהֵן מְשִׁיחַ מְחוּץ לְמַחְנָה הָרִי אַחַת וּבְכַפֵּר הָעֵלָם צָבוּר דְכֹתִיב וְשָׂרָף אֹתוֹ פְּאֲשֶׁר שָׂרָף כו' הָרִי אַחַת וּבְכַפְרֵשׁת צוּ אֲצֵל שְׂפָף הַדָּשָׁן אַחַת וְהִיָּה אֲפֹשֶׁר לְמִילָף זֶה מִזֵּה אֵלָּא דְצָרִיךְ לְכָל הַנְּשָׂרְפִים ג' מַחְנוֹת פְּאִילוּ הֵיּוּ נִכְתָּבִים בְּמָקוֹם אֶחָד כּוֹלֵן: עַל שְׂפָף הַדָּשָׁן יִשְׂרָף שְׂאִין ת"ל כו'.

הֵרָא"ם הַקְשָׁה אֲדַרְבֵּה נִימָא שְׂשֻׁנָה הַפְּתוּב לְעַכְב אֲפִילוּ בְּדִיעֵבַד כִּמוּ שְׂמַצִּינוּ בְּהַרְבֵּה מְקוּמוֹת בְּמָה שְׂשֻׁנָה הַפְּתוּב וּנ"ל לְתַרְץ דְלִשׁוֹן יִשְׂרָף הוּא מִיּוֹתֵר כִּינּוּ שְׂאֵמֵר וְשָׂרָף אֹתוֹ, וּבְזֵה אֵין שְׂיִיף שְׂיִנָּה לְעַכְב דְזֵה שְׂיִיף בְּעִיקָר הַמְצָנָה דְאָמַר עַל שְׂפָף הַדָּשָׁן פַּעַם שְׁנִית, אֲבָל שְׂרִיפָה יִתִּירָה ל"ל, אֵלָּא מוֹרָה דְהַשְׂרִיפָה תַּהִיָּה מְכָל מְקוֹם אֲפִילוּ בְּלֹא שְׂפָף דָּשָׁן

דהיינו אם אין שם דשן, כנ"ל בזה נכון: (יח) יסוד מנזח העולה וגו' זה יסוד מערבי לאפוקי שלא נטעה לפרש דהאי אשר פתח אהל מועד קאי על המנזח פירוש אינה מנזח קאמינא היינו שהוא אצל פתח כו' לאפוקי מנזח הזקב שהוא מבפנים ואע"ג דבהדיא אמר מנזח העולה הו"א דכ"ש מנזח הזקב שפשוט לשון שם פניו דשם מתן קרנות, וסברא זו איתא בגמ' בפירש"י דה"א לומר פן, ע"כ אמר דאין הפירוש פן דלא קאי על מראה מקום אינה אלא על צדדי המנזח עצמם קאמר דהיינו יסוד מערבי שילו ישפכנו לשיירי הדם, וע"כ אמר רש"י זה הוא יסוד מערבי שהוא פנגד הפתח דע"ז קאי קרא הקשה הרא"ם דבפרק אינהו מקומן (דף נ"א) אמרינן דאי כתיב מנזח העולה הו"א כ"ש למנזח הפנימי ע"כ כתיב אשר פתח אהל מועד לעכב דוקא חיצון ולא בפנימי, ועוד מערבי נפקא ליה מסברא משום דכי נפיק מאהל מועד אחר הזניה שלפנים ביסוד מערבי פגע ברישא ואין מעבירין על המצות עכ"ל, ותיירץ בדוחק ע"ש אם תרצה.

אבל נלע"ד דלק"מ דדרכו של הרא"ם בסוגיא זו אינו נכון לפע"ד, דמ"ש דטעם מערבי מפח אין מעבירין על המצות, זה אינו דאי לא הנה לנו רבוי הו"א דבפנימי הוא שופך במקום מתן קרנות וא"כ זהו עיקר המצוה ואין שייך לומר בזה דמעביר על המצוה היא פניו דעיקר המצוה היא טפי שם, גם לא הוזכר בגמרא ולא ברש"י שום דבר מהא, דאין מעבירין על המצות וגם תמוה לי טובא מה מקשה על רש"י בחומש פאן ממ"ש דיסוד מערבי הוא גלמד מקרא דפתח אהל מועד ובגמרא ילפינן לה מסברא הלא הוא ממש בגמרא ורש"י שם איתא ג"כ להא מילתא ממש ובגמרא שם איתא מאי טעמא דמתניתין דתנו שירי הדם הנה שופך על יסוד מערבי של מנזח החיצון דאמר קרא על יסוד מנזח העולה אשר פתח אהל מועד ההוא דפגע ברישא ופירש"י יסוד שפנגד הפתח וזה הוא מערבו של מנזח שהוא פנגד פתח האהל, הפנונה בזה של"ת דפתח אהל מועד קאי על המנזח לסימן אינה מנזח לזה אמר בגמרא דקאי על היסוד שהוא סמוך לפתח דהיינו ההוא דפגע ברישא כשיצא מן ההזאה וזהו יסוד של מערב, וליסימנא בעלמא נקט האי מילתא דפגע ברישא, שפאמת כל היסודות קרובים לפתח, האהל אלא דהיא דמערב סמוך טפי שתחילה פוגע בו זהו פנונת הפתח אשר פתח אהל מועד, ולא עלה פלל על דעת הגמרא לומר אין מעבירין על המצות ומה שהקשה עוד הרא"ם דהא בגמרא, נפקא ליה מפתח אהל מועד תמהתי דבגמרא לא הזכיר פסוק אשר פתח אהל מועד בענין הלימודים אלא כל הלימודים הם מלשון העולה הנזכר בפסוק בחמשה מקומות שהזכיר רש"י ודוקא לענין פירוש הכתוב דדוקא יסוד מערבי הוא לזה מביא הפסוק דפתח אהל מועד פמו שזכרתי אבל לענין לימוד דדוקא במנזח החיצון ולא בפנימי זה אינו גלמד מהאי אלא מתיבת העולה, נמצא דמאי דבעינן יסוד מערבי הוא דבר אחר כפירש"י בגמרא וקאן בחומש: (כ) ועשה לפר הזה כו', הנה היינו פר העלם צבור, וכבר זכרתי דדברי רש"י פאן אליבא דתנא דבי רב דדריש לפר היינו פר יוה"כ וא"כ מ"ש רש"י פאן לפר הזה צ"ל דפשוטו דקרא קאי על העלם דבר אלא דמפח היתור דלפר דרשינן פר יוה"כ, אלא דקשה הא פתב רש"י לעיל מה ת"ל פר לרבות פר של יוה"כ כו' וא"כ היינו כמ"ד לפר זה העלם דבר, ותו קשה דבפרק ב"ש (דף ל"ט) אמרינן ועשה כאשר עשה מה בא ללמוד לכפול בהזאתו, פירש"י לעכב אם חסר אחת מהם, וכתב, עוד דאין לומר דאקשינה לכליות ויותרת דהא כתיב בהאי קרא וכפר עליהם ואימורים לא מעכבי

כפָּרָה, וא"כ קָשָׁה על רש"י דְּכָאן שְׁפָתַב שְׁבָא לְלַמּוּד ג"כ על (כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחְטָא, אֲשֶׁרִי הַדּוֹר כו'.

ולא אָמַר אֲשֶׁרִי הַנְּשִׂיא בְּזָה דא"כ פְּשִׁיטָא שְׂיִישׁ שְׁבַח לְנָשִׂיא בְּזָה וּמֵאֵי רַבּוּתִיהָ דְּנָשִׂיא אֲלָא דְקָאֵי, על הַדּוֹר דְּאֲפִילוּ אִם אֵינָם נוֹתְנִים לֵב לְהִבִּיא כְּפָרָה על שְׁגִגְתָּם מ"מ יֵשׁ תִּקְנָה פִּינּוֹן שְׂיִרְאוּ בְּתִשׁוּבַת הַנְּשִׂיא לְסוּף גַּם הֵם יַעֲשׂוּ כֵן: ה (ד) לְהַרְע, לְעַצְמוֹ בְּגִמְרָא יִלְפִינּוּ מָה הִטְבָּה רְשׁוּת אַף הַרְעָה רְשׁוּת יֵצֵא לְהַרְע לְאַחֲרִים שְׂאִין לוֹ רְשׁוּת: (ח) וְלֹא יִבְדִּיל, אֵינוֹ מוֹלֵק אֲלָא סִימָן אֶחָד.

פִּינּוֹן דא"צ אֲלָא סִימָן אֶחָד בְּשִׁחִיטָה כִּי מְלַק טְפֵי הֵנָּה הַבְּדִלָּה וְאֵע"ג דְּבָרוּב נְמִי סָגִי לְכַתְּחִיל' מַצָּוָה בְּכָל הַסִּימָן כִּי מְלַק נְמִי רַבּוּ לֹא הֵנָּה הַבְּדִלָּה, אֲבָל סִימָן שְׁנֵי אִפִּי' מַצָּוָה לְכַתְּחִילָה לִיכָּא: (יג) מֵאַחַת מֵאֵלֶּה כו' שְׂיִיכּוֹל הַחֲמוּרִים שְׁבָהֶם כו' פִּירוּשׁ טְנֻמָּאת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי הַנְּזָכָר לְעֵיל הוּא חֲמוּר שְׂזָדוּנוֹ כְּרַת וּשְׁבוּעַת הָעֲדוּת הִיא קִלָּה שְׂאִין זְדוּנָה כְּרַת אֲלָא שְׁהִשְׁוֶה הַכְּתוּב בָּהּ שׁוּגַג לְמִזִּיד.

וְקִלָּה שְׁבִקְלוֹת הִיא שְׁבוּעַת בְּיָטוּי שְׂאִין זְדוּנָה כְּרַת וְלֹא הַשְׁוֶה שׁוּגַג לְמִזִּיד, וַיֵּשׁ שְׁלֵשָׁה מִיָּנֵי קָרְבָּנוֹת, הֵא' כְּשִׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה וְהַשְּׁנֵי שְׁתֵּי תוֹרִים וְהַשְּׁלִישִׁי עֲשִׂירִית הָאִיפָה וְהו"א שְׁחֲטָא הַחֲמוּר לְקָרְבָן הַחֲמוּר וְהַקָּל לְשְׁתֵּי תוֹרִים וְהַקָּל שְׁבִקְלוֹת לְעֲשִׂירִית הָאִיפָה, וְקָשָׁה דְהִיאִף הו"א כֹּן הֵא בְּכָל הַג' עֲבִירוֹת כְּתִיב וְאִם דָּל הוּא כו', וְהֵרָא"ם תִּירֵץ בְּדוּחַס.

וְנִרְאֶה לְתַרְץ בְּדַרְךָ זֶה דְקָרָאֵי מִיָּנֵי בְּעֵשָׂה אַחַת מִן הַג' עֲבִירוֹת אֲזִי דִינוֹ חִלּוּק בֵּין עֲשִׂיר לְדָלוֹת, אֲבָל אִם אָדָם אֶחָד עָשָׂה כָּל הַג' עֲבִירוֹת שְׂאֵז חֲזִיב ג' קָרְבָּנוֹת הו"א שְׁבָזָה יְבִיא קָרְבָן חֲמוּר וְקָל וְקָל שְׁבִקְלוֹת וְאֲפִילוּ הַדָּל שְׁבִדְלוֹת שְׂאִין חִלּוּק בֵּין עוֹשֶׂה אַחַת מֵהֶם שְׂיִישׁ שֵׁם חִלּוּק בֵּין עֲשִׂיר לְדָל וְדָלֵי דָלוֹת ה"נ בְּעוֹשֶׂה כָּלֵם שְׂיִישׁ חִלּוּק וְאֲפִילוּ הַמְזָה אֵין חִיּוּב עַל דָּלוֹת וּכ"ש דָּלֵי דָלוֹת לְהִבִּיא כְּבֵשׁ אֲלָא כְּנֵלֵם בְּעֲשִׂירִית הָאִיפָה בְּדָלֵי דָלוֹת אֲפִילוּ עַל הָעֲבִירָה הַחֲמוּרָה, וְזֶה פִירוּשׁ שֶׁל מֵאַחַת מֵאֵלֶּה שְׂאִין חִלּוּק בֵּין עוֹשֶׂה אַחַת לְעוֹשֶׂה מֵאֵלֶּה דְהִינּוּ כְּנֵלֵם: (טו) כִּי תִמְעַל מֵעַל.

אֵין מְעִילָה בְּכ"מ אֲלָא שְׂיִנּוּי פִירוּשׁ שְׁמִשְׁנָה מְרִשׁוֹת הַקְדָּשׁ לְרִשׁוֹת חוֹלִין וְקָשָׁה הֵא גְבִי מְעִילָה בְּפִקְדוֹן אוֹ בְּתִשׁוּמַת יָד שְׁנִזְכָּר בְּפָרָק שְׂאֲחַר זֶה אֵין שֵׁם שְׂיִנּוּי מְרִשׁוֹת לְרִשׁוֹת, וּמִפְּחַ קוֹשִׂיא זֹאת כְּתִב הֵרָא"ם דְּרִשׁ"י לֹא נִתְפָּוֵן כָּאן רַק הַךְ מְעִילָה לְחוּד לֹא בְּמִקּוֹם אַחַר.

וְזֶה אֵינוֹ לְפִי הַסְּפָרִים שְׁפָתוּב כָּאן מְעִילָה בְּכ"מ. ע"כ נִרְאֶה דְגַם שֵׁם הֵנָּה שְׂיִנּוּי רְשׁוּת שְׁהָרִי אֵין חִיּוּב שֵׁם אֲלָא בְּנִשְׁבָּע עַל שְׁקָר וְא"כ פּוּנָה עַצְמוֹ מִן הַקַּב"ה, בְּמָה שְׁמִזְכִּיר שְׂמוֹ לְשׂוֹא וּפּוֹרֵק עוֹל מִמֶּנּוּ וְדִמְיָא לַע"ז שְׁנִזְכָּר אַח"ז: וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיִּמְעָלוּ כו'.

פִּירִשׁ"י בְּר"פ הַנְּהִנָּה (עֲרִכִין י"ח) שְׂיִנּוּי עַצְמָם מִן הַמִּקּוֹם לַע"ז: וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּסוּטָה. פִּירוּשׁוֹ הַתּוֹסֵ' שֵׁם שְׁהִאֲשָׁה בְּזוּנָתָה עוֹשֶׂה שְׂיִנּוּי שְׁמִנְחַת בְּעִלָּה וּמִדְּבַקַת בְּדָבָר שְׁהוּא חוֹלִין וּגְנָאֵי לָהּ.

וְאַח"כּ כְּתִבוּ הַתּוֹסֵ' דְצָרִיף שְׁנֵי דְמִיוּנוֹת הָאֵלוּ דְהִינּוּ ע"ז וְסוּטָה, דִּישׁ כָּאן שְׁתֵּי עֲבִירוֹת בְּמְעִילָה, הָאֶחָת הִיא בְּאִם לֹא נִהְנָה מִהַקְדָּשׁ אֲלָא שְׂיִנּוּי לְחוּד כְּמוֹ נָטַל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה שֶׁל הַקְדָּשׁ וּבְנָאָה בְּבִיתוֹ אוֹ שְׁנִתְנָה אִשָּׁה קִטְלָא שֶׁל זֶהָב עַל צְנוּאָרָה בְּזָה אֵין שֵׁם הַנְּאָה בְּשַׁעַת

ההוצאה עצמה מן הקדש לחולין, יש לימוד מן ע"ז דיש שם שינוי מן רשות הקב"ה ולא הנאה ואפ"ה חייב ועבירה אחרת במעילה שנהגה ובלא שינוי רשות כגון גזבר של הקדש שהיו האבנים של הקדש כבר בידו והוא בונה אותם בביתו, וזה נלמד מסוטה שיש שם הנאה ולא שינוי רשות שבה נהיה מונה אינה מוציאה עצמה מרשות בעלה ע"כ.

וקשה דהא אמרינו תחילה שאין מעילה אלא בשינוי, וא"כ היאך מביא ראיה מסוטה כאן, וי"ל דגבי סוטה הנה עכ"פ קצת שינוי בזנות מן רשות בעלה וכ"כ התוס' שם: וחסא בשגגה מקדשי ה', שנהגה מן ההקדש מלשון רש"י משמע דתרתמי בעינו שינוי וגם נהגה דבו מעל פתיב דבעינו שינוי ואח"כ יליף דבעינו ג"כ נהגה וכן הוא בר"פ הנהגה ת"ר אין מעל אלא שינוי כו' מה חטא האמור בתרומה פוגם ונהגה אף מעילה כו', ואח"כ אמרינו שם דאקשי רחמנא מעילה לסוטה דאע"ג דלא פגם שהרי כבר היא בעולה מבעלה ואקיש ג"כ לע"ז דעד דאית בה שינוי, וצ"ל שם דחדא מינייהו סגי או נהגה או פוגם, והיינו ע"כ שיש חילוק דבמידי דשייך בו פגימה בכל מה שנהגה מזה בזה צריך שיהיה דוקא שינוי בו, אבל במידי דאין שייך לו פגם ברוב פעמים כגון אבן של הקדש בזה חייב בשינוי לחוד, וכן מחלקים התוס' שם בברייתא שזכרתי והיינו דעת חכמים דשם ר"פ הנהגה, וא"כ רש"י מייירי כאן במידי דשייך בו פגימה ע"כ בעינו תרנוייהו וזה שלא פדברי הרא"ם דכתב לרש"י הנה וחסא כמו או חטא דחד מינייהו סגי: (כה) נפש פי תחטא כו' לפי שכל המלה כו'.

נראה דבא לתקן מה דקשה דלמה אמר כפל תחטא ומעלה כו', וסגי לומר כמו לעיל נפש פי תמעול לחוד גם כאן, ותו קשה למה אמר מעל בה' ולעיל לא זכר בה' ותו דפתח בה' וסיים בעמיתו ע"כ פירש דהפסוק, תנא נהדר מפרש ותרתמי מילי קאמר, הא תחטא, והב' ומעלה, וע"ז מפרש הפסוק מה שאמרתי ומעלה בה' היינו שפיחש בפקדון שאין שם הכחשה רק מן ה', ומה שאמרתי תחטא היינו מכחש בתשומת יד כו' והוא מכחש בעדים ושטר בין כה ובין כה הנה דינו כמו שזכר בהבאת אשם.

וקשה מאי הכחשה כאן בעדים ושטר ונשבע לשקר דהא כשיש עדים אין נותנין לו שבועה מעיקרא אלא צריך לשלם. ונראה דנתפנין בזה לדברי חז"ל קמייטא ריש ב"מ (דף ג') דתני ר' חייא האומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר אין לה בידך פלוס והעדים מעידים אותו שיש לו בידו חמשים וזו נותן לו, חמשים וזו ונשבע על השאר כדן מודה במקצת שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים, וכן הדין כשמראה אח"כ שטר על חמשים, ותרוייהו צריכי דאיכא חומרא בכל אחד דבכופר בעדים ושטר יש באמת ג"כ כופר בה' דכופר באלהים ואנשים, ויש חומרא בפקדון שהוא עצמו קבל הפקדון ע"ד חבירו שהאמין בה' והוא קבל הפקדון על דעת זה ועכשיו מקלקל האמנה בזה משא"כ ככופר בעדים ושטר לא הנה בפירוש שום סמיכות על הקב"ה רק על עדים ושטר: פירשת צו ו (ב) צו את אהרן, אין צו אלא לשון זיוז ומיד וילדורות, בקידושין (כ"ט) יליף כל אחד מאלו מקראי: אמר ר"ש ביומר כו' נראה דבא לתרץ למה נאמר דוקא כאן דבר זה דהא כל הקרבנות נהגין מיד וילדורות, לזה תירץ דכל הקרבנות יש בהם הנאה לפהגים במה שמגיע לחלקם מן הקרבן א"כ בנדאי יזדרז כל אחד שלא להתעצל בעבודה פן יקדמנו אחר משא"כ בעולה שפולה כליל ואין לפהגים חלק בבשרה הו"א שיתעצל בה,

ונזהו חסרון כפי לכהן של אותו משמר וזה מיקרי חסרון כפי על דרך המבטל כפי של חבירו שפירושו שמבטל ממנו הרינוח שמגיע לו, ע"כ אמר כאן גבי עולה לשון זירוז וזה נראה יותר נכון מן הדברים שנאמרו בזה במפרשים: (ג) הדשן אשר תאכל כו'.

משעשטה דשן כו' פונתו לתמן דל"ת דוהרים הוא מחובר להדשן שאחריו וה"ק שירים דהיינו שיבדיל הדשן ממה שנתערב מפת הדלקה שברי עצים עם אפר יבדיל האפר מן אותו תערובת, וע"ז אמר שישים אותו אצל המזבח.

ממילא ישים כל האפר שהוא שובדל אצל המזבח. לזה פירש דהו והרים אינו מחובר להדשן ואין פירושו לשון הבדלה אלא לשון הרמת תרומה, וה"ק והרים שיקח תרומה מקצת מן הדשן אשר עשה האש שתאכל את העולה ונעשה ככר דשן מאותו דשן יקח תרומה ואותו תרומה ישים אצל המזבח ולא פלו, וזה פירוש נכון בדברי רש"י, ויש ראיה מדאמר הדשן בה"א, דמשמע שפבר נעשה דשן ונבדל מן העצים: (ד) ופשט את בגדיו אין זה חובה כו'.

נראה דיש לזה הוכחה מדאמר אחרים דמשמע פחותים מן הראשונים שזהו לשון אחרים בלשון הפסוק כמו אלהים אחרים, וכינון שזכר הכתוב פחותים ולא אמר שילבש בשעת שימוש בגדים טובים יותר ממה שהיו עליו בשעת הוצאת הדשן בתחילה אלא דלאו חובה היא אלא מצד דרך ארץ שאדם לוקח בגדים פחותים במלאכה זאת ממה שהיו לו תחילה: והוציא את הדשן, הצבור בתפוח.

פירוש לא הדשן ששם אצל המזבח דא"כ למה צוה לשומו אצל המזבח יוציאנו תיכף אלא דקאי על מה שנשאר על המזבח ונתרבה, ע"כ אין זה חובה לכל יום אלא כשהוא רבה: (ה) והאש על המזבח תוקד בו, ריבה כאן יקידות הרבה בפ' טרף בקלפי (דף כ"ח) אמרי שבתחילה היו מבעירין אש על מערכה גדולה שיכולה לקבל כל המערכות של אותו יום ואחר שסידר אותה הנה נותן עליה שני גזרי עצים שאם לא היתה המערכה הגדולה מתגברת זאת המערכה של שני גזרי עצים היתה מקיימת אותה אם כן סידר מערכה שלישית להקטיר עליה איברים ופדרים שלא נתעפלו כל הלילה וקודם מערכה של שני גזרי עצים סידר מערכה שנייה פנגד מערכה גדולה בקרן מערבית דרומית, וממנה היו חותין גחלים להכניס למזבח הפנימי להקטיר קטורת שחרית וערבית, וביזה"כ הוסיף עוד אחת.

זה קיצור מן הגמרא שם: חלבי השלמים, אם יביאו שם שלמים. דאין חובה לשלמים רק נדבה לפעמים.

ורז"ל לא ניחא להו בזה דא"כ לימא חלבי השלמים דה"א משמע שידוע הוא דבר ברור ונחוב. אלא פירושו לשון השלם דהיינו שעולת התמיד בבוקר קודם לכל ובערב מאוחר לכל שאין אחריה שום קרבן: אש תמיד כו' אף היא מעל מזבח החיצון תוקד הקשה הרא"ם היא דרש כאן לענין גר תמיד הא לעיל כתב רש"י דנחלקו רז"ל במנין המערכות שהיו שם וא"כ קאי הפסוק הזה לענין מערכות המזבח וכ"ה בגמרא יומא.

וי"ל דנדאי פשטיה דקרא דאש תמיד תוקד בו קאי על מערכות המזבח דאי על הנרות לא הנה לו לומר על המזבח אלא מעל המזבח דהיינו שמשם מדליק אבל ההדלקה היא

על המנוחה, אלא מדרשא דתמיד ילפינן לה גם לגרות ותו דגם לשון בו אינו מיושב אם תפרשהו על המנוחה דמשמע שבמזבח עצמו תהיה יקידה ומאותה יקידה ידליק נר המנוחה וא"כ הנה פאילו נאמר פאן שתי יקידות האחת למזבח והשנייה למנוחה: (יט) המחטא אותה יאכלנה כו', יצא טמא בשעת זריקתו, דמים שאינו חולק בפשר.

ואי אפשר לומר יאכלנה ממש קאמר דטמא בשעת זריקה שלא יהיה ראוי לעבודה שהוא אסור אח"כ לאכול כלל, דא"כ קטן נמי שאינו ראוי לעבודה בשעת זריקה יהיה אסור אח"כ באכילה וכו"ת ה"נ דהא מרבינן מפל זכר אפילו קטן יאכלנה אלא פאן ממעטינן שלא יהא לו חלק (הכי איתא בריש פירק טבול יום): (כא) ישבר.

לפי שהבליעה שנבלעת בו נעשה נותר פירוש לאחר יום וליה שאחריו דהיינו בעמוד השחר של מחר וכתב הרא"ם וא"ת למה הצריך הכתוב שבירה הא אינו נעשה נותר עד הבוקר ואז הוא פוגם דהא לינת לילה פוגמת, וי"ל פיון דבעלות השחר אסור נותר ופגימתה באים פאחד ולא קדמה פגימתה לאיסור נותר, הו"ל כמו נותן טעם לשבח, וא"ל ישנהו עד עלות השחר ואע"ג שפכר נאסר הלא פכר נפגם ונותן טעם לפגם, וי"ל פיון דבעמוד השחר דלמחר חל להיות שבירה ומריקה תו לא פקע אפילו לאחר מפאנכמ"ש סמ"ג בהלכות חמץ ומצה עכ"ל ובנ"א פתב עליו במ"ש תירוץ קושיא ראשונה דכיון דפגימותו ואיסורו באין פאחד הו"ל טעם לשבח ואין לזה טעם פיון דעכ"פ אין לו טעם לשבח באותו רגע וכי זה עדיף מנבילה גמורה שנפגמה דאין נקרא טעם לשבח.

ולי נראה ג"כ תמוה תירוץ קושיא שנייה שכתב פיון דבעמוד השחר באין פאחד וחל שבירה עליו תו לא פקע ממנו כו' אין לזה פירוש כלל פיון דבעמוד השחר נקרא נ"ט לשבח לפי דבריו ה"ל כמו בליה קודם שנפגם ואמאי לא יהיה אח"כ נפגם אחר זמן דהפגימה מתחלת אחר עמוד השחר לפי דבריו.

ולענין קושית הרא"ם בזה עמדתו מרעיד ומשתומם מה זה בידו להקשות פו, דדוקא לענין אכילה דבטעם האיסור תליא מילתא אז יש היתר בנ"ט לפגם שאינו נהנה משא"כ בנותר שדינו בשריפה עיקר מצות שריפה שלו אפילו אחר שהוא נפגם ונשתהא יותר מזמנו דכל זמן שהוא בעולם חייב לשרפו ומה יועיל בזה טעם לפגם וע"כ צוניתה תורה לשבר הפלי חרס ולמרוק ולשטוף פלי נחשת שלא יבא לידי פגם ויהיה נותר בעמוד השחר, שאסור להביא לידי נותר, וא"כ מאי קשיא ליה להרא"ם דלמה הצריך שבירה כו' דאדרבה מטעם זה צריך שבירה שלא יבא אח"כ לידי נותר ויטען שריפה ומה תועיל פגימתו לבטל מצות שריפה ממנו גם על הג"א תמהתי איך לא הרגיש בזה.

ואני הקשיתי קושיא כזו בטורי זהב שלי ביו"ד סי' ק"ה בדין פבוש כמבואר גבי פלי דקשה למה יהיה אסור הפלי ע"י שנכבש בתוכו מעת לעת דהא אחר מעת לעת מיד האיסור הבלוע הוא פגום ואין אוסר הפלי, התם שפיר שנייה להקשות פן פיון שהאיסור שם מחמת בליעת הפלי מן מה שנשרה בו איסור משא"כ פאן שעיקר שבירת הפלי שאמרה תורה בזה לא משום שיפליט אח"כ בתבשיל שיתבשלו בו דנדאי אפילו אם רוצה להניחו ולא לבשל בו אח"כ שום דבר אינו מועיל, אלא עכ"פ עושה איסור במה שעושה נותר ופוגם הקדשים וניתק לעשה באם פכר נעשה נותר שטעון שריפה, ולכך

צָרִיף פֶּאן שְׁבִירָה שְׁלֵא יבֵא לִידֵי נוֹתֵר וְיִצְטָרֵף שְׁבִירָה פִּינּוֹן שְׁאִין שְׁיִיף בּוֹ שְׁרִיפָה
בְּבִלְעֵת נוֹתֵר שְׁבוֹ, וּכ"ז פְּשוֹט בְּעֵינֵי, וְהֵרָא"ם וּג"א סָבְרוּ שְׁטַעַם הַשְׁבִּירָה בְּכָאן מְשׁוּם
שְׁלֵא יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תְּבַשִּׁיל אַח"כּ, וְזֶה וְדָאֵי אֵינּוּ כָּלֵל דַּא"כ אֵין מְצָנָה בְּשְׁבִירָה אֱלֵא בְּאִיסוֹר
בְּיִשׁוּל בָּהּ: (כג) וְכָל חֲטָאת וּגו', שְׁאֵם הַכְּנִיס הַחִיצוֹנָה כּו'.

וְכִינּוֹן דִּלפ"ז מִיִּגְרֵי הָאֵי קָרָא בְּחֲטָאת חִיצוֹנָה קֶשֶׁה מֵאֵי דְאָמַר הַפְּתוּב אַח"ז לְכַפֵּר עַל
נַפְשׁוֹתֵיכֶם דְּהָא אֵין פֶּאן כְּפָרָה בְּחֲטָאת זֹו שְׁנַפְסָלָה אֱלֵא ה"ק אוֹתוֹ חֲטָאת שְׁבָאָה לְכַפֵּר
לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל זֶה בְּאֵשׁ תִּשְׂרַף וְאֵין פֶּאן כְּפָרָה: א) קִדְשׁ קִדְשִׁים הוּא, הוּא קָרֵב וְאֵין
תְּמוּרָתוֹ קָרִיבָה.

יֵשׁ פֶּאן תִּימָה דְּבַגְמָרָא בְּתַמּוּרָה (דף י"ח) אֵיתָא אָשֶׁם הוּא, קָרֵב וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קָרִיבָה
וּמִקְשִׁינּוֹ ל"ל קָרָא וְהָא הִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ דְּכָל שְׁבַחֲטָאת מֵתָה בְּאָשֶׁם יִרְעָה עַד שְׁיִסְתָּאב
וְיִפְּוֹל בָּהּ מוּם וְיִפְּלוּ דְמִיּוֹ לְעוֹלָה שֶׁל קִיץ, וְתַמּוּרַת אָשֶׁם מֵתָה וּמִשְׁנִינּוֹ אַה"נ אֱלֵא קָרָא
אַתָּא לְכַדְרָב דְּאָמַר אָשֶׁם שְׁנִיתִק לְרַעֲיָה דְהֵינּוּ שְׁנַאֲבַד וְיִתְכַפְּרוּ בְּעַלְיוֹ בְּאַחַר וְנִמְצָא זֶה
וּשְׁחַטוּ סֵתָם קוֹדֵם שְׁנִסְתָּאב כְּשֶׁר לְעוֹלָה נִיתִק אֵין לֹא נִיתִק לָא, פִּירוּשׁ אַע"פ שְׁעוּמַד
לִינְתִק דְּאָמַר קָרָא הוּא בְּהִנְיָתוֹ יֵהָא וְעַדִּינּוֹ אָשֶׁם הוּא וְלֹא חֲזִי לְאִיקְרוּבֵי לְאָשֶׁם לְפִיכָף
פְּסוּל.

וְהִנֵּה רַש"י פֶּאן פִּירֵשׁ ג"כ דְּהוּא, שֶׁל אָשֶׁם מְלַמֵּד דְּבַעֲינּוֹ נִיתִק דּוֹקָא כְּמוֹ סוּגְיָא שְׁזַכְרֵתִי,
אַבְל הוּא קָרֵב וְלֹא תְּמוּרָה א"צ קָרָא דְהִלְכָה מְסִינֵי הִיא, וְכָאן פִּירֵשׁ"י דְּהוּא דְכְּתִיב גְּבִי
קִדְשֵׁי קִדְשִׁים מְלַמֵּד ע"ז, וַא"כ קֶשֶׁה קוֹשִׁית הַמְקַשֵּׁן דִּל"ל קָרָא הָא גְּמִירֵי לָהּ, וְלְכָל
הַפְּחוֹת, הִנֵּה לוֹ לְהִבִּיא הָא דְכְּתִיב גְּבִי אָשֶׁם הוּא דְּהוּא שֶׁל קוֹדֵשׁ קִדְשִׁים וְלֹא יִלְפִינּוּ
מִיָּנִיָּה כָּלֵל בְּגַמְרָא.

וְנִרְאָה לְתַרְצַן דְּהָא עכ"פ קֶשֶׁה הֵיאֵף מְתַרְצַן בְּגַמְרָא דְאַתָּא לְנִיתִק לְרַעֲיָה דּוֹקָא סוּתֵר
מ"ש בְּפִרְיָתָא בְּהִדְיָא אָשֶׁם הוּא קָרֵב וְלֹא תְּמוּרָתוֹ קָרִיבָה וְע"כ לְתַרְצַן בְּדָרָף זֶה
דְּהֵאֲמַת דְּהוּא דְאָשֶׁם, הוּא אַתָּא לְמַעוּטֵי לֹא נִיתִק, וְנִהוּ חִידוּשׁ דִּישׁ לְטַעוֹת וְלוֹמַר
דְּהֵתַמּוּרָה בְּשַׁחַט סֵתָם דְּקָרִיבָה עוֹלָה אִפִּי' א נִיתִק דְּהָא גַם מִתְחִילָה לֹא הִנֵּה ג"כ אָשֶׁם
עֲצָמוֹ אֱלֵא תְּמוּרָה אָשֶׁם, ע"כ אָנוּ לוֹמְדִים דְּהוּא אַתָּא לְמַעַט תְּמוּרָה לְגַמְרֵי דְאֵינָה קָרִיבָה
כָּלֵל, וְהֵאֵי מִקְלָתָא יִלְפִינּוּ לָהּ מֵהוּא שֶׁל קוֹדֵשׁ גְּדוּשִׁים הוּא דְּמִשְׁמַע דְּהֵתַמּוּרָה אֵין קְדוּשַׁת
קָרְבָן עֲלֵיהָ כָּלֵל, וַא"ל א"כ לְמָה לֹא תִּירֵץ בְּגַמְרָא כֵּן דְּהוּא דְאָשֶׁם מְלַמֵּד שְׁאִין בָּהּ קְדוּשָׁה
כָּלֵל לְקָרְבָן אִפִּי' בְּשׁוּחַט סֵתָם, י"ל פִּינּוֹן דַּע"כ צָרִיף לְמִינְקַט הַחִילּוּק שְׁבָאָשֶׁם בֵּין נִיתִק
לֹא נִיתִק שְׁזֵה עִיקַר הַחִידוּשׁ שְׁבָאָשֶׁם דְּלֹא נִיתִק לֹא וַא"כ אֵין שׁוּם לִיְמוּד לְאֵין תְּמוּרָתוֹ
קָרִיבָה, וְע"כ צָרִיף לִיְמוּד לְזֶה מִן הֵיא דְקוֹדֵשׁ קִדְשִׁים וַא"כ גַם הוּא דְאָשֶׁם דְּרַשִׁינּוֹ וְאֵין
תְּמוּרָתוֹ קָרִיבָה ע"כ נִקַּט ר"ע שְׁפִיר דְרַשָּׁה דְאֵין תְּמוּרָתוֹ קָרִיבָה שְׁזֵהוּ אִפִּי' לְהַמְסַקְנָא
וּבְקִיצוֹר מְזַרְחֵי פִּירֵשׁ דְּקָרָא דְהוּא דְקוֹדֵשׁ גְּדוּשִׁים אֲתִי שְׁפִיר עַל אֵין תְּמוּרָתוֹ קָרִיבָה
וּלְלַמֵּד שְׁיֵשׁ עֲשֵׂה עַל הַמְקָרִיב הַתְּמוּרָה דָּאֵי מֵהִילְכְתָא הו"א אִיסוֹר לְחוּד יֵשׁ בְּהַקְרַבַת
תְּמוּרָה וְכֵה"ג מְתַרְצַן שֶׁם לְעִיל מִיָּנִיָּה לר' יִשְׁמַעֵאל עַל לִיְמוּד שְׁלוֹ, וַא"כ הוּא דְאָשֶׁם הוּא
ע"כ אַתָּא לֹא נִיתִק לֹא כְּדִמְשִׁנֵי בְּגַמְרָא: (יט) לְכַהֵן הַמְקָרִיב אוֹתָהּ כּו' ת"ל לְכָל בְּנֵי
אַהֲרֹן רַבִּים מְקַשִּׁים הָא הֵאֵי לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן כְּתִיב אַח"כ אֲצַל מִנְחָה כְּלוּלָהּ בְּשִׁמּוֹן וְחֲרִיבָה,

וכן מ"ש רש"י אח"כ ת"ל, לכהן המקריב דכתיב אצל מאפה תנור ואמאי לא נימא שישחילוק לעגנו זה בין המנחות דזו למקריב וזו לכל בני אהרן, והאריכו לתרץ זה.

ולי נראה בדרף זה, דהאי לכהן המקריב א"א לומר לו ממש ואין שום זכות למשמר, דהא ע"כ צריך להזכיר משמר דהא האי במקריב הוא כל הראוי להקריב כמו אשר יכפר דסמיה ליה וא"כ א"א לומר לו לבדו ממש אלא ע"כ כל הראוי באותו משמר קאמר, ואח"כ גבי מנחה בלילה אמר לכל בני אהרן נמי ע"כ לאותו משמר קאמר דנדאי א"א לומר לכל הפהנים שבעולם קאמר דא"א לחלק בזה לכל אחד, אלא לאותו משמר קאמר, וא"כ קשו קראי אהדדי בלשון הפתוב דתחילה קורא להמשמר בלשון יחיד ואח"כ קורא אותו דרף כלל לכל בני אהרן, אלא צ"ל דיש שייכות ללשון כלל וללשון פרט דהיינו שכל משמר היו בתי אבות פי כ"ד משמורות היו וכל משמר נתחלק לששה בתי אבות וכל בית אב ביומו, נמצא שפיר לשון יחיד שגזפר תחילה דהיינו למעוטי כל שאר בתי אבות וקרא דלכל בני אהרן לרבות כל אותן שהיו באותו יום ולא לבדו ממש.

ואין להקשות על פירוש זה דהיה לו לומר יכול לו לבדו ת"ל המקריב דהיינו כל שראוי להקריב כמו שזכרנו דהא ע"כ צריך להביא ת"ל לכל בני אהרן מפח הקנשיא דהא קורא המשמר בלשון כלל כמו שזכרנו א"כ סגי בקנשיא זו גם על מה שנאמר לו לבדו ממש, ובדרף הזה מצינו הרבה בגמרא: (טו) ובשר זבח תודת שלמיו כו', ונחגיגת י"ד הבאה עם הפסח נאכלת ליום ולילה ובכרשת ראה כתב רש"י לשני ימים, והוא פלוגתא דבן תימא ונחכמים בפרק כל הפסולים והרמב"ן חולק על רש"י בזה: (טז) וממחרת והנותר ממנו כו' ו"ו זו יתירה שהרי אינו נאכל אלא שני ימים ולילה אחד שפן הוא הלכה למשה מסיני, ופירוש הפסוק פן הוא שפיום הקרבתו יאכל וכן ביום המחרת אם נותר ביום הראשון יאכל, אבל הנותר ביום השלישי מעלות השחר ישורף מיד, אבל בליל שלישי לית ביה אכילה ולא שריפה דהשריפה דינה דנאק ביום דכתיב ביום השלישי באש ישורף: (כ) וטמאתו עליו כו' ואזהרת טמא שאכל את הטהור כו'.

רש"י פירש פסוק זה המאחר קודם שפירש המוקדם דמתחילה הו"א דקאי האי טומאתו עליו על בשר טמא וא"כ יש לו אזהרה מפח והבשר אשר יגע כו' ועונש מפח האי קרא דטומאתו עליו ונכרתה, אבל אחר שפירש דטומאתו עליו קאי על טומאת הגוף א"כ ליכא בטומאת בשר אלא אזהרה ובטומאת הגוף עונש פאן ואזהרה מפח ג"ש, דהיינו פתיב פאן טומאתו ובטמא שנגבס למקדש שיש שם עונש ואזהרה ה"נ יש פאן גם אזהרה, ואח"כ קשה דא"כ למה לי עוד פרת בטומאת הגוף ומתרץ דיש ג' פרייתות: אחת לכלל פירוש כל הקדשים דכתיב אשר יקרב אל הקדשים, ואחת לפרט דמייירי בשלמים ונהו דבר שהיה בכלל ויצא ללמד לא על עצמו יצא אף כל הכלל פן ולמה יצאו שלמים ללמד כל קדשי מזבח לאפוקי קדשי בנדק הבית שאין חייבים עליהן משום טומאה ולא הוה פאן כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט דהכלל והפרט מרוחקים זה מזה כדאמרנו בפרק כל המנחות (דף נ"ה) ואחת לקרבן עולה ויורד דאמר בכרשת ויקרא נפש אשר תגע בכל דבר טמא ופירש פאן מה עשה אחר שנטמא קמ"ל בהאי פרת שלישי דגם שם איירי בטומאת קודש: (כו) לעוף ולבהמה, פרט לדם דגים ונחגבים בכריתות ר"פ דם שחיטה (דף כ'): ת"ר כל דם לא תאכלו שומע אני אפי' דם מהלכי שמים דם ביצים דם חגבים

דם דגים הפל בפלל ת"ל לעוף ולבהמה אוציא אני דם שרצים דם ביצים דם דגים דם חגבים ואימא כל דם כלל עוף ובהמה פרט אין בפלל אלא מה שבפרט עוף ובהמה אין מידי אחרינא לא נפש אשר תאכל כל דם חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא פעיו הפרט ואמרין שם דמרה כוי לאיסור דם.

וצריף לתת טעם למה לא זכר רש"י רק דגים וחגבים ולא שאר דברים הנזכרים בגמרא דהם אין בהם איסור דם, ונראה הטעם לפי דאמרין שם בכריתות דשאר דברים יש בהם איסור עכ"פ אבל דגים וחגבים מותר אפילו לכתחילה מש"ה נקט רש"י דגים וחגבים לרבותא דאפילו לכתחילה מותר: ובמסכת קידושין כו'.

אע"ג דכבר פתיב בויקרא בכל מושבותיכם ודרשו בו כה"ג, תירצו בתוס' לענגן פסח דחד אתא לח"ל בזמן שבהמ"ק קנים וחד לח"ל בזמן שאין בהמ"ק קנים ה"נ ה"נ: למה הוצרך לומר. דפריף ה"תם פ"נן שחובת הגוף נוהגת אפילו בח"ל מושבות דגבי חלב ודם ל"ל ומשני הואיל וכתוב גבי קרבן הו"א דוקא בזמן דאיכא קרבן יש איסור חלב ודם קמ"ל בכל מושבותיכם, הא דפירש"י תחילה לעוף ולבהמה ואח"כ בכל מושבותיכם ובפסוק הוא מוקדם, נראה לתרץ שהפסוק אומר כל אוכל חלב אשר יקריב ממנו אשה לה' כו', ר"ל דוקא בבהמה שראויה להקרבה יש איסור חלב ודם אבל ממה שאינו ראוי להקרבה אין איסור ומה שנאמר לעוף ולבהמה היינו עוף תורים ובני יונה ובהמה היינו טהורה דוקא, ע"ז הייתי מפרש דלהכי אתא בכל מושבותיכם לאסור בכל המינים של דם אפילו אינו ראוי לקרבן, אבל השתא דהו"ל לעוף ולבהמה ממעט דגים וחגבים מפת כלל ופרט וכלל כמו שזכרנו א"כ אין איסור דם בכל המינים א"כ קשה ל"ל בכל מושבותיכם הא בלאו הכי ידענו שאין הדבר תלוי בראוי לקרבן אלא כל עוף ובהמה אסור בהם וע"כ מביא רש"י דבמסכת קידושין מתרץ זה.

וראיתי לתרץ דברי רש"י דהו"א לפרש בכל מושבותיכם דקמ"ל כל המינים שבארצכם כמו שפירש"י גבי סירוס בפרישת אמור ובארצכם לא תעשו כל אשר בארצכם. אבל השתא שפירש"י דדם דגים מותר הוצרך לפרש בכל מושבותיכם ל"ל, וע"ז זה דא"כ דבכל מושבותיכם אתא לכלל לא לכתוב רק וכל דם ממילא משמע כל דם שבעולם וא"כ לא היה לרש"י להפך הפירוש שלא פסדו שאמר הכתוב: (ל) את החלב על החזזה כו', יכול שיהא אף החזזה לאשים..

קשה מהיכא תיתי פן הא כתיב בהד"א והקטיר החלב והיה החזזה לאהרן כו'. תירץ ג"א דהו"א מקצת מן החזזה הנה לאשים כמו בפכד לעיל דנוטל קצת מן הפכד עם היוותרת.

ואין מיושב בזה דשאני בפכד דכתיב יותרת על הפכד דשם יש יתור על הפכד דנדאי הוא יותרת על הפכד משא"כ פאן גבי בחזזה דהחלב מנח עליה ואין פאן יתור ונ"ל דהו"א דה"ק ידיו תביאנה את אשי ה' היינו החלב והחזזה ששניהם שייכים לאישי ה' אלא דרחתמנא זיפה לאהרן ובניו משלחן גבוה את החזזה כמ"ש בפ"ק דב"ק (דף י"ב) בקדשים קלים דאי משלחן גבוה קא זכה לפהו לא הנה ממון בעלים לקדש בו אשה ה"נ אמרין פאן דמאשי ה', זכה הפהו ולא הנה ממון בעלים לקדש בו אשה קמ"ל קרא דלא הוי כלל מאשי ה' והוא ממון בעלים.

ובזה ניחא לי לשון הפתוב שאמר אחר זה כי את תזה התנופה וגו' לקחתי מאת בני ישראל ואתם לאהרן הכהן דקשה מאי חידוש לנו הפתוב בזה, ולפי מה שזכרתי ניחא דקמ"ל דנלקחו מאת בני ישראל ולא משלחן גבוה ממילא מה שנתתי להם הנה ממון בעלים, וזה דבר תריף ונכון בס"ד: ח (ב) קח את אהרן כו' שבעת ימים קודם הקמת המשפן.

דבר"ח ניסן הוקם המשפן נמצא דבכ"ג אדר הנה תחילת המלוואים וכל אותן שבעת ימים הנה משה מעמיד המשפן ומפרקו כדי להרגילם ובר"ח ניסן הנה הקמתו דרף קבע ששוב לא יתפרק עד יום נסיעתם.

וא"ל היאך נאמר ופתח אהל מועד תשבו שבעת ימים והלא הנה נסתר בכל יום מן שבעת ימים אלו, תירץ הרא"ם דמקום פתח אהל מועד קאמר, ולי נראה דלא היתה הישיבה כל היום כולו אלא בעת הצורך בכל יום דהיינו פשהיה בהקמה דוגמא לדבר בפסוקת תשבו שבעת ימים דאין פירושו שלא יפסוק משיבה ההיא אלא לעת הצורך לישב ה"נ כן הוא דבכל יום הנה מקימו ב' או ג' פעמים דפלוגתא היא בת"כ: (טו) ויחטא את המזבח, חטאו וטיהרו מזרות ליכנס לקדושה פירוש לא כשאר טהרת המזבח דהוא מספק טומאה דכאן כבר הנה עליו שבע פעמים והיינו טהרת טומאה אלא דכאן הנה על כניסתו לקדושה והפתוב מפרש ויתן על קרנות המזבח ויחטא את המזבח דבמתן דם סביב הנה לו חטוי וטהרה מן זרות.

ולא כמשמעות דברי הרא"ם דהחטוי הנה במידי אחרונא אחר מתן הדם דא"כ הנה לו לפרש במה שנעשה החטוי: ויקדשהו, בעבודה זו פירוש דלא קאי ויקדשהו על יציקת הדם אל היסוד ובה לא נעשה קדושה למזבח אלא דקאי על עיקר העבודה דהיינו מתן דם סביב: טז) ואת יתרת הכבד, על הכבד.

כאן לא נאמר על הכבד אלא דרש"י כתב כאן מה שזנפר בפרשת תצוה על הכבד שפירושו מקצת הכבד עמו, וזה הוכיח רש"י מדאמר כאן יתרת הכבד וא"כ למה הזכיר בפרשת תצוה על הכבד ולא אמר יתרת הכבד כמ"ש כאן אלא דעל דלעיל הוא לדרשה שנוטל קצת מן הכבד עמה: (כב) איל המלאים, איל השלמים שמלוואים כו'.

בפ' תצוה דכתיב ומלאת יד אהרן ויד בניו פירש"י על ידי הדברים האלה דהיינו כל העבודות שהיו בימי המלוואים. לפי שהמילוי דשם פירושו חינוך שכתב, רש"י שם זה מילוי ידים והחינוך הנה ע"י כל העבודות וכן לעיל בפרשה זו פירש"י למלוואים ליום חינוך פהונה, אבל כאן דלא איירי אלא בשלמים לבד וקראו מלוואים א"א לפרש לשון חינוך דהא כל הקרבנות היו לחינוך, ע"כ פירש שמשלימין הכהנים בכהונתם והיינו שיש מעלה בעבודת איל של שלמים טפי משאר העבודות שהיו אז לפי שיש חלק לפהן העובד ולבעלים זה אהרן ובניו ולמזבח: (כח) ויקטר המזבחה משה שימש כל שבעת ימי המלוואים בחלוק לבן.

קשה למה לא כתב רש"י דבר זה לעיל שזנפר הרבה פעמים שמששה עשה מעשה של פהן. ותו חלוק של לבן מאי בעי הכא.

נראה בדרך זה דאחר זה שכתוב על העולה פירושו אחר העולה דקשה לכאורה מאי נ"מ מזה. ותו דכיון דתחילה עשה חטאת ועולה שהם שכיחים בכל שעה ואחר פה איל המלואים שהוא הוראת שעה וממילא היה צריך בגדים אחרים כמו שפצינו ביוה"כ שהיה מחליף בגדיו בין קרבן תמיד ובין קרבן היום ה"נ היה צריך להחליף בגדיו וזה לא נמצא בפתוב, ע"כ תירץ רש"י שפאמת לא היה חילוף בגדים אלא כמו שהיה לבוש לכן בתחילת היום דגם בכל יום היה לובש בגדי לכן בתחילת היום בשעת עבודת התמיד ובהם סיים כל העבודות כל ימי מלואים, ודבר זה אנו לומדים מדכתיב על העולה שהיגו אחר העולה ואחר סמוך משמע שלא היה הפסק בינתיים בחילוף בגדים אלא באותן בגדים שהיו עליו בשעת העולה היו נמי עליו בכל העבודות, וזה דבר נכון בס"ד.

ויש ראיה לפירושו מדפירש"י תחילה על העולה אחר העולה ואח"כ פתב ולא מצינו שוק של שלמים כו' והיה ראוי לכתוב האי ולא מצינו כו' במה שאמר ויקטר המזבחה דהיינו גם שוק ימין, אלא דרשו סמוך אחר העולה למה שאמר משה שימש כל שבועה כו' דזה נלמד מזה כמו שזכרנו: פרשת שמיני ט (א) ניהי ביום השמיני, הוא ר"ח ניסן.

רוצה לתרץ ה"א דהשמיני ולא אמר שמיני דמשמע הידוע ומהו ידיעתו ויחוסו של זה השמיני אלא שהוא ר"ח המפורסם בעשר עטרות השנויות בס"ע ומובא בפ' ר"ע (פ"ז): ולזכני ישראל, להשמיעם שע"פ הדבור כו', דא"ל להשמיעם הציווי של ישראל דהא נזכר אח"כ ואל בני ישראל תדבר אלא ע"כ בשביל הציווי שיצוה לאהרן ויש להקשות פאן דהא פבר אמר משה בפרשת צו זה הדבר אשר צוה ה' לעשות, פירש"י שם ואל תאמר לכבודי ולכבוד אחי ולמה הוצרך לזה שנית פאן.

ותו דלמה שינה פאן הלשון שלא יאמרו מאליו הוא נכנס ולא אמר בלשון דלעיל ונראה דלעיל אמר להוכיח בפניהם שיאמינו לו שהכל הוא ע"י צווי הקב"ה דהיינו כיון שנעשה גס שכל העדה היו עומדים בפתח אהל כפירש"י שם, וכן מצינו הוכחה זו ממש גבי הושע שאמר בזאת תדעו כי אל חי בקרבכם והיינו מכח, הגס שצמצמו כל ישראל בין שני בדי ארון, אבל פאן לא בא להוכחה אלא ידיעה בעלמא והיינו שכל העבודות בבית המקדש לפניהם היה דרך זריזות שכל הקודם זוכה לעשות, כדאיתא בזה מי שזכה כו' ודבר זה היה קודם חילוק המשמרות בימי האבות כמו שנאמר לבד ממכריו על האבות.

אלא דמ"מ פהונה גדולה אין שייך בה כל הקודם זוכה אלא אותו שפטר לו זה יתברר, ועל זה רמז השי"ת לאהרן שהוא הנבחר במקום שתצטרך בחירה והיינו יוה"כ, וכניסה זו שצוהו משה תהיה לראיה על זה, ע"כ אמר פאן שלא יאמרו מאליו הוא נכנס והיינו דרך זריזות ות והקדים עצמו כמו בשאר עבודות אלא מחמת צווי נכנס ואע"פ שא"צ צווי פי תלוי בזריזות מ"מ כניסה זו היא לכהונה גדולה והודיע הקב"ה בצווי כניסה דעכשיו על פהונה גדולה דצריך שיהיה בחיר ה', ובזה א"צ הוכחה רק ידיעה בעלמא על העתיד בכהונה גדולה.

והרא"ם דחק עצמו לתרץ היכן מרומז פאן פהונה גדולה ולפי דברינו ניחא בס"ד: (ב) קח לה עגל, להודיע שמכפר לו הקב"ה כו', פתב הרא"ם לא ידעתי היאך מודיע זה, אם בעבור שנראה להם כבוד ה' בלא עגל נמי ידענו זה ע"י קרבנות אחרים, ועוד קשה כי זה מורה שפבר נתפפר אלא שהידיעה נתחדשה עכשיו והיה לרש"י לומר להודיע

שְׁנֵת־כָּפָר, לֹא שְׁמֵכֶפֶר עֲכָשִׁין, וְתוּ יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת יְתוּר לְשׁוֹן שְׁעֵשֶׂה דְנָקֹט רִשׁ"י וְנִרְאֶה דַעַת רִשׁ"י דְקָשָׁה לוֹ יְתוּר לְשׁוֹן קַח לֶה וְלֹא קַח סִתְמָא אֱלָא דְאָמַר לֶה לְהִנְאֻתָּה שְׁטוּבָה יְהִיָּה לֶה מְזַה דְהֵינְנו שְׁתַּהֲיָה מִפְּנֵי עוֹן הָעֵגֶל, אֱלָא שְׁעֵדִין קָשָׁה דְהָא אֵיתָא בְּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא אָמַר הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל יֵשׁ בְּיַדְכֶם תְּחִילָה וַיִּשְׁחֲטוּ שְׁעִיר עֲזִים דְהֵינְנו בְּמִכִּירַת יוֹסֵף וַיֵּשׁ בְּיַדְכֶם בְּסוּף עָשׂוּ לְהֵם עֵגֶל מִסְכָּה יָבֹוא שְׁעִיר וַיִּכְפֹּר עַל מַעֲשֵׂה שְׁעִיר וַיָּבֹא עֵגֶל וַיִּכְפֹּר עַל מַעֲשֵׂה עֵגֶל ע"כ, הָרִי דָגַם קָרְבֹן יִשְׂרָאֵל הִיָּה לְכַפֶּרֶה א"כ לְמָה פְּתַב דְּוָקֵא קַח לֶה וּבִישְׂרָאֵל קָחוּ שְׁעִיר עֲזִים וְלֹא אָמַר קָחוּ לְכֶם.

ע"כ תִּירֵץ רִשׁ"י דְגַבֵּי אַהֲרֹן שְׁהוּא עָשִׂה הָעֵגֶל צָרִיף פְּרָסוּם טְפֵי הַכַּפֶּרֶה שְׁלוֹ, ע"כ צָרִיף שְׁיַדְעוּ רַבִּים שְׁנֵת־כָּפָר אֲבָל בִּישְׂרָאֵל אַע"פ שְׁבִאָמַת גַּם שֵׁם הוּא לְכַפֶּרֶה מ"מ א"צ שְׁיַדְעוּ הַפֶּל דְּבָר זֶה כְּמוֹ בְּאַהֲרֹן (כַּנ"ל נִכּוֹן בַּס"ד): (ז) קָרַב עַל הַמִּזְבֵּחַ, שְׁהִיָּה אַהֲרֹן בּוֹשׁ וַיִּרְאֵ לְגֻשְׁתׁ כו'.

זֶה מְוַכְרַח מִיְתוּר לְשׁוֹן קָרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְהִיָּה דִי לּוֹמַר עָשִׂה חֲטָאתָה וְדַאי אֵין עֲשִׂינִית חֲטָאת אִם לֹא שְׁיַקְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֱלָא ע"כ שְׁהִיָּה בּוֹשׁ לְקָרַב. אֱלָא דְקָשָׁה מַאי נִינְהוּ שְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת בּוֹשָׁה וַיִּרְאֶה.

וְתוּ לְשׁוֹן רִשׁ"י לְכַף נִבְחַרְתָּ וְכִי בַשְּׁבִיל שְׁהוּא נִבְחַר תַּתְּבַטֵּל הַבּוֹשָׁה מִמֶּנּוּ אֵין זֶה בִּיטוּל הַבּוֹשָׁה שְׁהִיא מִן טְבַע הָאָדָם כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ בְּשִׂאוֹל שְׁהִיָּה נִחְבָּא אֶל הַפְּלִים אַע"פ שְׁהִיָּה נִבְחַר לְמַלּוּכָה.

וְנִרְאֶה דְאַהֲרֹן הִיָּה בּוֹשׁ מִצַּד טְבַעוֹ לְהַפְּנִים לְגִדּוּלָה וְגַם יִרְאֵ מִצַּד יִרְאֶה שְׁהִיא מַעֲלַת הַמַּלְאָכִים שְׁפֶל הַנְּהַגְתָּם בִּירְאֶה כַּמ"ש עוֹנִים וְאוֹמְרִים בִּירְאֶה, וְהַשִּׁיב לוֹ מִשֶּׁה דְבִשְׁלֵמָא הִירְאֶה נְאֻה לֶה כְּמוֹ שְׁזַכְרֵנוּ אֱלָא הַבּוֹשָׁה שְׁלֶה מִצַּד טְבַעוֹ צָרִיף אַתָּה לְבַטֵּל טְבַעוֹ דְאֵיתָא בְּמִזְרְחֵי לְעֵיל בַּפֶּר' זוֹ דִּי"מ מִפְּנֵי שְׁהַחוּטָא בְּדָבָר אֶחָד וְנִזְוַף בּוֹ אֵין מִדְרַכּוֹ שְׁיִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדָבָר וְאַפְּלִי בְּהַזְכָּרָה בְּפָה כֹּל עוֹד שְׁלֹא נִתְכַפֵּר בּוֹ, וְא"כ כְּשִׁירָאוּ שְׁאַהֲרֹן מְבִיא עֵגֶל לְחֲטָאת וְאֵינוּ בּוֹשׁ שְׁמָא יִזְכֵּר עוֹנֵנוּ נּוֹדַע שְׁנֵת־כָּפָר, ע"כ אָמַר כָּאֵן לְמָה אַתָּה בּוֹשׁ הִלֵּא לְכַף נִבְחַרְתָּ, מְרַמֵּז בְּזֶה פִּינּוֹן שְׁאֵין אַתָּה בּוֹשׁ נִרְאֶה לְכֹל שְׁנִמְחַל לְהוֹנִבְחַרְתָּ וְא"כ א"א לֶה לְהִיּוֹת בּוֹשׁ דְאַתָּה מְבַטֵּל הַבְּחִירָה בְּזֶה, אֲבָל הִירְאֶה שְׁלֶה הִיא נְאֻה לֶה מִצַּד מַעֲלַת הַשְּׁכִינָה פְּנֵי אֱלֹהִים אֲדִירִים הוּא יִתְכַפֵּר: (כג) וַיִּצְאוּ וַיִּכְרְכוּ אֶת הָעֵם, אָמְרוּ וַיְהִי נִוְעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ יְה"ר שְׁתַּשְׁרָה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדִיכֶם.

יֵשׁ לְדַקְדָּק דְבִכְפֻרַת פְּקוּדֵי בְּפִסּוּק וַיִּכְרְוּ אוֹתָם מִשֶּׁה פִירִשׁ"י אָמַר לְהֵם יְה"ר שְׁתַּשְׁרָה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדִיכֶם וַיְהִי נִוְעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְגו', וְהוּא מֵאַחַד עֲשָׂר מִזְמוֹרִים שְׁבַתְּפִלָּה לְמִשֶּׁה עַכ"ל, הָרִי אָמַר תְּחִלָּה יְהִי רְצוֹן וְאַח"כ וַיְהִי נִוְעַם וְכָאֵן אֵיפְכָא.

תּוּ לְעֵיל כְּתַב אַחַר וַיְהִי נִוְעַם וְגו' וְכָאֵן לֹא כְּתַב וְגו'. תּוּ לְמָה, לוֹ לְרִשׁ"י לְהַזְכִּיר לְעֵיל שְׁוִיָּה נִוְעַם הוּא מִי"א מִזְמוֹרִים וְכִי דְרָכּוֹ שְׁל רִשׁ"י לְהַזְכִּיר מִרְאֶה מְקוּם: וְנ"ל ע"פ הַהֲצָעָה דְהִיוּ צָרִיכִים לְבַקֵּשׁ עַל שְׁנֵי דְבָרִים, הָאֶחָד שְׁתַּשְׁרָה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדִיכֶם, שְׁנִיָּה לְהַכְרִית הַקְּלִפּוֹת הַמִּתְאַוִּים לְהַדְבִּק בְּדָבָר קַזְוִשָׁה ע"ד כֹּל הַגְּדוּל מִתְּבִירוֹ יִצְרוּ גְדוּל מִמֶּנּוּ וְדָבָר זֶה בְּרוּר בְּכַמָּה מְקוּמוֹת.

ובמזמור ויהי נועם כו' יש שני דברים אלו, דהיינו עד כוננהו הוא תפלה על השראת שכינה, ומן יושב בסתר כו' הוא להכרתת הקליפות פי' דוע שזה מברית רוחות הטומאה והקליפות ומש"ה בפ' פקודי ששם לא היה עדיין הקמת המשכן היה צריך לבקש על שני דברים, ומש"ה אמר מזמור ויהי נועם עם מה שפתוב אחריו במזמור שהוא מן אחד עשר כו', דהיינו שתחלתו שהוא בסוף מזמור הקדום לזה לענין השראת שכינה ואח"כ יושב בסתר שהוא הברחת קליפות, ומש"ה התחיל יהי בתפלת יה"ר פי' הוא עיקר הבקשה מאלו שני דברים, וע"כ היא נזכרת תחילה במזמור הנ"ל קודם יושב בסתר שאחר מזמור זה, ושניהם חשובים כאחד שהם שייכים לתפלת משה בי"א מזמורים שלו.

אבל כאן שהוקם המשכן בכל יום מן המלואים כבר נכרתו הקליפות ולא הוצרך להתפלל רק על השראת שכינה ע"כ לא אמר יושב בסתר רק פסוק ויהי נועם לחוד דמיירי מזה, וכיון דלא הוצרך לומר יושב בסתר, ע"כ אמר תחלה הפסוק של ויהי נועם לחוד ותו לא, ע"כ לא אמר רש"י וגו' כמו לעיל ואחר זה אמר יהי רצון שתשרה שכינה כו' כיון ששניהם מענין אחד אמר תחילה הפסוק ואח"כ תפלת יהי רצון לפרש מה מבקש בפסוק ויהי נועם (פנ"ל נכון מאוד בס"ד).

ומבואר עוד בדברי רש"י שאמר שכל ז' מי מלואים כו', דמלמדנו בזה שעכשיו לא היו חסרים רק השראת שכינה וכבר היו הכרתת הקליפות כמו שזכרנו: י (ב) ותצא אש, רבי אליעזר אומר לא מתו בני אהרן.

רבים מתמיהים מה לנו לפשפש אחר עבירה שלהם והוא מפני שפסוק בשביל אש זרה ורבים מבקשים למצוא פתח לתרץ זה ולא נייח לי בכל מה שראיתי. והנלע"ד שכל התנאים שמדברים בזה היה קשה להם יתור בפסוק שאמר ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם א"כ בודאי מתו ול"ל אח"כ וימותו לפני ה' וכן בפ' אחרי מות אמר אחרי מות שני בני אהרן אמר שנית וימותו לפני ה', אלא ע"כ צ"ל שמלבד העבירה המפורשת בפסוק היתה בהם עבירה אחרת שלא היתה ידועה לבני אדם שנתחייבו עליה רק לה' לבדו ית'.

ע"כ אמר מיתה פעם שנית שהיתה לפני ה' ולא לבני אדם, ובזה פליגי תנאי מה היתה העבירה שהיא שהיתה לפני ה', ואמר פל תנא דעתו בזה, ורש"י הביא שנים מהם שהם פשוטים יותר בעיניו וכן הפנונה בפרשת פנחס שנאמר בהקריבם אש זרה לפני ה', פלומר מלבד העבירה אשר לפני ה' לבדו (ג) וידם אהרן, קיבל שחר על שתיקתו.

הוכחה לזה, דקשה למה לא נכתב תחילה שבכה אהרן, אלא הטעם שלא נכתב בתורה מעשה שהיה אם אין נפקותא מזה דלא קיבל שחר על מה שבכה על מיתת בניו אבל על השתיקה קיבל שחר.

וע"ז אמר אח"כ ומה שחר כו': בקרובי אקדש. הא דהיפך רש"י לפרש וידום אהרן קודם לזה משום שזה שאמר בקרובי אקדש, הוא ראיה על קיבול שחר על השתיקה, שהיא שלא בדרך הטבע, דמצד הטבע דהמנחם אינו משבח את המת בפני קרוביו אדרבה אומרים דברים שלא יצטער, כמו שמצינו בפ"ד דב"ק (ל"ח) בעובדא דרב שמואל בר

יהודה דשכיבא ברתיה ואמרו לו אילו הייתה ראויה לצאת ממנה דבר טוב לא הייתה מתה, וכאן ששבת משה להמתים בפני אהרן.

שהם קרובים להקב"ה יותר מהם וקה"ה ל' להוסיף בכייה ואפ"ה שתק, ע"כ ראוי לשכר טוב: (ו) ולא תמותו, הא אם תעשו תמותו. דבכ"מ קי"ל מפלל לאו אתה שומע הן והקשה הרמב"ן דהא דרשינו בגמרא בפרק מגלחין (דף כ"ד) הא אחר שלא פרע חייב מיתה כיון דאמר פאן ולא תמותו משמע הא אחר שלא פרע ימות, וא"כ נימא גם פאן גבי אהרן דאין ביה חייב מיתה אם לא יפרע ולא צריף ולא תמותו, אלא לומר שהם אין ביהם עונש אם לא יפרע הא אחר יש לו עונש וג"א הקשה איפכא מנלן שאחר ימות דילמא לא ימות וקרא לא אתא אלא לומר שאם הם לא יפרעו ימותו ותיגרין ע"ז דאם אין איסור באחר אם לא יפרע ממילא אין הפריעה שייכא לאבילות כלל וא"כ למה פאן בבני אהרן ימותו אם לא יפרעו דהא אין זה מן האבילות כלל וכאן אין איסור אלא מה ששייף לאבילות ולא, תגרין פלום, דנדאי עכ"פ יש זה באבילות שלא יפרע ואסור לו לעשות כן אלא דשמא העובר ועושה זה אינו חייב מיתה, ומש"ה אם בני אהרן עשו זה שפרעו ראשם חייבים מיתה כי אסור להם לעשות מידי דאבילות: ונ"ל דבכ"מ נדאי הנה לדיקא דגופיה דמפלל לאו אתה שומע הן, דאל"כ אין צורף לכתוב הלאו או הנה במקום שהוא פשוט, אבל פאן אפשר ג"כ לומר דאתא לאורויי דיוק אחר דהיינו באבל אחר דהוא במיתה אם לא יתאבל במה שחייב להתאבל, ואין לנו הכרעה איזה דיוק הוא אמת אמרינו שניהם אמת וכיוצא בזה אמרינו ריש ב"ק מקדי שקולים הם יבואו שניהם: ואחיקם כל בית ישראל, מפאן שצרתן של ת"ח מוטלת על הפל כו' הקשה מהרא"י מנלן זה דמשום אלו האבלים יצטערו הפל, שמא משום צער המתים שהיו ת"ח יצטערו, ותיגרין דא"כ קיה לו לומר ואחיקם לייחס האתונה אל המתים, מדאמר ואחיקם יחס האתונה אל המתאבלים: (ט) יין ושכר יין דרף שפירותו, זה דעת ר"א בכריתות פ' אמרו לו (דף י"ג) והיינו שאם לא שתה רביעית בפעם אחת או שנתן לתוכה מים כל שהו פטור, וק"ל בג"ש דדוקא יין אבל שאר משקין אין איסור: (י) ולהבדיל פדי שתבדילו נראה פוננת רש"י בפסוקים אלו דלא נפרש דהו וילהבדיל בין קודש לחול הוא ענין בפני עצמו דקא מזהיר על שלא יהא שכור בשעה שמורה להבדיל בין קודש לחול בכל זמן שיצטרף להורות בזה, ולא קאי על ענין ביאת אהל מועד ונהנה כמו פסוק שאחר זה ולהורות כו', ונמצא דאין לנו אזהרה על העבודה עצמה אלא חובת גברא קא מזהיר שלא יהא שכור בשעת העבודה ממילא אם עבר ועבד פשהו שכור יש לו עונש אבל בעבודה אין שום פסול.

ועל פירוש זה קשה דא"כ היינו סיפא דאמר להורות כו' דהא גם ולהבדיל מייירי בהוראה, לפ"ז ע"כ פירוש דהו וילהבדיל קאי על לעיל מיניה בענין עבודת אהל מועד ונהבדלה היא לענין עבודה אם היא מחוקלת ונהנה נתינת טעם למה לא יכנס שכור בשעת העבודה פדי שיוכל להבדיל בין עבודה מחוקלת או לא ונמצאת למד שאפילו בדיעבד עבודת שכור פסולה ואע"פ שלא נודע אח"כ פסול, מ"מ הציווי קיה שצריף שיהיה בשעת העבודה ראוי להבדיל וזה עבר על הציווי ע"כ אין לו תקנה.

וע"כ אמר רש"י הא למדת היינו לפי פירוש זה דוקא, אבל לפירוש שזה צווי בפני עצמו אין לה לימוד על עובד בשכרות ולא נודע אח"כ פיסול מזה לא נתפרש לפסול, ולפי הפירוש האמתי שזכרנו הנה ובין טמא לטהור ג"כ שנייה לעבודה דצריה שיוכל להבדיל בשעת עבודה אם יש פסול טומאה או לא, ולא כמ"ש הרא"ם דהוה ובין טמא לטהור שנייה למ"ש אחר זה ולהורות פאילו אמר ולהורות בין טמא לטהור, דא"כ הנה לו לכתוב בין טמא לטהור אחר ולהורות: (יא) ולהורות, למדנו ששפור אסור בהוראה פתב ג"א דקמ"ל שלא תאמר דהאזנה היא שיהא ראוי להורות ממילא אם עבר והורה ואין פאן מכשול שהורה להחמיר אין פאן איסור, ע"כ פירש דאסור אפי' בזה.

ותמוהין דבריו דאין שנייה לשון הוראה להחמיר, כדאמרין בפ"ק דכתובות (דף ז') ומי איפא הוראה לאיסור. ודברי רש"י פאן הם שפיר דקמ"ל דנדאי מן הסברא אין ראוי להורות כשהוא שפור מפח חשש, ממילא אם עבר והורה אין עליו עונש רק מחמת שהכניס עצמו בספק אבל אין עליו עונש מחמת שעבר על ציווי השי"ת, קמ"ל דיש עליו עונש גם מחמת זה.

וע"ז אמר שפיר אחר זה יכול יהא חייב מיתה כו'. דקשה לרש"י פיון שקמ"ל שיש פאן עונש על עברו על ציווי ה' שצנה שיהא ראוי להורות ונהו פענן אזהרת שפור לעבודה שפירושו שיהא ראוי לעבודה, למה חילקם הפתוב וכתב אתה ובניה אתה, ולא תמותו בינתיים, ע"ז תגרין דאין האזנה שנה דבכהנים בעבודתן במיתה וכאן באזהרת איסור לחוד, ע"כ חילקם הפתוב בפסוק אתה ובניה כו' (פנ"ל נכון בס"ד): (טז) דרש דרש, שתי דרישות הללו מפני מה נשרף זה ומפני מה נאכלו אלו.

פתב הרא"ם לא ידעתי פירושו שהרי, ב' אלו אינם אלא אחת שהדרישה למה נשרף אינה אלא למה זה נשרף ולא נאכל וזה נאכל ולא הושוו באכילה או בשריפה, אבל בת"כ שלפנינו פתוב מפני מה נשרף זה ומפני מה לא נאכלו, וכן בפרק טבול יום (דף קא') איתא מפני מה חטאת נשרפת ואלו מונחות.

פירש"י למה מונחות להמתין לערב הא זריזים לאוכולן בו ביום. לכן נ"ל שטעות נפל בספרים וצ"ל ומפני מה לא נאכלו אלו, שפירושו למה לא נאכלו היום, ומ"ש לעיל אבל בקדשי שעה סמכו על מ"ש משה במנחה ונאכלוה מצות דמשמע ששני השעירים האחרים שהיו קדשי שעה נאכלו לא אכילה ממש אלא שהנחתו לאוכולן בערב ע"כ.

וג"א פתב גירסא זו נכונה היא כמ"ש ברש"י שלפנינו מפני מה נאכלו כו', והם ב' קושיות למה נשרף זה אי משום אגניות הלא אגניות מותר לכם ולפי דבריכם שאין אתם אוכלים באגניות למה אכלתם את אלו וזה נקרא ב' שאלות האחת לפי האמת והשנית לפי דבריהם ואע"ג דבגמרא לא אמרו פן רש"י פירש לפי פשוטו עכ"ל: ואני אציע לפניך תחילה בקיצור סוגית הגמרא פרק טבול יום (דף ק"א) ואח"כ אפרש בס"ד דברי רש"י.

איתא שם מפני אגניות נשרפה לכה נאמר פאלה דברי ר' נחמיה ר"י ור"ש אומרים מפני טומאה נשרפה שנגעה בשל ר"ח שאם אתה אומר משום אגניות הנה ראוי לאוכולו לערב ופירש"י דר' נחמיה לית ליה הוה דרשה דבאגניות יאכלוה אלא ה"ק ליה פי כן ציויתי,

שאר מנחת צבור זו שלא מצינו מנחת צבור פיוצא בה נאכלת, ועל האנינות לא הוזכר למשה לדרוש לאיסור מק"ו ממעשר, וכשהזכירו אהרן הודה לו.

ופרכינן בגמרא שפיר קשה על ר' נחמיה דהיה לו לאוכלו בערב ואפילו לר' יהודה דדרש הן היום הקריבו כו' דאנינות לילה דאורייתא מודה הוא דלאותו יום הותרה לו אנינות לילה דה"ק אני היום אסור ובלילה מותר ולדורות אפילו בלילה אסור וכ"ש לר"ש דאמר אף לדורות מותר באנינות לילה מדאורייתא.

ומתריצין דר' נחמיה סבר אנינות לילה אסור מדאורייתא, ואמרינן תו שם דר"נ דאמר דשעיר ר"ח נשרף משום אנינות מפרש קראי הכי הייטב בעיני ה' שמה לא שמעת אלא בקדשי שעה דהיינו מנחת צבור דאי בקדשי דורות ק"ו ממעשר דכתיב ביה לא אכלתי, באוני ממנו קדשי דורות דהיינו שעיר ר"ח לא כ"ש.

ור' יהודה ור"ש דאמרי מפני טומאה נשרף שעיר ר"ח מפרשים הכי דאמר משה דילמא אגב מרירות צער שלכם פשעתם בו ונטמא א"ל אהרן כה אני בעיניי שאני מבזה קדשי שמים ואפ"ל אם תקראנה אותי פאלה וכאלה אני מבזה קדשי שמים וא"ל משה וא"כ היה לה לאכול אותו פאשר צויתי במנחה דאפילו באנינות יאכלוה.

א"ל אהרן שמה לא שמעת אלא בלילה אבל ביום אסור ק"ו ממעשר. נמצא דבין לר"נ ובין לר' יהודה ור"ש מותר בלילה אלא דלר"נ דאמר משום אנינות נשרפה צריף לעשות חילוק לענין אכילה ביום בין קדשי שעה דהיינו מנחת צבור שמותר אפילו ביום ובין דורות דהיינו ר"ח דאסור בו אנינות, אפילו בלילה, אבל לר"י ור"ש דס"ל משום טומאה נשרף אין חילוק בין שעה לדורות ומותר בלילה אלא שזה נשרף משום טומאה שנגעה בו ובשאר לא נגעה ואמרינן עוד שם דלר"י ור"ש מותר בלילה ורצו להשהות שעיר ר"ח עד הלילה ולאכול דהיינו לר' יהודה דבשאר אנינות אסור בלילה דאנינות לילה דאורייתא מ"מ פאן דוקא הותר בלילה ולר"ש אפילו לכל העולם מותר בלילה דאנינות לילה מדרבנן אלא שאירע פאן בשעיר ר"ח אונס שנטמא ומש"ה נשרף ולא היתה שם פשיעה כסברת, משה.

וא"כ, קשה על רש"י דכאן שכתב אבל אנינות לילה מותר שאין אונו אלא יום קבורה א"כ אנינות לילה דרבנן הדרא קושיא לדנפתה למה שרפו של ר"ח מפח אנינות הנה להם להשהות עד הלילה ולאכול כמו שהקשה ר"ש לר' נחמיה שזכרנו אלא ע"כ דרש"י ס"ל משום טומאה וא"כ אין חילוק בין קדשי שעה לדורות ורש"י נקט פאן החילוק שבין שעה לדורות: ונראה פנונת רש"י בדרף זה שמביא התורת פהנים לענין שתי דרישות והוא בגמרא שלנו בפרק טבול יום (שם) רק שהזכיר שם דרישה שנית ומפני מה אלו מונחות, פירוש למה מונחות עד לערב ולא אכלום ביום ובת"כ שמביא רש"י אומר ומפני מה נאכלין אלו והיא עיקר הגירסא ולא כמו שמגיה הרא"ם לא נאכלין ורש"י מביא הת"כ להורות החילוק שיש בין ת"כ לגמרא שלנו.

והביאור בזה דנקדים תחילה טעם פלוגתא שבין מ"ד משום טומאה ובין מ"ד משום אנינות דלד"ה ודאי אסור משום אנינות בשעיר ר"ח אלא דלענין שריפה בו ביום פליגי דאיתא בפרק כ"ל (דף כ"ב) לענין פסול טומאה בגוף הפסח דישורף מיד אלא דאם יש

טוּמְאָה בַּפְּסוּל דְּבַר אַחַר דְּהֵיִינוּ שְׁהַבְעָלִים נִטְמָאוּ בְּזָה כ"ע ס"ל דְּתַעֲבֹבַר צוּרְתּוֹ, פִּירוּשׁ
שְׁלֵא יִשְׁרָף מִיַּד בִּי"ט כִּינּוּן דְּאַתְחַזִּי לְאַכִּילָה דְּהֵיִינוּ שְׁנִטְמָאוּ הַבְעָלִים אַחַר, זְרִיקַת הַדָּם
דְּתַעֲבֹבַר צוּרְתּוֹ וּר' יוֹחֲנָן אָמַר דְּאַפִּי' נִטְמָאוּ אַחַר זְרִיקָה דְּיִשְׁרָף מִיַּד דְּלֹא אֲזַלְיִנוּ בְּמַר
אַתְחַזִּי לְאַכִּילָה אֲלֵא הו"ל פְּסוּל הַבְעָלִים כַּפְּסוּל הַגּוֹף.

וְאַמְרִינוּ שֶׁם דָּגָם ר' נַחֲמִיָּה ס"ל דְּלֹא אֲזַלְיִנוּ בְּמַר אַתְחַזִּי לְאַכִּילָה דְּהָא בְּעִנְיַן חֲטָאֵת
דְּאַהֲרֹן שְׁהֵיָה שֶׁם פְּסוּל אֲנִינּוֹת וְזֶה הו"ל כְּלֹאֲחַר זְרִיקָה בְּפִסְחָא דְּכָאן בְּחֲטָאֵת שִׁינְיָה לְחֻלְקָא
לְת"ק בֵּין רְאוּי לְאַכִּילָה אוֹ לֹא כִּינּוּן דְּעֵינְקָר מְצַנָּת פִּסְחָא לְאַכִּילָה מִשְׁא"כ בְּחֲטָאֵת דְּאַהֲרֹן
דְּעֵינְקָרוֹ לְכַפְּרָה וְאַכֵּל יִשְׂרָאֵל שְׁהֵיָהוּ רְאוּיִין, וְאַמְרִינוּ דְּאֵם הַבְעֵל אוּגְוֹן כְּמוֹ בְּאַהֲרֹן דְּאַפִּי' הִיא
יִשְׂרָף מִיַּד וְלֹא בְּעֵי עֵיבּוּר צוּרָה, אֲלֵא וְדָאֵי דְּפְסוּל בְּעָלִים בְּאַנִּינּוֹת הִנֵּה כַּפְּסוּל גּוֹף
הַחֲטָאֵת וְלֹא בְּעֵי עֵיבּוּר צוּרָה וְה"ה בְּפִסְחָא אִפִּי' לְאַחַר זְרִיקָה.

וּא"כ כָּאן אֲלִיבָא דר' יְהוּדָה וְר"ש דְּמִשּׁוּם טוּמְאָה נִשְׁרָף הַחֲטָאֵת וְלֹא מִשּׁוּם אֲנִינּוֹת הַטַּעַם
הוּא מִשּׁוּם דְּהֵאֲנִינּוֹת הִיא פְּסוּל הַבְעָלִים וְלֹא פְּסוּל גּוֹף הַחֲטָאֵת וְלֹא יִשְׁרָף מִיַּד אֲלֵא אַחַר
עֵיבּוּר צוּרָה וְחֲטָאֵת ר"ח דְּאַהֲרֹן נִשְׁרָף מִיַּד כְּדָאִיתָא שֶׁם בַּכ"צ, ע"כ צ"ל שְׁהֵיָה שֶׁם פְּסוּל
גּוֹף דְּהֵיִינוּ שְׁנִטְמָאוּ הַחֲטָאֵת וּבְזָה נִיחָא תְּרַמִּי מִיְלֵי דְּהִנְקִישָׁה לְהֵרָא"ם כָּאן, הָאֲחַת שְׁהִקְשָׁה
עַל מ"ש מִשֶּׁה שְׁמָא זְרִיקָתָם דְּמָם אוּגְוִינִים, וְהִנְקִישָׁה לְהֵרָא"ם דְּהָא הִנְתֵּר לְהֵם אֲכִילָה
בְּאַנִּינּוֹת כ"ש הָעֵבּוּדָה כו' שְׁהֵיָה הָעֵבּוּדָה קִלְה מְאַכִּילָה שַׁכ"ג מְקַרִּיב אוּגְוֹן וְאִינוּ אוֹכֵל
אוּגְוֹן, וְדַחַק עֲצָמוֹ מִחֲמַת קוֹשִׁיָא זֶה וְלִק"מ דְּהָעֵבּוּדָה שְׁפָהֵן עוֹבֵד בְּאַנִּינּוֹת הו"ל פְּסוּל גּוֹף
שְׁהֵיָה עֵבּוּדָה זֶה מְחַלְלֵת כְּמוֹ דְּנִקְט רש"י בְּזָה מִשְׁא"כ בְּאַכִּילָת אוּגְוֹן גַּם בְּרִש"י בְּפִרְקָא
כ"צ מְבֹאָר שֶׁם אֵשׁ בֵּין אֲנִינּוֹת לְמְקַרִּיב אוּגְוֹן: עוֹד הִנְקִישָׁה לְהֵרָא"ם בַּמ"ש רש"י שְׁמָא
זְרִיקָתָם אוּגְוִינִין הִיאָף עוֹלָה עַל הַדְּעַת שִׁיזְרְקוּ אַחַר מִיתַת נָדָב וְאַבִּיהוּא וְהֵי הַכְּתוּב מוֹרָה
שְׁזִרִיקַת כָּל הַקְּרָבָנוֹת הֵי קוֹדֵם יְרִידַת הָאֵשׁ מִשְׁמַיִם גַּם הִרְמַב"ן דַּחַק בְּשִׁבִיל קוֹשִׁיָא זֶה
וְלִק"מ שְׁנֵשׁ בְּפִרְקָא כ"צ כְּתַב רש"י כְּלָשׁוֹן זֶה שְׁאַפְּלוּ מִתּוֹ נָדָב וְאַבִּיהוּא לְפָנֵי הַזְּרִיקָה
אִין הַזְּרִיקָה נְפִסְלַת בְּכַף עכ"ל.

, הֵי דְּהַדְּבָר סִפְק אִימְתִי נַעֲשִׂית הַזְּרִיקָה, וְאֵם כֵּן גַּם מִשֶּׁה הִנֵּה מְסַתְּפָק מִזָּה וְשָׂאֵל אַחַר
זֶה וְהַשִּׁיב לוֹ אַהֲרֹן מַה לָּהּ בְּזָה שְׁהֵיָה אֲנִי כ"ג כו'. וְהַשְׁתָּא נִבְאָר דְּבַרֵי רש"י בְּזָה דְּתַרִי
דְּרִישׁוֹת מִשֶּׁה הִנֵּה שׁוֹאֵל דְּהוּא ס"ל דְּאַנִּינּוֹת, לִילָה מְדַרְבְּנָן כְּמוֹ שְׁמַבִּיא רש"י שְׂאִין אוּגְוֹן
אֲלֵא יוֹם קְבוּרָה וּא"כ קִשָּׁה תַּחֲזִילָה לָמָּה נִשְׁרָף שְׁעִיר ר"ח הִנֵּה לְהַמְתִּין עַד עָרֵב וְלֹאֲכֹלוּ
וְע"כ צָרִיף אַתָּה לֹאֲמַר מִשּׁוּם טוּמְאָה, ע"ז מְקִישָׁה הִיאָף פִּשְׁעֵתָם לְהַבִּיא אוֹתוֹ לִיְדֵי טוּמְאָה
כְּדָאִיתָא בְּגִמְרָא, וְאֵם נִפְשָׁף לֹאֲמַר שְׁהַנִּיחוּ אוֹתוֹ זְמַן אֲרוֹןָּ דְּהוּא כָּל הַיּוֹם עַד עָרֵב וְלִכְּוֹ
נִטְמָא בְּאוּגְוֹן כְּמִשְׁמַעוֹת הַגְּמָרָא שְׁזַכְרִתִי, ע"ז קִשָּׁה לָמָּה אֵלוּ נִאֲכָלִין תְּיִכְּרָף בַּיּוֹם וְהִלֵּא
הֵם אוּגְוִינִים אֲלֵא ע"כ דְּהַתּוֹרָה הַתִּירָה הָאֲנִינּוֹת כָּאן א"כ קִשָּׁה שְׁנִית עַל הַשְׁעִיר שֶׁל ר"ח
לָמָּה נִשְׁרָף מֵאֵי שְׁנָא מִשְׁעִירִים הָאֲחֵרִים שְׂאִין אֲסוּרִים מִשּׁוּם אֲנִינּוֹת א"כ גַּם בְּשֶׁל ר"ח
הִנֵּה לְאֹכְלוּ תְּיִכְּרָף וְלֹא לְהַמְתִּין עַד עָרֵב וּבְזִמְן קֶצֶר יֵשׁ לְהַזְהֵר מִלְּיִטְמָא בְּאוּגְוֹן, וּא"כ
קִשָּׁיָה שְׁנִית לָמָּה פִּשְׁעֵתָם בְּשִׁמִּירַת קִדְשִׁים, וְע"ז אָמַר דָּאִין לְמַדִּין דּוֹרוֹת מִשְׁעָה וּא"כ
הִנֵּה הִכְרַח לְהַמְתִּין בְּשֶׁל ר"ח, וְע"י זֶה בָּאָה הַטּוּמְאָה בְּאוּגְוֹן.

הַכִּי ס"ל לְתַנָּא דַּת"כ בְּזָה וְהוּא נָכוֹן, וְע"כ מְבִיאֵו רש"י שְׁהַשְׁרִיפָה הִיָּתָה מִשּׁוּם הַטּוּמְאָה
שְׁהִיָּתָה בְּאוּגְוֹן דְּהֵיִינוּ הַהִמְתָּנָה עַד עָרֵב, וְהִנֵּה מְוַכְרַח לָזֶה מִשּׁוּם דָּאִין לְמַדִּין דּוֹרוֹת מִשְׁעָה

לאכול תיכף ואין פאן שריפה משום אנינות, אלא דהאנינות גרמה להשהות עד ערב ומפח זה נמשכה אונס הטומאה, וע"י זה נשרף.

וא"כ דברי רש"י על נכון ואין פאן סתירה ברש"י מפח הגמרא שלנו בפרק טבול יום דכל, מה שפתב פאן הוא על פי שיטת הת"כ ולא כגמרא שלנו דאמר ומפני מה אלו לא נאכלין תיכף אלא מונחות.

זהו הנראה נאות בפירש"י, והוא פירוש כפתור נפרח ועולה על שלחן מלכים בס"ד: (יח) פאשר צויתי לכם במנחה. אמר במנחה שאמר לכם למעלה נאכלתם אותם וכו' אע"ג שגם בשעירים נאמר למעלה בחזה ושוק שלהם תאכלו אותם מ"מ אין ללמוד אכילת גוף השעירים שהם קדשי קדשים מן החזה ושוק שאינם אלא קדשים קלים, ע"כ למד ממנחה שהיא ג"כ קדשי קדשים: (יט) וידבר אהרן, אין דבור אלא לשון עז.

הרא"ם פירש כשיבא הדבור בלשון אמירה כמו וידבר העם באלהים שהיה צ"ל ויאמר מאחר שהוא דבור פרטי, אף פאן היה צריך לומר ויאמר אהרן מאחר שהוא דבור פרטי ולכן כל וידבר שנאמר אחריו לאמר או נאמרת שהוא על הפרט ונשאר וידבר בעבור הפללי ודומה לכלל ופרט לא אמרו בו שהוא לשון עז כמו שאמרו פאן: (כ) וייטב בעיניו, הודה ולא בוש לומר לא שמעתי.

בפרק טבול יום (שם) סיים על זה אלא שמעתי ושכחתי ופירושו שיותר כבוד היה לו למשה לומר לא שמעתי כלל ממה שיאמר שמעתי ושכחתי. שמאמר לא שמעתי הוא מעלה בת"ח כדאיתא באבות (פ"ד) ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי.

וקשה היכן מרומז בפסוק שהודה בלשון שמעתי ושכחתי דילמא הודה בלשון לא שמעתי. וי"ל דוישמע משה הוא יתור לשון דפשיטא ששמע דהא דברו עמו, אלא דה"ק דמשום וישמע משה כבר הוטב אח"כ בעיניו דברי אהרן אלא ששכח מה ששמע: ויש מקושין דכאן משמע דהוי טפי בושא אם יאמר שכחתי ממה שיאמר לא שמעתי, ובשפת (דף קי"ט): איתא א"ר קטינא אפילו בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו מהם אנשי אמנה דכתיב ובביתי אין לחם ושמלה דהיינו תורה ולא אמר גמירנא ושכחנא, וקשה דילמא אינו רוצה לומר גמירנא ושכחנא דהוא בושא גדול.

ולק"מ דשם על כלל התורה שאינו יודע כלל ממנה בנה הנה גנאי גדול באומר שמעולם לא גמיר שום תורה, והיה לו טפי לומר עשיתי את שלי ולמדתי אלא שנשכח ממני מאיזו סיבה, משא"כ פאן דקאי על דבר אחד טפי ניחא ליה לומר הרבה תורה למדתי אלא דבר אחד לא למדתי עדיין ועוד יש לפרש פאן ולתרץ עוד דהיאך היה אפשר לו לומר לא שמעתי דא"כ אהרן מנא ליה דאם משה לא שנה אהרן מנא ליה, אלא דשכח הודאה של משה היה בזה דכל מי שהוא נכשל בדבר שתלוי בסברא דהיינו שיש פנים להיתר ולאיסור וכל צד יש לו סברא, ודרך בני אדם לומר תחילה סברא זו ואחר זמן נראה לו שהסברא שכנגדה היא מסתבר טפי, אין זה בושא, פי זה מצוי מאד בלומדים שנשנתה דעתם וסברתם ממה שהיה כבר, ממילא עכשו אין בירור גמור לחזק הסברא האחרונה, ואפשר עדיין לומר פסברא הראשונה אע"פ שאינו מסתבר כל כך וע"כ אין בושא בחזרה זו, וע"כ אם היה אומר לא שמעתי אלא שסברתי היתה להיתר אלא שאהרן הקשה לו

כִּינּוּן שֵׁשׁ סְבָרָא לְהִיפּוּף מְנָא לָךְ לְהַקְלֵי א"כ לֹא הָיָה בּוֹשֶׁה גְדוּלָה כ"כ, אֲלֵא עֲכָשְׁוּי שְׁשֻׁמַע לְאִסּוּר וְשִׁכַח וְהוֹרָה לְהִיתָר מִפְּחַ סְבָרָא עֲכָשְׁוּי שְׁזִנְזַר שְׁשֻׁמַע בְּפִירוּשׁ לְאִסּוּר יֵשׁ בְּיָרוּר עֲכָשְׁוּי שְׁסִבְרַתוֹהִיתָה שְׁקָר, וּבְזָה יֵשׁ בּוֹשֶׁה גְדוּלָה, וּא"כ לֹא מִהֵיבָא דְשִׁבְתָּ, שְׁשֻׁמַע אֵין שֵׁינָה לְוִימֵר וּלְחַזֵּק סְבָרָא הֶרְאִשׁוּנָה כָּלֵל, וְיֵשׁ בְּנוֹשֶׁת מְזָה, אֲלֵא שְׁמִשָּׁה הוֹדָה ע"ז וְלֹא אִיכְפַת לִיהַ בְּבִנוֹשֶׁת: יא (ח) מְבַשְׂרָם לֹא תֹאכְלוּ כו' אֲמַרְתָּ ק"ו כו'.

הַקְּשָׁה הֶרְאִים נִהְלֵא אֵין מְזַהִירִין מִן הַדִּין, וְתִיגְרֵז דְּהָא דְּאֵין מְזַהִירִין מִן הַדִּין הִינּוּ הִיכָא דְּלִיכָא אִסּוּר דְּאִוְרִינְיָתָא בְּפִירוּשׁ אֲבָל בְּהֵמָה טְמֵאָה דִּישׁ בַּהּ אִסּוּר דְּאִוְרִינְיָתָא בְּפִירוּשׁ מִפְּחַ לֹא הֵבֵא מְכַלֵּל עֲשֵׂה דְּכִתִּיב אוֹתָהּ תֹאכְלוּ וְלֹא טְמֵאָה וְכִינּוּן שְׁכִבְרָא לְמַדְנֵי הָאִסּוּר מְזַהִירִין מִן הַדִּין וְלִוְקִין עֲלֵיהֶּ, וְכ"כ בְּעַל מַגִּיד מְשַׁנֵּה בְּפָרָק ב' דְּמֵאֲכִלוֹת אֲסוּרוֹת, וְנ"ל שְׁדָבָר זֶה הוּא מְבִנְיָר בְּפִירוּשׁ בַּת"כ דְּאֲמַרִּין שֵׁם נִמְצָא הַגְּמֵל וְהָאֲרַנְבָּת וְהַשֶּׁפֶן וְהַחֲזִיר מִן הַפְּתוּב שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִק"ו נִמְצָא מְצֻנָת עֲשֵׂה שְׁלֵהֶם מִן הַפְּתוּב וּמְצֻנָת ל"ת מִן הַק"ו כו' הָרִי דְּאֵין כָּאֵן חַיִּיב מִצַּד הַק"ו אֲלֵא אַחַר שֵׁשׁ אִסּוּר אֲכִילְתוּן מְבִנְיָר תְּחִילָה בְּלֹא הִכִּי מִן הַפְּתוּב דְּהִינּוּ מִפְּחַ הַדִּיוק, אֲלֵא דְּקָשָׁה מַה שְׁפָתַב רַש"י לְפָנֵי זֶה וְהִלָּא בְּאִזְהָרָה הִיא אֲלֵא לְעִבּוֹר עֲלֵיהֶּ בְּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה אֲמַאי לֹא נִימָא דְּדִיוק זֶה בָּא לְכִלְוֵל אֶת שְׁאֵין בּוֹ סִימָן טְהָרָה כָּלֵל לְהִיּוֹת בְּכִלְוֵל עֲשֵׂה.

וְי"ל דְּהָא אִפִּי אִם בָּא לְלַמֵּד ע"ז מ"מ הָרִי נְכַלֵּל בְּזָה כָּל שְׁאָר טְמֵאוֹת וְאוֹתוֹן שְׁנִכְתְּבִים בְּפִירוּשׁ בְּאִסּוּר עֲשֵׂה דְּהִינּוּ גְמֵל וְאֲרַנְבָּת יֵשׁ בְּהֵם עֲשֵׂה וּל"ת מְמִילָא ה"ה הַשְּׁאָר יֵשׁ בְּהֵם ג"כ שְׁנִיָּהֶם: (יא) וְשִׁקֵּץ יִהְיֶה כו' אִם יֵשׁ בְּהֵם בְּנוֹתוֹן, טַעַם.

קָשָׁה מַאי שְׁנָא אִסּוּר זֶה מְכַל אִסּוּרִים שְׁבַתוֹרָה דְּקִי"ל טַעַם כְּעִיקָר וְאֲסוּרִים בְּאִסּוּר נוֹתוֹן טַעַם בְּהִיתָר וְלָמָּה לְנוֹ לִימוּד כָּאֵן וְנִרְאָה דְּמַש"ה אֲמַרוּ בַּת"כ כְּפָמָה יִהְיָ בְּהֵם וְיִהְיָ אֲסוּר מְשַׁקֵּל עֲשֵׂרָה זֹז בִּיהוּדָה שְׁהוֹן חֲמֵשׁ סְלַעִים בְּגָלִיל כו', רַצּוֹ בְּזָה דְּנִדְאֵי אֵין לְהַחֲמִיר בְּכָל אִסּוּרִים פְּחוֹת מְנוֹתוֹן טַעַם וְהִינּוּ שְׁשִׁים לְדִין וְהוּ מִיְלְתָא שְׁזָכַר בַּת"כ הֵם אֵינָם כְּשִׁיעוֹר בִּיטוּל שְׁשִׁים וְאִפ"ה קִים לְהוּ לְרַבְּנָן דְּנוֹתוֹן טַעַם, ע"כ פִּירְשׁוּ דְּקַמ"ל דְּאִפ"ה מְקַרִּי בַּנ"ט: וְאֵת נְבִלְתָם תִּשְׁקֹצוּ לְרַבּוֹת יְבַחוּשִׁין שְׁסִינְנָן פִּירוּשׁ דְּכִתִּיב שְׁרָץ אֲשֶׁר בְּמִים וְאֵלוֹ אֵינָם בְּמִים אֲלֵא גְדִילִים בְּמִשְׁקִין בְּכִלֵּי אִפ"ה אֲסוּרִים אִם פִּירְשׁוּ מְמָקוֹם רַבִּיתִּיהוּ מִפְּחַ הֵאֵי קִרָא: (יג) לֹא יֹאכְלוּ, לְחַיִּיב אֶת הַמֵּאֲכִילָן כו'.

נִרְאָה דְּקָשָׁה לוֹ עַל שְׁאֲמַר יֹאכְלוּ בְּצִיר"י דְּמוֹרָה ע"ז שְׁלֵא יְהוּ נִאֲכָלִין עַל, יְדָה, וְע"ז מְקָשָׁה דְּיִלְמָא הוּ אֶתָּא לְאִסּוּר הַנְּאָה וְכִדְחִזְקִיָּה בְּפָרָק כָּל שְׁעָה (דָּף כ"ב) דְּאֲמַר מְנִין לְחַמֵּץ שְׁאֲסוּר בְּהַנְּאָה שְׁנִאֲמַר לֹא יֹאכְל חֲמֵץ בְּצִיר"י לֹא יְהֵא בּוֹ הִיתָר אֲכִילָה, ע"ז תִּיגְרֵז דְּהָרִי כְּתִיב סְמוּךְ קוֹדֵם לְזָה מְבַשְׂרָם לֹא תֹאכְלוּ דְּמִשְׁמַע הִיתָר הַנְּאָה דַּס"ל לְחִזְקִיָּה שְׁם דְּוָקָא לֹא יֹאכְלוּ בְּלִשׁוֹן נִפְעַל אֲמַרִּין דְּאִסּוּר הַנְּאָה אֲבָל לֹא תֹאכְלוּ בְּלִשׁוֹן פְּעַל א"א לְמִיְדַרְשׁ הִכִּי.

וְאִע"ג דְּהוּ לֹא תֹאכְלוּ כְּתִיב גְּבִי שְׁרָץ הַמִּים נִרְאָה לְוִימֵר דְּדִין אֶחָד לָהֶם דְּהָא כְּתִיב וְאֵת אֵלֶּה תִּשְׁקֹצוּ מִן הָעוֹף מִשְׁמַע דְּדִין אֶחָד לְשְׁרָץ הַמִּים וְלַעוֹף דְּלֹא בָּא הַפְּתוּב רַק לְהַזְכִּיר פְּרָטִי עוֹף מִי הֵם, אֲבָל דִּינָם כְּמוֹ שְׁזִנְזַר לְעִיל מִיְנִיָּה גְּבִי שְׁרָץ הַמִּים, וְאִם כֵּן הוּא כָּאֵילוֹ נִכְתְּבוּ שְׁנִיָּהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד (כְּנַלְע"ד): (לד) כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָאוּ כו' אֲנִיכָל וּמִשְׁקָה מִיְטְמָא מְאוּיר כְּלִי חֲרָס וְאֵין כְּלִי מִיְטְמָאִים מְאוּיר כְּלִי חֲרָס כו' הֵאֵי אֲנִיכָל דְּנִקְטַר רַש"י

הוא מלשון הפתוב מפל האוכל כו' דאמת לדרש זה, אבל ומשקה דנקט רש"י אין זה מלשון ומשקה שזכר הפתוב ומשקה.

, דאותו משקה שזכר הפתוב לא בא לדרש טומאה אלא לדרש הכשר שכל משקה מכשיר הנרעים כמ"ש רש"י עצמו בדבור זה, אלא לשון רש"י הוא דנקטיה דלעגן טומאה מולד טומאה הנה מינו של משקה פאנל ואין ממעט אלא פלים.

והרא"ם מחק האי ומשקה מדברי רש"י, ויש ליישבו פאשר זכרתי: שאין אוכל מטמא אחרים אא"כ יש בו פביצה, פירוש אבל לעגן טומאת עצמו של האוכל הוא מקבל אפילו הוא פחדל דאמרינו בת"כ דמדלא פתיב מפל אשר יאכל וכתב יתור האכל ש"מ פל מה דאיקרי אוכל אפילו פל שהוא מקבל טומאה ואשר יאכל מלמד על טומאת אחרים מן האוכל הזה שאז צריף שיהיה האוכל המטמא פביצה דלעגן טומאת אחרים צריף שיהיה דבר גדול יותר כמו שמצינו הרבה דברים שמקבלין טומאת עצמן ואין בהם לטמא אחרים, והרא"ם הקשה אימא גם לטומאת עצמן פו, ותיגרן דאה"נ דלטומאת עצמן פעינו ג"כ פביצה אלא דמדברנו החמירו שיקבלו טומאה אפילו בכל שהוא לפיקה לא הביא רש"י אלא בטומאת אחרים שהיא פביצה אפי' מדברנו, ודבריו תמוהים דכיון דעכ"פ אף לדידיה טומאת עצמן חמיר טפי דבטומאת אחרים אפילו מדברנו הנה דוקא פביצה א"כ קושיא מעיקרא ליתא פיון שיש לפנינו רבוי דהאוכל ומיעוט דאשר יאכל מוקמינו פל אחד על מסתבר שלו וזה פשוט.

(לה) תנור וכירים, פלים המיטלטלים. דאילו מחנכרים לקרקע אמרינו פל המחנכר לקרקע פקרקע דמי ואינו מקבל טומאה, וכתב הרא"ם שהרמב"ם חולק ע"ז וס"ל בתנור וכירים אפי' הם בבגן כמ"ש בפירוש המשנה פרק ה' דכלים וס"ל דתנור וכירים הנזכרים בפסוק יש להם דין אחר משאר פלים דמחנכר לקרקע פקרקע דמי: והו' של חרס.

קשה הא פבר פתב דין פלי חרס דכתיב וכל פלי, חרס כו' והרא"ם פתב שתנור וכירים אינו ממש פכלי חרס שהפלי חרס נעשה מן הטיט ושורפין אותו בכבשן ותנור וכירים הן משאר בניינות הנעשים מן טיט ומיבשין אותם בחמה זולת שישרפו אותן בכבשן, ולא ידענא מה חילוק יש בין זה לזה אידי ואידי טיט נינהו ויש עוד להקשות על הפתוב למה לא אמר לעיל טמאים יהיו לכם להורות שאינו חייב לנתצו גפי סתם פלי חרס.

ונראה דלעיל קמ"ל שפלי חרס הנטמא יש לו תקנה בטהרה ע"י שבירה פדאיתא בת"כ ואותו תשברו מלמד שאין לו טהרה אלא בשבירה, פלומר שאם עשוי לאוכלין יש לו טהרה ע"י שבירה ששובר קצתו עד שיהא בו, נקב שלא יוכלו להשתמש בו פאנכלין, וכן בכלי משקה, ואי לא פתיב אלא קרא דלעיל הו"א ואותו תשברו פולו ולא מהני זה שמתהרו ע"י שבירה, קמ"ל קרא דנותץ דפירושו שאין לו טהרה בטבילה ולהשאר קנים פמות שהוא, אבל שבירת נקב מהני, דא"ל יותץ ממש שהרי נאמר אח"כ טמאים יהיו לכם כפירש"י שאין חייב לנתצו אלא יחזיקנו לימי טומאתו ואי לא פתיב אלא הו' קרא דנותץ הו"א דקמ"ל שאין לו טהרה במקנה אלא יחזיקנו לימי טומאתו אבל לטהרו ע"י שבירה לא מהני קמ"ל קרא דלעיל דיש לו טהרה ע"י שבירה ע"י נקב דרו' שבירה כנלע"ד: (לו) אף מעין ובור כו' ועוד יש לה ללמוד כו', נראה דיש הוכחה לשני הלימודים

דאי למילתא, קמיינתא לחוד קשה, למה אמר יהיה טהור למה לי הך יהיה אלא דקאי על מי שהיה טמא עתיד להיות טהור ע"י הטבילה בהם, ואי לבתריינתא לחוד קשה מאי שייכות לזה לכאן דמיירי באיזה ענין בא הטומאה להפלי או לא, אלא ע"כ דגם כאן קמ"ל שאין הטומאה בא אל המים בשום צד, (לז) טהור הוא, למדה הכתוב שלא הוכשר כו'.

קשה זה נלמוד מן פסוק וכי יתן מים כו' דמפלל דבלא מים אינו טמא. והרא"ם בשם ת"כ תירץ דכאן קמ"ל דטהור אפילו באו עליו מים במחנפר קודם שנתלשו הזרעים ורש"י למד זה מן פסוק דאשר יבא עליו מים שא"כ אין לה זרע שלא הוכשר וא"כ לא ס"ל כת"כ בזה: ונראה לתרץ לפירש"י ולדקדק עוד בלשון הכתוב שאמר תחילה על כל זרע זרוע אשר יזרע ואח"כ אמר וכי יתן מים על זרעו, לא הוזכר אלא זרע לחוד אלא נראה דיש לטעות ולחלק בין זרע אשר גדל מאליו בלי זריעה ויש אשר זורעין אותו והו"א דכי אמרינו דהנה מוכשר לקבל טומאה דוקא ע"י נתינת מים היינו בגדל מאליו דלא נעשה בו מעשה ליחשב לאוכל אבל בזרע הנזרע ואחשביה לאוכל א"צ הכשר מים אלא נחשב אוכל ע"י מעשה הזריעה קמ"ל דלא מהני זה, וע"כ, האריף רש"י כאן ואמר שלא הוכשר ונתמן לקרות אוכל כו', ולעיל כתב רש"י למדנו שאין אוכל מוכשר ומתקן לקבל טומאה, ודאי יש פנונה לזה השינוי לשון של רש"י, אלא נראה דכאן בפסוקים אלו רישא רבותא קמ"ל וסיפא רבותא קמ"ל, דרישא קמ"ל דאע"ג דיפול מנבלתם על זרע אשר יזרע ממילא יש לו חשיבות מעשה הזריעה אפ"ה לא חשיב אוכל וטהור הוא פנין שאין שם מים בתלוש, וסיפא קמ"ל דכי יתן מים על זרע לחוד היינו שגדל מאליו ולא נעשה לו חשיבות אפ"ה מהני מים לקרותו אוכל ובעינן בכ"מ דוקא מים, ע"כ כתב רש"י דמן יתורא דפסוקים משמע שלא נקרא אוכל אפי' במעשה זריעה אלא בעינן מים.

זה נ"ל נכון מאוד בס"ד בדברי רש"י, ויש לכונן גם דברי ת"כ בזה. והא דנכפל הכשר מים בפ' זו מוקי בגמרא חד לטמא מת וחד לשרץ: (לט) בגבלתה, ולא בעצמות וגידין.

פירוש פשאין שם בשר על העצמות דאילו יש שם הוה העצמות כמו יד לבשר ונהה פאילו פולו בשר הכי איתא בחולין (נף קי"ח): (מ) וטמא עד הערב, אע"פ שטבל צריך הערב שמש. צריך להבין דעת רש"י אם בא לפרש מה דכתיב והנושא את גבלתם כו' וטמא עד הערב קשה מה טעם לא כתב פן על מה דכתיב גבי והאוכל כו', וזה אפשר לומר דבאמת קאי על והאוכל אלא דרש"י אזיל לסדרו דפירש על והנושא קודם שפירש והאוכל כמו שזכרנו בסמוך ונהה פאילו כתוב והאוכל אחר והנושא, וא"כ קאי שפיר דברי רש"י על והאוכל הקדום באמת, אלא דקשה למה לא כתב רש"י דבריו על הנגע בגבלתה יטמא עד הערב, ונראה דרש"י בא לתמן מה שנאמר וטמא בני"ו דמשמע שרוצה לומר דבר נוסף על מה שלפניו וזה אינו שייך דהרי זכר תחילה טהרה של יכבס בגדיו ואיף יוסיף ע"ז טומאה מש"ה בהך דנוגע כתיב יטמא עד הערב ואין שם דקדוק זה דאין שם נוסף על שלפניו, ע"כ פירש"י דהך ני"ו היא לרבותא דאע"פ שפבר גטהר מ"מ יש לו עדיין קצת טומאה עד הערב שמש ולא הנה פסותר זא"ז, ומש"ה נחא דלעיל גבי במים יובא וטמא עד הערב כתב רש"י ג"כ כמו פאן ואף לאחר טבילתו טמא הוא.

והפנונה ממש כמו שפירשנו כאן דרך רבותא קאמר הכתוב וטמא בני"ו, והרא"ם נדחק בזה עיין שם: פרשת תזריע יב (ב) אשה כי חזריע. אמר ר' שמלאי כשם שיצירתו כו' קשה מאי נ"מ מהיקוש זה.

ותו הקשה הרא"ם דבפרק אחד דיגי ממונות (נף ל"ח) אמרינן בבבביתא דלכה אדם נברא באחרונה שאם יתגאה אדם אומרים לו יתוש קדמה במעשה בראשית, וכדי שימצא הפל לסעודה, ועוד טעמים רבים שפולם אינם שייכים כאן.

ועוד הקשה למה כתב דין אדם כי יהיה בעור בשרו אחר דין האשה כי תזריע הלא האשה נבראת באחרונה ונ"ל לתרץ כל זה דכוננת ר' שמלאי לומר דכשם שיש טעם לשבח בבריאת האדם באחרונה כדי שיבא האדם וימצא סעודה מוכנת ה"נ בתורת האדם שנתפרש אחר תורת בהמות וחסיות ועופות פירוש לענין איסור והיתר שבהם כדאימא במדרש על זאת הסיקה כל אמרת אלוה צרופה לא ניתנו המצוות לישראל, פירוש מה שאסור לאכילה אינו, אלא לצרף בהם את הבריות, ובזה הוא אוהב אותנו כדאימא במדרש שמי שאוהב את עבדו הוא מזהיר אותו מאכילות רעות, ע"כ אמר ששם שבשעת בריאה נברא האדם באחרונה בשביל מעלתו שימצא מזון ערוף, ה"נ בתורה ומצוות שנתן הקב"ה לישראל הוא בשביל טובתן לצרף אותם, ע"כ נזכר באחרונה שיהיה לו צירוף מצות ע"י תורת בהמה וחסיה ועופות שאלו המצוות יהיו צירוף לבריות, ומש"ה לק"מ מאדם כי יהיה בעור בשרו דשם אין שייף צירוף, ובזה מתרץ ג"כ למה לא כתב דין העופות שקדמו ליצירה לבהמה אע"פ שהעופות נבראו ביום ה' ובהמה בששי לפי שאין שם נ"מ מן הקדמה: כי תזריע כו' ונעשה כעין זרע כו' היינו מדכתיב כי תזריע שהוא מיותר וקשה הא בעינן ליה לדרשא אחריתי בפרק המפלת והביאו רש"י בפרשת ויגש בפסוק ואת דינה בתו תלה הכתוב נקבות ביצקב וזכרים בלאה דהיינו אם אשה תזריע תחילה יולדת זכר דכתיב אשה כי תזריע וילדה זכר, והרא"ם כתב דמוכח דרשה דלעיל מדאמרינן כי תזריע ולא אם תזריע דהוא לשון ספק, אבל כי משמע ודאי והיינו אם מזרעת תחילה, וקשה ע"ז דהא כי במקום אם בהרבה מקומות כמו נפש כי תקריב וכיוצא בו כי תצא למלחמה.

ונ"ל הוכחה לזה דאי לדרשה דכאן דאפי' ילדה כעין זרע קשה על זה דהיא אמר וילדה זכר, דמשמע דדין היצא מן תזריע דהיינו כעין זרע הנה דינו כמו שזכר אח"כ וילדה זכר לענין טומאת לידה, וזה אינו דאם ילדה כעין זרע הנה ספק וצריך שיהיה עליה גם דין נקבה מספק להחמיר, אלא ע"כ דה"ק אשה כי תזריע תחילה בנדאי תלד זכר, וא"ל דילמא להכי לחוד הוא דאמא, דע"ז יש להקשות מאי שייכות יש ללימוד זה דזריעה תחילה לדין טומאת לידה שפרשה זו מייירי, בה, אלא ע"כ דקמ"ל דיש כאן נ"מ לטומאת לידה ואמרינן ביה מספיקא להחמיר: כימי נדת דותה תטמא, כסדר כל טומאה כו' משמע דלא על מספר הימים קאי דזה א"צ לתלותו בנדת דהא כתיב בהדיא וטמאה שבעת ימים אלא על הדינים הנזכרים בנדת קאמר, וקשה למה הזכירה התורה שבעת ימים ולא סמכה גם בזה על כימי נדת דותה כו' כמו בסדר הדינים.

ונראה לתרץ דכיון שמפורש בפרשת מצורע שיש בזבה שני חילוקים מנדה, דהיינו דבנדה לא בעינן שבועה נקיים ולא קרפן אחר טהרתה לאכילת קדשים משא"כ בזבה

גדולה דבְּעֵינֵינוּ שְׂבָעָה נְקִיִּים וְקָרְבָּן לְקַדְשִׁים, וְהָיָה יוֹלֵדֶת דְּמִיא לְגֵדָה בְּמִסְפַּר הַיָּמִים דְּהֵינֵנוּ אִפִּי' אֵינָם נְקִיִּים וְע"כ אָמַר וְטָמְאָה שְׂבָעַת יָמִים כִּימֵי נִדַת דְּוֹתָהּ, אֲבָל לְעֵנִין קָרְבָּן דְּמִיא לְזָבָה, ע"כ אָמַר דְּדוֹקָא לְעֵנִין מִסְפַּר הַיָּמִים הָיוּ שְׂבָעָה וּא"צ נְקִיִּים אֲבָל לְעֵנִין קָרְבָּן הָיָה כְּזָבָה,, כַּנ"ל נִכּוּן: (ד) יָמֵי טְהָרָה מִפִּיק ה"א.,

הַקִּדִּים רַש"י לְהַבִּיא זֶה קוֹדֵם לֹא תִגַּע לְהַרְאוֹת הַחִילּוּק בֵּין הָיָה טְהָרָה שְׂאֲצֵל בְּדָמֵי שְׂהוּא שֵׁם דְּבָר וְהָיָה פִּירוּשׁוֹ טוֹהַר פְּאִילוֹ נִכְתָּב בְּלֹא ה"א אֲבָל טְהָרָה שְׂאֲצֵל יָמֵי פִּירוּשׁוֹ טוֹהַר שְׂלָה וְהַיָּה"א הִיא שִׁימוּשׁ לְכַתִּיבָהּ, וְהַחִילּוּק בֵּינֵיהֶם דְּגַבֵּי דָם אֵין שִׁינְיָה לְוֹמַר טוֹהַר שְׂלָה דְּהַטְהָרָה תְּלוּי בְּדָם טוֹהַר וְאֵין זֶה דָם טוֹמְאָה כָּלֵל מִשָּׂא"כ בִּימֵי טְהָרָה אֵין שִׁינְיָה לְוֹמַר הַיָּמִים הֵן טוֹהַרִים אֲלֵא בְּדִידָה תְּלִיא מִיְלָתָא, ע"כ פִּירֵשׁ טוֹהַר שְׂלָה לֹא תִגַּע, אֲזַהְרָה לְאִנְקָל דְּיִלְפִינֵן הִיקָשׁ מְדַכְתִּיב בְּכָל קוֹדֵשׁ לֹא תִגַּע וְאֵל הַמְקַדָּשׁ לֹא תִבֵּא מְקִישׁ קוֹדֵשׁ לְמַקְדָּשׁ מַה מְקַדָּשׁ דְּבָר שְׂיֵשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׂמָה כְּדַכְתִּיב וְנִכְרְתָה הַנְּפֵשׁ הַהִיא אֵת מְקַדָּשׁ ה' טָמֵא אִף קוֹדֵשׁ שְׂיֵשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׂמָה וְהֵינֵנוּ אֲכִילָה דְּוֹקָא, אֲבָל אִיסוּר יֵשׁ אִף, בְּנִגְיָעָה וּמִש"ה אִפְקִיָה לְאִיסוּר אֲכִילָה כָּאֵן בְּלִשׁוֹן נְגִיעָה דַּמ"מ יֵשׁ אִיסוּר: יג (ב) שְׂאֵת אוֹ סַפְחַת, שְׂמוֹת נְגָעִים הֵם.

פִּירוּשׁ שְׂיֵשׁ ד' מְרֵאוֹת נְגָעִים, ב' מֵהֶם אֲבוֹת שְׂהֶם שְׂאֵת וּבִהְרַת וְכָל אֲחָד יֵשׁ לוֹ תוֹלְדָה, דְּבִהְרַת הִיא עֵזָה כְּשִׁלְג, וְיֵשׁ לָהּ תוֹלְדָה כְּסִיד הַהִיכָל, וְשְׂאֵת הִיא כְּצֶמֶר לְבָן, וְיֵשׁ לָהּ תוֹלְדָה כְּקָרוֹם בִּיצָה, וְהֵנָּה תוֹלְדוֹת יִלְפִינֵן לְהוּ מִן סַפְחַת דְּסַפְחַת אֵינֵנוּ שֵׁם נִגַּע אֲלֵא לְשׁוֹן חֲבוּר כְּמוֹ סִפְחָנִי נֹא וְכָאֵן מְחַבֵּר הַכְּתוּב תוֹלְדָה לְכָל אֵב כְּמוֹ שְׂזַכְרָנוּ, וְהֵנִי ד' מְרֵאוֹת דְּוֹקָא מְטָמְאִים וְלֹא לְבָנָה שְׂהִיא לְמַטָּה מֵהֶם וְלֹא נ"מ בֵּין הֵנִי ד' אֲלֵא לְאֲצִטְרוּפֵי דְּהֵינֵנוּ שְׂהֵאֲבוֹת מְצַטְרְפִים זֶה עִם זֶה לְגַרִים שְׂהִיא שִׁיעוּר טוֹמְאָה וְכֵן כָּל אֵב עִם תוֹלְדָה שְׂלוֹ אֲבָל אֵב זֶה עִם תוֹלְדָה שֶׁל אַחַר אֵין מְצַטְרְפִין, אֲבָל לְהַרְמַב"ם כְּוָלָם מְצַטְרְפִים, וּא"ת דְּלַרְמַב"ם מֵאֵי נ"מ שְׂאֵלוֹ אֲבוֹת וְאֵלוֹ תוֹלְדוֹת.

הֵנָּה בְּתוֹסְפָתָא מוּבָא בְּפִי הַמְשָׁנָה לְהַרְמַב"ם וְהַר"ש וְנ"ל, וְכִבְרָ שְׂאֵל ר' יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ שֶׁל ר"ע לר"ע עַל אֵלוֹ ד' מְרֵאוֹת מַה תוֹעֵלַת לְחַלֵּק אַחַר שְׂכּוֹלָם מְצַטְרְפִים וְהֵיָה לְהֶם לְוֹמַר כָּל לְבָן שְׂהִיא מְקָרוֹם בִּיצָה וְלִמְעָלָה א"ל מְלַמֵּד שְׂאֵם אֵינֵנוּ כְּקִי בְּהֶם וּבְשְׂמוֹתֵיהֶם לֹא יִרְאֶה אֵת הַנְּגָעִים.

פִּירוּשׁ שְׂיֵהֵיָה כְּקִי בְּהַבְדֵּל הַמְרֵאוֹת הַיֵּטֵב הַיֵּטֵב: (ד) וְעִמּוֹק אֵין מְרֵאָה, לֹא יִדְעַתִּי פִּירוּשׁוֹ. דְּקָשָׁה דְּכָל מְרֵאָה לְוָבֵן עִמּוֹק וּא"כ הוּא אִיף אֲפִשֵׁר לְוֹמַר שְׂהַנְּגַע לְבָן וְאֵין מְרֵאָהוּ עִמּוֹק. וְהַרְמַב"ן תִּירֵץ שְׂאֵין שִׁינְיָה כָּאֵן עִמּוֹק כִּינֵן שְׂלֵא הַשְּׂעַר הַפֶּה לְבָן מִמִּילָא שְׂחוּר הוּא וְהַשְּׂחָרוֹת שֶׁל הַשְּׂעַר מְפָזֵר וּמְבַטֵּל עוֹמֵק הַנְּגַע. וְאֵין פִּירוּשׁ זֶה מְסַכֵּם אֲצֵל הַמְפָרְשִׁים כִּי מַה שִׁינְיָה בְּיִטּוּל עוֹמֵק ע"י שְׂעַר שְׂחוּר שְׂהֶם שְׂנִיִּים וְאֲחָד עוֹמֵד בְּקִצָּה זֶה וְהַאֲחַר בְּקִצָּה הַשְּׂנִי, וְנִעְתִּיק פִּירוּשׁ הַתַּרְגוּם יוֹנְתָן שְׂכַתֵּב וְיַחְמִי כְּהֵנָּה יֵת מְכַתְּשָׁא בְּמִשְׁוֹ בִּישְׂרָא וְשְׂעָרָא בְּמַפְתָּשָׁא אֲתַהֲפֹה, לְחִינּוּרָא וְחִינּוּרָא דְּמַפְתָּשָׁא עִמְיָק לְמַחְנוּר כְּתַלְגָּא יִתִיר מְמִשְׁוֹ בִּישְׂרִיָה מְכַתְּשׁ סְגִירוּתָא הִיא, וְאֵם כְּהִי חִינּוּרְתָא פְּסִידָא הִיא בְּמִשְׁוֹ בִּישְׂרִיָה וְעִמְיָק לִית חִינּוּרְתָא לְמִחְנוּר כְּתַלְגָּא יִתִיר מִן מְשָׁא וְשְׂעָרִיָה לֹא אֲתַהֲפִיף לְחִינּוּר כְּסִידָא וְיִסְגַר כְּהֵנָּה.

ומשפיעות התרגום לתרגום קונשיא של רש"י שזכרנו, ואמר התרגום שפירוש הכתוב השני קאי על מראה פסיד שהיא אינה עמוקה פשילג. אלא שאני אומר על פירוש התרגום לא ידעתי פירוש, דקשה דהא אין חילוק בין שלג לסיד דתרגוניהו אבות נגעים הם, ותו קשה במ"ש על פסוק השני דמירי מקסיד והשער לא נתלבן פסיד הא מפורש ריש פ"ד דנגעים במשנה ששער לבן מטמא בכל מראה לובן דהיינו אפי' למטה מן ד' המראות, וא"כ מה זה שכתב שהשער הוא אינו פסיד, ואין לי ליישב התרגום אלא בדרך זה דהו' ומראהו עמוק הוא תנאי לטומאה דהיינו דאין פאן טומאה אלא באם אנו רואין עמוק המראה אז נוקא הנה טומאה ודאית, ופירוש הענין הזה הוא דלפעמים שאף עור הבשר הוא לבן קצת ואין שייך שם פמראה הסמה אצל הצל פינו דשניהם לבנים ולובן האחד אינו מופלג מן לובן השני הבודל גדול מש"ה אם הנגע הוא פשילג אז בודאי יש הבודל גדול בינו ובין עור הבשר ע"כ טמא ודאי, אבל אם הנגע פסיד ועור הבשר ג"כ לבן אז אין הפרש גדול, ע"כ אין פאן עמוק מראהו של נגע אף על פי שהוא גדול יותר מלבנונית של העור והעור עצמו גם פן לבן ואז אין פאן טומאה ודאית אלא א"כ השער הוא פמראה הנגע אבל אם אינו פן אין פאן טומאה ודאית, ואע"פ שבשער קיימא לן דאין חילוק בו בין ד' מראות או למטה מהם היינו אם יש בנגע עמוק מראהו בפנינו בודאי, אבל לא בנדון זה, עפ"ז אומר שפיר דאין פאן טומאה ודאית פינו שאין עמוק מראהו אין פאן מראה השער פמו הנגע, ע"כ צריך הסגר, ואפשר לי לומר דגם רש"י ס"ל דרף זה אלא שאין לנו ראיה מן המשניות על זה החילוק, ע"כ אומר רש"י לא ידעתי פירוש ולא אומר איני יודע פירוש פמו שאמר בסוף תולדות על פסוק אם יעקב ועשו איני יודע מה מלמדנו, אלא דכאן יש לו פירוש על הפסוק פמו שזכרנו אלא שאינו יודע לו יסוד וראיה, פי דרכו של רש"י לכתוב פל דבריו ע"פ הגמרא או ת"כ משא"כ פאן.

כנלע"ד נכון: והסגר, יסגירו בבית אחד הרא"ם פירש דתיקון בזה של"ת דהסגר קאי אנגע אלא על האדם קאי ואין פירוש זה נכון, ונדאי אין סגירה לנגע בלא האדם, ותו מה זה שמאריך לומר בבית אחד ולא יראה כו', אלא נראה דהלשון והסגר אותו שבעת ימים משמע דמשך ההסגר יהיה שבעה ימים וא"כ צ"ל דבכל הז' ימים יסגירו פעם במקום זה ופעם בבית אחר באופן שבכל יום תהיה סגירה אחת, ע"כ פירוש שהסגירה תהיה פעם אחת בבית אחד אלא שלא יראה אותו שבעת ימים ואז יוכיחו הסימנים, לאפוקי אם יראה אותו תוך שבעה אפי' אם פשה אין טמא דאפשר שישתנה בסוף: (ה) בעיניו, במראהו ובשיעורו הראשון.

קשה א"כ ל"ל אח"פ לא פשה. ונראה דע"כ צ"ל דבעיניו פולל פאן גם השיעור אע"ג דבכ"מ קאי על המראה לחוד פמו עין הבודלח עין הארץ, פאן א"א לומר דבעיניו קאי על המראה לחוד והשיעור נלמד מן לא פשה דא"כ הול"ל ולא פשה בני"ו פינו שהוא תנאי שני, אלא ע"כ דלא פשה הוי פירוש על בעיניו דנכלל בו גם השיעור ואי לא פתיב אלא בעיניו לחוד הו"א דלא קאי אלא על המראה פמו בכ"מ ואי לא פתיב אלא ולא פשה הו"א דבמראה לית לן בה ע"כ אומר תחילה לשון כולל למראה גם לשיעור, ופירשו בלא פשה דמה שאמרתי לה בעיניו היינו גם לא פשה: (ו) פהה כו', הא אם עמד במראיתו או פשה טמא.

קִשָּׁה ל"ל זֶה וְהֵלֵא בְּכֹל הַתּוֹרָה אֲמָרִינוּ מְכַלֵּל הֵן אִתָּה שׁוֹמֵעַ לְאוֹ. וְתוֹ הַקָּשׁוּ רַבִּים קִוְּשָׁא אֲלִימָתָא עַל דְּכַתְּבַת פְּאָן נֶגְדַּת הַמְּשֻׁנָּה פ"ק דְּנִגְעִים דְּאָמַר לְפִטּוֹר אֶת הָעוֹמֵד בְּסוֹף שְׁבוּעָה שְׁנִי, וּפְיָרְשׁוּ הַר"ש וְהַבְּרַטְנוֹרָה שֶׁהָעוֹמֵד בְּשִׁיעוּרוֹ וְלֹא פָּשָׂה וְעָמַד בְּמִרְאֵהוּ אַע"פ שְׁלֵא יֵרֵד לַמַּטָּה מִן ד' מִרְאוֹת פּוֹטְרוֹ בְּסוֹף שְׁבוּעָה שְׁנִי וְהָא דְּכַתְּיב וְרָאָה הִפְהִן אֹתוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁנִית וְהִנֵּה פָּהָה כו' וְטַהֲרוּ הִפְהִן לְאוֹ לְמִימְרָא דְּאִין מְטַהֲרוּ אַא"כ פָּהָה אֲלֵא לְאֲשִׁמוּעִינוּ דְּאִפִּי נִשְׁתַּנָּה מִשְׁלַג לְסִיד אוֹ מִסִּיד לְשִׁלַּג לְאוֹ אֲמָרִינוּ נִגַּע אַחַר הוּא וְחֹזֵר וּמְסַגִּירוּ כְּמַעֲיָקְרָא אֲלֵא כְּעוֹמֵד דְּמִי וּמְטַהֲרוּ עכ"ל.

וְכֹן אִיתָא בַּת"כ בְּבִגְדָא שְׁעוֹמֵד בְּרִאשׁוֹן מְסַגִּיר וּבְשִׁנֵּי שׁוֹרֵף וּבְאֶדָם עוֹמֵד בְּרִאשׁוֹן מְסַגִּיר וּבְשִׁנֵּי פוֹטְרָה, וְהִיאָה פְּתַב רַש"י שֶׁהָעוֹמֵד בְּשִׁנֵּי טָמֵא, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים לְתַרְץ וְלֹא נִתְיַשְׁבַּב לְהַרְוֵאָה כְּלָל.

ע"כ נִלְע"ד שִׁישׁ פְּאָן ט"ס בְּרִש"י דַּמ"ש אוֹ פָּשָׂה טָמֵא צ"ל וּפְשָׂה טָמֵא, וְכַנּוֹנְתוֹ לְפָרֵשׁ הַפְּסוּקִים כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּמִשְׁנָה וְהִינּוּ דְל"ת פָּהָה הַנֶּגַע דְּנֹקָא הָא עָמַד בְּמִרְאֵהוּ בְּמִרְאֵה וְהַשִּׁיעוּר שְׁלֵא פָּשָׂה טָמֵא אֲלֵא גַם זֶה טַהוֹר וְהַדְּיוּק דְּקָרָא אִינוּ אֲלֵא לֹאמַר דְּנֹקָא כְּעוֹמֵד בְּשִׁיעוּרוֹ פְּטוֹר אֲבָל בְּנִשְׁתַּלַּח בְּפִסְיוֹן אַע"פ שֶׁבְּמִרְאֵה עוֹמֵד בְּמִרְאֵה הָרִאשׁוֹן טָמֵא.

וְכַהֲנָה מְמַרְאִיתוֹ דְּנֹקָט רַש"י פְּיָרוּשׁ מִרְאֵה הָרִאשׁוֹן נֶאֱבַד וְהִינּוּ נִשְׁתַּנָּה מִרְאִיתוֹ שֶׁל אֶחָד מִמִּרְאוֹת נִגְעִים וְנִעְשָׂה מִרְאֵה אֶחָד מִן הַד' נִגְעִים, לְאוֹ אֲמָרִינוּ דְּזֶה הוּא גְרִיעוּתָא דְּהִנֵּה נִגַּע אַחַר קַמ"ל דְּאִפְתִּי הֵנּוּ עוֹמֵד, וְהַכִּי הוּא פְּנוּנַת רַש"י פְּאָן דְּלֹא תִּטְעָה לֹאמַר תַּחֲזִילַת הַמְּקָרָא דְּהִינּוּ פָּהָה הַנֶּגַע וְסוֹף הַמְּקָרָא דְּהִינּוּ לֹא פָּשָׂה תְּרַנּוּיָהוּ הַנּוּיִין לְדִיוקָא מִמִּילָא אִם חָסַר אֶחָד מֵהֶם טָמֵא, קַמ"ל דְּלֹא אֲמָרִינוּ פְּאָן דִּיוק אֲלֵא בְּסִיפָא דְּלֹא פָּשָׂה הֵנּוּ הַדְּיוּק דְּפָשָׂה בְּכָל גְּוּנֵי טָמֵא, אֲבָל רִישָׁא אִין שְׁם דִּיוק אֲלֵא קַמ"ל שְׁם לְגוֹפִיָּה אֲפִילוּ אֲזִלָּה הַמִּרְאֵה הָרִאשׁוֹנָה פִּינוּ שְׁלֵא פָּשָׂה טַהוֹר וְלֹא אֲמָרִינוּ נִגַּע חֲדָשׁ הוּא אֲלֵא יִשָּׁן הוּא וּמִיָּקְרִי עוֹמֵד וְהוּא טַהוֹר, וַא"כ הַנּוּיִין דְּבָרֵי רַש"י מִשְׁשׁ כְּדָבָרֵי, הַשְּׁזַכְרָנוּ בְּפִירוּשׁ, הַמְּשַׁנָּה וַא"ל מְנַלְן בְּאִמַּת דְּרִישָׁא לֹא לְדִיוקָא אֲתִי וְלִהְיָל, אִמַּאי לֹא נִימָא לְדִיוקָא אֲתָא וְלִהְיָמִיר, דְּבִלָּא פָּהָה טָמֵא וְכַפְּשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא, נִרְאָה דְּאִי תִימָא כֹּן דְּבַעֲיָנוּ דְּנֹקָא נִשְׁתַּנָּה א"א לִיְיָשֵׁב הַפְּסוּקִים, דְּבִמַּאי מִיָּרִי הָאִי נִשְׁתַּנָּה אִי לְחוּץ מִן ד' מִרְאוֹת ל"ל לֹא פָּשָׂה וְהָא אִפִּי פָּשָׂה טַהוֹר פִּינוּ שְׁאִין פְּאָן מִרְאֵה נִגַּע כְּלָל אֲלֵא תוֹף ד' מִרְאוֹת וְתַפְרֵשׁ שְׁנִשְׁתַּנָּה מִעֵזָה לְכַהֲנָה דְּהִינּוּ שְׁנִשְׁתַּנָּה מִשְׁלַג לְסִיד וּמַש"ה טַהוֹר פִּינוּ שֶׁהוּא לַמַּטָּה מִמֶּנּוּ, תַּקְשָׁה לְהָ אִם הַנֶּגַע הוּא בְּמָה שְׁכַהֲהָ יוֹתֵר בִּינֵיהֶם דְּהִינּוּ פְּקָרוּם בִּיצָה הִיאָה שִׁיָּף בְּזָה וְלַמַּטָּה מִמֶּנּוּ שְׁהָרִי לַמַּטָּה מִמֶּנּוּ אִין שְׁם מִרְאֵה נִגַּע כְּלָל, וְאִין צ"ל שֶׁכְּלָל הַמִּרְאוֹת מִיָּרִי קָרָא דְּהָא נִזְכְּרוּ בְּקָרָא, וְתוֹ פִּינוּ דְּכָל הַנֶּגְעִים מִצְּטָרְפִים כְּדִלְעִיל וְכוּלָם שְׁוִים לְטָמֵא מַה מוֹעִיל שִׁנּוּי מִזֶּה לְהִקָּל פִּינוּ דְּכוּלָם שְׁוִים לְטוֹנְמָאָה, וּמִטְעָם זֶה נְמִי א"א דְּבַעֲיָנוּ שִׁנּוּי לְטַהֵר דְּהִינּוּ לְחִמּוֹר מִמֶּנּוּ דְּאֲדַרְבָּה זֶה יוֹעִיל לְהַחְמִיר דְּנֹקָא אֲלֵא ע"כ דְּפְסוּקִים דְּכַהֲנָה לֹא בָּא לְדִיוק כְּלָל אֲלֵא לְגוֹפִיָּה אִיצְטְרִיף דַּאע"פ שֶׁנִּשְׁעָשָׂה שִׁנּוּי יִהְיֶה מַה שִׁיְהִיָּה אַפ"ה מִיָּקְרִי עוֹמֵד וְטַהוֹר וְאִין פְּאָן דִּיוק אֲלֵא מִן לֹא פָּשָׂה דְּאִי פָּשָׂה טָמֵא בְּכָל גְּוּנֵי כְּנ"ל נְכוּן: (יא) צְרַעַת נוֹשְׁנַת הִיא כו', שְׁלֵא תֵאמַר הוּאִיל וְעַלְתָּה מִחִנָּה כו', דְּקָשָׁה לְמָה הַנּוֹצֵרָה לֹאמַר צְרַעַת נוֹשְׁנַת מַאי נִפְקָא לָן מִיָּנָה אִם הִיא יִשְׁנָה אוֹ חֲדָשָׁה, לְזֶה תִּרְצֵן דְּהַפְתּוּב בָּא לֹאמַר שֶׁהוּאִיל וַיֵּשׁ לְמַעְלָה מִרְאֵה בְּשׁוֹר הָרִי הַתַּחֲזִילָה לְהַעֲלוֹת אַרוּכָה וְאַח"כַּ תִּתְרַפָּא כְּוָלָה וְתַחֲשׁוּב זֶה לְסִימָן טַהֲרָה

קמ"ל נושנת היא ואדרבה היא סימן טומאה, ובחנם השאיר הרא"ם פאן בצ"ע: (יז) וביום יש יום שאפה רואה ראיתי מקשה אמאי לא דרשינן פאן ללמד שראיית נגעים דוחה שבת כמו דרשינן ובפרק ר"א דמילה) וביום השמיני ימול אפי' בשבת, ודחק לתרץ מה שתיירץ ואיני יודע קושיא כלל דנדאי ראיית נגעים מותר בשבת דלא הנה אלא הוראת איסור והיתר ומותר בשבת וא"צ קרא לזה, ואפי' דין מותר בשבת מן התורה אלא מדרבנן אסור שמה יכתוב וגבי מומי בכור אין רואין ביו"ט הוא מדרבנן: (לג) ואת הנתק לא יגלח מניח שתי שערות סמוך לו, פירוש מגלח חוץ לנתק ומניח שתי שערות סמוך לנתק: (לז) טהור הוא וטהרו הפה, הא טמא שטיהרו הפהו כו' וה"ה טהרה שטמא הפהו שטעה הוא טהור כמ"ש הרא"ם, וא"ל, למה לא כתב הכתוב דבר זה דהנה רבותא טפי דאזלינן לקולא ולא משגחינן במה שטימא הפהו, דנה פשוט הוא דמיד שנודע הטעות שטעה הפהו במה שטימא הנה פאילו לא אמר הפהו פלום וממילא טהור הוא, משא"כ בטמא באמת וטעה בטטהרתו דנה צריך הפהו לטמא אותו בפירוש, דהא כל טמא באמת אינו טמא עד שיאמר הפהו טמא: פרשת מצורע יד (ג) אל מחוץ למחנה.

חוץ לג' מחנות. אע"ג דכבר הוזכר לעיל שהמצורע הוא חוץ לג' מחנות וא"כ נדאי שם יצא הפהו לראותו מ"מ פיו, שכתוב פאן והובא אל הפהו הו"א שהפהו יוצא חוץ למחנה אחת ולשם יובא המצורע אליו קמ"ל דנה אינו, והאי והובא יש לו דרשות כגון שבע"כ של מצורע יובא אל הפהו ועוד דרשות אחרות: (ד) חיות, פרט לטרפות.

נראה דלמ"ד טריפה חיה מ"מ ממעט שפיר מחיות טרפות דה"ק מה שהוא אין ספק בו ויש בו ריעותא למיתה כגון טריפה לדידיה דעכ"פ יש בוסכנת מיתה. והוצרך פאן למעט טריפות אע"פ שכתב ממעט טריפות מכל הקרבנות הו"א שנה שאינו נשחט פדין קרבן אלא מחוץ לג' מחנות פשר בטרפות קמ"ל דאפ"ה ממעטינן טרפות: טהורות, פרט לעוף טמא.

לשון לעוף הוא מיותר ודי לומר פרט לטמאות כמ"ש גבי חיות פרט לטרפות ותו קשה דכאן משמע אי לאו טהורות הנה אמיןא דכשר, בטמאות ואע"ג דכתיב צפורים משמע דגם טמאים בכלל צפורים וע"כ צריך מיעוט, והלא בפרק שילוח הקן (דף קל"ט) אמרינן דעוף טמא פטור מלשלח מדכתיב פי יקרא קן צפור וטמא לא אשכחן דאיקרי צפור ויש עוד לדקדק מ"ש רש"י לפי שהנגעים באים על לשון הרע כו', למה לא כתב רש"י על מה שנאמר צפורים לפי שנה בא על לשון הרע.

ונראה לתרץ כ"ז דרש"י מדקדק בזה דמ"ש בגמרא שצפור מורה על טהרה מזה נמשך שיש יתור בלשון טהורות, פיון דנלמוד מלשון צפורים ששם זה מורה על טהרה משא"כ בלשון עוף שמורה ג"כ בלשון טומאה, וע"כ הזכיר רש"י לעוף טמא, פלומר דממעט עוף טמא, פירוש לשון עוף שמורה על טומאה וא"כ ל"ל האי טהורות ע"ז פירוש רש"י לפי שהנגעים כו' ע"כ צנה ליקח דוקא טהורות כדי לרמז על פטוטי דברים כו' והמשך דברי רש"י בדרך זה טהורות הוא מורה על טהרות ממילא מה שאמרה תורה צפורים הוא דוקא, ולא עופות פיון, ששם עוף שייך ג"כ על טמא, וא"כ קשה פפל ל"ל אלא שצ"ל ששם צפורים אתי לדרשה על פטוטי דברים כצפור ואע"ג דבפרק שילוח הקן לא תירצו פן דקמ"ל משום פטוטי מ"מ רש"י בא לתרץ אליבא דת"כ דדריש פרט לטמאות,

די"ל דגם ת"כ ס"ל הא דצפריים היינו טהורות ויתורא דצפריים קמ"ל צפצוף קול ועץ ארז כו' על גסות הרוח ולעיל פירש"י על לה"ר ותרנונייהו חד הם דמכח גסות הרוח בא לומר לה"ר על אחרים כי אינם חשובים כלום בעיניו.

וראייתי פתוב וא"ת תינח בנגעי אדם אלא בנגעי בתים מאי איכא למימר, ותיגרז מהרא"י שפשימץאו, הממון שהטמינו האמוריים פדלקמן צריכים אזהרה שלא יגבה לבם לקף צריף מינים אלו לאזכרה עכ"ל ובחנם טרח בזה דלק"מ שהרי נגעי הפתים באים ג"כ על עבירות של האדם כמו דאמרינו במדרש שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה, נמצא שכל הנגעים צריכים כפירה להאדם שבשבילו באים: עץ ארז, מקל של ארז.

לא האילן של ארז כמלת עץ שמורה בכ"מ על אילן דאל"כ הול"ל ארז עץ למה לי, ועיין מה שזכרתי בפירוש תרומה על פסוק ועצי שטים: ושני תולעת, לשון של צמר. פירוש משוף כעין לשון, כלשון המשנה ר"פ אלו מציאות, לשונות של ארגמן: (ו) ואת הצפור החיה יקח אותה, מלמד שאינו אוגדה עמהם.

דאל"כ אותה ל"ל ובת"כ פירש שהיה כורף עץ ארז ואזוב ושני תולעת בקצות הלשון של זהורית והיה סומך להם ראשי האגפיים וראש הזנב של צפור החיה אלו לבד והצפור לבד ולא היה כורף הצפור עמהם: ט) את כל שערו וגו', להביא כל מקום כנוס שער ונראה.

פי' דדנין כעין הפרט מה הפרט מפונרש מקום כנוס שער והוא נראה לאפוקי שער, בית השחי שאינו נראה ולאפוקי שער מפונרש אע"פ שהוא נראה וזהו כו' ישמעאל בפ"ב דסוטה (דף ט"ז) דדריש כלל ופרט וכלל ולא כו"ע דדריש רבוי ומיעוט, ובת"כ אמר בענין אחר ורש"י לא פירש כת"כ: (י) וכבשה אחת, לחטאת.

כי לא הוזכר בפירוש מה יעשה בכבשה וגם בשני הכבשים לא זכר רק כבש אחד מהם לאשם אלא דלמטה אמר ואחר ישחט את העולה, ממילא ידענא שהכבש השני יהיה עולה והכבשה חטאת, דא"ל איכא דכבר פירש בויקרא שהעולה זכר וחטאת לרוב נקבה, ולא הוצרך רש"י להזכיר שהכבש השני הוא עולה פיון שפירש שהכבשה חטאת שלמטה ממילא הכבש השני הוא עולה שלמטה: ושלשה עשרונים, לגספי שלשה כבשים הללו פירוש שהמנחה הזאת אינה מנחה בפני עצמה שהיא נאכלת, לפניהם אחר הקמיצה למזבח כמפונרש בויקרא אלא מנחת נסכים הנזכר בשלח לה שהוא פליל, ואע"ג דשאר חטאת ואשם אינה טעונה נסכים חטאת ואשם של מצורע טעונה נסכים וליף לה מקראי במנחות (דף צ"א) א"כ הך שלשה עשרונים היינו עשרון אחד לכל קרבן דהיינו אשם וחטאת ועולה: ולג אחד שמן, להזות שבע.

פירוש ולא אותו שמן של מנחת נסכים שהיה בולל בו את הסולת שאותו היה רביעית ההין כמפונרש ברש"י בפירוש תצונה: (יא) לפני ה', בשער נקנור. שהיה במזרח עזרה והעומד שם ופניו למערב רואה פתח ההיכל והיינו לפני ה', אבל לא נכנס לעזרה עצמה שהיה מחוסר פפורים אבל חלל השער לא נתקדש פדי שיוכל המצורע להכניס שם ידיו ורגליו ותנוף אָנּוּ, ואע"ג דאמרינו בפירוש כל הפסולין דביאה במקצת שמה ביאה וטמא שהכניס ידו לוקה, הָכָא מצותו בכף דהא דם האשם א"א להוציא חוץ לעזרה שרי ליה

רחמנא להכניס איבריו לפניו כדי להזות עליהם הרא"ם: (יב) והקריב אותו לאשם, קריבנו לתוף העזרה לשם אשם.

דל"ת והקריבהינו קרבן על המזבח אלא דהקרבנה פשהו קאמר, דהיינו כדי להניפו בעודנו חי לא פשאר תנופה של אברים של שלמים שמניפן אחר שחיטה: והניף אתם, את האשם ואת הלוג.

לאפוקי חטאת ועולה ומנחה אע"פ שהם בכלל והעמיד מ"מ אינם בכלל והניף: (יג) במקום אשר ישחט כו', לפי שיצא זה מפלל אשמות לידון בהעמדה. קשה הא גם חטאת ועולה בכלל והעמיד.

ותו קשה לא אמר שהשנוי מפת התנופה כמו שזכרנו. ע"כ נראה דה"נ קאי על התנופה, והעמדה דנקט היינו עם מה שיעשה אחר ההעמדה: לקח נאמר ושחט.

וקא דהזכיר הפתוב ואת העולה ולא סגי בחטאת לחוד מתרץ באיזהו מקומן (דף נ): הוא לכהן כו' הואיל ויצא דמו מפלל כו'. אע"פ שפבר הוחזר בסמוך להפלל, היינו לענין מקום שחיטה וכאן מייירי לענין עבודת הדם, ואי פתיב הא לחוד הו"א שחיטה דלא תליא בכהונה לא אהדריה קרא קמ"ל.

גמרא בפרק איזהו מקומן (דף מ"ט): (כא) ועשרון סלת אחד לכבש זה שהוא אחד. דקשה ל"ל אחד אלא דעל הכבש נתפגן דהעשרון הוא שייך לכבש האחד, ותיקן דל"ת דהו עשרון הוא ענין בפני עצמו ולו שייך הלוג שמן שמזכיר הפתוב, וזה אינו דא"כ לא נזכר השמן שצריך פאן לבהונות, אלא ע"כ דהאי עשרון הוא לכבש וא"צ להזכיר שיעורו דהוא מנחת נסכים ומפורש שיעורו בפרשת שלח לה, והאי לוג שמן דכאן הוא על הבהונות.

וע"כ סיים רש"י דשמן נסכים לא הונקק להזכיר דהא מפורש בפרשת שלח לה פמה צריך לכבש אחד: (כג) ביום השמיני לטהרתו, שמיני לצפרים. פירוש דלעיל גבי עשיר אמר בתחילה ביום השביעי ושם ודאי קאי אחר הצפרים דסמיה ליה ממילא ביום השמיני דלשם קאי ג"כ ע"ז, אבל פאן בדל לא מוכח אהיאי קאי שמיני ואפשר לומר דקאי אחר הטהרה דכבוס בגדיו קאמר קמ"ל דהנה דומיא דעשיר: (לד) ונתתי נגע צרעת, בשורה היא להם כו'.

זהו מלשון ונתתי ולא אמר פי יהיה נגע צרעת. ויש מקשין תיבח בנגע החוזר דדינו בנתיצת הבית בנגע שאינו חוזר מאי א"ל, ועוד יש מקשין הא אמרינו בפרק יש בערכין (דף ט"ז) דנגעי בתים באים על עון צרות עין.

ונראה דחזא מתרצא בתברתה דנדאי הנגע של בתים בא מחמת עבירה, אלא שזה חסד אל ותברך שאפשר שלפעמים ימשך טובה מן העונש דהיינו שימצא מטמון, וזהו נכלל בלשון חכמים טובה מעין רעה וזו היא הבשורה: (לה) פנגע נראה לי בבית, שאפילו הוא חכם ויודע וכו' לא נקט אפילו אלא שאפילו בשי"ן, ומשמעות זה דהפתוב מתפגין להשמיענו דבר זה, וכן אח"כ בסמוך שפל זמן שאין פהו נזקק כו' ג"כ הפנונה היא פו, וע"כ אמר שפל זמן כו' בשי"ן.

והינינו דכאן מתרץ דתחילה אמר ונתתי נגע צרעת דהינינו ודאי נגע לפי ראות עיני הרואה ואיך אמר אח"כ שיאמר כנגע לשון ספק, אלא דהפתוב מורה לנו שאפילו אם הוא חכם ויודע ודאי שזהו נגע המטמא אפ"ה גזירת הכתוב שלא יאמר אלא לשון ספק, ואע"פ שאפילו אם יאמר לשון ודאי אין טומאה שדוקא ע"פ פהו הטומאה באה כדלעיל אפ"ה גזירת הכתוב היא שלא יאמר אלא לשון מסופק, ועוד תיקו בזה דלפי משמעות הלשון הו"א דזהו מצנה מן הקב"ה שיבא אשר לו הבית שתייב לבא ולומר פן, וזה ודאי אינו דאטו אם יהיה הפהו בלאו הכי שם או שלא יאמר פלשון הזה הנגע לאו שפיר עביד, קמ"ל רש"י דאין זה אלא אזהרה שלא יפסוק דבר ברור אבל אם ישתוק לגמרי לית לו בה: (לו) בטרם יבא הפהו, שפ"ל זמן שאין פהו נזקק כו'.

דקשה לשון בטרם יבא הפהו ל"ל אלא יאמר ויבא הפהו לראות, כו'. ותו שאמר לשון שלילה, ולא יטמא ולא אמר לשון חיוב דהינינו ויטמא כל אשר בבית, אלא דהכתוב מורה לנו שאע"פ שהטומאה תלויה דוקא באמירת פהו טמא או יסגר מ"מ אין טומאה עד שיזקק לבית ויאמר פן אבל אם היה הפהו עומד בחוץ ואומר טמא לאו פלום הוא (מד) ויבא הפהו וראה כו' ת"ל ויבא ואם בא יבוא, קשה למה מביא האי ויבא.

ותו מה שאמר אם בפושה בראשון הרי אמור, היאך אפ"ש לטעות בזה דהא מפורש בפסוק וראה והנה לא פשה ואת אמרת דמייירי בפושה, וראיתי דברי רבים בזה זה בכה וזה בכה ולא נתקרה דעתי באחת.

והנלע"ד בדרך זה דקשה שינוי לשון דתחילה אמר ביאה אחת ואח"כ שתי ביאות, והנה הו"א לומר דתחילה אמר שביאה אחת היה בפשיון ואח"כ אמר שאם היו שתי ביאות והאחת היתה בלא פשיון, ועל זה אמר רש"י במה הכתוב מדבר איזו ביאה היתה בפשיון אם הראשונה הרי כבר אמור ואם השנית בפשיון הרי אמור.

ותרץ דודאי מייירי בשתי ביאות אלא דשניהם בלי פשיון וטעון חלוץ וטיחה ונתיצה אם חוזר: (מו) כל ימי הסגיר אותו, ולא ימים שקלף נגעו. פירוש דימי הנה מיעוט דוקא ימים אלו שיהם בהסגר אבל לא בימי שקולף וקוצה שע"י הלכה הטומאה מבית, ותיבת פלהוא רבוי, דהינינו אם אחר החליצה וקיצה שב הנגע וטעון נתיצה דאז גם מה שפא בימי הקליפה הוא טמא.

ויש לתת טעם דאיגלאי מילתא שלא פרחו הטומאה אע"פ שחלץ וקיצה: יטמא עד הערב כו' יכול אפילו שיה פדי אכילת פרס דהינינו ארבע ביצים הרא"ם האריף להקשות דפתח ללמוד דין השהייה וסיים ת"ל והאוכל דמשמע שדעתו לאו אנוכל, ממש אלא לשיעור שהיה לחוד והדר תני אין לי אלא אוכל דמשמע האי אנוכל הוא אנוכל ממש קאמר, ועוד מאי האי דקתני אין לי אלא אוכל ושוכב לא אוכל ולא שוכב מנין האמרת רישא אם שיה בבית אפי' לא אכל ושכב מטמא בגדים, ועוד האריף להקשות ולתרץ בזה ע"ש.

והנלע"ד דא"צ כאן פלפול בזה, דמתחילה מדבר על שהוי דיהיה טמא אפילו בלא אכילה ושכיבה ולא תרץ תיקף ע"ז עד שהביא משא ומתן דבלאו הכי לענן אכילה ושכיבה ומזה נלמוד בסוף לענן שהיה, דהינינו כמו שרגילין אנו לומר שבכ"מ שאמרו יכול כו' היה קשה תחילה יתור באותו הפסוק שמביא ת"ל, וע"ז מתרץ שיכול לטעות בכך וכך

אי לאו האי קרא, ה"נ הוקשה לו תחילה ל"ל קרא דנהשוכב פיון דנאמר האוכל, לזה תירץ דהו"א אוכל דהוא מעשה גדול ונהגה גדולה משא"כ שוכב ת"ל ונהשוכב אח"כ מקשה ל"ל תרי יכבס הל"ל יכבס אַחַד לְאוֹכֵל וְשׁוֹכֵב, וְתִירֵץ דהו"א לא' אוכל ולא שוכב מנין ת"ל כו יכבס, יכבס ריבא.

ואחר פלפול זה מתירץ קושיא ראשונה לענגן שהייה ולומר דהא ע"כ צריה אתה לומר דנאמר אוכל ושוכב לשוכב כדי אכילת פָּרְס, פירוש שהשהייה של שכיבה אוסרת אם היא כדי שיעור, ובזה נפשט הקושיא הראשונה דשהייה לבד מטמא בגדים גם בבא לבית ולא שוכב ולא אוכל, דא"ל דנהאוכל הוא ליתן שיעור לשוכב לחוד דהא בא לבית נתרבה מפת יכבס והוא ממש דין האוכל ושוכב דאף הוא שלא עשה כלום מעשה אפ"ה דין שהייה שלו כמו הם: אלא אי קשיא לי הא קשיא לי דלא לימא קרא אלא ונהא לבית יכבס בגדיו ויטמא עד הערב ואוכל בבית יכבס בגדיו ויהיה קשה לה ל"ל אוכל הא ק"ו הוא מן הבא לבית ותצטרף לומר דבא ליתן שיעור אוכל על הבא אל הבית, וא"כ גם שוכב ממילא פן, דא"ל דהו"א דשוכב גרע טפי מבא לבית וא"צ שהוי כ"כ כדי אכילת פָּרְס, זה אינו דמהיכא תיתי לומר שיש דין חילוק בין שוכב לבא לבית דבכל התורה אינו חילוק, דנדאי אם מפנרש בתורה והוא דבר שינוי השוכב יש לטעות ולומר דאין ללמוד בא משוכב משא"כ אם מפנרש סתם בא לבית מהם מקום יש לה לחלק ממקום שנאמר סתם ביאה לבית ולתת דין אַחַד לְשׁוֹכֵב פיון שאין דבר שינוי לפניה.

ונלענ"ד לתרץ בזה דיש חילוק בין טומאת ערב לכיבוס בגדים דטומאת ערב היא מיד כשבא לבית וכבוס בגדים דוקא אחר ששהה כדי אכילת פָּרְס, וזה מפנרש בת"כ בפירוש זה לעיל בפסוק ופנו את הבית, ומש"ה מתרץ דאי לא אמר כבוס בגדים בשוכב אלא בבא לבית הו"א דגם טומאת ערב לכלים צריכין שהוי כדי אכילת פָּרְס קמ"ל דא"צ, וכיון שמפנרש זה גבי בא לבית כ"ש בשוכב ושוהא, ובזה ניחא הפל בס"ד: כדי אכילת פָּרְס.

רבים הקשו מאי שנא באיסור אכילת איסור בכל התורה דהוא כונית ולמה פאן ד' ביצים, ונדחקו לתרץ. ונ"ל דלק"מ, דבכל המקומות לא נתפנוין הכתוב ליתן שיעור אלא שזכר האיסור לחוד, אלא דאנן קי"ל הלכה למשה מסיני השיעורין כדאיתא בהרבה שיעורין ונחציצין כו' (סנפה ה:), משא"כ פאן שנתפנוין הכתוב להשמיענו השיעור, ואי בכל השיעורין של איסור קאמר הרי יש איסור אפ"י באכילת פל שהוא פגון בדבר שהוא בריה, אלא דמירי מדבר שהוא שיעור סעודה ונהיינו פארבע ביצים: טו (ב) זוכו טמא, לימד על הטיפה כו'.

וא"ל פשיטא דכיון דהוא מטמא ודאי טמא דהו"א מידי דהנה אשעיר המשתלח דמטמא למשלחו והוא טהור, פן איתא בת"כ: ודיחה. פירש"י בפָּרְק בנות פותים (נדה ל"ה): מתמקמק ונפרד ואינו קשור: (ט) וכל המרכב כו' של סרגא.

פירוש סרג"ל הוא עשוי מנגד שישב עליו ותפוס של סרגא הוא העץ שלפני הסרגל ואחריו המחזיקין את הרוכב מלהחלק לפניו או לאחריו זהו מרכב והאנפך שהוא הסרגל הוא מושב: (יא) וידיו לא שטרף במים כו', בלשון שטיפת ידים.

דא"ל ידיו ממש קאמר דהא כתיב ורחץ כל בשרו במים וטהר: (כג) ואם על המשפב הוא, השוכב או היושב על המשפב בזה מלמד שאין הפסק מבטל הטומאה אפילו אבן גדולה בין השוכב או יושב ובין המשפב של זב מטמא בגדים, ובמרכב הזב אין דין היושב עליו לטמא בגדים אלא מטמא בטומאת מגע, והאי או על הפלי לאו דומיא דרישא דרישא דמייירי ממשפכה ומושבה מטמאים אפילו בגדים, אבל על הפלי דהיינו מרכב נתרבה לטומאה אבל לא לבגדים אלא דוקא בנגע האדם בו במרכב שלה טמא הוא ולא הבגדים: (כד) ותהי נדתה עליו, יכול יעלה לרגלה.

פירוש בפסיעות שלה פאשר תלך בדרך הטומאה במספר ימי טומאתה ילך גם בועלה להקל, וע"כ נקט לשון יעלה פלומר שיהיה לו מעלת הקולא שלה שאין עוד רבות ימי טומאתה: (כה) ימים רבים, שלשה ימים, בכ"מ אמרינו מיעוט רבים שנים ושאי פאן דכתיב ימים שפיעוטו שנים וא"כ רבים טפי ממנו ומיעוט רבים יותר משנים הוא שלשה: (חבל על דאבדין חדושי ל' אחר וקדושים) פרשת אמור כא (א) אמור אל הפהגים, אמור ואמרת להזהיר כו'.

אע"ג דבהרבה מקומות נכתב כפל לשון כגון דבר אל ב"י ואמרת להם מ"מ פאן אמר לשון אחד כפל אמור ואמרת הטעם להזהיר כו' וה"ק קרא אמור אל הגדולים ואמרת אל, הקטנים שיאמרו להם האזהרה.

ויש פלוגתא בפירוש חרש חרש היא תהיה אזהרה זו אם להפריש אותם מן הטומאה או דלא לטמינהו בידיהם, ובפירוש חרש איתא גם בשרצים ודם מזהיר קרא על הקטנים, ובגמרא שם עביד צריכותא לאלו השלשה.

והקשה הרא"ם לימא בשרצים ויליף מבייביהו דדם וטומאה והאריף בזה ואין צורך כי פתבו התוס' בפירוש ר"א דמילה (דף קל"א) ד"ה אי מעומר דלא מקשינו, והרא"ש בהלכות טומאה הקשה למה נאמר פאן הפהגים בני אהרן ובשאר דוכתי נאמר בני אהרן הפהגים, ותירץ דהטעם דכאן מזהיר הגדולים על בני אהרן הקטנים וקשה הא נלמד זה מאמור ואמרת כדפירש"י פאן, וי"ל דהפסוק עצמו מפרש דבריו דתחילה אמר שהשומעים ממשוה יזהירו לאחרים וה"א גדולים לגדולים קמ"ל הפהגים ללמד דדוקא גדולים על הקטנים חייבים באזהרה זו: בני אהרן אף בעלי מומין במשמע, קשה דבפרשת ויקרא בפסוק והקריבו בני אהרן הפהגים דרשינו ג"כ הפהגים למעוטי חללים ובבני אהרן דרשינו בת"כ למעוטי בעלי מומין דהיינו מה אהרן לא היה בעל מום אף כל וכאן מרבינו בעלי מומין ולעיל כתבתי תירוץ מפת בני אהרן דדרשינו פאן ולא בנות אהרן ולעיל לא דרשינו פו, ואין האמת פן דבפ"ק דקדושים (דף ל"ו:) גם בפסוק דויקרא בני אהרן דרשינו ולא בנות אהרן וקצת מפרשים דהחילוק הוא דהתם נאמר תחילה בני אהרן וכאן נאמר תחילה הפהגים ואין זה נוח לי פלל, דכף הוי בני אהרן פלל כמו הפהגים וא"כ מה לי זה תחילה או זה.

ותו קשה טובא על דדרשינו בפירשת ויקרא בני אהרן למעוטי בעלי מומין מה צריך למעט זה הלא פסוק מלא הוא פל אשר בו מום לא יקרב. והג"א תירץ דפסוק פל אשר בו מום היינו דוקא עבודת קדשי מזבח ובניקרא מייירי מקבלת הדם.

ואין זה תירוץ דהא עכ"פ עבודה היא קבלת הדם כמו זריקה דהא ד' עבודות הם ושוות בכל גונו. והג"ל לתישב כ"ז הוא ע"פ מ"ש התוס' בפ"ק דקידושין (דף ל"ו) במשנה דממעטין נשים מהקרבה וילפינו מן בני אהרן, ולא בנות אהרן ומקשים התוס' וא"ת ואמאי איצטריה קרא למעוטי נשים תיפוק ליה דקרפן מצות עשה שהזמן גרמא היא שהרי אינו נוהג אלא ביום פדכתיב ביום צוותו להקריב קרבניהם וי"ל דאי לאו קרא אלא הוה ידעינו שהעבודה פסולה בהן קמ"ל דמחללין עבודה ועבודתן פסולה וכעין זה נראה דצ"ל גם לענין בעל מום דאע"ג דכתיב פל אשר בו מום לא יקרב ה"א דהיינו, לכתחילה אבל דייעבד אינו פוסלות קמ"ל קרא דנהקריבו הפהן לפסול אפי' דייעבד, וא"כ לק"מ פאן דבשלמא פאן דמיירי קרא מעיקר הדין מי אסור ליטמא ומי מותר שפיר אמרינו דכשאמרה תורה בני אהרן בעלי מומין במשמע לאיסור ואמאי נמעטינהו וטפי ניתא לן לומר דמרבין שיהיו כשאר בני אהרן, אבל בפרשת ויקרא דיש בלאו הכי איסור הקרבה בהן בקרא מפונש שלא יקריב, אלא דלענין פסול דייעבד צריף לימוד, וא"כ אין שייף לומר אף בעלי מומין במשמע בקרא דיקריב הפהו, דהא עכ"פ יש איסור הקרבה בהן אלא דמפח דיוק ילפינו דין דפסול דייעבד וא"כ שפיר מרבין בעלי מומין לאיסור אפי' דייעבד דאין שם משמעות להיתר כנ"ל: אף בעלי מומין במשמע בת"כ אמר בזה לרבות בעלי מומין ורש"י לא יליף זה מפח רבוי דקשה א"כ מנלן לומר ולא בנות אהרן דהא אתיא לרבות בעלי מומין,, ותו קשה א"כ ל"ל לרבוני לזה תיפוק ליה דהא במלת הפהנים נמי משמע בעלי מומין דעכ"פ פהו הוא וחולק בקדשים ולא איתמעט אלא חללים דלאו פהנים כלל הם, אלא ע"כ ובאמת לאו דרף רבוי הוא אלא במשמעות המלה של בני אהרן, וא"ל למה לא אמר הפהנים אף בעלי מומין במשמע, לפי דברינו י"ל דנזהר רש"י דל"ת דאיתמעט מום מבני אהרן כמו לענין הקרבה שזכרנו, ע"ז אמר דשאני הקרבה שלא היתה נכללת בתחילה עד שאתה צריף למעטה, הלכף אנו עוקרין המשמעות ומוקמין לה על דומיא דאהרן לענין מום, משא"כ פאן דשפיר נוכל לילף אחר המשמעות אזלינו בתריה (ב) פי אם לשארו, אין שארו אלא אשתו קשה דא"כ הנה לו לומר ולאמו בני"ו פיון דשארו הוא מילתא אחריתי, ונראה דבאמת קאי שארו על אמו ואביו דבתריה שהם שארו ובשרו, אלא דקשה ל"ל שארו פיון שפונש אחריו למי יטמא לזה אמרו שמרבה אשתו, דזולתאשתו אין בנמצא שארו, וז"ש רש"י אין שארו אלא אשתו ולא אמר שארו זו אשתו אלא כדפרישית, שמכח הרבוי ילפינו אשתו דלא נוכל לאוקומי הרבוי אלא לאשתו וצריף טעם למה באמת לא זכר אשתו לחוד כמו שזכר לאמו ולאביו כו'.

ונראה דלימדנו בזה דגם באשתו יש חילוק דהיינו ארוסה לא מטמא לה כדאיתא בגמרא פ"ק שנים אוחזין (דף י"ח) אשתו ארוסה לא אונו ולא מטמא לה, וה"ק רחמנא אשתו שהיא דומה לאמו ואביו שאין קרוב אחר קרוב לאפוקי אשתו ארוסה הגם שהיא קרובה קצת לו מ"מ יש אחר כף קרוב טפי כשתנשא, ע"כ הוא אסור ליטמא לה: כתב בספר פענח רזא דכאן אמר לאמו ולאביו ובכ"ג אמר לאביו ולאמו היינו דבתרנונייהו נקט ע"ד לא זו אף זו, דכאן בכהן הדיוט שמתמא להם אמר לא זו לאמו שהיא נדאית פשיטא שיתמא אלא אפילו לאביו שהוא ספק * יטמא, ובכ"ג שאינו מיטמא אמר לא זו לאביו פשיטא שלא יטמא אלא אפילו לאמו לא יטמא: (ג) הקרובה, לרבות את הארוסה

פירש"י ביבמות (דף ס') דהו"א אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ פָּרֹט לְאַרוּסָה שֶׁהוֹנִיחָה ע"י אִישׁ דִּהְוִיָּה לְשׁוֹן קִדּוּשֵׁינָה הוּא קמ"ל דְּאֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ פִּירוּשׁוֹ לְמִשְׁכָּב, וּא"ל לֹא לְכַתּוּב אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ וְלֹא תִצְטָרֵף הַקְרוּבָה לְרִבּוּת אַרוּסָה דְאֶמְרִינוּ בְּגִמְרָא שָׁם דְּאִצְטָרֵף לְמִילָף דְּמוּכָת עֵץ לֹא אִיתְמַעֵט מִבְּתוּלָה וְיִטְמָא לָהּ.

וְהָא דְאֶמְרִינוּ גַבֵּי שְׁאָרוּ לְמַעַט אַרוּסָה וְגַבֵּי אַחֲוֹתוֹ לְרִבּוּת אַרוּסָה, נִרְאֶה דְלִק"מ דְּגַבֵּי אֲשֶׁתוֹ כְּבָר הוֹכַחְנוּ לְעִיל דְּדוֹקָא נְשׂוּאָה דְּדוֹמֵיָא דְלֵאמֹר כְּמוֹ שֶׁזְכָּרְנוּ מִשָּׂא"כ בְּאַחֲוֹתוֹ דְּלֵא מִפְקִינוּ מִן לְאַחֲוֹתוֹ שְׂוִיכָל לְטַמָּא לָהּ אֲלֵא הַיּוֹתֵר מִסְתַּבֵּר דִּהְיִינוּ נְשׂוּאָה כְּנ"ל וּבִירוּשְׁלָמִי נוֹתֵן טַעַם דְּגַבֵּי אַרוּסָתוֹ דְּכָל שְׂלֵא נִיסַת הוּא בְּבֵית אָבִיהָ וְאַחִיהָ אַבְל גַּבֵּי אַחֲוֹתוֹ הֵנָּה קְרוּבָה אֲלֵיו עַד נִשְׂוֵאִין הִיא בְּבֵית אָחִיהָ: לָהּ יִטְמָא מְצֻנָּה.

דאל"כ לָהּ יִטְמָא מִיּוֹתֵר הוּא דְלֹא כְּתִיב כִּי אִם לְשְׁאָרוֹ וְלֹאוּ דוֹקָא אֲצֵל אֲשֶׁתוֹ אֲלֵא כְּכָל הַמְּוֹתֵרִים לְיִטְמָא יֵשׁ מְצֻנָּה בְּזָה וּבְזָה מְתוּרָץ מֵה שֶׁק"ל דל"ל כִּי אִם לְשְׁאָרוֹ כִּיּוֹן דְּכְתִיב לֹא יִטְמָא בְּעַל בְּעַמּוֹ לְהַחֲלוֹ דִּהְיִינוּ לְאֲשֶׁתוֹ פְּסוּלָה מִמִּילָא לְאֲשֶׁתוֹ כְּשֶׁרָה יִטְמָא, אֲלֵא דִי"ל דְּמְצֻנָּה קמ"ל, כְּנ"ל: (ה) לֹא יִקְרָחוּ קְרָחָה כו' אֲלֵא לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל בֵּין עֵינֵיכֶם, בִּפ"ק דְּקִדּוּשֵׁינָה (דף ל"ו) אָמַר בְּלִשׁוֹן זֶה בְּרֵאשֵׁם מֵה ת"ל לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בֵּין עֵינֵיכֶם כו' כִּמ"ש כָּאן, וְקָשָׁה מֵאִי פְּרִיָּף מֵה ת"ל בְּרֵאשֵׁם וְהָא אִי לֹא כְּתִיב בְּרֵאשֵׁם הו"א אֲפִילוּ אִם יַעֲשֶׂה קְרָחָה בְּשַׁעַר הַגּוֹף בְּשַׁעַר מְקוֹמוֹת? הָא חֲזִיב ת"ל בְּרֵאשֵׁם דוֹקָא, וְצ"ל דְּבִאֲמַת שְׂנִיָּף כְּכָל מְקוֹם שְׁעָר אֲלֵא שְׁדַבֵּר בְּהֵנָּה, וְכֵן מִשְׁמַע בִּפ"ק דְּקִדּוּשֵׁינָה שָׁם שֶׁאֶמַר מְרַבָּה אֲנִי אֵת הַגְּדִידָה שֶׁהִיא בְּמְקוֹם שְׁעָר וְשְׂלֵא בְּמְקוֹם שְׁעָר וּמוֹצִיא אֵת הַקְּרָחָה, שְׂאִינָה אֲלֵא בְּמְקוֹם שְׁעָר וְלֹא אָמַר שְׂאִינָה אֲלֵא בְּרֵאשׁ.

: אִף לְהֵלֵן כָּל הָרֵאשׁ. א"ל א"כ בֵּין עֵינֵיָּה ל"ל, דבִּפ"ק דְּקִדּוּשֵׁינָה שָׁם מְבִיא ג"ש לְעַנְיֵן מְקוֹם תְּפִילִין מִכַּח בֵּין עֵינֵיָּה.

וא"ל מִנְּלֵן דְּבְּרֵאשֵׁם דְּגַם עֵינֵיָּה דִּילְמָא בֵּין עֵינֵיָּה עֵינֵיָּה וְהַג"ש הִיא בְּכַהֵן אִין חֲזִיב אֲלֵא עַל בֵּין הָעֵינִים, דאל"כ בְּרֵאשֵׁם ל"ל. וְהֵרֵא"ם הַנִּיחַ כָּאן בְּצ"ע וְהוּא בְּחֻמָּם: וּפְאַת זְקָנָם כו' לְכָף נֶאֱמַר לֹא יִגְלָחוּ, פִּירוּשׁ גַּבֵּי פְּהֵינִים וְנִלְמוּד ק"ו לְיִשְׂרָאֵל שְׂאִינֵו חֲזִיב אֲלֵא בְּגִילּוּת שִׁישׁ בּוֹ הִשְׁחַתָּה, וְאִיפְכָא לִיכָא לְמִילָף דְּמָה הֵתָם אֲפִילוּ בְּמִלְקֻט וְרַהֲיִטְנִי ה"נ כָּאן, דאל"כ לֹא יִגְלַח הוּא מִיּוֹתֵר: מְלַקֵּט בְּרִזָּל אֲוֶרָף ד' ה' אֲצַבְעוֹת וְרַחֲבָה פְּחֲצֵי אֲצַבְעֵ וְרֵאשִׁיָּה חַד מְנִיחִין אוֹתָהּ עַל נִימַת שְׁעָר וְהַגְּוֹדֵל מְצַד יְמִין וּמִנְּרֵטָה.

וְרַהֲיִטְנִי שְׁנֵי שְׁוֹקִים יֵשׁ לָהּ מְחֻבְּרִים: וּבְשִׁרְטוֹ שְׁרִטָּה, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל וְשִׁרְטוֹ כו'. וְיִשְׂרָאֵל יִלְפִינָן בְּג"ש מְכַהֵן וְהַג"ש הִיא שְׁרִיטָה שְׁרִיטָה, הִכִּי אִיתָא בַת"כ וְאִין לְהַקְשׁוֹת לְעִיל בְּג"ש דְּקְרָחָה לְכַתּוּב רַחֲמָנָא עַל מַת אֲצֵל כְּהֵן מִמִּילָא כ"ש יִשְׂרָאֵל דְּאִין חֲזִיב אֲלֵא עַל מַת וְלְכַתּוּב בְּרֵאשֵׁם אֲצֵל יִשְׂרָאֵל וְלֹא נִצְטָרֵף אַח"כ ג"ש אֲלֵא נִלְמוּד בִּק"ו לְכַהֵן דְּחֲזִיב עַל כָּל הָרֵאשׁ.

וְאִין זֶה קָשְׁיָא דְּאִין בְּיַדֵּינוּ לְדַרוּשׁ וְלְחַקּוֹר בְּתוֹרָה אִיזָה דְּכָר מִתְמַת שְׁהִיְתָה הַתּוֹרָה יְכוּלָה לְכַתּוּב לְשׁוֹן אַחַר אוֹ לְשׁוֹת הַמְּקוֹם, אֲלֵא בְּיַדֵּינוּ לְתַרְץ אִיזָה יְתוּר לְשׁוֹן הַנְּמַצָּא בְּתוֹרָה וְתוֹ לֹא, וְכִיּוֹצֵא בְּזָה כ' הֵרֵא"ם בִּפ' מִשְׁפָּטִים וְזְכָרְנוּהוּ הַרְבֵּה פְּעָמִים: קְדוּשִׁים יְהִיוּ, עַל מְרַחֵם יְקַדִּישׁוּם ב"ד בְּכָף, אַע"ג דְּלְעִיל אָמַר קְדוּשִׁים תְּהִיוּ וְשָׁם לֹא הוֹזְכָר בַּע"כ.

נראה דלעיל אמר תחילה קדושים תהיו ואח"כ מפרש במה יהיו קדושים דהיינו בגדר ערוה, משא"כ פאן הנהיר תחילה האזהרה של פהגים מה היא דהיינו מטןמאת מת וא"כ מה הוסיף לומר שיהיו קדושים דאין קדושים יהיו פירוש האמור קודם לו ע"כ תיקון שמוסיף האזהרה על הב"ד נוסף על אזהרת עצמן בזה: (ח) וקדשותו, ע"כ שאם לא רצה לגרש כו' אע"ג דכבר הונוכר שבע"כ יקדישוהו הב"ד, נראה דקמ"ל הפתוב שנית דל"ת דוקא אם הוא רוצה ליטמא יכפוהו הב"ד שלא יטמא פינון שהוא טהור משא"כ אם נשא אשה האסורה לו הו"א שפבר נתחלל והוא פמו זר נחשב ונייחווהו פך קמ"ל דהב"ד מונוהר דצריף דוקא לגרש: (ט) את אביה היא מחללת, חללה ובינתהאת פבווד.

בגמרא אמרינון שאם היו נוהגים בו קודש נוהגין בו חול פבווד נוהגים בו בזיון אומרים ארוך שזו ילד ארוך שזו גידל, נקטי בזה קודש וכבוד ואח"כ נולד וגידל, ונראה פפירוש ע"ד זה, פי האדם יש לו חשיבות לפעמים מצד עצמו, ולפעמים משום דנפיק מיניה בגנון טבין שהוא הדריף אותם לטובה, ע"כ אמר שיהיו נוהגים בו קודש היינו מצד עצמו, או פבווד מצד בגויו שגדלם לטובה, ובאלו הנה ההיפך בשניהם, שבטל חשיבות מצד עצמו דכינן שהוליד בת פזו נתברר שפלות שלו, וההיפך של פבווד שהוא מחמת בגויו שהרי גדל אותה לרעה.

ומש"ה אמר רש"י פפל ל' חללה ובינתה: (יא) נפשות מת, להביא רביעית דם מן המת שפטמא באהל, משמע דעיקר הדין שרביעית דם מטמא באהל בכ"מ הוא מקרא דהכא, וכן איתא בתוס', פ"ק דסנהדרין (דף ד') דאי לאו קרא דהכא לא פשוט דרביעית דם מטמא באהל, וקשה הא קרא, פתיב בפרשת חקת הנוגע במת בנפש דהוא לרבות רביעית דם כדפירש"י שם, י"ל דהא יש שם פפירוש אחר על במת בנפש א"כ אין שם פשוט לרביעית דם שפטמא באהל: (כב) ומן הקדשים יאכל כו' שאכל משה בפשר המלואים.

בפרק טבול יום (דף ק"א.) איתא משה רבינו כ"ג הנה וחולק בקדשי שמים הנה שפנאמר מאיל המלואים הנה למשה למנה, מיתבי לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל (בבעל מום פתיב פן) אם נאמרו קדשי קדשים למה נאמרו קדשים קלים אילו לא נאמר קדשים קלים הו"א ק"ק הוא דאוכל בעל מום לפי שפצינו שהותרו לזר (קס"ד דהותרו למשה קאמר שאכל חזוה ושוק של המלואים שהיו קדשי קדשים אלמא משה זר הנה) אבל בקדשים קלים לא א"ר ששת לא בבמה קטנה קאמר דהותרו לזר מנחה קדשי קדשים היא ואוכלין שיריה זרים שהיו עובדים בבמה קטנה, הרי לפי המסקנא לא מצינו בקדש קדשים הותר לזר מפח אכילת משה בפשר המלואים דזה לאו קולא היא אלא דראוי הנה לאכול מפח שהנה כ"ג אלא הקולא היא מפח אכילת פל זר במנחה של במה קטנה, וא"כ קשה על רש"י למה הביא הקולא דקדשי קדשים מפח אכילת משה בפשר המלואים, ונה נדחק ונהיה לו להביא מפח במה קטנה, פמסקנת הגמרא, וקושאי זו הקשה הרא"ם: וראיתי בספר צדה לדרך שתמה על הרא"ם ואמר שקושיתו היא קושית הגמרא שזכרנו, ולא הבין פראוי שהקושאי של הרא"ם אינה קושית הגמרא אלא הוא מקשה שפיר על רש"י פמו שזכרנו לפי המסקנא דהגמרא.

ונלע"ד לתרץ דאיתא בגמרא שם אח"כ תנאים רבים דס"ל דמשה לא הנה כ"ג אלא מלך וא"כ הנה שפיר הקולא בקדשי קדשים מפח שאכל מלואים ורש"י פכת דבריו ע"פ אותן

התנאים דא"צ להוכיח מכח במה קטנה: ואגב זה נזכיר דרף זה בגמרא שם דאיתא מרימ מי הסגירה א"ת משה הסגירה משה זר ואין זר מסגיר דכתיב והובא אל אהרן הפהו וא"ת אהרן הסגירה אהרן קרוב הוא ואין קרוב רואה את הנגעים.

ומקשים רבים למה לא הקשה גם על משה דהיה קרוב, ומתוך קושיא זו נכנסו רבים לדחוקים לתרץ. ואין צורך, דכתיבו התוס' שם ואין קרוב רואה נגעים פלוגתא היא במסכת נגעים פרק ב' ולמה הביאו התוס' דבר זה מה תועלת יש לנו שיש פלוגתא או לא, אלא דהתוס' היה קשה להו דבר זה למה לא אמר גם במשה שהיה קרוב, ע"כ תירצו דדבר זה דאין קרוב רואה נגעים הוא פלוגתא והתנא רוצה להקשות על משה מדבר שאין בו פלוגתא אלא מפני שבתורה, אלא דעל אהרן הנצרך להקשות מכח התנא דס"ל דאין קרוב רואה נגעים, כנ"ל נכון: כב (בא) וינזרו כו, ד"א וינזרו כו'.

אין פירוש להאי ד"א, ורבים אומרים שלשון זה ד"א הוא. ט"ס ובני ספרים פתוב האי ד"א אחר סרס המקרא ודרשהו והוא נכון, כי הרמב"ן הקשה על רש"י ונ"ל ואם נפרש האי אשר מקדישים לי בקדשי פהנים עצמם א"צ לסירוס אבל יאמר הפתוב וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו בהם שם קדשי ואשר הם מקדישים שלא יחללו את אשר אהרן ובניו מקדישים ע"כ.

הנה לפניך דאם נפרש אשר הם מקדישים על קדשי, בני ישראל לא על הפהנים צ"ל סרס המקרא דהיינו פינן ששתי הקדושות הם ענין אחד תקשה לה למה הפסיק בנלא יחללו את שם קדשי בינתיים, אלא ע"כ דיש סירוס במקרא וכאילו פתובים זה אצל זה, אבל אם נפרש הם מקדישים על קדשי בני אהרן אין פאן סירוס ואמרנו דמתחילה דבר הפתוב מקדשי ישראל שיש בהם חילול ואח"כ אומר אפילו מקדשי פהנים עצמם דגם בהם יש חילול אם יהיה בימי טומאתם וא"כ שייך שפיר ד"א דהיינו שא"צ סירוס, כנ"ל נכון: (ג) כל איש וכו' ולמדוה רבותינו בג"ש.

הרא"ם מחק בג"ש כי אינו אלא היקוש דבפרק הערל (דף ע"ה) איתא לענין יולדת דכתיב בכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבא מקיש קודש למקדש מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה דהבא למקדש טמא בכרת שנאמר ונכרתה כי את מקדש ה' טימא אף קודש דבר שיש בו נטילת נשמה דהיינו אכילה בטומאה שהוא גבי קודש בכרת ואוכל תרומה במיתה דכתיב ומתו בו כי יחללוהו ויש להקשות בדבור זה כל רש"י במ"ש ואם על הנגיעה חייב לא הנצרך כו', דמה הוכחה יש בזה דילמא אכילה בלא נגיעה קאמר פגון שמתחב לו חבירו בבית הבליעה כמו שמצינו בנבלת עוף טהור סוף פרשת שמייני וגם בפרשה זו, ותו דכיון שיש הוכחה דמייני פאן בנגיעה מכח קושיא זו דלמה לי קרא באכילה לא צריכים אנו לקדמו מן הנגיעה דגבי יולדת דכתיב בכל קודש לא תגע דהא מוכח פאן במקומו, ותו במ"ש רש"י וכי יש נוגע חייב תמוה מאד דילמא בהא חייב רחמנא ומה לנו לסבא אם חייב מצד הסבא.

ונראה דעיקר הלימוד דאין פאן חייב בנגיעה אלא מכח יולדת דיש היקוש דהחייב ישנו בדבר שיש בו נטילת נשמה ה"ה פאן, אלא דיש לומר שמא גם גבי יולדת יש חייב גם בנגיעה כמו פאן ורחמנא תרתי קאמר, דיש חייב באכילה שיש נטילת נשמה דכתיב ביה ומתו ויש גם חייב בנגיעה אע"ג שאין בו נטילת נשמה וזה גילה רחמנא פאן לזה תירץ

דל"צ לומר חיוב באכילה דהיינו נטילת נשמה אם אמרו בנגיעה אע"פ שאין בה נטילת נשמה, והשתא מתורץ דשמה אכילה בלא נגיעה קאמר, ובאמת נגיעה לחוד ג"כ חייב דהא למדנו מיוקדת דדוקא נטילת נשמה בעינן וניחא ג"כ מ"ש אח"כ וכי יש נוגע שהיא חייב לאו מסברא פריה אלא מצד דבעינן נטילת נשמה כמו ביוקדת: וטמאתו עליו כו' במי שהטומאה פורחת ממנו דכן פירוש עליו דמשמע ולא בתוכו דאל"כ הו"ל לומר טומאתו בו: (ה) בכל שרץ אשר יטמא לו, פשיעור הראוי לטמא בכעדשה קשה ממ"נ אם פשוט שבכעדשה הוא שיעור לטומאה מה צריה רבוי, ואם אינו פשוט, אפתי לא נדע מהו השיעור לטומאה.

וי"ל דאמרינן אח"כ דמטמא אחרים הנוגעים בהם ולזה צריה רבוי בגיש שיעור כעדשה, דל"ת דלא מטמא אחרים אלא בנגע בשרץ שלם אבל בשיעור כעדשה לחוד אין מטמא הנוגעים אלא הוא עצמן טמא: (ח) גבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה, לענין הטומאה הזהיר פאן.

הרא"ם פירש דאי לענין אכילה פשיטא מי גרע מישראל. ואין זה הוכחה דביחזקאל נאמר ג"כ בפניהם גבלה וטרפה לא יאכל ומפרשינן בגמרא דהו"א דכהנים מותרים בגבלה וטרפה הואיל ואשתי מליקה גבייהו קמ"ל, וא"כ ה"נ נימא פן דהרבה דינים שנוזקרו שם ביחזקאל מה שנוזקרו בתורה, אלא עיקר הוכחת רש"י פאן מדכתיב לטמאה בה שהוא מותר אלא דמורה דלא מיירי פאן אלא לטומאה בלבד: (ט) ומתו בו, למדנו שהיא מיתה בידי שמים.

קשה אי מלשון ומתו יליף לה מדלא כתיב יומתו הא גבי נביא שקר כתיב ומת הנביא שהוא ואמרינן שם סתם מיתה בחנוק. ונראה דכאן ילפינן לה מדכתיב ולא ישאו עליו חטא שהוא מותר דהא כתיב אחריו ומתו, אלא דההו נשיאת חטא הוא בידי שמים שאינו נדון בב"ד אלא נשיאות החטא עליו עד פי יהיה נדון בידי שמים: (יא) ויליד ביתו כו' ואשת פהו אוכלת בתרומה למדנו מן המקרא הזה.

קשה למה לא כתב לזה קודם שזכר יליד ביתו, וע"ק במ"ש ועוד למד ממקרא אחר כו' למה לי תרי לימודים על ענין אחד, ואם יש סתירה על לימוד אחד משניהם קשה הא כשנכתבו שניהם אפתי תקשה מנלן הא על כל אחד יש סתירה מה מועיל הצירוף של שני לימודים.

ונראה דעל ההיא דכל טהור בביתו יש סתירה דילמא נפרש שם כפירוש הראשון שפירש"י בפרשת קרח על פסוק שהוא דקמ"ל לאפוקי טמאים, אלא דיש עכ"פ שם לימוד על נשים מדכתיב בביתו וביתו היינו אשתו, וכ"ת גיליף מזה לחוד, דיש קושיא מהו דהקא דכתיב יליד ביתו דמשמע דביתו לחוד לא מהני אלא דוקא יליד ביתו, וע"כ צריה לימוד מפאן מפח קנין כספו, ואי מזה לחוד תקשה לה הא סתרי אהדדי בכאן דמפח קנין כספו יש היתר לאשה ומפח יליד ביתו ילפינן איסור, עד שבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם, דהיינו כל טהור בביתו דביתו עיקר ויליד ביתו לא קאי אלא על בני שפחות שאינם בכלל קנין כספו, אבל במקום ששייך קנין כספו אפי' קצת דהיינו אשתו נתרבה מפח בבית ולא משגחינן במיעוט דיליד, ומש"ה כתב רש"י אחר ויליד ביתו דין היתר אשה ואין קושיא מפח ויליד.

כנ"ל, נכון: ובג"א תגרץ דצריף שגני לימודים דאי מהכא דקנין פספו הו"א דוקא אשתו
אבל יבמתו לא אכלה דלאו קנין פספו הוא אלא משמיה הקנו לו אשתו קמ"ל בביתו
דגם יבמתו היא ביתו, ואי משם הו"א דוקא נשואה שהיא בביתו אבל ארוסה לא קמ"ל
קנין פספו.

ואין מיושב בזה דא"כ אפתי נימא דדוקא ארוסה ע"י קדושי פספ אכלה אבל ע"י שטר
לא אכלה: (כד) וברות, פרותין בכלי ועודן בפס פתבו בשם מהר"ר הענדל דאי פרותין
לגמרי עם הפס הנה מחוסר אבר ופשיטא דפסול אפי' בעוף ובבני נח נמי פסול וא"כ
איך אמרינו בסמוך דבבמות שרי להם: (לב) ולא תחללו כו' מה ת"ל ונקדשתי.

נראה פירושו דלכאורה הך ונקדשתי הוא מחובר להקודם לו דהיינו ולא יחללו וה"ק
שאם תהיו נזהרים שלא יבאו לידי חילול אז ונקדשתי כו'. דע"ז מקשה ל"ל ונקדשתי,
וכ"ת דזהו מעלה היותר גדולה א"כ הנה לו לומר ונקדשתי לחוד, ע"כ פירש דהך
ונקדשתי הוא מאמר בפני עצמו ומצנת עשה היא שימסור נפשו על קידוש השם, וע"ז קשה
ל"ל בתוך בני ישראל בשלמא אי קאי אדסמיה ליה כמו שאמרנו תחילה אתא שפיר
דאמר שהקדושה תהיה בתוך בני ישראל, דכשישראל אינם זכאים אז הנה הקדושה
למעלה ומסתלקת, מן בני ישראל, וההיפך אם יהיו ישראל זכאים הנה הקדושה בתוך
בני ישראל, אבל עכשיו שהוא מצנת עשה לא שייך פירוש זה, מש"ה כתב דקמ"ל דדוקא
שלא ביחיד וא"כ פ' הנקשה לו פנין שהמסור נפשו על קידוש השם הזכות מגין עליו והוא
ניצול א"כ ציווי למה לי ע"ז שמרצון טוב יעשה האדם כו., ותגרץ שהמסור נפשו צריף
שיחשבו בלבם אפילו לא יהיה ניצול הוא מסור נפשו ועל זה צריף אזהרה: (לג) אני ה',
נאמן לשלם שטר.

כתב זה דל"ת פנין שאמר, תחילה שהוציאנו ממצרים על מנת כן א"כ אין שטר על מצנה
זו פי חייבים אנו לו לקיים זה פנין שעל מנת כן הוציאנו ממצרים קמ"ל: כג (כד) זכרון
תרועה זכרון פסוקים כגון מלכות ושופרות.

כתב הרמב"ן כ"ז אסמכתא ומפנרש אמרו בר"ה הולכין למקום שתוקעין ואין הולכים
למקום שמברכים פשיטא הא דאורייתא הא דרבנן ל"צ אע"פ שנה ודאי נזה ספק. ולי
נראה דנדאי דאורייתא שצריף לזפור עכ"פ קצת מאלו אלא שחכמים סדרים וקבעו
ברכה עליהם ושם בגמרא איירי לענין סידור הברכות שספק הוא אם יודעים אותם
ומש"ה נקט רש"י כגון מלכות כו': (לא) וכל מלאכה כו' על מלאכות לילה כו'.

מוכח שיש פאן. היפך וצ"ל דבור זה קודם דבור והאבדתי לפי שאחר זה כתיב כל מלאכה
בלא וי"ו, והשתא ניחא מה שקשה מהיכא תיתי למעט לילה כאן, אלא קאי על פסוק וכל
מלאכה דשם כתיב בעצם היום הזה שמביא רמב"ן, פירוש היינו גוף היום, ובאמת
ממעטינו מזה תוספת מחול על הקודש שאין שם פרת וה"א דגם לילה אתמעט קמ"ל:
(לה) מקרא קדש, קדשהו בכסות נקייה גם דבור זה נכון שהוא מהפך ומקומו קודם
פסוק והאבדתי דקאי על יוה"כ שפתוב בו מקרא קדש, והוא חלוק משאר מקרא קדש,
ולכן לא פירש"י פלום על שאר מקרא קודש שקודם לזה בשאר יו"ט: (מ) כפת תמרים,
חסר וי"ו.

רבינו בתי הקשה לימא פה תומר והארץ בתירון. וא"צ פי בגמרא (דף ל"ב) איתא בהקדא דבעינו כפות שיהא כפות ולא נפרד: כד (ג) לפרוכת העדות כו', וממנה הנה מתחיל.

בבמה מדליקין פ"י רש"י ממנה הנה מדליק הגרות בין הערבים ובה הנה מסיים הטבת גרות שדולק כל היום ואינו מטיבו עד הערב אבל שאר הגרות הנה מטיב בשחרית, והא דאמרין ביומא (דף ל"ג) הטבת חמש גרות כו' קודם להטבת שתי גרות דמשמע כולהו הנה מטיב בשחרית היינו פשלא הנה הנס קנים והנה מוצאן שכבה דלא סמיה קרא אנפסא אבל כ"ז שהיו ישראל חביבין הנה דולק כל היום והיינו עדותה: יערה אותו אהרן כו' עריכה הראויה למדת כל לילה פירוש בפעם אחת מה שצריך לדלוק לכל הלילה ולא היו עורכין בכל יום מה שצריך ללילה כפי מה שהיא, דא"כ יש חשש שמא יגרע אבל עכשיו אין חשש אם יהיה נותר: י) ניצא בן אשה ישראלית כו' מעולמו יצא נראה פירושו דכל איש ישראל מן יום הולדו הוא נקשר בעולם העליון במקום קודש וכשחוטא יוצא מאותו מקום שנקשר בו וע"כ אמר ניצא: אמרו לו איש על דגלו כו'.

משמע כאן דהמקלל הנה בשנה שניה לאחר שהוקם המשכן דאי בשנה הראשונה לא היו הדגלים עדיין, וכן משמע כאן בלחם הפנים שהרי לא הנה בשנה ראשונה לחם הפנים כי לא הנה עד אחר שהוקם המשכן דהיינו שנה שנייה, וע"ז הקשה הרא"ם על הא דאמר בסמוך ולא הניחו מקושש עמו והיו שניהם בפרק אחד, ובפרשת שלח, לה כתב שהמקושש הנה בשבת שניה אחר שנצטוו ישראל על השבת במרה דהיינו בתחילת השנה הראשונה ותירץ דאע"פ שמעשה לחם הפנים לא הנה עד שנה שנייה מ"מ אפשר שהציווי הנה בשנה ראשונה ובשעת הצווי עמד ולגלג ואמר כן.

וממה שבא ליטע אהלו בתוך מטה דן נמי ל"ק, דאיכא למימר דאע"פ שהצווי של דגלים הנה בשנה שניה מ"מ הם בעצמם היו נוהגים להצטרף כל שבט מיוחד בפני עצמו כפי צווי יעקב במשא מטתו וק"ל דהא פרשת ולקחת סולת היא פרשה אחת עם פרשת הגרות ושם פירש"י דזו עיקר מצות הגרות, ממילא נאמרה אחר הקמת המשכן ממילא גם פרשת לחם הפנים באותו זמן נאמרה.

ובג"א פירש בע"א והוא דחוק מאד. ועיקר נ"ל שיש כאן אגדות חלוקות דמ"ד שלגלג על לחם הפנים או משום יחוס שרצה ליחס עצמו שמבני דן הוא, לא ס"ל שבפרק אחד הנה עם המקושש אלא ס"ל דהמקושש הנה בשנה ראשונה והמקלל בשנה שנייה, ומ"ד שהיו בפרק אחד ס"ל דהמקלל הנה לא משום לחם הפנים אלא ס"ל דניצא היינו מעולמו יצא כפירוש הראשון שמביא רש"י: בתוך בני ישראל, מלמד שנתגייר.

א"ל על מה שפירש"י בפרשת שמות ויבא פי אין איש שאין יוצא ממנו מי שנתגייר, והא כאן פירש"י שזה הבן של המצרי שהוא נתגייר: דעיקר הטעם שהנה חש משה שמא יצא ממנומי שיתגייר דאם יצא ממנו לא ראוי להריגה דיש לחוס עליו, וכאן דבן המצרי כבר נתעברה שלומית מאביו המצרי ושוב אח"כ לא יצא עוד ממנו גר ע"כ הרגו שפיר על העבר: (יא) ושם אמו כו' לבדה היתה זונה.

לאו זונה ממש קאמר דהא היתה מוטעת דהיתה סבורה שהיא בעלה כדפירש"י בפ' שמות, מ"מ שם זונה עליה, ואע"ג דאין הנולד ממזר בכוחי שבא על בת ישראל כדאיתא ביבמות פ' הערל (דף מ"ה) מ"מ פגום לכהונה הוא, כדאיתא בגמרא מזהמין את הנולד: (יב) ויניחיהו כו' שהמקושש במיתה.

דכבר נאמר מחלליה מות יומת אלא שלא ידעו מאיזה מיתה, ואע"ג דסתם מיתה חנק, כתבו התוס' בפ' הנשרפים (דף ע"ה) דס"ד דדומה לע"ז, שהיא בסקילה: שלא היו יודעים אם המקלל במיתה.

הרבה מקשים למה נסתפקו והלא אף במקלל אב ואם חייב מיתה ק"ו לשכינה, וא"ל דאין עונשין מן הדיו, א"כ פשיטא שאין חייב מיתה פיון שאין בזה דין בפירושו, ונראה דהספק הנה פיון שלא הנה שם התראה כדיו דהרי קי"ל בסנהדרין (דף ח'): בכל עבירות אינו חייב מיתה עד שיתרו בו שחייב מיתה ובאיזה מיתה ימות אלא דכאן הוראת שעה היתה.

ובזה יתיישב שפיר מה שאמר כאן ואל בני ישראל תדבר כו', ל"ל האי מילתא פשיטא, שכן הוא הדין בכל ישראל. ותו דמאי לא נאמר במקושש כו', אלא דה"ק קרא בזה האיש אני מורה לה.

מיתה אפי' בלא התראה,, אבל אל בני ישראל תדבר הלכה לדורות שאם יקלל אלהיו ונשא חטאו דהיינו בהתראה, וע"כ פירש"י שם בכרת כשאין התראה דהיינו התראה כדיו, אלא דעכשיו יש הוראת שעה אפילו בלא התראה כדיו, ומש"ה נסתפקו כאן מה לעשות לפי שעה.

ובמקושש שידעו שיש שם מיתה אלא שלא ידעו באיזו מיתה ימות, נראה דגם בזה הנה להם ספק מחמת התראה דהיינו, שהיו מתרים בו מיתה סתם ואיתא פלוגתא לענין התראה, דרבנן ס"ל דא"צ להתרות בו רק סתם שיהיה חייב מיתה ולר' יהודה צריף להתרות בו באיזו מיתה דוקא והנה ספק למשה רבינו הלכה כדברי מי ונפשט להם כדברי רבנן, ולר' יהודה דלא הנה זה התראה נ"ל דהוראת שעה היתה שחייב אע"פ שלא היתה התראה כדיו.

כנ"ל בזה נכון בס"ד: פרשת בהר פה (א) בהר סיני. מה ענין שמייטה אצל הר סיני יש לתמוה מהיכא תיתי ללמוד דכל המצות נאמרו בסיני, אי מקרא דאלה המצות הנזכר בסוף בחקותי, א"כ לפי המסקנא ל"ל קרא בהר סיני כאן פיון שמוכח דכללים ופרטים נאמרו בסיני מכח דלא נשנו בערבות מואב.

ותו גם לפי המסקנא מנלן דכללי ופרטי דשאר מצות נאמרו בסיני אימא דכללי דשמייטה נאמרו בסיני, וכללי דשאר מצות הם נאמרו בערבות מואב כשנשנו, ומה הדיקש יש לנו לדמותם להדדי לענין כללים ופרטים.

ותו דמ"ש מה שמייטה נאמרו כללותיה ופרטיה מסיני מנליה, הא אי מקרא דבהר סיני שהוא מיותר כאן אפתי בשאר מצות מנלן לענין כללותיה ופרטיה אי מכח דלא נשנית בערבות מואב א"כ למה אמר בקושיא והלא כל המצות כו' הנה לו לומר מה ענין שמייטה

אצל הר סיני והא, לא נשנית בערבות מואב ונדענו ממילא דנאמרה שמטה בסיני וקונשיא זו הקשה גם מהר"י אבוהב.

ונ"ל ליישב הפל דנדאי מקשה בתחילה מפת קרא דאלה המצות כו' בהר סיני, וא"ל דינש אינה שינוי בשמטה, זה אינו דהא קרא דאלה המצות כו' בהר סיני משנה פולם להדדי בלי שינוי באמירתם בהר סיני, ומשני דכיון דלא נשנה שמטה בערבות מואב מוכח דהפלים ופרטים של שמטה נאמרו כבר בהר סיני, ממילא מוכח דגם פלים ופרטים של שאר מצות נאמרו בסיני מפת היקוש דאלה המצות, אלא שבשאר מצות נאמרו הפלים בשתי פעמים האחת בהר סיני ונשנית בערבות מואב, ואי לא פתיב פאן בהר סיני הו"א דהם שנים לשמטה בענין הר, סיני דוקא דהיינו באמירת הגוף שכולם נאמרו בסיני, והפלים ופרטים לא נאמרו בהר סיני הן בשמטה הן בשאר מצות אלא דאחר הר סיני נתנה חילוק ביניהם, דשאר מצות נאמרו כללותיהם ופרטיהם בערבות מואב ששנו, ושמטה שלא נשנית לא נאמרו כללותיה בתורה אלא בע"פ נאמרו לו, ע"כ כתב פאן בהר סיני, הפלים ופרטים, ממילא ע"כ בשאר מצות נאמרו הפלים ופרטים בהר סיני ונזרו ונשנו הפלים בערבות מואב אבל לא שמטה דדי בפעם אחת, ובזה אין היקוש דההיקוש של אלה המצות לא קאי אלא על הר סיני: והרבה מפרשים אמרו פאן דהוא ע"ד המדה בתורה דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל פולו יצא, דהיינו שהכל היה בכלל אלה המצות בהר סיני ויצא פאן מן הכלל ללמד לענין שמטה דאר הפלים ופרטים נאמרו בסיני, ממילא גם הכלל פולו פו הוא.

ונה אינו דא"כ ל"ל הוכחה דלא נשנית בערבות מואב פינן דבלאו הכי מוכח דשמטה נאמרו גם פלליה ופרטיה בהר סיני מפת יתורא דבהר, וממילא שאר מצות ג"כ הכי: (ב) שבת לה', לשם ה' פי' לא לשם קיום הארץ כמו שהארץ פו העולם שלא לעבוד האדמה פן תכחש, ומה שסיים כשם שנאמר בשבת בראשית.

זהו פירוש על יתור לשון שבת דהיה די לומר ושבחה הארץ לה', אלא דהפתוב מרמז על שבת בראשית שהשנה השביעית תהיה כמו יום, השביעי לקדושה: (ז) ולבהמתה ולחיה כו' פלה לחיה.

בקמ"ץ פלה, פירוש שפבר נאכל כל מה ששייך לחיה בשדה, אז פלה בפת"ח, והוא ציווי, שאני מצוה לה שתכלה מזון הבהמה מן הבית וליתן את מאכלה לחיה שיהיה הפקר: (ט) ביום הכפורים כו', ואין תקיעת ר"ה דוחה שבת ברפ"ד דר"ה אמרינן במשנה ר"ה שחל בשבת במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה, ואמרינן מנא הני מילי א"ר לוי פתוב אחד אומר זכרון תרועה וכתוב יום תרועה יהיה לכם, ל"ק הא ביו"ט שחל להיות בשבת הא ביו"ט שחל בחול, אמר רבא אי מדאורייתא לפה תוקעין במקדש, ועוד הא לאו מלאכה היא דתקיעה ורדית הפת חכמה ואינה מלאכה אלא מדאורייתא שרי ורפנן הוא דגזרו בה שמה יטלטלנו ברה"ר.

וראוי לתרץ על ר' לוי וכי לא הרגיש בקונשיא זו מ"ט שרי במקדש לפי סברתו והא עלה קאי. עוד יש להקשות מדברי רש"י אלה שהם בספרי דילפינן מפת קרא דבעשור לחודש למעט ר"ה שלא ידחה שבת וכאן אמר מדאורייתא משרי שרי.

ותו קשה על ספרי פינו דיש איסור דאורייתא למה תוקעין בב"ד בר"ה בשבת פדרה
שמקשה פאן רבא במקדש אמאי שרי. ותו קשה על גמרא דר"ה לרבא דמדאורייתא שרי
קושיא דכתוב אחד זכרון תרועה וכו' ונראה לתרץ כל זה דבפרק ר"א דמילה (דף
קל"א:) יש פלוגתא בין ר"א לרבנן לענין מכשירין של שופר פגון לקצו מן המחובר
דלר"א שרי ולרבנן אסור ובספרי שהם דברי רש"י דכאן אמרינן שיש דיוק לענין בכל
ארצכם דהיינו דביוה"כ יתקעו בכל ארצכם אבל בר"ה לא יתקעו בכל ארצכם, משמע
אבל במקצת ארצכם שפיר יתקעו בשבת בר"ה, וס"ל לר' לוי דהיינו במקצת היותר
חשוב בארץ שהוא בית המקדש, וע"כ אמר התנא במשנה במקדש היו תוקעין ואחר
החורבן התקין ר' יוחנן בן זכאי דבב"ד יתקעו לו מעלת המקדש, ומש"ה אמר בספרי
בר"ה אין תוקעין אלא בב"ד דהיינו במקום מקדש בזמן היותו קיים ומקשה רבא ע"ז
במקדש מ"ט שרי, פ"י דקראי סתרי אהדדי דפסוק זכרון תרועה אומר דבשבת לא יתקע
אלא זכרון בלבד דהיינו לומר הפסוקים אבל תקיעה בשופר כלל לא, וכתוב אחד אומר
דבמקצת ארצכם תוקעין בשופר, אלא אמר רבא דיש חילוק בדבר דלענין תקיעה לחוד
שאינה מלאכה מותר בכ"מ מן התורה ואין איסור אלא משום שבות פדרבה, ובזה מחלק
במשנה בין מקדש או שאר מדינה דאין שבות במקדש.

וכן בב"ד, אבל הדיוק דבכל ארצכם וכן זכרון תרועה דממעט שבת היינו במכשירין
שיש שם איסור דאורייתא פגון לקצו מן המחובר או לטלטל השופר מרשות היחיד
לרה"ר בזה לא דחי שבת, פרבנן דר' אליעזר דאין מכשירין דוחה שבת ואפילו במקדש
היה כן, דאין מעלה במקדש אלא באיסור שבות לחוד שהוא מדרבנן, ובספרי ס"ל כר'
אליעזר דדוחה שבת אפ"י במכשירין, והיינו במקדש דוקא, וא"ל א"כ רבא מ"ט לא מוקי
ג"כ באיסור תורה וכו"א והיינו במקדש דוקא, הא לא קשיא דבמשנה אומר בהדיא
לענין איסור תקיעה לחוד דהא אמר במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה דהיינו אפ"י
תקיעה לחוד, ובאמת אין איסור תורה בתקיעה לחוד דהיא אינה מלאכה, ע"כ מוקי
למשנה בשבות פדרבה.

אבל בספרי אמר ואין תקיעת שופר דר"ה דוחה שבת דהיינו מצנת תקיעה והשייך לה
דהיינו מכשיריה. כנ"ל נכון בס"ד ובזה מתורץ גם מה שהקשה הרמב"ן על רש"י דהא,
אין איסור בתקיעה כלל מן התורה.

והרא"ם פירש דהכתוב של בעשור לחודש בכל ארצכם, הוה אסמכתא בעלמא, וקשה
דהא אמר רבא מדאורייתא שרי משמע דאפילו אסמכתא אין פאן, ותו דלשון רש"י
שמפרש הפסוק משמע שמיירי בדין תורה ממש: י) ואיש אל משפחתו תשובו, לרבות
את הנרצע.

קשה דכבר נתרבה מלשון דרור כמו שפירש רש"י בסמוך, ובשם מהרא"י כתבו דאי
מהו לחוד הו"א שלא יתקע דרור אלא בשנה הדיא ואס"פ יחזור לעבודתו קמ"ל איש
אל משפחתו, וע"ז קשה דהול"ל לרבות אחר היובל ונ"ל דאי מדרור לחוד הי"א דמ"מ
יחוס משפחתו נסתלק ממנו אלא שהוא בן חורין ואין רשות אחרים עליו אבל שם יחוס
משפחתו כבר נסתלק דכתיב ועבדו לעולם קמ"ל ואיתא בגמ' פ"ק דקדושין (דף ט"ו)
ואיש אל משפחתו תשובו במה הקתיב מדבר אם במוכר עצמו הרי כבר אמור אם

במכרזהו ב"ד פְּכָר אָמור, אִין הַפְּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּנֶרְצֵעַ ב' וּג' לִפְנֵי הַיּוֹבֵל שְׁהַיּוֹבֵל מוֹצִיא, מֵאֵי מִשְׁמַע אָמַר רַבָּה בַּר רַב שְׁיָלָא אָמַר קָרָא אִישׁ אִיזָה דְּבָר אָא בְּאִישׁ וְלֹא בְּאִשָּׁה הָנִי אֹמֵר זֹו רְצִיעָה.

וּצ"ל דְּהָךְ שְׁנוּהַג בְּאִישׁ וְלֹא בְּאִשָּׁה אִינְה דְרָשָׁה גְּמוּרָה דַּא"כְלָמָה לֹא יְלִיף בְּקִיצוּר מִפְּחַ זֶה דְּמְדַבֵּר בְּנֶרְצֵעַ מִפְּחַ אִישׁ וְלֹא אִשָּׁה, אֶלָּא דְלָאוּ דְרָשָׁה גְּמוּרָה הִיא, אֶלָּא דְכִינּוּן שְׁיִישׁ לִפְנֵינוּ ב' פְּסוּקִים, אָחַד וְשִׁבְתֶּם אִישׁ כּו' וְאָחַד וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ מִסְתַּבֵּר טְפִי לְאוּקְמִי קָרָא דְאִישׁ עַל גְּרָצֵעַ וְכֵן מוֹרָה לְשׁוֹן הַגְּמָרָא מֵאֵי מִשְׁמַע וְלֹא אָמַר מֵאֵי תַלְמוּדָא: (יד) וְכִי תִמְכְּרוּ וְכו' ת"ל או קנה.

צָרִיף טַעַם ל"ל זֶה בְּמַכִּירָה וּבְקִנְיָן לְכַתְּנֹב בְּחַד וְתִיתִי אִידָף מִינְיָה וִי"ל דְּנִדְאֵי אִם שְׁנִיָּהֶם עוֹמְדִים לִפְנֵיָהּ בְּלֹא קָרָא יְדַעִינוּ דְטוֹב לַעֲשׂוֹת רְצוֹן יִשְׂרָאֵל טְפִי אֶלָּא דְקָרָא מְזַהֵר שְׁיִישׁ לָהּ קִצָּת לְהַשְׁתַּדֵּל אַחַר יִשְׂרָאֵל אִם רוֹצֵה לְקַנּוֹת או לְמַפְּרֹךְ.

וְהַשְׁתַּא נִיחָא דְאִיתָא בְּפָרְק הַזֶּהֶב (דָּף נ"א) דְאִצְטְרִיף רַחֲמֵנָא לְמַכְתָּב אֵל תּוֹנוּ גְבִי לֹקַח וְגְבִי מוֹכֵר דְאֵי בְּלוֹקַח לְחוּד הו"א דְנוֹקָא הוּא לֹא יוֹנָה כִּינּוּן דְקִנְיָ דְאִמְרֵי אִינְשֵׁי זְבַנְתָּ קִנְיָת אֶבֶל מוֹכֵר דְקָא מוֹכֵד דְאִמְרֵי אִינְשֵׁי זְבִין אוֹכֵד כִּי יִכְלוּ הַמְעוֹת וְהַפְּסוּדָה הַחֲפִץ שְׁמַכְרָתָהּ קמ"ל.

וְזֶה שְׁיִיף גְּמִי כָּאֵן דְאֵי בְּמַכִּירָה לְחוּד הו"א דְנוֹקָא בְּזֶה תַּהֲדַר אַחַר יִשְׂרָאֵל שְׁיִישׁ לוֹ טוֹבָה בְּקִנְיָתוֹ אֶבֶל לֹא בְּקִנְיָהּ מִמְּנוּ כִּי אִין לוֹ טוֹבָה בְּמָה שְׁאִתָּה קוֹנָה מִמְּנוּ וְאֵי בְּקִנְיָהּ לְחוּד הו"א בְּזֶה דְלַפְעָמִים יִשׁ זְבִינָא דְרַמְיָא עַל אֶפְיָה דְהִינּוּ שְׁאִין לְהַמְקַח קוֹפְצִים הַרְבֵּה אִזּוּ קִנְיָה קוֹדֵם, מִיִּשְׂרָאֵל אֶבֶל בְּמַכִּירָה לֹא יִהְדַּר אַחַר יִשְׂרָאֵל כִּינּוּן דְאִין לוֹ קוֹפְצִים הַרְבֵּה קָא מִשְׁמַע לֵן אֶפְיָלוּ בְּזֶה יִהְדַּר אַחַר יִשְׂרָאֵל כָּל שְׁאֶפְשֵׁר בְּלִי הַיִּזְק שְׁלָהּ: אֵל תּוֹנוּ, זֹו אוֹנָאֵת מְמוֹן.

כִּפ' הַזֶּהֶב (דָּף נח:): אִיתָא בְּרִיָּתָא וְלֹא תּוֹנוּ דְהִינּוּ הַפְּתוּב אַחַר זֶה מִיִּירֵי בְּאוֹנָאֵת, דְּבָרִים דְאֵי בְּאוֹנָאֵת מְמוֹן הָרִי כְּכָר אָמור אֵל תּוֹנוּ דְהִינּוּ הַפְּתוּב כָּאֵן, מִשְׁמַע דְזֶה הַתַּנָּא לֹא בָּא לְלַמַּד אֶלָּא עַל וְלֹא תּוֹנוּ הַשְּׁנִי דְמִיִּירֵי בְּדְבָרִים, דְאִילוּ מַה שְׁהָרָאִשׁוֹן מִיִּירֵי בְּמְמוֹן הוּא פְּשׁוּט, וְהִינּוּ דְמִסְתַּבֵּר הוּא דְהָא כְּתִיב אַחַר מְמַכֵּר אוֹ קִנְיָה, אֶלָּא שְׁבָא לְתַרְץ הַפְּעַם שְׁנִית ל"ל וּמוֹקִי לִיָּה עַל דְּבָרִים וְטַרַח לְאַשְׁפּוּחֵי מָה הֵן אוֹנָאֵת דְּבָרִים הִיָּה גַר כּו', אֶבֶל בְּמְמוֹן לֹא צָרִיף פִּירוּשׁ.

אֶבֶל בַּת"כ אָמְרוּ עַל הָךְ זֹו אוֹנָאֵת, מְמוֹן יְכוּל בְּאוֹנָאֵת דְּבָרִים כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְלֹא תּוֹנוּ אִישׁ אֵת עַמִּיתוֹ הָרִי אוֹנָאֵת דְּבָרִים אָמור מָה אֲנִי מְקַיִים אֵל תּוֹנוּ זֹו אוֹנָאֵת מְמוֹן, וְע"ז נִדְאֵי קִשְׁיָה עַל מ"ש יְכוּל אוֹנָאֵת דְּבָרִים מַהִיכָא תִיתִי לְפָרֵשׁ כֵּן נֶגֶד הַמְּסַתַּבֵּר וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ הַת"כ דְּבָא לְלַמְּדֵנוּ דְגְדוּל אוֹנָאֵת דְּבָרִים דְאִיתָא בְּהַזֶּהֶב שְׁזֶה נִיתָן לְהַשְׁבּוֹן וְזֶה לֹא נִיתָן לְהַשְׁבּוֹן וּמַש"ה נִיחָא דְנִדְאֵי א"צ לִימוּד שְׁיִישׁ עֲבִירָה בְּאוֹנָאֵת דְּבָרִים דְלֹא תּוֹנוּ לְחוּד נְכָלֵל בּוֹ גַם דְּבָרִים, כִּי יְדוּעַ לְכָל שְׁיִישׁ בּוֹטָה כְּמִדְקָרוֹת חֲרָב, אֶלָּא דְקמ"ל דְהו"א דְמְמוֹן וּדְבָרִים שְׁוִים וְא"כ לֹא הִיָּה צָרִיף אֶלָּא פְּעַם אַחַת לֹא תּוֹנוּ, אֶלָּא אִינוּ כֵּן דְאֵל תּוֹנוּ זֹו אוֹנָאֵת מְמוֹן לְחוּד יְכוּל שְׁנְכָלֵל בּוֹ גַם דְּבָרִים מִמִּילָא יְהִיוּ שְׁוִים כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שְׁנִית אֵל תּוֹנוּ שְׁיִישׁ בּוֹ לָאוּ בְּפִנֵי עַצְמוֹ מִמִּילָא צ"ל דְהָרָאִשׁוֹן לֹא נְכָלֵל בּוֹ אֶלָּא מְמוֹן לְחוּד, וּמִזֶּה

תדע שאין שוין אלא אחד גרע מחבירו ומסביר דדבריו גרע טפי שלא ניתן להשבון, וא"כ ה' קמא לא מיירי אלא בממון לחוד: (טו) במספר שנים כו' על האונאה ב' להנהיר קשה טובא דלפירש"י ב' הכתוב של במספר שנים לפ' מה היא האונאה במכירת קרקע, וכי לא ידענא מה הוא פ' שתיב להחזיר ב' ודאי בזמן שעד היובל תליא זבינא ונראה דיש נ"מ מזה דאם לוקח ראשון מוכר לשני הו"א שיוכל לומר לו אני מוכר לך לצמיתות ואע"פ שאתה צריך להחזיר למוכר אני אין לי עסק בזה שהחייב יהיה עליך לקיים המצוה ונדגמא לדבר במוכר בהמה לטבח שיש חיוב על הטבח שהבהמה בידו לתת מתנות כהונה ולא על המוכר ה"נ ב' יובל מ"מ מותר להונתו קמ"ל, דאפ"ה לא תונו ואתה בכלל החיוב: (טז) תרבה מקנתו, תמכרנה ב' יוקר.

קשה למה שינה רש"י לשונו ולא אמר תרבה בדמיה כמ"ש א"ח פ' גבי מעוטי השנים תמעט בדמיה, או להקפד הנה לו לומר בסיפא תמכרנה בזול. ונ"ל שיש נ"מ לדינא דאיתא בפ' הכונס (דף נ"ח) מפני שפוגם מזיק פירש"י לפי שאדם המושפע בנכסים ותאב לקנות קרקע גדולה קונה אותה פשוטא ב' בהרבה יותר מדמיו כו' ממילא פ'אן פ'יש שנים מרובות יכול לקנות ב' יוקר ולא הנה אונאה דזה הנה כמו קרקע גדולה משא"כ במועט אין ד' להזיל ב' ע"כ ב' ודאי יש אונאה למוכר אם מוכר בזול: (כה) וגאל את ממכר אחיו, ואין הלוקח יכול לעכב ובגואל יש בו פלוגתא בפ"ק דקדושין (דף כא) רבי יהושע אומר רשות בידו ורבי אליעזר אומר חובה ור"י מוכיח מקרא דואיש כי לא יהיה לו גואל וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל אלא דיש לו ואינו רוצה לגאול ור' אליעזר מוכיח מקרא אחר דחובה הוא, וא"כ ה' דנקט רש"י אחר זה וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים אלא גואל ש' יכול לגאול הממכר היינו אליבא דר' אליעזר, אבל כ' מתוך פסוק זה אליבא דר' יהושע כמו שזכרנו: (כו) ואיש כי לא יהיה לו גואל, וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים בפ' נשוא מקשה שם רש"י ג"כ קושיא זאת ומוקי לה בגר שאין לו יורשים, וכאן לא שייך בהכי כי פ'אן מיירי משדה א' ונה' וגר אין לו חלק בא"י, כן תירצו הג"א ומת'ר'.

וק"ל ה' אפ' ש' לגר שיש לו שדה א' ונה' כגון ש' שחלט לו שדה מישראל בבית ערי חומה ש' לחו ממנו ולא גאלו המוכר תוף ש' ונחלט לו ואחר כ' הניחו הגר לבנו ש' ש' ב' ושייך ש' דין, זה שאם מ' ב' הגר לישראל שאין לו גואל בקרוביו מצד אביו וי"ל ד' נ' ליה בישראל מ' פשוטו שאין לו גואל: (כז) לאיש אשר מ' לו, המוכר הנה ש' לגאלה, אבל אם מ' לוקח זה ללוקח שני אין הגואל הנה מחשב רק עם הלוקח הראשון כ' איתא בע' כ' (דף ל'): (כט) בית מושב עיר חומה, מימות יהושע ב' נון, נראה ד' ל' לה מצ' ביהושע חילוק בין ערי פ' ל' למקפין חומה ה"ה חילוק ד' מאותו חילוק הוא.

ועי"ל ד' קרי לו וכת'ב לא, משמע ד' פ' לו אפ"ה אין לו ו' היינו מד'ין לו מימות יהושע: (מד) ועבדך ואמתך כו', וא"ת אם כן ב' א' ש' מ'. נראה ד' הפסוק מוכח שיש פ'אן קושיא ד' היינו וא"ת כו', דאל"כ קשה למה אמר ועבדך ב' ו' ד' היינו ש' ח' למעלה ול"ל זה, ל' פ' ש' פ'אן קושיא ותירוץ: מאת הגוים הם יהיו ל' לעבדים.

הוקשה לו למה לי מהם לא הו"ל אלא מאת הגוים אשר סביבותיכם תקנו כו', אלא דתרתיה קאמר, מאת הגוים אשר סביבותיכם תוכלו לכבוש במלחמה ויהיו בע"כ עבדים, שנית דמהם תקנו לעבדים, ומש"ה גבי התושבים בפסוק שאחר זה לא אמר רק מהם תקנו כי אין שינוי שם מלחמה כיון שגרים ביניכם: (מה) מהם תקנו, אותם תקנו.

בפסוק הקודם יש ג"כ מהם תקנו ושם, לא פירש"י אותם, דשם אינו מוכרח לפרש פן אלא בפשוטו שמונתר לקנות מהגוים אשר סביבותיכם בניהם עבד או אמה, אבל פאן דאמר מבני התושבים דאם תפרש מהם בפשוטו דהיינו בניהם של בני התושבים קשה הו"ל לתושבים עצמם שתקנה מהם בניהם, אלא צריך לפרש מהם כמו אותם פלומר בני התושבים עצמם תקנה ובחנם טרח הרא"ם לתרץ בענין אחר: פרשת בחקותי כו' (ג) אם בחקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה.

לא אמר לומדים בתורה אלא לטרות בה הרבה ויליף לה מן לשון תלכו שאינו רגיל לאומרו בלשון חקים אלא עשיתם או תשמרו, אלא דפירושו עמל ויגיעה ועפ"ז פירשתי בדרוש מאמר ולא הלכו בה (ירמיה ט'), פירוש שלא טרחו בלימוד אלא בקלות.

ואח"כ פירש"י עמלים בתורה ע"מ לשמור ולקיים, וקשה מנלן לומר עמלים ע"מ לשמור דילמא לימוד פשוטי דהא לא פתיב שם תלכו, ואם פן דתרי מיילי קאמר שבלמוד בעמל אפילו שלא מתכוון לשמור ולקיים ובמתכוון א"צ עמל אלא לימוד פשוטי וי"ל דמדכתוב ואת מצותי בני"ו משמע דשינוי לבחקותי תלכו דהיינו עמלים הנזכר תחילה הוא ע"מ לשמור ולקיים, ובזה ניחא דהוצרך רש"י להביא כמו ולמדתם כו' ולהורות דהם מחזקרים ומצורפים ועיין מזה עוד לקמן בפרשה זו בפסוק ואם לא תשמעו: (ו) ונתתי שלום, שפא תאמרו הרי מאכל כו' יש לדקדק מנלן שזהו דרוך תירוץ על קושיא שפא תאמרו הרי מאכל אמאי לא נימא האי ונתתי שלום הוא הבטחה כפאר הבטחות דרוך קושיא ותירוץ.

ונראה דקשה בפסוקים אלו שהם לא פסדר, דתחילה אמר בברכות השייכות לענין אכילה והפסיק, בברכת שלום וחזר אח"כ ואכלתם ישן כו', אלא ע"כ דרצה הפתוב להסמיה עניני אכילה, אלא שבינתים יש קושיא דהיינו שפא תאמר כו', וע"ז אני צריך להקדים לה ונתתי שלום בארץ, ודרך זה אנו רגילים לקרותו בפלפול שלנו סתירה בונה, דהיינו שלא יהיה עיכוב לשומע, לשמוע עוד מפח קושיא על מה ששמע כבר ולא רצה להמתין עד סוף צריך לתרץ לו תיקף: (ח) חמשה מאה ומאה רבבה, וכי כף הוא החשבון כו' אלא כו' רבים מקשים הא באיביים פתיב ג"כ איכה ירדוף אהד אלה ושנים יניסו רבבה, ויש ג"כ קושיא זו ושם אין שינוי תירוץ דכאן, ויש הרבה תירוצים לענין עליהם.

ולי נראה, דלק"מ, דאחד אין עליו אלא שם יחידות לא לשון רבים כלל, אבל בשנים יש עליהם שם רבים דמיעוט רבים שנים, וא"כ שפיר י"ל דכל שאינו בכלל רבים אין לומר שיהיה אח"כ עליו לפי ערוך, משום הכי אמר שפיר ושנים יניסו רבבה, משא"כ פאן דכתיב חמשה ואח"כ מאה דעל שניהם שינוי לשון רבים וא"כ ראוי לחשוב המאה לפי ערוך החמשה, ע"כ מקשה שפיר, וכי כף כו' פנ"ל נכון בלי דוחק בס"ד: אלא אינו דומה מועטיו כו'.

וניש עכ"פ לתת טעם לחשבון זה דמאָה ורַבָּה, ונראָה בְּדַרְךָּ זֶה פִּינּוֹן דְּעַל חֲמִשָּׁה מַגִּיעַ
מֵאָה וּמְמִילָא אִם הֵם מְרַנְבִים הו"ל כֹּל אֶחָד מִן הַמֵּאָה כְּאִילוּ הוּא לְבַד חֲמִשָּׁה וּמַגִּיעַ עָלָיו
לְבַד מֵאָה נִמְצָא דְאוֹתוֹ מֵאָה מַגִּיעַ עָלֶיהֶן מֵאָה פְּעֻמִים מֵאָה וְהֵינּוּ רַבָּה, וְזֶה נִכּוֹן.

(ט) וְהַרְבִּיתִי אֶתְכֶם, בְּקוֹמָה זְקוּפָה. זֶה מוֹכַח מִפֶּחַ כְּפֹל לְשׁוֹן דְּגַם וְהַפְרִיתִימוֹרָה עַל
הַרְבּוּי שְׂיֵהִיו, אֲלֵא דְמוֹרָה עַל הַהֲתַרְבְּרוּת שְׂיֵהִיָּה מִמֶּנּוּ בְּקוֹמָה זְקוּפָה.

וְקִשָּׁה דְּהָא גַם בְּיִשְׁמַעְעָל כְּתִיב וּלְיִשְׁמַעְעָל שְׁמַעְתִּיהָ וּבְרַכְתִּי אֹתוֹ וְהַפְרִיתִי אֹתוֹ
וְהַרְבִּיתִי אֹתוֹ וּמ"ט לֹא הִקְשָׁה לוֹ שָׁם, וְהִיָּה לוֹ לְתַרְזַן גַּם שָׁם דְּקֵאִי עַל קוֹמָה זְקוּפָה.,
וּי"ל דְּשָׁם א"א לְפָרֵשׁ עַל קוֹמָה זְקוּפָה דְּהָא כְּתִיב בְּתַרְזִיָּה בְּמֵאָד מֵאָד שְׁנַיִם עֶשֶׂר נְשִׂאִים
יּוֹלִיד, הָרִי מְפֹרָשׁ עַל הַרְבּוּי מִמֶּשׁ וְלֹא עַל זְקִיפַת קוֹמָה, וּע"כ יֵשׁ לְתַרְזַן הַכְּפֹל שָׁם
דְּמוֹרָה עַל גִּוְדָל הַפְּלָגָה בְּרַבּוּי שְׁלֵא כְּשֶׁאֵר בְּרַכּוֹת רַבּוּי, מִשֶּׁא"כ פֶּאן דְּאִין פֶּאן הַפְּלָגָה
גְּדוּלָה בְּרַבּוּי, וְשִׁפִּיר יֵשׁ לְפָרֵשׁוּ בְּזְקִיפַת קוֹמָה: (יד) וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי כו' וְלִדְעַת מְדַרְשׁ
חז"ל וכו', לְעֵיל גַּבִּי אִם בְּחֻקוֹתֵי תִלְכוּ לֹא זָכַר דְּבַר זֶה.

נ"ל שֶׁמ"ש רַש"י לְעֵיל לְהִיּוֹת עֲמֵלִים בְּתוֹרָה וְהֵינּוּ ע"מ לְשִׁמּוֹר וּלְקַנְיִים, אִין הַפִּירוּשׁ
שְׂיֵשׁ חִילּוּק בֵּין, לוֹמֵד בְּלֹא עֲמֵל אוֹ בְּעֲמֵל, דְּבַעֲצָם הַלִּימוּד אִין חִילּוּק אֲלֵא חִילּוּק
בְּהַלִּימוּד עֲצָמוֹ כִּי מִי שֶׁהוּא לוֹמֵד בְּפִשׁוּטֵי הַתּוֹרָה וּבְנִבְיָאִים לְחוּד מֵה שְׁפָכַר נַעֲשֶׂה אִינוּ
מְבַקֵּשׁ רַק יִדְעָה בְּעֲלָמָא בְּתוֹרָה וְלֹא לְהַלְכָה לְמַעֲשֶׂה כִּי אִינוּ מְבַקֵּשׁ לְטָרוּחַ בְּתוֹרָה
שְׁבַע"פ שֶׁהוּא פְּלִפּוּל וּג"ש וּק"ו וְשֶׁאֵר הַדְּבָרִים שְׂאִינָם מְפֹרָשִׁים בְּתוֹרָה, אֲבָל הַמְטָרִית
עֲצָמוֹ לְדַעַת גַּם הַתּוֹרָה שְׁבַע"פ וְדֹאִי לוֹמֵד ע"מ לְשִׁמּוֹר וּלְקַנְיִים.

נִמְצָא דְמ"ש לְעֵיל אִם בְּחֻקוֹתֵי תִלְכוּ דְהֵינּוּ עֲמֵלִים בְּתוֹרָה הוּא לִימוּד תּוֹרָה שְׁבַע"פ וְהוּא
מֵה שְׁנַזְכָּר שָׁם וְאֵת מְצוֹתֵי תִשְׁמְרוּ דְהוּא ע"מ לְקַנְיִים תּוֹרָה שְׁבַע"פ מֵה שֶׁא"א בְּלַעֲדִיָּה.
וְכֵאֵן אִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְאֵתָה צְרִיף ע"כ לוֹמֵר שֶׁהִיא הִיפּוּכָא דְרִישָׁא שְׁלֵא יְהִיו עֲמֵלִים
מִזֶּה לֹא נִזְכָּר פְּלוּם, צְרִיף אֵתָה לוֹמֵר שְׂאִם לֹא תִשְׁמְעוּ אִין פִּירוּשׁוֹ כְּשֶׁאֵר אִם לֹא תִשְׁמְעוּ
דְהֵינּוּ קִיּוּם הַתּוֹרָה, אֲלֵא פִירוּשׁוֹ שְׁלֵא תִשְׁמְעוּ מֵה שְׁצְרִיף שְׁמִיעָה מִחֻכְמִים תּוֹרָה שְׁבַע"פ
פֶּה, וּמְמִילָא יִדְעָנָא שְׂאִין אֵתָם עֲמֵלִים בְּתוֹרָה לְדַעַת מְדַרְשׁ חז"ל שֶׁהִיא תּוֹרָה שְׁבַע"פ,,
וּלפ"ז אִין פִּירוּשׁ לְמִילַת לִי הַנִּזְכָּר פֶּאן אֲלֵא דְלֹא תִשְׁמְעוּן לְחֻכְמִים בְּתוֹרָה שְׁבַע"פ.

ע"כ מְוַכַּח רַש"י לְפָרֵשׁ אַחַר זֶה דְהֵאִי לִי אִינוּ דְבוּק לְתִיבַת תִּשְׁמְעוּ אֲלֵא מֵאָמַר בְּפִנֵּי
עֲצָמוֹ הוּא וּפִירוּשׁוֹ שְׂיִוְדַע אֵת רַבּוּנוֹ כו': (מב) וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב כו' נִטַּל אוֹת
מִשְׁמוֹ. מֵה שְׁנִטַּל הֵי"ו הֵינּוּ לְפִי שְׁעַכ"פ קְרוּי שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְלֹא נִשְׁתַּנָּה קְרִיאָתוֹ מִשֶּׁא"כ
אִם נִטַּל אוֹת אַחֲרַת הֵיָה מִתְקַלְקַל שָׁם יַעֲקֹב וְאִין קְרוּי וַיַּעֲקֹב: וְלָמָּה לֹא נִאֲמָרָה זְכִירָה
בְּיַצְחָק.

מִשְׁמַע שְׂזֶה קִשָּׁה דְּנֻקָא הַשְׁתָּא, וְנִרְאָה בְּזֶה דְבִלְאוּ הָאִי תִירוּצָא שְׁזָכַר הו"א דַּע"י צְרִירוּף
דְּנֻקָא קְאָמַר דְהֵינּוּ דְּנֻקָא ע"י זְכִירָה שְׁל שְׁלִשְׁתָּן בִּיחַד גּוֹרָם, וּא"כ א"צ לוֹמֵר זְכִירָה
בְּיַצְחָק כִּי אָמַר בְּהַצְרִירוּף תַּחֲזִילָה וְסוּף וְתוּ ל"צ בְּאִמְצַע, אֲבָל הַשְׁתָּא דְתַרִי בְּבִי קְאָמַר,
דְּתַחֲזִילָה אָמַר שְׂיַצְטָרֵף יַצְחָק לְיַעֲקֹב וְאִם כ"פ, אָמַר אִם לֹא יִסְפִּיק צְרִירוּף, זֶה יַצְטָרֵף גַּם
לְאַבְרָהָם, מְמִילָא קִשָּׁה עַל צְרִירוּף הֵרֵאשׁוֹן זְכִירָה לְיַצְחָק: (מג) יַעֲזֵן וּבִיעֵזֵן גְּמוּל וּבְגְמוּל
אֲשֶׁר בְּמִשְׁפָּטֵי מְאֹסוֹ, הַכְּפֹל שְׁל יַעֲזֵן לְחֻזַק הַעֲנִנָן שֶׁהוּא וְדֹאִי וְהָא דְסִינִים אֲשֶׁר בְּמִשְׁפָּטֵי

כו' דל"ת יען ראשון קאי על משפטי מאסו והשני קאי על נאת חקותי כו' וא"כ לא הנה פאן שום חיזוק, וע"ז קשה הנה לו לומר יען השני אצל נאת חקותי כו', אלא ע"כ דתרונייהו קאי על משפטי מאסו וממילא קאי תרונייהו על נאת חקותי ובשניהם יש חיזוק ענגו, פנ"ל נכון בזה: כז (ג) ערפה כמו ערה, וכפל הפפ"ן לא ידעתי מאיזה לשון הם, פירוש דע"כ אין לשון, ערפה, ערה שלח דהא כמה פעמים כתיב האי לישנא ואין שינה לומר פן, אלא פירושו כמו ערה לחוד אלא שאין ידוע באיזה לשון הנה ערפה כמו ערה.

והקשה הרא"ם הא בפ"ק דערכין (דף ד') שנו בהדיא שהוא פ"ף הפנוי דתניא בערפה ערה כל גופו הוא נותן ואינו נותן ערה איבריו יכול שאני מוציא אבר שהנשמה תלויה בו ת"ל נפשות, אלמא פירוש ערה כל גופה הוא ומפאן למדו ולא ערה איבריו, ומירץ בג"א שלא למדו אותן מן הפ"ף של ערפה ערה כל גופה דא"כ קשה כל אותן שא"א למדרש הכי כגון בשדה אהנה ומקדיש בית דכתיב בהו ערפה ולא שינה למדרש פן, אלא מדאיצטריך לכתוב נפשות לרבות אבר שהנשמה תלויה בו ש"מ דערה ערה כל גופו משמע ע"כ.

ותמוה עליו דהא בהדיא אמרינן אח"כ שם בגמרא קרי ביה ערה בערפה, פירש"י ערה הנה מצי למכתב ומדכתיב ערפה למידרש נמי הא, הרי דנדאי מן הפ"ף ילפינו לה. ותמהתי עוד טובא דקושיא מעיקרא אין פאן, דלא אמר רש"י פאן אלא דאין הפ"ף של ערפה שימוש כמו שאר פפ"ן דמורה על נוכח אלא מן התיבה עצמה ונהו כמו ערה בלא פ"ף, ונהו ערה וערפה שוין בפירוש התיבה, אלא דבגמרא ילפינו פין דהוי חד פירוש עם ערה בלא פ"ף ל"ל הפ"ף לזה דרשינו הפ"ף, ורש"י לא ידע מאיזה לשון הנה פירוש התיבה של ערפה עם ערה שנה בשנה, ולק"מ: (ה) ואם מכן ששים שנה כו' סבא בביתא פחי בביתא.

פירש"י בערכין (דף י"ט) פחא היינו שבר שאינו אלא למשא, ל"א לשון ערום וערה, סימא פירוש מטמון שיכולה לטרוח לעשות מלאכה בזקנותה: (י) או רע בטוב, וכ"ש טוב בטוב. וקשה ברע בטוב נמי תיתי בק"ו דלא ימיר, וי"ל דקמ"ל דאפילו מחליף ולוקח רע בעד טוב אפ"ה חל הקדושה על הרע: מתוך חבתו לפניו.

רבים מפרשים דברים אלו פנים מפנים שונים, ואני אענה חלקי בעזר נותן חכמה לגבונים. יש להקשות תחילה למה לא פירש דברים אלו על פסוק שאו את ראש כו' דשם נזכר המנין.

תו דגם בפרשה כי תשא הוזכרו ברש"י דברים של טעם המנין אחר העגל ולא זכר שם בשאר מנינים מפני חיבתו כמו פאן. תו מ"ש באחד בניסן הוקם המשכן מאן דכר שמה דהקמת המשכן פאן, ואם פא לומר טעם למה נמנו באחד באייר דהיינו משום השקראת שכינה, זה אינו מספיק דא"כ למה לא נמנו באחד בניסן אם בשביל זה כתב רש"י דבר זה פאן ונלע"ד בתחילה הוקשה לו לאיזה צורה נזכר פאן ציווי זה של המנין שהיה באחד באייר ומירץ ע"ז שזהו להודיע חיבתו, והוא בדרך זה, דרש"י פירש בפ"כ כי תשא וא"א לומר שהמנין הזה של כי תשא הוא האמור פאן בפרשה במדבר בחומש הפקודים שהרי נאמר בו באחד לחודש השני והמשכן הוקם באחד לחודש הראשון וממנין הזה נעשו

אֲדָנִים מְשַׁקְלִים שְׁלוֹ, וּמְפָרֵשׁ רִשׁ"י שְׁדַבְרִים אֵלּוּ הֵם עֲצָמָם דְּבָרֵי הַפְּתוּב כְּאֵן לְהוֹדִיעַ
שְׁהַמְנִין לֹא הָיָה אֶלָּא מִשׁוּם חִיבָה, דְּהוּ"א דְּהַמְנִין שֶׁל כִּי תִשָּׂא הוּא עֲצָמוּ הַמְנִין דְּכָאן
וּמָהֶם נַעֲשׂוּ הָאֲדָנִים, אֲבָל לֹא הָיָה מְנִין מִשׁוּם לִידַע נִוְתָרִים מְחַמַּת עֲגָל ע"כ אָמַר הַפְּתוּב
בְּאֶחָד לְחֻדְשׁ הַשְּׁנִי נַעֲשֶׂה מְנִין זֶה, וּכְבָר הוּקַם הַמְשָׁפֵן בְּאֶחָד לְחֻדְשׁ רִאשׁוֹן וּכְבָר נַעֲשׂוּ
הָאֲדָנִים וּא"כ אֵין זֶה מְנִין דְּלַעֲיִל, אֶלָּא ע"כ שְׁנֵי מְנִינִים הֵם, הָאֶחָד בְּנִיטָן מִשׁוּם
לִידַע הַנִּוְתָרִים מְנַפִּילַת הָעֲגָל וְהַדְּ דְּהִכָּא מִשׁוּם הַשְּׂרָאָת שְׁכִינָה, וְנִמְצָא שְׁרִשׁ"י לֹא הִבִּיא
כְּאֵן ב' בְּנִיטָן הוּקַם הַמְשָׁפֵן מִשׁוּם, הַשְּׂרָאָת שְׁכִינָה, דֹּא"כ לֹא הָיָה אוֹמֵר אַח"כ בְּאֶחָד
בְּאִיָּר מִשׁוּם הַשְּׂרָאָת שְׁכִינָה, אֶלָּא כְּתוּב כְּאֵן בְּאֶחָד בְּנִיטָן כו' כְּדִי לְהוֹכִיחַ שְׁאֵין מְנִין
דְּכָאן הוּא מְנִין עֲצָמוּ שֶׁל כִּי תִשָּׂא שְׁהָרִי שְׁנֵי זְמָנִים הָיוּ וּא"כ הַמְנִין הַרְאשׁוֹן הָיָה בְּשִׁבִיל
נְפִילַת הָעֲגָל וְהַטַּעַם מִשׁוּם חִיבָה לִידַע הַנִּוְתָרִים וְכָל זֶה מוֹרָה לָנוּ הַפְּתוּב שְׁאוֹמֵר בְּאֶחָד
לְחֻדְשׁ הַשְּׁנִי כו' כְּדִי לְהוֹכִיחַ שֶׁהַכֹּל נַעֲשֶׂה מִשׁוּם חִיבָה, כְּנ"ל נְכוּן וּמְתוּקָן בִּס"ד.

וְאִם תִּרְצֶה לְהַקְשׁוֹת מֵהַ נִפְשָׁךְ לָמָּה בְּאֶמַּת לֹא הָיָה הַמְנִין הַזֶּה בְּאֶחָד בְּנִיטָן, אִימָא לָךְ
דְּבְּאֶחָד בְּנִיטָן נִתְבָּרְכוּ יִשְׂרָאֵל מִפִּי מִשָּׁה וְאֶהְרֹן כְּפִינְזָר בְּפִרְשָׁה שְׁמִינִי וְאֵין הַבְּרָכָה
מְצוּיָה אֶלָּא בְּדָבָר הַסְּמוּי מִן הָעֵין כְּדֹאִיתָא בִּפ' הַמְּפָקִיד (דָּרָף מ"ב) ע"כ לֹא הָיָה אִזּוֹ רִאוּי
לְמְנִין כְּדִי שִׁתְעַלֵּם מִן הָעֵין כְּמָה הֵם: (יז) הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה, אֵת שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂאִים הִלְלוּ.

לֹא הָיָה צְרִיף רִשׁ"י לְכַתּוּב זֶה דְּהוּא מְבִינָר בְּפִסּוּק דְּהָא לֹא הוֹנְפְרוּ אַחֲרֵים כְּאֵן. וְעוֹד
יֵשׁ לְדַקְדָּק מ"ש רִשׁ"י אַח"כ אֲשֶׁר נִקְבּוּ לוֹ כְּאֵן בְּשִׁמּוֹת, מֵהַ תִּיקָן רִשׁ"י בְּמָה שֶׁהוֹסִיף
לוֹ כְּאֵן שְׁתֵּי תִיבּוֹת אֵלּוּ וְנִרְאָה דְּהוּקְשָׁה לוֹ מ"ש אֲשֶׁר, נִקְבּוּ בְּשִׁמּוֹת ל"ל הָא סָגִי בִּמ"ש
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה דְּהֵינּוּ מֵהַ שְׁנִינְזָר בְּפִרְשָׁה, וְתוּ קִשָּׁה בִּמ"ש וְאֵת כָּל הָעֵדָה הִקְהִילוּ מִי
צוּה דְּבָר זֶה דְּהָא לֹא נִצְטוּוּ רַק אֲתַכְּם יִהְיוּ מִשָּׁה וְאֶהְרֹן וְתוּ לֹא, אֶלָּא דְּמִשָּׁה הוּקְשָׁה לוֹ
עַל לְשׁוֹן הַשִּׁי"ת שְׁאֵמַר לוֹ תִּחְזִיקָה שְׁיִקַּח אִישׁ לְמִטָּה דְּהֵינּוּ הָרִאשׁ, וְאַח"כ אָמַר לוֹ שְׁנִית
אֵלֶּה שְׁמּוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם לְרִאוּבֵן אֶלִּיצוּר כו' ל"ל זֶה וְכִי לֹא יִדְעֻנוּ מִי הֵם
הַנְּשִׂאִים,, וְתוּ דְּלֹא יִזְכִּיר רַק שְׁמּוֹת הָאֲנָשִׁים לְחֻדּוֹ וְלֹא יֹאמֵר תִּחְזִיקָה אִישׁ לְבֵית אָבוֹת,
אֶלָּא מִזֶּה מוֹכַח דְּיִקַּח עוֹד אַחֲרֵים מְלֻבָּד הִי"ב נְשִׂאִים, מְמִילָא ע"כ יֵשׁ חִילּוּק בְּזֶה דְּהִי"ב
נְשִׂאִים יִהְיוּ אִתּוֹ וְשָׂר הָעֵדָה יִקְהִיל אוֹתָם ג"כ בְּפִנֵּי עֲצָמָם.

וְכָל זֶה בִּינָר בְּמִאָמַר אֲשֶׁר נִקְבּוּ בְּשִׁמּוֹת דְּהֵינּוּ שְׁאֵמַר וְיִקַּח הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הֵם
י"ב נְשִׂאִים, וְהוּקְשָׁה לְמִשָּׁה אֲשֶׁר נִקְבּוּ בְּשִׁמּוֹת דְּל"ל תִּרְתִּי כְּמוֹ שְׁזַכְרְתִּי, בְּשִׁלְמָא אִי
הָיָה נִקְבּוּ בְּשִׁמּוֹת לְשׁוֹן הַתּוֹרָה לְהוֹדִיעַ לָנוּ מִי הֵם לִק"מ דְּהַנְּקִיבָה בְּשִׁמּוֹת הִיא לָנוּ לֹא
לְצוּרָה מִשָּׁה אֲבָל עֲכָשְׁיוּ שְׁנִקְבּוּ לוֹ לְמִשָּׁה כְּאֵן מִי הֵם וְזֶה וְדֹאִי שְׁלֵא לְצוּרָה, אֶלָּא ע"כ
לְדִיוּקָא אֲתָא דְּאֵלּוּ הִי"ב נְשִׂאִים לְקַח עֲמֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּצִוּוּי וְאֲתַכְּם יִהְיוּ, אֲבָל צְרִיף עוֹד
לְכָל הָעֵדָה וְהֵם לֹא הָיוּ עֲמוּאֶלָּא הָיוּ בִּיחַד בְּמִקּוּם אַחֵר, וְזֶהוּ שְׁאֵמַר אַח"כ וְאֵת כָּל הָעֵדָה
הִקְהִילוּ כו', וּפְסוּק זֶה תְּלוּי בְּפִסּוּק שְׁלִפְנָיו וְזֶה מוֹכַח מִלְשׁוֹן וְאֵת כָּל הָעֵדָה הִקְהִילוּ וְלֹא
אָמַר וְיִקְהִילוּ אֵת כָּל הָעֵדָה כִּמ"ש בְּמִקּוּם אַחֵר וְיִקְהִל מִשָּׁה, אֶלָּא ע"כ דְּה"ק וּמָה שְׁמוּכַח
דְּצְרִיף כָּל הָעֵדָה מִכַּח? תוּר מִאָמַר אֲשֶׁר נִקְבּוּ בְּשִׁמּוֹת זֶה הִקְהִילוּ בְּמִקּוּם אַחֵר.

כ"ז נ"ל נְכוּן בִּס"ד פִּירוּשׁ כְּפִתּוּר וְפִרְחָה: (מט) אִךְ אֵת מִטָּה לְוִי לֹא תִפְקֹד כו' צָפָה הַקַּב"ה
כו' שְׁלֵא טַעְוָה בְּעֲגָל. קִשָּׁה הָא בְּלָאוּ טַעְוַת עֲגָל יֵשׁ טַעַם שְׁלֵא יִהְיוּ בְּכָלֵל גְּזִירַת מִבְּן עֲשָׂרִים
שֶׁהִיא בְּאֵה מְחַמַּת מְרַגְלִים וְשִׁבְט לְוִי לֹא חָטְאוּ בְּמְרַגְלִים כְּמִשְׁמַעוֹת הַפְּסוּקִים בִּפ' שְׁלַח

לך שלא, הִיָּה שֵׁם נְשִׂיא מְשֻׁבֵּט לוי וא"ת שאח"כ שִׁחְטָאוּ כָּל הָעֵדָה בְּמַרְגְּלִים הָיוּ גַם שֻׁבֵּט לוי עִמָּהֶם, קָשָׁה מ"ט בְּאַמַּת לֹא נִעְנְשׂוּ גַם הֵם בְּאוֹתוֹ חֲטָא שִׁחְטָאוּ עִם כָּל הָעֵדָה וְכִי מִשׂוֹא פָּנִים יֵשׁ ח"ו, וַיֵּשׁ לִי לֹמֵר דְּבִאֲמַת לֹא חֲטָאוּ בְּמַרְגְּלִים כָּלֵל אֲלֵא שְׂגִיגָה זֹה הִיָּתָה גְּזִירָה כְּלִלִית עַל כָּל הַדּוֹר, וְהָעוֹלָם נִדּוֹן אַחַר רְבּוּבוֹ פְּמִבְּנֹאֵר זֶה בְּקִדּוּשֵׁין (דף מ'), וא"כ גַּם הַלּוּיִם הָיוּ רְאוּיִים לְהִיּוֹת בְּכָלֵל הָעוֹנֵשׁ וְא"א לְהִינָצֵל אֶפְיָלוּ אֵינָם חֲיִיבִים, ע"כ חָשַׁב הַקַּב"ה שֶׁלֹּא יִהְיוּ כְּלָל בְּתוֹךְ הַגְּזִירָה הַכְּלִלִית כִּי הַכְּלָל הִיָּה עַל נִמְנִים מִבֶּן עֶשְׂרִים דוֹקָא, וְטַעַם תְּחִבּוּלָה זֹה לְפִי שֶׁלֹּא טָעוּ פנ"ל נְכוּן: (כא) לְגַרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלְבָנִי, כְּלוֹמֵר לְגַרְשׁוֹן הָיוּ הַפְּקוּדִים נִרְאָה פְּנוּנָתוֹ דְּלְכֹאֲרָה קָאֵי הָאֵי לְגַרְשׁוֹן עַל מַה שֶּׁאֹמֵר אַחַר זֶה פְּקוּדֵיהֶם בְּמִסְפָּר כו', וְא"כ קָשָׁה דְּהִיָּה לוֹ לֹמֵר פְּקוּדֵיו לְשׁוֹן יַחֲיד דֵּה דְהִיָּינוּ פְּקוּדֵי גַרְשׁוֹן, ע"כ פִּירֵשׁ דְּהָאֵי לְגַרְשׁוֹן לֹא קָאֵי עַל מ"ש אַח"ז פְּקוּדֵיהֶם כו', וּמ"ש לְגַרְשׁוֹן דְּבוּק עִם אֱלוֹי הַתִּיבּוֹת שְׁנַחֲסָרוּ מְלַחֲמָה בְּהִדְיָא דְהִיָּינוּ הָיוּ הַפְּקוּדִים וְאַחַר כֶּף מִתְחִיל עֵנְוֵן אַחַר וְאֹמֵר מִשְׁפַּחַת הַלְבָנִי וְהַשְׁמַעֵי פְּקוּדֵיהֶם הִיָּה בְּמִסְפָּר, וְשִׁפִּיר אָמַר לְשׁוֹן רַבִּים עַכְשָׁיו, פנ"ל נְכוּן: (לט) אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כו' שֶׁלֹּא הִיָּה בְּמִנְיֵן הַלּוּיִם.

הֵרָא"ם הַקָּשָׁה דְּהָא אַהֲרֹן לֹא הִיָּה בְּנִמְנִין כְּדֹאֵימָא בְּרַש"י פ"ק דְּבַכּוֹרוֹת (דף ד'), וּבִקְצַת גְּנוּסְחָאוֹת בְּרַש"י פָּאן כְּתוּב בְּהִדְיָא שֶׁלֹּא הִיָּה נִמְנָה עִם הַלּוּיִם, וְא"כ קָשָׁה עַל רַש"י דְּכָאן בְּפִסּוּק פְּקוּד כָּל בְּכוֹר דְּמִיָּירֵי בְּמוֹנִין וְא"כ קָשָׁה דְּקָרָא קָאֵי בְּמוֹנִין וְהִיאָהּ קָאֵי בְּמוֹנִין וּמִמַּעַט נִמְנִין, וְהֵאָרִיף בְּזָה וְלִי לֵק"מ דְּוִדָּא הַגְּנֻדָּה הִיא בְּאָה לְמַעַט וְלַעֲקוֹר, וְהַכְּתִיב עַכ"פ גַּם כֵּן צָרִיף לְהִיּוֹת אֲמַת דָּאֵם לֹא כֵּן לְמָה נִכְתַּב כָּלֵל, אֲלֵא ע"כ דְּשִׁנִּיהֶם אֲמַת, דְּהַכְּתוּב מוֹרָה שְׁהִיָּה שְׁוֹה לְמִשְׁה דְּהִיָּה בְּמוֹנִין דְּגַם הוּא הִיָּה עִם מֹשֶׁה, אֲלֵא דְּהַגְּנֻדָּה מִמַּעַט דְּהִיָּינוּ דְּלֹא הִיָּה שְׁוֹה עִמוֹ לְגַמְרֵי דְּמֹשֶׁה הִיָּה גַם בְּנִמְנִין וְאַהֲרֹן לֹא הִיָּה רַק בְּמוֹנִין, פנ"ל: (נ) חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים כו' כִּי צִד אֲעֲשֶׂה כו'.

וְרַע"ג פְּתִקִּין כְּתִב עֲלֵיהֶם ה' שְׁקִלִים זֶה דַּעַת ר' יְהוּדָה בְּמִדְרַשׁ רַבָּה, אֲבָל ר' נַחֲמָיָה הַקָּשָׁה ע"ז הָרִי גְּתַמְצוּ כָּל הַפְּתִקִּין שְׁפַתּוֹב עֲלֵיהֶם כֵּן לוי אִם אֲנִי נוֹתֵן יָדִי מָה אֲנִי נוֹטֵל מִי אֹמֵר לִי אִם הִיָּה שֵׁם פְּתִק שֶׁל לוי שֶׁלֹּא זְכִיתִי בוֹ, אֲלֵא כֶּף עֲשֶׂה כְּתִב עַל כ"ב אֲלֵף וְרַע"ג פְּתִקִּין לוי לוי וְעַל רַע"ג ה' שְׁקִלִים וְכו'.

וְכַתֵּב הֵרָא"ם וְאָף עַל זֶה יֵשׁ לְדוֹן שִׁמ"מ הָאֲחֵרוֹנִים יֹאמְרוּ אֵילּוּ הִיָּינוּ נוֹטְלִים בְּתַחֲלִילָה כְּשֶׁהָיוּ רַבִּים שֶׁל פְּתִקִּי לוי כ"ב אֲלֵף וְרַע"ג וּפְתִקִּי ה' שְׁקִלִים רַק רַע"ג מִי יֹאמֵר שֶׁלֹּא עָלָה בְּיָדֵי שֶׁל לוי כִּי כָּל מֵאֵי דְּפִרְיֵשׁ מִרְבּוּבָא קָא פִּרְיֵשׁ, וְלְכֹאֲרָה י"ל שֶׁכָּל מִי שְׁנוֹטֵל פְּתִקוֹ חוּזֵר וְזוֹרֵק פְּתִקוֹ הֵהוּא לְקַלְפֵי בְּעֵנְוֵן שֶׁלְעוֹלָם הָיוּ הַפְּתִקִּים שְׁוִים שֵׁם, וְע"ז קָשָׁה א"כ שְׁמָא יִטְלוּ כְּוָלָם שֶׁל לוי זֶה אַחַר זֶה, וְהִדְרָא קוֹשְׁיָא לְדוֹכְתָא וְא"ל שְׁמִיד שְׁיִצְאוּ כ"ב אֲלֵף הַנְּשֹׂאֲרִים יְהִיו שֶׁל ה' שְׁקִלִים וּמִמִּילָא יְהִיו חֲיִיבִים לְפָדוֹת, דֹּא"כ קָשָׁה מִי יִרְצָה לְהִיּוֹת מִן הַנְּשֹׂאֲרִים וְלֹא יִקַּח תְּחִילָה פְּתִקוֹ.

וַיֵּשׁ מִתְרַצִּים שְׁיִדְעוּ שֶׁכָּל מַה שֶּׁעֲשָׂה מֹשֶׁה הוּא ע"פ רוּחַ הַקּוֹדֵשׁ וְלִכְּפֹּי לֹא הִיָּה תְּרַעְנוּמָת, וְזֶה לֹא מִקְלָתָא דֹּא"כ לְמָה הִיָּה גּוֹרֵל כָּלֵל יֹאמֵר מֹשֶׁה לְכָל אֲחָד אֲתָה חֲיִיב וְעַל הַשְּׁנִי פְּטוּר ע"י רוּחַ הַקּוֹדֵשׁ וְתוֹ דֹּא"כ לֹא הִיָּה ר' נַחֲמָיָה מִקָּשָׁה כְּלוּם עַל ר' יְהוּדָה בְּמִדְרַשׁ.

וְנִרְאִיתִי דְּבָרִים זָרִים בְּזָה בּוֹדִים מְלַבֵּם גּוֹרְלוֹת הִיאָהּ הָיוּ מַה שֶּׁלֹּא נִזְכָּר כָּלֵל. וְהַנְּרָאָה לְע"ד דְּלִק"מ דְּכָבֵר קי"ל ספ"ק דְּכְתוּבוֹת (דף ט"ו) כָּל קְבוּעַ פְּמַחְצָה עַל מַחְצָה דְּמִי אֶפְי

לקולא פגון שזרק אבן לתוך עשרה בני אדם והיו שם ט' ישראלים ואחד עכו"ם והרג ישראל אחד דפטור הזורק דאותו עכו"ם אחד שביניהם נחשב כאילו הוא מחצה על מחצה, ודבר זה הנה מגולה לכל ישראל לכל מילי, וע"כ לא הנה פאן שום תרעומת אפילו אם היו מועטים בן לוי מ"מ פיון שהנה קבוע שם נחשב כמו הרבים ולא נשאר קושיא רק מה שהקשה ר' נחמיה לר' יהודה שמה לא ישארו שם כלל פתק של לוי רק ישארו פתקים של רע"ג ה' שקלים ולא יהיה שום קבוע שם, פנ"ל בדור: פרשת נשא ה (ב) טמא לנפש, והאב לטמי נפשא דאנשא, צר אני שהוא לבון עצמות אדם לכאורה פירוש ה' טמא שנזכר פאן בפסוק פירושו עצמית כמו שחיק טמא, אבל זה אינו דא"כ יחסר במקרא תיבת יטמא והכי יש לו לומר כל טמא לנפש ויהיה יטמא קמא טומאה ממש והטמא השני פירושו עצמות, אלא, ע"כ דטמא הנזכר בפסוק הוא כפשוטו טומאה ממש, וע"ז אמר התרגום מסאבא, ומה שאמר רש"י טימי לשון עצמות הוא מה שנזכר בתרגום והוא פירוש על תיבת לנפש בתיבה זו מורה על עצמות אדם שמת כבר ואין שם רק עצמות, אלא דקשה דבפרשת אמור על לנפש לא יטמא תרגם התרגום על מיתא וכאן ובפרשת בהעלותך בפסוק ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם תרי זימני שם, תרגם טמא נפשא דאנשא דהיינו עצמות.

ונראה לע"ד דנדאי תיבת, לנפש הנזכר אצל טומאה מורה על מת, אלא דבפרשת אמור דבאה האזנהר שלא יטמא הפהו באם ימות לו מת דהיינו שיתעסק עמו, ע"כ א"צ להזכיר שם עצמות המת אלא.

מירי במת לו מת ומנוח לפניו שלא יהיה לו עסק עמו זולת בקרובים הנזכרים שם, אבל בפרשת בהעלותך, מדבר בטמאים שננטאו בעצמות יוסף כדאימא בגמרא (סנפה דף כ"ה) ובמדרש ועליהם באה האזנהר הנזכרת פאן דיצאו מן המחנה, ע"כ זכר התרגום עצמות, וזהו שאמר הכתוב טמאים לנפש אדם דהיינו נפש שהיתה באדם והיינו העצמות, ואע"ג דכאן לא נזכר רק לנפש לחוד ולא אדם, מ"מ חד ענינא דפסוק זה הוא אזנהר על המתטמאים בעצמות יוסף שיצאו מן המחנה, ע"כ זכר התרגום פאן ובפרשת בהעלותך טמי נפשא דאנשא דהיינו עצמות המת משא"כ בפ' אמור והרא"ם פלפל בזה ולא מצאתי גיזח לי וכאשר כתבתי בס"ד נ"ל נכון מאד: (יג) ועד אין בה כו' אפילו עד אחד.

כתב הג"א אע"ג דקי"ל דבכ"מ שנאמר בו עד פירושו שנים עד שיפרוט. הכתוב אחד מדכתיב לא יקום עד אחד באיש, מ"מ פאן הנה כאילו כתוב אצלו אחד דאי פירושו למיזק הא יש פאן שנים שזינתה פשיטא שאינו שותה ואם בא לומר שנים אין פאן אבל אחד יש פאן ואפ"ה שותה זהו פשיטא דהא בכל התורה ע"א לאו פלום הוא, אלא ע"כ דהנה כאילו כתיב בהדיא עד אחד אז שותה.

ולא דק דבגמרא רפ"ק דסוטה (דף ב') אמרינו בפירוש דההו ועד אין בה מירי בשנים הא ע"א ישנו ולק"מ פאן דסידורא דקרא הכי הוא, לא מיבעיא דהנה מעילה בבעלה ואסורה עליו ומעלה בו מעל אם נדאי, ושכב איש אותה בבירור דאין פאן שותה, אלא אפילו דאם ונעלם מעיני אישה ונסתרה והיא נטמאה ע"פ אחד, ונהו שפייים ועד אין בה, פירוש שנים אין בה אבל אחד יש בה על הטומאה גם בזה אינה שותה אלא אסורה לבעלה כ"ז שלא נתפסה, וע"א דמהני פאן הוא מפני שכבר נסתרה וגם ועבר עליו רוח

קנאה נמצא שיש פאן קינוי וסתירה ע"כ אסורה אפ"ל בע"א על הטומאה, ואח"כ אמר או עבר עליו רוח קנאה כו' והיא לא נטמאה, פירוש שלא קנה כלל עד על הטומאה ולא קנה שם רק קנאה וסתירה לחוד או והביא את אשתו אל הפה, והא דאמר רש"י אפילו עד אהד, פירוש לענין איסור על בעלה ולא מהני שותה ולא מיבעיא אם יש פאן שנים שאסורה אלא אפילו באהד אסורה.

זהו ברור בדברי רש"י: ועד אין בה לטומאה, אבל יש עדים בסתירה. בריש סוטה פליגי ר' אליעזר ס"ל דבסתירה סגי בע"א או ע"פ עצמו ובקינוי צריך שני עדים ור' יהושע ס"ל בקינוי וגם בסתירה צריך שני עדים, ורש"י נקט בסתירה שני עדים והנינו כו' יהושע דר"א שמותי הוא ומן הקנוי לא זכר פלוג, וקשה למה לא זכר דגם בקנוי צריך שני עדים כו' יהושע כמו שזכר סתירה.

ונל"ת דלימוד ר' יהושע מכח בה דדרוש בה דהנינו לענין טומאה סגי בע"א, אבל לא בקנוי ולא בסתירה אלא צריך שני עדים. והדיוק הפשוט הוא לענין סתירה דאמרין בגמרא לר"א דסתירה אתחלתא דטומאה היא, ממילא הנה הדיוק שפיר דוקא לטומאה עצמה סגי בע"א אבל באתחלתא דידה צריך שני עדים, אבל הדיוק דקנוי הוא אינו פשוט כ"כ ע"כ לא זכרו רש"י אע"פ שהוא אמת לפי הדין מ"מ רש"י לא נחית אלא לפשוטו: (יח) המרים, על שם סופן.

בגמרא פרק ג' דסוטה (דף כ') אמר אבוה דשמואל צריך שיתן דבר מר לתוך המים מ"ט דאמר קרא מי המרים שמרים פבר, ופירש"י אלמא מחמת דבר אחר הם מרים ואין מריה ע"ש קללת בדיקתם דהא מקמי מחיקה לאו בני מפקד ניהו עכ"ל.

וא"כ תקימה על רש"י שלא פירש פן ואין דרכו של רש"י לפרש הכתוב נגד הגמרא ונ"ל דרש"י ס"ל דבגמרא לא דרשינן אלא היתור דה"א של המרים, דסגי למכתב מרים, אלא דמורה על מה שלא נזכר בפתיחה דהנינו שיתן לתוכם דבר מר, אבל בלא ה"א עכ"פ צריך פירוש מה הוא מרים למה נקראו מרים קודם המחיקה אלא על שם סופן כמו שפירש"י, ולא בא רש"י פאן לתרץ היתור דה"א: (יט) והשביע כו' אלא שמצוה לפתוח בדיני נפשות תחילה לזכות.

אעתיק לה מהקדמת ספרי טו"ז על היו"ד שם מה שנשמט שם מהדפוס מקצת מן ההערת הקנה, וז"ל בתוספות בפרק האומר בקידושין (דף ס"ב) בענין התנאי של סוטה אם לא שכב איש אנתה הנקי ואם שכב חנקי כתבו התוס' וז"ל, וקשה הא כל תנאי מבני גד ובני ראובן גמרינו ליהא"כ הא בעינן, הן קודם ללאו וכאן הנה לאו קודם להן דהא אם לא שכב פתיב ברישא, וי"ל דאם לא שכב חשיב הן דומיא דאם יעברו שאנו רוצים שיעברו ואם לא יעברו יפסידו פה אנו רוצים שיתקיים שלא שכב וזהו הן ואם שכב יפסיד זהו לאו עכ"ל ויש לי ע"ז תימא רבתי מפ' מי שאחזו (ע"ה) אתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע אם לא מתי לא יהא גט ואם מתי יהא גט ולימא אם מתי יהא גט ואם לא מתי לא יהא גט לא מקדים איניש פורענותא לנפשיה וכו' מתקיר לה רבא הא בעינן הן קודם ללאו, אלא אמר רבא דאמר אם לא מתי לא יהא גט אם מתי יהא גט אם לא מתי לא יהא גט, דבזה הנה לא מקדים איניש פורענותא לנפשיה והן קודם ללאו.

וּלְפִי דְבָרֵי הַתּוֹסֵ' הַנִּלְקָשָׁה לֹא נִימָא רַק אִם לֹא מַתִּי לֹא יְהֵא גִט וְאִם מַתִּי יְהֵא גִט וְנִימָא דְהִלְאֻוּ הָיָה פִּינּוּן שֶׁהוּא רוּצָה שְׁלֵא יָמוּת וְלֹא תַתְגַּרְשׁ, וְכַמִּי"ש בְּסוּטָה. וּבְאַמַּת יֵשׁ יוֹתֵר תְּמִימָה דְקִנְיַת הַתּוֹסֵ' יֵשׁ לְתַרְץ בְּעֵנְנֵן אַחַר דְּהָא בַּתּוֹרָה לֹא פְתִיב הֵיאָה יֵאמֵר הַכְּהֵן סֹדֵר דְּבָרָיו אֲלֵא שְׁאֵנוּ לוֹמְדִים מְדַכְתִּיב הַנְּקִי דְחֻנְקִי קְאָמֵר, וְכַתְּבוּ הַתּוֹסֵ' שְׁם שְׁהַכְּהֵן בְּכָלֵל דְּבָרָיו אִם שְׁכַב חֻנְקִי.

וְנוֹכַל לִזְמֵר דְּבְאַמַּת הָיָה אוֹמֵר אִם שְׁכַב חֻנְקִי תַחֲזִילָה פִּינּוּן שֶׁהוּא הֵן. וְלֹא יִקְשָׁה לָהּ הֵיאָה מְקַדִּים פְּוֹרְעָנוּת לְנַפְשׁוֹ לִק"מ דְּדוֹקָא בְּהֵיא דְשַׁכ"מ שְׁיֵשׁ לְחוּשׁ שְׁעַל יְדֵי דְבוּרוֹ יְבֵא מְכָשׁוּל ע"ד אַל תַּפְתַּח פֶּה לְשֹׁטֵן ע"כ יֵאמֵר, גַּם תַּחֲזִילָה אִם לֹא מַתִּי מַה שְׁאִין כֵּן פִּינּוּן אִין שְׁיֵיף אַל תַּפְתַּח פֶּה לְשֹׁטֵן וְהַדְּבוּר לֹא יִזְיַק כְּלוּם מְפִאֵן וְלִהְבֵּא פִי מַה דְּהָהּ הָהּ, ע"כ יֵאמֵר הֵהּן תַּחֲזִילָה וְאִין מְזַה הַיִּזְזֵק כְּלָל.

וְאִינוּ עֵנְנֵן לְסִידוּר לְשׁוֹן הַתְּנַאי. כְּנִל נְכוּן בְּסִייעָתָא דְשְׁמִיָּא, הַגַּם פִּי הוּא נִגְד דְּבָרֵי הַתּוֹסֵפֶת הָאָמַת יוֹרָה דְרַכּוּ: אַח"כ מְצֵאֵתִי רְאִיָּה לְזַה מְפָרַק הַנְּיָזְקִין (דָּף ס') וּמַה פְּתַב בְּטַבְלָא אִם שְׁכַב אִישׁ אֶתְרָף אִם שְׁטִית אִם לֹא שְׁטִית וּבַפ"ג דְּיוֹמָא (דָּף ל"ז) מִיִּיתִי לָהּ לְזַה, וְכַתְּבוּ הַתּוֹסֵ' שְׁם וְנ"ל, בְּפָרַק הַנְּיָזְקִין מִיִּיתִי לָהּ וְגַרְס הַתָּם בְּכָל הַסְּפָרִים אִם שְׁכַב אִם לֹא שְׁכַב וְאִם שְׁטִית וְאִם לֹא שְׁטִית אַח"כ דְּקִרְאִי לָאוּ הֵכִי מִיִּירִי דְּבָרֵישׁא פְתִיב אִם לֹא שְׁכַב וְאִם לֹא שְׁטִית לֹא פְתִיב כְּלָל עַכ"ל הֵרִי מְמַשׁ כְּמוֹ שְׁפִירְשֵׁתִי וְצ"ל דְּהַתּוֹסֵפֶת עֲצָמָם חֲזָרוּ מִמָּה שְׁפִתְבוּ בְּקִידוּשֵׁין פָּרַק הָאוֹמֵר אֲלֵא דְקָשָׁה ע"ז מִמָּה דְאִיתָא בְּפָרַק אַחַד דִּינֵי מְמוֹנוֹת (דָּף ל"ב) עַל מ"ש בְּמַתְנֵי דִינֵי נְפִשׁוֹת פּוֹתְחִין תַּחֲזִילָה לְזַפּוֹת אַבְיֵי וְרַבָּא דְאָמְרֵי תַרְוֵנוּיָהּ אָמְרִינוּ לִיָּה אִי לֹא קִטְלָת לִיָּה לֹא תַדְחַל, תַּנְיָא כְּנוֹתְמִיָּהּ רַבִּי אוֹמֵר אִם לֹא שְׁכַב אִישׁ אֶתְרָף וְאִם לֹא שְׁטִית מְפִאֵן שְׁפּוֹתְחִין בְּנְפִשׁוֹת תַּחֲזִילָה לְזַפּוֹת וּפִירֵשׁ"י וְאִם לֹא שְׁכַב הַנְּקִי תַחֲזִילָת הַתְּנַאי לְזַפּוֹת וּמְדִילִיף פְתִיחַת הַזְכוּת מִהֵכָא הֵינּוּ אִם לֹא קִטְלָת לֹא תַדְחַל כְּאַבְיֵי וְרַבָּא עַכ"ל הֵרִי לְפִנְיֵנוּ דִּיאֵמֵר תַּחֲזִילָה הַזְכוּת דְּהֵינּוּ אִם לֹא שְׁטִית.

וְאַפְשָׁר לִזְמֵר דְּאוֹמֵר ג' דְּבָרִים דְּהֵינּוּ אִם לֹא שְׁטִית וְאִם שְׁטִית וְאִם לֹא שְׁטִית וְכַמוֹ שְׁתִּיקוּן רַבָּא בְּגִיטָא אִם לֹא מַתִּי כו', וּבְזַה יִהְיוּ מְתַנְרְצִים שְׁפִי הַגְּמָרוֹת, דְּבְפָרַק הַנְּיָזְקִין לֹא חֲשִׁיב מַה שְׁאוֹמֵר תַּחֲזִילָה לֹא שְׁטִית קוֹדֵם הַתְּנַאי שְׁאֲחֲרִיו.

אֲלֵא דְזַה אִינוּ דֹא"כ הָיָה לְבַעַל הַתְּלָמוּד לְהַזְפִּיר דְּבָר זֶה כְּמוֹ שְׁזָכְרוּ לְעֵנְנֵן גִּט וְלִכְאוּרָה דָּא צ"ע רַב לִיִּישׁב וְנִלְע"ד לְדַקְדַּק עוֹד עַל הַהֵיא דְּסַנְהֶדְרִין דְּהֵיאָה יְלִיף שַׁצ"ל אִם לֹא קִטְלָת לֹא תַדְחַל מִהֵיא דָּאִם לֹא שְׁטִית דְּשִׁאֲנֵי הַתָּם דְּצָרִיף ב' דְּבָרִים דְּבָר וְהַפּוּכּוּ פְדִין תְּנַאי כְּפּוּל אֲז צ"ל הַזְכוּת תַּחֲזִילָה, דְּכֵן הַסְּבָרָא לְהַתְחִיל בְּזַכוּת תַּחֲזִילָה, מִשָּׂא"כ בְּהָךְ דָּאִם לֹא קִטְלָת כו' אִין שְׁם תְּנַאי כְּלָל וְא"צ לְהַזְפִּיר כְּלָל אִם קִטְלָת וְאִם לֹא קִטְלָת אֲלֵא דְאִתָּהּ מְצָרִיף לִזְמֵר מִקְלָתָא יִתִּירָתָא דְּהֵינּוּ אִם לֹא קִטְלָת מְנָא לָהּ הָא, ע"כ נִלְע"ד דְּרִשׁ"י ס"ל כו' חֲנִינָא בֵּן גְּמִלְיָאֵל בְּפָרַק הָאוֹמֵר בְּקִידוּשֵׁין (דָּף ס"א) דְּלֹא בְּעֵינֵן תְּנַאי כְּפּוּל וְא"כ סְגִי אִם אוֹמֵר חֻנְקִי אִם שְׁטִית וְל"צ לְהַזְפִּיר כְּלָל אִם לֹא שְׁטִית, אֲלֵא וְדֵאִי מִשׁוּם שְׁצָרִיף לְפַתּוּחַ בְּזַכוּת בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת וְע"כ יְלִיף שְׁפִיר לְאָמִירָה אִם לֹא קִטְלָת לֹא תַדְחַל, וְזַה מְדוּקְדָּק בְּלִשׁוֹן רִשׁ"י שְׁפִתְבוּ וּמְדִילִיף פְתִיחַת זְכוּת מִהֵכָא הֵינּוּ אִי לֹא קִטְלָת כו', שְׁלִכְאוּרָה הוּא מִיּוֹתֵר אֲלֵא שְׁנַתְכּוֹנִין לְמַה שְׁזָכְרֵתִי.

והנה גם מזה קשה על פירוש התוס' דפרק האומר שצריך להזכיר תחילה הלאו שהוא רוצה בכה בכה תנאי א"כ מה רבותא יש בדיני נפשות שצריך לפתוח בזכות דהיינו אם לא שטית ולפי מה שכתבתי ניחא הפל בסייעתא דשמאי וכן משמע לי מלשון רש"י בפרשת נשא שכתב וז"ל, ומה היא השבועה אם לא שכב הנקי הא אם שכב חנקי שמפלל לאו אתה שומע הן אלא שמצוה לפתוח בדיני נפשות תחילה לזכות עכ"ל, וקשה למה הזכיר שמפלל לאו אתה שומע הן, למה לא הקשה שהרי בעיני תנאי כפול אלא נדאי דס"ל לא בעיני תנאי כפול כדס"ל לר"מ בקדושין שם אלא כר' חנינא, ממילא לא צריך תנאי כפול כלל וכיון דא"צ תנאי כפול ה"ה נמי דא"צ הן קודם ללאו, דהני פרטיים תנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה יליף להו ר"מ מתנאי בני גד ובני ראובן ור' חנינא לא יליף מתנאי בני גד כדאיתא שם במשנה ואע"ג דרש"י פתב שם דר' חנינא לא פליג אלא אתנאי כפול לחוד, הא כתבו התוס' שם דאינו פן ומביאים תלמוד ערוך מפרק הפועלים דדוקא ר"מ ס"ל בעיני תנאי כפול ותנאי קודם למעשה ור' חנינא ס"ל דלא יליף כלל מבני גד ופליג אפוליהו, ובנדאי גם רש"י עצמו חזר בו בפירוש החנומש וא"כ א"צ מילתאנאם לא שכב רק להתחלת זכות ולא אכפת לן כלל בהן קודם ללאו אליבא דהאי תנא.

אבל לר"מ דבעי תנאי כפול בעיני נמי הן קודם ללאו לא אכפת לן בהאי זכות כלל וצריך לומר הן תחילה דוקא, כיון דבאמת דינו לשון קללה כמו שכתבתי בתחילה פנ"ל נכון וברור: ו (ט) פתע, זה אונס.

יש פאן תימה רבה על רש"י, חדא דבפ"ב דכריתות (דף ט') איתא איפכא פתע זה שוגג דכתיב אם בפתע בלא איבה הדפו פתאום זה אונס דכתיב ויאמר ה' פתאום אל משה תנאי אינך פתאום זה מזיד ונכתוב פתאום דמשמע שוגג ומזיד ואונס ומשני הו"א דוקא על שוגג חייב כמו בכל התורה כתב פתע לגלויי על פתאום שאפ"ל אונס ומזיד חייב, וא"ל דרש"י הנה לו גירסא אחרת בגמרא דהא יש קראי מפרשים כגירסתנו, ותו קשה במ"ש ורש"י וי"א פתע פתאום הוא דבר אחר כו' מאן הוא הי"א הלאו שיש בהם נח לחלוק על גמרא מפונרשת שזכרנו ברייתא קמייתא.

ותו דאין דרך לשונו של רש"י לכתוב י"א אם יש בזה איזה מדרש כדבריו אלא דבר אחר ונ"ל דרש"י הנה קשה לו על מ"ש בגמרא דפתע זו שוגג כו' דא"כ תרתי ל"ל, דהא שוגג יותר סביר לחיוב מן אונס כמו דאמרינן אח"כ לברייתא אחריתי וא"כ לימא קרא פתאום ולא לימא פתע, וע"ז מתרץ שני תירוצים, האחד דהיינו דהפירוש היותר באלו שתי תיבות פתע ופתאום ראוי לומר דפתע היינו שוגג כמו שיש פסוק ע"ז אלא דיש בו ג"כ אונס כיון שמוכח עכ"פ פירוש שוגגים לכלול בו אונס דדמי לשוגג שעושה שלא ברצון וכל שאין סביר מתנגד לזה נדאי אנו אומרים דתרונוייהו הם בכלל פתע, וכן בתיבת פתאום מסתבר לפרש אונס מפח הפסוק אלא שיש לכלול בו גם שוגג, והשתא הנה שפיר הגמרא וגם רש"י דכאן, דרש"י בא לתרץ לברייתא קמייתא ל"ל תרתי לא נכתוב אלא אונס דהיינו פתאום וק"ו שוגג דחייב כמו בכל התורה, ע"ז מתרץ שני תירוצים, האחד דהו"א מאי פתאום שוגג אבל לא אונס, דאע"ג דלענין פירוש התיבה מסתבר יותר לפרש אונס מפח הפסוק מ"מ מצד חיוב בכל התורה דוקא שוגג הו"א

לפרש גם פאן שווג פדי שיהיה פאן פמו בקל התורה וכדאמרין לברייתא בתרא, ע"כ פתב בפמע לגלויי דגם באונס חייב פאן, וכן אם לא פתב אלא פתע הו"א דהיינו שווג דהיינו פמו בקל התורה, וא"כ דצריכי תרנוניהו אמר בגמרא דפתע היינו שווג שנה הפירוש המסתבר יותר מפח הפסוק.

אבל רש"י בא לתרץ הקושיא ל"ל תרתי אמר בפמע זה אונס ולא תקשה לה מנלן לחייב פאן שלא פמו בקל התורה, עכ"א פתאום זה שווג, פלומר דאילו לא נכתב אלא פתאום לחוד הנה מוקמינן ליה על שווג דוקא פדי שיהיה פמו בקל התורה, אע"ג דלפי פירוש התיבה מסתבר יותר אונס, מפח הפסוק מ"מ טפי הו"א לפרושי שווג ובאונס יהיה פמו בקל התורה, ע"כ פתב בפמע שתפרש אותו גם על האונס, דאי על שווג הא פבר פתיב פתאום דמסתבר לאוקמיה על שווג, אלא מדכתיב תרנוניהו ידענו גם אונס דחייב, ונמצא דאע"ג דמוקי פירוש התיבות פפי, המסתבר מפח הפסוקים מ"מ רש"י בא ללמדנו שיש בפמע שני פירושים אונס וגם פתאום וע"כ צריכי תרנוניהו לגלות דכאן שאני מפל התורה וליחייב אפילו באונס, ואילו לא היפך רש"י מן הגמרא הוא דפתע דוקא שווג ופתאום דוקא אונס מפח הפסוקים, א"כ הנה קשה ל"ל קרא דמיחייב על שווג הא נלמד בק"ו מן אונס, ע"כ קמ"ל רש"י דיש בכל אחד שני פירושים, ועוד מביא רש"י יש אומרים לתרץ הקושיא דל"ל תרנוניהו דמתרצים דאין פאן תרי מילי אלא שניהם דבר אחד הם דהיינו, פתע של פתאום פמו מקרה של פתאום ונכלל בו הן אונס הן שווג זה נ"ל נכון בס"ד דהו"א אינם חולקים על פירוש הראשון אלא מתרצים הקושיא בענין אחר ודבר זה פפתור ופרח: וכי ימות מת עליו, באהל שהוא בו.

הא דפירש"י שלא כסדר הפסוק שאמר מת עליו קודם בפמע פתאום. דל"ת מאי עליו לרצונו שמוטל עליו, פמו הצאן והבקר עלות עלי, ע"כ הקדים לפרש בפמע פתאום דלאו ברצונו תליא מילתא: ז(טו) פר אחד, מיוחד שבועדו.

אם בא לתרץ לשון אחד מה יעשה בשאר הקרבנות כבשה אחת איל אחד. אלא דבא לתרץ השינוי שנאמר פר אחד ואח"כ בן בקר משא"כ בשאר מקומות שנאמר פר בן בקר אחד פמו פרים בני בקר שנים, וכיוצא בזה דייק רש"י בסמוך אחר זה מזרק אחד פסוף ולא מזרק פסוף אלא דנשתנה לדרוש אחד דקאי על פר המיוחד בעדו: (כא) פר אחד, פנגד אברהם.

לא פתב זה גבי יהודה פדי לתרץ למה הוצרך להזכיר בכל אחד קרבנות אלו ולא אמר בקיצור סוף פולה אלא שכל אחד בא לדרשה פמו שהביא הרמב"ן בשם המדרש בכל שבת טעם מיוחד לקרבנו, וע"כ הביא רש"י דרשה מיוחדת על השני ומאי דאפשר ליה למדרש דרש, ומפח זה שינה רש"י דרכו בכל מקום לפרש פשוטו של מקרא ולא דרשות של גמטריאות מה שעשה פאן, מטעם שאמרנו: (פה) כל פסוף הפלים וגו' למדה שהיו פלי המקדש מכוננים כו'.

הנס הנה שפשוטקל כ"א בפני עצמו יש לו קצת הכרע וא"א דרו הטבע שיהיו כל ההכרעות שונים ממש, וכאן הנה ממש שנה ההכרע הפרטי עם הכרע הכלל, וטעם לנס זה דהקב"ה הראה דכולן שונים לפניו במחשבתם ובמעשיהם אע"פ שבמקרא הוקדם אחד לחבירו מ"מ היו פולה במעלה אחת לפני הקב"ה, וכיוצא בזה פתבתי ריש סידרא זו

לענן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם: פְּרִשְׁת בְּהַעֲלֹתָהּ (ב) בְּהַעֲלוֹתָהּ כּו' שְׁמַעְלָה הִיְתָה לִפְנֵי הַמְּנוּרָה בְּמִנְחַת יְהוּדָה כְּתֹב, וּאִתְּ וְהָרִי קוֹמְתוֹ שֶׁל אָדָם ד' אֲמוֹת דְּהֵינּוּ כ"ד טְפָחִים וְשֶׁל מְנוּרָה הִיָּה פִי אִם י"ח טְפָחִים כִּפִּירֵשׁ"י בְּפִרְשַׁת תְּרוּמָה וּאִ"כ אֵין צָרִיף לְמַעְלָה, וִי"ל לְפִי שְׁהַטְפָּחִים שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ שׁוֹחֲקוֹת וּאִ"כ י"ח טְפָחִים שֶׁל מְנוּרָה הָיוּ כְּמוֹ כ"ד טְפָחִים שֶׁל חוֹל דְּהֵינּוּ פִּנְגָד קוֹמְתוֹ שֶׁל אָדָם וְאִם בָּא לְהִיטִיב צָרִיף שְׁיִרְאֶה בְּנִירוֹת שְׁיִיטִיב אוֹתָם וְלִכְף צָרִיף מַעְלָה עכ"ל.

וְרֵאִיתִי בְּסֵפֶר צִיּוֹן לְדָרְךָ הָאֲרִיף בְּפִלְפוּל בְּזָה אִם הָיוּ שׁוֹחֲקוֹת אוֹ לֹא וְהִבִּיא גַם דְּבָרֵי אֲמָרֵי שְׁפָר בְּזָה. וְלִי לִק"מ דְּמָה בְּכָף שְׁהִיָּה הָאָדָם גְּבוּהָ יוֹתֵר קֶצֶת מִן הַמְּנוּרָה, הִיא אִם גְּבוּהָ אֲפִילוֹ יוֹתֵר טְפֵי צָרִיף מַעְלָה כְּדִי שְׁיִהְיָ נוֹחַ טְפֵי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ שָׁם כְּדִמְצִינוּ בְּמִנְחַת שְׁהִיָּה מִן הַסּוּבֵב וְלְמַעְלָה שֶׁלֹּשׁ אֲמוֹת כְּדִי אִתָּא בְּרֵשׁ"י בְּפִרְשַׁת תְּרוּמָה אֲלִיבָא דְרַבִּי יְהוּדָה וּאִ"כ הִפְהִן הַעוֹמֵד שֶׁהוּא גְבוּהָ ד' אֲמוֹת הִיָּה גְבוּהָ אֲמָה מְגַבְהוּ שֶׁל וְלָמָּה לֹא נִימָא גַם בְּמְנוּרָה כֹּף, וְתוֹ דְּאִטּוּ כָּל הַפְּהָנִים אֲאֲפִשֵׁר שְׁיִהְיָ כֹּהֵן קֶצֶר הַקּוֹמָה קֶצֶת, ע"כ צָרִיף לְהִיּוֹת שָׁם מַעְלָה שְׁיִוָּכַל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּרִינּוֹחַ כָּל כֹּהֵן בְּמְנוּרָה: אֵל מוּל פְּנֵי הַמְּנוּרָה, נֵר הָאֲמָצְעֵי שְׁאִינוּ בְּגוּף הַקְּנִיָּם, כּו' דְּבָר זֶה עַד וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהְרֹן כְּנֹלוֹ וְנִתְבָּאֵר בְּדְבָרֵינוּ בְּטוֹב טַעַם בִּס"ד בְּפִרְשַׁת תְּרוּמָה בְּפִסּוּק וְהֵאִיר אֵל עֶבֶר פְּנִיָּה ע"ש: (ט) וְהִקְהִלְתָּ אֶת כָּל עַדְתְּ, לְפִי שְׁהִלּוּיָם נְתוּנֵי קָרְבָן כְּפָרָה תַּחֲתֵיהֶם.

הֵרֵא"ם הַקֶּשֶׁה הָאֵל הַלּוּיִם לֹא נְתוּנֵי תַּחַת כָּל יִשְׂרָאֵל רַק תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִחַק עֲצָמוֹ לְתַרְץ וְאִינִי יוֹדֵעַ מֵאִי קִשְׁיָא לִיָּה דְּוֹדָאֵי לֹאֵו לְעַנְנֵי עֲשִׂיית עֲבוּדָה קִיאֵי דְזָהוּ בְּמִקּוּם הַבְּכוֹרוֹת שְׁהָיוּ עוֹשִׂים הַעֲבוּדָה תַּחֲזִילָה, אֲלֵא עַל גּוּף הַלּוּיִם קִיאֵר שְׁהֵם בְּמִקּוּם קָרְבָן דְּכִמוֹ שְׁאָדָם מְקַרִּיב בְּהִמָּה לְקָרְבָן הִנֵּה הַקָּרְבָן בְּמִקּוּם הַמְּקַרִּיבוֹ מִמֶּשׁ דְּהֵינּוּ כָּל מָה שְׁיַעֲשֶׂה לְהַבְהִמָּה הוּא כְּאִילוֹ נַעֲשֶׂה לְגוּף הַמְּקַרִּיבוֹ ה"נ כָּל יִשְׂרָאֵל מְקַרִּיבִים אֶת כָּל הַלּוּיִם לְהַקְב"ה וְכָל מָה שְׁנַעֲשֶׂה לְלוּיִם בְּעֲבוּדַת הַשֵּׁי"ת הֵנִי כְּאִילוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים אוֹתוֹ מִש"ה הֵנִי יִשְׂרָאֵל מְקַרִּיבִים וְהַלּוּיִם נְקַרְבִּים, ע"כ צָרִיף שְׁיִהְיָ כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים שָׁם כְּדִין כָּל בְּעָלִים שְׁסוּמְכִין יְדֵיהֶם עַל קָרְבָּנָם: (יז) פִּי לִי כָּל בְּכוֹר, שְׁלִי הָיוּ הַבְּכוֹרוֹת בְּקוֹ הַדִּין.

נִרְאֶה שְׁכְּתֹב כֵּן דְּל"ת הָאֵל כָּל מָה שֶׁהוּא קְדוֹשׁ קְדוּשַׁת הַגּוּף אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֻלִּין ע"י תְּמוּרָה אֲלֵא הוּא וְתְמוּרָתוֹ קוֹדֵשׁ וּאִ"כ אֵיף נַעֲשִׂוּ הַלּוּיִם קְדוּשִׁים וְהַבְּכוֹרוֹת נִסְתַּלַּק הַקְּדוּשָׁה מֵהֶם וְאֵין בְּהֶם עוֹד קְדוּשָׁה, לְזָה תִּירְץ הַפִּסּוּק עֲצָמוֹ וְאָמַר כָּל הַקְּדוּשָׁה שְׁנַעֲשִׂית ע"פ מֵאֵמֶר הַמְּקַדִּישׁוֹ אֵינָה מְסַתְּלֶקֶת כִּינּוֹן שֶׁהוּא קְדוּשַׁת הַגּוּף מִשָּׂא"כ בְּזָה שֶׁלֹּא הַקְּדוּשָׁה הַבְּכוֹרִים תַּחֲזִילָה בְּפִירוּשׁ מִצַּד הַמְּקַדִּישׁ שֶׁהוּא הַקְּב"ה רַק מִצַּד הַדִּין בָּאוּ לְקְדוּשָׁה שְׁהִיָּה לָהֶם זְכוּת, וּאִ"כ כָּל שְׁנַסְתַּלַּק הַזְּכוּת נִסְתַּלַּקָה הַקְּדוּשָׁה דְּהֵינּוּ שְׁחֻטָּאוֹ בְּעַגְלָה, דּוּגְמָא מִמֶּשׁ לְזָה קְדוּשַׁת הַבְּכוֹר שֶׁהִיא מֵאֵלֶּיהָ מִיּוֹם הַנּוֹלָדוֹ וְאִם אִח"כ נִפְל בּוֹ מוּם נֶאֱכָל בְּלֹא פְדִיוֹן וְשָׂאֵר קָרְבָּנוֹת שְׁהוֹקְדִישׁוֹ לְשֵׁם קָרְבָן וְנִפְל בּוֹ מוּם אֵינוֹ נֶאֱכָל בְּלֹא פְדִיוֹן וְהֵינּוּ שְׁקָדוּשַׁת הַבְּכוֹר הוּא מְמִילָא וְאֵף אִם לֹא הַקְּדִישׁוֹ בְּפִירוּשׁ.

וּאֵע"ג, דְּגַם בְּבְכוֹר פִּירֵשׁ"י בְּפִרְשַׁת רָאָה שְׁצ"ל הָרִי אֶתָּה קְדוֹשׁ לְקְדוּשַׁת בְּכוֹר, הֵינּוּ שְׁלַעֲנֵן דִּין בְּכוֹר מְצוּה לֹאֵר הָרִי לָהּ דִּין בְּכוֹר, אֲבָל לְעַנְנֵי עֵינֵי הַקְּדוּשָׁה אֵף אִם לֹא אָמַר דְּבָר זֶה מ"מ הִנֵּה עָלְיוֹ קְדוּשַׁת בְּכוֹר דִּאֵין הַקְּדוּשָׁה שְׁבוֹ תְלוּיָהּ בְּמֵאֵמֶר הַבְּעָלִים

כדאי תא בכמה דוכתי דקדושת בכור הנה מאליה, משא"כ בקרבן אחר אין שם קדושה זולת ע"פ מאמר המקדישו, ה"נ פן הוא פאן לענין קדושת הבכור שתחילה לא הנה מקדיש אותם בפירוש אלא שממילא נהיו קדושים לכן כשנעשה להם מום בעגל נסתלקה קדושתו, משא"כ בקדושת לויים שהקדשו בפירוש במאמר הקב"ה, ע"כ אמר פאן הפתוב תחילה לקחתי אותם לי, ומפרש הפתוב עצמו לא שהקדשתי אותם בפירוש אלא ביום הפותי במצרים בזה ההפאה והצלה של בכורים הנה ענין אחר ובדבר זה עצמו הקדשתי אותם לי, משא"כ בקדושת לויים שלקחתי אותם בפירוש ע"י שנתתים לאהרן כו' וזה נכון לפי ענ"ד: (כה) ולא יעבוד עוד, עבודת משא בפתח אבל חוזר הוא כו'.

וא"כ בושרת את אחיו נכלל גם שיר שהוא משורר אפילו אחר חמישים שנה ולא נתמעט מן ולא יעבוד רק עבודת משא בפתח. והקשה הרמב"ן ע"ז דא"כ בני גרשון ובני מררי שלא הנה פלל בהם עבודה בפתח למה נמנו עד בן חמישים דוקא.

ועוד הקשה קושיות אחרות ופירש הוא שגם לשיר פסול אחר חמישים שנה, ויש מתרצים דברירש"י דבני קהת שהנה עליהם עבודת פתח אחר חמישים היו פשרים לשיר ולנעילה ולטעון עגלות, אבל בני גרשון ומררי דתוף נ' לא הנה להם עבודת פתח רק עגלות ושיר ונעילה, אחר נ' נפסלו מן הפל.

ויש לזה הוכחה מדכתיב שתי פעמי ולא יעבוד אלא דהפתוב מיירי מתרי פתות, דכתיב אחת דהיינו בני קהת יש בהם פסול דהיינו לעבודת משא אבל יש בהם הכשר והיינו ושרת את אחיו לשיר ולטעון עגלות ונעילה, אבל יש פת אחרת דהיינו גרשון ומררי שפלל עבודה לא יעבוד אחר חמישים, פנ"ל בזה: ט (א) בחדש הראשון כו' מפני שהוא גנותן של ישראל והקשו התוס' בפ"ק דקידושין (דף ל"ז): דאי תא במכילתא פרשת בא דתלה הפתוב עבודה בביאת הארץ שלא נתחייבו במדבר אלא בפסח אחד בלבד שעשו בשנה השנית ע"פ הדבור ואם פן מהו גנותן, ותיקצו דזהו הגנות שהנה להם חטא המרגלים שהוצרכו לשהות במדבר ארבעים שנה ולא הנה החיוב לעשות פסח ואילו לא חטאו היו נכנסים מייד, (ז) למה נגרע, א"ל אין קדשים קרבים בטומאה.

קשה הא הם עצמם הקדימו ואמרו אנתנו טמאים ואפ"ה הקשו, ואם פן מה השיב להם שאין קרבים בטומאה, ותו הך קדשים שזכר משה ל"ל דאי בחולין אין איסור טומאה והנה די לומר אין קרב בטומאה דנדאי על הפסח קאמרי ותו דלמה לא הקשו תיקוף יזרק הדם בטהורים, דנדאי הכי קאמרי תחילה אנתנו טמאים כו' למה נגרע דזה סותר את זה, דהם עצמם אמרו שהם טמאים וממילא הם גרועים משאר העם ומאי קושיא שלהם, אלא ע"כ שרצו לומר שיזרוק הדם בטהורים ולמה לא אמרו בפירוש באותו פעם דבר זה.

ותו לשון משה מה יצנה ה' לכם, לשון מה משמע לשון מסופק, ומה הוא הספק, הנה לו לומר אם יצנה ה' לכם דהיינו אם תעשו או לא. ונראה לפרש זה שהם שמעו כבר מפי משה במועדו דפירושו אפילו בטומאה ועכשיו אתה מונע אותנו מלעשותו בטומאה, והנה עתה שמגיע הדבר אלינו למה נגרע מן שאר בני אדם שהתרת, ובנדאי יש חילוק בין דין פסח לשאר קדשים, א"כ גם בנו יש חילוק זה.

אמר משה אין חילוק זה בין פסח לשאר קדשים לפרוש לעגנו טומאה נכון, פי אין סברא לחלק בקדשים, וכיון דפסח הוא בכלל קדשים ואנו קיימא לן סתם אין קדשים קרבין בטומאה משמע אפילו פסח, ומה שקשה לכם מה שהתירתי בטומאה, חילוק אחר יש והיו סבורים שהחילוק הוא לעגנו זריקת הדם שאם הוא בטוהורים ואז יאכל הבשר לטמאים, ומשה חשב בלבו חילוק אחר דהיינו שאם הרוב טמאים אז דוחה את הטומאה, והם חשבו החילוק שזכרנו דיש חילוק בזריקה, ע"ז אמר ואשמעה מה ידבר ה' לכם, דהיינו אינה חילוק הוא אמת מהנהו תרי, והשיב הקב"ה איש איש פי יהיה טמא כו' דהיינו יחידים, ע"כ אמר ככל איש איש להורות דבשל רבים מייירי ולא ביחידים אז אין הטומאה נדחית אלא יעשו פסח שני וממילא גדע שמה שהתירתי לעיל היינו ברוב ישראל.

זה נ"ל כפתור ופרח בס"ד: (י) או בדרך רחוקה כו' אלא שהיה חוץ לאסקופת העזרה. היינו כר"א דמפרש הפסוק אפי' היה אפשר לבא ולא בא עושה פסח שני, וכן איתא בפרק מי שהיה טמא (דף צ"ג) דאפילו הזיד בראשון חייב בשני ולא כר"ע דמפרש דרך רחוקה כל שלא אפשר לבא לשם בעת שחייטת הפסח, וקשה על ר"א מאי שנא מחגיגה דיש לה תשלומין כל שבועה והיינו למי שהיה לו אונס אבל לא, על מזיד וא"כ פאן שהיה לו אפשר לבא ולא בא למה יש לו תשלומין ונראה דהאי תנא ס"ל דשני לא הנה תשלומין דראשון אלא רגל בפני עצמו כדס"ל לרבי בפרק מי שהיה טמא (שם).

ועל פי זה נראה לתרץ מ"ש רש"י אחר זה פסח שני יש לו דין אחר מפסח ראשון לעגנו שפותר להיות בבית אחד חמץ ומצה כו', שבנה יש טעם למה הוא רגל בפני עצמו לפי שיש לו דינים אחרים, וא"כ לא תקשה למה חייב בשני אפי' אם היה יכול לבא דזהו מזיד ואפ"ה חייב בשני: י (י) אני ה' אלהיכם מפאן למדנו כו'.

פירוש פיון שיש פאן מלכיות עם זכרונות ושופרות אף בר"ה אע"ג דלא כתיב שם רק זכרונות ושופרות יליף מבנין אב מפאן דיש עמקו מלכיות ג"כ, (יא) בחדש השני, נמצאת אתה אומר י"ב חדש חסר י' ימים כו'.

איני יודע מה מלמדנו רש"י בזה, ונראה ליישב דקשה במ"ש לעיל או ימים בהאריף העגנו כו' והיינו שנה, והיכן מצינו שחנו שנים עשר חודש, דחגיגה הארובה יותר היא פאן בחורב עד מדבר פארן וזה לא היה שנה שלימה, דבר"ח סיון של שנה ראשונה התחילה החגיגה ובפעשים באייר בשנה השנית נסעו משם, ומירץ דלא חסרו אלא עשרה ימים וכיון דרובו של אייר היתה החגיגה עדיין הנה פאילו היתה כל אותו חודש ונחשב לשנה שלימה: (יב) במדבר פארן, קברות התאנה כו' מתרץ בזה דבפרשת מסעי חשיב שם נסיעה ממדבר סיני, חנו בקברות התאנה: (ל) אל ארצי ואל מולדתי, אם בשביל נכסי כו'.

קשה על, יתרו גר צדק מה חשב בדעתו להניח קדושת א"י בשביל נכסי ח"ל שהם חולין ובפרט שהבטיחו משה ליתן לו מטובתא"י. ותו קשה במ"ש פי אם אל ארצי, האי אם הוא מיותר פי די לו לומר פי אל ארצי.

ותו ל"ל פעם שנית אלה בפסוק זה ונראה דיתרו נתפנין בנדאי שאהיה אצלכם בא"י אלא שקודם לזה אלה אל ארצי ומולדתי למפור שם נכסי ולהתראות עם משפחתי ואח"כ

אָשׁוּב הִנֵּה, וְעַ"כ אָמַר שְׁנִית אֶלֶף לְהוֹרוֹת לֹא אֶלֶף כִּי אִם כּו', דְּזָהוּ דְרָף תַּנְאֵי דָאֵם אֶלֶף תַּחֲזִילָה אֶל אַרְצֵי כּו', הַשִּׁיב לּוֹ מִשָּׁה אֶל נָא תַעֲזֹב אֲנֹתָנוּ, הַאִי נָא הוּא לְשׁוֹן עֲכָשְׁיוֹ פְּתַרְגוּמוֹ כְּעוֹ, דְּהֵינּוּ שְׁעֲכָשְׁיוֹ תִּיכַף אֶל תַּעֲזֹבְנוּ, כִּי אַתָּה יַדְעַת חֲנוּתָנוּ בְּמִדְבַר דְּהֵינּוּ שְׁלֹא הֵינּוּ בְּמִקּוּם יָשׁוּב וְלֹא הִיָּה סֶדֶר בֵּינֵינוּ, וְרַמְזוּ עַל עֲנִין הַדֵּינִים כַּמ"ש בַּפ' יִתְרוֹ שְׁנָתָן יִתְרוֹ עֲצָה לְמִשָּׁה, וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינִים שְׁדַבְרֵיהָ נִתְקַבְּלוּ עָלֵינוּ כֵּן תִּהְיֶה עוֹד לְעֵתִיד לַע"ע כ"ז שְׁאִין אָנוּ מְגוֹשְׁבִים עַדִּין.

נִמְצָא לַפ"ז דְּהַאִי וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינִים הֵינּוּ לְשׁוֹן עֶבֶר וְגַם לְשׁוֹן עֵתִיד כְּמוֹ שְׁזַכְּרָנוּ, אֶלֶף שְׁלִפִי פִירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן הִנֵּה לְשׁוֹן עֶבֶר לְחוּד וּלְפִירוּשׁ הַשְּׁנִי הִנֵּה גַם לְעֵתִיד, וּלְפִירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן פִּירֵשׁ"י אִין נָא אֶלֶף לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה, אֲבָל לְפִירוּשׁ הַשְּׁנִי הִנֵּה נָא לְשׁוֹן וְעַדִּין צָרִיף לְתַרְץ מָה הוֹסִיף מִשָּׁה בְּתִשְׁבָּה שְׁנִיָּה שְׁאֲמַר וְהִיָּה הַטּוֹב הַהוּא הָא פְּכַר הַבְּטִיחוֹ כֵּן וְלֹא שָׁמַע לּוֹ יִתְרוֹ וּמָה יִתֵּן וּמָה יוֹסִיף לּוֹ עֲכָשְׁיוֹ.

וְנִרְאֶה שְׁתַּחֲזִילָה הַבְּטִיחוֹ שְׁאֲנַחְנוּ נִתֵּן לָהּ מִמָּה שֶׁהֵטִיב אֶת יִשְׂרָאֵל, וְעַ"כ סִיִּים כִּי ה' דָּבַר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל, כְּסָבוֹר יִתְרוֹ מִמִּילָא לֹא יִהְיֶה לּוֹ הַטָּבָה מִן הַקַּב"ה רַק שְׁיִשְׁרָאֵל יִתְנוּ לּוֹ מִשְׁלָהֶם, וְע"ז לֹא הוֹסִיף יִתְרוֹ וְאָמַר לּוֹ מִשָּׁה וְהִיָּה כִּי תֵלֶף וְהִיָּה הַטּוֹב אֲשֶׁר יֵיטִיב ה' עִמָּנוּ, כָּלֵל יִתְרוֹ עִם יִשְׂרָאֵל שְׁגַם לִיתְרוֹ יִהְיֶה חֵלֶק בְּאַרְצָךְ כַּמ"ש הַרְמַב"ן בְּשֵׁם רִוּשְׁלִמִי, בְּנֵי קִינֵי חוֹתָן מִשָּׁה מְבִיאִין בְּכוֹרִים וְקוֹרִין, נִמְצָא שְׁלֹא כְּמוֹ שְׁאֲתָה סָבוֹר שְׁלֹא יִהְיֶה לָהּ מִן הַקַּב"ה, וּמָה שְׁאֲמַרְתִּי ה' דָּבַר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל הַכְּנוּנָה בְּזָה שְׁאֲנַחְנוּ נוֹסִיף לָהּ מִשְׁלָנוּ דְּהֵינּוּ דְּנִשְׁנָה שֶׁל רִיחֹו שְׁהִיא שֶׁל יִשְׂרָאֵל רַק שְׁבִינְתִיִּים נִתְנוּהוּ לִיתְרוֹ כַּפִּירֵשׁ"י וְלִפִּי זֶה נִיחָא מָה שְׁקִשָּׁה עַל מָה שְׁפִירֵשׁ"י אַח"כ מָה הַטּוֹבָה הֵטִיבוּ לּוֹ, מָה זֶה קִשְׁיָא וְנָאִי יוֹכְלוּ לְעֲשׂוֹת טוֹבָה שְׁיִתְנוּ לּוֹ אִיזָה חֵלֶק בְּאַרְצָךְ.

וְתוֹ לְמָה לֹא הִקְשָׁה כֵּן עַל מ"ש תַּחֲזִילָה וְהַטְּבָנוּ לָהּ, וְלִפִּי דְרַכְּנוּ נִיחָא דְכָאן מִיִּירֵי בְּחֵלֶק שְׁמַגִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל וְאַפ"ה יוֹסִיפוּ לּוֹ יִשְׂרָאֵל מִשְׁלָהֶם, מָהוּ זֶה, וּמִתְרַץ שְׁזָהוּ דְּנִשְׁנָה שֶׁל רִיחֹו שְׁנִתְנָה לִיתְרוֹ לִפִּי שְׁעָה וְאַח"כ יִהְיֶה לְחֵלֶק מִי שְׁיִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּגְבוּלוֹ: (לג) וְאַרְוֹן בְּרִית ה' גו', זֶהוּ הָאָרוֹן הַיּוֹצֵא עִמָּהֶם לְמִלְחָמָה.

פִּירוּשׁ שְׁנֵי אַרְוֹנוֹת הָיוּ לָהֶם, הָאֶחָד שְׁעֲשֶׂה מִשָּׁה כַּמ"ש וְאַעֲשֶׂ אַרְוֹן עֵץ, וְהוּא יוֹצֵא עִמָּהֶם לְמִלְחָמָה, הַשְּׁנִי שְׁעֲשֶׂה בְּצִלְאֵל וְכוּ הָיוּ מְוַנְחִים לְוַחֲוֹת שְׁנִיּוֹת בֵּין לר' מְאִיר בֵּין לר' יְהוּדָה בַּפ"ק דַּב"ב (דף י"ד) וְל"פ אֶלֶף בְּשִׁבְרֵי לְוַחֲוֹת דַּלְר"מ הָיוּ בְּשֶׁל מִשָּׁה וְלר"י הָיוּ עִם הַשְּׁנִיּוֹת בְּשֶׁל בְּצִלְאֵל, וְהִיָּה תְּמִיד בְּתוֹף הַמַּחְנוֹת לֹא יֵצֵא עִמָּהֶם לְמִלְחָמָה אֶלֶף בִּימֵי עַלִי וְנִעֲנָשׁוּ עָלָיו שְׁנִשְׁבָּה.

וְקִשָּׁה הִלֵּא הַלְוַחֲוֹת שְׁנִיּוֹת הָיוּ בְּאַרְוֹן שְׁעֲשֶׂה מִשָּׁה כְּדִלְקָמָן פְּרִשְׁתָּ עַקֵּב, וּי"ל דְּאַחַר שְׁנִעֲשֶׂה שֶׁל בְּצִלְאֵל לְקַחוּ הַשְּׁנִיּוֹת מִן שֶׁל מִשָּׁה וְהִנְיַחוּם בְּשֶׁל בְּצִלְאֵל, וּפְלִיגֵי ר"מ וְר"י בְּשִׁבְרֵי לְוַחֲוֹת דַּלְר"מ נִשְׁאַרוּ בְּשֶׁל מִשָּׁה וְלר' יְהוּדָה נִתְנוּם יַחַד בְּשֶׁל בְּצִלְאֵל עִם הַשְּׁנִיּוֹת, כ"כ הַרְא"ם.

וּמִמִּילָא מ"ש רש"י כָּאן שְׁשִׁבְרֵי לְוַחֲוֹת הָיוּ בְּשֶׁל מִשָּׁה הֵינּוּ אֵלִיבָא דַּר"מ דַּס"ל שְׁנִשְׁאַרוּ שְׁם שְׁבְרֵי לְוַחֲוֹת בְּאַרְוֹן שֶׁל מִשָּׁה: (לָה) וְיִהִי בְּנִסְוֵעַ הָאָרוֹן עֲשֶׂה לָהֶם סִמְנִיּוֹת כּו' עֲנִין סִמְנִים אֵלּוּ כְּתַב רש"ל בְּפָרֶק כָּל כְּתָבִי, בַּפִּירֵשׁ"י מְדוּיָק רְאִיתִי כְּתוּב כָּף נו"ן הַפּוֹכָה

ויהי בנסוע הארון וע"ז סומכין הנקדנים לעשות ב' נונין אחת קודם ויהי בנסוע ואחת אחריה.

אבל במדויקים לא ראיתי, וקרוב בעיני, שפסולה לפי מה דפסלינו בקסר ויתר אפי' אות אחת לכתחילה לכ"ע אסור, והסימנין שנאמרו פאן ר"ל שעשה פרשה לפנייה ולאחריה וזה הציור של נו"ן הפוכה תלמיד טועה הגיה נ"ל עכ"ל.

ורבים חולקים עליו ומביאים ראיה מן הזוהר בפרשת בהעלותה שמביא נוני"ן הפוכין אלו, וכן בספר בעל הטורים, ויש חילוקים בענין היפוך הנוני"ן איזה הם וגם הנונין שהם בקצת ס"ת בפני עצמן הפוכין דהיינו אחת קודם ויהי בנסוע ואחת אחר אלפי ישראל, ומהר"ם מלובלין חיבר תשובה ע"ז שכל ההיפוכים פשרים: יא (ה) אשר נאכל במצרים חנם כו' בלא מצות.

דא"ל בחנם בלא נתינת מעות, דהא מה שהתרעמו צריף שתאמר שעכשיו אינו בחנם אלא צריף לתת דמים והא באמת היה להם המון ג"כ בחנם, אלא על המצות שלא היו צריכים לעשות מצות כדי שיירד המון פדכתיב הנני ממטיר לכם כו' הילף בתורתו אם לא..

וע"ד הפשט היה נ"ל לפרש דחנם היינו שבלאו הכי היו שבעים מצד, אכילות אחרות כדי שבעם, נמצא שמה שאוכל אח"כ הוא בחנם. ואגב נתרץ מה שקשה שהתחיל מי אכלנו בשר וסיים בדגה ובקשואים כו', אלא דה"ק במצרים אכלנו רבוי דגים כ"כ דמה שאכלנו בתחילת הסעודה היה כדי להשביע ולא היינו צריכים לקינוח סעודה ואח"כ אכלנו עוד דגים אחרים בחנם פי לא היינו צריכים להם רק ע"י קינוח סעודה אפלגום, וזהו שאמר את הקשואים פירוש שאכלנו הדגה מחמת הקשואים דהיינו קינוח סעודה ואח"כ באכילת בשר שרגילים אחר הדגים לא יכלנו לאכול מחמת רבוי השובע, והקנוח לא מהני ועכשיו מי יאכלנו בשר אפילו בלא קינוח סעודה, וע"כ אמרו ונפשנו יבשה, פירוש התרגום תאבה, פירוש שאנו תאבים לאכול וא"צ לקינוח סעודה אלא, שאין כל לאכול, אפילו הבשר שבמצרים לא אכלנו אותו ואפילו קינוח לא היה מועיל מרוב השובע כנ"ל בזה.

ואף שאין דרכי בחבור זה רק ביאור דברי רש"י מ"מ העתקתי פה מחלק דרש שלי לרוב פשיטותו ולתרץ הקושיות: (י) בוכה למשפחותיו כו' על עסקי משפחות של עריות. רבים מבקשים לתת טעם למה נעשה זה עכשיו דוקא ולא קודם.

וי"מ שהמן היה מגלה ענין הזנות, פי מי שהיה ממזר נמצא חלק מן שלו, אצל אביו באמת ולא בחלק שסובר שהוא אביו. ולי נראה לדקדק עוד מ"ש וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו למה תלה הדבר תחילה בשמיעת משה אלא היה לו לומר ויבכו העם למשפחותיו וישמע משה.

ונראה לתרץ דמצינו בגמרא חולין (דף ק"ט): ובפיוט שכל מה שאסר לנו הקב"ה יש לנו מן האיסור היתר פגון נגד אשת איש יפת תואר נגד דם נדה דם בתולים נגד בשר בחלב כחל, ושמעתי מפי חותני הגאון מהר"ר יואל ז"ל (בעל הב"ח) דהיינו להשקיט יצרו של אדם שלא יתאנה לטענם טעם שיש באיסור, ע"כ הורה לו הקב"ה מין מאותו

איסור בקיטור ולא יתאנה עוד לאיסור ובזה נראה שראו העם שנתן הקב"ה במו פל הטעמים שהם מתאנים כדי להשקיט דעתם בכל גונני והנה הם היו מתאנים לטעום טעם ביאת עריות ולא שקטה נפשם בביאות הקיטור, וע"כ אמרו דרך רמז מי יאכילנו בשר, הדי.

אכילה לשון ביאה כמו אכלה ומחטה פיה, ונתנתם הנה לבשר פלומר משפחתם שהם בשרם, וסמך הפתוב לזה ענין המן שהיה בו כל הטעמים כה, היו מתאנים לידע טעם ביאות האסורות, ואמרוהו דרך רמז מי יאכילנו בשר, ואמר הפתוב דבר זה שפוננתם הנה שיהיה כמו במו לידע כל הטעמים, וע"כ אמר איש לפתח אהלו דהיגנו שראה זה את זה והתאוו זה לזה ובכו.

ע"כ אמר הפתוב ויחר אף ה' מאד, שהבין מאמרם מי יאכילנו בשר, אבל משה לא הבין בזה אלא כפשוטו רק אחר שראה שבכו איש לפתח אהלו הרגיש שהתאוו זה לזה ע"כ אמר ובעיני משה רע, פירוש שלא הבין מחשבתם רק אחר שראה בעיניו שבוכים בפתיחי אהליהם דוקא, כנ"ל נכון: (טו) ואם פכה את עשה לי תשש פחו של משה כו'.

מקשים הא קאי על הקב"ה, ויש מתרצים דהיה לו למשה לומר אתה אלא שלא היה בו פח לומר אלא את, וזה שיבוש. ויש לפרש דאת אינו דבוק אל פכה וראייה דיש פסיק בין פכה לאת, וא"כ ה"ק ואם פכה פאשר אתה מראה לי אז את עושה לי, פירוש שאני אהיה פנקבה ועלי יאמר לשון את שאהיה פנקבה.

והנכון נראה דהא אין בהקב"ה מצד עצמו ח"ו לומר שיש שינוי בכחו אלא לענין השפעה שמשפיע לתת טובה לבני אדם, וזה תלוי בהמקבלים דהיגנו אם הם צדיקים אז הם מוסיפים פח וגבורה לענין, שהקב"ה יוכל להשפיע ואין לו מעצור מצד מדת הדין, משא"כ פשאינם זוכים אז מחלישים פח ההשפעה של רחמים מצד מדת הדין, וא"כ שפח ההשפעה מלמעלה תלויה בכח המקבלים, ע"כ אמר פאן שתש פחו של משה, ובזה נחלש ג"כ הפח של מעלה ולא יוכל להשפיע למטה כפיכחול שתש פח של מעלה מחמת פח של משה מלמטה שניתש וזה תלוי בזה.

כן הוא נכון: ואל אראה ברעתי, ברעתם הנה לו לכתוב אלא שפינה הפתוב וזה אחד מתקוני סופרים כו'. איני יודע למה לא נכתב ברעתם מה ריעותא יש בזה הלא גם אסתר אמרה בזה וראיתי באבדן מולדתי.

ובאמת יש פאן געלם מעין כל דברי המפרשים רש"י באיוב (ל"ב) וז"ל וירשיעו את איוב, זה אחד מן המקראות שתקנו סופרים את לשון הפתוב וירשיעו את המקום בשתיקתם הנה לו לכתוב אלא שפינה הפתוב, וכן ואל אראה ברעתי ברעתי הנה לו לכתוב אלא שפינה הפתוב כו' עכ"ל, הרי לפניך שפאן יש ט"ס הדי ברעתם אלא צ"ל ברעתי דהיגנו שרעה בעיני הקב"ה באבדן של ישראל ח"ו: (יז) וירדתי, זו אחת מעשר רידות דקשה ל"ל וירדתי, אל הפוננה דמצינו בחורבן ירושלים בסילוק שכינה דעשר עליות עלתה מלמטה למעלה, ממילא בתחילה פשירדה למטה היו עשר רידות, וזו היא הפוננה של עשר רידות עד שבאה למטה לכבודן של ישראל, כנ"ל (כב) הצאן ובקר ישחט כו' הכל כמשמעו יש לתמוה, מ"ש שהנה ר"ע דורש משמע דעכ"פ הנה לו אינה

דְּרִשָּׁה וְלֹא כְּמִשְׁמָעוֹ, וְתוֹ דְּהִיאָה עָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לֹּמֵר כֵּן וְכִמוֹ שֶׁהִקְשָׁה ע"ז ר' שְׁמַעוֹן.

וּנ"ל דְּגַם ר"ע הֵיךְ לוֹ דְּרִשָּׁה אֲלֵא שֶׁהִדְרִשָּׁה הִיא פְּשוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא וְהֵינּוּ בְּדֶרֶךְ זֶה, דְּבִדּוֹדָי אֵין לִיחֶסֶס שׁוּם חֶסְרוֹן יְכוּלֵת ח"ו בְּיַד הַקב"ה, אֲלֵא יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵם תְּלוּיִים בְּבְרִיאָה שֶׁבְּרָא הַקב"ה בְּשַׁעַת בְּרִיאַת עוֹלָם, וַיֵּשׁ לְפַעֲמִים שְׂאִינָם בְּבְרִיאָה הֶרְאֵנוּהָ אֲלֵא שְׂצָרִיף לָהֶם בְּרִיאָה חֲדָשָׁה כְּמֵאֲמַר הַפְּתוּב וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה', וְחָשַׁב מֹשֶׁה שְׂאִין מִסְפִּיק לְשֵׁשׁ מְאוֹת אֶלֶף וְאֶכְלוּ חוֹדֶשׁ, דְּבָר זֶה לֹא יִסְפִּיק מִן הַבְּהֻמוֹת שֶׁכָּבֵר נִבְרָאוּ אִם לֹא שֶׁתִּקַּח מִן כָּל הָעוֹלָם בְּהֻמוֹת שֶׁלָּהֶם וּתְבִיאֵם, לְכָאן אֲלֵא צָרִיף בְּזֶה לְבְרִיאָה חֲדָשָׁה וְהַקב"ה לֹא יִבְרָא בְּרִיָּה חֲדָשָׁה בְּשִׁבְלֵי אֱלוֹ הַחוּטָאִים הַמְכֻוּנִים לְמָרוֹד בַּהַקב"ה.

ע"ז הַשִּׁיב לוֹ הַשִּׁי"ת הֵיךְ ה' תִּקְצֹר, פִּירוּשׁ גַּם מֵה שֶׁנִּבְרָא כְּבָר, הוּא רַב מְאוֹד וְנִי לְהִסְפִּיק לָהֶם, וְכ"ז שֶׁפִּיר אֹמֵר הֵיךְ ה' תִּקְצֹר לֹא אָמַר תִּתְחַסֵּר אֲלֵא דְמַה שֶׁבָּא מִיַּד ה' בְּבְרִיאָה רֵאשׁוֹנָה לֹא קִצְרָה מְהִיּוֹת בָּהּ דִּי לְהִסְפִּיק לְכָל בְּאֵי עוֹלָם שְׂיֵאכְלוּ בְּיַחַד בְּפַעַם אַחַת וְזִמְן הַרְבֵּה וּא"צ לְבְרִיאָה חֲדָשָׁה.

ע"כ סִיִּים וְאָמַר עֲתָה תִרְאֶה הִיקְרָה דְּבָרִי, פִּירוּשׁ עֲתָה שְׂאִין אֲלֵא בְּרִיאָה רֵאשׁוֹנָה תִרְאֶה שְׂיִקְרָה דְּבָרִי וַיְהִיָּה דִּי. וּר' שְׁמַעוֹן לֹא דָרַשׁ כְּמוֹתוֹ כִּי אֶפְּלוּ לְפִי מֵה שֶׁפִּירְשָׁנוּ יֵשׁ חֶסֶט בְּיַד מֹשֶׁה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ זֹאת שְׂיֵשׁ חֶסְרוֹן בְּבְרִיאָה שֶׁלֹּא דִּי לָהֶם בְּרִיאָה רֵאשׁוֹנָה.

כַּנ"ל נִכּוֹן בְּזֶה בַּס"ד: (כו) וְהֵמָּה בְּפְתוּבִים כּו' שְׁבַעִים וּשְׁתַּיִם פְּתָקִין בַּס"ק"מ הָעֲתִיתִּי וְנ"ל, וּא"ת לְמָה הִנְצַרְתָּ לַע"ב פְּתָקִין לֹא הֵיךְ לִיטוֹל רַק י"ב וְלִכְתוּב עַל עֲשָׂרָה שֵׁשׁ שֵׁשׁ זְקָנִים וְעַל שְׁתַּיִם חֲמֵשֶׁה זְקָנִים וְכָל נְשִׂיא יִקַּח פְּתָק וּמִי שְׂיַעֲלֶה בְּיָדוֹ פְּתָק שֶׁל חֲמֵשֶׁה לֹא יִבְרֹךְ מִשְׁבָּט שֶׁלוֹ רַק ה' זְקָנִים.

וְשָׂמָא י"ל א"כ אוֹתוֹ שְׁבַט שְׂיַעֲלֶה בְּיָדוֹ ה' יְהִיָּה גְּנָאִי לְכָל הַשְּׁבַט אֲבָל עֲכָשְׁיוֹ לֹא נִתְבַּהֵר רַק אוֹתוֹ זְקָן לַחֹד שְׁנַטְל פְּתָק חֶלֶק ע"כ וְלִי נִרְאֶה לְתַרְץ דְּכָל מִי שְׂיֵשׁ לוֹ זְכוּת בְּפְתָק שֶׁלוֹ צָרִיף שְׂיַהֲיָה נִכְתָּב בְּאוֹתוֹ פְּתָק מֵהוּ הַזְכוּת, כְּגוֹן לַעֲלִיל בְּפִרְשַׁת נְשִׂא לַעֲנִין פְּדִיוֹן בֶּן לֹוי כְּתוּב בְּפִירוּשׁ בְּפְתָק שֶׁלוֹ בֶּן לֹוי, וְכֵן כָּאן שְׂצָרִיף שְׂיַהֲיָה כְּתוּב בְּפְתָק שֶׁלוֹ הַזְכוּת דְּהֵינּוּ זְקָן, וְאִם לֹא יְהִי רַק י"ב פְּתָקִין יְהִיָּה כְּתוּב בְּכָתָב שֵׁשׁהּ וְתוֹ לֹא, וְאֵין מְפֻרָסִם מֵהוּ שֵׁשׁהּ לֵאמֹר עֲנִין הוּא.

וְעִי"ל אֵילוֹ הֵיךְ כָּל נְשִׂיא נוֹטֵל פְּתָק אֵין שְׂיַיָּה לֹמֵר עַל מִי שְׁנַטְל פְּתָק שֶׁל ה' לֹא חֶפֶץ הַמְּקוֹם בָּהּ הָא וְדָאֵי עַכ"פ חֶפֶץ ה' בְּשִׁבְטוֹ אֲלֵא שְׂאִין לוֹ אֲלֵא ה' וְעַל אֱלוֹ ה' חֶפֶץ הַמְּקוֹם בָּהֶם, וְזֶה נִרְאֶה נִכּוֹן: עוֹד הָעֲתִיתִּי שֶׁם בַּסְּפָר הַנִּזְכָּר, וְהִקְשָׁה ה"ר יוֹסֵף פֶּהֶן עֲדִיין יֵשׁ קִנְיָה בְּדָבָר שְׂמִי שְׂיַכְנִיס יָדוֹ תַחֲזִילָה מִסְבָּרָא יַעֲלֶה בְּיָדוֹ זְקָן שֶׁהוּא הָרוּב וְתִירְץ ה"ר שְׁמִשׁוֹן בֵּר, שְׁמִשׁוֹן דְּכִמוֹ כֵּן יוֹכְלוּ לֹמֵר לְאַחֲרִים מִסְבָּרָא שְׂמִן הַשְּׁבַעִים שְׁנַטְלוּ תַחֲזִילָה יַעֲלוּ לְפָחוֹת לְשָׁנִים מֵהֶם פְּתָקִי הַחֲלָקִים אֲלֵא שְׁבַחַר בָּהֶם הַמְּקוֹם, וּמִקְשָׁה בִירוּשְׁלָמִי שִׁמ"מ יְכוּלִים לֹמֵר כֵּינּוּן שְׂהֶאֱנָשִׁים הֵיךְ רַק ע"ב וְהַפְּתָקִין הֵיךְ ע"ב עַכ"פ שְׂיִטְלוּ ב' חֶלֶק וּא"כ אֵין זֶה רֵאשִׁיָּה שֶׁלֹּא חֶפֶץ בּוֹ הַמְּקוֹם, וְתִירְץ שֶׁם שְׂהִי ע"ד פְּתָקִין ע"ב זְקָן וּב' חֶלֶק עַכ"ל.

ועי"ל בפרשת נשא לעגן פדיון בכור עם בן לוי: יב (א) האשה הפשית, מגיד שהפל מודים בנפיה כו' יש פאן בדברי רש"י אלו ומה שגזפר אח"כ בדברי מקום שצריך ביאור, תחילה פירש שהפל מודים בנפיה ואח"כ פירש מפני עין הרע.

ויש דוחקים לומר שמ"ש תחילה הוא ע"פ המדרש והשני לפי פשוטו, ואין זה נכון כלל. ותו במ"ש פושית גימטריא כו' מה לו לרש"י להביא גמטריאות שלא לצורך הפשט ותו דאח"כ מרשים רש"י על אודות האשה והוא בפסוק קודם הפושית.

ותו דמרשים כי אשה כושית לקח ואח"כ חוזר ומרשים האשה הכושית ואח"כ מרשים שנית כי אשה כושית לקח ונראה לפירוש תחילה ביאור דברי רש"י מה קשה לו בפסוק זה ואח"כ פוננת הכתוב תחילה מרשים רש"י האשה הפושית, דקשה ל"ל, ובפרט ה"א של האשה וה"א של הפושית, ומתרגם תחילה דה"א דהכושית דמשמע הידועה ובמה היא ידועה ע"כ שהיו כל עולם מודים בנפיה כדרך שמודים בשחרות הפושי, ע"כ נכתב ה"א הידיעה בכושית, וכדי של"ת דילמא על הפושית לבד אמר ה"א הידיעה לומר שהפל היו מודים בשחרורית שלה, ע"כ אמר דכושית בגימטריא פת מראה.

אח"כ מקשה על הכתוב עצמו מה לי תועלת שהיתה יפת מראה מאי נ"מ מזה, לזה אמר על אודות האשה דמורה על עגן אישות דהנפרשה ממנו אע"פ שהיתה יפה מאד, אח"כ מתרגם מ"ש כי אשה כושית דבא לשבחה גם במעשיה הנה לה מעלה.

אחר זה מתרגם ה"א דהאשה כי היכא דאשה כושית פתיב בלא ה"א ה"נ ל"ל ה"א דהאשה. ומתרגם דל"ת דהנה שונא אותה אע"פ שהיתה יפה מאד מפל מקום יש אדם שונא את אשתו אע"פ שהיא יפה כי היכי דאין טעם באהבה ה"נ בשנאה, לזה אמר האשה בה"א שהיתה ידועה שהיתה אהובה וקרו לה כושית מפני עין הרע כדרך שאדם קורא לבנו פושי מפני אהבה: ונבאר פוננת הכתוב לפ"ז, דאיתא ס"פ בתרא דגיטין (דף צ') דפליגי ב"ש וב"ה ור"ע דב"ש ס"ל דלא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה דבר ערוה שצאמר ערות דבר, וב"ה ס"ל אפ"י הקדיחה תבשילו, ורע"ק ס"ל אפ"י מצא אחרת נאה הימנה, ואח"כ אמר בגמרא כי שונא שלח ר' יהודה אומר אם שנאת שלח.

וע"כ בא הכתוב לשלול פאן כל דיני הגירושין שזכרנו, תחילה אמר שפא, כרע"ק שאם מצא אחרת נאה הימנה, לז"א כשם שהפל מודים בכושי כו', אח"כ אמר שפא כב"ש דאמר שימצא בה עבירה, לזה אמר כי אשה פושית כו' שהיתה צדקת אח"כ אמר שפא הנה שונא וכדברי ר' יהודה לזה אמר שהיתה אהובה ושמורה מעין הרע, אח"כ אמר טעם מבחוז דשפא פירש ממנה בשביל נפיה שלא ידבק בהנאה של עוה"ז ויגרר אחריה תמיד, לזה אמר כי אשה כושית לקח, פירוש מתחילה מאי קסבר שלקח אשה יפה ועתה מאי קסבר שגירשה נמצא שלא הנה שום טעם בגירושין אלא שפובר שאיש קדוש כמו משה פרוש מהאשה מצד הנבואה שבו לזה אמרו הלא גם בנו דבר ה' (ז) פה אל פה, אמרתי לו לפרוש מן האשה, הקשה רש"ל דבפרק ר' עקיבא שבת דף פ"ז), איתא דמה שעשה משה מדעתו פרוש מן האשה והסכים הקב"ה על ידו מנלן דכתיב אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה עמו עמדי ואית דאמרי פה אל פה אדבר וא"כ קשה על רש"י דכ"ל שני הלימודים עשה מהם לימוד אחד וזה דלא כמאן.

ונ"ל תרץ דרש"י הוקשה לו קושיות התוס' דלשם, דמגלו שהיתה הספמה דילמא הנה ציווי גמור, תרץ ר"ת שם מה שתירץ, ורש"י ניחא ליה בדרף זה, דבפסוק עצמו מוכח שהנה שם ציווי גם הספמה דהיינו בפסוק פה אל פה אדבר, והיינו פשוטו של פסוק מורה תשובה שהנה שם ציווי על הפרישה, אלא דמגלו שהיתה שם הספמה למשה.

זה נוכל ללמוד מלשון פה אל פה דמשמע שפה של משה הנה תחילה בזה ואח"כ הספיה הקב"ה אל אותו פה. והלשון ראשון שבגמרא למד מן פה אל פה שהנה ציווי של איסור, אלא דהספמה למשה לא משמע ליה מפת לשון פה אל פה אלא יליף ליה מן ואתה פה עמוד עמדי, דקשה תור לשון של ואתה אלא דה"ק דבר זה ואתה עשית מדעתך הנני מספיה ע"ז ע"כ עמוד עמדי.

והלשון השני ס"ל דתנונייהו דהציווי וההספמה ילפינו לה מפסוק פה אל פה כמו שאמרנו, ורש"י מפרש פלישנא קמא, וזה שכתב רש"י אח"כ פאן והיכו אמרתי לו כו', פירוש והיכו היתה הספמה שלא לדעת משה וכמו שכתבתי לפני זה.

ובזה מתורץ עוד למה לי ואתה פה עמוד עמדי שכתב נאמר פה אל פה, אלא ע"כ דחידא לאיסורא, והשני להורות שהיתה דרף הספמה, וא"ל א"כ, ל"ל פה אל פה דהא צריף לה להוכיח למרים ואהרן שבדין פירש מן האשה, כי הם לא ידעו פירוש מאמר ואתה פה עמוד עמדי דקאי על ענין זה עד שגילה הקב"ה עכשיו להם כ"ז נראה נכון מאוד בס"ד: פרשת שלח יג (כ) ה"ש בה עץ, אם יש בהם אדם פשר.

כדי להבין דעת רש"י נקדים מה שאנו מוכרחים דרף כלל בענין זה שיש באמת תמון מה הנה חטא המרגלים בזה שקוראם מוציא דבה הלא כל הדברים אשר אמרו הנה אמת, ואם מפני שאמרו לא נוכל לעלות זה לא הנה בכלל דבת הארץ אלא הדיבור הנה חטא.

וכבר האריך הרמב"ן בזה. ונלע"ד דיש לעיין בדברי משה שאמר וראיתם את הארץ כו' דהיינו שאלה נוספת ואח"כ אמר ה"ש בה עץ בלא ני"ו והול"ל ואם יש בה עץ, וע"ק מ"ט הפסיק לומר הבמחנים כו' בין הטובה היא כו' ובין ה"ש בה עץ הי"ל להסמיך שאלת העצים אחר הטובה היא.

ונראה דה"ש ה"ש בה עץ לא נאמר שאלה נוספת על מ"ש תחלה אלא היא השאלה לחוד וה"ק צאו וראו אחר הארץ והעם כמו שזכרנו, ולא תחשבו שיש עיקר ומתקלית שלי בדברים אלו דהיינו אם יהיה בהם ריעותא אלא הפל תלוי בדובה על הארץ, דהיינו אם ישנו לאדם פשר אז הוא יגין, והם לא השיבו ע"ז העיקר דאם יש בה עץ אלא על הראשונות שהם פיוס דעתם לחוד ולא זו בלבד אלא שאמרו ארץ אוכלת יושביה דהיינו שהארץ אוכלת את היושביה בה, דהצדיקים הם מיישבים את הארץ וארץ זו מכלה את הצדיקים, ובזה באה עליהם העונש על הוצאת דבה על הארץ זהו הנ"ל בס"ד ענין נאה בדבר זה: בכורי ענבים, ימים שהענבים מתבשלים בבכור צ"ע מה הוסיף רש"י יותר ממה שכתב בפסוק בפירוש, וע"ק מה הוא שהוסיף רש"י תיבת ימים ומרשים רק בכורי ענבים, וע"ק שאמר ומן התאנים ומן הרמונים הא לא נזכר בפסוק רק בכורי ענבים תאנה ורמון מאן דכר שמיהו.

וע"ק ניכרתו ל"ל. ונלע"ד דרף נכון היטב בזה, דיש לספק בדברי משה שאמר ולקחתם מפרי הארץ מה דעתו בקד, אם פירושו פרי שנתלש כבר מן הארץ, או אפילו מה שעדיין בארץ אלא שצריך עדיין לארץ דקי"ל בפ' השולח (דף ל"ט) ובהרבה דוכתי כל מה שצריך לארץ בארץ דמי וע"ז אמר והימים ימי בכורי ענבים, פירוש שהיו שם ענבים נטועים בארץ ומתבשלים באותו זמן אלא שלא נגמר עדיין והיו צריכים לארץ, וע"כ אמר מפרי הארץ כלומר אע"פ שהוא פרי מ"מ צריכין עדיין לארץ וזהו בענבים שהיו באותן הימים שהיו עדיין בארץ, אלא שצריכין לארץ, וע"כ היו מסופקים בפירוש דברי משה מפרי הארץ, אם פירושו כבר נתלש מן הארץ ממילא לאו היינו ענבים, או מה שעדיין בארץ קאמר והיינו ענבים כי באותן הימים היו הענבים פן וא"כ איננו מבקש רק ענבים, וע"כ פתב רש"י ימים שהענבים מתבשלים והולכים וצריכין עדיין לגמור הבישול ולא אמר שנתבשלו דהיינו כבר מבושלים וא"כ א"צ לארץ והוי פאילו כבר נתלשו וכשאר פירות תלושים, ולא הנה מקום לשום ספק, אלא כמו שאמרנו שהיו עדיין מתבשלים וצריכין לארץ וע"כ יש ספק איזה פרי אמר אם מה שפבר נתלש דהיינו תאנה ורמון או מפרי שצריך עדיין לארץ והיינו ענבים, ולקחו שניהם, ע"כ אמר ניכרתו משם זמורה, פירוש דצריך פרייה כי עדיין בארץ הנה באותן הימים, ומן התאנים ורמונים, שנתלשו כבר לקחו ג"כ דשמא פירוש השני הוא אמת, ודברי רש"י נכונים דל"ת בכורי ענבים היינו שפבר נתבפרו הענבים וא"כ הוויין בשאר פירות, ויהיה קשה למה לקחו ענבים וגם שאר פירות, אלא הפירוש הוא שהיו עדיין מתבשלים וצריכין לקרקע ולפיכך הוסיף רש"י מלת ימים ללמדנו דל"ת שהיו באמת בכורים שפבר נתלשו, אלא באותן הימים ראויין הענבים להתבשל מידי יום ביום יותר וע"כ נסתפקו, פנ"ל נכון בס"ד, ודבר זה פפתור ופרח להבין אמרי קודש דרש"י: (ל) ויהס פלב, השתיק את פולם צ"ע לסדר דברי רש"י בכאן ונראה לתרץ דתחלה הייתה צעקת פולה וצריך להשתיקם והשתיק את פולם במ"ש וכי זו בלבד וכו', וגמר דבריו באמירת עלה נעלה ועי"ז שתקו העם, אבל המרגלים לא שתקו וצעקו עדיין ואמר לשון המשתיק אגודת אנשים דקורין שי"ט, וזה לא הועיל, להשתיק אותם אלא והאנשים אשר עלו עמו אמרו כו' דהיינו שעמדו במרדם, נמצא סדר לשון רש"י שפיר, דתחלה כתב השתיק את פולם ואמר בלשון שי"ט אלא במה שצעק וכי זו בלבד שתקו ואח"כ רצה להשתיק גם המרגלים אמר לשון שי"ט ולא הועיל וא"ל מנלן לומר פן י"ל דדייק לה מדכתיב ויהס פלב את העם אל משה דהול"ל את העם לחוד והפל בכלל אלא דתרי הוי אחד אל משה והועיל מכלל דאיכא אחריתי דלא עלתה לו והיינו והאנשים אשר עלו כו', פנ"ל נכון בס"ד: (לב) אוכלת יושביה, בקל מקום שעברנו כו' והקב"ה עשה כו'.

מקשים דלמא שקורי משקרי. ולק"מ דא"כ לא היו ישראל מאמינים להם פיון שיהושע וכלב הכחישום וקי"ל תרי דמי למאה, לענן עדות אע"כ שיהושע וכלב ג"כ הודו, לזה אמר שהקב"ה עשה זה לטובה כמו שפסיים רש"י: (לג) וכן היינו בעיניהם, שמענו אומרים נמלים יש בפרמים פאנשים ובגמ' סוטה (דף ל"ה) אמר איפכא דדמו לקמצי וע"כ שרש"י היה לו גירסא אחרת או שמצא פן באיזה מדרש.

והנלע"ד לפרש דברי רש"י בדרף נכון, דקשה יתור בפסוק וכן היינו בעיניהם דהו היינו מיותר דדי לומר וכן בעיניהם אלא ע"כ דכן הוא שהיינו בעינינו פחגבים דהיינו שיודעים

אֲנַחְנוּ אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ אֲנָשִׁים אֲלֵא שְׂאֲנוּ הַשְׁוִינּוּ עֲצֻמְנוּ כְּאִילוּ אֵינְנוּ אֲנָשִׁים אֲלֵא חֲגָבִים מִשָּׂא"כ, בְּנֵי א"י שָׂרְאוּ אֶת הַמְּרַגְלִים לֹא יָדְעוּ כָּלֵל שְׂאֵלוּ אֲנָשִׁים אֲלֵא נְמָלִים.

וע"כ אמר וכן היינו באמת בעיניהם שלא החזיקו אותנו לאנשים אלא נמלים ואמרו שיש שם בכרמים נמלים דומים לאנשים ע"כ לומר לפ"ז נמלים דאילו חגבים דרפם לפרוח על האילנות למעלה במקום שיש להם מה לאכול ולא לילך על הקרקע שאין שם מה לאכול וכיון שראו אותנו הולכים על הארץ א"א לומר שהם חגבים אע"כ נמלים קאמרי שדרפם לילך על הארץ.

וא"כ הפל ניחא דהאי וכן לא קאי אלא על מה שאנחנו השווינו עצמנו לאינם אנשים וכן היינו באמת בעיניהם שחשבו שאנחנו איננו אנשים אלא נמלים. ודבר זה נכון מאד בס"ד לפי גירסת רש"י בכאן: יד (יב) ואורישנו כו וא"ת מה אעשה לשבועת האבות כו' קשה דבפרשת תשא אמר שם ואעשה אותה לגוי גדול ולא פיגרש רש"י כמ"ש כאן ונראה לתרץ דשם י"ל דהוה ואעשה לגוי גדול היינו על מה שאמר ועתה הניחה לי דפירושו שלא תפלל, ועוד סיים שם ואעשה לגוי גדול שעל ידי זה יניח משה מלהתפלל על ישראל אלא שצדקת משה גרמה שאפ"ה התפלל משא"כ כאן שצ"ל דהוה ואעשה כו' מקושר למ"ש קודם לזה אכנו בדבר כו' פדי לתרץ שבועת אבות.

אפתי קשה, פיון דאמר שם פסא של ג' רגלים כו' ה"נ יאמר לו פן. ואפתי יש להקשות מן פ' כי תשא דמביא רש"י שם שאמר משה להקב"ה אם פסא של ג' רגלים אינו יכול לעמוד כו' א"כ מה זכה שאמר כאן הקב"ה ואעשה לגוי גדול פיון שפסא משה זה בתפלת העגל מה נשתנה עכשיו שלא יאמר פן.

וי"מ דמש"ה נקט רש"י שאתה מורעם לומר שאם יבאו ממני יהיו ד' רגלים אני וג' אבות. ואין זה פלוגא דא"כ גם שם היה לומר פן.

ואני אומר מי שהקשה קושיא זאת לא מחקמה שאל זאת דבפרשת כי תשא לא הוזכר שם אלא זכות אבות פמונכר שם ברש"י שכתב ואם אינו נגאלין בזכותן מה אתה אומר ואעשה לגוי גדול אם פסא כו' אבל כאן לא מייגרי מזכות אלא משבועת האבות כמ"ש רש"י וא"ת מה אעשה לשבועת האבות כו', לזה אמר שפיר ואעשה לגוי גדול שאתה מורעם נמצא שהשבועה קיימת אפילו אם יהיו ח"ו פלים בדור ההוא והשבועה תתקיים בזרע משה, ואין שייך פלל כאן אם פסא של ג' רגלים כו' דזה שייך לענין זכות דוקא, ובאמת אילו הוזכר כאן זכות לא היה הקב"ה אומר ואכלם ואעשה לגוי גדול כו'.

ולעיל לא אמר משה אם פסא כו' אלא בתלוי בזכות, ולא תקשה גם לעיל מה יהיה בשבועת האבות דנתקיימה במשה שהוא מורעם אלא שרש"י לא הוצרך להזכירו שם דכאן הוכרח לפרש שהפסוק עצמו מלמד דבר זה מדתלה אותם זה בזה משא"כ לעיל פמו שזכרנו וזה ברור לכל מבין: (יח) ה' ארץ אפים כו' א"ל לצדיקים.

קשה דהא ודאי מפח סברא יש לפרש פן ומה שאל משה, וע"ק מ"ש משה רשעים יאבדו, אבידה מאן דכר שמייה כאן אלא היל"ל למה. נראה שהוא ע"פ מה דאיתא בפ' הפרה (דף נ:.) אר"ש בר נחמני מאי דכתיב ארץ אפים ולא כתיב ארץ ארץ (דמשמע מאריך רוגז וממתין מליפרע).

ואפים משמע שני רצונים אחד של טובה ואחד של רעה) אלא לצדיקים ולרשעים, פירוש לצדיקים אין שקר טוב לאלתר, ולרשעים אין משלם עבירתם לאלתר. וכתבו התוספות בעושי פסין (דף כ"ב) משמע לרשעים להאבידם מן העולם להבא, ובחלק (דף קי"א) משמע לטובה וי"ל פשאין סופן לעשות תשובה הוא לרעה אבל בסופן לעשות תשובה הוא לטובה ועפ"ז יש לפרש דמשה אמר תחלה לצדיקים, פלומר שני רצונים יהיו לצדיקים דאפילו אם יש שני עניני אף על הצדיק אתה מאריך מלהפרע א"ל הקב"ה לא כן אלא הפירוש הוא דחד אף לרשעים.

הדר אמר משה רשעים יאבדו דהינו שברשע עצמו יש שני ארף אף דהינו אחד לטובה ואחד לרעה דהינו להאבידו מן העולם כדברי התוספות ולא יהיה לרשעים אותו שהוא לטובה.

השיב לו הקב"ה סופך להצטרף שיהיה לטובה, וסיים ונקח לשבים לא ינקה לשאין שבים בזה רמז לו התירוץ שכתבו התוס' לחלק גם ברשעים לטובה דהינו בסופן לעשות תשובה אז הוא לטובה.

ונה דבר נכון מאד לפענ"ד: (לב) ופגריכם אתם, פתרגומו. נראה, דקשה דאמר יפלו דכיון שהוא אומר אתם מדבר בנוכח והי"ל לומר תפלו, ע"כ אמר פתרגומו דהינו דילכון, וע"כ אמר שפיר יפלו דקאי על נסתר דהינו פגרים שלכם ואתם במקום שלכם, וא"כ קשה לשון אתם למה נאמר כאן, וע"ז תירץ דקאמר בתחלה על הבנים שיכנסו וצריף לסיים ולומר אבל אתם תמותו, וא"כ ה"ק קרא אל תמותו ואז פגרים שלכם יפלו במדבר, טו (ג) ועשיתם אשה, אין זה ציווי כו' קשה פשיטא שאין זה ציווי דהא מפרש את"כ לפלא נדר, ותו במ"ש לפלא נדר או נדבה מה חידוש רש"י בזה על הפסוק, ותו למה היפך רש"י לפרש ריח ניחוח קודם לפלא נדר, ותו במ"ש והקריב המקריב תקריבו נסכים כו' מה תיקן רש"י בהאי תקריבו ונראה דהנה מקום לטעות בדרף אחר דאדרבה העולה והנבחר הם ציווי והנדר הוא מרצון טוב לעשות ריח ניחוח לה'.

דהינו אם הוא בנדבה של כל השנה. הן בנדבה של מועדיכם הוא נודר לעשות ריח ניחוח, וא"כ לא הנה לפלא נדר דבוק עם או בנדבה שאחריו דרף או זה או זה, אלא לפלא, נדר קאי אמתרונניהו דהינו הן בנדבה שמביא בחול הן בנדבה שמביא ביו"ט הוא נודר לעשות ריח ניחוח, ויש סיוע לזה מדאמר בנדבה בבי"ת.

ע"כ אני אומר לה מהו הריח הניחוח והקריב המקריב, הנסכים זהו הנדר לעשות ריח ניחוח, ממילא לא הונויין הנסכים חוב רק לקיים נדרו לעשות ריח ניחוח ואי לא נדר כן ל"צ נסכים פלל, קמ"ל דכ"ז אינו אלא ועשיתם אשה הוא דבוק עם לפלא נדר, ותלת מילי נינהו ועשיתם כשתרצו לעשות קרבן אשה, הן לפלא נדר הן לנדבה, ולא תדקדק הך בי"ת של בנדבה אלא כמו אם נכתב נדבה והיא חלוקה שנית, או יש חלוקה שלישית שאינו לא נדר ולא נדבה אלא חוב שחיבתתי במקום אחר במועדיכם.

וא"כ דהך נדר הנה כפשוטו שנודר להביא קרבן לא כמו שהיית סובר דקאי על לעשות ריח ניחוח, צ"ל, דהך לעשות קאי על אשה ונהנת ריח הוא אינו, לשון נדר, אלא לשון הקב"ה שאומר לנו שהוא נחת רוח לפני ממילא כל מה שעד הנה הוא דרף רצון ומכאן

ואילך מתחיל החוב דהיינו והקריב המקריב חייב להקריב נסכים, וע"כ הוויין דברי רש"י מסודר יפה וכל דעתו שתחילה הנה הפל רשות והך ריח נוחח אינו לשון נדר ואינו דבוק עם לפלא נדר, וע"כ הקדימו רש"י וכתב נדר או נדבה ואל תטעה מחמת הבי"ת של בנדבה אלא ג' חלוקות הן, א' רשות דרף נדר, או רשות נדבה, או חוב שיש במועד, בכל הנה ג' חייב להקריב נסכים, וזהו שהוסיף רש"י תקריבו נסכים, להורות שזהו חוב וגם בו יש חיוב.

נסכים.

זה הנ"ל נכון מאד בס"ד וראוי להעלות על שלחן רבנו: לב) ויהיו בני ישראל וגו' בגנותן של ישראל קשה דברים אלו סותרים אלו שצמרו פרק כל כתבי (דף קי"ח): אלמלי שצמרו ישראל שבת ראשונה לא הייתה אומה ולשון שולטת בהם שנא' ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וסמיה ליה ויבא עמלק וכאן אמר שצמרו שבת ראשונה וכתב הרא"ם שיש פאן אגדות חלוקות, ולא תיקון בזה, דהא פסוק סותר הוא שלא שצמרו שבת ראשונה, ויש מחלקין בשמירה דלא שצמרו רק במאי ביה מיתה כי ה"א, אבל לא שצמרו במאי דלית ביה מיתה.

ואין זה נכון דבשניהם נאמר לשון שצמרו. ונראה לתרץ ע"פ מה דכתבו התוס' בפ' יש נוטלין (דף קי"ט) דמעשה המקושש היה בתחלת ארבעים מיד אחר מעשה מרגלים דצמרו במדרש דלשם שמים נתפנון שהיו אומרים ישראל פינן שנגזר עליהם שלא יפנסו לתרץ ממעשה מרגלים שוב אין מחוייבים במצות עמד וחילל שבת כדי שיהרג וייראו אחרים עכ"ל.

ועפ"ז ניחא פאן דקשה ל"ל ויהיו בני ישראל במדבר, אלא דה"ק אחר מעשה מרגלים נעשו ישראל הפקר כמדבר דבכמה דוכתי דרשינן מדבר דמורה על הפקר, וה"נ נהגו הפקר במצות ובא זה וחילל שבת כמו שצמרו.

נמצא דחילול השבת היה בו צורך לבטל ההפקר, וע"כ אמר שלא היה שם בשבת ראשונה חילול שבת הצורך לבטל ההפקר פנה כי היה קודם מרגלים, עד שבא שבת שניה והיה בו הפקר ע"כ בא זה וחיללה נמצא שאין זה ענין לההוא דפ' כל כתבי דשם מייירי משמירת דין של שבת ובזה היו נכשלים שיצאו ללקט, אבל פאן מייירי דבשבת שניה היו מוכרחים לחלל שבת לשם שמים משא"כ בשבת ראשונה.

נמצא שבמה דנזכר פאן גנותן של ישראל לא מצד שאחד חילל שבת אלא שהיו נוהגין הפקר בכל המצות. ונדבר זה נכון הוא מאד בס"ד: פרשת קרח טז (א) ויקח קרח, פרשה זו יפה נדרשת.

לכאורה קשה שיש איסור בלשון זה שהרי ארז"ל שאסור לומר הלכה זו נאה הלכה זו אינה נאה, דא"ל דונקא תרנונייהו יש איסור לומר, ז"א דהא הלכה זו אינה נאה לחוד יש איסור,, אלא ע"כ דה"ק פשם שאסור לומר הלכה זו אינה נאה פה אסור לומר הלכה זו נאה, דמתוך זה משמע שהלכות אחרות אינם נאים ח"ו וא"כ למה אמר רש"י פרשה זו כו' וי"ל דגם פאן יש מיעוט דבשאר מקומות יש ב' דרכים האחד לפי פשוטו והשני לפי המדרש אבל פאן אין פאן אלא דרף אחד דהמדרש הוא פשוטו שאין פאן פשוטו רק

הַמְדַרְשׁ הוּא יָפֵה נִדְרָשׁ אִפִּי לְפִי פְשׁוּטוֹ, דְּאִין שׁוּם פִּירוּשׁ עַל וַיִּקַּח מֵה לְקַח לְפִי פְשׁוּטוֹ:
וַיִּקַּח קֶרֶח, לְקַח אֶת עֲצָמוֹ לְצַד אַחַר הַרְמַבֵּן הַקָּשָׁה ע"ז וּפִירֵשׁ שְׁלֵבּוֹ לְקַחוּ וְלֹא שֶׁהוּא
לְקַח אֶת עֲצָמוֹ לְצַד אַחַר.

וְנִרְאֶה דְגַם רִש"י נִתְפַנּוֹן לְזֶה דִּישׁ כָּאֵן מִקְרָא קֶצֶר וּכְאִילוּ כְּתִיב וַיִּקַּח לֵב קֶרֶח כְּמוֹ
שֶׁמִּצִּינוּ בְּדוֹד וַיִּדְּ לֵב דְּוֹד אוֹתוֹ ה"נ קָאָמַר שְׁלֵבּוֹ לְקַח אוֹתוֹ. וְהַעֲנִין הַזֶּה הוּא שְׂיֵשׁ עוֹשֶׂה
עֲבִירָה שְׁנִדְמָנָה לוֹ פִּתְאוּם וְדַאי אִין עֲוֹנָשׁוּ רַב כ"כ כְּמוֹ אוֹתוֹ שְׁמַכִּין עֲצָמוֹ תַחֲלָה לְכַף.

וְזֶהוּ שֶׁאֲמָרוּ הַמְמַרְק עֲצָמוֹ לְדַבֵּר עֲבִירָה וְכֹן דְּבָרֵי הַפְּתוּב (הוֹשַׁע ו') כִּי זָמָה עָשׂוֹ דְּהִיָּנוּ
שֶׁעֲבִירוֹת שְׁלֵהֶם אִינֵן בְּפִתְאוּם אֲלֵא חֲשָׁבוּ עָלֶיהָ תַחֲלָה בְּמִזְמָתָם וְכֹן מֵאֲמַר הַכְּתוּב (יִרְמְיָ'
יא) עֲשׂוֹתָהּ הַמְזֻמָּתָה, וּמִש"ה אָמַר כָּאֵן שְׁלֵבּוֹ שֶׁל קֶרֶח לְקַח אֶת עֲצָמוֹ שֶׁל קֶרֶח לְהִיּוֹת
נִחְלָק מִן הָעֵדָה שֶׁחֲשָׁב תַּחְבּוּלוֹת וְהִכְנָה לְזֶה לֹא בְּפִתְאוּם, וְע"ז מְבִיא הַתַּרְגוּם שֶׁאֲמַר
וְאֶתְפְּלִיג וְלֹא אָמַר וְאֶפְלִיג, אֲלֵא וְאֶתְפְּלִיג דְּהִיָּנוּ ע"י אַחַר וְהוּא כְּמוֹ שֶׁאֲמָרְנוּ שֶׁעֲצָמוֹ
שֶׁל קֶרֶח חֵלֵק מִצַּד לְבוֹ וּמִחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁהִסִּיתוֹ לְזֶה וּבִהְכָנָה עָשָׂה כֹּן: בְּנֵי רְאוּבֵן, דָּתָן וְאָבִירָם
וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת.

תִּיקֵן בְּזֶה דְל"ת דְּהִיָּ בְּנֵי רְאוּבֵן הָיָה כְּמוֹ כֹּן לִנְי דְּפִירוּשׁוֹ בֶּן מִמֶּשׁ לֹא ע"ש הַשֵּׁבֶט וּא"כ
צ"ל דְּקָאֵי עַל אֲלֵיָאָב וְה"ק שֶׁאֲלֵיָאָב אָבִי דָּתָן וְאָבִירָם וּפְלֶת אָבִי אוֹן הָיָה בְּנֵי רְאוּבֵן מִמֶּשׁ,
וְזֶה אִינוּ דְלָא, הַזִּנְכְּרוּ כָּלֵל בְּבְנֵי רְאוּבֵן, אֲלֵא קָאֵי עַל דָּתָן וְאָבִירָם וְעַל אוֹן עֲצָמָם וּא"כ
הָיָה בְּנֵי רְאוּבֵן אִינוּ מִמֶּשׁ אֲלֵא לְשֵׁבֶט רְאוּבֵן כֹּן: (ג) רַב לְכֶם, הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי כו'.

דְל"ת שֶׁהַרְבֵּה לְקַחוּ וְאִינוּ יוֹתֵר מִדַּאי אִין נוֹפֵל עָלָיו אַח"כ כִּי כָּל הָעֵדָה כו' עַל מָה הוּא
נוֹתֵן טַעַם, אֲלֵא ע"כ שִׁיּוֹתֵר מִדַּאי וְאִינוּ מִצִּוּוֵי הַש"י אֲלֵא לְעֲצָמָכֶם לְקַחְתֶּם כְּלֵי הַסְּפָמַת
הַש"י: (ה) בְּקֶר וַיִּנְדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ, לְעַבּוֹדַת לִוְיָהּ.

רִש"י מְבִיא אַחַר זֶה שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ מִפִּירוּשׁ תַּנְחוּמָא וְהַתַּרְגוּם מוֹכִיחַ וְצָרִיף בִּיאוּר מֵה
מְכֻוֹן בְּזֶה. וְנִרְאֶה דְבָא לְלַמֵּד דְל"ת דְּהִיָּ וְהַקְרִיב אֵלָיו הוּא, קָאֵי עַל אַחַד מֵהַנְּבָחָרִים וְג'
הֵם, א' אֲשֶׁר לוֹ, ב' וְאֶת הַקְּדוֹשׁ, ג' וְהַקְרִיב אֵלָיו פִּירוּשׁ אוֹתוֹ שֶׁהוּא קְרוֹב לְהַש"י עַל
אֵלּוּ אָמַר אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יִקְרִיב.

אֵלּוּ לְשִׁרְתוֹ וּפִירוּשׁ זֶה אִינוּ, דְּאִין אֲלֵא ב' חֲלוּקוֹת דְּהִיָּנוּ אֶת אֲשֶׁר לוֹ לְעַבּוֹדַת לִוְיָהּ
וְהַקְּדוֹשׁ הוּא לְפָנָה שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ וְקִדְּשָׁתוּ, אֲבָל הָיָה וְהַקְרִיב אֵלָיו אִין לוֹ פִּירוּשׁ עַל מִי קָאֵי,
ע"כ פִּירֵשׁ"י דְּאִין כָּאֵן אֲלֵא ב' חֲלוּקוֹת דְּהִיָּנוּ לִוְיָהּ וּכְהוֹנָה וְהָיָה וְהַקְרִיב אֵלָיו הוּא קָאֵי
עַל אֵלּוּ ב' הַנְּזַכְּרִים כְּבָר, וְע"כ פִּירֵשׁ"י וְהַקְרִיב אוֹתָם כְּלוּמַר שֶׁאִינוּ כַּת חֲדָשׁ אֲלֵא קָאֵי
אֲנָזְרִים קוֹדֵם לוֹ, וְאָמַר הַפְּתוּב שֶׁשְׁנֵי פְתוּת אֵלּוּ יְהִי קְרוֹבִים לְהַקב"ה וְאוֹתָן הַנְּזַכְּרִים
יִקְרִיב אֵלָיו לְעַבּוֹדָתוֹ, וְזֶהוּ מוֹכַח מִן הַתַּרְגוּם דְּאָמַר וַיִּקְרַב לְקַדְמוֹהִי לְשׁוֹן עֲתִיד כְּלוּמַר
יְהִיָּה קְרוֹב לוֹ וַיַּעֲשֶׂה עַבּוֹדָתוֹ וְזֶהוּ יִקְרִיב הַשְּׁנֵי, אֲבָל אִם הָיָה ג' פְּתוּת הִי"ל לוֹמַר וַיִּת
דְּקָרִיב לְקַדְמוֹהִי אֲלֵא דְהַפִּירוּשׁ כְּמוֹ שֶׁזָּכְרְנוּ וְע"כ אָמַר תַּחֲלָה שֶׁיִּקְרַבוּ הַקב"ה וְאַחַר
שֶׁיִּבְחַר בּוֹ יִקְרִיב דְּהִיָּנוּ שֶׁשְׁמֵשׁ בְּכַהֲנֻתָהּ לְפָנָיו וְהִרְא"ם פִּירֵשׁ בְּדַרְךָ אַחַר, וְלַעֲנַד נְכוֹן
כְּמוֹ שֶׁפְּתַבְּתִי: (כב) הָאִישׁ אַחַד כו' יָפֵה אֲמַרְתֶּם.

ה'לשון משמע שהודתה הקב"ה להם ובנדאי קשה שאין זה שינוי בהקב"ה לומר עליו, שינוי דעת מפת מאמר בן אדם, ובמב"ן מביא דעת רבינו חננאל לתרץ זה והוא פתב בענין אחר. והנלע"ד להקדים פירוש מאמר כל המחלל ש"ש בסתר נפרעין ממנו בגלוי אהד שוגג ואהד מזיד בחילול השם, דקשה למה יהיו שונים שוגג ומזיד וכי דינא הכי.

ונראה דהענין הוא כי כל העושה בסתר אם יענישו הקב"ה ע"ז יהיה חילול השם ח"ו כי אין הפל יודעים מזה ויאמרו ח"ו שזה נענש על, לא חטא, ע"כ הקב"ה מזמין לו שיעשה חטא בגלוי ויאמרו הפל משפטי ה' אמת, ונהו ע"ד והאלהים אנה לידו, ואותו חטא השני הוא מוכרח לו מפת שלא יהיה חילול השם ונטלה ממנו הבחירה, ויש ע"ז דרושים רבים אלא שאין פאן מקומם.

וע"כ אמר שהמחלל ש"ש בסתר נפרעים ממנו בגלוי, פירוש שיעשה חילול השם שני בגלוי. אהד שיעשה חילול השם בשוגג ואהד שיעשונו במזיד מ"מ הוא מוכרח לעשותו כמו שאמרנו עפ"ז מתורץ, שבאמת היו כלל ישראל חייבים אז כמ"ש ויקהל עליהם קרח שפירש"י שפיתה אותם כל הלילה ונתפתו והיו.

חייבים על המחשבה כי החולק על רבו פחולק על השכינה כמ"ש הרמב"ן וז"ל, והנה נתחייבו כל העדה פליה שהיו מהרהרים אחר רבם פמהרהרים אחר השכינה עכ"ל וג"ז אמרו משה ואהרן שאיש אהד יחטא ר"ל שבסתר יחטא ואין גלוי אלא לו ועל כל העדה תקצוף, ר"ל שהעונש יהיה לעיני כל העדה ויהיה ח"ו חילול השם, השיבו הש"י יפה אמרתם ולא יהיה חילול כי אני יודע החטא שבסתר ומודיע לכל מי חטא דהיינו שאזמין לו עבירה שנייה, כמו שהיה באמת שישראל עשו בגלוי דהיינו וילונו על משה לאמר אתם המיתם את עם ה' אז אמר הקב"ה ואכלה אותם פרגע פי פכר נתגלה עונם.

פנ"ל נכון בס"ד: (לד) נסו לקולם בשביל קול היוצא מן הארץ. פירש הרא"ם שהוא הקול היוצא מתוף הבקיעה פדמות שמבהיל את האדם לברות: יז (ב) כי קדשו, שהרי עשואם פלי שרת.

משמע דקדושת הגוף יש בהם, וקשה דהא הקדושים להקטיר בה קטורת זר והו"ל פמקדיש בעלי מומין למזבח דהנה קדושת דמים כמ"ש הרמב"ם פ"ק דאיסורי מזבח דהו"ל קדושת דמים, וצ"ל פאן דעשואם לכלי שרת לעולם, וביא בהם קטורת פשר, וכבר הקשיתי על מ"ש הש"ע בוי"ד, סי' רע"ו דהמקדיש בעלי מומין למזבח דאין קדושה חל עליו, והוא נגד האמת כמו שזכרתי דקדושת דמים יש עליו.

וקשה לי עוד דכאן דהנה פלי שרת היא אמר הקב"ה לעשות מהן צפוי למזבח דהא הנה תשמיש גוף הקטורת ועדוף מצפוי מזבח ומעלין בקודש ואין מורידו, וי"ל דדוקא לתשמיש אחר אסור, משא"כ פאן דלא נעשה תשמיש פלל אלא לזכרון: (יג) ויעמד בין המתים כו' אמר הקב"ה תראו שעוצר המגפה.

פירוש דבר זה שהקטורת הוא לפי הראוי של המקבל הו לשכר הו לעונש, ובהכנה תליא מילתא אם מכנין לטובה לריח ניחוח לה' ואין שם עבירה אז יוסיף ברכת ה' תעשיר כמו שאמרו מעשה הקטורת מעשרת הפהו, ואם ח"ו להיפך הנה ג"כ להיפך, ומש"ה בנדב ואביהוא, שהיה שם עבירה הנה הקטורת להפסד ונראה שזהו פירוש מ"ש רש"י לעיל

שְׁמִשָּׁה אָמַר שְׁסֵם הַמְּנוֹת נָתוּן בְּקִטְרוֹרֶת שֶׁנִּשְׁרָפוּ בּוֹ נָדָב וְאַבְיָהוּא, שְׂאִין פְּרִיֹשׁוֹ ח"ו שֶׁנִּתְּנוּ בּוֹ אֵיזָה עֲנִיָּן שְׁמִמִּית, חֲלִילָה לְמִשָּׁה לְאֹמֵר כִּי לֹא הָיָה הוֹכָחָה לְבִטּוֹל דַּעַת קִרְחָ וְעֲדָתוֹ, אֲלֵא הַעֲנִיָּן הוּא כְּמוֹ שֶׁזְכַּרְתִּי וְהַסֵּם הַמְּנוֹת שֶׁנִּתְּנוּ בְּקִטְרוֹרֶת הַיָּינוּ שֶׁהִתְפַּלֵּל מִשָּׁה שְׁלֵא יִגְנֶן אֵיזָה זְכוּת לְהַחֲלִיקִים עָלָיו לְבִטּוֹל עֲוֹנָשׁ הַמַּגִּיעַ מִקִּטְרוֹרֶת לְעוֹבְרֵי עֲבִירָה אֲלֵא יַעֲשֶׂה אֶת שְׁלוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּנָדָב וְאַבְיָהוּא וְזֶה מִבְּנוֹאֵר בְּתַפְלַת מִשָּׁה שֶׁאָמַר אֵל תִּפְּן אֵל מִנְחָתָם כְּמוֹ שֶׁפְּתַבְּתִי לְעֵיל, וְזֶה נִכּוֹן בַּס"ד: יח (ח) וְאַנִּי הִנֵּה נִתְּתִי לָךְ בְּשִׁמְחָה.

נִרְאֶה דַּק"ל לָמָּה נִכְתְּבוּ כָּאֵן דִּינֵי פִּהּוּ מַה יִּקַּח הֵלֵא פְּתוּבִים הֵם בְּמִקּוּמָם מַה שֶׁשִּׁינֵּי לִפְהוּ אֲלֵא שְׂפָאן מוֹסִיף לֹאמֵר שֶׁבְּדַרְךָ שִׁמְחָה הַקַּב"ה נֹתֵן לָהֶם. וְדַקְדַּק רַש"י לֹאמֵר לְשׁוֹן שִׁמְחָה הוּא זֶה, לְלַמְּדֵנוּ, דְּלֵא בַּכ"מ הִנֵּה הִנֵּה לְשׁוֹן שִׁמְחָה, אֲלֵא שִׁישׁ אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ הִנֵּה לְשׁוֹן שִׁמְחָה כִּינּוּן דְּמַצִּינוּ פַּעַם אַחַת הִנֵּה הוּא יִנְצָא לְקִרְאוֹתָךְ כּו' א"כ גַּם כָּאֵן נוֹכַל לְפָרֵשׁ כִּן כְּדִי לְתַרְץ הַקּוֹשֵׁי לָמָּה נִכְתַּב כְּפֹל, וּבְזֶה מִתְּרַץ מַה שֶׁמְקַשִּׁים הָא כָּאֵן כְּתִיב לְעֵיל מִיָּנִיָּה.

וְאַנִּי הִנֵּה, לְקַחְתִּי כּו' הֵתֵם מֵאֵי שִׁמְחָה אֵיכָּא, אֲלֵא דַּא"צ לְפָרֵשׁ כָּל מְקוּמָם שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה אֲלֵא כָּאֵן וְכִן בְּשִׁאֵר מְקוּמוֹת הַיִּכָּא דְּאָנוּ מְרוּיָחִים בְּזֶה: פְּרִשְׁתָּ חֲקַת יֵט (ב) זֹאת חֲקַת הַתּוֹרָה. לְפִי שֶׁשִּׁשְׁטֵן וְאוֹה"ע מוֹנִין כּו' בְּתוֹלְדוֹת יִצְחָק מְבִיא רַש"י ג"כ שִׁיצַה"ר אוֹה"ע מוֹנִין כְּגוֹן אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת שַׁעֲטָנִז, וְא"כ לָמָּה לֹא הִבִּיאוּ כָּאֵן.

וּנ"ל דְּקִשָּׁה לְרַש"י כָּאֵן לָמָּה הַנְּצָרְכָה הַתּוֹרָה לְהַזְפִּיר כָּאֵן שֶׁזֶהוּ חוֹק וְלָמָּה לֹא זָכַר בְּאֲכִילַת חֲזִיר וּבְשַׁעֲטָנִז וְעַל זֹאת חֲקַת הַפֶּסַח ל"ר דְּשֵׁם לֹא אָמַר הַתּוֹרָה, אֲבָל כָּאֵן קִשָּׁה דַּל"ל חֲקַת וְהַתּוֹרָה, בְּחַד סָגִי, וְתִרְץ דַּא"ע"פ שְׂאוֹה"ע מוֹנִין בְּהַרְבֵּה מִצְוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם טַעַם מ"מ כָּאֵן הֵם מוֹנִין יוֹתֵר מִבְּשִׁאֵר, לְפִי שִׁישׁ בְּהַ שְׁתֵּי תְּמִיחוֹת, הָאֶחָת שֶׁאֵין בָּהּ טַעַם, הַב' שִׁישׁ בְּהַ דְּבִרְיָה סוֹתְרִים זַא"ז דְּמַטְהַר טְמֵאִים וּמְטַמֵּא טְהוֹרִים, וְזֶהוּ כְּפֹל הַלְּשׁוֹן מַה הַמְּצִינָה הַזֹּאת כְּלוֹמֵר מַה טִּיבָה אִם מְטַהַר לָמָּה מְטַמֵּא, וְכִן לְהִפְּךָ, ע"כ כְּתִבָּה תּוֹרָה כָּאֵן חֲקוֹת שִׁישׁ כָּאֵן דִּין אַחַר מְשִׁאֵר דְּבִרִים שְׁמוֹנִים, דְּבְשִׁאֵר יֵשׁ עַכ"פ רְשׁוֹת לְהַרְהֵר וּלְחַשׁוֹב בּוֹ מְחֻשְׁבוֹת כָּל מַה שֶׁיִּכּוֹל כְּדִי לְהַשִּׁיב, מִשָּׂא"כ כָּאֵן בְּפָרָה אֵין לָךְ רְשׁוֹת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ כְּדִי לְהַשִּׁיב אֲלֵא יֹאמֵר גְּזִירָה הִיא מִן הַקַּב"ה וְתוֹ לֹא.

וְאֵין לְהַקְשׁוֹת מֵהָא דַּאִתָּא בְּמַדְרָשׁ רַבּוֹת שְׁכוּתֵי אֶחָד שֶׁאֵל אֶת רִיב"ז דְּבִרִים שֶׁאֶתֵּם עוֹשִׂים נִרְאִין מַעֲשֶׂה כְּשִׁפִּים כּו' וְהַשִּׁיב לוֹ לֹא נִכְנַס בְּךָ רוּחַ תְּזוּזִית כּו' שֶׁאֵנִי הֵתֵם דְּהִנֵּה סְבוּר שֶׁמַּעֲשֶׂה כְּשִׁפִּים הוּא הַשִּׁיב לוֹ מִן רוּחַ תְּזוּזִית דְּלֹא כִּיִּשׁוּף הוּא, אֲבָל הַשׁוֹאֵל מַה טַעַם אוֹ סוֹתֵר זַא"ז אֵין מְשִׁיבִין לוֹ אֲלֵא גְזִירַת מְלָךְ הִיא: כ (א) וְתַמַּת שְׁם מְרִים, אִף הִיא בְּנִשְׁקָה מִתָּה.

בְּפָרֶק אֵלוֹ מְגַלְחִין (נַרְךָ כ"ח) וּבַסַּפ"ק דַּב"ב גְּמַרִינּוּ שְׁם שְׁם מִיתַת מְרִים מִמִּיתַת מִשָּׁה דְּכְתִיב בְּיָה ע"פ ה' וּמְפָנִי מַה לֹא נֶאֱמַר בְּהַ ע"פ ה' שֶׁגִּנְאֵי הַדְּבָר לֹאמֵר וַיֵּשׁ בְּזֶה לְהַקְשׁוֹת לָמָּה גָּמַר מְרִים מִמִּשָּׁה וְלֹא מֵאַהֲרֹן שֶׁג"כ נֶאֱמַר ע"פ ה' בְּאֵלֶּה מְסַעֵי, וְתוֹ קִשָּׁה ל"ל בְּאַהֲרֹן ע"פ ה' הָא יֵשׁ ג"ש דְּשֵׁם שְׁם גְּבִי דִידֵיהָ מִמִּשָּׁה כְּמוֹ בְּמְרִים, וְתוֹ קִשָּׁה עַל הַגַּמ' מַה מְקִשָּׁה וּמְפָנִי מַה לֹא נֶאֱמַר בְּהַ ע"פ ה' הָא יֵשׁ לָנוּ ג"ש ע"ז, וְאִם יֵשׁ בְּזֶה קוֹשֵׁי מַה נַּעֲשֶׂה בְּכָל הַג"ש נִקְשָׁה כִּן לָמָּה לֹא נֶאֱמַר הִיא מִקְלָתָא דִּילְפַת מַג"ש בְּהַדְּיָא וְנִרְאֶה לְתַרְץ כָּל זֶה, דְּמֵאַהֲרֹן לְחוּד לִיכָּא לְמִילַף דְּתַקְשָׁה לָךְ דִּילְמָא הָא דַּאֲמַר קִרָּא וַיַּעַל אַהֲרֹן

הר הָהָר, ע"פ ה' נִימַת שָׁם הֵינּוּ הַעֲלִיָּה שָׁם וְלֹא עַל מֵאֵי דְאָמַר בְּתַרְיָה דְאֶפְשָׁר דְהֵמִיתָה לֹא הֵימָּה ע"פ ה', אֲלֵא מְדַמְצִינוּ בְּמִשְׁהָ שְׁמַת ע"פ ה' מִמִּילָא גַם גְּבִי אֶהְרֹן הָנָה הָכִי וְלֹא מִג"ש אֲלֵא מְדַכְתִּיב כְּאֶשֶׁר מֵת אֶהְרֹן אֶחִיד מִמִּילָא הַנִּינֵן הַמִּיתוֹת שׁוֹוֹת, וּמִש"ה נִיחָא דְלֵא גְמַר מְרִים מֵאֶהְרֹן כִּינּוּ דְאֶהְרֹן גּוֹפִיָה לֹא מְפֹנְרֵשׁ אֲלֵא יִלְיָף מִמִּשְׁהָ א"כ גִּילְף בְּקִיצוֹר מִמִּשְׁהָ, וּמָה דְקִשָּׁה ל"ל גְּבִי אֶהְרֹן ע"פ ה' גִּילְף לִיָּה מִמִּשְׁהָ מִפְּחָ זֶה ר"ל דְבָא לְלַמֵּד דְגַם הַעֲלִיָּה הֵימָּה בְּאֶהְרֹן ע"פ ה' לְקַיִים צוּוִי הַש"י וְא"כ הָךְ ע"פ ה' דְגְבִי אֶהְרֹן שְׁיִיף לְדַקְמִיָּה דְהֵינּוּ הַעֲלִיָּה וְשְׁיִיף לְדַבְתַּרְיָה דְהֵינּוּ הַמִּיתָה, וּמָה שְׁהִקְשִׁינוּ מֵאֵי פְרִיף וְלָמָּה לֹא נִכְתַּב ע"פ ה' גְּבִי מְרִים מָה חִילּוּק יֵשׁ בְּזָה כִּינּוּ שְׁיֵשׁ ג"ש.

י"ל דְכִינּוּ שְׁאֲנוּ רוֹאִין ג' לְיִמּוּדִים דְהֵינּוּ בְּאֶהְרֹן וּמְרִים וּמִשְׁהָ וּבְשִׁנִּים מֵהֶם נִכְתַּב בְּפִירוּשׁ ע"פ ה' וּבְמְרִים נִכְתַּב ג"ש מָה נִשְׁתַּנָּה גְּבִי מְרִים דְלֵא נִכְתַּב ג"כ כְּמוֹ הַשְּׁנִים, וּמְתַרְץ דְנֻדְאֵי מִצַּד הַעֲנִין אֵין שְׁיִנוּי אֲלֵא שְׁגָנְאֵי לְוֹמַר כו': (ח) וְאֵת בְּעִירָם, מְפֹאֵן שְׁחָס הַקַּב"ה עַל מְמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

קִשָּׁה הָא אֵינְהוּ אֲמָרוּ אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ וְא"כ גַּם מֵאֲמַר הַקַּב"ה ג"כ, לְוֹמַר כָּף, דְבִשְׁלָמָא בְּמֵאֲמַר יִשְׂרָאֵל י"ל דְקִאָמְרֵי ע"ד מָה שְׁאִיתָא בְּמִדְרַשׁ עַל אָדָם וּבִהְמָה תוֹשִׁיעַ ה' דְאָם יִשְׂרָאֵל אֵינָם כְּדֵאֵי לִיתָן גְּשָׁם בְּשִׁבִיל עֲצָמָם נוֹתֵן לָהֶם בְּשִׁבִיל בְּהִמְתָּם שְׁמַרְחָם עֲלֵיהֶם, וְע"כ אֲמָרוּ אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ דְרָף אֵת"ל שְׁאֲנַחְנוּ אֵינְנוּ כְּדֵאֵי תַתָּן בְּשִׁבִיל בְּעִירָנוּ, אָבֵל בְּמֵאֲמַר הַקַּב"ה אִם אָמַר וְהִשְׁקִיתָ אֵת הָעֵדָה דֵי בְּכָף וְא"ל לָמָּה נִקְטַר רַש"י מְמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל דְמִשְׁמַע אִפִּי' בְּאֵינּוּ בַעַל חַיִּים וּמְנַלְיָה זֶה דִּילְמָא דְנֻקָא עַל ב"ח חָס הַקַּב"ה מִשׁוּם צַעַר ב"ח שְׁהוּא דְאוּרִיָּיתָא, כְּדֵאִיתָא בַּפ' אֵלוּ מְצִיאוֹת (דָּף ל"א), י"ל דֵּא"כ בְּעִירָם בְּמ"ם ל"ל אֲלֵא בְּעִיר הוּל"ל דְאֶמְרִינּוּ שָׁם בְּאֵלוּ מְצִיאוֹת דְלַעֲנִין צַעַר ב"ח אֵין חִילּוּק בֵּין בְּהִמַּת יִשְׂרָאֵל לְבְהִמַּת עַכוּ"ם, אֲלֵא דְכָאֵן אֵינּוּ מִשׁוּם צַעַר ב"ח אֲלֵא כִּינּוּ שְׁהוּא מְמוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

כַּנ"ל נְכוּן: (י) הַמֵּן הַסְּלַע הַזֶּה נּוֹצִיא, לְפִי שְׁלֵא הָיוּ מְכִירִין אוֹתוֹ לְפִי פִירַש"י, הַמִּשְׁפָּד הַעֲנִין הוּא שְׁהַצּוּוִי הָיָה וְדַבְרָתָם אֵל הַסְּלַע הֵינּוּ הַסְּלַע שְׁהָיָה מְתַגְלָגַל עִמָּהֶם כָּל אַרְבְּעִים שָׁנָה בְּזִכּוֹת מְרִים וְאַחַר מוֹתָה נִסְתַּלַּק וְיֵשֵׁב בֵּין הַסְּלַעִים וְרָאוּ שְׁאֵין הַסְּלַע עִמָּהֶם הִלְכוּ לְבַקְשׁוּ בֵּין הַסְּלַעִים וְרָאוּ יִשְׂרָאֵל שְׁמִבְקָשִׁים אָנָּה הוּא וְאֲמָרוּ מָה לָכֶם מֵאִיזָה סְלַע תּוֹצִיאֵוּ מִיָּם לְנוּ וְלָמָּה אַתֶּם מְבַקְשִׁים.

אָמַר לָהֶם מִשְׁה אַתֶּם סְרַבְנִים וְכִי נּוֹצִיא מִיָּם מְסַלַּע שְׁלֵא נִצְטוּינּוּ עָלֵיו שְׁנוֹצִיא מְמוֹן מִיָּם עַכְשָׁיו וְאַחַר הַבְּקָשָׁה מְצִאוּ סְלַע אַחַר וְטָעוּ לְוֹמַר שְׁזָהוּ, שְׁהָיָה עִמָּהֶם בְּמִדְבָּר וְדַבְרוּ אֵלָיו וְלֹא הוֹצִיא כְּלוּם וְסָבְרוּ שְׁהוּא סְלַע שְׁמִגְלָגַל עִמָּהֶם אֲלֵא שְׁצָרִיכִין לְהַכּוֹתוֹ וּמ"ש הַקַּב"ה וְדַבְרָתָם אֵלָיו הֵינּוּ שְׁתַּחֲוִילָה? כְּפָתְחוּ עִמּוֹ בְּשִׁלּוּם כִּי מְתַחֲלַת מ' הוֹצִיאֵוּ מְמוֹן ע"י הַכָּפָא כְּמִפְּנֵי בְּסוּף בְּשִׁלַּח דְהֵינּוּ לִירָאָה אוֹתוֹ שְׁיִתָּן מִיָּם וְאַחַר זֶה יִהְיֶה מוֹרָא עָלָיו וְיּוֹצִיא מִיָּם ע"י דְבוּר, וְאִם לֹא יוֹצִיא אָז יִכּוּהוּ כְּמוֹ בְּתַחֲוִילָה, וְקוֹנָדָם הַכָּפָא נְזַדְמָן לָהֶם סְלַע הַמְתַּגְלָגַל וְהַכּוּהוּ וְהוֹצִיא טְפִין וְחִזְרוּ וְהַכּוּהוּ שְׁנִית וְהוֹצִיא מִיָּם הַרְבֵּה, וְזֶה מְבֹאֵר בְּפִסּוּק שְׁאֲמַר בְּמִטְהוּ פְעַמִּים נִיצְאוּ מִיָּם רַבִּים שְׁאֲחַר הַכָּפָא הַשְּׁנִיָּה יִצְאוּ הַרְבֵּה מִכָּל דְבַהֲכָא רַאשׁוֹנָה ג"כ יִצְאוּ אֲלֵא שְׁלֵא הָיוּ רַבִּים וְצָרִיף בְּיָאוּר בְּמָה שְׁצוּנָה הַשִּׁי"ת לְדַבֵּר אֵל הַסְּלַע הַמְתַּגְלָגַל וְהוּא כְּבָר הִלְף מִשְׁה בֵּין הַסְּלַעִים, וְנִרְאָה לְתַרְץ שֶׁהַקַּב"ה יָדַע שְׁכִּשְׁיִלְכוּ לְשָׁם

ימצאו את הסלע המתגלגל, וכשאמר משה שמעו נא המורים כעס ובה לכלל טעות ודברו לסלע אחר עד שאח"כ נזדמן הסלע המתגלגל כי לא היה אפשר להוציא מים מסלע אחר קלל.

והרא"ם הקשה דבפרשת שמות פירש"י שמפח כעס בא לכלל טעות בשמעו נא המורים שהכה את הסלע ולא הוציא מים ע"י דבור וכאן משמעות הטעות שדברו אל סלע אחר ולא ידענא קושיא בזה דאח"כ דשתי טעיות טעה מפח הפעס, אלא דעיקר קפידא על ההפאה דזהו כמו קרוב למזיד פיון שהקב"ה אמר בפירושו ודברתם אל הסלע והפאה מאן דכר שמה אלא פיון שראה שאין הדיבור מועיל היה לו להבין שזה סלע אחר הוא או לכל הפחות היה לו להמתין מה שיוודיע אותו האל בזה:היו נכנסים לארץ.

מקשים הא מלבד זה לא היו נכנסין כמ"ש עתה תראה כפירש"י בפרשת שמות ונראה לתרץ שאע"פ שפוסק עליו שלא יפנס לארץ מפח עבירה אחרת מ"מ פיון דנתחדש אח"כ שכל הדור לא יפנסו ראוי לבטל הפוסק שהוא פדי שלא יאמרו כו', וראיה לזה שהרי נתחייבו פליגיה בעון מרגלים אלא שמשנה המליץ עבורם ושמעו מצרים כו' ויהיה חילול השם בדבר ועי"ז נתבטלה הגזירה בעת ההיא, ה"נ פן בשביל שלא יאמרו עליהם, משא"כ ע"י חטא זה שהיה בפרסום בפני כל ישראל לא שינה ה' יאמרו עליהם כי יפירו וידעו הפל דחטא זה גרם להם, וע"כ סמוך רש"י לכאן והלא הצאן ובקר ישחט, קשה מזו אלא שפאן היה בפרסום: (יב) לכן לא תביאו, בשבועה.

קשה לו כפל לשון דפתח יען לא האמנתם כו' וא"כ ל"ל לומר לכן דחד פירושא הוא לתיבת לכן עם תיבת יען, ע"כ פירש דהאי לכן הוא לשון שבועה ומביא, ראיה שהוא פן מדכתיב לכן נשבעתי ממילא גם כן הוא פן ומקשין פאן מאי ראיה אדרבה מדאמר שם בפירושו נשבעתי ש"מ דלכן לחוד לא הוי שבועה ונ"ל דלהכי סמוך, רש"י לזה נשבע בקפיצה ללמדנו דהו קפיצה היא במה שלא אמר גם כן נשבעתי אלא דחסר תיבת נשבעתי, וזהו קפיצה שלא רצה להאריך בלשון נשבעתי פדי למהר באמירת לא תביאו שלא יעמדו משה ואהרן להתפלל, פנ"ל: (טו) ולאבותינו, מפאן שהאבות מצטערים בקבר.

דא"ל שציערו אבותינו פשהיו בעוה"ז ואח"כ לנו בזמנינו דא"כ אפכא מיבעי ליה וירעו לאבותינו ולנו: (טז) וישמע קולנו, בברכה שברכנו אבינו דאל"כ קולנו ל"ל וצריך ביאור מה תועלת יש בהזכרה פאן במבוקש שלהם מאדום מה איכפת לאדום בברכה שלהם, ועוד יש לדקדק במה שהשיב אדום פן בחרב אצא לקראתך הלא לא בקשו ממנו דרוך איום אלא רצון טוב חרב מאן דכר שמה.

ונראה דישראל רמזו לו דאם לא יתן להם רשות לעבור ילכו ביז חזקה, פי אע"פ שיש לה ברכה והיזדים ידי עשו הרי יש לנו ברכה דהקול קול יעקב, וכל זמן שיש קול יעקב אין היזדים ידי עשו, השיב להם פן, בחרב אצא לקראתך דהיינו מעלה שלכם הוא באם יהיה מלחמה בינינו תהיה הצלחה לכם אבל אם אתם תבאו אלינו יש לי ברכה על חרבך תחיה שאני אצליח בזה, ע"כ אמר אצא לקראתך דהברכה שלכם היא פשאני מתחיל להלחם אבל לא אם אתם המתחילים וא"כ אצא אני תחילה ואתם תהיו מתחילים להלחם

לגְרַשְׁנִי מִמְקוֹם שְׂאֵשְׁכוֹן שָׁם וְאִז אֶצְלִיחַ אֲנִי בְּבִרְכָה שְׁלִי: (יז) נְעַבְרָה נָא בְּאַרְצָךָ אִין לָךְ כּו' עֲשֵׂה לָנוּ עֶזֶר מְעֻט.

צָרִיךְ בְּיָאוֹר הַיָּאֵר תְּלַהּ בְּקִשָּׁה זֹה בְּהָא דְאָמַר שְׂאִין לָךְ לְעוֹרַר עַל הַיְרֻשָּׁה, וְנִרְאֶה בְּדָרְךָ זֶה ע"ד הַמִּשְׁנָה פֶּרֶק בְּתָרָא דְכְּתוּבוֹת (דָּף ק"ט) הָעוֹרַר עַל הַשְּׂדֵה וְחֲתוּם עָלֶיךָ בְּעַד אֲדָמוֹן אֹמַר הַשְּׂנִי נוֹחַ לִי וְהָרֵאשׁוֹן קָשָׁה מִמְּנִי, פִּירוּשׁ רְאוּבֵן מְעַרְעֵר עַל שְׂדֵה שְׂבִיבַד שְׂמַעוֹן וְאֹמַר שְׂלוּי שְׂמִכְרָה לָךְ גְּזֵלָה מִמְּנִי וְהוּא חֲתוּם עַל שְׂטַר הַמְּכִירָה שְׂכֵתָב לְוִי לְשְׂמַעוֹן פְּשִׁמְכְרָה לֹו אֲדָמוֹן אֹמַר יְכוּל הוּא לֹוּמַר מַה שְׂלָא עֲרַעְרַתִּי בְּשַׁעָה שְׂלִקְחַתְּ מִלְּוִי וְחֲתַמְתִּי עַל הַשְּׂטַר עַד לְפִי שְׂלוּי אָדָם חֲזַק וְקָשָׁה לְהוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ וְנוֹחַ לִי שְׂתַהֲא בְּיָדְךָ וְאוֹצִיא מִמֶּךָ בְּדִין וְחֲכָמִים אֹמְרִים אֵיבַד אֶת זְכוּתוֹ הוֹאִיל וְחֲתַם הוֹדָה שְׂאִין לֹו עֶסֶק בָּהּ.

וכה"ג איתא בפרק חז"ה דאי דלה ליה צנא דפירי לאלתר הנה חזקה פינון שפייעו והנה ישראל לא בקשו בקיצור שימתן להם מלך אדום עזר מעט כי הוא יאמר להם היאך אעזור שיהי בדעתי לעורר על הנחלה ואם אעזור לכם אזי אבדתי את זכותי כדעת רבנו, ע"כ הקדימו שהרי לא יהיה לך ערעור על הנחלה שלנו א"כ עשה לנו עזר מעט הלא אין לך היגוק מזה: כא (א) דרף האתרים, דרף הנגב שהלכו בה מרגלים.

תיקון בזה מה שתלה המלחמה של עמלק בזה, ע"כ אמר שכ"ז שסבבו במדבר בתוך מ' שנים ולא הלכו הדרף השייך לא"י לא אכפת להם, אלא שאחר ארבעים שנה הלכו דרף המרגלים לא"י לפיכך נילחם.

והד"א פירש דרף התייר הגדול דהיינו הארון כמ"ש בב"ר, ולפ"ז אמר הכתוב חנופתו של עמלק שראה גדולתו של ישראל שהלך הארון לפניו דרף ג' ימים ואפ"ה נילחם בישראל וכמו שעשה בשעת יציאת ישראל ממצרים כמו שפירש"י בפרשת בשלח משל לאמבטי רותמת, והרא"ם פירש פירוש אחר דחוק: (ט) נחש נחשת כו' לשון נופל על לשון.

צָרִיךְ בְּיָאוֹר מַה מְעַלָּה יֵשׁ בְּזוֹ שְׂלִשׁוֹן נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן. ונ"ל דיש לדקדק במ"ש הקב"ה עשה לך שרף מה פירוש, אם נחש שהוא שרף כמ"ש הנחשים השרפים ששורפים את האדם, זה לא שייך אלא בנחשים חיים שנושכים אבל אין שייך כאן בעשיית משה שבנדאי לא יהיה חי ויוכל לשרוף אלא יעשה דוגמא בעלמא, ותו למה לא אמר עשה לך נחש, וזה היה קשה למשה ג"כ ונחש שזה כמו שמצינו בריש יחזקאל שנאמר שם נחושט קלל שפירש"י שם נחושט מונקק וקלוי באש, וע"כ אמר הקב"ה שיעשה שרף כלומר נחושט שהוא שרף באש והוא מונקק באש, ע"כ אמר ויעש משה נחש נחושט דהיינו נחושט מונקק מתוך נחושט ע"י אש, לז"א לשון נופל על לשון, דר"ל מבחר שבנחושט כמו אדיר אדירנו דהיינו אדיר בחיר שבאדירים, פנ"ל נכון בס"ד: (כב) אעברה בארצה, אע"ף שלא נצטוו לפתוח להם בשלום שהרי כתיב בפרשת שופטים כי תקרב אל עיר וגו', היינו במקומות הרחוקים אבל לא במקומות אשר בא"י וסיחון הוא מלך האמורי ואמורי הוא אחד מז' אומות של א"י, מ"מ י"ל שאותן אמוריים דסיחון אין בכלל שאר האמוריים של א"י שהרי אם הניחם סיחון לעבור לא היתה מלחמה כלל בארצו, תדע שהרי שאר אמוריים הם בכלל לא תחיה פל נשמה וכאן פתחו עמיהם בשלום והיאך עשו איסור אלא שי"ל דאפי' בא"י גופיה אין איסור של לא תחיה אלא בשעיה שפכר התחילו

להלחם, וְהָא רְאִיָּה דְאִמְרֵי דְג' פְּתָבִים שְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ לֹא"י אֶחָד כָּל הָרוּצָה לְהַשְׁלִים יָבֵא וַיִּשְׁלִים.

* וּכְבֹר הָאָרִיף הֵרָא"ם בְּדָבָר זֶה: (כג) וְלֹא נָתַן סִיחוֹן וּגו', אָמַר לָהֶם כָּל עֲצָמֵי אֵינִי יוֹשֵׁב כּו'. מְתַרְץ בְּזֶה דְלָמָּה יָצָא סִיחוֹן לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל הֲלֹא דִי לֹו בְּמָה שְׁלֹא הַנִּיחָם לְעִבְרָא דְרָף אַרְצוֹ כְּמוֹ שְׁעֵשָׂה מְלָךְ אָדוּם, ע"כ אָמַר שְׁהִיָּה הוּא שׁוֹמֵר שְׁלָהֶם, ע"כ הוֹצֵרָף לְהִלָּחֵם שְׁלֹא יִלְכוּ דְרָף אַחַר לֹא"י מִשָּׂא"כ בְּמְלָךְ אָדוּם שְׁלֹא בְּיָקֻשׁ רַק לְשִׁמּוֹר עֲצָמוֹ: (לד) אַל תִּירָא אוֹתוֹ כּו' שְׁמָא יַעֲמֹד לֹו זְכוּתוֹ, וְאֵע"ג דְּפִירִש"י לְעִיל שְׁנַתְּפוּנָן שְׁיִהְיֶה אֲבָרְהָם וַיִּשָּׂא אֶת שְׂרָה מ"מ נְמֻשָּׁף מִמַּעֲשֵׂיו דְּבָר טוֹב שְׁהוֹדִיעַ לְאַבְרָהָם מִן הַמְּלַחְמָה, וּכ"כ הַתּוֹסֵף בְּפָרָק הָאִשָּׁה (נְדָה ס"א): (לה) וַיִּכּוּ אוֹתוֹ, מִשָּׂה הֲרָגוֹ, דְּקָשָׁה הוּל"ל וַיִּכּוּ אוֹתוֹ עַד בְּלִתי הַשְׁאִיר לֹו שְׁרִיד מִמִּילָא הַכֹּל בְּכָלֵל, אֲלֵא דְקַמ"ל דִּישׁ בְּהַפָּאָה שְׁהַפּוּהוּ לְעֲצָמוֹ שְׁלֹא פְהִיכוּ אֶת בְּנָיו וְעָמוֹ, דְּהֵינּוּ בְּהַפָּאָה שְׁלֹו הִיָּה מִשָּׂה לְבַדּוֹ מִשָּׂא"כ בְּבָנָיו וְעָמוֹ שְׁהַפּוּם יִשְׂרָאֵל: ** (הַפִּיֶסְקָא הַזֹּאת מְחַסְרֵת הַבְּנָה וְקוּשׁוֹר דְּבָרִים, וּבְלִי סְפִק נְשַׁחְתָּה בְּהַעֲתָקָה, וּמִצָּוָה לְתַמְנוּ) ** פְּרִשְׁתַּת בְּלָק כַּב (ב) וַיִּרָא בְּלָק וּגו'.

אָמַר אֵלֹו שְׁנֵי מְלָכִים כּו' הֲרִבָּה דְרָכִים רְאִיתִי לְמַפְרָשִׁים פְּנוּנַת רִש"י זֶה בְּכַה וְזֶה בְּכַה,, וְהַנְּלַע"ד הוּא בְּדָרָף זֶה דְנִדְאִי קָשָׁה עַל זֶה דְאִטּוֹ בְּלָק לְחוּד רְאָה וְכָל מוֹאֲב לֹא רָאוּ, אֲלֵא נִדְאִי דְהֵינּוּ לְשׁוֹן הַבְּנָה דְלִבּוֹ רְאָה עֲנִין הִיָּה וְהַנְּמֻשָּׁף מְמַנּוּ, וְע"ז קָשָׁה דְהַפְּסוּק מִתְחִיל בְּבָלָק וּמִסִּיִּים בְּהַעֵם הַל"ל וַיִּגַר בְּלָק אוּ וַיִּרָא מוֹאֲב וַיִּגַר, אֲלֵא נִדְאִי יֵישׁ לְפָרִשׁ פִּירוּשׁ אַחַר וְהוּא מְסַתְּבַר לְכַאוּרָה, דְּהֵינּוּ כָּל מָה שְׁנִצְאָר פָּאן עַד וַיִּשְׁלַח מְלָאָכִים הֵם.

מִאִמְרִים דְּבוּקִים זֶה בְּזֶה וּפְסוּק וַיִּשְׁלַח מְלָאָכִים הוּא מוֹכְרַת, וְה"ק שְׁפָלָק רְאָה ד' דְּבָרִים אֵלֹו, הָאֶחָד מָה שְׁעֵשׂוּ יִשְׂרָאֵל לְאַמּוֹרִי, הַשְּׁנִי רְאָה שְׁמוֹאֲב יִגּוּרוּ מִפְּנֵי הַעֵם, הַשְּׁלִישִׁי רְאָה שְׁקִצּוֹ מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַרְּבִיעִי רְאָה שְׁאִמַר מוֹאֲב אַל זְקַנֵי מְדִין כּו', כָּל זֶה רְאָה בְּלָק, וּכ"ת מָה אֵיכַפַּת בְּרִיאִית בְּלָק, ע"ז סִיִּים וּבְלָק בֶּן צְפוּר מְלָךְ לְמוֹאֲב א"כ נִדְאִי אֵיכַפַּת בְּרִיאִיתוֹ וּמִכַּח זֶה וַיִּשְׁלַח מְלָאָכִים כּו', ע"ז אָמַר רִש"י לְעוֹלָם הַפְּסוּקִים כְּפִשׁוּטָן דְּוַיִּגַר מוֹאֲב הוּא מִאִמַר מוֹכְרַת, וְע"כ אָמַר לְפִיכָף וַיִּגַר מוֹאֲב כּו' לְהוֹרוֹת שְׁאִינוּ דְבוּק לְמַעֲלָה, וּמָה שְׁקָשָׁה הָא פְּתַח בְּבָלָק וּסִיִּים בְּהַעֵם, זֶה מְתַרְץ רִש"י בְּמ"ש אָמַר אֵלֹו ב' מְלָכִים דְּהֵינּוּ שְׁפָלָק רְאָה וַיַּעֲזֹר אֶת הַעֵם בְּאַמִּירַתוֹ זֹאת שְׁאֵלֹו הַמְּלָכִים כּו' אָנוּ מָה נַעֲשֵׂה, מִכַּח דְּבוּרוֹ זֶה לְפִנֵּיהֶם וַיִּגַר מוֹאֲב, נִמְצָא הַכֹּל נִיחָא אֲלֵא שְׁעִדְדִין צָרִיף לְתַרְץ קוּשִׁית הֵרָא"ם בְּלִשׁוֹן הַפְּסוּק כִּי רַב.

הוּא דְתַלָּה הַמּוֹרָא מִכַּח שְׁהֵם רַבִּים וּבְאִמַת לֹא הִיָּה הַמּוֹרָא בְּשִׁבִיל זֶה דֹא"כ לֹא הִיָּה צ"ל שְׁרָאָה מָה שְׁעֵשׂוּ לְאַמּוֹרִי. וְלִי נִרְאָה דְאִין פָּאן קוּשִׁיא, דְּהָא יֵישׁ בְּפְסוּק וְסַלְחַתִּי לְעוֹנֵי כִי רַב הוּא, וְהַפְּנוּנָה הוּא לֹוּמַר דְּדָבָר גְּדוֹל הוּא עֲנִין הַחֲטָא.

ה"נ הָף רַב הוּא כְּאוֹמַר כִּי דְבָר גְּדוֹל בְּאִנְמָה זֹו שְׁמַנְצַחַת כ"כ שְׁלֹא כְּדָרָף הַטְּבַע לְפִיכָף וַיִּגַר מוֹאֲב, פְּנ"ל נְכוּן: ד) אַל זְקַנֵי מְדִין כּו', וּמָה רָאוּ מוֹאֲב כּו', בְּלֹא זֶה מ"ש רִש"י עַד הִנָּה הו"א דֵה"ק קָרָא וַיִּגַר מוֹאֲב, אֲבָל לֹא מְדִין, ע"כ הִלְכוּ מוֹאֲב לְזַקְנֵי מְדִין לְשִׂאוֹל אוֹתָם לָמָּה הֵם אֵינָם יִגּוּרִים מִשָּׂא"כ פָּאן שְׁפִירִש"י שְׁמִירָאָתָן עֲשׂוּ שְׁלוּם בִּינֵיהֶם ש"מ שְׁגַם מְדִין הִיָּה, לָהֶם יִרְאָה א"כ מָה נְשַׁתְּנוּ אֵלֹו מֵאֵלֹו, וְא"ל מְנ"ל לְרִש"י בְּאִמַת שְׁגַם מְדִין הִיָּה לָהֶם יִרְאָה שְׁמָא מוֹאֲב לְחוּד הִיָּה יִרָא וְנִטַל עֲצָה מִמְדִין שְׁלֹא הִיָּה יִרָא, זֶה אֵינּוּ

דהיאף נטלו עצה משונא שלקהם בנדאי יתנו להם עצה, שאינה הוגנת כדי לכלותם פיון שקהם לא יראו, אלא ע"כ ששניהם יראו: בעת ההיא כו' מנסיכי מדין הנה הרא"ם פתב שיש פאן ט"ס וצ"ל מנסיכי סיחון פדכתיב ביהושע את נשיאי מדין את איו ואת רקם כו' נסיכי סיחון ולא ידעתי מאין הוציאו שבלק הנה מנסיכי מדין וכצ"ל מנסיכי סיחון.

ויש מקיימין הגירסא שלפנינו דאמרין במדרש דצור היינו בלק: (ה) פתורה כו' ולפי פשוטו של מקרא כו' י"ל שהנה ראוי לפרש הדרה הפשוט בתחילה ואח"כ המדרש וכן דרכו ברוב המקומות, ונראה דכאן צריכין המדרש ופשוטו, להדדי, דלפשוטו לחוד קשה למה לא הזכיר פאן המדינה של פתורה כמו שזכר בפרשת תצא ואשר שכר עליה בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך וכאן לא זכר רק שם העיר לחוד, אלא ע"כ דקמ"ל דאין הפנונה, להודיע שם העיר לחוד אלא להודיע דהוא הוי כמו פתורא דהיינו שלחני, ולמדרש לחוד קשה דא"כ פאן מדבר בלשון ארמית תיבה זו כמו ואתא מרבבות קודש דהאי ואתא הוא תיבה בלשון ארמית, א"כ קשה דכאן לפירוש הפשוט הנה ה"א של פתורה במקום למ"ד בתחילה כדרגיל רש"י לפרש בכל מקום, אבל לפי המדרש הנה ה"א של פתורה מעיקר התיבה לא במקום למ"ד בתחילה, וע"ז קשה דבכל מקום שמתמצא בתרגום של שלחן פתורא הוא באל כמו בתרומה ועשית שלחן תרגומו פתורא וכן בכל המקומות, אלא ע"כ דצריף לפשוטו דהיינו במקום למ"ד בתחילה כמו לפתור, וע"כ מביא רש"י הפשוט באחרונה ללמד דגם המדרש צריף לזה הפשוט.

ויבזה מתורץ מה שהקשה הרא"ם על המדרש דהא פתור הוא שם מקום כמו שגזפר בפרשת פי תצא, ולפי דברינו לק"מ דהמדרש והפשוט לאחדים הם: (ט) מי האנשים האלה עמך, להטעותו בא, בפרשת בראשית בפסוק ויאמר לו איכה פירש"י נכנס עמו בדברים שלא יאה נבהל להשיב אם יענישו פתאום וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך ליקנס עמקם בדברים כו, משמע דלטובתו נכנס עמו בדברים שלא יאה נבהל להשיב וכאן פירש להטעותו בא.

ונ"ל שזה שאמר נכנס עמו בדברים ודאי בכולהו אמרינו פן אלא שיש חילוק בטעם על הפנס בדברים, דבמקום שנאמר עונש באותו דבר כגון באדם וקין וחזקיה אז הנה הטעם שלא לומר העונש פתאום אלא לספר לו על מה שיגיענו העונש ויצדיק הדין על עצמו כזאת עשית וראוי לה עונש זה פי אין לה פה להשיב, אבל פאן בבלעם לא נאמר פאן שום עונש א"כ למה נכנס עמו בדברים אלא בשביל להטעותו לרשע בא לגלות קלונו בפרסום (יב) לא תלה עמקם א"ל א"כ אקללם במקומי זה צריף ביאור דמאי חילוק יש בין הליכה עמקם או במקומו ותו מאי א"כ דקאמר ב' פעמים.

ונ"ל דחילוק הנה בין שרי מואב ובין בלעם, דשרי מואב לא בקשו רק קללה באותה שעה כדי שלא יבואו עליהם אבל לדורות לא בקשו לקללם, אבל בלעם ביקש לקללם אפילו לדורות, על פן כשנאמר לו לא תלה עמקם דהיינו בדרה שלקהם דבקשו לקללם עתה אע"פ שאין בידיהם חטא שמביא לזה זה לא תעשה, ע"כ אמר בלעם א"כ אקללם במקומי, האי א"כ הוא לשון המורה על הספק, דוגמא לדבר מצינו בפוסקים שלא יכתוב הדיין הפסק דרה א"כ פלומר שאינו ברור אלא אם הוא פן, וע"כ אמר בלעם אני לא אקללם בשעה שאינם חייבים, אלא אם יהיו חייבים אוסיף קללה עליהם יותר מהמגיע

עליהם מצד הדין, וזהו, א"כ אקללם במקומי כלומר לא פשרי בלק אלא באם יהיו חייבים בלאו הכי, ע"ז השיב לו הקב"ה לא תאור את העם, אמר בלעם א"כ אברכם פירוש אברך אותם אם יהיו צדיקים, וזהו ג"כ דרף אם פן וכוננתו היתה לרעה דקי"ל בכ"מ מפלל הן אתה שומע לאו ממילא אם יהיו חייבים ותוסף קללה מפח היתה ברכה שאברכם אם יהיו צדיקים תמשך תוספת קללה אם יהיו חייבים, לזה השיב לו כי ברוך הוא אינה צריכים לברכה שלך שהיא להמשך ההיפך אלא ברוך הוא בכל גונוי זה נכון מאוד בדברי רש"י: (יג) להלן עמכם.

אלא עם שרים גדולים אע"פ שגם הקב"ה אמר לא תלך עמם, זה ל"ק לפי מה שפירשתי דשרי מואב בקשו לקלל סתם אפי' אם אינם חייבים לזה אמר לא תלך עמם, פירוש בדרף שלקם פדלעיל משא"כ בדברי בלעם עמכם בנדאי לדיוקא מתכונן דעם גדולים מהם ילך: (כד) גדר מזה וגדר מזה.

סתם גדר של אבנים. יש לי תימה רבה למה מרשים רש"י גדר מזה וגדר מזה, אם בא לפרש מלת גדר מה היא למה הרשים כל כף לא היתה לו להרשים רק תיבת גדר.

ותו מאי נ"מ מזה פאן מה לנו אם היתה אותו הגדר, של אבנים או של עץ. ונ"ל דקשה בפסוק דאמר גדר מזה וגדר מזה ל"ל פעם שנית וגדר, די היתה לומר גדר מזה ומזה, וע"כ כתב רש"י סתם גדר הוא של אבנים, ורמז בזה דבר חשוב, דהיינו דאיתא במדרש רבה שהמלאך אמר לבלעם אין אתה יכול לשלח ביהם שפידיהם לוחות פתובים משני עבריהם מזה ומזה הם פתובים, דהיינו שפשאר כתב אין צורת האותיות שנה מבפנים ומבחוץ אבל בלוחות היתה שנה בשני הצדדים, ובזה רמז פאן גדר מזה וגדר מזה דהיינו רמז על כתב הלוחות שגדר שפזה ושפזה הם שוים, ולזה פיון רש"י באמרו סתם גדר של אבנים שהפסוק מרמז על הלוחות דכתיב שני לוחות העדות לוחות אבן, ורמז פאן לפי המדרש שזכרנו ששנה גדר מזה ומזה כמו שאמרנו.

וחכם הרזים יראנו בתורתו נפלאות, בפרט שרשומו של רש"י מורה על אמינות דבר זה: (כו) ויוסף מלאך ה' עבדו, לעבור עוד לפניו דברים אלו קצת סתומים להבינם. ונראה דכך הוא דקשה מאי ויוסף מלאך כו', בשלמא אם היתה קודם זה המלאך עובר לפניו שייך ע"ז הוספה לעבור, אבל באמת לא היתה תחילה עובר לפניו כי לא נזכר זה אלא אדרבה המשמעות שפא פנגדו ועמד לפניו וא"כ לא יצדק לומר ויוסף, והלא מעשה חדש הוא שתחילה היתה פנגדו ואח"כ הלך לפניו, ע"כ פירש"י דהך העברה אינה כפשוטה שהלך דרף העברה אלא לשון קודם הוא דהיינו שפא פנגדו ועמד קודם לו במקום שהוא ואח"כ חזר בלעם והלך למקום אחר וגם במקום האחר עמד והיה המלאך קודם לו, וזהו ההוספה לענין קדימה שכתב רש"י לעבור לפניו, כלומר להיות עובר דהיינו קודם, ומביא ראיה לזה דגבי יעקב בפרשת וישלח והוא עובר לפניו, דנדאי לאו לשון עובר והולך קאמר דהא עמדו באותה שעה ודברו עמו אלא דלשון קדימה קאמר כלומר והוא קודם לפניו, ודבר זה שפתי הוא תלמוד ערוף בפירק לולב הגזול (דף ל"ט) כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא ומביא אפיי ראיה ממקרא הנה שזכר רש"י פאן והוא עבר לפניו.

והרא"ם במחילת פבדו פתב בזה דברים של שגגה, שכתב דרש"י קמ"ל והוא הולך לפניהם כמו ויעברו בין בתריו, כל העובר על הפקודים, שהם מורים על העוברים דרך צר ממקום למקום עכ"ל אישתמיטתיה הגמרא שזכרתי, וע"כ לא נתפנון בדברי רש"י אלו, ופ"כ מביא רש"י ע"ז ומדרש אגדה מה ראה לעמוד כו', ולכאורה תמוה למה מביא רש"י זה פאן ולא בפעם הראשונה שכתב נצב בדרך, אלא פשוט דמביא פאן מדרש זה שזנפר בו שעמד לפניו וממילא הך העברה לאו הליכה היא, וזה אמת גמור בלי ספק: (לד) אם רע בעיניך אשובה לי כו', להתרים נגד המקום כו'.

דלכאורה אמר בלעם למלאך דרך שאלה שלא יחר אפו פי רע בעיניך אשובה לי ברצון טוב, וע"ז קשה מה ספק היה לו אם רע בעיניו ההליכה ונלא כל הענין היה מפתח זו ההליכה, והיה די לומר אשובה לי, לזה פירש דלהתרים ולהכעיס אמר פן שהקב"ה אמר לילך ואתה מוחה, א"כ הך אשובה לי פירושו אני מוכרח לשוב מחמתך שלא ברצוני שלא פדת, ומ"ש רש"י למוד הוא בכך כו' נראה שלמד זה מדאמר ועתה בני"ו מיוותרת שהיה לו לומר עתה, אלא להורות שפבר היה לעולמים וגם עתה הוא כף: (לז) האמנם לא אוכל כבדך, נתנבא שסופו לצאת כו'.

דקשה האמנם ל"ל הלא סגי לומר הלא אוכל כבדך, אלא דפיו הכשילו ונתנבא ואמר האמנם, שהוא מורה שיהיה באמת פן, והוא עצמו לא הבין מה שהוא מדבר פי כן הוא דרך גביאות שדברים יוצאים מפיו בלי ידיעתו מה הם: כג (י) מי מנה עפר יעקב.

פתר גומו דעקייא דבית יעקב או חדא מארבע משרייתא דישראל. פירושו של דעקייא לא ידענא, וברא"ם משמע דפירושו קטנים, וגם הוא לא ידע פירושו של הפסוק בזה, דאם דעקייא פירושו של עפר הנזכר בפסוק הא כתב אח"כ דאמר עליהון יסגון כעפרא דארעא שזהו פירושו של עפר יעקב, ולפי הנראה דענין זה הוא כמי שאומר כלל חיבור ישראל, ודרך לא זו אף זו קאמר, מי מנה כלל ישראל שהם לא ימנו כעפרא דארעא אלא אף זו דחדא מן ארבעה דגלים ג"כ לא ימנו, דכ"כ תהיה הברכה: אין חשבון במצות שהו מקיימין בעפר.

מקשין הא יש מספר עכ"פ לאותן מצות. ותו מאי שנא עפר שזכר.

ונ"ל דכל המצות התלויות בעפר הם חוקים שאין להם טעם לפי השכל של האדם והעפ"ם מונים עליהם כמ"ש רש"י ריש חקת, וה"ה לשאר מצות שרובן חקים, ע"כ סמך דבר זה למ"ש ובגוים לא יתחשב דהיינו שנותן טעם לשבח במה שהם חשובים מפל העפ"ם אע"ג דיש עפ"ם שעושין ג"כ מצות קצתן מה שהשכל נותן, אבל מה שאין שכל אדם אין נותן עושין ומנין את ישראל על שאין להם טעם, משא"כ ישראל שמקיימין מאמר השם ב"ה אע"פ שאין יודעים הטעם, ונקט עפר דיש רבים במצות מה שעושים בעפר בלא טעם, וה"ה שאר מצות אין טעמם ידוע פנ"ל: זרע הניצא מתשמיש, שלהם.

ביאור דבר זה ע"ד מה דאיתא בפרק כל היד (דף ט"ו) המלאך הממונה על ההריון לילה שמו כו' כל הענין: (טז) וישם דבר בפיו ומהו השיחה הזאת ומה חסר המקרא, צריך להבין כפל לשון דרש"י דהא אין מקשה אח"כ אלא קושיא אחת.

ותו למה לא כתב זה לעיל אצל וישם ה' דבר בפיו, ובמדרש רבה אמר באמת דבר זה על פסוק דלעיל. ונראה דלעיל יש פירוש אחר על וישם ה' דקודם לו אמר ויקר אלהים אל בלעם ויאמר אליו, פירוש שתחילה הקרה אליו ובאותה שעה לא אמר לו כלום אלא בלעם אמר לו את שבעת המזבחות או אפשר שבשעה שהקרה לו שאלו מה אתה עושה כמוןכר במדרש והשיב לו בלעם את שבעת כו' ואח"כ נסתלק מעליו ונשאר לבדו שוישם ה' דבר בפיו פירוש שדבר יצא מפיו ולא ראה מראות אלהים שפבר נסתלק ממנו אלא שיצא מפיו דבר דהיינו ויאמר שוב אל בלק, אבל פאן נאמר ויקר אלהים ועליו קאי וישם ה' דבר בפיו.

ויש עוד הוכחה טובה לזה דלעיל אמר בפי בלעם וכאן אמר בפיו, אלא דלעיל נסתלק ממנו אלא שבא דבר בפי בלעם דזה ענין חדש ואינו מה שהזכיר תחלה שמו של בלעם, כי תחילה היה בהקרות אלהים אליו ואח"כ נסתלקה ההקראה אלא שימת דבר בפי בלעם, ואין לו ענין למה שקודם לו, משא"כ פאן שפמוכה ההקראה לוישם ה' דבר בפיו ממילא בשעת ההקראה היתה השימה, וע"כ הזכיר בפיו דהיינו מה שהזכיר קודם לזה וא"כ קשה מה השימה הזאת ע"כ שהקרה לו בשעת השימה של מאמר שוב אל בלק כו' וא"כ מה חסר לנו באם לא הוזכרה השימה אלא ויקר אלהים אל בלעם ויאמר שוב אל בלק כו' אלא ודאי לדרשה אתיא דהיה כמו רסן בפיו א"כ הא דלעיל נמי מתפרש פן.

זה נ"ל נכון בס"ד: (ז) מה דבר ה' לשון צחוק הוא. דאל"כ למה לא שאלו לעיל בפעם הראשונה פן, אלא דרף צחוק אמר לו עתה שנודע שאינו ברשות עצמו: (יט) שהוא אמר כו' חזרין ונמלכין לחזור וא"ל הא בהקב"ה גם פן הוא דכתיב וינחם ה' על הרעה וכן רגע אדבר כו' ורגע אדבר כו', היינו מחמת שנשתנה הענין ממה שהיה תחילה כגון שעשו תשובה משא"כ פאן שאין שינוי בישאל וקמה ינחם הקב"ה לחזור ממה שהבטיח: (כ) וברף ולא אשיבנה הוא ברף אותם.

חבור פסוק זה הוא דמ"ש הנה ברף לקחתי הוא תשובה על מה שאמר מה דבר ה', ע"ז אני אומר דבר ה' היא שברף אותם, וכינון שהוא ברף אותם אין להשיב ולבטלה: וברף, כמו וברף. פירוש בחיר"ק תחת הפי"ת והוא לשון עבר, וכן אויב חרף כמו חרף בחיר"ק החי"ת.

וכן ובוצע ברף. נראה דאין שוין לגמרי דפירוש בוצע, ברף הוא לשון הנה כמו שפירש"י מרגיז הוא להקב"ה היינו לשון הנה וכאן הוא לשון עבר: (כב) כתועפות ראם לו כתונקף רום וגובה שלו פירוש הקב"ה שהוא מוציא ממצרים ביד חזקה בכת גדול שיש לו כתועפות דהיינו חנוק של ראמים דהיינו גובה רום זהו לו להקב"ה.

ונראה דכפל לשון רום וגובה מורה על רום הגבוה שכל שייכות הגובה יש לו, ומפרש אח"כ דלשון תועפות הוא מורה על חזוק, דהוא מלשון יעופף, דמה שהעוף מעופף ברום הוא תונקף רב: דבר אחר כו'.

בפרק מי שאחזו (דף ס') איתא בגמרא כתועפות אלו מלאכי, שרת ראם אלו שדים, פירש"י יש לו להקב"ה תועפות ראמים למשלחת וליפרע, וצריך טעם למה לא הביא

רש"י פאן רק סוף הדרשה דהיינו של ראמים ולא הביא התחלה דהיינו פתועפות אלו מלאכי שרת.

ונראה דרש"י מפרש דהפתוב הזכיר פאן תרי מילי דלענין מלאכי שרת היינו בכת ובראמים היינו שליחות להפרע. והנה רישא דמייבירי לענין פח כפר פירשו לפי הפשט הראשון דמייבירי נמי לענין פח, והחילוק שביין תיבת ראם הוא מביא, דלפשט הראשון הוא לשון רום ולדבר אחר הוא שדים: כד (ב) וישא בלעם את עיניו, ביקש להכניס בהם עין הרע.

צריך ביאור למה דוקא עכשיו בקש פו, ותו היאך שינה פאן שראה שאין פתחי אהליהם מכוננים ותו שאמר ותהי עליו רוח אלהים, ופירש"י שעלה בלבבו שלא לקללם מה ענין רוח אלהים.

ונראה דישראל בזמן ההוא לא היו נראים לשום אומה לראותם כי פסה אותם ענין ה' תמיד כמו דפירש"י, בפרשת חקת בפסוק ויראו כל העדה כי גוע אהרן, תרגומו ואתחזיאו דהיינו שנסתלק הענין ונתגלו ויכולים לראותם, הו"ל שמחמת עון העגל נסתלק הענין ונתגלו שיכולים לראותם, וע"כ רצה להכניס בהם עין הרע ששולט על כל דבר שהוא מגולה, אלא, שזה נתבטל מחמת קדושת ישראל אפי' בלא פיסוי הענין דהיינו שאין פתחיהם מכוננים כדי שלא יהיה מגולה מה שיש באוהל לפתח אוהל שפגדו וישלנט בו עין הרע בזכות זה לא שלט עליהם עין הרע בלעם: ותהי עליו רוח אלהים, עלה בלבבו שלא יקללם.

נראה ביאור זה ע"פ הגמרא בפרק חז"ה במשנה (דף ס') לא יפתח אדם פתח נגד פתח דאמרינו בגמרא א"ר יוחנן ראה שאין פתחי אהליהם מכוננים זה כנגד זה אמר ראוביים אלו שתשרה עליהם שכינה, ופירשו התוס' שם דלמד זה מדכתיב אחריו ותהי עליו רוח אלהים וזה צריך ביאור דהא על בלעם אמר שהיה עליו רוח אלהים,, אלא ע"כ דהכי פירושו דקשה בפסוק שאמר שראה ישראל שוכן לשבטיו ותהי עליו כו' היאך שינה זה לזה, אלא דבלעם אמר ע"ז ראוביים הם שתשרה כו' דהיינו לשון תפלה שהתפלל עליהם שתשרה שכינה כלומר אע"פ שנסתלק פיסוי הענין מ"מ השכינה לא תסור מהם, וכך המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, וה"נ זכה בלעם ששרתה עליו רוח אלהים, וזהו שכתב רש"י שעלה בלבבו שלא יקללם מחמת סילוק הענין פי עדיין שכינה שרוייה עליהם, כיון שע"י זה בא עליו רוח אלהים: (יג') שתום העין, ולא אמר שתום העינים כו', ואע"פ שאמר וגלוי עינים היינו קודם שחטא שעדיין לא נסתם לו עין אחת, כ"כ התוס' בפרק התכלת (דף ל"א): (כא) איתן מושבך, תמה אני מהיכן זכית לקח.

קשה מנלה לרש"י שבדרך תימה אמר פו איתן מושבך דילמא ע"צ האמת אמר פו אשריך שזכית לקח כמו שנתן פמה שבחים לישראל וברכות שיש להם ונראה דבלק שזכר את בלעם לקלל ישראל והקב"ה הפך הקללה לברכה, ע"כ באה הנבואה לברך ישראל ואשרהזכיר מפלת, פתיים ומפלת עצמק הפל הוא למעלת, ישראל משא"כ במה שסיפר במעלת הקיני אין פאן מקומו, ע"כ דדרך תימה אמר זה והיינו למעלת ישראל דמהיכן זכית להיותך במעון של ישראל: כה (י) והנה איש וגו' נתקבצו שבטו של שמעון

מתרין בזה למה נאמר איש מבני ישראל אלא הול"ל, והנה אחד בא אל אחיו אלא הך איש קאי על אדם חשוב דהיינו נשיא שבט ובא בהסכמת בני ישראל שהם, שבטו וכדאיתא בהנשרפין (דף פ"ב): פרשת פנחס (יא) פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן.

לפי שהיו השבטים מבזים אותו כו'. יש לדקדק אם הוא מן הדין שאתו הנשיא היה חייב מיתה מה זה שביזו אותו והוא היה נשיא, הלא תורה אחת היא לנשיא ושאר ישראל באם חייב מיתה ואין משוא פנים בדבר, ואי לא היה חייב מיתה היה להם להתרעם על ההריגה שלא כדיון.

ותו מאי איכפת לן כמה שאבי אמו פיטם עגלים לע"ז לענין שהרג מי שחייב מיתה ונראה לתרין להקדים דקי"ל בח"מ סי' ב' אם רואים ב"ד שצורף שעה שהעם פרוצים בעבירות דגין בין מיתה בין ממון.

ומסיק הטור אע"פ שאין מתחייב בדין אם יש בו צורף שעה. ותו איתא בפרק הגזול קמ"א (דף צ"ו) דרב נחמן קניס לחד גברא לשלם טפי ממה שהדין נותן פיון דידע בו דגזלנא עתיקא הנה.

ותו פתב הטור, שם ודוקא גדול הדור כמו רב נחמן דחתנא דבי נשיאה הנה וממונה לדון ע"פ הנשיא או טובי העיר שהמחום רבים עליהם. אבל דייני דעלמא לא עכ"ל.

ועפ"ז ניחא פאן דלפי הדין אין פאן חיוב מיתה ברא על ארמית ואע"ג דאמרין בגמרא פרק הנשרפין ושהו הלכה למשה מסיני מ"מ הם לא ידעו מזה דהא גם משה לא ידע אלא דרבנן גזרו על נשג"ז אלא דהיה צורף שעה פיון שהיו העם פרוצים בזה, וכמו שאמרו בגמרא (סנהדרין דף מ"ו) מעשה באחד שהטיח באשתו תחת, התאנה והלקוהו ב"ד לא משום שהדין כף אלא שהשעה צריכה לכף שהיו פרוצים בננות, נמצא דמשום הכי הרגו פנחס שהוא היה פרוץ להביאה לפני משה ולפני כל ישראל והיו השבטים מבזים אותו באמרם שדוקא גדול הדור ומינוחס וממונה לדון ע"פ הנשיא וכאן אין שלשה אלו, דזה פנחס בן אלעזר אבי אמו פיטם עגלים לע"ז ותו דבשלמא אם הנשרג הוא מוחזק בכר לבעל עבירה יש לקנוס אותו כמו שזכרנו, אבל פאן אין זה פי הנה מוחזק לנשיא שבט רק שעכשיו קלקל, ותו דצריף שיהיה מומחה לדון על פי הנשיא וכאן אין דבר זה פי מי שם אותו לאיש שר ושופט.

ע"ז בא הפתוב לתרין זה דנדאי גדול הדור הוא פנחס בן אלעזר היה מפורסם לזה, ותו דאדרבה מינוחס הוא שייחסו אחר אהרן הפהן ממילא ראוי לכף, ומה שאמרו שאין לו רשות לדון, ע"ז אמר הקב"ה בקנאו את קנאתי ושלחתי עשה, ע"כ שפיר עשה מה שעשה: (יב) את בריתי שלום.

שתהא לו לברית שלום. נראה פווננתו דלכאורה משמע דהך הנני נותן כו' הוא שכר של פנחס על קיום המצוה, וע"ז קשה מה שכר הוא זה דבלאו הכי לא היה לו מחלוקת עם אדם שיצטרף לברכת שלום עם זולתו.

ותו ל"ל בריתי לפ"ז אלא היה לו לומר הנני נותן לו שלום כמו ונתתי שלום בארץ, ע"כ פירש דהך שלום אינו כפשוטו אלא הוא דבוק עם בריתי פאילו אומר ברית של שלום דהיינו החזקת טובה והראות אהבה כמ"ש בייחזקאל (סי' ל"ד) וכרתי להם ברית שלום,

ועדיין לא נזכר שם שָׁכַר, אֲלֵא הַשָּׁכַר הוא מה שְׁנֻזְפָּר אחר זה וְהִתָּה לוֹ וּלְזָרְעוֹ כו' שִׁמְשָׁף מְזֵה וְנִקְט רש"י שְׁתָּהָא לוֹ לְבָרִית שְׁלוֹם לְלַמְדָּנוּ שא"ל דְּתַרִּי מִלִּי גִינְהוּ, שְׁאֲנִי נֹתֵן לוֹ בְּרִיתִי וְיִהְיֶה לוֹ שְׁלוֹם מִמִּילָא, ולפ"ז לא קָאֵי הִנְנִי נֹתֵן רַק עַל תְּיַבֵּת בְּרִיתִי, וְזֶה אֵינִי אֲלֵא עֲנִין אֶחָד הוּא וְהָיָה פְּאִילֵוֹ אֹמֵר בְּרִית שְׁלוֹם דְּהֵינְנוּ הַחֲזַקְתָּ טוֹבָה לְחוּד וְהָיָה הִנְנִי נֹתֵן קָאֵי עַל תְּיַבֵּת שְׁלוֹם, פְּלוֹמֵר אֲנִי נֹתֵן שְׁיִהְיֶה פְּאֵן בְּרִית שְׁלוֹם דְּהֵינְנוּ הַחֲזַקְתָּ טוֹבָה וְהָרְאוּת אֶהְבֵּה פְּאָדָם הַמְחַזֵּיק טוֹבָה כו' אֶף פְּאֵן פִּירֵשׁ לוֹ שְׁלוֹמוֹתֵיו אֲבָל לֹא, תְּשָׁלוֹם שָׁכַר כְּמוֹ שְׁאֲמַרְנוּ: יג) וְהִתָּה לוֹ, בְּרִיתִי זֹאת בְּרִית פְּהֻנְתָּ עוֹלָם מְזֵה נְסֻתֵינִיעַ לַמ"שׁ קוֹדֵם לְזֶה דִּישׁ פְּאֵן דְּקָדוּק בְּלִשׁוֹן רש"י שְׁאֲמַר פֵּעַם שְׁנִית בְּרִיתִי פְּהֻנְתָּ עוֹלָם וְלֹא הָיָה צְרִיךְ אֲלֵא לֹמֵר בְּרִיתוֹ זֹאת פְּהֻנְתָּ עוֹלָם דְּהֵינְנוּ הַפְּהֻנְיָה הִיא בְּרִיתִי זֹאת, אֲלֵא ע"כ כְּמוֹ שְׁזַכְרְתִי דְּבְרִיתִי שְׁלוֹם אֵינִי שָׁכַר אֲלֵא הַחֲזַקְתָּ טוֹבָה שִׁמְשָׁף שְׁיִהְיֶה לוֹ בְּרִית פְּהֻנְתָּ כְּוָלָם דְּהֵינְנוּ שָׁכַר שְׁלוֹ: (טו) רֹאשׁ אַמּוֹת כו' מְנָאוּ שְׁלִישִׁי.

וְהָא דְלֹא מְנָאוּ אַחְרוֹן לְפִי שְׁיֵשׁ לְפִעְעֵמִים מַעְלָה בְּאַחְרוֹן כְּמוֹ שְׁאוּמְרִים אַחְרוֹן חֲבִיב לְכָף מְנָאוּ בְּשְׁלִישִׁי שֶׁהוּא רְחוּק מִמַּעְלַת רֹאשׁוֹן וּמִמַּעְלַת אַחְרוֹן. וי"מ דִּישׁ בְּפִסּוּק שְׁתֵּי פִעְעֵמִים מַלְכֵי מִדִּין, הָאֶחָד קוֹדֵם אֶת אוֹי כו' וְאַח"כּ לְבִסּוּף חֲמֻשָּׁת מַלְכֵי מִדִּין, וְאֵילֵוֹ מְנָאוּ בְּסוּף הָיָה לוֹ חֲשִׁיבוֹת דְּסֻמוּף לְמַלְכֵי מִדִּין הַפְּתוּב בְּסוּף, ע"כ כְּפָתְבוּ בְּשְׁלִישִׁי שֶׁהוּא רְחוּק מִמַּלְכֵי מִדִּין הִרְאִישׁוֹן וּמֵהַשְּׁנִי.

וְדוּגְמָא לְזֶה אֲמַרְיִנּוּ בְּבִרְכוֹת (דף מ"א) לְעֲנִין אֶרֶץ חֲטָה כו': כו (ג) לֹאמֵר, אֲמַר לְהֵם צְרִיכִים אַתֶּם לְיִמְנוֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה כו' פִּירוּשׁ דְּהָד מִבְּנֵי כ' שָׁנָה אֵינִי מֵאֵמֵר הַפְּתוּב אֲלֵא מִשֶּׁה וְאֶלְעֶזֶר אֲמָרוּ זֶה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְקִשָּׁה לְמָה תְּלוּ הַמְּנִין שֶׁל עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּמָה שְׁצֻנָה ה' אֶת מִשֶּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵינְצָאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהֵלֵא פְּאֵן גּוֹפִיָה פְּתִיב דְּבַר זֶה שְׁאֲמַר שְׁאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כו' וְלָמָּה יֹאמְרוּ מִשֶּׁה וְאֶלְעֶזֶר בְּצִיּוּי שְׁנַצְטוּי מִזְמַן קְדוּם הַרְבֵּה, וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ ע"פ מָה דְּפִירֵשׁ"י בַּפ' כִּי תִשָּׂא כָּל הָעוֹבֵר עַל הַפְּקוּדִים שְׁאֵין פְּחוּת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים יוֹצֵא לְצָבָא וְנִמְנָה בְּכָלֵל אֲנָשִׁים, הָרִי דְּתַרִּי מִלִּי גִינְהוּ, אֶחָד יוֹצֵא צָבָא, וְהַשְּׁנִי נִמְנָה בְּכָלֵל אֲנָשִׁים, וְלַעֲיֵל שָׁם פִּירֵשְׁתִּי זֶה וְכָאֵן אֲמַר כָּל יוֹצֵא צָבָא וְהו"א לֹא לְעֲנִין נִמְנָה בְּכָלֵל אֲנָשִׁים, ע"כ דְּבָרוּ עִמָּהֶם שְׁיִהְיֶה מְנִינָם לְעֲנִין כָּלֵל אֲנָשִׁים ג"כ דְּוָקָא בְּנֵי עֲשָׂרִים אֲנָשִׁים וְאֵע"פ שְׁפָאֵן לֹא נִזְכָּר אֲלֵא כָּל יוֹצֵא צָבָא מ"מ ה"ה זֶה כְּאֲשֶׁר נֹאמֵר כָּל הָעוֹבֵר עַל הַפְּקוּדִים וְשָׁם מוֹכַח כֵּן כְּמוֹ שְׁזַכְרְנוּ שָׁם.

וע"כ הָאֲרִיף רש"י וְאֲמַר שְׁיִהָא מְנִינְכֶם כו' שֶׁהוּא מִיּוֹתֵר לְכַאוּרָה אֲלֵא דְנִתְפְּוּן לְסִתְנָם מְנִין דְּהֵינְנוּ בְּכָלֵל אֲנָשִׁים. וְא"ל הָא בְּרִישׁ בְּמִדְּבַר נֹאמֵר ג"כ כָּל יוֹצֵא צָבָא, וְלֹא הוֹצֵרָה, לְפָרֵשׁ שָׁם לְיִמְנוֹת בְּכָלֵל אֲנָשִׁים דְּהֵתָם נֹאמֵר כָּל זָכָר לְגִלְגְּלוֹתָם וְהֵינְנוּ לְעֲנִין נִמְנָה בְּכָלֵל אֲנָשִׁים שְׁזֵהוּ פִּירוּשׁ גְּלַגְּלוֹת כַּנ"ל.

וְרִיאִיתִי טוֹעִים בְּדְבָרֵי רש"י אֵלוּ: (ה) מִשְׁפַּחַת הַחֲנֻכִּי כו' ה"א מִצַּד זֶה כו'. אֵין לְהַקְשׁוֹת הָא כְּתִיב הָעֲמַלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי וְכֵן הַרְבֵּה בְּמִקּוֹם שְׁאֵין שְׁיִיף לֹמֵר כֵּן, דְּשְׁאֲנִי הֵתָם דְּהו"ל ה"א הִידִיעָה דְּהֵינְנוּ, הַמְּפֹרָסִם בְּמִקּוֹם אַחַר כְּדָרָף כָּל ה"א בְּתַחֲזִילַת הַתִּיבָה, מִשָּׂא"כ פְּאֵן דְּמִזְכִּיר תַּחֲזִילַת הַמְּשִׁפָּחָה שְׁנַעֲשֶׂה מִשְׁפָּחָה אֵין שְׁיִיף לֹמֵר הִידוּעַ בְּמִקּוֹם אַחַר וּג"כ א"ל לְמָה לֹא הִזְכִּיר בְּמִנְיָנִים אַחֲרֵים כֵּן לְבַטֵּל לְעַז שֶׁל אוֹה"ע, דְּכָאֵן שְׁיִיף זֶה פִּינּוֹן דְּמִתּוּ בְּמַגְפָּה הַנְּכַשְׁלִים בְּזִנּוֹת בְּזִנּוֹת מוֹאֵב בָּא לְהַעֲיֵד עַל יִשְׂרָאֵל הַנְּשִׂאָרִים, שְׁהֵם כְּשָׂרִים

בתולדותם ובמעשיהם שלא היתה בהם זמה: (יא) ובני קרח לא מתו כו' נתבצר להם מקום בגיהנם.

בגמרא פירק חלק אמרינו לא חיינו ולא נידונו, והרא"ם הביא מדרש רבה שעלו בני קרח על פני הארץ ובאו לא"י והיו נביאים, וראיה לזה משמואל ובניו שהיו משוררים, וכ"כ רש"י בתהלים (מ"ב), והאריף הרא"ם בזה.

ואפשר לומר שאיזה זמן היו בגיהנם ואח"כ יצאו על פני הארץ: (יג) לזרחה כו' וכן אצבון לגד. פירוש דבפ' ויגש חשב אצבון בגד ולא פאן, וא"ל דאזני היינו אצבון כמו בזרחה וצוחר, דצוחר היינו זוהר ונהינו זרח דצוחר הוא ג"כ לשון אורה משא"כ באזני ואצבון דאין קירוב זה לזה אלא ודאי דנתבטל לגמרי אצבון.

וקשה ע"ז דא"כ הנה אזני משפחה חדשה שלא היתה ביורדי מצרים בפ' ויגש, ורש"י כתב אח"כ דאין משפחה למי שלא ירד למצרים, וצ"ל דהנה כמו ארץ ונעמן הנזכר אח"כ בפירש"י: (טז) לאזני, אומר אני שזה משפחת אצבון.

זהו שלא, כמ"ש לעיל דאצבון בטל לגמרי דזה אליבא דר' תנחומא דלעיל וירושלמי שהביא לעיל שלא רצו לפרש בן משום שאין שייכות לאזני, עם אצבון כמו שמזכיר פאן רש"י אומר אני כו' ואיני יודע למה לא נקראת כו', ולא דחה רש"י הפשט מחמת חסרון ידיעה שלו והוכחת רש"י דאל"כ הנה אזני משפחה חדשה אחר ירידת מצרים וזו אינה משפחה: (כד) לישוב, הוא יוב האמור ביורדי מצרים.

כתב מהר"ן מצאתי פתוב שאביו יששכר קראו בתחילה יוב והיה מתרעם על אביו כי שם ע"א הנה בימיהם נקראת יוב והיה מתבייש מזה, השיב לו אביו הנה בשמי יש יתירה אוסיף אותה על שמך, ונקרא ישוב: וארץ ונעמן בני בלע בן בנימין.

פירוש דתרי ארד ונעמן היו דהיינו לבנימין עצמו היו לו ארד ונעמן ונזכר ביורדי מצרים בפ' ויגש ופאן נזכרו לבלע ג"כ ארד ונעמן ממילא לא היו אלו ארד ונעמן של בלע ביורדי מצרים דאל"כ הנה מזכירם בפירוש ויגש כמו שזכר חצרון וחמול בני בניו של יהודה וחבר ומלכיאל בני בניו של אשר וא"כ קשה למה מנה פאן ארד ונעמן של בלע כיון שלא היו מיורדי מצרים, ומפח זה כתב ר"מ הדרשן שהיתה אמם מעוברת פשיטתה למצרים וע"כ הו"ל פאילו ירדו הם בעצמם למצרים והיינו כחצרון וחמול, ורש"י אמר ע"ז שא"צ לדחוק בזה כי ארד ונעמן של בלע היו משפחות גדולות ע"כ נקראו משפחות לעצמן אע"פ שלא היו ביורדי מצרים, קשה כיון שהם נחשבים למשפחות אמאי נקרא בלע עצמו משפחה, ותיגרץ דהיה לו בני בנים הרבה שלא היו מיורדי מצרים והם היו נקראים משפחת, בלע, ודבר זה אמה צ"ל גם לר"מ דרשן דאל"כ על מי נקרא בלע משפחה, ואין חילוק ביניהם אלא דלר"מ דרשן לא ס"ל דיהיו נקראים משפחה מחמת שהיו משפחות גדולות דהא עכ"פ לא היו ביורדי מצרים, ולרש"י מהני משפחות גדולות אפילו בלע.

והמשך דברי רש"י כף הם, דר"מ דרשן הוקשה לו למה מנה ארד ונעמן של בלע למשפחות הלא לא ירדו למצרים מדלא חשבם בפ' ויגש וע"כ אמר שאמם היתה מעוברת בשעה שירדה למצרים וילדה במצרים ע"כ הנה פאילו נולדו קודם ירידתה למצרים.

אע"ג דבענין חשבון של ע' נפש לא נחשבו דא"כ הוויין ע"ב נפש מ"מ לענין קריאת משפחה הויין פירודי מצרים, וע"ז אומר רש"י, שא"צ לזה דהא בלאו הכי יש קושיא למה נקרא בלע משפחה ומי היה משפחה שלו פיון ששני בניו ארד ונעמן היו נחלקים למשפחות מצד עצמן, אלא ע"כ שהיה לו עוד בני בנים שנולדו במצרים אלא שארד ונעמן היו משפחה מצד עצמן פיון שהיו רבים וכו' בני מכיר כו' וכן בחצרון וחמול שנקרא פרץ משפחה בשביל שאר בני בנים שהיו לו, וע"פ זה אין קושיא על רש"י מה שהקשה הרמב"ן על רש"י, ע"ש שאין להאריך: כו' (יא) לשאר הקרוב אליו ממשפחתו, ואין משפחה קרויה כו'.

אע"ג דהרבה פעמים פתיב למשפחותם לבית אבותם, מ"מ פאן לענין ירושה דהנה בת כמו בן אם אין בן ממילא הנושוו זכרים לנקבות והו"א דהאם קרויה נמי משפחה לענין זה קמ"ל: (יג) פאשר נאסף אהרן אחיה כו' על אשר לא קדשתם הא אם קדשתם כו'.

פסוק זה הוא סוף האזינו ופירש רש"י פירושו פדי להבין הדיוק מה היה באם היו מקדשים דהיינו שלא הגיע זמנכם כו', ואע"ג דיש לידע גם פאן במ"ש להקדישני במים לעיניהם מ"מ דוקא שם דהיה זמנו של משה למות שנייה לומר פן משא"כ פאן דאע"ג דלא הקדישו אין זמנם למות תיכף כמ"ש הרמב"ן, דעל העתיד אמר הקב"ה עלה הר העברים דאינו מצוה מיד אלא בעבור שאמר, לאלה תחלק הארץ, הודיעו שאמה לא תחלק, פי אמה תעלה להר העברים כו', ולא פתבו התורה פה רק להסמיכו לפרשה דלעיל כמ"ש רש"י לפני זה, ואמר רש"י שגם פאן מורה על מה שיאמר שם מה גרם חטא זה: לא הגיע זמנכם להפטר.

הרבה מקשים הא פירש"י ריש וילך היום מלאו ימי ושנותי כו' וכאן אמר שקודם זמנם מתו, ונראה לתרץ דנדאי היה חי מנין השנים שהוקצבו לו אלא דרף הצדיקים, לבקש שיתן להם הש"י יותר על הקצבה פדי לקיים עוד מצות כמו שאמר משה אעברה נא כו' כמבואר בפסוק יראת ה' תוסיף ימים, ולילא חטא זה היתה תפלת משה מקובלת והיה חי יותר מקצבתו אלא שחטא זה ביטל התוספת, ע"כ אמר פאן זמנכם, ולא אמר זמן אלא דהזמן הקצוב הגיע אלא מה שאמתם מבקשים תוספת לא הגיע: (יד) הם מי מריבת קדש כו', ד"א הם שהמרו כו', פירושו נעוד הרבה דברי פעם נעשו במים אלו מלבד דבר הנזכר פאן.

והיה מי ים סוף הוא ט"ס וצ"ל ברפידים וכן מצאתי: (ט) לאמר, אמר לו השיבני אם אמה ממנה להם כו'. נראה דהוא ע"פ מה דאמרינו אין משיבין על הקלקלה (מגילה דף ט"ו) וכאן יש קלקלה, מחמת מיתת משה ויהיה אחר תחתי והו"א שלא ישיב לו הקב"ה פלום ע"כ ביקש משה שישב לו ולא איכפת ליה: (יח) וסמכת את ידך עליו כו'.

שלא יאמרו עליו לא, היה לו להרים ראש בימי משה. תימה ויאמרו ומה בכך ונהלא כן הוא ראוי שלא ירים התלמיד ראש פל זמן שרבו חי.

וי"ל דיהושע הגיע זמן גנולתו אפילו בעוד משה חי פדאיתא בפירשת וזאת הברכה, ויאמרו שאינו פדאי להיות מנהיג פיון שפכר נתמנה בימי משה ולא הנהיג: כח (א) את הפכש אחד כו', היא היתה אזהרה לימי המלואים הרמב"ן כתב ואינו נכון פי שם נאמר

עולת תמיד לדורותיכם ונראה לתרץ דמ"ש לעיל עולת תמיד לדורותיכם יש בו מקום לטעות שלא תאמר שאינו קאי אלא על אדסמיה ליה דהיינו כבש השני, של בין הערבים שזהו יהיה לדורותיכם אבל הכבש האחד של בוקר אינו אלא למלואים.

ויש קצת מקום לזה הטעות מדאמר עולת לשון יחיד ולא עולות לשון רבים, קמ"ל פאן דאף של בוקר לדורות וע"כ מרשים רש"י פאן את הכבש אחד ולא קודם לזה בפסוק ואמרת להם כו' אלא דאת הכבש של בוקר עיקר הלימוד דכאן פנ"ל נכון: (ז) נסד שפר, יין המשפר פרט לין מגתו.

משמע דמדאורייתא פסול יין מגתו וכן פירשב"ם בפ' המוכר פירות (דף צ"ו) אלא דלא לעיכובא קאמר ע"כ פשר בדיעבד, והרמב"ן הקשה על רש"י דין מגתו אינו אלא מדרבנן מדכשר בדיעבד, ול"ק מידי.

כ"כ הרא"ם: (י) עולת שבת בשבתו. ולא עולת שבת בשבת אחרת.

דהו"א הואיל וכל קרבנות של כל השבתות שוות אין ימות החול הפסק ביניהם וכמו דמצינו, לעגנן קריאת התורה שאם היו אננס ולא קראו הפרשה משלימין אותה בשבת הבא קמ"ל דלא, וגבי רגלים ל"צ למעוטי דאין שני רגלים זה אחר זה שוין.

וגבי ר"ח הוא כמו בשבת ע"כ גם שם צריך מיעוט כמו שפירש"י אחר זה בסמוך, וא"ל ל"ל מיעוט גם בר"ח לילף משבת דבר"ח ממעט דהו"א דר"ח הוא ימות החול יש לו תשלומין ביום שאחריו כמו שמצינו לעגנן קרבן חגיגה דיש לו תשלומין כל שבועה, וא"ל לילף שבת מר"ח י"ל דשאני ר"ח דעיקר הקרבן שלו בשביל מיעוט הירח דזה שני דוקא ביום ר"ח ולא אחריו משא"כ בשבת דאין חילוק בין שבת לשבת הו"א דיש לו תשלומין קמ"ל: על עולת התמיד אלו מוספין לבד אותן שני כבשים.

אין להקשות הא זה כבר נלמדמ"ש במועדו, ופירש"י, בכל יום מועד התמידים דהיינו אף, בשבת אף בטומאה, דהו"א היינו אפילו בטומאה שאינו דוחה את השבת אלא אע"פ שיש טומאה משא"כ בשבת שאין שם מועדו כלל שאין זמנו שם שהרי יש בו קרבן אחר דהיינו מוספין, קמ"ל פאן דאפ"ה אין התמיד בטל, ואי להא לחוד אתא לימא מלבד עולת התמיד כמ"ש אכ"כ מלבד עולת התמיד ולמה אמר על, אלא מגיד שיקריבנו בין שני התמידין, ע"כ אמר על התמיד דהיינו אחר עולת השחר, וא"כ נלמד ג"כ שצריך שיהיה שם גם עולת התמיד.

וא"ל הא כבר נלמד זה מן חלבי השלמים בפ' צו דדרשינו עליה השלם כל הקרבנות, דקמ"ל פאן אפילו במוסף אע"ג דזמנו כל היום אפ"ה יהא בין התמידין דוקא: (יב) ושלשה עשרונים כו' שפן הם קצובים בפרשת נסכים בפ' שלח לה.

וקשה ל"ל פסוק זה פון שכבר נאמר שם הפרים ואילים לעגנן נסכים וכתוב שם או במועדיכם ולמה זכר פאן גם בכל המועדים וי"ל דיש עוד פאן שינויים בין שבת, למועדים כמו שהביא הרמב"ן ומשום הכי נאמר פאן דבר זה.

כט (יא) ונסכייהם, מוסב על, המוספין.

דלכאורה הו"א, דונסקיהם קאי על עולת התמיד וה"ק מלבד אשר צויתיהו כפר על עולת התמיד ומנחתה ונספיהם, ואיני צריך לצוות ע"ז עכשיו אלא אני מצוה על עולה לה, וע"ז קשה למה אמר ונספיהם לשון רבים הל"ל ונספה כמו שאמר לענין מנחה דהא, עולת תמיד לשון יחיד דחטאת הכפורים אין לה נסכים.

ע"כ פירש דהו ונספיהם אינו דבוק עם מנחה. דמנחה קאי על עולת תמיד ואין פאן ציווי עכשיו אבל ונספיהם קאי על תעשו דהיינו מה שאני מצוה עכשיו לעשות דהיינו המוספים עם נספיהם משא"כ בפרי הקדש שהזכר תחילה נסכים של המוספין ממילא קאי על עולת תמיד כמו מנחתה.

ואע"ג דגם ביום השני פתיב ונספיהם היינו לדרשה כמו שמביא רש"י אח"כ לגיטוף המים בקדש משא"כ בעשור לחודש דצ"ל דקאי על המוספין. ואע"ג דלא נאמר פאן, תעשו מ"מ תעשו דכתיב ביום הכפורים קאי על כל מה שזכר אח"כ וכאילו כתיב תעשו ונספיהם, ורש"י מרשים ונספיהם דגבי בעשור לחוד ולא מה דכתיב בר"ה דשם שפיר קאי ונספיהם על עולת, התמיד דשם נחשב גם עולת החודש ושפיר קאמר ונספיהם לשון רבים דקאי על חודש ועל התמיד א"כ אין לומר שם דהנה תעשו קודם ונספיהם אא"צ שם כלל ציווי על הנסכים של חודש ותמיד שצטוו כפר ומש"ה אמר בר"ה ומלבד עולת התמיד תעשו עולות הללו, לומר דבזה צ"ל תיבת תעשו ולא אחר ונספיהם כמו גבי יוה"כ: (לה) עצרת תהיה לכם.

עצורים בעשיית מלאכה. אע"ג דכתיב אחר זה בפירוש כל מלאכת עבודה לא תעשו נראה דרמז בהאי עצרת דשמיני הוא חג בפני עצמו כדאי' בגמרא, לענין פז"ר קש"ב, נתנה תורה שם בפני עצמו לקרוא אותו בשם מיוחד ולא שינה לומר דהאיסור שבו הוא מפת שהוא דבוק לחג הספוח דשלקפניו כמו באחרון של פסח: (לו) פר אחד כו' למחר בשר בהמה.

זהו מדרש תנחומא, משמע דדגים חשיבי מבשר בהמה ובפרק פיסוי הדם איתא מי שיש לו מנה יקח לו ליטרא דגים כו' משמע דבשר חשיב טפי, כתבו שם רש"י ותוספות דבמקומן היו דגים בזול מן בשר משא"כ פאן בתנחומא מיירי במקום שהבשר בזול מדגים: פרשת מטות ל (ב) ראשי המטות.

חלק כבוד לנשיאים. צריך ביאור לדבריו אלה, דתחלה כתב שפבוד של נשיאים הנה ללמדם תחילה ואח"כ כתב שהכבוד הוא לענין הפרת נדרים במנחה.

והרא"ם כתב שפדרהו אם אינו ענין אמר רש"י, דאם אינו לענין לימוד תחילה שנה נלמד כפר מפלל מה שאמר בשאר מצות תנהו ענין לענין, מנחה, וע"ז תמה הוא דאין פת לומר אם אינו ענין אלא לחכמי משנה וגמרא ותמהני על הרא"ם מאד שלא דק בדבריו אלו, דאם אמה אומר פאן אם אינו ענין ע"כ רש"י חזר בסוף, ממ"ש תחילה שהכבוד הוא הלימוד תחילה ואח"כ נתנו לאם אינו ענין למנחה, א"כ אינו צריך כלל לאם אינו ענין אלא חזרה היא ממ"ש תחילה כבוד ללימוד תחילה אלא למנחה לחוד ומי מכריחני לומר פאן אם אינו ענין וכן הוא האמת, כאשר נבאר בס"ד.

תו קִשָּׁה בַּמ"ש רַש"י וְאִם אֵין יָחִיד מְנוֹמָחָה מִפֶּר בַּג' הַדְּיוֹטוֹת הַיְכָא רְמִינָא הַאי מְקִלְתָּא בְּפִסּוּק. וְתו קִשָּׁה פִּינּוּן שֶׁא"צ פֶּאן לִימּוּד עַל כָּל יִשְׂרָאֵל אֱלָא גַלְמוּד מִפְּחַ שְׁאָר מְצוֹת ל"ל אַח"כ לִלְמוּד בַּג"ש דְּלָא גְשִׁיאיִם לַחּוּד וְנִלְע"ד בְּזָה דְּלָא הִנֵּה רֵאשִׁי הַמְטוֹת דְּבוּק עִם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֱלָא פְּאִילוּ פְּתִיב וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל ע"כ אָמַר רַש"י דְּלִכְאוּרָה הִנֵּה פֶּאן תְּרִי מְקִלֵי בְּעִנְיָן הַלִּימּוּד דְּתַחֲקִלָּה לְרֵאשִׁי הַמְטוֹת וְאַח"כ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְקִשָּׁה ע"ז דַּא"כ ל"ל פְּסוּק וַיִּשׁוּבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכו', וְאָמַר ע"ז דַּקמ"ל דְּאַף בְּשְׁאָר מְצוֹת הִנֵּה כְּמוֹ כּו, וְע"ז קִשָּׁה דַּאִם תְּפַרְשׁ פֶּן לָמָּה רָאָה לְאַמְרוּ פֶּאן פִּינּוּן דַּע"כ בְּשְׁאָר הַמְצוֹת הִנֵּה ג"כ הֵכִי, וְאָמַר רַש"י דְּאֵין הַדְּבָר פֶּן אֱלָא לְלַמֵּד עַל הַפֶּרַת גְּדָרִים שְׁמִפְרִין רֵאשִׁי הַמְטוֹת הַיִּינּוּ יָחִיד מְנוֹמָחָה, וְהָא דְּאָמַר רֵאשִׁי לְשׁוֹן רַבִּים הַיִּינּוּ רֵאשִׁים דְּעֵלְמָא, וְכֵן פִּירֵשׁ רַש"י בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחֲלִין (דִּף ק"כ), וּמ"ש לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּהַיִּינּוּ ג' הַדְּיוֹטִים וְלֹא מִיַּיְרִי פֶּאן כָּלֵל לְעִנְיָן סִדְר הַלִּימּוּד.

אַח"כ מְקִשָּׁה דְּלִמָּא אֵינּוּ מִיַּיְרִי פֶּאן לֹא מְכַבּוּד שֶׁל לִימּוּד וְלֹא מְעִנְיָן מְנוֹמָחָה לְהַפֶּרַת גְּדָרִים, אֱלָא דְּהָד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא דְּבוּק עִם רֵאשִׁי הַמְטוֹת דְּהַיִּינּוּ מְטוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְלָהֶם לַחּוּד נְאֻמַּר הַפֶּרַת גְּדָרִים וְלֹא לְכָלֵל יִשְׂרָאֵל, וּבְזָה יֵשׁ שִׁינּוּי מְשַׁאָּר מְצוֹת דְּלָא נִצְטוּהָ פֶּאן לְיִשְׂרָאֵל, לְזָה אָמַר דִּישׁ ג"ש דְּנֻאָמַר לְכָל יִשְׂרָאֵל ג"כ וְנִצְטוּוּ עַל זָה וַא"כ ע"כ רֵאשִׁי הַמְטוֹת אֶתָּא לְמְנוֹמָחָה כְּמוֹ שְׁאַמְרֵנוּ.

וְעוּד י"ל דְּגַם לְפִי הָאֻמַּת הִנֵּה לִבְנֵי דְּבוּק עִם מְטוֹת וְלִימּוּד שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל הוּא מִפְּחַ הַג"ש דַּג' הַדְּיוֹטוֹת מִתִּירִין גְּדָר פְּדֵאִיתָא בַּפ' יֵשׁ נוֹחֲלִין (שָׁם): זָה הַדְּבָר, מִשָּׁה נִתְּנָבָא בְּכַה אָמַר ה' כּו'. אֵיכָּא לְמִידָק טוּבָא מַה תִּיָּקֵן רַש"י בְּזָה וְכִי לְדַרְשָׁא אֶתָּא רַש"י.

וְתוּ פִּינּוּן דִּישׁ מַעֲלָה לְמִשָּׁה בְּמֻאָמַר תִּיָּבַת זָה טְפִי מִן תִּיָּבַת כַּה לָמָּה אָמַר מִשָּׁה ג"כ בְּכַה הָא בְּמֻאָמַר זָה יֵשׁ בְּכָלֵלוּ כַּה, ע"ד יֵשׁ בְּכָלֵל מְאִתִּים מְנָה. וְהֵרָא"ם אָמַר, בְּתַחֲקִילַת גְּבוּאָתוֹ אָמַר מִשָּׁה כַּה שֶׁהוּא אֶסְפִּקְלָרְיָא שְׁאִינְהָ מְאִירָה כְּמוֹ שְׁאָר גְּבִיאִים וּמְשַׁזְּכָה יוֹתֵר זָכָה לְאַסְפִּקְלָרְיָא הַמְאִירָה וְאָמַר זָה.

וְזָה אֵינּוּ דְּנֻדָּאֵי אֵין שִׁינּוּי בְּנֻבּוּאָת מִשָּׁה מִתְּחִילָתוֹ וְעַד סוּפּוֹ, וְתוּ דְּבַמִּשָּׁה עֲצָמוֹ נְאֻמַּר תַּחֲקִילָה בַּפ' הַמֶּן זָה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִנְהָ ה' וְאַח"כ אָמַר בַּפ' הַעֲגָל כַּה אָמַר ה' שִׁימוּ אֵישׁ חֶרְבוֹ, תוּ יֵשׁ לְדַקְדָּק הַלְּשׁוֹן שְׁאַמַּר נִתְּנָה לָמָּה לֹא אָמַר בְּלִשׁוֹן זָה מִשָּׁה אָמַר כּו'.

וְתוּ קִשָּׁה טְפִי הָא כְּבָר נְאֻמַּר זָה הַדְּבָר הַרְבֵּה פְּעָמִים כְּגוֹן בַּפ' הַמֶּן בְּשִׁנֵּי מְקוּמוֹת וּבְרִישׁ וַיִּקְהֵל וְלֹא כְּתַב שֵׁם רַש"י פְּלוּם. וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּבַמִּאָמַר כָּל הַתּוֹרָה אֵין שִׁינּוּי לְשׁוֹן גְּבוּאָה אֱלָא שְׁלִיחַ הַשֵּׁם ב"ה הִיָּה לְהַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מַה דְּבַר ה' רַק בְּמְקוּמוֹת אֲשֶׁר לֹא נִכְתַּב שֵׁם צִיּוּי הַקַּב"ה לֹאמַר לְיִשְׂרָאֵל אֱלָא גִּילָה סוּדוֹ לְנִבְיָאוֹ וְהוּא יִלְךְ מְעַצְמוֹ לְאוּמְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל זָה קְרוּי גְּבִיאוּת, וְכֵן הִיָּה דְּרָךְ כָּל הַנְּבִיאִים שֶׁלֹּא נְאֻמַּר קוֹדֵם גְּבִיאוּתָם וַיֹּאמֶר ה' אֶל פְּלוֹנֵי לֹאמַר כְּמוֹ גְּבִי מִשָּׁה, ע"כ מוֹכַח שִׁישׁ חִילּוּק בֵּין תּוֹרַת מִשָּׁה לְשְׁאָר גְּבִיאֵי הַשֵּׁם שֶׁהֵם נִקְרְאִים גְּבִיאִים וְלֹא נוֹתְנֵי הַתּוֹרָה ע"פ הַקַּב"ה, וְדָבָר זָה הוּא בְּמִשָּׁה שְׁרׁוּב דְּבָרֵי הֵם תּוֹרָה דְּהַיִּינּוּ ע"פ צִיּוּי הַקַּב"ה לֹאמַר לְיִשְׂרָאֵל, רַק בְּאִיזָה מְקוּמוֹת שֶׁלֹּא נְאֻמַּר בָּהֶם צִיּוּי הַקַּב"ה לֹאמַר לְיִשְׂרָאֵל רַק דְּבַר מִשָּׁה אֶל יִשְׂרָאֵל בְּלֹא הַקְדַּמַת הַקַּב"ה לֹאמַר לְיִשְׂרָאֵל וְהַיִּינּוּ פְּרָשָׁה דְּכָאן בְּרֵאשִׁי הַמְטוֹת זָה נִקְרָא גְּבוּאָה, וְכֵן עוּד פְּרָשִׁיּוֹת פְּדָרְךָ זָה, וְכָל מְקוֹם אֲשֶׁר הוּא פֶּן נְאֻמַּר בּוֹ כַּה אוֹ זָה הַדְּבָר, וּבְמְקוֹם שְׁנַאָמַר כַּה אֵין שֵׁם קוֹשְׁיָא,

אָבֵל בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר זֶה הַדָּבָר יֵשׁ קוֹשֵׁיָא לְמָה אָמַר לְשׁוֹן זֶה שֶׁהוּא מְשַׁמַּע מִיַּעוּט, דְּהָא אֲמַרִּינן בְּפ' יֵשׁ נוֹחְלִין (דף ק"כ) דְּזֶה הַדָּבָר דֵּהֲסַבְתָּ נִחְלָה מִמַּעַט דְּלֹא שְׂיִיכָא אֱלָא בְּאוֹתוֹ דּוֹר דְּבָנוֹת צְלִפְחָד וּמְקוֹשֵׁינָן שָׁם אֱלָא מַעֲתָה זֶה הַדָּבָר דְּכַתִּיב גַּבֵּי הַפֶּרֶת נְדָרִים וְגַבֵּי שְׁחוּטֵי חוּץ ה"נ דְּלֹא נִהוּג אֱלָא בְּאוֹתוֹ דּוֹר וּמְשַׁנִּינָן לְהוּי שָׁם דְּצָרִיכֵי לִג"ש וּמִש"ה ל"ק גַּם מִזֶּה הַדָּבָר דִּפ' הֶפֶן וְרִישׁ וַיִּקְהַל דְּשָׁם בְּאַמַּת לֹא הָיָה אֱלָא לְדוֹר הַהוּא מִש"ה פְּתַב רִש"י פֶּאן דְּמוֹרָה עַל מַעֲלַת נְבוֹאָת מִשָּׁה טְפִי מִן שְׁאָר נְבִיאִים שְׁנִתְנַבְּא בְּתַרְנוּוֹיָהוּ, וְעַנְוִן הַמַּעֲלָה דְּזֶה אִיפָא ג"כ סְבָרָא לְהִיפָּהּ, וְהוּא שְׁטַפִּי יֵשׁ מַעֲלָה בְּלִשׁוֹן פֶּה, דְּזֶה הָנָה לְשׁוֹן מִיַּעוּט מִשׂא"כ בְּכָה, וְאִיפָא סְבָרָא דְּזֶה הוּא עֲדִיף טְפִי דְּמִשְׁמַע דְּבָר בְּרוּר פְּמִי שְׁמַרְאָה בְּאַצְבַּע עָלָיו, ע"כ הִנְצָרָה לִזְמַר תְּרַנּוּוֹיָהוּ פְּדִי לְצִאת יְדֵי תְּרֵי סְבָרוֹת הַנָּ"ל: וְאִם חִלְפוּ אִין מְוֹתָר כו', זֶה הַלִּימוּד הוּא בְּפ' יֵשׁ נוֹחְלִין (שָׁם) אֲלִיבָא דְּב"ש דְּאִית לְהוּ אִין שְׁאֵלָה בְּהַקְדָּשׁ אָבֵל לִב"ה דִּס"ל יֵשׁ שְׁאֵלָה בְּהַקְדָּשׁ אֲתִיָּא הָךְ מִיִּלְתָּא דְּחִלְפוּ אִין מוֹעִיל פְּלוּם מִפְּחַ סְבָרָא פְּדַפְרִישׁ רִש"ב"ם שָׁם, וְזֶה הַדָּבָר דֵּהֲפָרַת נְדָרִים אֲתִיָּא לִב"ש מִשְׁחוּטֵי חוּץ דְּמָה הֵתָם אֲהָרִן וּבְנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל ה"נ בְּהַפֶּרֶת נְדָרִים לְכָל יִשְׂרָאֵל דֵּהֲיִינוּ ג' הַדְּיוֹטוֹת, וְהִיאָךְ פְּתַב רִש"י פֶּאן כְּב"ש וְקוֹדֵם לְזֶה פְּתַב גַּם"ש דֵּהֲפָרַת נְדָרִים וְהִינְנוּ כְּב"ה וצ"ע.

וּנ"ל דְּכַנְלוֹ כְּב"ש וּמ"ש רִש"י גַּם"ש מִשְׁחוּטֵי חוּץ הִינְנוּ לְעַנְוִן שְׁנַצְטוּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָבֵל לְעַנְוִן הַפֶּרֶת נְדָרִים לְעַנְוִן הַחִלּוּק דְּבִין מְוֹתָה לִג' הַדְּיוֹטוֹת לֹא יִלְיָהּ מִג"ש אֱלָא מְרַאשֵׁי הַמַּטּוֹת לְחוּד דְּכִינּוּ דִישׁ מַעֲלָה לְמְוֹתָה מִמִּילָא יֵשׁ מַעֲלָה לִג' שְׁאִינָם מְוֹתָהִים, דְּבָכָל מְקוֹם שְׁלִשָּׁה הַדְּיוֹטוֹת בְּמָקוֹם מְוֹתָה קְיָיִמִי: ג) נְדָר, קוֹנָם שְׁלֹא אוֹכַל הַרְמָב"ן הַקְּשָׁה שְׁהָרֵי נְדָרִים אִין חִלּוּן אֱלָא עַל דְּבָר שְׂיֵשׁ בּוּ מִמֶּשׁ וְאִכִּילָה אִין בְּהַ מִמֶּשׁ.

וצ"ל קוֹנָם פִּירוֹת עָלֵי שְׁלֹא אוֹכַל פְּמִבְּנָרָא בִּי"ד סִימָן ר"ו וְלֹא נִחִית רִש"י לְהֶאָרִיף לְפָרִישׁ הַדְּינָיִם: יְכוּל אֲפִילוּ נִשְׁבַּע שְׂיִאכַל נְבִילוֹת. בְּרַמְבַּ"ן הֶעֱתִיק לְשׁוֹן רִש"י יְכוּל אֲפִילוּ לְאַכּוֹל נְבִילוֹת, וּמִשְׁמַע דְּקָאֵי עַל נְדָר וּמִש"ה הַתְּרַעַם עַל רִש"י וְאָמַר שְׁפִסְפְּרֵי אָמַר יְכוּל אֲפִילוּ נִשְׁבַּע שְׂיִאכַל נְבִילוֹת וְהִינְנוּ דְּנִקָּא בְּשַׁבּוּעָה שְׁחִלָּה אִפִּי' בְּדָבָר שְׁאִין בּוּ מִמֶּשׁ, מִשׂא"כ בְּנְדָר שְׁאִין חַל בְּדָבָר הַרְשׁוּת אִם אוֹמַר נְדָר עָלֵי שְׁאִוְכַל, וְהֶאָרִיף בְּזֶה וְאָמַר שְׁחִלָּה רִש"י דְּבָר זֶה מִשְׁבּוּעָה לְנְדָר וְלֹא הָיָה נְזָהָר.

וְהִנְיָה רוּאָה שְׁלִפְגִּינְרָסָא שְׁלָנוּ בְּרִש"י לֹא קָשָׁה מִיְדֵי דְּגַם רִש"י לֹא פְּתַב הָךְ יְכוּל כו' עַל הַנְּשַׁבַּע שְׁבּוּעָה הַנְּזָכָר בְּפִסּוּק: (ד) בְּנְעוּרִיָּה כו' וְאִיזוּ הִיא קְטָנָה כו' אִין דְּרַכּוּ שְׁל רִש"י לְהִבִּיא מֵאֵי דְּנ"מ לְדִינָא אֱלָא מַה דְּהוּא לְפָרִישׁ הַפִּסּוּק.

וְנִרְאָה דְּמִש"ה הִבִּיא זֶה פֶּאן שְׁנַבִּין דְּבָרֵינוּ שְׁלִפְנֵי זֶה, דֵּהֲיִינוּ שְׁפַתְב שְׂיֵשׁ מִיַּעוּט לְקְטָנָה וּבּוֹגְרָת,, דְּאִין הַמִּיַּעוּטִים שְׁוִים דְּעֵיקָר מַה שְׁמַמַּעַט הוּא בּוֹגְרָת אָבֵל קְטָנָה לְאוּ מִיַּעוּט הוּא מִן הַתּוֹרָה דְּמִמ"נ אִם קוֹדֵם י"א שְׁנַיִם הָרִי אִין נְדָרָה נְדָר וּא"צ מִיַּעוּט וְאִי בַת י"א וַיּוֹם אֲחִד הָרִי נְדָרִיָּה נְבַדְקִין וְאִם יְדַעָה לְשָׁם מִי נְדָרָה הָרִי וְדֹאֵי בְּרִשׁוֹת אֲבִיָּה לְהַפֶּר נְדָרָה דְּכ"ש הוּא מִן נְעֻרָה אֱלָא ע"כ דְּעֵיקָר הַמִּיַּעוּט הוּא בּוֹגְרָת אָבֵל קְטָנָה אִי פְּחוּתָה מִבַּת י"א א"צ מִיַּעוּט וְאִי בַת י"א שְׁנָה לֹא מְהַי מִיַּעוּט לְעַנְוִן הַפֶּרֶת אֲבִיָּה, אֱלָא דְּהָא דְּנִקְט רִש"י וְלֹא קְטָנָה אֲגַב שְׁיִטְפָא דְּבּוֹגְרָת נְקִטָּה דְּצָרִיף מִיַּעוּט וְדְּבָרֵי הַרָא"ם אִינָם מוֹבְנִים לִי דְּמִשְׁמַע מְדַבְּרֵינוּ דְּאַף קְטָנָה יֵשׁ עָלֶיהָ מִיַּעוּט וְלֹא יְדַעְתִּי אִיף שְׁיִיף לִזְמַר כּו': (ו) וְאִם הִנְיָא אֲבִיָּה אֲוֹתָהּ.

אם מנע אותה מן הנדר כו' הנאה זו איני יודע הרא"ם הקשה פאן למה לא, ידע רש"י הנאה זו מה היא שהרי הביא ראיות אחר כף שהוא לשון מניעה וחסרה. ותו שהוא עצמו כתב הפירוש תחלה, ואחר כף אמר איני יודע, ותו במ"ש פשהוא אומר והניא אותה והפר הרי אומר דהנאה זו הפרה אדרבה מדאמר והפר משמע דהנאה לאו הפרה דאל"כ תרתי למה לי.

ותו מאי ולפי פשוטו דאמר רש"י דמשמע דעד השתא בדרשה מייירי וזה אינו דהא מיייתי ראיה מסיפא דקרא וגם זה הוא פשוטו, לפיכך פירש הוא דברי רש"י דמ"ש תחלה פלומר שהפר לה נתפונן בזה דדוקא בלשון הפרה צריך לומר ולא לשון אחר כמ"ש רש"י קודם לזה גבי זה הדבר דבעל אינו מתיר, וע"ז אמר הנאה זו איני יודע מה היא.

פירוש אם היא בלשון הפרה דוקא ע"ז מביא ראיה מדכתיב גבי בעל בהדיא והפר לה ש"מ דלא סגי בהנאה לחוד אלא דוקא והפר לה ה"נ באב, וע"ז אמר ופשוטו לשון מניעה כו', פונתו ופשוטו לשון מניעה אלא שהמדרש מחדש דבעינן לשון הפרה מפח סיפא דקרא: ולי כמו זר נחשב פירושו זה ברש"י, חדא דאמר רש"י פלומר שהפר לה מאי פלומר הי"ל לומר שאמר לשון הפרה דהא יש להנאה ב' פירושים, אחד שלא בלשון הפרה ואחד בלשון הפרה, הנה לרש"י לומר דהפירוש השני אמת לא לשון פלומר דמשמע דלשון הנאה הוא ממש הפרה וכאילו אמר בהדיא הפרה, וזה אינו דמביא רש"י עצמו אח"כ דאינו מוכרח שיהיה לשון הפרה דהא אמר בפל לשון אח"כ הניא והפר.

ותו מאי ראיה מביא מסיפא דצריך הפרה ולא סגי בהנאה מדאמר הניא והפר א"כ אימא לה דתרתי בעינן באיש באשתו, ובאמת גם באב צריך תרנוניהו פנין דאמרת דאב ובעל שנים, ואם תאמר שיש חילוק א"כ אין, לה ללמוד אב מבעל שצריך הפרה דלמא הנאה לחוד סגי.

ותו מאי קאמר ופשוטו כו' ומביא ראיות ע"ז דהוא בלשון מניעה וחסרה למה לו ראיה והוא כבר כתבו בתחילת הדבור דהוא לשון מניעה בלא ראיה ולכל הפחות הנה לו להביא שם זו הראיה, ונלע"ד דהפל כפשוטן של דברי רש"י דמ"ש רש"י הנאה איני יודע אין זה לשון רש"י אלא לשון תנאי בספרי, והמשך דברי רש"י הוא פן דתחלה אמר שהנאה היא מניעה פלומר לשון הפרה דהנאה אין לה פירוש רק דרף הפרה, ואין רש"י מקפיד על לשון הפרה ולא שאר לשונות פגון אל תקיים הנדר, אלא נתפונן דהנאה היא לשון ביטול הנדר ולא איזה ענין אחר, ואח"כ אמר מנלן לומר פן, ע"ז מביא ב' דרכים, האחד הוא לשון הברייתא שאמר התנא בספרי איני יודע מה הנאה זו אם הוא ביטול הנדר או מדי אחרת, ע"ז מביא התנא מסיפא גבי בעל דנאמר שם והניא והפר, וקשה דעכ"פ סגי לומר והפר ולמה הוצרך להזכיר והניא אלא ע"כ דהפסוק מפרש דבריו מה שאמרתי לה והניא פירושה והפר, ומאי נ"מ מזה לענין אב דשם לא נאמר אלא והניא לחוד שפירושו הפרה הרי דהתורה פתבה יתור גבי בעל להורות על האב, וזהו דרף מדרש שמוכח שמייירי בביטול, נדר לא במדי אחרת, וע"ז כתב ופשוטו פלומר בלא ראיה דהנאה היא לשון מניעה, הנדר מפח הפסוקים שמביא אח"כ והפל גיחא: וה' יסלח לה כו' באשה שצדקה בנזיר כו' רבים טורחים עצמם למה הביא פאן מה ששייך לגבי אשה

לקמן וכאן מייירי באב, ובשם מהר"א כתבו דלא שייך זה באשה מטעם שהביאו, וזה אינו נכון.

דברק ד' דנזיר (דף כ"ב) איתא לזה באמת גבי בעל. ונלע"ד דניחא, דההוכחה בפסוק דלקמן באשה לגבי בעל מדכתיב ואם ביום שמוע אישה כו' והפר את נדרה ואת מבטא שפתייה ויה' יסלח לה, דיש להקשות שם למה לא אמר בלשון לא יקום וה' יסלח לה אלא ע"כ דסמך על מה שאמר, גבי אב כן ממילא לענין וה' יסלח לה ה"נ כן הוא ולמה אמר שם וה' יסלח לה הנה לו לסמוך גם בזה על מ"ש באב שה' הוא הסולח לה, אלא דקמ"ל שם דבר חידוש שאף שהפר לה צריכה סליחה מן ה' כיון שלא ידעה, ע"כ מבא רש"י זה כאן גבי אב להודיע דגם באב הוא שה' יסלח למופרין, כיון דחזינו דהתורה סמכה עצמה בבעל שהגדר בטל וממילא גם בפסוק וה' יסלח לה הם שנים, וגם הוא כן דמייירי בלא ידעה שהאב הפר: ק"ו לשאינן מופריים.

האי ק"ו לא צריף לכתבו כי מי לא ידע דבר זה. בגמרא בנזיר (דף כ"ג) איתא לזה שהיה ר"ע מגיע למקרא זה היה בוכה ומה מי שמתכונן לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריף כפרה וסליחה דהיינו האשה שנוצרת כאן ק"ו מי שנתכונן לאכול בשר חזיר ועלה בידו חזיר עאכ"ו ע"ז ידו כל הדונן, שם לק"מ דאמר כן להתעוררות שיעשו תשובה, משא"כ רש"י דכאן דאינו מביא רק לפרש התורה למה כתב זה ונראה דקמ"ל דאם עברה ואח"כ הפר האב או הבעל דלא מהני דלא שייך כאן היתר דמפרע דאין הבעל והאב עוקרים הגדר מעיקרו כדקי"ל, בגמרא דבעל מיגז גיזו, והרבמ"ן הביא זה.

ואפתי יש להקשות א"כ מנלן דמופרין בתחילה צריכים סליחה דילמא, קרא לא קמ"ל אלא באינן מופרין והרביתא כמו, שזכרתי י"ל דתרי זמני וה' יסלח אחד גבי אב ואחד לגבי בעל אמת אחד למופרין ואחד לאינן מופרין, וכבר הוכחנו דהתורה גילתה דנילף אחד מחבירו ע"כ הניין תרנוניהו בין באב בין בבעל, ולהכי הביא רש"י כאן באב דרשה דגבי בעל, פנ"ל נכון בס"ד: (ז) ואם היו תהיה לאיש ואצ"ל אם קיים אחד מהם זה הלשון ממש הוא במשנה ר"פ נערה המאורסה ופרכינן שם ל"ל למיתני הך ואצ"ל השתא הפר זה בלא זה ולא פלוג קיים אחד מהם ל"ל כי איצטריף כגון דהפר אחד, מהם קיים אחד מהם וחזר המקיים ונשאל על הקמתו מ"ד מאי דאוקים האי עקריה קמ"ל, ויש שיש להם חסרון ידיעה מגמרא זו וסוברים שהאי ואצ"ל הוא לשון רש"י מעצמו ומקשים עליו ל"ל דהיינו קושית הגמרא הזאת ומתוצים מסברת עצמם: (ח) ושמע אישה וגו', הרי לה שאם קיים הבעל שהוא קיים.

לאו קיום בפירוש קאמר דהא והחריש כתיב אלא שיעור והחריש קאמר שאם החריש הו"ל הקמה בפירוש והקמה בפירוש היא אצ"ל כמ"ש רש"י לפני זה: לא (ו) אותם ואת פנחס כו', לנקום נקמת יוסף.

נראה הטעם לנקמה זו כי מה פשעם בזה דהלא הישמעאלים ושאר עמים קנוהו ומכרוהו ג"כ כבר אלא שהמדנים מכרו אותו למצרים לבזותו כי ראו בו סימני גדולתו וחסמתו והיו יראים שיבא למעלה גדולה ע"כ מכרוהו למצרים שכתוב בנימוסי מצרים שאין עבד מולך ממילא לא יבא לגדולה: (יז) וכל אשה יודעת איש.

ראויה ליבעל אע"פ שלא גבעלה דאיתא בפ' הפא על יבמתו (דף ס'): מדקשו קראי אהדדי דכתיב יודעת איש הא אין יודעת החיו מפלל דטף אפילו ידעו תחיו וכתיב פל הטף אשר לא ידעו החיו ממילא אם ידעו הרוגו, אלא ע"כ דהו יודעת לאו ממש יודעת אלא ראויה לדעת ממילא דטף פחות מג' שנים דוקא החיו ולא טפי מבת ג' שנים: הרגו וכו' איני יודע אם להרוג עם הזכרים כו'.

רבים מקשים א"כ למה לי הרגו הנזכר תחילה אלא יאמר ועתה פל זכר כו' הרגו וזה אמר בכה וזה בכה ולי נראה לתרי בדרה זה דנדאי מ"ש תורה החיו לכם פירושו שיש איסור להורגם דהיינו פינון שאין ציווי להורגם ממילא יש איסור בהריגתם וא"כ אי לא כתיב אלא ועתה פל זכר בטף כו' הרגו הו"א דוכל הטף בנשים כו' היינו שיש איסור בהריגה אבל כל זכר בטף וכל נשים כו' אין איסור אלא רשות קמ"ל הרגו דברי שא לציווי ממילא יש פאן שני קצוות דכל זכר כו' חייבים אתם להורגם וכל הטף בנשים כו' אסור להורגם, זהו לשון החיו לכם: (מג) ותהי מחצת העדה, פה וכה פוננת רש"י דל"ת דהפסוק מורה לנו כמה היה סף המחצית של ישראל דזה אמר כפר ומחצית בני ישראל, ומאי קמ"ל חידוש בהאי ותהי מחצת כו' דאין שייך לומר ענין אחד פל זה סמוך לזה, אלא שהפתוב אינו מבקש לומר חידוש זה אלא שזה דבוק למעלה שממחצית של העדה שיהיה המחצית סף פה וכה, פלומר שזה פשוט אלא שבאתי להודיעה עכשיו מה נעשה מזה אני מודיעה שויקח משה כו' ונתנו ללוים וקמ"ל הטעם שהמכס הזה היה טפי משל מחצית של חלק הראשון לפי ששם ניתן לאלעזר לחוד משא"כ בזה שניתן להרבה לויים, ובשם רש"ל ראיית דקמ"ל דל"ת דבפעם אחת לקח משה המכס השני מן הצובאים ומן העדה אלא פל אחד בפני עצמו דנתן מכס הצובאים ואחר פה נתן המחצית ליד העדה ואח"כ נתן המכס ללויים, ונ"מ שיהיה טובת הנאה להעדה.

ולא נתיישב זה דא"כ הל"ל ויתנו ישראל כו' דאז הנה טובת הנאה להם משא"כ כמה שנתן משה המכס משלהם הנה טובת הנאה למשה: (ג) וכמוז כו' לכפר על הרהור הלב. התוס' פ' במה אשה (דף ס"ד) הקשו הא יפת תואר מותרת, ותירצו דמ"מ איסור' איפא מדכתיב וחשקת בה ולא בה ובחברתה וכמזונה שיש פאן ט"ס בדברי התוס' שהביאו מלימוד ולא בחברתה דזה לא למיעוטא אלא שלא יקח שתי יפות תוארפדאיתא פ"ק דקידושין (דף כ"ב) אלא צ"ל באשתו ולא באשת חברו שכ"כ גם פן שם בקידושין דאמרינן אשת אפי' אשת איש וכתבו התוס' שם ואע"ג דאין אישות לעכו"ם מ"מ איסורא איפא דכתיב, ונדבך באשתו ולא באשת חברו, וכתב בספר צדה לדרה לחלוק על דברי התוס' שמשמע מדבריהם בפרק במה אשה שדין יפת תואר נוהג בבנות מדין שאינו נוהג אלא אחר שפכשוה וחלקוה ומביא ראיה מדברי הרא"ם פרשת פי תצא, והם דברים דחויים גם מס' החינוך שכתב שאין דין יפת תואר נוהג אלא בזמן שישראל יושבין על אדמתן כו' שאז יש להם רשות להלחם מלחמת הרשות ולזה נתכונן החינוך שכתב אבל בירושלמי אמרינן שאין יפת תואר מותרת אלא לאחר פיבוש עכ"ל.

ואין בזה ממש לסתור דברי התוס' מפח קושיות הרא"ם בפרשת פי תצא ועיין לקמן בס"ד. ובאמת אין רמז בגמרא לזה לחלק בין הזמנים ואין חילוק במלחמות זולת במלחמת חובה של א"י ששם היה איסור לשבות שביה שכתוב לא תחיה פל נשמה, וכן

דברי הרמב"ם הל' מלכים שלא זכר פלום מזה אלא פתב דין יפת תואר בסתם ולא חילק פלום והוא דרפו להביא בכ"מ גמרת ירושלמי אלא דע"כ הירושלמי לא מיירי מזה אלא א"י גופה ממעט שאינו מותר אלא אחר הפיבויש שלה וכן פתב הרמב"ם שלא הותרה אלא בשעת השביה שניאמר וראית בשביה, גם בס' החינוך לא ממעט אלא בזמן הגלות: לב (יב) הקנזי, חורגו של קנז הנה וילדה לו כו'.

פירוש אמו של פלב היתה נשואה תחילה ליפונה וילדה לו את פלב ואחר יפונה ניסתה לקנז וילדה לו את עתניאל וכלב בן יפונה על שם אביו וקנזי ע"ש בעל אמו כ"כ הרא"ם: פרשת מסעי לג (א) אלה מסעי וכו' ואין פאן אלא ארבעים וששים.

לא תמצא מ"ב אלא מ"א, אלא שרש"י חשב מקום שנסעו משם ג"כ למסע אחד, וכן פירש"י סוף פקודי לפי שממקום הנתינת חזרו ונסעו לכה נקראו כולן מסעות עכ"ל. ובזה מיושב ג"כ מ"ש לא נסעו אלא עשרים מסעות ובפרטן אי אתה מוצא אלא י"ט אלא שנסיעתן מרתמה חשב ג"כ למסע אחד, פן מתרצים רבים.

ובזה מתורץ עוד מה דפירש"י פאן שחזרו לאחוריהם אחר מיתת אהרן שמונה מסעות ובפר' חקת אמר שבע מסעות, אלא דכאן חושב גם המקום שנסעו משם משא"כ בפרשת חקת דלא חשיב אלא מקום שנסעו לשם, (מ) וישמע הפנעני, פאן למדה שמיתת אהרן היא השמועה שנסתלקו כו' לעיל בפרשת חקת כתב רש"י ג"כ דבר זה ולא זכר מהיכן נלמד כמו שפכת פאן שמפאן אתה למד.

והתוס' בפ"ק דר"ה (דף ג') הקשו על רש"י שכתב בפרשת חקת ששמע שמת אהרן ולא דק דהא כתיב מה ששמע דהיינו דבאו ישראל דרף האתרים ומנלן לומר ששמע שמת אהרן אלא דמהו, דכאן דלא כתיב אלא וישמע הפנעני כו' ולא נזכר פי באו דרף האתרים, ע"כ לומר ששמע שמת אהרן ונסתלקו כו'.

ונראה דלק"מ דשם בפ"ק דר"ה אמר וישמע הפנעני מה שמועה שמע שמע שמת אהרן כו' ויל"ד לשון מה שמועה שמע ולא אמר מה שמע אלא מדאמר וישמע הפנעני פי בא ישראל כו' למה לא אמר ג"כ פאן אלא ע"כ צ"ל ששמע מיתת אהרן ובא להלחם, וא"כ לעיל גמי אע"פ שזכר שם פי בא ישראל ע"כ עוד שמועה אחרת כמו בפרשת יתרו דכתב רש"י ג"כ מה שמועה שמע כו' והיינו מה שאינו מפורש שם בפסוק את אשר עשה אלהים למשה מפח הוכחה שזכרנו שם, וגם פאן הוא פן פינן שיש לנו הוכחה שהיתה עוד שמועה אחרת.

ועיין ריש יתרו: שנסתלקו ענני הכבוד. כתב הרא"ם ואע"פ שאמרו בתענית (דף ט') שחזרו העננים בזכות משה י"ל שלא חזרו אלא אחר המלחמה כדי להראות רושם במיתת הצדיק וכן תמצא בבאר שחזרה להם בזכות משה ואהרן פדאיתא שם: (נה) וצררו אתכם, פתרגומו צריף ביאור מה תיקן בזה דהא גם בפרשת פנחס כתיב פי צוררים הם לכם ותרגומו כמו פאן.

ועוד לאיזה צורך מרשים רש"י אתכם דהא על פירוש וצררו בא. ונראה דלשון צררו הוא בשני דרכים, האחד הוא לשון מעיק והיינו שהוא מיצר לו בהכאות ושאר צרות ובזה שייך לשון לכם לא אתכם כמו שאמר למעלה צוררים הם לכם, וכן בצר לה

ומצאוף, לא אמר בצר אותה, ויש פירוש שני היינו כמו פי תצור על עיר שפירושו שמקיף אותו מבחוץ ואינו מניחו לנוס, בזה שייך לשון אתכם שהוא כמו עליכם.

ולכאורה נפרש פאן פפירוש השני מדכתיב אתכם ולא לכם, וזה אינו דענן הקפה הוא שהשונא מבחוץ ומקיף הפנימים משא"כ פאן שהשונא מעורב ביניהם שהרי בקרבם הם יושבים כל ישויותיהם ואין שייך הקיף אלא פפירוש הראשון לשון צרות ואתכם הנה כמו לכם, וזהו פתרגומו ויעיקון לכון ולא תרגם יתכון.

ונה נכון דבפרשת פנחס לא כתב רש"י מידי פי שם נאמר בהדיא צוררים הם לכם ונה פשיטא פפירוש הא' אשר זכרנו משא"כ פאן שצריך תיקון לשון אתכם דהנה כמו לכם. כנ"ל ברור דעת רש"י לד (ד) ונסב לכם כו' יוצא המצר ועוקם לצד צפונה של עולם.

פירוש שנתוסף רצועה מחלק העולם להמציא של דרום של א"י דהיינו שהעומד על אותו המקום שהוא בחלק העולם חוץ לא"י הנה ליה אותה חתיכה לצד צפון שלו ועכשיו נתוסף לצד א"י ושייך לומר עליו לדרומו של א"י, וכן מ"ש אחר זה ורחב אותה רצועה שבלטה לצד צפון ג"כ פירושו הכי ומ"ש א"כ ונסב לצד הדרום היינו דרומה של א"י ובחנם נתקשה בזה בג"א: נמצא מעלה עקרבים לפנים מן המיצר, פי' דהרצועה שנתוספה לצד דרום של א"י הוא סובב את מעלה עקרבים מצד דרום שלה לחלק העולם, ולא כמו שהצויר ברא"ם שסובב לצד פנים השייך לא"י: לה (יד) את שלש הערים כו' משום דבגלעד נפיש רוצחים.

רבים מקשים הא אין ערי מקלט אלא להורג בשוגג, ומתמצים תירוצים ונתוסף מתמצים לפי שהורגים מזיד הקב"ה מזמנן לפונדק אחד פדלקמן ולי נראה לתרץ ע"פ הגמרא פרק אלו הן הגולין (דף ט') תניא ר' יוסי בר יהודה אומר בתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותם משם מי שנתחייב מיתה הרגוהו ששואמר ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ומי שלא נתחייב פטרוהו ומי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו כו': (טז) ואם בכלי ברזל הפהו, אין זה מדבר בשוגג כו' קשה מהיכא תיתי לומר בשוגג דחייב מיתה.

ורא"ם פירש דהו"א שאין השוגג נפטר. אלא בהרגו בדבר שאין בו פדי להמית, אבל בדבר שיש בו פדי להמית נהרג קמ"ל בלא ראות.

ואין זה מיושב דכיון דשוגג פטור מצד שגגתו למה יתחייב בדבר שפדי להמית ותו דהיאך הו"א שחייב בשוגג למה אמר אחר זה או בשנאה כו' כיון דכבר אמר גם בשוגג חייב ואי אין פדי להמית אפילו בשנאה ובצדיקה פטור וא"כ למה לי בלא ראות.

ונראה לפרש ע"פ מה שכתב הרמב"ם פ"ו דרוצח דג' דינים יש אם הורג במזיד מיתה ובשוגג גמור גלות ובשוגג קרוב למזיד בזורק אבן לר"ה ונהרג אינו חייב מיתה ואין עליו גלות כי הגלות מכפר ולזה אין כפרה, וא"כ הו"א דאפילו אם שוגג שהוא קרוב למזיד חייב מיתה ומה שפטור בשוגג היינו, שוגג גמור, וכי תימא א"כ ל"ל או בשנאה כו' דאי לאו או בשנאה הנה אמינא דפסוק ואם בכלי ברזל מיירי דוקא במזיד חבל שוגג קרוב למזיד לא קמ"ל או בשנאה, ממילא פסוק הראשון אפילו שוגג קרוב למזיד חייב, ע"כ מביא מפסוק בלא ראות שהוא מיותר שהרי כבר כתיב השליף עליו כל פלי בלא צדיקה

אלא דקמ"ל אפי' שוגג קרוב למזיד דהיגנו שיה אבן לרה"ר ונהרג אדם אפ"ה פטור ממיתה ממילא הפסוק הראשון מייבוי דוקא במזיד ובא ללמד ששהורג בכל דבר כו'.

כנ"ל נכון בס"ד: חוץ מן הברזל. משמע פאן דחומרא של ברזל היא מדלא כתב רחמנא אשר ימות בו כמו באבן ועץ, ובפרק הנשקפין (דף ע"ו): איתא אמר שמואל מפני מה לא נאמר יד בברזל כמו שנאמר באבן ועץ שהברזל ממית בכל שהוא וה"מ דברזיה מיקרז פירוש דרף תחיבה אבל אם הניחו עליו לארכו דרף הפאה בעינן שיעור יד.

וקשה תרתי ל"ל. ונראה לתרץ דהרמב"ם כתב בפ"ג דרוצח דבאבן ועץ צריכי תרי אומדנות אחד החפץ שהכה בו שנאמר אשר ימות בה פה פה אומדים פה ההפאה שנאמר באבן יד מכאן שמשערין את היד כו', וא"כ צריף תרי לימודים ללמד שאינם בברזל, ורש"י נקט פאן מיעוט אומדן החפץ המכה בו גבי ברזל, ובגמרא ממעט שמואל אומדן היד מכח דלא נאמר בו יד: גלוי וידוע לפניו שהברזל ממית בכל שהוא.

בפ' הנשקפין (דף ע"ו) פירש"י ע"י תחיבה שתחב לו מחט בנושט או בלבו וכתבו התוס' וקשה דא"כ אפילו קוץ נמי, אלא נראה כמ"ש בפרק ר"א דמילה דברזל לא מיקרז זריף. וראוי ודאי לתרץ קושיא זו לפירש"י דנדאי הרגיש בזה.

ותו תמיה לי טובא מ"ש רש"י פאן שגלוי וידוע לפני הקב"ה שברזל ממית בכ"ש, מה יחוס להקב"ה בזה ומי לא ידע זה שהאדם מת אם נתחב לו מחט בנושט ומה צריף ראיה ע"ז מן התורה. ונראה לתרץ הכל, דחייב מיתה דרוצח ע"י גואל הדם חמיר טפי ממימת, ב"ד דאילו מימת ב"ד צריכה עדים והתראה ולא ע"י אומדנא כדאיתא (סנהד' ל"ז) פעם אחת נכנסתי לחורבה ואחד רץ אחר חבירו וההרוג מפרפר וההורג חרבו מטפטף בדם ואמר שם אין דמה מסור בידי שנאמר ע"פ שנים עדים כו' ולפי הנראה דמ"מ לעגנן אם ימית אותו גואל הדם אין הדין פה, דהא כתב הרמב"ם בפרק ששי וכן כל הרצחנים שהרגו בעד אחד בלא התראה וכיוצא בהם אם הרגם גואל הדם אין להם דמים, והף פיוצא בהם כולל פה היא מעשה דחורבה שזכרתי, והראב"ד כתב עליו תמה אני ואיך נאמין בע"א להתיר דמו של זה לגואל הדם, הרי אע"פ שתמה הוא מ"מ לא מלאו לבו לחלוק עליו כי דין מיתה ע"י גואל הדם חמיר ממימת ב"ד מכח פי יחם לבבו, ועפ"ז נראה לתרץ פאן, דקמ"ל קרא דבכלי ברזל דאם איבע פהאי מעשה שאחד נכנס אחר חבירו ומצא שהוא מפרפר ומת וזה מחט בידו עם דם דדמו של זה מותר להגואל הדם ואף שאין אנוראין בהרוג חבורה של פגע, דאע"ג דלא הותרה מיתתו לב"ד דאין מבונרר כל פה, אלא לפני הקב"ה מבונרר הדבר וע"כ התיר דמו לגואל דם, והף ברזל הנזכר פאן לאו דוקא ברזל אלא דרף תחיבה קאמר וה"ה בקוץ אלא שדבר, בהנה, דעיקר החילוק אם נהרג ע"י הפאה או ע"י תחיבה כמ"ש בגמרא דברזיה מיקרז, וקמ"ל בזה דלעגנן מימת ההורג ע"פ גואל הדם כל שאפשר שנעשה ע"י תחיבה הו ברזל הו.

בקוץ אע"פ שלא ראינו התחיבה מ"מ הותר דמו לגואל הדם דבר זה אנו יכולים ללמוד מפסוק ואם בכלי ברזל כו' דהיגנו מיתה הרגילה ע"י ברזל בתחיבה שלגבי גואל הדם הותר לו להמיתו ואמרינן דגלוי וידוע לפני הקב"ה שזה הרגו ע"י ברזל כל שהוא.

ואף שלכאורה לשון רש"י מורה שגלוי לפני הקב"ה שמהייתה יכולה לבוא ע"י ברזל, מ"מ האמת יורה דרכו שהפנונה פה היא כמו שאמרנו. והכל ניחא בס"ד: (יז) באבן יד, שיש בה מלאך יד.

הקשה הרא"ם למה לי קרא זה הא פבר פתיב אשר ימות בה, ונדחק בג"א לתרץ ע"ש ולפי מה שזכרתי לעיל בסמוך לק"מ דנדאי לא במילוי היד תליא מילתא דאילו אבנים קטנים מלא יד אינה ממייתים כמו אבן אחת גדולה אלא בכח היד תליא מילתא היאך יכול לזרוק אבן להמית כמ"ש הרמב"ם וז"ל ואינו דומה זורק ברחוק עשר לזורק ברחוק מאה עכ"ל.

והיינו לפי האבנים אמדינו עד היכן פח הזורקו, וגם לשון התרגום מורה פו דאמר כמיסת די ימות בה דהיינו לפי פח הזורקו, נמצא דבעינו שתי אומדנות כמו שזכרתי: לו (יא) מחלה תרצה וגו', פאן מנאן לפי גדולתו זו מזו בשנים, בפרק יש נוהלין (דף ק"כ) אמרינו פו, ואמר שם מסייע ליה לר' אמי דאמר בשיבה הלך אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה דבי ר' ישמעאל פנא בנות צלפחד שקולות היו שפאמר ותהיינו הנונייה אחת לכולן, וכתב רשב"ם שקולות היו הלכה פעמים שהקדים זו לזו ופעמים איפכא פדדרשינו גבי אהרן ומשה הוא משה ואהרן שקולין היו ולא תסייע לר' אמי עכ"ל משמע דמאן דס"ל שקולות הן לא ס"ל דפעם אחת מנאן דרף גדולתו כו', וא"כ קשה, על רש"י דמביא שתיקה ולא אמר דבר אחר אלא נדאי דאין פאן מחלוקת, וכן נראה עיקר, ולשון רשב"ם מורה ע"ז דכתב ולא תסייע לר' אמי, משמע דאינו חולק רק על הסיוע לא על גוף הדרש, והיינו דתחילה אמר סתמא דתלמודא דמהך דרשה דלמעלה דרף גדולתו דמזה הוא סיוע לר' אמי דהיינו דכמו שיש חילוק ביניהם לענין חכמה פה יש חילוק ביניהם לענין החשיבות, דזה מרויח בחשיבות שלו לענין מסיבה וזה מרויח לענין ישיבה, אבל דבי ר' ישמעאל ס"ל דאע"ג דיש חילוק לענין חכמה אין חילוק לענין החשיבות והנה ממש כמו משה ואהרן דנדאי משה הנה חכם טפי מאהרן מ"מ בעיני הקב"ה היו שוים לכל דבר, וא"כ אע"ג דאין חילוק לענין החשיבות מ"מ יש חילוק לענין המנין והנה חשיבות אחד לשניהם וא"כ דברי רש"י נכונים, ואין פאן סתירת דברים: חדושי בעל ויקהל משה שמות (ד ו) ברש"י מי שם פה לאדם, מי למדה לדבר פשהיית נדון לפני פרעה ע"ד המצרי כו'.

יש לדקדק בלשון רש"י שאמר מי למדה לדבר, דמשמע שטענת משה הנה שלא הנה יודע מה לדבר לפני פרעה, שדבר זה צריך לימוד ונה שייך לומר שילמד אותו הקב"ה מה לדבר, דאי כפשוטו שטענת משה הנה שהיה כבד פה א"כ לא שייך לומר מי למדה רק מי נתן לה פתחון פה לדבר, ונה צריך ביאור: ונלע"ד לתרץ דבאמת טענת משה הנה פו שלא הנה יודע אז מה לדבר שדבר זה הנה צריך לימוד.

ולקבין זאת נקדים הקדמה מעולה שהביא בעל נחלת בנימין טעם לגלות מצרים שהנה משום שאדם בא על חנה בנדתה ובני הנדה באים עליהם נגעים וצרעת פנודע, לכן הוכרחו ישראל שהם בני אדם הראשון לקבל עליהם יסורין של נגעים, ולכן הוכרחו לבא דוקא למצרים ותחת יד פרעה שהוא התנין הגדול, ונודע שעיקר הנגעים הם על הנחשים כמשרז"ל הנהו חברבורות דעליהם נגעים נינהו וכשפאו ישראל תחת ממשלתם

באו עליהם הנגעים ולכן פשיטאו ישראל ממצרים הנה הקב"ה רוצה לגאלם ע"י משה, רק שיציאתם הנה כמו טהרת המצורע וטהרת המצורע הוכרח להיות דוקא ע"י פהו רק פשיטאמר משה הנני לכהונה אמר הקב"ה ועתה לך ואשלחה, דבשלמא אם לא הנה משה פהו לא הנה יכול לשלחו לגאול את ישראל, דנהו טהרת המצורע ומוכרח להיות ע"י פהו דוקא כו', ע"כ תוכן דבריו אף שאינו לשונו ממש פי קצתתי ע"ש פי האריה בזה: ונ"ל דזהו ענין הסרוב של משה שאמר לא איש דברים אנכי.

רק נקדים דאיתא בגמרא דשבועות (דף ו') כל פהו שאינו בקי פהו ובשמוטיהו (בהלכות נגעים) אסור לראות את הנגעים, ובערכין (דף ג') איתא איפכא ונ"ל, הכל פשרים לראותאת הנגעים ואמרינו בגמרא הכל לאתויי, פהו שאינו בקי, והא אמרינו (בשבועות) כל פהו שאינו בקי אסור לראות הנגעים ומשני הא דמסבר ליה וסבר.

ופירש"י איתא בספרי פהו שאינו בקי הולך עמו ישראל ת"ח וא"ל אמור טהור אמור טמא וטהרת המצורע ע"פ פהו. ובתוס' שם בסוף הדבור ונ"ל דמסבר ליה וסבר, תימא למה מקרי פהו שאינו בקי אם מסבר ליה וסבר מה לי גמר היום או גמר מאתמול, ומתרג' שם ע"ש.

א"כ מתרג' דמשה סרב בשליחות דסבר כל פהו שאינו בקי בהלכות מראות נגעים אסור לראות נגעים וזה הנה טהרת מצורע, ומשה עדיין לא למדו הקב"ה דיני מראות נגעים לכן אמר לא איש דברים אנכי, ר"ל דבר זה צריך לימוד ליזע איזה מראה טהור ואנכי לא איש דברים שאיני יודע לדבר בדינים אלו.

לזאת אמר מי שם פה לאדם, מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה אף אני ג"כ אלמדך הדינים כמ"ש אנכי אהיה עם פיך והוריתיך אשר תדבר, כמו שהדין בכלהו שאינו בקי שהולך עמו ת"ח ואומר לו אמור טהור אף אני אלמדך מה שתדבר, לזאת אמר לא איש דברים אנכי גם מתמול, ר"ל שעתה בשעת מעשה אתה מלמדני הלא אנכי לא למדתי מתמול שלשום.

ומשה סבר שצ"ל גמר מאתמול דאי לא גמר מאתמול ה"ל פהו שאינו בקי ואסור לראות נגעים כנ"ל בתוס' ודוק: בספרי ניקהל משה הארכתי לתרג' הגמרא דנבחים (דף ק"ב) מי ראה נגע מרים משה זר הני אהרן קרוב ואין קרוב רואה הנגעים, למה לא אמר בקיצור משה ואהרן קרובים היו כו'.

ולפענ"ד מיושב דאיתא במשנה בפ"ב דנגעים ונ"ל, כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו רמ"א אף לא נגעי קרוביו, וקשה במאי קמפלגי. ונלע"ד דקמפלגי בזה אי אמרינו היקש למחצה או לא, דאיתא בגמרא פי יהיה להם כל ריב וכל נגע מקיש ריבים לנגעים ונגעים לריבים מה נגעים ביום דכתיב ביום הראות הפהו אף ריבים ביום ומה ריבים שלא בקרובים אף כו' אי מה ריבים בשלשה אף נגעים בשלשה ת"ל והובא אל אהרן הפהו או אל אחד מבניו הפהנים אפי' אחד סגי ובספרי הנ"ל כתבתי דאם נאמר דהפירוש או אחד מבניו הפהנים היינו אחד המיוחד, ר"ל שמוכרח להיות בקי בדיני מראות הנגעים וגם בשאר דינים דאם אינו בקי בשאר דינים מקרי פהו שוטה כמ"ש התוס' בערכין כנ"ל, א"כ י"ל דקרוב רואה הנגעים דהיקש ריבים לנגעים היינו לענין זה דוקא דמה

ריבים בשלשה אף נגעים, והא דאמר או אל אחד היינו המינוח פנ"ל, וא"כ קרוב רואה הנגעים למ"ד דיש היקש למחצה, וא"כ י"ל דבהא פליגי, ת"ק דר"מ ס"ל אחר המינוח ויש היקש למחצה לכן ס"ל דקרוב רואה נגעים חוץ מנגעי עצמו וההיקש לריבים היינו דצריד דוקא שלשה פנ"ל, ור"מ ס"ל דאין היקש למחצה לכן ס"ל חוץ מנגעי קרוב.

וא"כ מתורץ משה זר הוי, עכשיו אני אומר אהרן קרוב ואין קרוב רואה, דבשלמא אם משה לא היה זר היה אפשר לומר דקרוב רואה הנגעים דנודע דניטלה הפהונה ממשה על שפירב בשליחות, רק דיש למשה תירוץ דס"ל או אל אחד מבניו היינו המינוח והוא לא היה בקי בדיני מראות הנגעים.

ומוכרח לומר דפירוש אחד כפשוטו ולא שלשה, וא"כ מוכרח לומר ההיקש נגעים לריבים מה ריבים שלא בקרובים נגעים, א"כ מתורץ משה זר היה קשה למה בשביל שפירב הא יש לו תירוץ פנ"ל אחד המינוח דצריד להיות בקי, אע"כ דאחד כפשוטו אחד ולא שלשה, א"כ השתא א"ש אהרן קרוב ואין קרוב רואה, בשלמא בל"ז אם היה משה כהן דלא נטלה ממנו הפהונה וא"כ מוכרח לומר דיפה עשה שפירב דפירוש אחד המינוח, וא"כ י"ל כת"ק דר"מ דקרוב רואה הנגעים וההיקש היינו מה ריבים בשלשה ומאי אמרת הא כתיב או אל אחד מבניו הא אמרת הפירוש אחד ולא שלשה רק אחד המינוח וההיקש אחי דנגעים בשלשה כמו ריבים וקרוב רואה הנגעים דיש היקש למחצה, אבל עכשיו דנענש משה בשביל שפירב שניטלה ממנו הפהונה והוא זר, א"כ מוכרח לומר הפירוש אחד כפשוטו ולא שלשה וא"כ ע"כ מוכרח לומר דהיקש אחי מה ריבים שלא בקרובים עכשיו א"ש אין קרוב רואה את הנגעים ודו"ק.

ועוד הרבה דברים חריפים ומתוקים יתורצו בדרך זה והמה בכתובים על ספר הישר ניקהל משה הנ"ל. ה' יזכני להביאו לבית הדפוס במהרה ויראני נפלאות מתורתו לאנרד ימים אמן: ומהו במדבר אלא בשביל, מה שהכעיסוהו במדבר קשה למה לא הזכיר החטאים כסדר שהיו נעשים ומול סוף היה לו להביא בראשונה וכן שאר החטאים ותו קשה לשון סוף, די היה בסוף לחוד, וע"ק במ"ש פל שיש לו תשובה ישיב, מה תשובה שיהי להשיב דהא אין פאן שום פלפול רק הזכרת חטאים שלהם.

ונראה לפרש דהיה פאן משא ומתן בענין זה דהיינו דתחילה אמר במדבר בערבה שיש קצת זכות לאלו השנים ויבא השלישי דהיינו מול סוף ויכריע עליהם לבטל הזכיות כמו שיתבאר, ואח"כ אמר, בין פארן ובין תנפל ולכן יש ג"כ זכות לכל אחד מהם ויבא השלישי דהיינו ונחצרות ויכריע עליהם, ואח"כ אמר יש זכות קצת על ונחצרות ויבא ודי זהב לבטלו: והענין בזה דנקדים גמרא פרק אמר להם הממונה (דף ל"ה) תנא הלל מחייב העניינים ויוסף מחייב הרשעים, דהיינו שהעניינים יש להם זכות שהוכרחו לחטוא מחמת דוחק שלהם והלל מחייבם שהיה עני גדול ואפ"ה היה צדיק, והרשעים יש להם זכות לומר אני נאה וטרוד ביצרי ויוסף מחייבם שהיה יפה תואר, ואפ"ה לא חטא בזנות אשת פוטיפר, בזה אמר פאן שמה שחטאו במדבר מחמת דוחק שלהם שהיה להם עניות בלחם ואמרו מי יתן מותנו במצרים בשבתנו על סיר הבשר כו' ובערבה היה להם זכות, מחמת שהיו טרודים ביצרים שפנות מואב הלכו ערומות לפניהם על אלו זכיות הביא מול סוף דהיינו שני חטאים דאמרנו בערכין (ט"ו) שחטאו בירידה לים שאמרו המבלי אין

קברים כו' ובעלייה, אמרו פשם שאנחנו עולים מצד זה הנה עולים מצד אחר, ע"ז מכריע מול סוף, דמול היינו בשעת ירידתן מול הים, וסוף היינו בסוף פשעלו, דמה שהיה זכות על במדבר מחמת עניות הרי בשעת ירידתן לים היו מלאים כל טוב פסוף ונהב ומזון ואפ"ה חטאו, ונגד זכות של בערבה מפת טרדת יצאם הרי עבירה בעלייה מן הים דלא היה טרדת היצר הרע דראו השכינה, ביים נראו קריעת ים סוף ושאר נסים ואפ"ה חטאו בעלייה שהיו מקטני אמנה כדאיתא שם בערכין, ואח"כ אמר בין פארן שהיה להם זכות שלא חטאו שם כלל ישראל רק המרגלים, ובין תנפל ולכן שאמרו להם הקלוקל בזה יש זכות שלא חטאו נגד הקב"ה רק ביזוי המן בא השלישי דהיינו התצירות דהיינו מחלוקת קרח שהיה שם כלל ישראל כמ"ש ויקהל את כל העדה מלמד שנתפתו כולם וגם חטאו נגד השי"ת דכל החולק על רבו פאילו חולק על השכינה, נמצא נתבטלו שתי זכויות של מרגלים נאמירת לחם הקלוקל כמו שזכרנו מפת עבירה דקרח כמו שזכרנו, ועל חטא קרח יש קצת זכות שריבוי העושר גרם להם כמו שפירש"י בפירשת כי תשא שאמר משה להקב"ה אתה גרמת להם שהשפעת להם פסוף ונהב מה יעשה הבן שלא יחטא, על זה סמך ודי זהב שמביא רש"י הפסוק וכסף הרביתי להם ונהב עשו לבעל, שפירושו דאילו עשו הבעל מן הפסוף היה להם תירוץ שהרבויו של פסוף גרם זה אבל ונהב עשו לבעל ונהב לא היה רבוי ע"כ אמר גם כן ודי זהב פלומר שנהב היה להם די צרכם ולא רבוי נמצא שאין להם שום תירוץ על זה: ובה מתורץ עוד מה שמקשים למה לא חשב משה כן מסה ומריבה ותבערה, דלא חשב כן רק מה שצריך לבטל הזכויות שזכרנו ולזה שייך מה שזכרנו כן.

וניחא הפל בס"ד לפירש"י: (ב) אחד עשר יום מחורב כו', ובעשרים ותשעה בסיון קשה שהרי שני ימים יתרים דהא ג' ימים הלכו מן סיני כ' אייר והיינו כ"א כ"ב כ"ג ואח"כ ל' של קברות התאנה וז' של מרים, וצ"ל דיום הכ' של אייר ג"כ מן החשבון וכו' התחילו לגסוע ממילא הלכו ו' וכ"א וכ"ב וז' של מרים א"כ לא היו רק ו' שלמים ומקצת יום שביעי פכולו כצ"ל לפירש"י וביפ"מ הקשה דכאן משמע שכל הדרך שמחורב עד קדש ברנע הלכו בג' ימים ובפירשת בהעלותה פירש"י שבמסע הראשון שנסעו מסיני הלכו ג' ימים דהיו מתפוננים להקניטו ואמרו כפה לבטנו בדרך הזה ג' ימים, וזה היה בקברות התאנה, וכתוב מקברות התאנה נסעו העם חצרות ואחר נסעו מתצרות ויחנו במדבר פארן דהיינו קדש ברנע שנשלחו משם המרגלים משמע לפחות ה' ימים.

ואפשר לומר שבמסע הראשון לא הלכו רק יום אחד ובעשרים שנסעו מהר ה' בו ביום חנו בקברות התאנה כדכתיב דרך שלשת ימים ולא כתיב שלשה ימים, ומ"ש רש"י כמה לבטנו בדרך הזה ג' ימים לא דוקא אלא שהיו מתרעמים על שדפקם ביום אחד לילך דרך ג' ימים לפי מנהג הולכי דרכים, ולזה פינוג הג"א שכתב וכך היה שפיום כ' אייר נסעו ובאו לקברות התאנה בו ביום והתרעמו על הפשר ואכלו אותו כ"ט יום נמצא שכלו בכ' בסיון ובכ"א נסעו ובאו חצרות ושהו שם להסגר מרים יום בואם מן המגן ונמצא פלים ביום כ"ז וביום כ"ח נסעו לקדש ברנע ושלחו מרגלים ביום כ"ט עכ"ל: ולי מה יקרו וכדו אנוני משמוע דברים אלו, דרש"י אמר הלכו בדרך ג' ימים ואנו ניקום ונדרוש דהוא יום אחד, אבל הנלע"ד דבנדאי ג' ימים הלכו מן סיני לקברות התאנה ולא היה חגיגה בינתיים וזה היה להם לצער ביותר, אבל מה שהלכו אח"כ מקברות התאנה

לתצרות היתה שם חניניה בתצרות ומתצרות היתה חניניה בפארן זה אין צער כלל, וזהו שאמרו לבטנו בְּדָקוּ ג' ימים פְּלוֹמֵר בְּלֵי חֲנִינְיָה בִּינְתֵינִים, וכאן בְּנֹדָאֵי הָיוּ יוֹתֵר מִן ג' ימים מן סיני לקדש ברנע אלא דחשיב פֶּאן ג' ימים שְׁהָיוּ בְּלֵא חֲנִינְיָה בִּינְתֵינִים, וסמך על מה שכתב אח"כ ו"כ היתה שכינה מתלבטת כו' דהיינו מה שהלכו בְּלֵא חֲנִינְיָה, ומ"ש רש"י פל אותו הדרך היינו מה שהיה דרך הלבטה ובצער לפי דעתם, פנ"ל נכון: (ג) ויהי בארבעים כו' ממי למד יעקב כו' רבים מקשים מאי קושיא דילמא ממי שלמד מייעקב הן ממאמר השם הן מצד הסברא כמ"ש רש"י אח"כ מפני ד' דברים כו' ה"נ במשה.

ונ"ל לתרץ ע"פ הקדמתנו בפרשה זו שאמר תחלה אלה הדברים כו' שזהו דברי תוכחת משה מעצמו, וראייה שאמר אח"כ ויהי בארבעים שנה כו' משמע בהדיא דהתוכחה היתה לא בצווי הקב"ה, א"כ ממי למד זה לברך סמוך למיתה אדרבה הסברא נותנת להיות זריו במצוה בדרך שוב יום אחד לפני מיתתו, ואע"ג דזה אינו קשה כ"כ דשאני משה דינדע יום מיתתו מ"מ טוב היה לו להקדים בשלמא בייעקב אמרינו ודאי ע"פ הקב"ה נעשה אע"פ שלא הוזכר בפירוש, משא"כ במשה דהכתוב מייעט בפירוש שלא נעשה ע"פ צווי השי"ת, ע"ז תירץ שלמד מייעקב שעשה בנדאי ע"פ צווי הקב"ה.

ואח"כ כתב הטעם למה באמת צוה הקב"ה גם בייעקב ומתיר ומשום ד' דברים כו': וחוזר ומוכיחו אין להקשות ממה שדרשו הוכח תוכיח את עמיתך אפילו מאה פעמים, דהתם מיירי לאפירוש מאיסורא שרואה בתבירו שאינו פורש מהאיסור שהוכיחו עליו ועושהו פעם שנית חייב להוכיחו שנית, משא"כ דבשעת התוכחה לא עשו ישראל שום איסור אלא משום זהירות שלא יחטאו לעתיד עשה כן, דבר זה יהיה סמוך למיתה, אלא שעדיין קשה מה זה הטעם שלא יחזור ויוכיחו מה הניזק יש בזה, ויש אומרים דרך דרש שלא יחטא המוכיח ויבא אותו שהוכיח לו ויחזור להוכיח את המוכיח לומר אפה מוכיחני אפה בעצמך עושה כן גם זה הכל דמה הפסד יש בזה.

אלא נראה ע"פ מה שאמרתי, דכאן לא היתה התוכחה רק על העתיד שלא יחטא, ודבר זה אין לו זמן קבוע וא"כ בכל יום יצטרף לעשות כן, אלא ודאי יש זמן קבוע דהיינו סמוך למיתה והטעם כדאימא בסנהדרין (דף ל"ז) דהיו שם בריוני ור' זירא היה רגיל להוכיחם וכשנפטר ר' זירא אמרו הבריוני עד האידנא היה ר' זירא מוכיח אותנו השתא דנח נפשיה מי יוכיחנו הרירו תשובה בלבייהו, זה הטעם עצמו גם כן שלא יסמכו על תוכחה שנייה ומה שאמר שלא יהא חוזר ומוכיחו היינו שהעם יאמרו כן כל שהוא סמוך למיתת המוכיח מי יחזור ויוכיחנו משא"כ בחייו יסמכו על תוכחה, שנייה ולא ישימו לב על תוכחה ראשונה: (ה) הואיל, התחיל כמו הנה נא הואלתי.

ובפ' ויבא פירש"י הואלתי רציתי כמו ויאל משה. ול"ק מידי דהתם כתיב ב' פעמים הואלתי, ופשוטו של הואלתי הוא לשון התחלה, ע"כ לא פירש"י שם על הואלתי הראשון שהיה התחלה באמת, משא"כ דהואלתי השני שם א"א לפרשו התחלה דהא לאו התחלה היא, ע"כ פירש שם רציתי, אבל פֶּאן מתפרש דוקא התחלה בפירוש הואלתי הראשון דשם, דא"א לפרש רציתי דלשון רציתי משמע שהיה מסופק בדבר אם יתקבלו דבריו, ע"כ אמר אני רציתי בכך אבל איני יודע אם אפה תסכים לזה, וזה אין שייך פֶּאן דהא לא היה משה מסופק פֶּאן בשום ענין, אלא הפירוש הוא פֶּאן לשון התחלה.

וְצָרִיךְ בְּיָאוֹר מֵה עֲנִיֵן הַתְּחִלָּה לְכַאֵן וְהֵלֵא גַם סִיוֵם הָיָה שָׁם, וְלִפִּי מֵה שֶׁזְּכָרְנוּ דְמִשָּׁה מְעַצְמוֹ אָמַר הַהוֹכְחָה בְּרָמְזֵי אֵלֶּא שֶׁסִּמְכוּ לְמֵה שֶׁצְּנִיָּהוּ הַקַּב"ה לֵאמֹר אַח"כ ה' אֱלֹהֵינוּ כּו' הָיָה שֶׁפִּיר פָּאן דְּהַפְּסוּק עֲצָמוֹ אֹמֵר עֲנִיֵן זֶה שֶׁזְּכָרְנוּ דְּהַךְ בְּעֵבֶר הַיִּרְדֵּן שֶׁנִּזְכָּר בַּתְּחִלָּה זֶהוּ הַתְּחִלָּה שֶׁל מִשָּׁה בְּעֲנִיֵן זֶה קִנְדָם שֶׁיֵּאמֵר ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁהוּא ע"פ צְוּי הַשִּׁי"ת: (יב) טָרַחְתֶּם וְכו' הַרְיֵנִי מוֹסִיף עֲלֵיכֶם דְּיִינִים פֶּתַב הַרְמַב"ן לֹא יִדְעָתִי זֶה שֶׁיָּהֵא בַע"ד יְכוּל לְהוֹסִיף יוֹתֵר עַל ג' בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת וְכו"ש לְאַחַר שֶׁשָּׁטְעַן בְּפִנְיָהֶם וְרָאָה שֶׁחֲבִירוֹ נֹצֵחַ בְּדִין.

וְשָׂמָא נְלִמּוּד מִפָּאן שֶׁיְכוּל אָדָם לֹמַר שֶׁנִּי דְּיִינִים אֲנִי בּוֹרֵר לִי וְתַבְחָר אֶתְּהָ ב' אַחֲרֵים וְהֵם עוֹד אֶחָד וַיְהִי נִגְמַר הַדִּין בַּה' אוֹ בְּיוֹתֵר, וְאֵע"ג שֶׁג' יְכוּלִים לְכוֹף לְדִין לְפִנְיָהֶם ה"מ פֶּשְׁאֵינוּ רוֹצֵה לְקַבֵּל וְלִבֵּא לְדוֹן אֲבָל אִם רוֹצֵה לְבַרֵּר יוֹתֵר בּוֹרֵר דַּהו"ל פֶּאֹמֵר גִּלְף לְבֵית הַנֹּעַד דְּרַבּוּי חֲכָמִים הוּא ב"ד יָפָה עַכ"ל.

וְלֹא הַבְּנֵיתִי זֶה דְּלֵאחֲרָה גְּמַר דִּין מֵאֵלוֹ ג' אֵיךְ יוֹסִיף דְּיִינִים. וְלַע"ד נִרְאָה דְּהַךְ נְהַרְיֵנִי מוֹסִיף דְּיִינִים מִיִּינֵי קִנְדָם גְּמַר דִּין רַק שֶׁרָאָה מִתְּנוּעַת הַדְּיִינִים שֶׁהֵם מְסַפִּימִים לְצַד שֶׁפִּנְגְּדוּ יְכוּל לֹמַר אֲנִי מוֹסִיף דְּיִינִים פִּינּוֹן שֶׁהוּא גְּמַר דִּין: (יג) חֲכָמִים פְּסוּפִים.

נִרְאָה דְּקִשָּׁה לֹו חֲכָמִים ל"ל פִּינּוֹן דְּאָמַר נְבוּנִים וְהֵלֵא בְּכֻלָּל מֵאֲתִים מְנָה, אֵלֶּא דְּפִירוּשׁוֹ פְּסוּפִים וְהוּא מְלִשׁוֹן פִּי נְכֻסָף נְכֻסָפָת, וְכֹן ר"ל פָּאן אֲנָשִׁים נְחֻמְדִים וּבְעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת, וְכֻסוּפִים שֶׁיִּיךְ לְלִשׁוֹן חֲכָמִים כְּמוֹ בְּפִסּוּק יוֹדַע טוֹב וְרַע תְּרַגּוּמוֹ חֲפִים בֵּין טַב לְבִישׁ, וַיִּדְעָה בְּזֶה הוּא לְשׁוֹן אֲהֶבָה, כְּמוֹ וַיִּדַע הָאָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ: (טז) וּבֵין גְּרוֹ, זֶה בַּעַל דִּינוֹ.

צָרִיךְ בְּיָאוֹר מִי הוּא הַנִּתְבָּע שֶׁחֲבִירוֹ נִקְרָא אוֹגֵר עֲלָיו דְּבָרִים וְלִמָּה לֹא נִקְרָאוּ אוֹגְרִים זַע"ז, וְתוֹ דַּל"ל פֶּלֶל בֵּין גְּרוֹ, וְנִרְאָה דְּתַרִי מִיִּלִּי נְקֻט, הָאָחַד בֵּין אִישׁ וּבֵין אַחֵיו דְּהֵינּוּ שֶׁאֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ מְוַחֵזֵק יוֹתֵר מִחֲבִירוֹ אֵלֶּא הַחֲפֵץ מְוַחֵז בְּרִשׁוֹת שְׁלִישִׁי אוֹ הַפֶּקֶר פֶּהֵיֵא אַרְבָּא דְּפָרֵק חֲזַקַת הַבָּתִּים (ל"ד: אוֹ שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בַּטְּלִית דְּשְׁנֵיהֶם מְוַחֲזָקִים, וְזֶהוּ שֶׁאֶמַר בֵּין אִישׁ וּבֵין אַחֵיו, אַח"כ אָמַר שֶׁאֶחָד מֵהֶם, מְוַחֲזֵק וְחֲבִירוֹ לֹא בָּא רַק בְּדְבָרִים לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּרֵאִיָּה אוֹ עֵדִים: אֶפִּילוֹ בֵּין תַּנּוּר לְכִירִיָּים.

אֵינִי יוֹדַע רְבוּתָא בְּזֶה דְּנֻדָּי דִּין עַל פְּרוּטָה כְּדִין שֶׁל מֵאָה אֶפִּי לְאַקְדוּמִי פְּדֵאִיתָא בְּסִנְהֶדְרִין וּבְפָרֵק א' דְּסִנְהֶדְרִין (דף ז') פִּירֵשׁ"י שֶׁנִּפְלָה לָהֶם בֵּית בִּירְוִשָׁה אֵל יֵאמֵר טוֹל אֶתְּהָ תַּנּוּר וְזֶה פִּירִיָּים שֶׁהָרִי תַּנּוּר עוֹדָף.

, עַל הַפִּירָה וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף דְּמִים וְגַם בְּזֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ קָרָא שֶׁיֹּסִיף לֹו דְּמִים, דְּפִשִׁטָּא הוּא וְתוֹ לִמָּה יִתְחַיֵּיב זֶה לִיטוֹל הַפִּירָה וְהוּא יְכוּל לֹוֹמַר אֲנָא נְמִי בַּתַּנּוּר גִּיחָא לִי וְלֹא בְּהוֹסֵפֶת מְעוֹת.

וְנִרְאָה פִּירוּשׁ זֶה דְּהֵם מְעַצְמָם בְּחֲרוּ לָהֶם כְּףֵי דְּזֶה מְשַׁמֵּשׁ בַּתַּנּוּר וְזֶה בְּכִירָה וְחִלְקוֹ פֶּן בְּסֵתָם, וְהוּ"א דְּיְכוּל בַּעַל הַתַּנּוּר לֹוֹמַר הוֹאִיל וְחַד תְּשַׁמֵּשׁ לְתַרְנוּיָהוּ וְנֻדָּי מְחַל בַּעַל הַפִּירָה לְבַעַל הַתַּנּוּר הַמּוֹתֵר שֶׁל הַתַּנּוּר קַמ"ל דְּאֶפ"ה לֹא, מְחַל וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף מְעוֹת: (יז) פֶּקֶטָן בְּגָדוֹל תְּשַׁמְעוֹן, שֶׁיָּהֵא חֲבִיב עֲלֵיךְ כּו'.

בַּפ"ק דְּסִנְהֶדְרִין (דף ח') פֶּקֶטָן בְּגָדוֹל תְּשַׁמְעוֹן אָמַר ר"ל שֶׁיָּהֵא חֲבִיב עֲלֵיךְ דִּין שֶׁל פְּרוּטָה כְּדִין שֶׁל מֵאָה לְמֵאֵי הַלְכָתָא אֵילִימָא לְעִיּוּנֵי בֵּיהּ וּמְפִסְקֵיהּ לְאַמְתּוֹ פִּשִׁטָּא אֵלֶּא לְאַקְדוּמִי דִּין שֶׁל פְּרוּטָה שֶׁבָּא לְפִנְיָהּ וְחֲזַר וְיָבֵא לְפִנְיָהּ דִּין שֶׁל מְנָה הַקּוּדָם לְפִנְיָהּ הַקּוּדָם לְחֲתֻכּוֹ.

וּלְפִי הַנִּרְאָה דְלִשׁוֹן ר"ל שְׁאָמַר חֲבִיב עָלֶיךָ הוּא מְנוּתֵר, אֲלֵא דר"ל קמ"ל דְל"ת דְּהֵךְ פִּקְטָן כּו' קֵאֵי אַדְסְמִיךְ לִיָּה דְהֵינּוּ לֹא תִפְרִיּוּ פְּנִים דְקֵאֵי עַל אַנְשִׁים גְּדוּלִים וְחֲשׂוּבִים וְעַלֵּיהֶם מְזַהֵר הַפְּתוּב פִּקְטָן כּו', שֶׁע"ז קִשָּׁה ל"ל תִּשְׁמַעוּן לֹא הִיָּה לִזְמַר אֲלֵא פִקְטָן פְּגָדוּל, דְּהֵינּוּ לֹא תִפְרִי פְּנֵי הַגְּדוּל, אֲלֵא דְעַל הַדִּין קֵאֵי דִין קֵטָן פְּדִין גְּדוּל, וּמִלַּת תִּשְׁמַעוּ מְזַהֵר עַל שְׂיִפְנוּסוּ דְבָרָיו בְּאַזְנֵי פְּחוּשְׁקָא לְשִׁמּוֹעַ, וְע"ז מְפָרֵשׁ אַח"כּ מַהוּ הַחִיבָּה אֵי לְעֵנִין עֵינֵי בֵּיהִי הֵיטֵב קוֹדֵם הַפְּסֵק פְּשִׁיטָא דְהָא פְּכָר פְּתִיב וּשְׁפִטְתָּם צְדָק סְתָם, אֲלֵא לְעֵנִין הַקְּדָמָה, וְא"ל לְמָה מְפָרֵשׁ לְעֵנִין הַדִּין הָא גַם עַל הָאֲנָשִׁים יָכוֹל לְפָרֵשׁ פֶּן לְעֵנִין הַקְּדָמָה, דְּזֵה אֵינּוּ דְהָא בְּאַמַּת אֵין דִּין הַקְּדָמָה בֵּין אַנְשִׁים דְהָא קִי"ל ת"ח קוֹדֵם לְע"ה וְדִין יְתוּם וְאַלְמָנָה ג"כ קוֹדֵם לְשָׂר דִּינִים אֲלֵא פֶּאן מֵיִרֵי בְּאַנְשִׁים שְׁוִים רַק הַחִלּוּק בֵּין דִּין קֵטָן לְגְדוּל, וּבִזְהָ מְבִנְיָאִים דְבָרֵי רַש"י וְחֲסֵר פֶּאן מִלַּת פְּתַרְגוּמוֹ, ר"ל דְּגַם הַתַּרְגוּם אָמַר מִיִּלִּי זְעִירָא פְּרָבָא וְלֹא תַרְגָּם גְּבָרָא זְעִירָא וּבְסִפְרִים שְׁלֵנוּ פְּתוּב אַח"כּ, ד"א פִּקְטָן פְּגָדוּל תִּשְׁמַעוּן פְּתַרְגוּמוֹ שְׁלֵא תֵאמַר זֶה עֵנִי כּו', וְשֵׁם אֵין עֵנִין לְהֵךְ פְּתַרְגוּמוֹ, וְרֵאִיתִי מְפָרֵשִׁים ע"ז דְּבָרִים כְּמַעֲיִילִי פִילָא בְּקוּפָא דְמַחְטָא, אֲלֵא ט"ס יֵשׁ פֶּאן וְשִׁינוּי מְקוּם לְהֵךְ פְּתַרְגוּמוֹ, וְיֵשׁ מוֹחֲקִים אוֹתוֹ לְגַמְרֵי וְלִי נִרְאָה לְשִׁנוֹת מְקוּמוֹ וְטַעוֹת כְּזֵה רִגִיל בְּדַפּוּס שְׁרָאָה מִלַּת פְּתַרְגוּמוֹ אַחַר תִּשְׁמַעוּן הֵרֵאשׁוֹן וְטַעָה וְהַדְּפִיסוּ אַחַר הַשְּׁנִי: לֹא תַגּוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ.

לֹא תִירָאוּ, לֹא שְׁמַזְהִיר שְׁלֵא יַעֲוֹת מְשִׁפֵּט בְּשִׁבִיל הַמּוֹרָא דְהָא כְּתִיב וּשְׁפִטְתָּם צְדָק, אֲלֵא מְזַהֵר שְׁבִשְׁעַת מְשָׂא וּמַתָּן בְּדִין לֹא יִהְיֶה לְהַ מוֹרָא וְתַכְבּוּשׁ יִצְרָךְ לְפִסְטוֹק פַּהוֹגֵן דֹּא"כּ לֹא יֵטָה לְכַבְּךָ לְחַפְּשׁ אַחַר חוּבָתוֹ וְתַטְעָה לְזַכּוּתוֹ: תַּקְרִיבוֹן אֵלַי, עַל דְּבָר זֶה נִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ מְשִׁפֵּט בְּנוֹת צְלִפְחָד.

הָא דְנִקְט בְּנוֹת צְלִפְחָד וְלֹא מְשִׁפֵּט פֶּסַח שְׁנֵי וּמְשִׁפֵּט הַמְּקוּשָׁשׁ, נִרְאָה דְעִיקַר הַתַּרְעוּמַת עַל מְשָׁה מְצַד הַלִּשׁוֹן שְׁאָמַר תַּקְרִיבוֹן אֵלַי, לְשׁוֹן קְרִיבָה מְשִׁמַּע שְׁאֵנִי מוּכָן וּמְזוּמָן לְפִסְטוֹק אוֹתוֹ וְאֵין חֲסֵר רַק הַהִקְרָבָה אֵלָיו, שְׁזֵה לְשׁוֹן מְעַלָּה כְּמַד"א פְּלוּנֵי קְרַב אֲצֵל הַשְּׂרָרָה מְשִׂא"כּ בְּאֵינָךְ שְׁזַכְרָנוּ לֹא נֵאמַר בְּהֵם לְשׁוֹן קְרִיבוֹב אֲלֵא עֲמָדוֹ וְאַשְׁמַעָה אוּ כִי לֹא פּוֹרֵשׁ מַה יַעֲשֶׂה לוֹ, וְע"כּ הִיָּה פֶּאן עוֹנֵשׁוּ בְּלִשׁוֹן הַקְּרָבָה גַּבֵּי בְּנוֹת צְלִפְחָד דְכְּתִיב וַיִּקְרַב מְשָׁה אֶת מְשִׁפֵּט לְפָנֵי ה'.

וְע"ז אָמַר וְכֵן בְּשִׁמּוּאֵל כּו' דְּגַם שֵׁם חֲטָא בְּלִשׁוֹן הֵרֵאָה וְנִעְנַשׁ ג"כ בְּלִשׁוֹן רוּאָה שְׁנֵאמַר אֵל מְרֵאָהוּ פְּנ"ל נְכוּן: (יט) הַמְדָּבָר הַגְּדוּל וְהַנּוֹרָא, שְׁהִיּוּ בּוֹ נְחֻשִׁים פְּקוּרוֹת. אַע"ג דְּהֵעֵנִין הִיָּה הוֹרֵג לְפָנֵיהֶם נְחֻשִׁים וְעַקְרָבִים מ"מ שֵׁם הַמְדָּבָר הוּא נוֹרָא מְחַמַּת שְׁיֵשׁ בּוֹ נְחֻשִׁים שְׁמַזְיָקִים אַחֲרֵיהֶם: (כב) וַיִּשְׁכּוּ אוֹתָנוּ דְבָר, בְּאֵינָה לְשׁוֹן הֵם מְדָבְרִים.

נִרְאָה דְנ"מ לְשָׂמָא יְבוֹאוּ לְאֵינָה עִיר וְלֹא יִגִּידוּ שְׁהֵם מֵא"י שְׁהֵם בְּכֻלָּל לֹא תַחֲזִיָּה כּו' וַיִּפְרִיּוּם מְחַמַּת הַלִּשׁוֹן (כג) שְׁנֵים עָשָׂר אַנְשִׁים גו', מַגִּיד שְׁלֵא הִיָּה שְׁבֵט לוֹי עֲמָהֶם. הַרְבֵּה מְקוּשִׁים הָא מְפָרֵשׁ זֶה בְּפִרְשַׁת שְׁלַח לְהַ שְׁלֵא מְנָה שְׁבֵט לוֹי בְּכֻלָּל, וְנִכְנָסוּ לְדַחוּקִים.

וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֵאֵי קוּשְׁיָא דְהָא כָּל מְשָׁנָה תוֹרָה הִיא נֵאמְרָה תַּחֲלָה וּלְכַךְ נִקְרָא מְשָׁנָה תוֹרָה שְׁחִזְרָה וְנִשְׁנִית בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. וְאֵם מ"מ שְׁיִיךְ פֶּאן קוּשְׁיָא, נִרְאָה דִּי"ל דְּהֵךְ אִישׁ, אֲחָד לְשִׁבְט, קֵאֵי עַל הֵךְ דְּקֵאמַר וַתַּקְרַבוּן אֵלַי בְּנוֹלְכְּם וַתֵּאמְרוּ אֵלַי, דְּמְשַׁמְעוֹתוֹ שְׁגַם שְׁבֵט, לוֹי הָיָו בְּכֻלָּל הָאוּמְרִים נְשַׁלְחָה מְרַגְלִים אֲלֵא שְׁמַשָּׂה לֹא שְׁלַח מְשַׁבֵּט לוֹי, קמ"ל אִישׁ

אָחַד לְשֶׁבֶט דָּלָא הָיָה שְׁבֵט לְוִי בְּכָלֵל הָאוּמִּים וְנִשְׁלַחָה, וְהָ"ק אִישׁ אָחַד מִרְגַּל לְשֶׁבֶט
אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ דְּבַר זֶה לְשַׁלֹּחַם: (כה) וַיִּוְרִידוּ אֵלָיו, מִגִּיד שֶׁאִי גְבוּהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת.

קִשָּׁה הָאָה כְּבָר יִדְעֵנוּ זֶה מִמְאָמְרֵי יוֹסֵף מִהָרֹאשׁ וְעָלוּ אֶל אָבִי כַדפִּירשׁ"י פְּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ אִי
גְבוּהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת, וְתוּ מִנְּלֵן מִכָּל הָאֲרָצוֹת שְׁמָא דְּנֻקָא מִהַמְּקוֹם שֶׁהָיוּ שָׁם לְחוּד הָיָה
גְבוּהָה, וְתוּ דְשְׁמָא לֹא כָּל אִי גְבוּהָה שְׁמָא אוֹתוֹ הַמְּקוֹם לְחוּד הוּא גְבוּהָה וְלֹא שְׁאָר אִי,
וְתוּ לְמָה לֹא יִלְיָף כָּאֵן מִן וַיִּעְלוּ, וְע"ז י"ל דְשְׁמָא בְּשִׁבִיל הָהָר שֶׁהָיָה שָׁם אָמַר כֵּן אֵלָּא
מִדְּאָמַר אַח"כ אֵל נַחַל אֲשַׁכּוּל וְלִשׁוֹן נַחַל הוּא עֵמֶק וְאִפ"ה אָמַר וַיִּוְרִידוּ ש"מ שֶׁאִי גְבוּהָה
כו', אַבְּל נִרְאָה לְתַרְצֵי הַכָּל דְּיִלְיָף מִדְּאָמַר הָהָרָה וְלֹא אָמַר אֵיזָה הָר וְכִי הָר אָחַד הָיָה שָׁם
בְּשִׁלְמָא בְּסִפְרֵי יְהוֹשֻׁעַ שְׁאָמְרָה רַחֲב הָהָרָה לְכוּ, שָׁם לִק"מ דְּהִיא הָרְאָתָה לְהֵם הָהָר, אוֹ
דְּלֹא הָיְתָה צְרִיכָה לְהִרְאוֹתוֹ אֵלָּא שְׁפִשׁוּט שְׁיִלְכוּ בְּדֶרֶךְ שְׁבָאוּ שָׁם, מִשֶּׁאֵ"כ כָּאֵן, אֵלָּא
ע"כ דְּכָל אִי נִקְרָא הָר נִגְדַּד שְׁאָר אֲרָצוֹת ע"כ אָמַר סְתָם הָהָרָה דְּהִינּוּ אִי פְּלוּ.

וּא"ל א"כ ל"ל דְּבַר זֶה בְּפִרְשַׁת וַיִּגַּשׁ, לִק"מ דְּשָׁם אֵין כָּאֵן יְתוּר בְּפִסּוּק אֵלָּא דְרַשׁ"י
מִפְּרֵשׁ שָׁם לִשׁוֹן וְעָלוּ שֶׁהוּא לִשׁוֹן עֲלֵיָּה מִחֲמַת שֶׁאִי גְבוּהָה כו', וְאִי מִשָּׁם לְחוּד הוּא
דְּנֻקָא אוֹתוֹ הַמְּקוֹם לְחוּד ע"כ קמ"ל יְתוּר, וְזֶה מִכְּנוֹן בְּלִשׁוֹן רַשׁ"י דְּלַעֲיִל לֹא זָכַר לִשׁוֹן
מִגִּיד כְּמוֹ שְׁזָכַר כָּאֵן, אֵלָּא ע"כ כְּדִפְרִישִׁית דְּכָאֵן יֵשׁ יְתוּר מִגִּיד דְּבַר זֶה אַבְּל לַעֲיִל אֵינּוּ
אֵלָּא פִּירוּשׁ הַפִּסּוּק לְחוּד וּא"ל א"כ לִילְיָף כָּאֵן מִן הָהָרָה דְּהוּ"א אַה"נ דֹּא"י כְּנֻלָּה הִנֵּה הָר
אֵלָּא מִנְּלֵן דְּבִשְׁאָר אֲרָצוֹת לֹא הָיָה ג"כ הָר, ע"כ יִלְיָף מִן וַיִּוְרִידוּ, דְּכָל הוֹלֵךְ מִן הָהָר הִנֵּה
רִידָה, וּא"ל דְּיִלְמָא לְכָאֵן לְחוּד דֹּא"כ הָהָרָה ל"ל: (כז) בְּשִׁנְאָת ה' גו' מְשַׁל לְמִלְכָּה כו',
קִשָּׁה דְרַשׁ"י נִקְטַת הַתְּרַעוּנָת מִשׁוּם דֹּא"י הִיא בֵּית הַבַּעַל וְהַכְּתוּב אוֹמֵר, לְתַת אֲנֹתָנוּ בְּיַד
הָאֲמֹרִי וְאִי הָא לָאו הוּא.

וַיֵּשׁ לֹאמַר דְּה"ק וְדֹאִי אִם הָיָה הַקַּב"ה בְּעֶזְרָנוּ לֹא הָיִינוּ יִרְאִים מִן אֲנָשֵׁי אִי, דְּאָנוּ רוֹאִין
שְׁהַשׁ"י שׁוֹנָא, אוֹתָנוּ מֵאֲחַר שְׁחֻלְק לְנוּ בֵּית הַבַּעַל, מִמִּילָא תַּהֲיָה הַמְּלַחְמָה שְׁלָנוּ דְרַף
הַטְּבַע בְּלִי יְשׁוּעָת ה' מִמִּילָא נוֹתֵן אוֹתָנוּ בְּיַד הָאֲמֹרִי כִּי אָנָּה אֲנַחְנוּ עוֹלִים כו' פִּירוּשׁ כֵּינּוּן
שְׁאָנוּ רוֹאִים הַשְּׁנֵאָה מִחֲמַת שֶׁהוֹצִיא מִמְּצָרִים שֶׁהִיא בֵּית שְׁקִיא: (מו) וְתִשְׁבּוּ בְּקִדְשׁ יָמִים
רַבִּים י"ט שְׁנָה, ז"ל הִרְא"ם הָרַב ר' מִיּוֹחֶסֶס טָעַן עַל דְּבַרֵי רַז"ל שְׁאָמְרוּ י"ט שְׁנָה יִשְׁבּוּ
בְּקִדְשׁ וְאָמַר אִם כְּדַבְּרֵיהֶם נִמְצָאוּ ל"ח שְׁנָה אֵלוּ מִתְחִילִין מִט"ב שְׁל שְׁנָה שְׁנֵינִי
כְּשִׁנְגֻזָּרָה, הַגְּזִירָה וְכִלְיָן עַד ט"ב שְׁל שְׁנַת הָאֲרַבְעִים, וּא"א לֹאמַר כֵּן לְפִי שְׁבָאוֹתוֹ הַזְּמַן
הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּהָר הָהָר שְׁהָרֵי בְּאֶחָד בְּאֵב מֵת אֶהְרֹן וּבְכּוֹ אוֹתוֹ שְׁלִשִׁים יוֹם וְנִלְחַמוּ עִם
מִלְכָּה עֶרְד וְאַח"כ נִסְעוּ מִהָר הָהָר וּמִשָּׁם וְעַד נַחַל זָרַד ה' מִסְּעוֹת, לְפִיכָּה א"א לֹאמַר כֵּן
וְהַמְּקוֹם יִמְחֹל לְנוּ.

פִּירוּשׁ מֵאֲחַר שְׁיִשְׁבּוּ בְּקִדְשׁ בְּרַנְעַ י"ט שְׁנָה א"כ ע"כ שְׁפִירוּשׁ וְהֵימִים אֲשֶׁר עֲבָרְנוּ מִקִּדְשׁ
בְּרַנְעַ עַד אֲשֶׁר עֲבָרְנוּ אֶת נַחַל זָרַד ל"ח שְׁנָה אֵינוּ מִיּוֹם נְסִיעַתָם מִשָּׁם אֵלָּא אוֹ מִיּוֹם בּוֹאֵם
לְשָׁם שֶׁהוּא בְּכ"ט בְּסִינּוֹן כְּדֹאִיתָא בְּתַעֲנִית אוֹ מִט"ב שְׁנֵינִי בּוֹ הַגְּזִירָה, וְיִתְחַיֵּיב מִזֶּה
שְׁיָהָא הַתְּשֻׁלוּם ל"ח שְׁנָה שְׁעָבְרוּ בּוֹ אֶת נַחַל זָרַד בְּט"ב אוֹ בְּכ"ט סִינּוֹן, וְזֶה א"א שְׁהָרֵי
בְּאֶחָד בְּאֵב הַבָּא אֲחֵרֵי מֵת אֶהְרֹן בְּהָר הָהָר וְאַחַר כְּמָה מִסְּעוֹת עֲבָרוּ אֶת נַחַל זָרַד.

אַבְּל זֹו אֵינָה טַעֲנָה דְּאִיכָּא לְמִימַר דְּהִיא ל"ח שְׁנָה בְּשָׁנִים שְׁלִימוֹת קְאָמַר, הַשְּׁתָּא לִק"מ
מִשׁוּם דְּבְכ"ט בְּסִינּוֹן אוֹ מִט"ב שְׁבָאוּ שָׁם עַד ר"ח תְּשָׁרֵי שְׁבָאוּ בְּנַחַל זָרַד הָיוּ שְׁלִשִׁים

ושמנה שנה שלימות וחדשים, והכתוב לא חש למנות רק השנים השלימות, עכ"ל הרא"ם: ב (א) ונפן ונסע המדברה, שאילו לא חטאו כו' וא"ל הא בקשו מלך אדום לעבדך דרך ארצו ולא הניחם, י"ל דלולא החטא היה הקב"ה נותן בלב מלך אדום להניחם.

ועפ"ז יש לתרץ מה שקשה במה שאמר בפירוש חקת שאמר מלך אדום פן בתרב אצא לקראתך שפירש"י אתה מתגאה בקול כו' אף אני כו' דקשה מה תועיל לו ברפת הקרב כיון שיש לישראל ברפת הקול שאז אין הידים ידי עשו.

ולק"מ דמלך אדום חשב בלבו למה לא הוליה הקב"ה את ישראל דרך אחד עשר יום שהוא בקיצור אלא שקלקלו מעשיהם כמו שפירש"י ריש פרשה זו א"כ ותקיים בי והיה כאשר תריד כו' ממילא ברפת תרב שלי תגבר עליכם: דרך ים סוף, דרך יציאתן ממצרים.

זה פשוט שלא קזרו ממקום שהיה סביב הר שעיר בדרומו של א"י לאחוריהם לים סוף שהיה במקצוע דרומית מערבית דלא מצינו זה, אלא דכך היה. ויתישב ג"כ מה שקשה על דבור שאח"כ פנו לכם צפונה לרוח מזרחית כפירש"י דמשמע שבשעה שסבבו הר שעיר נצטוו לפנות לצפון להתקרב לא"י, ובפרשת מסעי פירש"י שהוצרכו לסבב כל דרומה של ארץ מואב ואח"כ הפכו לצד צפון.

ולק"מ דתרי פניות לצפון היו, דהיינו שארץ מואב לא היה בשטח אחד עם ארץ אדום אלא אדום לא היה קרוב לא"י כמו מואב בצד דרום א"י, ובמקום שהיה סוף רוחב אדום התחיל מואב, וכשסבבו את כל הר שעיר בדרום בארץ שלה נצטוו שיפנו עצמם לצד צפון, דהיינו שילכו בצד מזרח של הר שעיר ושניהם לצפון, עד שהגיעו למואב ורצו ללכת ברוחב של מואב לא"י, ולא הניחם מואב וקזרו והפכו פניהם למזרח והלכו בדרום ממערב למזרח כמו שהלכו ממצרים דרך ים סוף ממערב למזרח, וכן הלכו אצל הר שעיר תחילה.

רק שבסוף שעיר פנו, לצפון כמו שזכרנו, ועכשיו פנו פעם שנית לצפון והלכו במזרח מואב עד סיחון ועוג. וא"ל למה לי פנייה הראשונה, דעכ"פ הרויחה בפנייה ראשונה כל רוחב אדום ועכשיו היו קרובים טפי לא"י אותו חלק של רוחב אדום, נמצא דמה שאמר הקב"ה פנו לכם צפונה, פירושו שתצטרף עכ"פ לפנות עוד פעם שנית לסבוב את מואב במזרח ומתחיל הפנייה לא"י ברוחב אדום ותחזור למזרח אצל מואב ותסיים הפנייה אחר שתהיו במזרח מואב שנאמר ויבאו ממזרח שמש עד ארץ מואב, פירוש ושם פנו לרוחב מואב עד סיחון ועוג, כנ"ל: (י) האמים לפנים וגו' אתה סבור שזו רפאים כו'.

הרמב"ן הקשה מה בכך שהוא של אברהם הא כתב רש"י עצמו שקיני קניזי וקדמוני שמים מהם לבני לוט, ולמה אמר שרפאים אינה של אברהם מאי שנא מקיני וקניזי שהם של אברהם ואפ"ה נתן שניהם לבני לוט ויש לתרץ דבפרשת לך לה כתיב לזרעה אתן את הארץ וחשב שם קיני וקניזי וקדמוני כו' ואת הרפאים, ופירש"י שם והשלישה שהם אדום ומואב ועמון והם קיני וקניזי וקדמוני ועתידים להיות ירושה לישראל שנאמר אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם ואת הרפאים ארץ עוג כו', הרי שרש"י תיקן שם מה דקשה היכן נתקיימה הבטחה זו ותיירץ דאדום ומואב ועמון עתידה

להתקנים כמפורש בפסוק, אבל רפאים לא מצינו שנתקנים לישראל אלא דהיינו עוג שנתקנימה.

וא"כ אמר פאן רש"י שפיר לא תהא סבור שזו שישבו בה האמים לפניו זו רפאים הנזכר בהבטחת אברהם ובה לא מצינו שום פסוק שנתקנים לעתיד, וא"כ יש לישראל לומר על ידיו תתקנים הבטחה זו ונכבוש אותה, לזה אמר הקב"ה למשה לא זו היא רפאים שנתתי לאברהם ותרצו אתם לקיים אותה, דרפאים אלו כבר נתתם לבני לוט, והם נכללו בשם נחלת בני עמון כמון פאן אחר זה, ומה שזכר בהבטחת אברהם לעיל לזרעה אתן הרפאים היינו מלכות עוג שנתקנימה כבר, ממילא ברפאים דכאן אין לכם פלום והוא כמו קיני וקניזי, וכן פונת רש"י בפסוק שאחר זה גבי עמון, שפירש"י, ההוא יקרא ארץ רפאים זו היא שנתתי לאברהם.

כנ"ל ברור ופשוט, ומאד תמהני על רבינו הגדול הרמב"ן שלא הרגיש בזה. והרא"ם תירץ קושיות הרמב"ן כפי הנזכר בספרו ולי אין פאן קושיות מעיקרא: (יז) וידבר ה' אלי וגו', לא נאמר וידבר אלא ויאמר כו'.

בפרק יש נחליו (דף קכ"א:) איתא האי מילתא בלשון זה, אלי הנה הדבור, ופרשב"ם שלא הנה כל ל"ח שנים פה אל פה כבתחלה, וכן פירש"י בתענית (דף ל'): שלא הנה הדבור עם משה ביחוד וחיבה, ואע"ג דמקמי הכי פתיבי קראי דאית בהו וידבר, אפ"ל שלא הנה הדבור עם משה פא"פ אלא בחזיון לילה, וכך הם דבריו פה שכתב לא נתייחד עמו הדבור בלשון חבה פנים אל פנים כו'.

ומ"מ יש תימה דאמאי כתב פאן לא נאמר וידבר אלא ויאמר, דאדרבה לשון ויאמר הוא לשון רפה וידבר הוא לשון קשה. ויש דוחקים עצמם לומר דלשון קשה הנה לשון חבה, זה ככה וזה ככה, אבל כל מה שאומרים בזה הוא אינו מסתבר, ותו קשה בזה דהגמרא מוכיח מלשון וידבר שלא אמר ויאמר ולמה אמר בגמרא אלי הנה הדבור, דאם זה קושיות מה תעשה בכל התורה במקום שאמר וידבר, ותו דאם לשון וידבר מורה על יחוד הדבור פא"פ למה הוצרך בגמרא לומר אלי הנה הדבור הא כבר ההוכחה שלא אמר ויאמר, למה הוצרך לומר אלי הנה הדבור: ונ"ל דנדאי דברי רש"י כמו שהוא בגמרא וכאן הוא אמת, דהיינו דלשון דיבור שיהא אצל פא"פ, שכן מצינו כמה פעמים ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, וכן פה אל פה אדבר בו, אבל בלשון אמירה לא מצינו גבי פא"פ, ואין אנו צריכין לתת טעם לשינוי הלשונות בין וידבר לויאמר, אלא דאנו הולכים אחר מה שכתובה, כדרך הגמרא בכל דוכתי לומר דבר זה הוא כן וכך שכן מצינו במקום אחר, ה"נ אמר כן דמשתמו אנשי המלחמה למות הנה דבר ה' אלי, כלומר פא"פ ואלי הנה הדבור ממש.

ומפני שעכשיו קשה שיש שינוי בנבואת משה דבזמן ל"ח שנה היתה שלא דרך פא"פ ואח"כ היתה פא"פ מה טעם לזה הלא במשה עצמו לא הנה שינוי, ותירץ ללמדך שהשכינה שורה בשביל ישראל דוקא, וקשה ע"ז והא בדורו של אחאב ושאר מלכים ירבעם וחרביו היו להם נביאים והיו רשעים גמורים המלכים והדורות, ויש לתרץ דנדאי הנביאים עצמם הם תמיד במעלה אחת אלא במה שהשי"ת מגלה להם עתידות לגלות לישראל אין דבר זה רק בשביל ישראל דהיינו בשביל קיום שלהם שורה שכינתו עליהם

בְּדַרְךָ זֶה, וְאִם הֵם רְשָׁעִים אוֹלֵי יָשׁוּבוּ, וְכֵן שְׁאֵר שְׁלִיחוֹת לְצוּוֹת לָהֶם דְּבַר מֶה: (כה) תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם, לְמַד שְׁעֵמֻדָּה חֲמָה לְמִשָּׁה בְּיוֹם מְלַחֲמַת עוֹג.

רש"י מְיַרֵּי פֶּאֶן בְּסִיחוֹן וּמְזַפֵּיר עוֹג וּבְפֶרֶק אֵין מְעַמִּידִין (נַר כ"ה) פִּירֵשׁ"י עֲצָמוּ בְּמִלְחַמַּת סִיחוֹן וְנִרְאָה דְקָשָׁה לוֹ פֶּפֶל הַבְּטָחָה עַל סִיחוֹן שְׁאָמַר אַח"כ פַּעַם שְׁנִית רָאָה הַחֲלֹתֵי תַת לְפָנָיִךָ אֵת סִיחוֹן כו', וְתוֹ קָשָׁה בְּמ"ש פִּתְחָדָה וְנִרְאָתָה עַל פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם, דְּמִשְׁמַע כָּל הָעַמִּים שֶׁהֵם תַּחַת הַשָּׁמַיִם וְהֵינּוּ כְּוָלָם וּבְאֵמַת לֹא הָיָה פֶּחַד מִשָּׁה רַק עַל סִיחוֹן וְעוֹג כִּי לֹא נִלְחָם רַק עִמָּהֶם אֲלָא דְהָדָה תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם לֹא בָּא לְרַבּוֹת כָּל הָעַמִּים וְלֹא מְיַרֵּי הָדָה עַל פְּנֵי הָעַמִּים אֲלָא עַל סִיחוֹן וְעוֹג, וְהָדָה תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם קָאֵי עַל הַגָּס דְּהֵינּוּ שְׁעֵשָׂה לָהּ גַּס שְׁיִהְיֶה נִגְלָה תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם וְזֶהוּ הַעֲמַדַת הַחֲמָה, וּמִש"ה נִקְט רש"י בְּמִלְחַמַּת עוֹג וּבְאֵמַת הֵיטָה גַם בְּסִיחוֹן, אֲלָא דְשָׁם לֹא לְלַמַּד עַל סִיחוֹן עֲצָמוּ עֲמֻדָּה דְרָאָה כְּבָר מְפֻלַּת סִיחוֹן בְּאוֹתָהּ שְׁעָה דְנִאָמַר לוֹ רָאָה הַחֲלֹתֵי תַת לְפָנָיִךָ אֵת סִיחוֹן אֲלָא לְלַמַּד עַל מְלַחֲמַת עוֹג שְׁתִּהְיֶה אַח"כ בְּסִמּוּדָה שְׁגַם שָׁם יִהְיֶה לוֹ גַּס זֶה, וּמִש"ה נִקְט רש"י מְלַחֲמַת עוֹג, וְעֵינֵינוּ אַחֵר זֶה וְקָשָׁה מִמָּה שְׁנִאָמַר בִּיהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁעֲמַדָּה לוֹ חֲמָה וְלֹא הָיָה בְּיוֹם הַהוּא לְשִׁמּוֹן ה' בְּקוֹל אִישׁ כו' וְהָא כְּבָר הָיָה לְעוֹלָמִים בִּימֵי מִשָּׁה, י"ל דְּגַבֵּי מִשָּׁה הָיָה כֵּן מִצַּד הַקַּב"ה כִּי מִשָּׁה לֹא בִּיקָשׁ ע"ז, מִשָּׁא"כ בִּיהוֹשֻׁעַ שְׁבִיקָשׁ עַל זֶה כְּמִפְּנֵי שָׁם, ע"כ אָמַר וְלֹא הָיָה בְּיוֹם הַהוּא לְשִׁמּוֹן ה' בְּקוֹל אִישׁ: (לב) וְיִצְאָה סִיחוֹן, לֹא שְׁלַח בְּשִׁבִיל עוֹג כו' צָרִיף לִימּוּד לְזֶה, דְּמַנְלֵן לֹמַר כֵּן דְּמֵאֵי שְׁנָא מְעוֹג שְׁנִזְנַפְרָה שָׁם וְיִצְאָה עוֹג מְלָךְ הַבָּשָׁן כו' וְאִפְשָׁר לְתַרְץ זֶה דְכָאן נִזְכָּר תַּחֲזִילָה הַחֲלֹתֵי תַת לְפָנָיִךָ אֵת סִיחוֹן כו', לְמָה לוֹ לְהַזְכִּיר שְׁנִית סִיחוֹן דִּי הָיָה לוֹ לֹמַר וְיִצְאָה לְקִרְאָתָנוּ כו' מִשָּׁא"כ בְּעוֹג שְׁלַח הַחֲזִיקָה.

אֲבָל יוֹתֵר נִרְאָה לְתַרְץ ע"פ מָה שְׁפִתְבָּנוּ בְּסִמּוּדָה דְקָשָׁה כְּפֶל הַבְּטָחָה עֲבוּר סִיחוֹן אֲלָא דְמַרְמֵז גַּם עַל עוֹג, מִש"ה נִיחָא פֶּאֶן דְּהַבְּטָחָה הֵיטָה עַל מְלַחֲמַת סִיחוֹן לְחוּד וּמְלַחֲמַת עוֹג לְחוּד, רַק יֵשׁ חֲשָׁשׁ לְשִׁנְיָהֶם יַחַד דִּישְׁתַּתְּפוּ בִּיחַד וְאֵז צָרִיף זְכוּת יוֹתֵר לְנִצְחָם לְזֶה בָּאָה הַבְּטָחָה זֹו גַם עַל הַשְׁוֹתְפוֹת, וְע"ז אָמַר הַפְּתוּב שְׁהֵיוּ גְבוּרִים כ"כ שְׁלַח הָיוּ צָרִיכִים לְשׁוֹתְפוֹת וְיִצְאָה סִיחוֹן לְחוּד וּא"כ ל"צ לְהַבְּטָחָה עַל שְׁוֹתְפוֹת כִּינּוּן שְׁפִיחוֹן נִפְלָא שׁוּב אֵין לָהּ דְאָגָה: ג (יב) וְאֵת הָאֶרֶץ הַזֹּאת, הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה.

רש"י הִפֵּךְ לְפָרֵשׁ הַמְאֻחָר בְּפִסּוּק קוֹדֵם הַמְּוִקָדִים דְּהֵינּוּ הַהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים קוֹדֵם וְאֵת הָאֶרֶץ * כְּדִי, לְהוֹדִיעַ הַנִּפְקָא מִיָּנָה בְּמ"ש שְׁאֶרֶץ הַהִיא נִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים שְׁנִינְתָנָה לְאַבְרָהָם, וּמְתַרְץ שֶׁהוּא לְעַנְיָן יְרוּשָׁת יִשְׂרָאֵל מִשָּׁא"כ בְּרְפָאִים אַחֲרֵים לְבַד מִזֹּו בְּפִרְשָׁה שְׁנִזְנַפְרָה בְּפִרְשָׁת מוֹאָב הִיא שָׁל בְּנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב, וְע"כ סִמּוּד לְזֶה וְאֵת הָאֶרֶץ הַזֹּאת יְרֻשָׁנוּ כְּלוּמַר שְׁמֹתָר לָנוּ לִירֵשׁ כְּדִי שֵׁל"ת א"כ לְמָה אָמַר עַד נַחַל אֶרְנוֹן הָא כָּל הָאֶרֶץ עַד חֶרְמוֹן נִקְרָא רְפָאִים וְהֵם מְוֹתְרִים, לְזֶה אָמַר שְׁלַח קָאֵי עַד נַחַל אֶרְנוֹן אֲלָא לְעַנְיָן שְׁנִנְתִּי לְרֵאוּבֵנִי כו', אֲבָל לְעַנְיָן הַיָּמֵר יְרוּשָׁה הִנּוּ עַד הַר חֶרְמוֹן כְּמוֹ שְׁזָכַר לְעֵיל: ** (כֵּן הֵיטָה הַגִּירָסָא לְפָנֵי הַרְב ז"ל, אֲבָל לְפָנֵינוּ מוֹעֲתֵק כְּפִסְדָר וְכֵן מְעַתִּיק הַרָא"ם) ** פְּרִשְׁתָּ וְאֵתְחַנּוּ (כג) וְאֵתְחַנּוּ.

אֵין חֲנוּן בְּכָל מְקוֹם אֲלָא לְשׁוֹן מִתְּנַת חֲנָם. כְּתַב הַרָא"ם וְהַשׁוֹאֲלִים מִן נַח מְצָא חֵן בְּעֵינֵי ה' שְׁלַח הֵיטָה מִתְּנַת חֲנָם כִּי נִאָמַר אַחֲרָיו צְדִיק תְּמִים הָיָה בְּדוֹרוֹתָיו, טוֹעִים הֵם בֵּין חֵן לְחִינּוּן כִּי חֵן בְּכ"מ עֵנִין אֶהְבָּה וְחִיבָה וְלֹא מִתְּנַת חֲנָם וְלִי נִרְאָה דְגַם שָׁם הִיא מִתְּנַת חֲנָם

דארף, על פי שגזפר שם שקיה צדיק כו' מ"מ העולם נדון אחר רובו (קדושין מ"ו) ואמרין נמי בפרק החובל (דף צ"ב) בהדי הוצא לקי פרבא, ואם פן גם נח הנה ראוי ללקות עמהם אלא שגזפר מצא חן בעיני ה', והוא ג"כ מתנת חנם: לפי שאמר לו וחסותי את אשר אהון.

יש לדקדק אם לא בא רש"י אלא לפרש מנין לו למשה לבקש מתנת חנם מה שאינו מן הדין קשה למה סיגים רש"י א"ל בלשון ואתחנן שזה תור לשון ברש"י. אלא נראה דלפי פירוש"י זה לא הונזפר תפלה דאתחנן קאי על לשון חנם וחסר בפסוק שהתפלל ע"ז, וכן משמע ממ"ש ד"אזה אחד מעשר לשונות של תפלה משמע שלפירוש ראשון אין פאן לשון תפלה, ואם פן על פרוק צריך לומר דהכי קאמר דאני הוא שאתחנן, פלומר שאני הוא בעל החנם, וזה שייך אם נזפר במקום אחר בפתוב שיהיה אחד שיהיה בעל מקבל מתנות חנם, וע"ז שייך אני הוא האיש ועלי אמר הפתוב ההוא, וע"ז קשה היכן הוא אותו הפתוב, ואמר לפי שאמר וחסותי את אשר אהון דהיינו שיהיה אדם אחד שאחונן אותו במתנת חנם, ע"ז אמר ואתחנן פלומר אני הוא אותו האיש.

פנ"ל נכון: בעת ההיא כו' דמיתי שמא הותר הגדר. צריך לתרץ פפל לשון פי דמיתי הוא לשון ספק דהיינו דמיון ולא ממש, ואם"כ אמר שמא, הוא ספק שני, והנה לו לומר דמיתי שהותר הגדר.

ותו דיש פאן סתירה זה את זה, דלפי מה שאמר שמא הותר הגדר משמע דאילו ודאי הותר לא הנה מתפלל על זה ואם"כ אמר פתח להיות מתפלל אע"פ שנגזרה גזירה, ודא ודאי קושא היא ותו במ"ש שמא הותר הגדר קשה ממ"נ אם הותר הגדר א"צ תפלה למשה איש האלהים, פי בנדאי לא גרע משאר ישראל, ואם לא הותר אז לא מהני תפלה.

ונ"ל לתרץ דתחילה אמר שאני מתפלל שראיתי שאחר הגזירה שעל ישראל אמרת הניחה לי ורמזת לי שתפלה מהני, ממילא ה"נ מהני. וכ"ת שאני התם דהקב"ה עצמו הראה פתח לתפלה במ"ש ועתה הניחה לי משא"כ פאן, לזה אמר שמא הותר הגדר ע"י שכבשתי ארץ סיחון ועוג, נמצא שאין לי פתח גדול מזה שתפלה מהני לבטל הגדר וא"ל מנליה לרש"י שאמר משה שמא הותר דילמא אמר ודאי הותר, זה ל"ק דא"כ אתה החלות למה לי פינון דאין פאן נדר פשיטא שיבוא לא"י, ותו תפלה למה לי אלא ע"כ לומר דה"ק דאתה החלות במקום שודאי יש פתח אלא דכאן יש ספק אם יש שם פתח, ע"כ אמרתי אולי יש פאן פתח דמהני תפלה וע"כ אני מתפלל שלא יהיה עיכוב מצד תפלה שלי: לאמר זה אחד מג' מקומות, הביא זה פאן פי קשה מ"ש השי"ת אל תוסף לדבר הא לא זכר משה פלל מן הוספת דבור, וע"כ לומר שהקב"ה ידע מה בלב משה עוד לדבר, א"כ גם קודם התחלת דברי משה הנה לו להקב"ה לומר אל תדבר מזה פלל, ע"כ הביא זה דאמר משה איני מניחה עד שתודיעני אם תעשה את שאלתי אם לאו, דקשה מאי איני מניחה ע"כ לפרש שאני מניח מלהתפלל כמו ועתה הניחה לי שקאי על התפלה, ה"נ אמר דאם תודיעני אם לא תעשה שאלתי דהיינו שאכניס, את ישראל לא"י אז עכ"פ אתפלל עוד על ראייה בעלמא את הארץ.

והשיב לו הש"י אל תוסף דבר אלי כו', דהיינו שאתה מבקש אם"כ על ראייה בעלמא דדבר זה אני עושה לה בלא תפלה שנית עלה ראש הפסגה וראה כו': (כד) ה' אלהים,

רחום בדין. השם של אדני הוא מדת הדין ושם של יו"ד ה"א הוא רחמים וא"כ קשה למה אמר משה אדני תחילה לא פלשון הש"י רחום תחילה, וכן הקשה הרמב"ן, ונ"ל פוננת רש"י ע"פ הגמרא בבבבכות (נ"ד כ'): פתוב אַחַד אומר אַשֶׁר לֹא יֵשׂא פָּנִים וְכָתוּב אַחַד אומר יֵשׂא ה' פָּנָיו אֵלַיךְ אַמֵּר הַקב"ה הַיֵּאֵךְ לֹא אֲשָׂא לָהֶם פָּנִים אֲנִי אֲמַרְתִּי וְאֶכְלַתְּ וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכַת וְהֵם מְדַקְדְּקִים עַד כְּזוּת עַד כְּבִיצָה, שְׁמַע מִיָּדָה שֶׁהַדִּין נוֹתֵן אֲשֶׁר יִרְחַם עֲלֵיהֶם, ה"נ קאמר רחום בדין פלומר הדין נוטן שתרחם עלי פי על תנאי זה נברא העולם כמ"ש רש"י ריש בראשית ראה שאין העולם מתקיים, וא"כ העיקר הוא מצד הרחמים וזה נשאר קיים, ע"כ הקדים רחמים לדין לחזק הרחמים שהם ע"פ הדין: אַתָּה הַחֲלוֹת וְגו' פֶּתַח לְהִיּוֹת עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, פִּירוּשׁ שְׁמַצָּא פֶּתַח לְהִתְפַּלֵּל, וְכֵן הוּא בְּסִפְרֵי אַתָּה הַחֲלוֹת אַתָּה פֶּתַח לִי פֶּתַח שְׁאֲעֲמֹד וְאֶתְפַּלֵּל, פִּירוּשׁ שְׁמַשֶּׁה חֲשֵׁב כִּי שְׂזָהוּ פֶּתַח גַּם בְּכָאן דְּהֵינּוּ כְּמוֹ שֶׁבְּגִזְרָה הֵיא הִי פֶּתַח ה"נ פֶּאן בְּהִתְרַת הַגָּדֵר חֲשֵׁב שְׂזָה פֶּתַח כְּמוֹ שֶׁפִּתְבַּתִּי בְּסִמּוּךְ: וְלִפִּי פְּשׁוּטוֹ אַתָּה הַחֲלוֹת כו' וְלֹא קָאֵי עַל הַיֵּתֵר הַגָּדֵר אֲלֵא קָאֵי עַל לְהִרְאוֹת הַמְּלַחְמָה, וְא"ל אֲדַרְבָּה כְּבָר קָבֵל שְׁכָרוֹ כְּמ"ש יַעֲקֹב קִטְנִיתִי מִכָּל הַחֲסָדִים, הֵכָא שְׂאֲנִי שְׂאֲמֵר שְׂאֲתָה אֲמַרְתָּ אַחַל תַּת פִּתְחָךְ וְכָל שְׂיֵשׁ לוֹ הַתְּחִלָּה צָרִיךְ לְהִיּוֹת לוֹ סוּף וּמְבַקֵּשׁ אֲנִי שְׁהַסוּף יִהְיֶה ל"א מְלָכִים.

והקב"ה לא נתפנין שם רק על ארץ עוג שהיא יתיה הסוף לא ל"א מלכים: (כו) למענכם, בשבילכם אתם גרמתה לי כו' קשה הא מפורש לעיל יען לא האמנתם בי להקדישני ולמה תלה כאן בישראל, וי"ל דהטעם שהיו צריכים להקדיש שם הקב"ה בשבילם כמו שפירש"י בפ' חקת שיאמרו מה סלע זה ק"ו אנו ואילו לא היו אומרים ולמה העליתונו ממצרים לא היו צריכים לקדוש השם הזה: (כט) ונשב בגיא כו' והפל מחול לה.

קשה דהא כתיב אחר זה כו' פי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו כו' ואיה המחילה ולמי מחל פינן שנשמדו כל העוברים ותו קשה במ"ש, ואני לא זכיתי לימחל לי, מנליה הא דילמא לא בא הפתוב אלא להוכיח את ישראל שישמעו אל החקים והמשפטים ויהיה החטא נמחל להם.

ותו קשה בפסוק היאך שינה ונשב בגיא לכאן ולשון ונשב בני"ו משמע דמחובר למעלה נראה לתרץ הפלע"פ מה שפירש"י בזאת הברכה שקברו של משה נברא מששת ימי בראשית מול בית פעור ובא שם לכפר עון פעור, משמע שלא נמחל, וכן בספר יהושע פתיב המעט לכם עון פעור אשר לא הטהרנו.

אלא נראה ע"ד דאיתא בפרק ד' מיתות (נ"ד ס"א) העובד ע"א מאהבה ונראה ס"ל לרבא דפטור ופירש"י מאהבת אדם, וא"כ קשה למה נתחייבו הריגה על עון פעור הלא לא עשו פן אלא מאהבת הזנות עם בנות מואב, וצ"ל דתחילה עשו מאהבה ולבסוף עבירה גוררת עבירה והיו עובדים לפעור פשאר עובדי פעור שפן פתיב ויצמד ישראל לבעל פעור דהיינו דבוקים בו מצד עצמו לא בשביל זנות, וזה היה בקצתם ועליהם נגזר הריגה והשמדה, משא"כ שאר חוטאים בשביל אהבה ודבקים באמת בה' לא נשמדו באותה שעה אלא תלויים ועומדים ועונותם על עצמותם וניצולו ממיתת ב"ד ומתו קצתם במגפה וקצתם היה להם זכות תולה להם העונש, וע"כ אמר הפתוב פי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור, פירוש מצד עצמו לא בשביל אהבה, השמידו ה' אלהיה אכל אתם

הדבקים בה' רק שחטטאו מצד אהבת חטא, הם חיים כולכם היום אלא עונשם תלוי ועומד, נמצא שהמחילה באותו היום ועונשו תלוי ונאח"כ יוכל לעשות תשובה ויהיה נקי ועכ"פ העון עצמו אינו נחקק ומבצבץ והולך, וע"ז אמר שקברו של משה מכפר ומגין עליהם מעונשים.

ועפ"ז שפיר אמר משה כאן נאצו את יהושע כו' אבל אני לא אביא אתכם מטעם ויתעבר, ה' שגזפר קודם לזה, ועוד טעם אחר שלא ליכנס לא"י כי נצב בגיא מול בית פעור ונצמדתם לע"א ואעפ"כ נאתה שמע ישראל אל החקים וזכיתם למחול המיתה והמחילה תלויה ע"י קבר שלי, נמצא שאני סיבה למחילה שלכם והיה בודאי כ"ש שאנפה למחילה שלי ואעפ"כ לא זכיתי לזה.

כנ"ל ביאור הענין והמשך הפסוקים, ונ"ל התוס' בספ"ק דסוטה (דף י"ד) בשם מדרש אנדה ונ"ל בכל שנה בעת שחטטאו ישראל בבנות מזאב באותו פרק בית פעור עולה למעלה לקטרטג ולהזכיר וכשהוא רואה קברו של משה חוזר ושוקע שמשה רבינו שקעו בקרקע עד חוטמו וכל שעה שעולה חוזר ונשקע למקום ששקעו משה רבינו עכ"ל: ד (ב) לא תוסיפו כגון חמש פרשיות בתפילין.

יש לדקדק מאי שייכות יש לאזהרה זו בכאן אצל חטא פעור, ותו קשה בפסוק, ל"ל לשמור את מצות ה' אלהיכם דהא כבר אמר זה אל החקים אשר אנכי מלמד אתכם כו'. ונראה דכאן בא להזהיר דרף כלל שלא יסמוך אדם על חקמתו לבקש טעם למצות השי"ת כמו שעשה שלמה שאמר לא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו אני ארבה נשים ולא יסירו לבבי כדאיתא בבבא מציעא (דף קט"ו) משום דדרש טעמא דקרא אלא אפילו כאביגיל ולא דרשינן טעמא דקרא ואפילו ר' יהודה דמקיל שם היינו היכא דהכתוב עצמו מפרש הטעם כמו בזה ולא יסור לבבו אבל במקום שאין מפורש הטעם אלא אתה מבקש טעם מעצמך ובשביל זה לפעמים שאין טעם זה תרצה לשנות הדין, זה אסור לכ"ע וע"כ אמר הפתוח להזהיר ע"ז, ועשה בזה שני חלוקות דהיינו בעשה ולא תעשה, ואמר תחילה במצות עשה דהיינו אשר אני מצוה אתכם לעשות ותרצה לומר מדעתך פנין שדבר זה ניקח להקב"ה אני אוסר בו כמ"ש גבי ברפת פהנים אוסר בברכה להם, ע"כ אמר ע"ז אל תוסר ואין לה לילך אחר מחשבתך, ונאח"כ אמר במצות ל"ת כגון ענין שלמה שגרע מצות לא ירבה כו' מפח מחשבה שלו, ע"כ אמר לא תגרעו ממונו לשמור והיינו לשמור מצות ה' דכל השמר פן ואל אינו אלא ל"ת ואתה רוצה לגרעו מפני טעם שלך לא תעשו פן, וע"ז אמר עיניכם הרואות דפרעו עצמם מפני שהיו סבורים שהלכו אחרי הטעם שלא יכבד את הע"א אלא רוצה לבזותה ופרעו עצמם נגדה ואפ"ה השמידם הקב"ה, ואתם הדבקים תמיד לא יזוזו מן הקב"ה אפילו בזה מפח טעמכם חיים כולכם היום.

וענין זה סמכה תורה לכאן דשייך על מה שאמר וסזקהו ואמצהו שלא ירף לבו לומר כו' דהיינו שלא ילך אחר מחשבות לבו לשנות ממאמר הקב"ה בשביל שכלו. ודבר זה הוא כפתור נפרח לפי ענ"ד: (ו) כי היא חקמתכם וגו', בזאת תחשבו חכמים.

תיקון בזה שמשמעו דהחקים והמשפטים הם החקמה והבינה לעיני העמים וזה אינו דהא החוקים הם דברים שאין להם טעם ואוה"ע מונין את ישראל לומר מה טעם כמו שפירש"י ריש חקת, וא"כ למה אמר שיהיה זה לחקמה בעיני אוה"ע, ע"כ פירש דקאי

על האנשים דלא יהיה לכם מזה דאנה שאוה"ע יחשבו אותנו לשוטים בשביל החוקים האלו אלא מבטיח אני אתכם שבזה יהיה לכם מעלה במה שאתם מקיימים אפילו דבר שאין לו טעם ואינם מהרהרים אחריו מי שמצנה אותם ותולין החסרון בעצמם לומר אמת הם החקים אלא שאנחנו אין מבינים הענין, וע"כ סינים לומר ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, דתיבת רק הוא מיעוט, והיננו שהגוי הגדול הזה הם, חכמים ונבונים רק שהחסרון מצדנו, ועפ"ז אמר את"כ שפיר רק השמר לה ופירש"י אם תעונותו אותם תהיו נקראים שוטים ש"מ דתחילה היה הדאגה שתקראו שוטים והבטיחם ע"ז רק שבשביל זה תהיו שוטים, ובזה מתורץ לשון רק השני שהוא מיעוט דהיננו שפמעט מה שהיה לכם דאגה תחלה: (יד) ואותי צנה וגו' ללמד אתכם תורה שבע"פ.

דל"ת דקאי ג"כ על תורה שבכתב דהיננו שאר מצות חוץ מי' דברות, ודייק לה לפי הנראה מלשון ויקתבם דמשמע דאלו נכתבו אבל מה שאותו צנה אין לכתוב אותם והיננו תורה שבע"פ דדברים שנתנו בעל פה אסור להיות בכתב.

וא"ל א"כ שאר מצות היכן הם, י"ל דהכל נכלל בעשרת הדברות כמו שפירש"י בפירוש ומביא ראיה מאזהרות שכתב רבינו סעדיה: (יט) ופן תשא עיניך, להסתפל בדבר. דקשה מה זו אזהרה שלא ישא עיניו השמימה והא הראיה אינה ברשות האדם כמ"ש טור או"ח סי' א' דדוד היה מתפלל בשביל זה העבר עיני מראות שוא, אלא דכאן מזהיר שלא תשא עיניך כדי לכונן בזה ולתת לב לטעות אחריהם: (כו) העידותי בכם, הנני מזמין להיות עדים, לשון עדות לא שייך על מה שלא נעשה וג"כ אין לפרש דעל ההתראה שאני עושה לכם עכשיו יהיו הם עדים דא"כ חסר פאן או מלת התראה פי העידותי אינו אלא עדות, או תאמר שהוא מלשון התראה בו כמו והיעד בבבבלי ויהיה חסר מלת עדים, ע"כ פירש הנני מזמין להיות לעתיד עדים, והה' הנמנה היא בעצמה התראה, דאל"כ למה אני מקדים, מה שעתיד להיות אלא שזהו התראה פנ"ל, אבל א"ל דלא נתפנון רש"י אלא לתרץ דבר זה לחוד דכיון דלא נעשה המעשה אין שייך עדות, אלא צ"ל דעל העתיד קאי דיהיו את"כ עדים דא"כ לא הנה סינים רש"י שהתירתי בהם דהתראה מאן דכר שמייה אלא כדפרישית: ה (ה) לאמר, מוסב על דבר ה' עמכם.

דאי, לאו הכי אין פירוש למלת לאמר דדוקא סמוך, לדבור או לאמירה שייך לאמר, אלא דקאי על מה שנאמר דבר ה' עמכם והיננו דבר ה' פנים אל פנים לאמר אנכי ה' אלהיך וכל מה שאחריו, אלא שהפסיק ביניהם אנכי עומד לומר שלא כל הדברות דבר ה' פנים בפנים אלא אנכי ולא יהיה לה ובזה מתורץ למה לא אמר מוסב על ראש הפסוק הזה עצמו שאמר להגיד לכם את דבר ה' לאמר, דא"כ היה קשה וכי משה אמר כל הדברים והלא אנכי ולא יהיה לה מפי הגבורה שמענום, וא"ל הא כשהוא מוסב על דבר פנים אל פנים נמי תקשה וכי כל הדברות נאמרו ע"פ הקב"ה והא לא שמענו אלא שנים, זה ל"ק דלהכי באמת הפסיק לומר אנכי עומד כו' כדי לפרש דמשה שאמר פנים בפנים לא קאי אלא על שני דברות: ז) על פני, בכל מקום שאני שם.

דל"ת דדוקא בארץ ישראל שנאמר ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד וגו' אלא גם בכל העולם אין מקום ריקן בלי השפעת הש"ת שם, וא"י יש לה מעלה, שהנהגה שלה

לא ע"י מלאכה אלא הקב"ה בעצמו ויש פאן להקשות דבפרשת יתרו לא פירש"י אלא פירוש הד"א שמביא פאן ולא פירוש זה.

ונראה לתרץ דבאמת יש ב' לימודים על על פני פמו שמביא פאן, והפירוש השני הוא יותר קרוב לפשוטו ע"כ הביא לעיל פירוש השני דכאן ולא הפירוש הראשון פי היכי דלא תקשה מנלן הפירוש הראשון דילמא אין לנו אלא הפירוש השני, אבל פאן שהיו מול בית פעור כמ"ש לעיל בסמוך וגם שם הנהיר בעל פני נדאי אפילו בח"ל יש איסור ע"ז, ע"כ מביא פאן שני הפירושים הנ"ל, ובזה מתורץ למה הביא רש"י פירוש זה על על פני הא פתב אחר זה עשרת הדברות כבר פירשתיים: (יב) פאשר צנה כו' במרה.

בפ' ר"ע (פ"ז): הקשו התוס' מנלן דבמרה דילמא פאשר צנה בפ' המן דנזכר שם דיגי שבת, ומירצו דכיון דגבי פיבוד אב ואם נאמר ג"כ פאשר צנה וע"כ היינו במרה ע"כ אמרו גם פאן פן.

ותמהתי לכאורה דאין פאן קושיא דהא מרה הינה קודם פ' המן ונקט הקודם, ולק"מ דהא דאמרינן במרה נצטוו על שבת הוא מחמת דלא מצינו ציווי קודם מתן תורה אלא מפח שהיו שם שאר ציוויים, וע"ז הקשו דילמא בפ' המן הנה הציווי ולא במרה דבפ' המן נזכר בהדיא שבת אבל גבי פיבוד אב דאין שום מקום בהדיא מסתבר טפי דבמרה הנה עם שאר ציוויים: (טו) וזכרת פי עבד היית, על מנת פן פדאך שתהיה לו עבד ותשמור מצותיו צריך טעם למה תלה יציאת, מצרים בלהיות עבד להקב"ה מאי שנא משאר מצות.

ונראה דה"ק בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו דאילו ב"ו הפודה עבד מן רבו נדאי עושה כדי שיהיה לו עבד וישמעבד בו, אבל הקב"ה פדה ישראל ממצרים שעבדו שם עבודת פרה ועשה אותם לעבד, בלי עשיית מלאכה אלא אדרבה לשבות ממלאכה ביום השבת ובזה יהיו לו עבדים.

ובזה מתורץ מה שאנו אומרים בכל יו"ט זכר ליציאת מצרים פגון ר"ה יו"כ שבועות, ומה זכר ליציאת מצרים בהם, ולפי מה שפתינו ניהא דבמה שנצטוינו לשבות בהם מכל מלאכה אנו עבדים שלו, ובזה נזכר החסד של יציאת מצרים שהיו שם עבדים ע"י מלאכה פבידה.

וז"ש רש"י שתהיה לו עבד ותשמור מצותיו, כלומר שע"י שמירת המצות שלא נעשה מלאכהנהיה לו עבדים ונקבל שכר, וזהו חסד עליון ב"ה: (יז) ולא תנאף, אין לשון ניאוף אלא בא"א. כפל פירוש זה פאן ללמדנו דין חדש דהיינו אע"ג דלא נאמר לא תחמוד אלא באשת רעה מ"מ יש איסור חימוד אפילו בפנויה וזה ילפינן מהכא דכתיב גבי חימוד לאו שני שנאמר ולא תתאנה ואע"ג דשם לא נזכר אשה מ"מ מדאמר ולא תתאנה בני"ו משמע דמירי ג"כ באשה, וה"ק קרא באשת חבירו יש ב' איסורים, אחד מפח הרהור נבות, והשני מפח דאסור לתמוד הרהור החמוד, מצד דבר שאינו שלך פי גוף האשה שלך ואתה חומד למה שהוא של אחר פמו שמצינו לענין ז' מצות בני נח דאסור ביאת פנויה שלא מדעתה מצד איסור גזל שגזל את גופה פשאר עניינים פגון ביתו ועבדו יש בו איסור אחד בחמוד, ונלמד מזה דבפנויה איכא ג"כ איסור חמוד דלא גרע מביתו,

ואמר רחמנא באשת חבירו יש שני לאונו בחימוד לא תחמוד ולא תתאנה, משא"כ בדברות ראשונות לא נאמר אלא לא תחמוד הו"א פיו דנזכר באשת רעה לא תחמוד וכלל עמה ביתו ממילא באשה פנויה מותר לתמוד ועדיף מביתו, ע"כ כפל רש"י פאן דגם בפנויה יש איסור חימוד מפתח לא תתאנה, ע"כ אמר רש"י פאן דיוקא אין לשון ניאוף אלא בא"א, פירוש איסור ניאוף שיש עליו מיתה אינו אלא בא"א אבל איסור חימוד שאין בו מיתה הוא אפי' בפנויה אבל לעיל לא נתכונן רש"י לדיוק אלא לפשוטו דאין ניאוף בפנויה.

כנ"ל נכון: (כד) ואת תדבר אלינו, התשתם את פחי פנקבה וע"כ אמר ואת לשון נקבה לא ואתה כמו שאומרים לזכר וצריך ביאור למה אמרו ישראל ואת תדבר וקאלו התישו הם פחו בכנונה ורצון.

ונראה דבאמת אף קולו של משה היה בו כביכול קול הקב"ה כמ"ש משה ידבר והאלהים יענו בקול, ופירש"י שקול הקב"ה מסייע לתת בו פח שמגביר והולך, והיו ישראל עדיין יראים מתגבורת הקול אפי' במה שיידבר משה, ובקשו שיידבר משה בקולו של עצמו לא בסיועת קול הקב"ה.

ובזה יש לתרץ מאמר הכתוב דבר אתה עמנו ואל ידבר עמנו אלהים דקשה כפל דונאי אם ידבר משה עמהם א"צ לסיים ואל ידבר עמנו אלהים, אלא כדפרישית דאל ידבר עמנו אלהים, אפילו בקול שלף פי חזק הוא ממנו, וע"כ אמר התשתם את פחי פנקבה, שכל זמן שהיה קולו של הקב"ה מסייעו ומגבירו היה נחשב לזכר שמשפיע לנקבה משא"כ כשאין שם אלא קול של עצמו הוא דומה לנקבה שמקבלת מזכר פן היה משה מקבל מן הקב"ה פנקבה, משא"כ אם הקב"ה מסייע בקולו הוא כאילו הקדוש ברוך הוא אמר בעצמו ב"ה וב"ש: (ז) ובשכבה, יכול אפילו שכתב בחצי היום כו' דבר זה צ"ע לפרשו כי אין לו פירוש כמשמעו, שתחלה למד מן ו' למעט שכתב ביום וזה אין מוכן ממי למד פן.

ותו מה שלמד מן ובלכתה בדרך הי"ל ללמוד זה על שכתב בחצי היום תחלה. ונראה פירושו דלכאורה קשה ל"ל בשבתה כו' ובלכתה כו' הא סגי לומר בשכבה ובקומה אלא דכולהו צריכין דובקומה לחוד לא משמע זמן קימה ע"כ צ"ל ובלכתה בדרך ללמד דהוה בקומה אינו בשעת הליכתה מביתה לדרך שהיא בשחרית וכדרך רוב הנוסעים בדרך וא"כ גם בשבתה בביתה גמי פן.

וה"ק תחלה יכול אפילו בחצי היום ת"ל ובקומה וזהו בקומה יכול אפילו בחצי לילה ת"ל בלכתה בדרך כמו שזכרתי, וא"כ גם בשכבה היינו בשבתה בביתה היינו זמן שכיבה שלילה זמן שכיבה אבל מן בשבתה בביתה אין שום הוכחה על זמן שכיבה אלא עיקר הלימוד מן בדרך כמו שזכרתי ואי לא בשבתה כו' הו"א דבדרך לא קאי אלא לפרש ובקומה.

וראיתי דרכים שונים בזה ואינם נכונים לענ"ד: (ח) והיו לטטפת כו', טט בכתפי שתיים אין הפשט שהתורה תדבר בלשון כתפי ובלשון אפריקי ח"ו לומר פן, אלא טט הוא לשון הקודש אלא שאין אנו יודעים פירושו ואמרנו פיון שמצינו בלשון כתפי ואפריקא שטט

הוא שְׁתִּים ופת הוא שְׁתִּים אֲמָרִינוּ דָּגַם בְּלִשׁוֹן הַקְּוֹדֶשׁ הוּא כֵּן, וְכֵן מְצִינוּ בְּהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת שֵׁשׁ בְּלִשׁוֹן הַקְּוֹדֶשׁ וּבְלִשׁוֹן לְעֵז פִּירוּשׁ אֶחָד: (יב) מִבֵּית עֲבָדִים כּו' מִמְּקוֹם שֶׁהֵייתֶם עֲבָדִים דְּלִית שְׁהִיו, עֲבָדִים בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁהוֹצִיא יִשְׂרָאֵל מִשָּׁם אֲלָא מִתַּחַת יַד פְּרָעָה הוֹצִיאָם, וְכֵן פִּירֵשׁ"י בַּפ' יִתְרוֹ בַּמ"שׁ אֲנֹכִי כּו' מִבֵּית עֲבָדִים וְרֵאוּ לְתַרְץ עַל מָה הַקְּפִידָה תוֹרָה ע"ז הָא אֲדַרְבֵּה אִם הָיוּ שָׁם תַּחַת עֲבָדִים וְהוֹצִיאָם מִשָּׁם הִיָּה הַחֲסָד גְּדוֹל טְפִי שֶׁהוֹצִיאָם מִשְׁפָּלוֹת עֲמוּקָה לְגְדוּלָה וְנִרְאָה דַּנ"מ מִזֶּה בְּעֵנֵן אִסּוּר ע"ז דְּהֵינּוּ שְׁלֵא לְעַבְדוֹ לְצַבָּא הַשָּׁמַיִם וְלִשְׂרִים שֶׁל מַעְלָה בְּלִיתִי לֵה' לְבַדּוֹ.

דְּהוּ"א כָּשֶׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מְשֻׁנְעֵבְדִים לְפָרְעָה וְלְעַבְדֵי כֹּהֵן יִהְיוּ בְּשַׁעַת חִירוּתָם עֲבָדִים לְהַקְב"ה וְלִשְׂרִים שֶׁל מַעְלָה, כִּי כְּבִיכּוֹל יִהְיוּ תַּחַת יַד הַקְּב"ה וְשָׂרֵיו כְּמוֹ שֶׁהָיוּ תַּחַת יַד פְּרָעָה וְשָׂרֵיו, ע"ז אָמַר שְׁגַם כְּשֶׁהֵייתֶם בְּמִצְרַיִם לֹא הֵייתֶם נִקְרָאִים עֲבָדִים אֲלָא לְפָרְעָה שֶׁקָּנָה אֶתְכֶם בְּמָה שֶׁהָיוּ נִיזוּנִים בְּרַעַב בְּמִצְרַיִם, אֲבָל מִצְרַיִם אַע"פ שֶׁהָיוּ מַעְבִּידִים בְּהֶם זֶה לֹא הִיָּה ע"פ הַדִּין אֲלָא גִּזְל בְּעֵלְמָא.

, וְאִין שֵׁינִיָּה לֹא מְרָה שֶׁהוֹצִיאָם מִשָּׁם וְלֹא הָיָה אֲלָא כְּמַצִּיל מִפִּי הָאָרֶץ, וְא"כ גַּם בְּהַקְב"ה כְּבִיכּוֹל יִהְיוּ כֵּן שֶׁהוּא אֲדוּנֵינוּ ע"פ הַדִּין וְלֹא עֲבָדִים לְעַבְדִים שֶׁהֵם שְׂרִים שֶׁל מַעְלָה, וְהַאֲדָבָר זֶה רִישׁ עֲשֻׁרֵת הַדְּבָרוֹת דְּאִינִי בְּאִסּוּר ע"ז, וְכֵן כָּאֵן אָמַר הַשְּׁמַר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' וּפִירֵשׁ הַרְמַב"ן דְּמִזְהִיר עַל ע"ז דְּהֵינּוּ שְׁאָמַר לְפָנֵי זֶה וּבְתִים מְלֵאִים כֹּל טוֹב שֶׁהָיָה מְוֹתֵר לָהֶם קְדָלִי דְּחִזְרִי וְכָל הָאִסּוּרִים בְּשַׁעַת כְּבוֹשׁ הָאָרֶץ וְהוּ"א גַּם ע"ז וְהָא מְוֹתֵר בְּעַת הַהִיא ע"כ מִזְהִיר הַשְּׁמַר לָךְ שְׁלֵא תִשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, וְע"כ אָמַר כָּאֵן מִבֵּית שֶׁהֵייתֶם עֲבָדִים לְפָרְעָה וְלֹא לְעַבְדֵי כֵּן תִּהְיוּ תַּחַת יַד הַקְּב"ה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאִתּוֹ דּוֹקָא לְבַדּוֹ תַּעְבּוֹד וְלֹא לְעַבְדֵי שֶׁלְמַעְלָה ח"ו זֶה נ"ל נְכוֹן מְאֹד בַּס"ד: (יג) וּבְשִׁמוֹ תִשָּׁבַע.

אִם יֵשׁ בָּךְ כָּל הַמְּדוּת הַלְלוּ כּו'. דְּקָרָא בְּשִׁמוֹ תִשָּׁבַע אִין לוֹ פִּירוּשׁ אַחֵר, דַּא"ל שֶׁהִיא מְצוֹת עֲשֵׂה כַּמ"שׁ לְפָנֵי זֶה וְאוֹתוֹ תַּעְבּוֹד, זֶה אִינוּ דְּמֵאִי מְצוּנָה יֵשׁ בְּזֶה וְכִי לֹא סְגִי שְׁלֵא יִשָּׁבַע כָּלָל, וְל"ד לְאוֹתוֹ תַּעְבּוֹד דְּלֹא סְגִי בְּלֵאוֹ הָכִי.

וְא"ל ג"כ, דְּקַמ"ל אִסּוּר שְׁלֵא יִשָּׁבַע בְּאֱלֹהִים אַחֵרִים אֲלָא בְּשִׁמוֹ הָא כְּבָר הַזֶּה הִיר אֶפְיָלוֹ הַזְּכָרָה בְּעֵלְמָא שְׁנֵאֲמַר וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ, אֲלָא ע"כ קַמ"ל, שֵׁשׁ חִילּוּק בְּזֶה בְּשִׁבוּעַת הַקְּב"ה עֲצֻמוֹ שֵׁשׁ אִסּוּרֵי זוּלַת אִם יִהְיוּ בָּךְ כָּל הַמְּדוּת הַלְלוּ אִזּוֹ יֵשׁ הִיָּתֵר: (ד) כִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵי מִצְרַיִם, בְּנוֹ שֶׁל כּוֹתֵי כּו'.

בְּקִדּוּשֵׁין (נ"ח ס"ח) אַר"י מְשׁוּם רַשְׁב"י אָמַר קָרָא כִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵי מִצְרַיִם בְּנֵי הַבָּא מִיִּשְׂרָאֵל קְרוּי בְּנֵי וְאִין בְּנֵי הַבָּא מִן הַכּוֹתֵי קְרוּי בְּנֵי אֲלָא בְּנֵי, וּפִירֵשׁ"י כִּי יִסּוּר לְעֵיל מִיָּנָה כְּתִיב אֶת בְּתָר לֹא תִתֵּן לְבָנוּ וּבְתוֹ לֹא תִקַּח לְבָנָה וְסָמִיָּה לִיָּה כִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵי מְדָלָא כְּתִיב כִּי יִסִּיר אֶת בְּתָר מִשְׁמַע דְּבֵן הַנּוֹלָד לְכּוֹתֵי מִבְּתָרָה קָאֲמַר שֶׁיִּסְרִינָה הַכּוֹתֵי וְשִׁמְעִינוּ דְּבֵן בְּתָר אִפִּי מִן הַכּוֹתֵי קְרוּי בְּנֵי וּמְדָלָא כְּתִיב נָמִי כִּי תִסִּיר אֶת בְּנֵי דְּנִשְׁמַע מִיָּנָה דְּקָפִיד נָמִי קָרָא בְּתוֹ לֹא תִקַּח, לְבָנָה מְשׁוּם כִּי תִסִּיר אֶת הַבֵּן הַנּוֹלָד לָהּ מִבְּתָר אֲלַמָּא כֵּן הַכּוֹתֵי אִינוּ קְרוּי בְּנֵי אֲלָא בְּנֵי, וְכַתֵּב רַשְׁ"י עוֹד בְּנֵי הַבָּא מִיִּשְׂרָאֵלִית קְרוּי בְּנֵי לָאו מְקָרָאִי דְּיִיָּק לָהּ אֲלָא ה"ק מְדָלָא קָפִיד קָרָא אֲבָן הַנּוֹלָד מִמְּנָה ש"מ בְּנֵי מִיִּשְׂרָאֵלִית קְרוּי בְּנֵי אֲבָל בְּנֵי מִן הַכּוֹתֵי אִינוּ קְרוּי בְּנֵי, אָמַר רַבִּינָא, ש"מ בְּן בְּתָר הַבָּא מִן הַכּוֹתֵי קְרוּי בְּנֵי לִמָּא קְסָבֵר רַבִּינָא כּוֹתֵי וְעַבְד הַבָּא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל הַנּוֹלָד מְמָזֵר פִּירֵשׁ"י דַּאֲתָא לְאִשְׁמוּעִינוּ

דלא שדינו בטר כותי ואם נתגיייר יהא מותר לבא בקהל אלא בטר ישראלית שדינו ליה וכינון שבעבירה נולד הו"ל ישראל פסול, ומשני נהי דכשר לא הנה ממזר לא הנה פסול מיקרי, פירש"י נהי דשמעונו מינה דכשר לא הנה כו' ממזר מיהו לא תשמע מינה עכ"ל.

והא דפירש"י לאו מקרא דייק, לה כו' לא קאי אמאי דאמר בנה הבא מישראלית קרוי בנה, דזה נדאי, מקרא מלא הוא כפירש"י לעיל מנה אלא אסיפא דהיינו אין בנה הבא מן הכותית קרוי בנה דזה לא נלמד אלא מדלא קפיד קרא ע"ז.

והרא"ם הבין דארישא קאי ומש"ה האריף לתרץ דברי פירש"י מקושיות התוספות על רש"י, מה חידוש רבינא, ודברי שגגה הם וא"צ להאריף מנה, ועל קושיות התוס' על רש"י מה חידוש רבינא, נ"ל דלאו קושיא היא דהמקשן דמקשה נימא קסבר רבינא כו' הוא הקשה קושיות התוספות מאי קמ"ל רבינא, אלא ע"כ דקמ"ל דקרוי בנה וממילא הנה ממזר, ומשני דזה לא קמ"ל רבינא אלא דקמ"ל דפסול מיקרי, ודוק בלשון רש"י ותמצא שכן פוננתו.

זה נ"ל ברור: פרשת עקב (יב) והיה עקב תשמעונו, אם המצות קלות כו' לכאורה יש, לפרש דפירוש לשון עקב בכל מקום שפתוב אחריו אינה שחר פירושו לשון בעבור, עקב שמע אברהם בקולי ובשאר מקומות, אלא דכאן א"א לפרשו פן דאין לשון זה אלא אם כבר עשה אחד איזו מצנה אמר עליו לשון זה דרף גמול על העבר, וכן פירש הרא"ם אלא דקשה דהא פרשה זו לקמן פתיב עקב לא תשמעו בקול ה' אלהיכם והיינו להבא.

ונראה פוננת רש"י, דקשה שהתחיל הפתוב בקיום המצות שהוא חייב עליהם וסיים באהבה, כו' מה טעם באהבה זו בשלמא באהבת ישראל להקב"ה הנה שפיר במה שאמר לעיל ואהבת את ה' אלהיך כדפירש"י שם שתהיה עבודה להקב"ה אבל אהבת הקב"ה לישראל מה היא הא נדאי יש שחר הרבה בקיום המצנה ולא יתן לו הקב"ה יותר ממה שפגיע לו אלא נדאי שהש"י יתן לו שחר יותר מהראוי מכח אהבה ולמה יהיה פן באמת, ע"כ פירש"י אם המצות קלות כו' פירוש שאמה תעשה מה שאין חוב ברור עליך כ"כ דהיינו מצות קלות שאדם דש בעקביו ואין עליך חוב, לעשותם אלא לפנים משורת הדין אז תזכה ג"כ לחיבה יתירה מן הקב"ה יותר על המגיע לה מקיום המצות מדה פנגד מדה: ושמר ה' וגו', ישמור לה הבטחתו.

תיקון בזה ב' דברים, האחד דל"ת ושמר הוא דבוק למה שלפניו פלומר אם עקב תשמעונו וגם ושמר לה, כו', וגם ואהבת וכו' אז תהיה ברוך כו' זה אינו אלא אז ושמר כו' ועוד תיקון דל"ת מ"ש אשר נשבע לאבותיך דמשמע דהשבועה רוצה לקיים וזה אינו תלוי באם עקב תשמעונו דהשבועה חייב לקיימה אפילו אם לא תשמעונו, על פן פירש על ההבטחה קאי דהיא בשבועה היתה לחזק ההבטחה בלי מגיעה משום צד וההבטחה היא על מנת אם עקב תשמעונו כו' (י) כי תאמר בלבבך כו' ולא יתכן לפרשו כו' לשון אלא דהא פשיטא דלא שייך עליהו לא תירא, רק לשון אי הנה קצת הו"א לפרשו וגם זה אינו, ופירש"י סוף גיטין דא"כ הנה אם תאמר פן לא תירא מהם הא אם לא תאמר תירא מהם עכ"ל, ותמוה הוא דהא בלאו הכי א"א לפרשו בלשון אי, דהיא שייך לומר אם תאמר פן אל תאמר פן, וכן אין שייך לומר אל תירא פיון שפכר אמר פן או נתירא איך יאמר ע"ז אל תירא וכבר נתירא, אלא הוא לשון שמה ואז שפיר י"ל יש ספק אם תאמר פן

אני מורה לה שתחזיק בצד שלא תירא: (כב) פן תרבה עליה וגו' והלא אם עושין רצונו של מקום כו'.

יש לתמונה דבפ' משפטים פתיב ג"כ ורבה עליה חית השדה ושם לא פירש"י, פלום. , ויש מתרצים בדחוקים רחוקים.

ולי נראה דאין פאן קושיא פלל דלעיל פתיב פן תהיה הארץ שממה ורבה עליה חית השדה אין שייקה להקשות קושיא דכאן והלא אם עושים כו' כי הקב"ה נתן לאדם את הבחירה להיות צדיק או רשע, ע"כ חס הש"י על ישראל אולי יבחרו יצר הרע וירבו חיות השדה, אבל פאן פתיב לא תוכל פלנתם מהר דהיינו לא יהיה יכולת קשה, ע"ז הא הבחירה ביינו ולמה אמר שבנדאי לא תוכל, ע"כ פירש שגלוי לפני הקב"ה שעתידין לחטוא וזה תירוץ נכון ואמת: אלא שגלוי לפניו כו' יש מקשין מה הרויחו ישראל, במה שלא ירבו, חית, השדה והעפ"ם ישארו בארץ דאם יחטאו ישראל יזיקו אותם העפ"ם.

ונל"ת דפןרעניות שבא על ידי החיות גרע טפי דהחיה מועדת להזיק טפי מן האדם ועוד נראה לתרץ ע"ד הגמרא דפ"ק דפסחים (דף ה') שאין צריק לבדוק חמץ בגל משום ספנת עקרב ומקשינו והא שלוחי מצוה אינו נזקין ומשנינו היכא דשכיח היזקא שאני, ומביא ראיה משמואל שאמר ושמע שאול ונהרגני הרי חזינו דבמקום דיש היזק דשכיח לא מועיל אפילו שליח מצוה ה"נ פאן דאם תהיה הארץ שממה יהיו שם רבוי חיות דרף הטבע ויזיקו ואין הצלה אלא בתשובה גדולה כי אין הצלה דרף נס, משא"כ היזק שע"י עפ"ם אינו דרף הטבע דרוב פעמים שאין העפ"ם מזיקים ואדרבה דרף שמטיבים עם ישראל אלא שהחטא גורם שיזיקו לנו, ואפשר שע"י תשובה קצת ניצול מהיזק שלהם, וע"כ לא תהיה הארץ שממה ולא יהיה רבוי חיות דרף הטבע, ואע"ג דאמרין חיה רעה באה לעולם כו' היינו דוקא בשביל עבירות גדולות דחשיב שם שבועת שוא וחיילול השם משא"כ פשיש שכיח היזק דהיינו שהם במדינה אז הם מזיקים אפילו בשאר עבירות וצריק תשובה גדולה: ה (ד) לא בצקה, לא נפחה פבצק פדרף הולכי יחף.

מקשין דהא בכי תבא פתיב ונעלה לא בלתה מעל רגלה הרי שהיו להם מנעלים אלא שלא בלו פדרף שאומר גבי שמלתה וכאן אמר שהיו יחפים. שמעתי רבות בזה ולא לרצון לפני.

ונ"ל דודאי היו להם מנעלים ונתגהצו ג"כ ומפח הגיהוץ לא בלו פמו השמלות מפח ענני הכבוד אלא שלמטה ממש שהוא דבר מאוס אפילו, אם תאמר שהיה גם למטה ענני כבוד מ"מ לא היה שם גיהוץ מפח הענן במקום מדרף פה רגל כי הענן הוא כבוד השכינה ואין לייחס שם במקום מיאוס, אלא צ"ל שלמטה לא היה, להם שולים במנעליהם והיו יחפים שם אלא שע"ג הרגל היה להם מנעלים נמשכים מן המנעל שעל ברפיהם ולמטה ואותו חלק אינו מקום מיאוס ונתגהץ מפח הענן, וע"ז אמר בפ' כי תבא ונעלה לא לא בלתה מעל רגלה היינו החלק שעל גב הרגל היה פמו שמלותה הנזכר שם, אבל למטה היו יחפים שלא יתגהץ שם נמצא מתקיימים שני הפתובים פנ"ל בזה נכון בס"ד: (ח) זית שמן זיתים העושים שמן.

תִּיקָוּן בְּזֶה דְלִ"ת דְּמִשְׁבַּח הָאֲרִיז בְּמָה שֵׁישׁ שָׁמֵן וְזֵית נִמְצָא עֵיקַר הַיְחוּס הוּא מְצִיאוֹת הַשָּׁמֵן וְזֶה אֵינוֹ שֶׁבַח גְּדוֹל בְּאֵמֶת כִּי יֵשׁ מְקוֹמוֹת רַבִּים שֶׁמְבִיאִים לְשֵׁם שָׁמֵן זֵית אֲף שְׂאִינוֹ גְּדוֹל שָׁם, וְתוֹ דֵּהוּל"ל שָׁמֵן זֵית וְלֹא זֵית שָׁמֵן, אֲלֵא דְעֵיקַר הַשֶּׁבַח הוּא, עַץ הַזֵּית שֶׁגְּדַל שָׁם וְנִעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ שָׁמֵן וּמְמִילָא גַם וּדְבַשׁ ה"פ הַתְּמָרִים שֶׁדְּבַשׁ נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ לְגַדֵּל לְשֵׁם.

וְעֵינֵי פ' כִּי תְּבֹא: ט (א) גְּדוֹלִים וְעֲצוּמִים מְמָה, אֲתָה עֲצוּם וְהֵם עֲצוּמִים מְמָה. בְּפִרְשֵׁת וְאֲתַחֲנֵן פְּתוּב ג"כ לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדוֹלִים וְעֲצוּמִים מְמָה וְלֹא פִירֵשׁ"י פֶּן.

נִרְאֶה לְתַרְזֵן דְּלַעִיל ל"ק דְּדִי הוּא רַבּוּתָא לְוֹמֵר שֶׁתִּירֵשׁ גּוֹי גְּדוֹל וְעֲצוּם מְמָה וְאֵע"פ שְׂאִין לְהֵם בְּעֲצָמָם מַעֲלָה מִצַּד עֲצוּמָם כְּנֶגֶד שְׂאֵר הָעַמִּים מ"מ פִּינּוֹן שֶׁעַכ"פ הֵם עֲצָמָם חֲזָקִים יוֹתֵר מִכֵּם זֶהוּ חִידוּשׁ, אֲבָל בְּכָאן יֵשׁ קוֹשְׁיָא דְהִפְתּוּב מְסַפֵּר אַח"כ מָה הִיא עֲצִימוּתָם דְּאֵמֵר עָרִים גְּדוֹלוֹת כּו' עִם גְּדוֹל וְרַם כּו' דְּהִפְתּוּב סוֹתֵר דְּבָרֵי עֲצָמוֹ דְּתַחֲזִיקָה אֵמֵר שֶׁהֵם עֲצוּמִים מְמָה דְּמִשְׁמַע שְׂאִין חִזּוּק שְׁלֵהֶם אֲלֵא לְנִגְדָה וְלֹא מִשְׂאֵר עַמִּים וְאַח"כ מִשְׁבַּח אוֹתָם נֶגֶד כָּל הָעַמִּים שֶׁמְסִיִּים מִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק, לְזֶה פִירֵשׁ אֲתָה עֲצוּם נֶגֶד כָּל הָעַמִּים וְאַפ"ה הֵם עֲצוּמִים מְמָה, וְנוֹתֵן טַעַם לְזֶה שֵׁישׁ לְהֵם מַעֲלָה מִצַּד עָרִים שְׁלֵהֶם שֶׁהֵם תְּקִיפוֹת וּמִצַּד עֲצִימוּתָם שֶׁהֵם בְּנֵי עֲנָק וְאֲתָה אֵע"פ שֶׁאֲתָה עֲצוּם מְבַנֵּי עֲנָק מ"מ אֵין לָהּ מַעֲלָה שֶׁל הָעָרִים שֶׁאֲתָם חוֹנִים עַל הַשָּׂדֶה וְא"כ יֵשׁ ב' מַעֲלוֹת לְהֵם וְאֲפִילוּ הֵכִי אֲתָה מוֹרִישָׁם: (יח) וְאֲתַנְפֵּל וְגו'.

בְּאוֹתָהּ עֲלִיָה נִתְעַכְבְּתִי מ' יוֹם. עֵינֵי מָה שֶׁפְּתַבְּתִי בְּפִרְשֵׁת כִּי תִשָּׂא: וְאֵמֵר לוֹ לְמֹשֶׁה סְלַחְתִּי כְּדַבְּרִיָה זֶה הִלְשׁוֹן לֹא נִמְצָא אֲלֵא בְּפִרְשֵׁת שְׁלַח לָהּ גְּבִי מְרַגְלִים אֲלֵא דְמוּכַח הוּא דְאֵמֵר לְשׁוֹן זֶה דְּהָא פִירֵשׁ"י עַל כְּדַבְּרִיָה דְּמִתְחִילָה הִיָּתָה בְּשִׁבִיל שְׁלֵא יֵאמְרוּ מִבְּלַתִּי יִכְוֹלַת כְּבִיכּוֹל וְהִיא תִפְלָה עֲצָמָה עֲשֶׂה מֹשֶׁה בְּתַפְלָה שֶׁל עוֹן עֲגָל שֶׁאֵמֵר לְמָה יֵאמְרוּ מְצַרִּים כּו' וְא"כ מ"ש זֶה מִזוֹ, אֲלֵא וְדֹאֵי שֶׁבִשְׁעַת תִּפְלָה שְׁל עֲגָל אֵמֵר בְּאֵמֶת ג"כ לְשׁוֹן זֶה סְלַחְתִּי כְּדַבְּרִיָה וְלֹא נִכְתַּב בִּפ' מְרַגְלִים אֲלֵא בְּשִׁבִיל תּוֹסֶפֶת מֵאֵמֵר הַנִּזְכָּר לְשֵׁם וְאוֹלָם חֵי כּו' כִּנ"ל: וּמִזֵּינֵן שְׁנִיתְרַצָּה בְּרַצוֹן שְׁלָם.

פִּירוּשׁ שֶׁבִשְׁעָה שֶׁאֵמֵר לוֹ פֶּסֶל לָהּ הִיָּה רַצוֹן כַּדְּפִירֵשׁ"י לִפְנֵי זֶה אֲלֵא דְרַצוֹן שְׁלָם לֹא הִיָּה עַד יוֹה"כ. וְהַקְשָׁה הִרְא"ם לְקַמֵּן הָא הָאֲחֵרוֹנִים לֹא הָיוּ בְּרַצוֹן שְׁלָם כִּי אִם בִּיוֹה"כ וְאֵינֵן דּוֹמִין לְרֵאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ כּוֹלָם שְׁנוּיִם לְטוֹבָה וּנ"ל לְתַרְזֵן דְּבְאֵמֶת הִיָּה גְלוּי לִפְנֵי הַש"י, שֶׁתְּהִיָּה מְחִילָה שְׁלִקְמָה בְּסוֹף ע"כ הָיוּ לִפְנֵי לְרַצוֹן כָּל הָאֲרַבְעִים יוֹם הָאֲחֵרוֹנִים אֲלֵא שְׁלֵא נִתְגַּלָּה עַד יוֹה"כ: וּבְאֲהָרֵן הַתְּאֲנָף ה' לִפְנֵי שֶׁשְׁמַע לְכֵם.

לְאִפּוּקֵי דְלֹא חָטָא בְּעֲגָל, וְיֵשׁ לְתַמּוּה דְּהָרִי הִי הִכְרַם לוֹ וַיִּכֶן מִזְבֵּחַ לִפְנֵי וַיִּכֶן מִזְבּוֹחַ לִפְנֵי שֶׁהָרְגוּ אֶת חוֹר שְׁלֵא שְׁמַע לְהֵם כַּדְּפִירֵשׁ"י בִּפ' כִּי תִשָּׂא וְא"כ כְּנֻנְתּוֹ הִיָּתָה לְשֵׁם שָׁמַיִם וְלְכָל הַפְּחוֹת הִיָּה נִחָשׁב לְעוֹשֶׂה עֲבִירָה לְשִׁמָּה כִּהְיָה דִּיעֵל עִם סִסְרָא כְּדֹאֵי בְּנִזִּיר (דף כ"ג:).

וְאֵין בְּיַדֵּי לְתַרְזֵן אֲלֵא בְּדִרָה זֶה דְּהִיָּה לוֹ לְאֲהָרֵן לְהַתְּפַלֵּל שֶׁיִּהְיֶה הַקַּב"ה אֶת לְבָבָם וְלֹא עֲשֶׂה כֵּן אֲלֵא שְׁמַע לְהֵם לְעֲשׂוֹתוֹ מִכַּח מוֹרָא מִמָּה שֶׁהָרְגוּ אֶת חוֹר, וּבְזֶה מִתְנַרְץ לְמָה הִיָּה כִּילוּי בְּנִים הָא כְּתִיב וּבְנִים, לֹא יוֹמְתוּ עַל אֲבוֹת וּמָה דְאֵמְרִינֵן בְּגִמְרָא פְּשָׁאוֹתְזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּיְדֵיהֶם לֹא שִׁיָּךְ כָּאן מְבַנֵּי אֲהָרֵן.

ולדידי ניתא שאחזו מעשה אהרן שלא התפללו ג"כ כמו אהרן: (א) בעת ההיא כו' ולא זהו ארון שעשה בצלאל וכן פירש"י בפ' בהעלתך ששני ארונות היו ומה שאמר וארון ברית ה' נוסע לפניהם זה היוצא עמם למלחמה ובו שברי לוחות היו מונחים.

וק"ל דמשמע דשברי לוחות היו מונחים בפני עצמן לא עם הלוחות האחרונים ביחד ובפ"ק דבבא בתרא (נ"ד י"ד) אמרינן שהלוחות ושברי לוחות היו בארון אחד, ורש"י פירש שם בהדיא שהשברי לוחות היו מונחים תחת הלוחות.

וצריך לתרץ דמתחלה בארוננו של משה היו מונחים שברי לוחות וגם הלוחות השניים ואח"כ בארוננו של בצלאל לקחו משם הלוחות השניות ושמו אותם בארון של בצלאל והשברי לוחות הניחו בשל משה ולא נטלוהו משם והוא שיצא עמם למלחמה, פנ"ל בזה: אף קשה לי כיון שבארון של משה שהיה קודם של בצלאל הוקשה למשה היכן אתן הלוחות ואח"כ בארון של בצלאל לא הוקשה למשה היכן אתן הכלים כל שלא היה המשפן עד שבצלאל הקשה קושא זו ומפח זה הודה לבצלאל, ולפי מה שפירשתי בפירשת פקודי מתרץ דבר זה ע"ש.

והרמב"ן כתב על מ"ש רש"י ששני ארונות היו שזה דברי יחיד במס' שקלים ורפנן אמרי אחד היה וארון שעשה משה נגזו פשעושה ארון של בצלאל פדין פשמישי קדושה, ובק"מ הקשה ע"ז שהרי פתיב וארון ברית ה' נוסע לפניהם כו' וכתוב ונסעו הקהתים נושאי המקדש דמשמע שהקהתים נושאי הארון היו הולכים בתוך המחנות אלא דנדאי ששני ארונות היו כדפירש"י שם שאותו של משה היו שברי לוחות מונחים בו.

ויש לתרץ לרפנן דבשעת נסיעה היו נושאי ארון מקדימין לפנייהם ובשעת חנייתן הכניסו, לתוך המחנות אל המשפן אחר שהוקם, והא דאמר שם בפירשת בהעלותך שהחנייה והנסיעה היו שוין היינו הדגלים אבל לא הארון: (ז) ומן הגדגדה וכו' לומר שקשה מיתתן של צדיקים כו'.

יש לדקדק למה זכר כאן ויכהו אלעזר בנו תחתיו מה שייכות יש לזה כאן, ותו שפכר נאמר זה בפ' חוקת. ונראה דרמז כאן דאע"פ שאין צדיק נפטר מן העולם עד שיש אחר תחתיו כמו שלמדו מפסוק ונרח השמש ובא השמש ותרצה לומר שאינו קשה כ"כ מיתת הצדיק או שאינו נולד צדיק אחר קמ"ל דאפ"ה קשה מאד הוא ומדמהו לשברי הלוחות שאע"פ שנתנו לו לוחות אחרים מ"מ קשה הוא, וע"כ אמר כאן ויכהו אלעזר בנו תחתיו אע"פ שנתכהו פהן אחר תחת אהרן ואפ"ה קשה הוא כמו שזכרנו: (יג) לשמור את מצות ד', ואף היא לא לחנם.

צריך ביאור מהיכא תיתי לומר כן שלא יהא ח"ו שכר לעושי רצונו, ותו קשה בפסוק דמתחיל לעשות דבר קטן שאמר מה ה' אלהיך שואל, מעמך פי אם ליראה דמילתא זוטרתה היא וסיים ללכת בכל דרכיו ולא להבה כו' ולא נשאר פלום חסר ממה שצריך.

ונראה דפירוש הפסוק הוא שלא יאמר האדם מי הוא זה שיוכל לעשות כל הצריך עבודת הקב"ה, ועוד יש לטעות ולומר שאין שכר אלא לעושה מעשה הטוב דהיינו עשיות שבתורה כי כן דרש מלך ב"ו ליתן, שכר לפועלי רצונו למעשה אבל לא בשב ואל תעשה וה"נ באותן שיושבים בטל ואינם עושים עבירות מה שכר יש להם קמ"ל בזה תחלה

שָׂאִין הַשֵּׁי מִבְּקֵשׁ מִמֶּה רַק הִירָאָה שְׂבָשִׁים לְכַף לִירָאָה אֶת ה' וְתוּ לֹא אֵלָא מִן מַחְשַׁבַת הִירָאָה שְׂלֵה יִמְשֵׁף לְלֶכֶת בְּכָל דְרָכָיו וְלֹאֲהֲבָה אֹתוֹ וְאִינוּ צְרִיךְ, לְחַשׁוֹב וְלִדְאֹג ע"ז וְהִינּוּ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁע"ז אָמַר לְלֶכֶת בְּכָל דְרָכָיו וְאִתְ"פ אָמַר עַל מִצְוֹת ל"ת, דְּהִינּוּ לְשִׁמּוֹר אֶת מִצְוֹת ה' דְּכָל הַשְּׁמֵר אִינוּ אֵלָא ל"ת וְסִינַי ע"ז לְטוֹב לָהּ, וְכִמוּ שֶׁאֲרוּ"ל כֹּל מִי שְׂבָא עֲבִירָה לִידוֹ וְאִינוּ עוֹשֶׂה נְחֻשָׁב לֹו פְּעוֹשֶׂה מִצְוָה וְיֵשׁ לוֹ שְׂכָר פְּאִילוּ עֲשֵׂה מִצְוָה, וְע"כ נִקְט רַש"י לְשׁוֹן זֶה וְאִם הִיא לֹא לְחַנּוּם פְּלוּמַר אִם בְּיוֹשֵׁב בְּטַל מִן הָעֲבִירָה שְׂלֵא פְּדָרָה ב"ו: (טו) בְּכֶם.

כְּמוֹ שְׂאֵתֶם חֲשׂוּקִים כו'. בְּדַבּוּר זֶה שִׁינָה פְּעֻמִּים בְּלִשׁוֹנוֹ מִלְשׁוֹן הַפְּתוּב, דְּבִפְרָשָׁה פְּתִיב בְּכֶם וְלֹא פְּכֶם בְּכ"ף הַדְּמִיוֹן וְרַש"י נִקְט כְּמוֹ שְׂאֵתֶם כו', וְתוּ בַּפ' פְּתִיב פִּיּוֹם הַזֶּה וְרַש"י נִקְט הַיּוֹם הַזֶּה בְּלֹא כ"ף הַדְּמִיוֹן.

וְנִרְאָה לְתַרְץ שְׁנִיָּהֶם בְּעִנְיָן אֶחָד, דְּלִכְאוּרָה יֵשׁ לְפָרֵשׁ וַיִּבְחַר בְּזִרְעֵם בְּכֶם פְּהִיּוֹם הַזֶּה דְּכִמוּ שְׂפִיּוֹם הַזֶּה אֵתֶם חֲשׂוּקִים כֵּן תִּהְיֶה לְעוֹלָם מִמִּילָא יִהְיֶה בְּכֶם בְּלֹא דְמִיוֹן אֵלָא אֵתֶם עֲצֻמְכֶם תִּהְיוּ חֲשׂוּקִים לְעוֹלָם בְּלִי שׁוּם תְּנַאי וְשִׁיּוֹר, וּפְרִיּוֹשׁ זֶה אִינוּ דְּהָא הֵאֱמַת לֹא הִיָּה כֵּן דְּבִטְלָה הַחֲשׂוּקָה בְּעוּה"ר אִתְ"פ, אֵלָא צ"ל דְּהַפ"ף שֶׁל פְּהִיּוֹם הַזֶּה הִנּוּ דְמִיוֹן וְה"ק הַיּוֹם הַזֶּה אֵתֶם חֲשׂוּקִים מִשְׁמַע וְלֹא לְעוֹלָם נִמְצָא דַמ"ש בְּכֶם הִינּוּ כְּשֵׁם שְׂאֵתֶם חֲשׂוּקִים הַיּוֹם הַזֶּה כִּף בְּחַר ה' בְּכֶם וְדוּקָא הַיּוֹם הַזֶּה וְתוּ לֹא כִי גְלוּי לְפָנָיו ית' שְׂיִחְטָאוּ אִתְ"פ, כַּנ"ל נִכּוֹן.

וְהִיא"ם נִדְחַק בְּפִירַש"י בְּזֶה: (יז) וְאֲדוּנִי הָאֲדוּנִים. לֹא יוּכַל שׁוּם אֲדוּן לְהַצִּיל אֶתְכֶם.

הָא דְלֹא פִירַשׁ כֵּן עַל אֱלֹהֵי אֱלֹהִים נִרְאָה לְתַרְץ ע"פ מ"ש הַרְמַב"ן שְׂאֵלֵהי אֱלֹהִים הֵם מְלֹאכֵי מַעֲלָה וְאֲדוּנִי הָאֲדוּנִים כֹּל צָבָא הַשְּׁמַיִם אֲשֶׁר לָהֶם מְמַשְׁלָה בְּשִׁפְלִים כו' עכ"ל, וְע"כ אִין מְקוּם לְטַעוֹת וְלוֹמַר שְׂיֵשׁ אֱלֹהִים שְׂיִצִּילֵם כִּי הֵם אִין אֱלֹהִים שְׂלָהֶם וְמֵה יִטְעוּ אֲבָל אֲדוּנִים שְׂלָהֶם מְמַשְׁלָה בָּהֶם יֵשׁ מְקוּם לְטַעוֹת וְלוֹמַר שְׂהֵם יִצִּילוּם כִּינּוּן שְׂמִשׁוֹנְעֻבָדִים לָהֶם, לְזֶה אָמַר כִּי הַקַּב"ה אֲדוּן שֶׁל אֲדוּנִים שְׂלָהֶם וְאִין כֹּחַ לָהֶם זוּלָתוֹ? תְּפַרְדֵּי וְאִין לְהַקְשׁוֹת כִּינּוּן שְׂיֵשׁ הוֹכְחָה לְזֶה מִפְּחַ לְשׁוֹן אֲדוּנִי הָאֲדוּנִים הִיאָה יְתוּרְץ לְשׁוֹן זֶה בְּאֵלֵהי הָאֱלֹהִים דְּהוֹכְחָה לְזֶה מִפְּחַ דְּלֹא אִיִּצְטְרִיךְ.

לְזֶה מִפְּחַ אֲדוּנִי הָאֲדוּנִים דַּק"ו הוּא מְאֵלֵהי אֱלֹהִים וְלֹא דַקַּמ"ל דְּאִין לָהֶם הַצִּלָּה מֵהֶם: וְלֹא יִקַּח שְׁחַד לְפִיִּסוֹ בְּמִמּוֹן רַבִּים מִקְשִׁים מֵה מְמוֹן שְׂיִיךְ לְגַבִּי הַשֵּׁי"ת הֵלֵא הָאֲרִיץ וּמְלוֹאֵי שְׂלוֹ הִיא. וְיֵשׁ מְתַרְצִים דְּקֹאֵי עַל מְמוֹן שֶׁל מִצְוָה שְׂיִוְצִיא אֲדָם לְעֲשׂוֹת אַחַר שְׂחַטָּא אוֹ שְׂפַחְטָא עֲצֻמוֹ שְׂעֲשֵׂה כְּגוֹן גְּנִיבָה אוֹ גְּזִילָה יִרְצָה לְעֲשׂוֹת צְדָקָה מִן אוֹתָהּ הָעֲבִירָה, זֶה אִין הַשֵּׁי"ת מְקַבֵּל כָּלֵל לְהִיּוֹת לוֹ כְּפָרָה עֲבוּר זֶה אֵלָא אִין מִצְוָה מְכַפֶּה עֲבִירָה אֵלָא הַקַּב"ה גּוֹבָה כֹּל אֶחָד בְּפָנָי עֲצֻמוֹ מִצְוָה בְּפָנָי עֲצֻמָּה עֲבִירָה בְּפָנָי עֲצֻמָּה.

וְזֶהוּ עֵיקָר: (יח) לֶמֶת לוֹ לָחֵם וְשִׁמְלָה, וְדַבָּר חֲשׂוּב הוּא זֶה כו', יֵשׁ לְדַקְדַּק מֵאֵי אֲוִלְמִיָּה הִרְאָה מִיִּעֻלֵּב טְפִי מְהֵכָא דְּהָא הֵכָא ג"כ מוֹכַח כֵּן מִדְּשִׁבְחַת הַקַּב"ה הַפְּתוּב אֶהְבַּת הַשֵּׁי"ת לְהִגַּר בְּלָחֵם וְשִׁמְלָה וְנִרְאָה דְּאֵי מְכָאן הו"א דְּאִין רִאֲיָה דְּאִפְשָׁר לוֹמַר דַּמ"ש, כָּאֵן לָחֵם הִינּוּ כֹּל מְאָכַל כַּמ"ש רַש"י בַּפ' וַיִּקְרָא לָחֵם אֲשֶׁה לָהּ כֹּל מְאָכַל קְרוּי לָחֵם כַּמ"ש עֲבָד לָחֵם רַב (דְּנִיָּאֵל ה') וְהִינּוּ כֹּל הַסְּעוּדָה וְכֵן כֹּל הַבְּגָדִים נִכְנָסִים בְּתִיבַת שְׂמָלָה ע"כ מְבִיא

מִיַּעֲקֹב שְׁאָמַר לָחֵם לֵאכֹל וְגו' דְּלִשׁוֹן לֵאכֹל וְכֵן לְלִבְנוֹשׁ הוּא מְיֻנָּתֵר אֱלֵא ע"כ דקמ"ל דְּאִינוּ מְבַקֵּשׁ רַק לָחֵם לַחֹד שְׁיֵהָא לִי אֲכִילָה בְּעֵלְמָא וְכֵן בְּבִגְדֵי רַק שְׁיֵהָא לִי לְבִישָׁה לַחֹד וְא"כ לָחֵם לַחֹד וְכֵן שְׁמֵלָה לַחֹד הוּא דְּבָר חֲשׁוֹב שְׁהִתְפַּלֵּל עָלָיו מִמִּילָא ג"כ הוּא לָחֵם וְשְׁמֵלָה בְּלֵא שְׁאָר דְּבָרִים.

וּא"ל מָה הָאֵהָבָה דְּלִגְר בְּזוּה י"ל דְּאֶפְּיֵלוּ בְּיַעֲקֹב אֲבִינוּ הִנֵּה צָרִיף לְהִתְפַּלֵּל ע"ז וְגַבֵּי גֵר נוֹתֵן לוֹ ה' בְּלֵא תְּפִלָּתוֹ תְּחִילָה, כַּנ"ל: (כ) אֵת ה' אֱלֹהֵיךָ תִּירָא כו' אִזּוּ בְּשִׁמוֹ תִּשְׁבַּע. בְּפִרְשֵׁת וְאֵתְחַנֵּן כְּבָר נֶאֱמַר פְּסוּק זֶה וְנִרְאָה דְּמוֹסִיף כְּאֵן וְבוּ תְּדַבֵּק דְּהֵיִינוּ לְעִיל לֵא קֶאֱמַר אֱלֵא שְׁאִזּוּ שְׁתִּירָא וְתַעֲבֹד יֵשׁ לָךְ רִשׁוֹת לְהִשְׁבַּע בְּשִׁמוֹ אֲבָל כְּאֵן דְּמוֹסִיף וְבוּ תְּדַבְּקוֹן אִזּוּ מְצֻנָה לְהִשְׁבַּע, שְׁהִשְׁבַּע לְקַיִים הַמְצֻנָה דְּאֶמְרִינוּ א"ר גִּידֵל מְנִין שְׁנֵשְׁבַעִים לְקַיִים אֵת הַמְצֻנָה (נְדָרִים ח'): יֵא (י) לֵא כְּאֶרְץ מְצָרִים הִיא, יְכוֹל בְּגִנוּתָהּ הַפְּתוּב מְדַבֵּר.

וְדַאי אֵין שׁוּם סְבָרָא לְפָרֵשׁ כֵּן דְּכָל הַפְּסוּקִים מוֹרִים עַל שְׁבַח א"י וּמְרַגְלִים נְעֻנְשׁוּ עַל שְׁסִיפְרוּ בְּגִנוּת א"י. וְנִרְאָה דְּהֵךְ גְּנוּת הוּא מְצַד טְבַע הָאֶרֶץ שְׁצָרִיכָה גְּשָׁמִים אֲבָל שְׁבַח שְׁל א"י הִיא שְׁאֵם הֵם יִהְיוּ בָּהּ וְיִהְיוּ צְדִיקִים, תְּהִינָה טוֹבָה מְכַל הָאֶרְצוֹת מִשְׁא"כ בְּשְׁאָר אֶרְצוֹת הִיא בְּטַבְּעָה טוֹבָה וּבְחֵד מְדַרְגָּה קֵאִי הֵן אִם יִשְׂרָאֵל שְׁם וְהֵם צְדִיקִים אוֹ עֲפוּ"ם דָּרִים שְׁם, וְע"כ הִזְהִיר אֵת יִשְׂרָאֵל שְׁיִהְיוּ שְׁם צְדִיקִים.

ת"ל וְחִבְרוֹן כו' מִמִּילָא אֲדַרְבֵּה אֶפְּיֵלוּ בְּלֵא יִשְׂרָאֵל צְדִיקִים שְׁם הִיא טוֹבָה מְאֹד אֱלֵא שְׁאֵם יִהְיוּ שְׁם צְדִיקִים תְּהִינָה בְּכַמָּה מַעְלוֹת טוֹבוֹת עוֹד עֲדִיפָא מִשְׁאָר אֶרְצוֹת, כַּנ"ל: (יג) שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ, אִם תִּשְׁמָע בְּיִשְׁן תִּשְׁמָע בְּחֵדָשׁ.

פִּירֵשׁ"י פ' פִּיצַד מְבָרְכִין (דף נ"ז) מָה שְׁתַּחֲדָשׁוּ אַתֶּם מִעֲצָמְכֶם בְּכָל יוֹם מִהַשְׁתַּלְמְדוּ מִן הַיִּשְׁן דְּהֵיִינוּ מָה שְׁלַמְדַתֶּם מִמְּנִי, וְעַפ"ז נִרְאָה לְתַרְץ מָה שְׁקִשָּׁה עַל פִּירֵשׁ"י אַחַר זֶה שְׁיֵהִינָה בְּעֵינֵיכֶם חֲדָשִׁים, וְהֵיִינוּ מִמָּה שְׁפְתוֹב מְצֻנָה הַיּוֹם, דְּלָמָּה לֵא פִירֵשׁ"י כֵּן עַל מ"ש בְּפִרְשָׁה זֹו אֲשֶׁר אֲנִי מְצֻנָה הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ, וּלְפִי מָה שְׁפְתַבְּתִי כְּאֵן נִחָא, דְּבִאֲמַת הֵנָּה הַצְּוִי הַיּוֹם ע"כ אֶמַר שְׁפִיר לְעִיל מְצֻנָה הַיּוֹם, אֱלֵא כְּאֵן דְּאֶמַר תִּשְׁמָעוּ בְּחֵדָשׁ.

דְּהֵיִינוּ תִּזְכּוּ לְחֵדָשׁ בְּכָל יוֹם שְׁתַּלְמְדוּ וְא"כ לָמָּה אֶמַר הַיּוֹם וְהִלֵּא אֶמַר תִּשְׁמָעוּ אַע"כ דְּלְדַרְשָׁה אַתִּיא הַיּוֹם: לְאֵהָבָה אֵת ד' כו' אֱלֵא כָל מָה שְׁתַּעֲשׂוּ עֲשׂוּ מֵאֵהָבָה וְסוּף הַכְּבוֹד לְבוֹא. אֵין רְמִז בְּפְסוּק מְזֶה וְאֵין דְּרָךְ רַש"י לְהַזְכִּיר אֱלֵא מָה שְׁנִרְמַז בְּפְסוּק.

וְנִרְאָה דְּקִשָּׁה בְּפְסוּק דְּתַחֲלִילָה אֶמַר לְאֵהָבָה דְּנִקָּא וְלֵא בְּשִׁבִיל שְׁכָר דְּהֵיִינוּ כְּבוֹד שְׁזָכַר רַש"י לְפָנֵי זֶה דְּהֵיִינוּ שְׁיִקְרָאוּהוּ רַב אוֹ עֲשִׂיר וְאַח"כ אֶמַר וְנִתְתִי מְטָר כו' דְּמִשְׁמַע דְּהַמְצֻנָת הֵם בְּשִׁבִיל הַבְּרָכָה דְּהֵיִינוּ עֲשִׂירוֹת.

וּמְתַרְץ דְּאֵתָה תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבִיל אֵהָבָה לֵא לְשׁוּם שְׁכָר אֲבָל אֲנִי וְנִתְתִי מְטָר אֶרְצְכֶם כו', וְהֵיִינוּ שְׁזָכַר רַש"י וְסוּף הַכְּבוֹד לְבוֹא וְאֵע"פ שְׁבְּפְסוּק לֵא נִזְכָּר הַכְּבוֹד מ"מ הַכָּלֵל הוּא כְּךָ שְׁהַכְּבוֹד תְּלוּי בְּעֲשִׂירוֹת, וְע"כ הִזְהִיר אַח"כ הַשְּׁמָרוּ לָכֶם כו' דְּקֵאִי עַל שְׁלֵא יְרוּם לְבָבו וְיִרְדּוּף אַחַר הַכְּבוֹד, וְזֶהוּ שְׁפְתַב רַש"י אַח"כ וְנִתְתִי מְטָר אֶרְצְכֶם אַתֶּם עֲשִׂיתֶם אֵת שְׁלָכֶם אֲנִי אֲעֲשֶׂה מָה שְׁמֻנְטָל עָלֵי, מְבָאֵר אֲנִי מָה שְׁדַבַּרְתִּי בְּזֶה: וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר כו'.

קָשָׁה דְהִיָּה לְרַשׁ"י לְהִבְיָא תַחֲזִיקָה מְדוּד שְׁהוּא קוּדָם לְדַנְיָאֵל, וי"ל דְגַבֵּי דְוָד אִין רְאָהֵי
רַק לְקַטְנֵרַת שְׁתַּפְלָה בְּמַקוּמָה אַבְל סְתָם עֲבוּדָה דְהַזְפִּיר פְּאָן מְנַל, ע"כ מְבִיא תַחֲזִיקָה
שְׁאָמַר לוֹ הַמְלִיךְ אֱלֹהֵי דֵי אַנְתָּ פִלַח לֵיה וְהִינּוּ סְתָם עֲבוּדָה,, וְאִי מְהַכָּא לְחוּד.

הו"א דְשָׂמָא עַל הַתּוֹרָה קְאָמַר דְאִמְרִינוּ כָּל הַעוֹסֵק בִּפ' קַרְבָּנוֹת פְּאִילוּ מִקְרִיב קַרְבָּן אַבְל
תַּפְלָה לֹא, ע"כ מְבִיא מְדוּד שְׁנַזְכָּר בְּפִירוּשׁ תַּפְלָה: עֵינָא מְהֵרָה וְכו', לֹא הִיָּה לְהֵם מְמִי
לְלַמּוּד. בְּסוּף בְּרַאשִׁית פִּירַשׁ"י אַע"פ שְׁרָאָה בְּאַבְדָּן שֶׁל דוֹר אָנוּשׁ שְׁעֵלָה אוֹקֵינּוּס וְהַצִּיף
שְׁלִישׁ עוֹלָם לֹא נִכְנַע דוֹר הַמַּבּוּל לְלַמּוּד מְהֵם, וְכָאן אָמַר שְׁלֹא הִיָּה לְדוֹר הַמַּבּוּל מְמִי
לְלַמּוּד י"ל דְכָאן קָאִי לַעֲנֵן אַרְפָּא, שְׁדוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ סְבוּרִים שְׁפִינוּ שְׁנוֹתָן לְהֵם אַרְפָּא
בְּטֵלָה הַגְזִירָה שְׁעֵלֵיהֶם, אַבְל אַתָּם רוּאִים שַׁאע"פ שְׁיֵשׁ אַרְפָּא לֹא בְטֵלָה הַגְזִירָה, ע"כ
חֲזִיבִים טְפִי: (כב) וּלְדַבְקָה בּוֹ כו' אֱלֹא הַדְּבַק בְּתַלְמִידִים לְעֵיל בְּפִרְשָׁה זֹו בְּפִסּוּק אֵת ה'
אֱלֹהֵיךָ תִירָא לֹא פִירַשׁ כְּלוּם עַל וְבוֹ תַדְבַּק, נִרְאָה דְשָׁם אִין שְׁיִיף לְהַקְשׁוֹת וְכִי אֶפְשָׁר
לֹמַר כּו, דַּה"נ קְאָמַר הִכִּי אִם אֶפְשָׁר לָךְ לְדַבּוּק בּוֹ אֲזִי וּבְשִׁמוֹ תִשָּׁבַע אֱלֹא, שַׁא"א לָךְ
לְדַבּוּק בּוֹ לְכֵן לֹא תִשָּׁבַע בְּשִׁמוֹ מִשַׁא"כ פְּאָן שְׁמַצְנָה עֲלִינוּ שְׁנַזְכָּבַק בּוֹ, וּבְפִרְשַׁת רְאָה
בְּפִסּוּק וְבוֹ תַדְבַּקוּן וּפִירַשׁ"י הַדְּבַק בְּדַרְכֵי לְפִי שְׁהוּא יוֹתֵר פְּשׁוּטוֹ מִלְפָּרַשׁ הַדְּבַק
בְּתַלְמִידִים, אַבְל פְּאָן א"א לֹמַר הַדְּבַק בְּדַרְכֵי לְפִי שְׁנַזְכָּבַק בְּהִדְיָא לְלַכְתָּ בְּכָל דַּרְכֵי
דְמוֹרָה עַל זֶה: (כג) וְעֲצָמִים מִכֶּם כו' מָה הַשְּׁבַח הַהוּא שְׁמַשְׁבַּח אֵת הָאִמּוֹרִיִּים.

לְעֵיל פְּרָשָׁה זֹו כְּתִב ג"כ אַתָּה עֲצוּם וְהֵם עֲצוּמִים מְמָךְ וְלֹא כְּתִב שָׁם רַשׁ"י הַהוֹכְחָה
שְׁהוֹכִיחַ פְּאָן. י"ל לְפִי מָה שְׁזַכְרֵתִי לְעֵיל דְאֶפִּילוּ בְּעֲצוּמִים מִכֶּם לְחוּד יֵשׁ ג"כ רְבוּתָא
אֱלֹא דְבָא לְתַרְזַן שָׁם קְוִשָׁא, ה"נ יֵשׁ קְוִשָׁא דְאָמַר כְּפֹל וְהוֹרִישׁ ה' וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדוֹלִים,
אֱלֹא דְתַחֲזִיקָה אָמַר וְהוֹרִישׁ ה' כָּל הַגּוֹיִם כִּי אַתֶּם עֲצוּמִים מְהֵם וְאַח"כ וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם
עֲצוּמִים אִפִּיל מִכֶּם, וְכִינּוּן דְדָבָר זֶה נִזְכָּר בְּהִדְיָא בְּפִסּוּק ע"כ נְקִיט רַשׁ"י דְבָר זֶה: (כד)
לֹא יִתְיַצַּב אִישׁ כו' ת"ל לֹא יִתְיַצַּב.

מְלִשׁוֹן לֹא יִתְיַצַּב אִין לְלַמּוּד כּו, דְאִדְרַבְהָ י"ל דַּה"ק דְוָקָא אִישׁ אַחַד יִתְיַצַּב, וְתוֹ דְבָרִישׁ
פְּרָשָׁה זֹאת כְּתוּב ג"כ לֹא יִתְיַצַּב אִישׁ וְלֹא פִירַשׁ רַשׁ"י כְּלוּם, אֱלֹא פְּאָן קָשָׁה ל"ל כְּלָל
הָךְ לֹא אִתְיַצַּב פִּינוּ שְׁנַכְתַּב אַח"כ פְּחֻדְכֶם וּמוֹרְאָכֶם כו' א"כ בְּנוֹדָי לֹא יִתְיַצַּב אֱלֹא דַקְמ"ל
אֶפִּילוּ אִשָּׁה, בְּכַשְׁפֵּיהָ.

והו"א דְכַשְׁפִּים שְׁמַכְחִישִׁים אֵת פְּמִלְיָא שֶׁל מַעְלָה לֹא שְׁיִיף אֶצְלָם פְּחַד קַמ"ל לֹא יִתְיַצַּב,
וְאִישׁ מְרַבָּה עוֹג מְלִיךְ הַבְּשָׁן פְּרִשַׁת נְצָבִים (כו) בְּרַכָּה וּקְלָלָה, הָאִמּוֹרוֹת בְּהַר גְּרִיזִים כו'
דְלֹא תִטְעֶה לְפָרַשׁ מְדַכְתִּיב אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ וְלֹא, אִם תִּשְׁמְעוּ וְנָדָי אָמַר ע"ד דְאִיתָא בְּגַמְרָא
כָּא לִיטְהַר מְסִייעִין לוֹ כָּא לְטַמָּא פּוֹתַחִין לוֹ, וְה"ק הַבְּרַכָּה עֲצָמָה הוּא גּוֹפָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ
זֹאת הַבְּרַכָּה אֲשֶׁר אַתֶּן לְכֶם סִיוַע פְּתַח אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּן, וְכִמוֹ וְהַקְלָלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּ.

וְלָכֵן אָמַר שְׁאִין הַפִּירוּשׁ כּו דַּה"כ מֵאִי הַיּוֹם דְאָמַר, אֱלֹא אוֹתָן הַבְּרַכּוֹת שֶׁל הַר גְּרִיזִים
שְׁעֵתִידִין לְעֲשׂוֹת כּו אֱלֹא הַיּוֹם שְׁאִנִּי מְלַמְדָךְ דְמְרוּבָה מְדָה טוֹבָה מְמַדַּת, פּוֹרְעֵנוֹת
דְהַבְּרַכָּה אִנִּי נוֹתֵן לָךְ מַעֲכָשְׁיָו, וְזֶה שְׁאָמַר אֵת הַבְּרַכָּה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ דְהִינּוּ עַל מְנַת כו'
דְאִיתָא בְּגִיטִין (דף ע"ד) וּבְכַמָּה דְוֹכְתִי דְכָל הָאוּמֵר ע"מ כְּאוּמֵר מַעֲכָשְׁיָו דְמִי, וְא"כ פְּאָן
נְמִי מִתַּחֲלַת הַבְּרַכָּה מַעֲכָשְׁיָו וְהוּי מַעֲשֵׂה קוּדָם לְתַנְאִי דְאַח"כ גּוֹמֵר הַתַּנְאִי וְהַבְּרַכָּה הוּא

מעכשיו אבל הקללה לא תתחיל רק אחר שלא תשמעו והוי תנאי קודם למעשה, זה החילוק שבין ברכה לקללה אף ע"פ שזמן אחד לנתינה אותם.

כנ"ל נכון פוננת רש"י: (כח) מן הדרך וגו' הא למדת כל העובד ע"ז הרי הוא סר מפל הדרך. כתב הרא"ם אע"פ שמשמעות מן היינו מקצתו ולא פולו, משום דלשון הסרה אינו נופל רק על הסרה מפל דבר כו', והקשו עליו דאיתא פ"ק דהוריות (דף ד') לא תסור מן הדרך מקצת דבר כו' ונ"ל, דהפסוק עצמו מקשה פאן דסתרי אהדדי והוא מפרק לה, דהיינו שתחילה אמר אם לא תשמעו אל מצות ה' דמשמע כל המצות מדלא אמר כל המצוה ואם"כ אמר מן הדרך דמשמע אפ"ל מקצת, ומתרץ דשניהם אמת, ללכת אחרי אלהים אחרים, דכל העובד ע"ז אע"פ שמקיים כל שאר מצות הוי ככולו, והאי מילתא קמ"ל קרא.

אם"כ דקדק רש"י לשון ללכת ולא אמר ועבדתם אלהים אחרים, ותרץ אע"פ שאין עובד ממש אלא מודה בה שיש בה ממש הוי ככופר בכל התורה, וע"כ אמר ללכת דהיינו הליכה בעלמא ולא שום עבודה לה: יב (ד) לא תעשון פן כו' א"ר ישמעאל וכי תעלה על דעת שישאל נותצין את המזבחות.

קשה טובא דמשמע דר"י לית ליה מ"ש תחילה אזהרה, למוחק ולנותר. ובספרי שהביא הרמב"ן איתא דר"י עצמו ס"ל פן, תו למה לא זכר ר"י אלא נתיצת מזבח ולא מחיקת השם שזכר לפני זה.

ותו היאך שייך הפסוק שאחר זה כי אם אל המקום למה שקודם לו. ובג"א פירש דאזהרה דמחיקה א"צ התראה אלא במקום שיש קצת לטעות להתיר המחק פגון שנכתב שלא במקומו ע"כ הוא מוחקו שלא פדרך השחתה קמ"ל דאפ"ה יש אזהרה על זה, וע"כ אין שייך להקשות וכי ס"ד שישאל מוחקים השם וא"ל מאי מקשה ר"י על המזבחות שמא באמת לא הנהיר רק על המחיקה לחוד ולא על הנתיצה, ותרץ דא"כ אין קשר למ"ש כי אם אל המקום כו', בשלמא אי קאי על הנתיצה שפיר יש קשר כמ"ש הרמב"ן שלא תעשו נתיצה למזבח אלא יהיה חשוב בעיניכם עד שתדרשוהו תמיד להביא עולותיכם, אבל על המחיקה אין דביקות להאי, כי אם עם מה שלפניו.

כ"ז הוא דרך הג"א, ואינו מיושב דא"כ מנלן דקאי האזהרה כלל על המחיקה במקום שאין השחתה אלא שנכתב שלא במקומו, דילמא בזה אין אזהרה כלל והאזהרה קאי על הנתיצה לחוד ויבא אחריו שפיר כי אם כו' ומן מחיקה שזכרנו לא דבר הפתוב כלל ואפשר שהוא מותר: והנלע"ד בזה דאין חיבור כלל לכי אם הקודם הו באזהרת נתיצה הו באזהרת מחיקה אלא דוקא לפי דברי ר"י דאמר לא תעשו כמעשיהם כו', ובזה שייך שפיר כי אם כו', דהיינו שלא תגרמו ביטול המקדש אלא אדרבה תרבה בכבודו ומרחוק תדרשו להמקום אשר יבחר ה' כו' ור"ש ור' ישמעאל אין בהם פלוגתא אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ ושניהם אמת, דאי לא נאמר אלא אזהרת מחיקה ונתיצה לחוד קשה דא"כ אין קשר לכי אם עם הקודם ע"כ צ"ל שלא תעשו כו', ואי להא לחוד קשה מאי לה' אלהיכם דהא לא קאי אלא על שלא יחטאו כמעשה העכו"ם לא שייך בזה לה' אלהיכם אלא לא תעשון לחוד הל"ל, אלא צ"ל דמכוין לא הרת מחיקה ונתיצה, והא דלא נקט ר' ישמעאל רק נתיצה נראה לתרץ בטוב טעם, דלכאורה יש עוד להקשות מאי

קוּשְׁיָא הוּא וְכִי ס"ד שְׁיִשְׂרָאֵל נוֹתְצִין כּו' מַאי, שְׁנָא אֲזַהְרָה זֹו מִשְׁאַר אֲזַהְרוֹת וְלָמָּה לֹא קוּשְׁיָא לִיה עַל לֹא תִרְצַח וְכִי ס"ד שְׁיִשְׂרָאֵל רְצַחְנִים, אֲלֵא בְרוּר הוּא דְעִיָּקָר הַקְּוִשְׁיָא דְנֻדְאי הַתִּירוּץ הוּא בְּדַעַת הַמְקֻשָּׁן ג"כ דְּאִין פְּאֵן מְקֻשָּׁן אֲלֵא הוּא מוֹתִיב וּמְפָרֵק, דְּנֻדְאי הַפְּנוּנָה עַל הַעֲתִיד הִיא שְׁלֵא יִחְטְאוּ וַיִּגְרְמוּ חוֹרְבָן, אֲלֵא דְבִשְׁעַת הַקְּוִשְׁיָא הִיָּה סְבוּר דְּמִזְהִיר שַׁע"י עֲבִירוֹת הִלְלוּ מִמֶּשׁ דְּהִיָּנוּ מְחִיקָה וְנִתְצָה הִיָּה הַחוֹרְבָן, וַע"ז מְקֻשָּׁה ר' יִשְׁמַעֲלֵא וְכִי ס"ד שְׁיִשְׂרָאֵל יִנְתְּצוּ דַּע"פ שְׁעֵשׂוּ כָּל עֲבִירוֹת לֹא מְצִינוּ שְׁנִתְצוּ הַמְזַבְּחֵי אֲלֵא אֲדַרְבֵּה הִיָּה הַמְזַבְּחֵי חֲבִיב לְהֵם הֵן בְּבֵית רֵאשׁוֹן הֵן בְּבֵית שְׁנִי, וּמִן מְחִיקָה ל"ק לִיה דְּבִאֲמַת מְצִינוּ מְחִיקָה בְּבֵית רֵאשׁוֹן דִּיהוּקִים קִדְר כָּל הָאֲזַכְרוֹת שְׁבִתוּרָה, אֲבָל נִתְצַת מְזַבְּחֵי לֹא מְצִינוּ, וְלָמָּה הַנְּצִרָה לְהַזְהִיר עַל זֶה שְׁיִגְרְמוּ הַחוֹרְבָן, וּמְתַרְץ ע"ז דְּלֵא עַל אֲלֵא עֲבִירוֹת מִמֶּשׁ קָאָמַר אֲלֵא סֵתָם שְׁלֵא יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּגְרְמוּ חוֹרְבָן.

וּא"ל בְּפִסּוּק בְּמַלְכִים אֶת מְזַבְּחוֹתֵיהֶם הִרְסוּ, דְּכָבֵר פִּירֵשׁ"י שֶׁם דְּמִיָּירִי מְבַמַּת יַחִיד שְׁהִיָּה מְקַרִיב לִש"ש אֲבָל מִמְזַבְּחֵי שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם שְׁלֵא נְהָרַס מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם עַד דִּין לֹא קָאָמַר: (ה) לְשַׁכְּנוּ תִדְרָשׁוּ זֶה מִשְׁפָּן שִׁילָה.

פִּירוּשׁ דְּהֵיא קָרָא גּוֹפִיָּה עַל יְרוּשָׁלַיִם כִּי שֶׁם בְּחַר ה', אֲלֵא מִיִּתּוּר לְשׁוֹן שֶׁל לְשַׁכְּנוּ מְרַבִּינָן אֲפִילוּ שִׁילָה, וּבְנָה מִתְנַרְץ מַה שְׁקֻשָּׁה דְּהֵיא פִּירֵשׁ"י לְקַמְן עַל בְּאַחַד שְׁבִטֵיהֶם דְּהִיָּנוּ בְּחִלְקוֹ שֶׁל בְּנִימָן וְלִמְעַלָּה הוּא אוֹמַר מְכַל הַשְּׁבִטִים כּו' דְּהֵיא פְּאֵן מִיָּירִי בְּשִׁילָה אֲלֵא כְּמוֹ שְׁזַכְרֵתִי דְּכָאן מִיָּירִי בְּתַרְנוּיָיהוּ: (י) בְּאַחַד שְׁבִטֵיהֶם כּו' בְּחִלְקוֹ שֶׁל בְּנִימָן.

כְּתַב הַרַא"ם הִיָּיָן אֲלִיבָא דַּמ"ד יְרוּשָׁלַיִם נִתְחַלְקָה, לְשְׁבִטִים אֲבָל לַמ"ד לֹא נִתְחַלְקָה צ"ל דְּאָמַר שְׁבִטֵיהֶם הִיָּיָנוּ שִׁילָה. אִישׁתְּמִיטְתִּיהָ דְּבָרֵי הַתּוֹסְפוֹת, בְּפָרֵק מְרוּבָה בְּסוּפוֹ, כְּתַבוּ דְּלַמ"ד לֹא נִתְחַלְקוּ פִּירוּשׁוֹ שְׁחַלְקָה בֵּית הַמְקֻדָּשׁ נִתְחַלְקָה אֲלֵא שְׁחִזְרוּ וְקִנּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ וְנִתְנָה לְבִנְיָמִן דְּנִשְׁנָה שֶׁל יְרִיחוֹ בְּעֵדָה כְּדִי שְׁהִיָּה לְכָל יִשְׂרָאֵל חֵלֶק בְּבֵית הַמְקֻדָּשׁ, אֲלֵא דְקֻשָּׁה ל"ל לְרַש"י לֹא מְרַשְׁנָה דּוּד כּו' הָאֲבֵלָאוּ הֵכִי יֵשׁ לֹאמַר דַּכ' שְׁבִטֵיהֶם הִיָּיָנוּ שְׁחִזְרוּ וְקִנּוּ מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שְׁזַכְרָנוּ: (טז) רַק הַדָּם לֹא תֹאכְלוּ, אַע"פ שְׁאָמַרְתִּי לָהּ שְׁאִין בּוֹ זְרִיקַת הַדָּם.

הַקֻּשְׁיָה הַרַא"ם הָא כְּתִיב בְּאַחְרֵי מוֹת כָּל דָּם לֹא תֹאכְלוּ פִּירֵשׁ"י יְכוֹל בְּמוֹקְדָשִׁין הַפְּתוּבִים מְדַבֵּר כִּינּוּ שְׁנֵאָמַר בָּם כִּי הַדָּם הוּא יִכְפֹּר חוֹלִין מִיָּיָן ת"ל כָּל דָּם אֲפִילוּ חוֹלִין א"כ ל"ל פְּאֵן אִיסוּר, בְּפִסּוּלֵי מוֹקְדָשִׁין, וִי"ל דְּהוּא דְּדוֹקָא בְּחוֹלִין שְׁהֵם תְּמִימִים וְרֵאוּיִים לְהַתְקַדָּשׁ אִיסוּר אֲבָל פְּאֵן שְׁמִיָּירִי בְּקֻדְשִׁים שְׁהוּמְמוֹ דְּלֹא תִנְיָא כָּלֵל לְהַתְקַרֵּב לְקַרְבָּן אִימָא מוֹתָר קַמ"ל.

וְרֵאִיתִי בְּסִפְרֵי אֶחָד שְׁמִקְשָׁה בְּשֵׁם מְהַר"ם יָפֵה שְׁמִקְשָׁה א"כ חוֹלִין שְׁהוּמְמוֹ יִהְיֶה מוֹתָר, וְתִירְץ שְׁזֵה נִלְמַד, בְּמָה הַצַּד וְהָאֲרִיף בְּזֵה. וְלִי אִין פְּאֵן קוּשְׁיָא כָּלֵל דְּאָנוּ רוֹאִים, שְׁאָסְרָה תוֹרָה בְּקֻדְשִׁים תְּמִימִים וְגַם בְּמוֹמֵן א"כ כִּינּוּ שְׁכָלֵל הַפְּתוּבִים בְּכָל דָּם גַּם חוֹלִין מִמִּילָא הִנּוּ חוֹלִין שְׁנֵה, לְקֻדְשִׁים לְגַמְרֵי וְאֲפִילוּ בְּהִיקֻשׁ שְׁאִין מְפֻרָשׁ אֲמַרִינּוּ אִין הִיקֻשׁ לְמַחְצָה, כ"ש בְּמָה שְׁהַשְׁנָה בְּפִירוּשׁ בְּפִסּוּק חוֹלִין לְקֻדְשִׁים: תִּשְׁפְּכֶנּוּ כְּמִים, לֹאמַר לָהּ שֵׁא"צ כִּיִּסוּי.

כְּתַב הַרַא"ם לֹא שְׁמַעְתִּי פִּירוּשׁוֹ וְהֵלֵא אִין הַפִּסּוּי נוֹהֵג אֲלֵא בְּחִיָּה נְעוּף כְּדַכְתִּיב צִיד חִיָּה אוֹ עוּף חִיָּה נְעוּף אִין בְּהֵמָה לֹא. וְתַפְסוּ עֲלֵיו רַבִּים דְּאִשְׁתְּמִיט מִיָּיָה תִּלְמוּד עָרוּף בְּפָרֵק

פסויו הַדָּם (דף פ"ד) אומר נְמִי בְהֵמָה בְּכָלֵל חַיָּה לְכִסּוּי אָמַר קָרָא עַל הָאֲרֵץ תִּשְׁפָּכֶנּוּ כַּמַּיִם מֵה מַיִם לֹא בְּעֵי כִסּוּי אֶף בְּהֵמָה לֹא בְּעֵי כִסּוּי, הָרִי דָּאֵי לָאוּ הָאֵי קָרָא הוּ"א דְּבְעֵי כִסּוּי אֶף בְּהֵמָה: (כ) כִּי יִרְחִיב וּגו' לְמַדָּה תוֹרָה דְּרַף אֲרֵץ כו'.

נְבִיא תַחֲזִיקָה הַסּוּגִיָּא דְּפָרְק קַמָּא דְּחֻלִּין (דף י"ו) דְּתַנִּיָּא כִּי יִרְחִיב ה' אֱלֹהֵיךָ אֶת גְּבוּלְךָ וְאָמַרְתָּ אוֹכְלָה בְּשֵׁר ר' יִשְׁמַעֵאל אֹמֵר לֹא בָּא הַפְּתוּב אֲלָא לְהַתִּיר לָהֶם בְּשֵׁר תַּאֲנָה (פְּשִׁיבֹאוּ לְאֲרֵץ הַתְּרָה לָהֶם בְּשֵׁר ע"י תַּאֲנָה בְּלֹא הַקְּרָבָה) שְׂבַתְחִילָה בְּמַדְבָּר מְשֻׁהוּקָם הַמְּשָׁפֵן הָיוּ נְאֻסִים בְּלִי הַקְּרָבָה לְמַזְבַּח מְשֻׁנְכָנְסוּ לְאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל הַתְּרָה לָהֶם בְּשֵׁר תַּאֲנָה מְפָסוּק זֶה וְנִבְחַת כו'.

וא"ל כִּינֵן דְּכִי יִרְחִיב כו' מִיִּירִי בְּהֵימָה תַּאֲנָה ל"ל אַח"כ כִּי יִרְחִיב כו', נִרְאָה דְּכִי יִרְחִיב הוּא טַעַם לְמַה שְׁאָמַר שְׂאִין אִיסוּר תַּאֲנָה אֲפִילוּ לְקְרוּבִים לְמַקְדָּשׁ וְלִפְנֵי אוֹתָן הַרְחוּקִים, כֵּן נ"ל, וְתוּ אֲמַרִּינֵן דְּתַנִּיָּא כִּי יִרְחִיב מְמַדָּה הַמְּקוּם כו' וְנִבְחַת א"ר עֲקִיבָא לֹא בָּא הַפְּתוּב אֲלָא לְאֻסוּר בְּשֵׁר נַחֲרִיָּה שְׂבַתְחִילָה הַתְּרָה בְּשֵׁר נַחֲרִיָּה מְשֻׁנְכָנְסוּ לְאֲרֵץ נְאֻסֵר לָהֶם בְּשֵׁר נַחֲרִיָּה שְׂנַאֲמַר וְנִבְחַת וְאֲמַרִּינֵן שֵׁם דְּלר"י לֹא הַתְּרָה בְּשֵׁר נַחֲרִיָּה מְעוּלָם וְלר' עֲקִיבָא לֹא נְאֻסֵר בְּשֵׁר תַּאֲנָה מְעוּלָם וּפִירֵשׁ"י דְּלר' עֲקִיבָא קָרָא דְּבָכֵל אֹתָן נִפְשָׁה תַּאֲכֵל בְּשֵׁר לֹא אֲתָא לְהוֹרוֹת הַתְּרָה בְּשֵׁר תַּאֲנָה אֲלָא פְּדֻרִישׁ רַאב"ע לְמַדָּה תוֹרָה דְּרַף אֲרֵץ שְׂלֹא יֵאֱכֹל אָדָם בְּשֵׁר אֲלָא לְתַאֲבֹן.

וְנִרְאָה לִי דְּגַם לר"י יֵשׁ לִימּוּד זֶה שֶׁל רַאב"ע מִפְּתַח הַפְּסוּק זֶה דְּכִי יִרְחִיב דַּאֲל"כ כִּי יִרְחִיב ל"ל אֲלָא הַרְחַבְתָּ תַּאֲבֹן וְעוֹשֵׁר קָאֵמַר, אֲלָא דַּמ"מ עֲקִיבָא קָרָא דְּנִבְחַת אֲתָא לְהַתְּרָה תַּאֲנָה וְלִשׁוֹן יִרְחִיב מְלַמֵּד דְּרַף אֲרֵץ, אֲבָל ר' עֲקִיבָא ס"ל דְּמְעוּלָם לֹא נְאֻסֵר בְּשֵׁר תַּאֲנָה וְעִיבָר הַפְּסוּק בָּא לְלַמּוֹד דְּרַף אֲרֵץ לְחוּד.

ולפ"ז שְׁפִיר פִּירֵשׁ"י כָּאֵן כר' יִשְׁמַעֵאל דְּעִיבָר הַפְּסוּק לְהַתְּרָה תַּאֲנָה אֲלָא דְּלִשׁוֹן כִּי יִרְחִיב מְלַמֵּד דְּרַף אֲרֵץ. וְהַרַא"ם הַקָּשָׁה עַל רש"י דְּתַחֲזִיקָה פִּירֵשׁ הַרְחַבְתָּ הִיא הַרְחַבְתָּ עוֹשֵׁר וְאַח"כ פִּירֵשׁ הַרְחַבְתָּ גְּבוּל.

וְלִי אִין כָּאֵן קוֹשְׁיָא כָּלֵל וְכוּלּוּ דְּבִירֵי ר' יִשְׁמַעֵאל אֲתִיָּא כְּמוֹ שְׂזַכְרֵתִי: (כב) אֶף בְּאֲשֵׁר יֵאֱכֹל וּגו' אִינְה מוֹזְהָר לְאֻכּוֹל בְּטְהָרָה. לֹא הִבְנֵתִי לָמָּה נִקְט דְּבָר זֶה הָא בְּהֵדִיָּא כְּתִיב הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר כו' וּפ"ק דְּחֻלִּין שֵׁם אֲמַרִּינֵן דְּאֲפִילוּ בְּשַׁעַת אִיסוּר בְּשֵׁר תַּאֲנָה הֵינְנוּ בְּהֵמָה דְּחִזְיָא לְהַקְּרָבָה אֲבָל צְבִי וְאֵיל מְעוּלָם לֹא נְאֻסֵר לְתַאֲנָה וְהֵינְנוּ כְּדִי לְפָרֵשׁ הַפְּסוּק כְּצְבִי וְכִאֵיל דַּה"ק כְּמוֹ שְׂאֵנּוּ בְּמַדְבָּר נוֹהֲגִין הַתְּרָה לְתַאֲנָה כְּצְבִי וְאֵיל כְּדִי תַּנְהִיגוּ הַתְּרָה אֲפִילוּ בְּבֵהמָה מְשַׁעַת כְּנִיסָה לֹא"י וְנָהוּ דְּרַף פִּירוּשׁ עַל הַפְּסוּק אֲבָל מ"מ אִין לָנוּ נ"מ לְדִינָא, וּבְפָרְק ב' דְּחֻלִּין (דף כ"ח) אָמַר ר"א הַקָּפֵר הָרִי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לְמַד מְקִישׁ צְבִי וְאֵיל לְפָסוּלִי מוֹקְדָשִׁים מֵה פְּסוּלִי מוֹקְדָשִׁים בְּשַׁחֲטָה דְּכְתִיב לְעֵיל מִיָּנִיָּה וְנִבְחַת אֶף צְבִי וְאֵיל בְּשַׁחֲטָה.

וע"ז קוֹשָׁה דְּהָא כָּאֵן לֹא מִיִּירִי מְפָסוּלִי הַמּוֹקְדָשִׁין אֲלָא מְחֻלִּין וְלַעֲלֵל הַפְּסוּק רַק בְּכָל אֹתָן נִפְשָׁה מִיִּירִי בְּפָסוּלִי מוֹקְדָשִׁים וְשֵׁם לֹא נִזְכָּר וְנִבְחַת וְרש"י מְבִיא שֵׁם סְפָרִי שְׁאָמַר מְקִישׁ צְבִי וְאֵיל לְבֵהמָה מֵה בְּהֵמָה בְּשַׁחֲטָה וְכוּ', וּלְפ"ז נִיחָא: (כח) הַטּוֹב, בְּעֵינֵי שְׂמִיִם.

נדאי א"ל איפכא דהישר הוא בעיני שמים דסמיך ליה בעיני ה' דאין ראוי להקדים שישי לו מעיני אדם ממה שישי בידי שמים אלא דעל הפתוב עצמו קשה למה לא פתב הך בעיני ה' סמיך להטוב פיון דעליה קאי.

נראה לתרץ דאי הנה כתב הכי הו"א דלא קאי אלא על הטוב לחוד ע"כ פתבו בטר תרנונייהו לומר לה דגם הישר שהוא בידי אדם תלוי בידי שמים, ע"ד שאמרו חז"ל כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, בזה אמר בעיני ה' על תרנונייהו דלא מבעיא מה שידענו שרוח המקום נוחה הימנו אלא מה שלא ידענו, כי אם מצד שהוא נוח לאדם, גם זה הוא בעיני ה' אלהיה: (ל) איכה יעבדו כו' לפי שלא ענש על ע"ז וכו' הרמב"ן הקשה דכאן משמע שבאלההיר על ע"ז שלא יעבדוהו והכתוב אומר לא תעשון כן לה' אלהיה דמשמע שאינו מזהיר אלא שלא לעבדו בעבודתם לה' אלהינו והרא"ם תירץ שהה לא העשה הוא אזהרה אחרת כלומר ואעשה כן גם אני לאלהיהם ואפילו לה' לא תעשון כן בעבודתם.

וקשה ע"ז דהא באיכה יעבדו נכלל גם זיבוח וקיטור עכ"פ והיאך יאמר לא תעשה כן לה. ונ"ל לתרץ דכאן מזהיר על השיתוף דהיינו שכל האומות מודים באלהותו של הקב"ה שקורין אותו אלהא דאלהיה דהיינו שמשתפין לו איזה מערכת השמים באמרם שהקב"ה משפיע ע"י אותו המשותף כל אחד לפי דעתו, ע"ז אמר איכה יעבדו כו' את אלהיהם היינו השיתוף שקורין אותו ג"כ בשם אלהות אעשה כן גם אני לשתף איזה שר של מעלה להקב"ה ח"ו ועפ"ז מתורץ עוד מאח"כ לא תוסיפו כו' והוא נזכר כבר לעיל לא תעשו לכבודו לשתף לו ח"ו, ולא זו בלבד שלא תוסיפו לו אלהות אלא ה"ק אפילו לה' לבדו לא תוסיפו שום עבודה יותר ממה שצטויתם לא פחות ולא יותר, אלא הוספה מדרבנן מותר דהיינו גדר למצוה כגון שבות ושניות לעריות, וע"כ אמר הכתוב תשמרו לעשות, פירוש שמירה מדרבנן כדי לעשות המצוה ולא יפשל בה זה אני מתיר לה אבל לא דרך הוספה במה שאינו דרך שמירה, כנ"ל נכון: יג (ו) והפודו מבית עבדים אפילו אין לו עליה אלא שפדאוהו דיו צריף ביאור מנליה דדרך אפילו קאמר.

ותו דבעשרת הדברות נאמר ג"כ מארץ מצרים מבית עבדים ולא זכר שם פלום מזה. ותו אמאי קאי האי אפילו, אי אטובות שהיה לישראל אחר זה אין שינה לשון אפילו דנדאי יציאת מצרים שקול מן הכל ונראה דקאי על אותו תעבדו ויש להקדים משנה אחת בפרק השולח (דף מ') עבד שנשבה ופדאוהו אם לשום עבד ישתעבד אם לשום כן חורין לא ישתעבד, ומפרש רבא לאחר יאוש מרבו הראשון משום עבד ישתעבד לרבו שני לשום בר חורין לא ישתעבד כלל, ומפרשינו, בגמרא דרבו הראשון קנאו תחילה בשביה וא"כ מתניתין דתנן עבד שנשבה קמ"ל האי מילתא דקנאו בשביה, ועפ"ז נבאר דברי רש"י דקשה בפסוק למה אמר והפודו לא הנה צריף לומר אלא ממצרים מבית עבדים כמו בשאר מקומות, אלא דה"ק כאן דנתפנון להיות ישראל עבד לרבו שני שהוא הקב"ה, ואמר לא מבעיא אם נימא שישראל נעשו עבדים בשביה ששבה אותם בארץ מצרים פשיטא דפקע זכות פרעה שהוא רבו ראשון, משום דכי היכי שקנה הוא בשביה כן הוציאם הקב"ה ממנו ביד חזקה, אלא שישי רבותא אפי' אם נאמר שלא נחשב לו היציאה משם רק דרך פדויה שפיר קנאם רבם שני זה הקב"ה פיון שפדאם לשם עבד

שִׁיְהִי לּוֹ עֲבָדִים שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, וְדָבָר זֶה שִׁיְיָ כָּאֵן בְּמָה שֶׁאָמַר וְאוֹתוֹ תַעֲבֹדוּ הֵינּוּ רַבִּם שֶׁנִּי יִשְׁתַּעֲבָד בָּהֶם, וְנִתֵּן טַעַם עַל זֶה, כִּי הוֹצִיא אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה, וְלֹא עוֹד אֱלֹא אִפִּי' אִם לֹא הָיָה כָּאֵן פְּדִיָּה בְּעֵלְמָא וְזֶהוּ שִׁיֵּשׁ לּוֹ עֲלֶיךָ אִפִּי' אוֹתוֹ תַעֲבֹד דְּהֵינּוּ רַבּוֹ שֶׁנִּי.

זֶהוּ הַנִּלְבָּל בִּס"ד בְּדַעַת רַש"י: (ז) אַחִיָּה, מֵאֵב, אוֹ בֶן אִמָּה, מֵאֵם. קִשָּׁה מְנַלְיָה לְרַש"י לְפָרֵשׁ כֵּן לְהוֹסִיף תִּיבַת אוֹ וְלֹא נִימָא שְׁהֵם חַד מִיְלִתָּא אַחִיָּה מֵאִבִּיָּה וְגַם בֶּן אִמָּה דִּסְתָם אַחִיָּה הוּא מִן הָאֵב כְּדֵאִיתָא גַּבִּי חֲלִיצָה דְּגַמְרִינוּ מִבְּנֵי יַעֲקֹב, ע"כ לֹא סָגִי כָּאֵן בְּאַחִיָּה לְחֹד דְּהוּ"א אַחִיָּה מֵאֵב לְחֹד קֶאֱמַר קמ"ל בֶּן אִמָּה, וְא"כ גִּילְף ק"ו מֵאֵב לְחֹד אוֹ מֵאֵם לְחֹד כְּפִירַש"י אַחַר זֶה ק"ו לְאַחֲרִים.

וְנִרְאֶה לְתַרְזַן דֵּא"כ הָיָה צ"ל בֶּן אִמָּה חֶסֶר נִי"ו כְּלוּמַר וּבֶן אִמָּה וְאִין רַמְזֵי לְזֶה בְּפִסּוּק בְּשִׁלְמָא בְּחֶסֶר אוֹ יֵשׁ רַמְזֵי בְּפִסּוּק מְדַזְכֵּר אַח"כ אוֹ ה"נ כֵּן הוּא אֲבָל מִן חֶסֶרוֹן נִי"ו אִין זֶה לְפָנֵינוּ, וְעַל הַפִּסּוּק עֲצָמוֹ אִין לְהַקְשׁוֹת לָמָּה לֹא אָמַר בְּאַמְתָּ וּבֶן אִמָּה דְּאִין דְּרַף קוֹנְשִׁיא בְּכַף לָמָּה לֹא כְּתִבָּה הַתּוֹרָה לְשׁוֹן אַחַר מָה שֶׁלֹּא נִזְכָּר בַּתּוֹרָה, וְכַהֲנָה בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים.

וְתוֹ דְּאִי הָיָה כְּתִיב וּבֶן אִמָּה ה"א עַד שִׁיִּפְתּוּהוּ שְׁנַיִם דְּהֵינּוּ אֶחָד מִן הָאֵב וְהַשְּׁנִי מִן הָאֵם אִזּוֹ דְּנֹקָא יֵשׁ דִּין זֶה: (יד) אֲנָשִׁים, וְלֹא נָשִׁים. הַקְּדִים רַש"י לְפָרֵשׁ בְּנֵי בְּלִיעֵל קוֹנְדָם אֲנָשִׁים, לְפִי שֶׁהִנְהָךְ שְׁתֵּי תִיבּוֹת בְּנֵי בְּלִיעֵל הֵם גּוּף הָאִמִּירָה שֶׁהָאִמִּירָה אוֹמְרִים שִׁיִּצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְּלִיעֵל כו', אֱלֹא שֶׁהִמְקָרָא מְלַמְּדֵנוּ דְּרַף פִּירוּשׁ שְׁאוֹתָן אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם צָרִיף שִׁיְהִי אֲנָשִׁים דְּנֹקָא, וְלֹא נָשִׁים וְדְנֹקָא עֵינָם וְלֹא עִיר אַחֲרָת, נִמְצָא אִינוּ לְשׁוֹן הָאִמִּירָה אֱלֹא לְשׁוֹן הַתּוֹרָה וְלְשׁוֹן הָאִמִּירָה אִינוּ אֱלֹא שִׁיִּצְאוּ מִכָּאֵן בְּנֵי בְּלִיעֵל וְהִמְקָרָא מְלַמְּדֵנוּ מִי יְהִי אוֹתָם שְׁאוֹמְרִים עֲלֵיהֶם שְׁהֵם בְּנֵי בְּלִיעֵל דְּנֹקָא אֲנָשִׁים וּבְעֵינָם.

זֶה בְּרוּר וְלֹא כְּמוֹ שְׁדוּחִקִים אַחֲרִים לְתַרְזַן הַקְּדִימָה שֶׁל רַש"י: יד (א) לֹא תִתְגַּוְדּוּ, לֹא תִתְגַּוְדּוּ גְדִידָה צָרִיף בִּיאוֹר מֵאִי תִיָּקוּן בְּזָה, וְתוֹ שְׁרַט מֵאֵן דְּכַר שְׁמִיָּה כָּאֵן. וְתוֹ לָמָּה הִעֲתִיק כָּאֵן רַש"י תִּיבַת בְּבִשְׂרָכֶם שֶׁכָּבַר מִפְּנֵי שֶׁם בְּפָרַשְׁתָּ אֲמֹר.

וְנִרְאֶה כְּוֹנְתוֹ לְתַקֵּן הַלְּשׁוֹן ע"פ הַעֲנִין כִּי דָבָר פְּשוּט דְּאִין חַיִּיב בְּגְדִידָה בְּעֵלְמָא בְּלֹא הִיָּכַר בְּבִשְׂרָא אֱלֹא דְנֹקָא בָּאֵם נִיָּכַר בְּבִשְׂרָא רֹשֶׁם הַגְּדִידָה, וְזֶהוּ מְבֹאָר בְּלְשׁוֹן הַנֶּאֱמָר בְּפָרַשְׁתָּ אֲמֹר וּבְבִשְׂרָם לֹא יִשְׁרְטוּ שְׂרֵטָת הָרִי דְלֹא אָמַר וּבְבִשְׂרָם לֹא יִשְׁרְטוּ שְׂרֵטָת אֱלֹא, בְּבִשְׂרָם דְּפִירוּשׁוֹ בְּתוֹף בְּשֵׂרָם, וְכֵן הוּא אוֹמַר עוֹד וְשֵׁרַט לְנַפְשׁ לֹא תִתְנוּ בְּבִשְׂרָכֶם, וְאָמַר לְשׁוֹנְתֵינָה בְּזָה דְּמִוְרָה עַל דְּבָר שֶׁנֶּרְשָׁם בְּבִשְׂרָא וְיֵשׁ בּוֹ מִמְּשׁוֹת דְּלְשׁוֹן גְּתִינָה הֵינּוּ בְּדָבָר שִׁיֵּשׁ בּוֹ מִמְּשׁ, וְכָאֵן לֹא אָמַר הַכְּתוּב בְּבִשְׂרָכֶם וְאִי לֹא כְּתִיב אֱלֹא לֹא תִתְגַּוְדּוּ הָיָה פִּירוּשׁוֹ דְּכָל גְּדִידָה יֵשׁ חַיִּיב אֲפִילוֹ לֹא נִיָּכַר בְּבִשְׂרָא, ע"כ אָמַר תִּתְגַּוְדּוּ שֶׁפִּירוּשׁוֹ לֹא תִהִי מְגוֹדְדִים ע"י גְּתִינָה, מִשּׁוּם הֵכִי פִירַש"י לֹא תִתְנוּ גְּדִידָה בְּבִשְׂרָכֶם שֶׁזֶה מוֹרָה עַל דְּבָר מְמָשִׁי דְּשִׁיָּף בִּיָּה גְּתִינָה כְּמוֹ שֶׁזְכָּרְנוּ וְזָכַר רַש"י וְשֵׁרַט לְפִי שֶׁשְׂרַט וּגְדִידָה אַחַת הִיא כְּדֵאִיתָא בְּאֵלוֹ הֵן הַלּוֹקִין, וְהוֹסִיף רַש"י כָּאֵן תִּיבַת בְּבִשְׂרָכֶם עַל הַכְּוֹנָה שֶׁזְכָּרְתִּי, וְאֵע"פ שֶׁלֹּא נִזְכָּר כָּאֵן אֱלֹא גַבִּי וְשֵׁרַט הֵנִי כְּאֵילוֹ נִזְכָּר גַּם בְּגְדִידָה מֵאַחַר שְׁהֵם לְאַחַד נְחֻשְׁבִּים כְּנ"ל נְכוּן בִּס"ד: עַל מַת כְּדָרָף הָאִמִּירָים כו' הַרְמַב"ן הַקְּשָׁה לְפִי טַעַם רַש"י שֶׁצָּרִיכִים לְהִיּוֹת נְאִים כו' א"כ חֲזִיב עַל הַגְּדִידָה אֲפִילוֹ שֶׁלֹּא עַל מַת וְלָמָּה אָמְרוּ בְּגַמְרָא דְּנֹקָא עַל מַת חֲזִיב.

ונראה לתרץ אחר שנדקדק עוד דלמה יהיה חייב מלקות בשביל שאינו מהנדך מה חרי
האף הזה כמה שאדם אינו מהנדך. ונראה דכוננת הכתוב להראות ההבדל שבין ישראל
לעובדי כוכבים שהם אין להם דביקות בהקב"ה אחר מיתתם ועיקר מעלתם בעוה"ז,
ע"כ בהקדור שלקם מהעוה"ז הם מצערים הרבה שאין להם שום מעלה אחרת, משא"כ
ישראל שעיקר מעלתם אחר מיתתם שדיבוק יש לנשמתם בהקב"ה ע"כ אמר בנים אתם
לה' אלהיכם, פירוש בעוה"ב נהנים מזיו השכינה ע"כ צריכים להיות מהנדכים תמיד
אפילו על המת לא תצטערו הרבה וכו' תגלו לכל שיש לכם דביקות בהקב"ה אחר
המיתה ע"כ יש חטא גדול פשמצטער הרבה מפריד הדביקות ח"ו, וע"כ אין חיוב אלא
על המת כי אז צריך פעולה שידעו הכל שיש דביקות בהקב"ה אחר מיתתם וזהו נ"ל
נכון מאד בס"ד: (ג) כל תועבה כגון צורם אונן, כו'.

בפרק כל הבשר (דף קי"ד) א"ר אשי מנין לבשר בחלב שאסור באכילה שנאמר לא
תאכל כל תועבה כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל, פירש"י כל שאסרתי לך לתועבה
ולתרחק ממנו הרי הוא בבל תאכל עולמות בין שפא בעבירה ובין שלא בעבירה כגון
ע"י קטן או ע"י נכרי מאחר שתעבתי לך, וכתבו התוספות וא"ת היאך אנו אוכלים
אילים אפילו סירסם נכרי מאי שנא מבשר בחלב וי"ל מדאסר רחמנא מעוה וכתות
לגבוה מקלל דלהדיוט שרי, וא"ת צורם אונן בכור ליתסר אפילו צרמו נכרי, וי"ל דשרי
רחמנא פסולי המוקדשין שהוממו כצבי וכאיל א"כ אינו דבר מתועב עכ"ל.

ולכאורה פליגי פאן רש"י ותוספות דהא רש"י כתב שם בגמרא דאפילו ע"י נכרי או
אפי"ע קטן שצרמו אסור, וכן רש"י דכאן, וכן הבין הרא"ם שכתב ע"ד תוס' וצ"ע
דזה מנלן דאדרבא אפי"ע נכרי שצרם אסור שישחט ואכל ע"פ אותו מום הרי רש"י חולק
עליו שאמר ע"י נכרי או קטן אסור ומ"ש התוס' דרחמנא התיר למוקדשין שהוממו י"ל
דקרא בפסולי המוקדשין שהוממו מעצמן אבל היכא דהפיל בהם מום אפילו נכרי אסור
לאוכלו ע"כ.

והם תמוהים עלי מאד דא"כ הו"ל לתוס' לכתוב דבר זה ולהביא דברי רש"י ולהקשות
עליהם כדרכא ולא היה להם לכתוב כפשיטות, דרף קושיא אמאי מותר צורם נכרי
ורש"י לא, ס"ל במקום זה ממ"ש, ותו, דדין פשוט הוא בכמה, מקומות דנכרי שהטיל
מום בלא ידיעת ישראל דשרי, והיאך נימא פאן לרש"י דאסור: ונראה דבבשר בחלב
נדאי נכלל בכל שתעבתי אפילו מה שנעשה ע"י נכרי אבל בצורם בכור שמצינו היתר
מפח, פסולי המוקדשים לא הוי בכלל כל שתעבתי אלא מה שעשה על ידי ישראל שמכונן
להתיר במזיד בזה הנה תיעוב ואסור אפילו אם נעשה כפר, אבל אם נעשה ממילא אינו
מתועב פיון שהתורה התירה בקדשים ממילא אפילו נעשה בכוננה ע"י נכרי מותר מן
התורה, וזהו שסיימו התוספות א"כ אינו דבר מתועב כלומר פיון שהותר בממילא הותר
נמי בע"י נכרי או קטן.

ומש"ה ניחא דרש"י איירי שצורם אונן כדי לשוחטו זה נדאי בכלל כל שתעבתי ואסור
באכילה, אבל התוספות מייירי שעשאהו נכרי דזהו מותר באכילה כמו בממילא משא"כ
בבשר בחלב דאסור אפילו בממילא פיון שלא מצינו שום היתר בתורה, ובספרי שנינו
ר' אליעזר אומר מנין לצורם אונן בכור ואוכל ממנו שעובר בלא תעשה ת"ל לא תאכל

כל תועבה הרי דגם כּאן נקט האיסור בעושה כּדי לאכול מִמֶּנָּה דֵּהָא לֹא בְּחֻמּוֹ נִקְטָא וְאוֹכֵל מִמֶּנָּה, אֵלָא דֵּהֲרַמְב"ם פֶּתַח בְּפֶרֶק ב' דְּבִכּוּרוֹת הַמְטִיל מוּם בְּבִכּוּר הוּאִיל וְעֹשֶׂה עֲבִירָה קוֹנְסִין אוֹתוֹ כּו', מִשְׁמַע דְּאַפִּילוּ עוֹשֶׂה בְּמִזִּיד אֵין אִיסוּר מִן הַתּוֹרָה אֵלָא מִשּׁוּם קִנְס חֲכָמִים, וְקִשְׁיָה עֲלֵיו מִסְפְּרֵי שְׁזָכְרָנוּ וְהֲרֵא"ש הַנִּיחַ קוֹשִׁיא זֹו בַצ"ע, וְכַתּוּב עוֹד שִׁי"ל שְׁהֲרַמְב"ם פֶּסֶק פְּאַחֲרִים דְּפִלְגִי עֲלֵיהּ דַּר"א וּס"ל דְּבִפְסוּלֵי הַמְּוֹקְדָּשִׁים הַפְּתוּב מְדַבֵּר ע"כ, פִּירֵשׁ דּוֹקָא פְּסוּלֵי הַמְּוֹקְדָּשִׁים שְׁנִפְסְלוּ מִעֲצָמָן אֲבָל לֹא בְּצוּרָם אֲוֹנָן בְּכוֹר שֶׁהוּא יֵצֵא לְחֻלִּין, וְזֶה מְבֹאֵר בְּרַמְב"ם בְּפִי"ח דְּפְסוּלֵי מְוֹקְדָּשִׁים כָּל קָרְבָּן שְׁנִאָמַר בּוֹ שֶׁהוּא פְּסוּל בֵּין שְׁנִיפְסֵל בְּמַחְשָׁבָה בֵּין בְּמַעֲשֶׂה בֵּין בְּדַבָּר שְׁאִירַע שְׁנִפְסֵל בּוֹ כָּל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזֵית בְּמִזִּיד לוֹקָה שְׁנִאָמַר לֹא תֹאכֵל כָּל תּוֹעֵבָה מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוּ שְׁאִין הַפְּתוּב מְזַהֵר אֵלָא עַל פְּסוּלֵי הַמְּוֹקְדָּשִׁין, וְכֵן קְדָשִׁים שֶׁהוּטַל בָּהֶם מוּם כּו' הֲרֵי הֵם בְּכֻלָּל כָּל תּוֹעֵבָה כּו' עכ"ל.

הֲרֵי שְׁאִין בְּכֻלָּל כָּל תּוֹעֵבָה אֵלָא פְּסוּלֵי מְוֹקְדָּשִׁים פְּאַחֲרִים הַנְּזָכְרִים בְּסְפְּרֵי פֶן לְעִנְיָן שְׁאָר דְּבָרִים הֵן לְעִנְיָן מוּם מִשְׂא"כ לְעִנְיָן מוּם שֶׁל בְּכוֹר דְּזֶה לֹא נִקְרָא, פְּסוּל קְדָשִׁים אֵלָא חֻלִּין מִמֶּשׁ וּבִזָּה אֵין אִיסוּר אֲכִילָה כָּלֵל מִן הַתּוֹרָה אֵלָא מִשּׁוּם דְּקִנְס הוּא.

וּא"כ נִימָא דְּגַם הַתּוֹסְפוֹת שְׁזָכְרָתִי לְעִיל ג"כ ס"ל דְּכָל תּוֹעֵבָה לֹא קָאֵי אֲבִיכּוֹר כָּלֵל דְּאַפִּילוּ אִם עֹשֶׂה בְּמִזִּיד אֵין כּאֵן אִיסוּר אֲפִילוּ מִן הַתּוֹרָה, וְרִש"י שְׁפַתּוֹ כּאֵן דְּגַם צוּרָם אֲוֹנָן בְּכוֹר הָיָה בְּכֻלָּל כָּל תּוֹעֵבָה הִינְנוּ כּר' אֱלִיעֶזֶר הַנְּזָכֵר לְעִיל, וְהִינְנוּ דּוֹקָא בְּנַעֲשֶׂה ע"י עֲצָמוּ וְלֹא ע"י נְכָרִי אוֹ קֶטֶן שְׁאֵלוּ אֵינָם בְּכֻלָּל תּוֹעֵבָה וְאֵין בָּהֶם אִיסוּר אֲכִילָה אֵלָא מְדַרְבְּנָן אִם הַנְּכָרִי עוֹשֶׂה מַדְעַת יִשְׂרָאֵל אוֹ שְׁמֻכּוֹנָן לְהַתִּירוֹ, כְּמוֹ הַמַּעֲשִׂים הַנְּזָכְרִים בְּגִמְרָא בְּבִכּוּרוֹת: אִךְ קִשְׁיָה לִי דַר' אֱלִיעֶזֶר ס"ל כּאֵן דְּצוּרָם אֲוֹנָן בְּכוֹר הוּא בְּכֻלָּל כָּל תּוֹעֵבָה כּו' וְהָא אֵיתָא בְּבִכּוּרוֹת (דָּף ל"ד) מְשַׁנָּה הַצּוּרָם אֲוֹנָן בְּכוֹר ה"ז לֹא יִשְׁחַט עוֹלָמִית דְּבָרֵי ר' אֱלִיעֶזֶר וְחַכ"א נוֹלַד בּוֹ מוּם אַחַר יִשְׁחַט עֲלָיו, וְאַמְרִינוּ בְּגִמְרָא דַּר' אֱלִיעֶזֶר קִנְסֵי לְעוֹלָם כּו' דְּמַפְּחַ קִנְס ס"ל דְּאַסוּר, וְכֵאֵן בְּסְפְּרֵי אַר"א דְּאַסוּר מִן הַתּוֹרָה מְכָל תּוֹעֵבָה, וִי"ל דְּכָל זְמַן שְׁלֹא נוֹלַד מוּם אַחֲרָיו בְּאוֹתָהּ בְּהִמָּה הוּא אִסוּר מִן הַתּוֹרָה אֲבָל כּאֵן אִסוּר ר' אֱלִיעֶזֶר אֲפִילוּ אַחַר שְׁנוֹלַד מוּם אַחַר הִינְנוּ מִשּׁוּם קִנְס: בִּישְׁל בְּשָׂר בְּחֻלָּב כּו'.

קִשְׁיָה הָא כְּבָר יְדַעִינוּ אִיסוּר אֲכִילַת בְּשָׂר בְּחֻלָּב וְאַפִּילוּ בִּהְנָאָה מַפְּחַ ג"פ לֹא תִבְשֵׁל כּדִּפִּירֵשׁ"י בְּפִרְשֵׁי מְשַׁפְּטִים וְנִרְאָה לֹזֵמֵר דְּאֵי מִהֶתֵּם הוּ"א דּוֹקָא מַה שְׁאַתָּה מְבַשֵּׁל אִסוּר אֲבָל מַה שְׁנַעֲשֶׂה ע"י נְכָרִי מוֹתֵר אֲפִילוּ בְּאַכִּילָה קַמ"ל כָּל תּוֹעֵבָה אֲפִילוּ ע"י נְכָרִי אוֹ קֶטֶן, וְאֵי לֹא פְּתִיב כָּל תּוֹעֵבָה הוּ"א בְּשָׂר בְּחֻלָּב חִידוּשׁ הוּא דְּאֵי תְּרוּ לִיהּ פְּוִלֵי יוֹמָא בְּחֻלְבָּא מוֹתֵר מִן הַתּוֹרָה ע"כ אֵינוּ בְּכֻלָּל תּוֹעֵבָה כּו' קַמ"ל: (כב) שְׁנָה שְׁנָה, מְכָאֵן שְׁאִין מַעֲשִׂרִין מִן הַחֲדָשׁ עַל הַיִּשָּׁן קִשְׁיָה תְּבוּאָה יִשְׁנָה עֲדִיפָא מִן הַחֲדָשָׁה כְּדֵאִיתָא בְּפֶרֶק אֵינְהוּ נִשְׁוֵה (דָּף ע"ב) הִיָּה תְּבוּאָה חֲדָשָׁה מְאַרְבַּע וַיִּשְׁנוֹת מִשְׁלֵשׁ שֶׁהַחֲדָשָׁה תְּתִיבֵשׁ וְתִהְיֶה נִחְסָר, וְכֵאֵן פְּשוּט שְׁאַפִּילוּ מִן הַיִּפָּה עַל הַרְעָה אִסוּר כָּל שְׁאִינָה בְּשָׁנָה אַחַת וְלָמָּה זָכַר כּאֵן מִן הַחֲדָשׁ עַל הַיִּשָּׁן אֵיפְכָא הִנָּה ל"ל וְאַסוּר מִן הַיִּשָּׁן עַל הַחֲדָשׁ דְּהוּי רְבוּתָא, וִי"ל דְּכֵאֵן מִיִּירֵי אֲפִילוּ אִם רוּצָה לְתַתּ מַעֲשֵׂר יוֹתֵר מִמֶּנּוּ לְפִי הַמְּדָה שֶׁל עֲכָשְׁיוּ שְׁתִּתִּיבֵשׁ וְרוּצָה לְמַלְאוֹת אוֹתוֹ חֲסָרוֹן מַפְּחַ הַיְּבוּשׁ אַפ"ה אִסוּר: (כד) כִּי יִבְרַךְ.

שְׁתֵּהָא הַתְּבוּאָה מְרוּבָה. יֵשׁ לְדַקְדָּק שְׁמָא הַבְּרָכָה שְׁתֵּהָיָה עִם רַב וְצָרִיף לָהּ נַחְלָה גְדוּלָה וְע"כ כִּי יִרְחַק מִמָּה הַמְּקוֹם, וְדוּמָה לְזֶה בְּסִפְרֵי יְהוֹשֻׁעַ אֶצֶל בְּנֵי יוֹסֵף שְׁאָמְרוּ עַד פֶּה בְּרַכְוֵי ה' וּבְקִשׁוֹ נַחְלָה עוֹד וְזֶה לֹא פְדֻבְרֵי הָרָא"ם שְׁאָמַר אֵין שְׁיִיף בְּרָכָה אֶלָּא בְּתְבוּאָה, אֶלָּא דִּי"ל פֶּן קִשָּׁה לָמָּה אָמַר שְׁלֹא כְּסִדָּר דְּהִיָּה לוֹ לֹאמַר כִּי יִרְחַק מִמָּה הַמְּקוֹם קוֹנָם כִּי לֹא תוּכַל שְׁאֲתוֹ אַחַר כִּי יִרְבֶּה מִמָּה הַדְּרָף דְּרַבּוּי הַדְּרָף הוּא מִפְּחַ רִיחּוּק הַמְּקוֹם,, אֶלָּא ע"כ דְּהִפְתּוּב הִזָּה דְּהִנֵּה סִיפָא פִּירוּשָׁא דְרִישָׁא דְהִיָּנּוּ דְבְרִישָׁא קמ"ל תְּרִי טַעְמִי, הָאֲחַד דְּכִי יִרְבֶּה מִמָּה הַדְּרָף, וְהִשְׁנִי כִי לֹא תוּכַל שְׁאֲתוֹ, וּמְפָרֵשׁ זֶה בְּסִיפָא דְמָה שְׁאָמְרָתָּ כִּי יִרְבֶּה הַדְּרָף הוּא מִשּׁוּם כִּי יִרְחַק כו', וּמָה שְׁאָמְרָתִי כִי לֹא תוּכַל שְׁאֲתוֹ הוּא מִשּׁוּם כִּי יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֵיךָ בְּרִבּוּי תְבוּאָה מִשָּׂא"כ בְּלֹא פִירוּשׁ זֶה יְהִיָּה שְׁלֹא כְּסִדָּר: טו (ט) וְהִיָּה בְּהַ חֲטָא, מִפְּל מְקוֹם אֲפִילוֹ אִם לֹא יִקְרָא, קִשָּׁה מְנַלָּן זֶה דִּילְמָא קָרָא פְּדַכְתִּיב וּקְרָא כו' אַז דְּוִקָא וְהִיָּה בְּהַ חֲטָא, וְכֵן בְּפִרְשַׁת תְּצַא דְאָמַר וְלֹא, יִקְרָא עֲלֵיךָ אֶל ה', פִּירוּשׁוֹ הַשְּׁמֵר פֶּן יִקְרָא וְאִז וְהִיָּה בְּהַ חֲטָא, וְנִרְאָה דִּילִיף מִפְּחַ שְׁיִנוּי לְשׁוֹן דְּכָאן אָמַר אִם יִקְרָא וּלְקַמֵּן אָמַר וְלֹא יִקְרָא, וְהִיָּה בְּהַ, חֲטָא קָאִי עַל הַדִּיּוּק דְאִם יִקְרָא, מֵאִי שְׁנָא הָתָּם שְׁלֹא אָמַר בְּפִירוּשׁ אִם יִקְרָא כְּמוֹ כָּאן, אֶלָּא דְקמ"ל שְׁם דְאֲפִילוֹ בְּלֹא קְרִיָּאָה יִשָּׂא חֲטָא וְלֹא הַנּוֹכַח קְרִיָּאָה אֶלָּא לְמַהַר הַפְּוֹרְעָנוּת, ה"נ בְּכָאן: (י) כִּי בְּגִלְל הַדְּבָר כו' עִם שְׁכַר הַמַּעֲשָׂה, וְאָמְרִינּוּ בְּסִפְרֵי דְאָמַר לִיתָן צְדָקָה וְלֹא הַסְפִּיק לִיטוֹל נוּטֵל שְׁכַר כְּמוֹ מַעֲשָׂה מְשַׁמַּע דְאִם הָעֵינְכּוֹב מְצַדוֹ לֹא נוּטֵל שְׁכַר כְּלָל עַל הָאֲמִירָה אַע"פ שְׁאִז הִיָּה בְּדַעְתּוֹ בְּאַמַּת לִיתָן: (יא) עַל פֶּן מְפִי כו'.

צָרִיף בִּיאור מַה תִּיקָן בְּזֶה דְּכָל עַל פֶּן שְׁבַמְקָרָא פִירוּשָׁם מְפִי כו' זוּלַת בְּמִקּוּמוֹת מוּעָטִים שְׁפִירוּשׁוֹ עַל אֲשֶׁר וְהִיָּנּוּ בְּמִקּוֹם שְׁנָאֲמַר כִּי עַל פֶּן דְּהִיָּנּוּ בְּאַבְרָהָם שְׁנָאֲמַר כִּי עַל פֶּן עֲבַרְתֶּם עַל עֲבָדְכֶם, וְכִי עַל פֶּן לֹא נִתְתִּיָּה לְשִׁלָּה בְּנִי, וּגְבִי חוֹכֵב שְׁאָמַר לוֹ מִשָּׁה כִּי עַל פֶּן יִדַּעְתָּ חֲנוּתְנוֹ בְּמִדְבָר, שְׁבָאֵלוֹ הַנְּצָרָף רִש"י לְפָרֵשׁ עַל פֶּן הִנֵּה כְּמוֹ עַל אֲשֶׁר אֶבֶל כָּאן לֹא פְתִיב כִּי, רַק עַל פֶּן וְזֶהוּ פְשׁוּטוֹ דְמִי הוּא שְׁיַעוֹר עֵינּוֹ וְיִטְפֹּשׁ אֶת לְבָבוֹ לֹאמַר כָּאן שְׁהוּא כְּמוֹ עַל אֲשֶׁר שְׁיִצְטָרָף רִש"י לְבָאָר שְׁאִינּוּ כְּמוֹ עַל אֲשֶׁר וּמָה יַעֲשֶׂה בְּכָל עַל פֶּן שְׁבַתוּרָה.

וי"ל שְׁיֵשׁ לְהַקְשׁוֹת כָּאן מֵאִי עַל פֶּן דְאָמַר כָּאן דְּכִינּוּ דְלָא יִחְדַּל אֲבִיוֹן מִשּׁוּם הִכִּי אֲנִכִּי מְצֻנָּה לֹאמַר פְּתוּחַ תְּפִתַּח, וְהָא כְּבָר פִּירִש"י דְפָסוּק כִּי לֹא יִחְדַּל אֲבִיוֹן הִיָּנּוּ שְׁאִין עוֹשִׂין רְצוֹנּוֹ שֶׁל מְקוֹם וְאִינָם שׁוּמְעִים לְמַצַּנַּת הַשֵּׁם ב"ה, מַה תִּקְנֶה יֵשׁ בְּזֶה שְׁיִצְנֶה אוֹתָם לְקַיִים פְּתוּחַ תְּפִתַּח וְהֵם, לֹא שׁוּמְעִים כִּי אֵילוֹ יִשְׁמְעוּ לְמַצּוֹתָיו לֹא יְהִיָּה אֲבִיוֹן כְּלָל, וְטַפִּי הִיָּה לֹאמַר ע"כ אֲנִי מְצֻנָּה לְעַשׂוֹת רְצוֹנּוֹ שֶׁל מְקוֹם, ע"כ פִּירִש"י דְהָאִי קָרָא אֲשֶׁרֶאֱנִי מְצֻנָּה לֹאמַר הוּא דְרָף עֲצָה טוֹבָה כְּלוֹמַר פִּינּוּן שְׁלֹא יִחְדַּל אֲבִיוֹן מִמִּילָא לֹא יְהִי עוֹבְרֵי רְצוֹנּוֹ וְאִין מוּעִיל לְכֶם צִוּוּי שֶׁל מְצוֹת אֶלָּא דְרָף עֲצָה טוֹבָה דַּאֲע"פ שְׁאִינָה עוֹשֶׂה רְצוֹנּוֹ בְּקִיּוּם הַתּוּרָה מ"מ אֲנִי נוֹתֵן לָהּ עֲצָה שְׁפִתוּחַ תְּפִתַּח כו', וּבְזֶה נִתְבָּאָר הַדְּבָר, בְּרִש"י שֶׁל לֹאמַר מַה שְׁפִירִש"י אַחַר זֶה.

וְהוּא נִכּוֹן מְאֹד בַּס"ד: (יח) כִּי מְשַׁנָּה שְׁכַר שְׁכִיר, מְכָאן אָמְרוּ עֲבָד עֲבָרִי עוֹבֵד בֵּין בֵּינָם בֵּין בְּלִילָה. בְּפִרְשַׁת מְשַׁפְטִים יְלִיף זֶה מִקְרָא דְאִם אֲדוֹנָיו יִתֵּן לוֹ אֲשֶׁה.

נִרְאָה דְכָאן לְחוּד, לֹא סָגִי דְמִי יֹאמַר לָהּ דְעַל שְׁפִתָּה קָאִי אִימָא שְׁאָר עֲבוּדָה קְאָמַר, וְאִי מִהָתָּם הו"א דִּיכּוֹל לְמַסּוֹר לוֹ שְׁפִתָּה שְׁיִשְׁמַשׁ עִמָּה בֵּינָם, וְנ"מ דְבִאוּתָּה שְׁעָה פְטוּר הוּא

משאר עבודות שלו ביום, קמ"ל פאן דבלילה מוסר לו שפחה וביום לא יכול לפטור עצמו בזה: טז (טו) והיית אף שמת, לרבות לילי יו"ט האחרון של חג רבים מקשים הא אף מיעוטא הוא, ומחוסר ידיעה מקשים פו, דאיתא בפרק לולב וערבה (דף מ"ח) והיית אף שמת לרבות לילי יו"ט אחרון או אינו אלא יו"ט ראשון פשהוא אומר אף חלק ומה ראית לרבות לילי יו"ט האחרון ולהוציא לילי יו"ט הראשון מרבה אני לילי יו"ט האחרון שיש, שמחה לפניו כו', ופירש"י לרבות לילי יו"ט האחרון לשמחה שלפניו לכולו עם ז' הימים שינבח שלמים ביום השביעי כדי לאכול ליל שמיני דהאי שמח למאי אתא פיון דכתיב ושמחת בחגך אלא לרבות ליל שמיני, וכיון דאתרבי ליל יו"ט שהוא טפל ק"ו להיום שהוא עיקר בשמחה ושאר הלילות ל"צ ריבוי, דגמים אפילו לילות משמע וכי איצטריף לילי יו"ט האחרון דאינו בכלל שבועה, וע"כ לילה אתרבאי שהוא סמוך לשבעת ימים דקרא ויום אתא בק"ו ואשמענו שהשלמים הנזכרים בחג הסוכות ישמחו בליל שמיני שאינו יכול להקריב בלילה או אינו אלא לרבות לילי י"וט הראשון, ואשמענו שצריף לזבח שלמים עיו"ט לשמחת לילה הראשון ולא בעינו זביחה בשעת שמחה עכ"ל, הרי לפניך דאף מיעוטא הוא על לילה הראשון שא"צ לזבח בעיו"ט בשבילו וריבוי דלילה האחרון מיתורא דקרא דשמח, ובפסחים פ' אלו דברים פירש"י דאתמעט יום השמיני אלא שפאן חזר בו רש"י, וכן עיקר דק"ו הוא: פרשת שופטים (יח) לשבטיה מוסב על תתן לך.

לאפוקי דלא תימא דלשבטיה דבוק עם בכל שצריף אשר ה' נותן לשבטיה אותן שערים שה' נותן לשבטיה, וזה אינו דא"כ לה' ל"ל, ותו דא"כ ירושלים לא צריכה לשופטים דהא לא נתחלקה ירושלים לשבטים לחד מ"ד סוף מרובה ובאמת היו עיקר סנהדרין בירושלים: ושפטו את העם וגו' מנה דיינים מומחים.

דא"ל דמזהיר לשופטים שישפטו צדק כמו שאמר לא תטה משפט, דא"כ קשה היאך תלויה אזהרת דיינים במה שאמר בכל שצריף בכל עיר, ע"כ פירש דקאי על הממנים הדיינים שימנו מומחים הראויים לעשות משפט צדק דהיינו שפל עיר, ועיר תבחר את החשוב שבאותה העיר: (יט) לא תפיר פנים, אף בשעת הטענות.

קשה הנה לו להקדים אזהרה זו קודם לאזהרת לא תטה משפט דהמשפט הוא אחר הטענות. ונראה דהפתוב א"צ להזהיר שלא יטו משפט במזיד דאטו ברשיעי עסקינו וכבר הזהיר על זה כמה פעמים אלא דקמזהיר אפי' אחר שישפטו צדק דלא יטו משפט דהיינו שאם יהיה רף לזה וקשה לזה יסתתמו טענותיו ולא יטענו זכותו פראוי לו וטוען טענות, גרועות ואתה תפסוק אחר אותן טענות ובאמת אתה מטה משפט פי יש לו טענות טובות וזכיות והם נסתממות ממנו ובהא ניחא מה שרש"י מוסיף ני"ו על לא תפירו נאמר ולא, וגם מ"ש רש"י כמשמעו ופשיטא שהוא כמשמעו מהיכא תיתי לאפוקיה ממשמעוטיה, אלא לפי שהיה קשה מאי קמ"ל לא תטה משפט פשיטא הוא, והו"א לפרשו באיזה דרך שיש בו רבותא, מלמדנו רש"י שהוא מחובר ללא תפיר וכאילו נכתב ולא תפיר ממילא ולא נשאר לא תטה כמשמעו כפי מה שזכרנו: לא תקח שחד.

אפילו לשפוט צדק. דא"א לפרשו לענות המשפט שהרי כבר נאמר לא תטה משפט, פן איתא בפרק בתרא דכתובות (דף ק"ה) וכן פירש"י בפרשת משפטים, וק"ל מאי הוכחה

מן לא תטה משפט דילמא קרא דלא תקח שונד מזהיר על הלקיחה לחוד אע"פ, שלא הטא אח"כ משפט באמת כדאיתא גבי לא תשימון עליו נשה משעת שימה חייבים כדאיתא בפרק אינהו נשה (נ"ד ס"ב) אבל לשפוט צדק באמת מותר וכמו שפירש"י בסמוך על לא תטע לה אשירה אפילו לא עבדה.

וי"ל פינו דנותן, טעם פי השחד יעור עיני פקחים משמע דבאם אינו שייך טעם זה פגון שלא לידי מעשה אין איסור שונד על הלקיחה:, דברי צדיקים, דברים המצדקים. צריכה ביאור מה הם אותן הדברים והא נכלל הכל ביעור עיני חכמים שמהפך בזכות מי שאין לו זכות ומה לעשות עוד עולה ולא עשה, ותו לשון המצודקים משמע שנגדו קבר וכי אף שייך זה פאן והלא עכשיו עסוקים בזה והיאך הניח יסוד לומר שהם מצודקים וראוי הנה לו לומר ראויים, להצדק, ותו מה חידוש רש"י בלשון משפט אמת.

ונראה פירוש זה דתחילה אמר כשבא דין חדש לפניו והוא חושב ליקח שונד ולשפוט צדק ולסמוך על חכמתו שלא יטה לבבו בשביל השונד כמו שחשב שלמה בענין ריבוי נשים ולא יסור לבבו אני ארבה נשים ולא יסירו את לבבי ולבסוף נשיו הטו לבבו, ה"נ פן הוא שאיזה חכם יסמוך לומר אקח לי ולא אהפך בזכות מי שאין לו זכות, הפתוב אומר לו פי השונד יעור עיני חכמים ולא תועיל לו חכמתו מלהנצל מלהפוך בזכות שנית דגורם השונד שאפילו אם יש פסק דין שפבר נפסק בצדק ועכשיו בא לידי זה המקבל שונד הוא מסלף אותן הדברים ומבטל ע"י איזה תחבולות כמו שהשטן מרקד בינינו בעוה"ר בזה, ע"כ אמר דברים המצודקים משפטי אמת כלומר שפבר נעשה משפט אמת ע"ז רק שזה מסלף אותו הפסק בשביל השונד.

פנ"ל נכון בענין זה: (כ) צדק צדק תרדוף, הלה אחר ב"ד יפה. אם פוננת רש"י לתרץ כפל צדק צדק הנה לו לומר ב"ד יפה יפה פינו שייפה פירוש צדק, ונראה דפסוק זה קאי אדלעיל שאמר מנה דיינים מומחים שיכולים לשפוט צדק, אמר פאן דודאי בני העיר יבחרו להם יותר חשובים שבאותה עיר וזהו ציווי על בני העיר, אבל מ"מ טוב להם שילכו לנעד היותר חכמים כמו שאמרו בזה לבית הנועד ובית דין הגדול שהוא צדק צדק.

וע"כ לא הוצרך רש"י להזכיר רק פעם אחת יפה לפי שהב"ד במקומו הוא צדק היינו ויפה כמו שזכרנו בכל עיר ועור אלא שתלה לעיר אחרת ששם יש יותר יפה מב"ד יפה שבכאן ממילא יהיה שתי פעמים יפה: למען תחיה וירשת, כדאי הוא מינוי הדיינים: הרא"ם פירש דתיקון רש"י בזה דל"ת דהאי למען תחיה קאי על דסמיה ליה דהיינו צדק צדק כו' דאין שבר בזה שהוא כולל לכל ישראל כ"א על מצות צדק צדק שהיא על יחיד שהולך אחר ב"ד יפה אלא דקאי על תמן לה דהיינו מינוי הדיינים.

ולא ניקח לי בזה דא"כ לא הנה לרש"י לכתוב אלא מוסב על תתן לך כמו שכתב על לשבטיה, וכ"ש שלא הנה לו להאריך ולכתוב בלשון כדאי הוא שהוא לשון יתור וגם מה שסיים ולהושיבן על אדמתן כל זה שפת יתר הוא לפירוש הרא"ם.

ונראה דרש"י הוקשה לו מה שאמר למען תחיה וירשת, וזהו פשוט דקאי על כל פרשה זו דהיינו מינוי הדיינים אלא דקשה הא לא נצטוו ישראל למנות דיינים אלא בכל שעריה דהיינו כשבפבר ירשו את הארץ והיאך, אמר למען תירש כו' וכבר ירשעה, ע"כ אמר

התירוץ שהכתוב אומר יש לי מצוה גדולה שאצווה לכם שתקימו אחר זמן שקדאי היא שבשבילה אחיה אתכם ואוריח לכם הארץ ואכניע אותה לכם בשביל קיום מצוה זו שם.

(זה בִּיארתי בימי בְּחֻרתי והוא יָפָה אף נעים בעזה"י): (כב) אֲשֶׁר שָׁנָא כו' מאחר שֶׁעֲשָׂאוּהוּ אֵלֹה חוֹק לַע"ז. בפ"ק דע"ז (דף י"א) הקשו התוספות דאמרינן דשריפה על המלכים היא חוק ופריה שם הא כתיב ובחוקתיהם לא תלכו והא אמרינן בפרק ד' מיתות, (דף נ"ב) לעגנו הריגה בסיני דהוא פְּדִיָה עוֹשִׂין ופְּרִיָה שָׁם וְהָא כתיב ובחוקתיהם לא תלכו ומשני סיני פתיב באורייתא וא"כ בשורפין על המלכים נמי נימא דשריפה פתיב באורייתא דכתיב ובמשפחות אבותיה כו', ותירצו התוס' דבחוק שיהו מיוחד לעכו"ם פהיה דשריפה לא מהני מה שכתוב בתורה אבל בחוק של עבדות שלהם בזה מהני מה דכתיב באורייתא פהיה דסיני וכיוצא בה, ומשו"ה פאן במצבה שיהו לעכו"ם לא מהני מה שהיתה אהובה להקב"ה בימי האבות כיון שעשאוה חוק לעכו"ם.

והקשה רמב"ן א"כ מזבח אבנים נמי לאסור משום חוקי הפנענים דהא כתיב ונתתם את מזבחותם ש"מ שהיה להם מזבחות. ותירץ דעיקר חוק שלהם היו המצבות רק שקצת מהם היו מקריבים על מזבחות.

ול"נ מדאמר פאן אֲשֶׁר שָׁנָא ה' מכלל שהיתה אהובה וכיון שהיתה אהובה ונחשבה טפי מקפיד עליה במה שעשאוה חוק לעכו"ם משל לנין של עכו"ם שאסור ושאר משקין שלהם אינה אסורין, ה"נ במצבה שהיתה חשובה והם לקחו החשיבות לעכו"ם, ולפ"ז ניחא ג"כ מה דקשה לא נקריב לחם ולא ננסף יין מפני שהם עושים פן אלא דדוקא מידי דהוה אהבה ותיירה להקב"ה יקפיד עליה ותו לא פנ"ל: יז (א) פל דבר רע, ע"י דבור רע לאו דוקא דבור דהא פיגול, הוא במחשבה אלא מחשבה בכלל דבור כמו דאמרינן לעגנו חושב לשלוח יד בפקדון ס"פ המפקיד (דף מ"ד): (ח) בין דם לדם, בין דם טמא לדם טהור משמע שזהו פירוש בין דם לדם הנזכר בפסוק וכן אח"כ בין דין זכאי לדין חייב הוא פירוש, של דין לדין הנזכר בפסוק וכן הוא בגמרא פרק פל ה"ד (דף י"ט) בלשון זה מנלן דאיכא דם טהור באשה דילמא פל דם דאתא מינה טמא אמר קרא פי יפלא ממה דבר למשפט בין דם לדם בין דם טהור לדם טמא אלא מעתה בין נגע לנגע ה"נ בין נגע טמא לטהור וכ"ת נגע טהור מי איכא כו' ומשני שם דשפיר מוכח שם דע"כ יש דם טהור, וזהו כפירש"י בכאן.

אבל בפרק הנחנקין (דף פ"ז) אמרינן שם בין דם לדם בין דם נדה לדם לידה ודם זיבה בין דין לדין בין דיני נפשות לדיני ממונות ודיני מפות בין נגע לנגע בין נגעי אדם לנגעי בתים ונגעי בגדים, ופירש"י נחלקו בדם נדה או בדם לידה או בדם זיבה ובין נגע לנגע שנחלקו בנגעי אדם או בנגעי בתים או בנגעי בגדים עכ"ל.

הרי לא נזכר בפסוק דם טהור אלא פירוש בין דם לדם היינו בין שהחילוק ביניהם בענין דם נדה עצמה מה היא ובין שהחילוק הוא בענין דם לידה וזה דלא כפירש"י דכאן, וא"כ צ"ל דכתב דבריו פאן פסוגיא דכל ה"ד לפי שהוא יותר קרוב לפשוטו.

והרא"ם נראה מדבריו שלא היה גירסתו ברש"י דכאן פגירסא שלפנינו ע"כ אין לדבריו צורך: ובין נגע לנגע, בין נגע טמא לנגע טהור, יש פאן מקום לתמוה דאיתא בגמ' פ' כל

היך שזכרתי בסמוך (י"ט) מנלן דיש דם טהור אמר רב חמא אמר, קרא בין דם לדם בין דם טמא לדם טהור אלא מעתה בין נגע לנגע ה"נ בין נגע טמא לנגע טהור וכ"ת ה"נ נגע טהור מי איכא וכ"ת פולו הפך לכן טהור הוא ההוא בנהק מקרי אלא בין נגעי אדם לנגעי בתים ה"נ בין דם נדה לדם זיבה וכולם טמאים האי מאי בשלמא התם אפילו אם פולן טמאים איכא לאפלוגי פירוש דהזקן ממרא מחולק עם חביריו בפלוגתא דר' יהושע ורבנן דתנן אם בהרת קודם לשער לכן טמא ואם שער לכן קודם לבהרת טהור ספק טמא ורבי יהושע טיהר בנגעי בתים בפלוגתא דר' אליעזר בר"ש ורבנן כו' בנגעי בגדים בפלוגתא דר' יונתן ורבנן אלא הכא בין דם לדם אי ליכא דם טהור במאי פליגי.

וראיתי בספר צדה לדבר שהקשה דגבי דם נמי יש פלוגתא דהיינו מה שאמרו במשנה שם דם הירוק עקביא מטמא וחקמים מטהרים, וכתב שצ"ע היטב. ולא דק כלל דאין פאן קושיא כלל דכי מקשינו מנין דיש דם טהור מקשינו גם על עקביא מנלן מקרא דיש דם טהור כלל, ודאי אם יש לנו הוכחה דיש דם טהור מפת הפסוק או יש פלוגתא איזה טהור ואיזה טמא אלא דקשה דילמא כל הדמים שבעולם טמאים ואין זה דומה לנגעי אדם דאמרינו שאפילו פולן טמאים מצינו, מחלוקת דהיינו במידי דתלי, בקראי כמבואר התם דשייכי הפלוגתא אפילו אם הנגע טמא דהיינו בספק אם בהרת קודם, משא"כ בדם דכשתאמר כל הדמים טמאים לא שייכא אח"כ פלוגתא במראה ירוק או שאר מראות.

זהו ברור ופשוט: אלא דיש להקשות מאחר שבגמרא אמרו שא"א לפרש בין נגע טהור היאך פירש"י פאן בין נגע טמא לנגע טהור דהא ליכא נגע טהור ונראה לתרץ דברי רש"י, דזה פשוט דבין דם לדם הוא שונה בפירושו לבין נגע לנגע בסגנון אם זה מפורש בין טומאה לטהרה ה"נ זה, והשתא לק"מ, דתחילה מקשה דהא נגע טהור ליתא וכ"ת פולו הפך לכן ההוא בנהק מיקרי,, פירוש ואין לנו הוכחה דיש לו שם נגע כלל וא"כ פולן טמאים ובין דם לדם נפרשו אנדה וזיבה, וכיון דמוכיח התרצן דא"א לפרשו פן דלא מצינו פלוגתא בזה דא"ל שמשלקים אם דם זה של נדה ויש לה דין נדה או הוא דם זיבה ויש לה דין זבה דבזה לא הנה החילוק במראה הדם אלא בענין ימי משוף הימים מתי רואה, וקרא אמר בין דם לדם לפרש בין דם לדם היינו טומאה וטהרה ואם פן גם בין נגע לנגע אטומאה ואטהרה ונפיר נימא דטהור הוא פולה הפך לכן, ומאי דקשיא לה ההוא בנהק מיקרי לא קשיא כלל דאנו רואין שקרוי גם פן נגע מדלא מצינו, פירוש על דם לדם אלא טמא וטהור ממילא גם בין נגע לנגע פירוש פן וע"כ הנגע הטהור הוא הבנהק דגם הוא קרוי נגע אלא שהוא טהור פנ"ל נכון וחרף בס"ד: דברי ריבנות, שיהיו חכמי העיר חולקין בדבר אע"ג דכבר פתיב בין דין לדין ה"א דהיינו שמכוסה מפולם היאך הוא הדין אז יעלו אל הכהנים אבל אם הם חלוקיה יעשה כל אחד כפי מה שברור בעיניו, קמ"ל דדוקא יעלו: (יא) ימין ושמאל.

אפילו אומר לה על ימין שהוא שמאל יש שמקשים דבירושלמי רפ"ק דהוריות תנא איפכא יכול אם יאמרו לה על ימין שהוא שמאל שתשמע להם ת"ל ללכת ימין ושמאל עד שיאמרו לה על ימין שהוא ימין.

ומתרצים דכאן מיירי שלפי שיקול הדעת סובר דאומר על ימין שהוא שמאל ע"כ תשמע לו, וירושלמי מיירי שבודאי טעה להתיר האיסור. ואין זה מנושב דנדאי שכל שמקמים

חלוקים זה עם זה, ודאי אין הדין מפניך לפנינו אלא דגיש פלפול ע"ז היאך הוא וזה דעתו כה וזה כה: ונראה ליישב דהירושלמי מייירי בענין שנה רואה שמתיר לו דבר האסור בדעתו לא ישמע לו אלא ישמיט עצמו ויהיה בשוב ואל תעשה ואין בזה משום ממרא פיון שאין נראה המראתו, דאפשר שיאמר שאינו חפץ לאכול אותו ענין בלאו הכי, משא"כ ברש"י דכאן שמיירי בדבר שא"א להשמיט ממנו להיות שוב ואל תעשה אז ישמע לו בכל גונוי דלא יהיה נראה, המראתו בבירור, וסברא זו מצינו בגמרא לחלק בדין אם בא ממקום שאין עושין מלאכה בט"ב למקום שעושין שלא יעשה עמהם שיוכל לומר בלאו הכי אין לי מה לעשות: וכ"ש שאומר, לה על ימין שהוא ימין.

האי כ"ש לא ניתן להפתב מרוב פשיטות. ונראה דל"ת דוקא כשהפהו אומר פדעת אהד מן החכמים החולקים אז ישמע לו אבל אם אומר דעת שלישית מה שהוא מתנגד לשניהם לא ישמע לו, קמ"ל דזהו כ"ש שישמע לו ולא איצטריו קרא לזה אלא דקמ"ל אפילו אומר לה על הימין שהוא שמאל שלא לפי כל הדעות שלכם אפ"ה תשמע לו.

ועוד נראה לפירש פיון שלא אמר רש"י וכ"ש אומר לה על הימין משמע דה"ק וכ"ש לה לחשוב שאומר על ימין שהוא באמת ימין ואתה הוא הטועה, וכ"כ רמב"ן (יג) וכל העם ישמעו, מכאן שממתינין לו עד הרגל.

כפ' הגחנקין (דף פ"ט) איתא ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל דכתיב וכל העם ישמעו וייראו ולא יזידון עוד דברי ר' עקיבא רבי יהודה אומר אין מענין את דינו של זה אלא ממיתין אותו ושולחין שולחין בכל המקומות איש פלוני מתחייב מיתה בב"ד, ת"ר ד' צריכין הכרזה מסית וכן סורר ומורה זקן ממרא ועדים זוממים.

צריף ביאור לדעת רש"י במה שכתב בד' אלו שלא בסגנון אהד, הראשון הוא מסית בפר' ראה ולא כתב שם רש"י פלום, השני הוא זקן ממרא ופירש"י בו שממתינין עד הרגל, השלישי הוא עדים זוממים ופירש"י שצריף הכרזה.

הרביעי הוא בן סורר ופירש"י שצריף הכרזה, בנדאי צריף טעם לזה: ונראה דרש"י פתב כל הדברים האלו ע"פ פנונה מכוננת, דהיינו דס"ל כר' עקיבא דמענין דינו בזקן ממרא, רק שיש לו ספק בדברי ר"ע היאך הוא סובר בשאר השלשה, דלענין מסית יש לו קושיא למה נקט ר"ע דבריו על זקן ממרא ולא על המסית שהוא קודם לו בפירשת שופטים, אלא ודאי דשם אין הדין כה, ויש ספק באיזה אופן נשתנה דין מסית אם השניוי הוא דבזקן ממתינין לו ובמסית אין ממתינין לו, ויש לו טעם נכון לזה דכל זמן שהוא חי יש לחוש שמא יסית אחרים עוד ועל כן ימיתוהו תיקף ויעשו הכרזה, אי אפשר שיעשו שם שניהם המתנה והכרזה, אבל בזקן ל"צ הכרזה רק המתנה לחוד, והא דאמר בפרייתא דזקן הוא בהכרזה היינו דלא פרבי עקיבא, ומש"ה לא פתב רש"י פלום במסית כי נסתפק בדינו לר' עקיבא דס"ל פנותיה.

וגבי זקן פתב רש"י בהדיא כר' עקיבא דממתינין וגבי עדים זוממים וכן סורר שבהם אין קושיא למה לא נקטה ר' עקיבא כי הם מאוחרים אחרי זקן וא"כ יש פאן ספק בהם היאך סבירא ליה לרבי עקיבא אם נאמר שגם בהם הוי הדין שממתינין כמו בזקן ור"ע נקט זקן לפי שהוא קודם להם, א"ד דבהם אין המתנה פלל רק מודה לדברי ר' יהודה דא"צ

רק הכרזה, ע"כ נקט רש"י בזוממין וכן סורר הכרזה לחוד דהא ר' יהודה עכ"פ ס"ל דהכרזה בעינו.

פנ"ל נכון בס"ד. וראיתי דרכים שונים בזה והנלע"ד נכון פתבתי: (טז) לא ירבה לו מוסים כו' שהסוסים באים פירוש שלא יעשה במצרים דירת קבע לעבדיו שישלחו לו סוסים משם.

נמצא שעיקר האיסור משום דירה לשם. ובזה מתורץ קושיות הרמב"ן למה אסר קניית סוסים משם שהרי סחורה היא ולסחורה מותר לילה לשם.

והסמ"ג כתב ויש תימה על כמה קהלות הדרים במצרים והרמב"ם היה דר שם, ותיירץ דדוקא בדרה הנה דהיינו מא"י למצרים נאמר לא תנסכפון לשוב בדרה הנה עוד: יח (יד) לא כן נתן לה הקב"ה.

צריך ביאור כמה שכתב הקב"ה במקום ה' אלהיה הנזכר בפסוק. ונראה דל"ת דה"ק לפי שהוא ה' אלהיה ע"כ לא נתן לה לשמנע להקוסמים אבל לעפ"ם נתן להם קוסמים, וזה אינו נכון לניחוס לו ית' שיתן להם דברים פאלה אפילו לעפ"ם אמר הקב"ה שהוא שמו הקדוש על כל העולם ולא תתניחס אחר ישראל דוקא, ומה שאמר לא כן נתן ה', לא קאי הדייק לומר אבל להם נתן, אלא הדייק הוא מיניה וביה וה"ק בעפ"ם לא נתן להם הקוסמים וגם לא נתן להם דבר אחר, אבל לה' ישראל לא כן נתן אלא מידי אחרינא נתן ופירוש זה תלוי באם לא נפרש ה' אלהיה לא נתן בשביל זה שהוא אלהיה ממילא משמע דלעפ"ם נתן, אבל אם היינו מפרשים כן לא מתנישב שפיר: שהרי השרה שכינה כו' אין לזה רמז בפסוק אלא מדכתיב אחר זה נביא מקרבה כו' מפלל דהדייק דפסוק שלפני זה קאי על השראת שכינה ע"י נביא, אף ק"ל מנליה לרש"י שהכתוב אומר, כן דרף הוכחה מפח שכבר השרה כו' דילמא לא אמר הכתוב אלא דרף עתידות והבטחה, ומלשון נתן שמשמע לעבר אין ראיה דגבי הקב"ה הוי עבר ועתיד שוין בכל התורה, וא"כ ה"נ קאמר לא כן נתן ה' אלהיה שמשמע לקוסמים אלא נביא אקים לכם ובזה יהיו ישוב הפסוקים טפי ניחא.

ונראה לתרץ דקשה בפסוקים אלו דמנותר הוא דהאי פי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם כו' פבר נכתב בפירוש לעיל כי בגלל התועבות ה' מוריש אותם אלא צריך לתרץ דלעיל אמר ציווי להבא וכאן אמר דרף הוכחה דהרי אתם רואים פי פבר ה' השרה שכינתו ביניהם משא"כ בין העפ"ם: (כב) אשר ידבר הנביא כו', אלא א"כ מומחה.

פי' דתרתמי בעינו, אחת שהוא מומחה בצדקות, השנית שהוא אומר למגדר מילתא כמו באליהו, דאילו במומחה לחוד לא סגי דשפא נתקלקל אותו המומחה כמו ביוחנן כ"ג שהיה כ"ג שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי, ואי במגדר מילתא לחוד שפא לא יוכל לגמור דבריו: יט (טו) עד אחד, זה בנה אב לכל עד שבתורה שנים לשון עד מתפרש עדות המועלת, וא"ל א"כ אדרבה נימא דגילף מהכא כמו דכאן מפורש שהוא אחד ה"נ בכל מקום הוא כן, דא"כ קשה, ל"ל אחד הא בלאו הכי מוכח דאחד הוא דהא כתיב אחר זה ע"פ שני עדים יקום דבר א"כ רישא דלא יקום היינו באחד ונילף כמה מצינו מכאן

דבכ"מ היינו אָחַד אֶלָּא אַדְרָבָּה מִיעוּט הוּא דְכָאן אָחַד וּבְכָל מְקוּם הוּא שְׁנַיִם, כַּנ"ל: לְכָל עוֹן וּלְכָל חֲטָאת לְהִיּוֹת חֲבִירוֹ נִעְנָשׁ עַל עֲדוּתוֹ.

דְּהֵינּוּ לְכָל עוֹן שֶׁהוּא מְזִיד שְׁעֲנִישׁוּ מִיְתָה אוּ מִלְקוֹת וְכָל חֲטָאת שֶׁהוּא שׁוֹגֵג שְׁעֲנִישׁוּ קֶרְבָּן אִינוּ נֶאֱמָר, וְאִי אֲשַׁמְעִינּוּ מְזִיד הוּא"א לְעֲנִן קֶרְבָּן נֶאֱמָר שֶׁהוּא פְּפָרָה וְאִין עוֹנֵשׁ גּוֹף וְאִי אֲשַׁמְעִינּוּ קֶרְבָּן הוּא"א דְּלִשְׁבוּעָה אִינוּ קָם קמ"ל לְכָל עוֹן לְדִיוּק דְּלִשְׁבוּעָה קָם, כַּנ"ל: אָמַר לוֹ אִין לָהּ בְּיָדֵי פְּלוּם וְעַד אָחַד מְעִידוּ חֲטִיב לְהִשְׁבַּע לוֹ קְשָׁה דְּהָא יָכוֹל לֹמַר מֵאִי אִין לָהּ בְּיָדֵי דְּפִרְעִיתֵיהּ וְאִין עָלִיו שְׁבוּעָה אֶלָּא הִיסַת מְדָרְב נַחְמָן בְּשְׁבוּעוֹת אַא"כ אוֹמַר בְּפִירוּשׁ שְׁלֵא הִלְוָה לוֹ מְעוּלָם דְּשׁוּב אִין יָכוֹל לֹמַר פְּרַעְתִּי דְּכָל הָאוּמַר לֹא לְוִיתִי פְּאִילוֹ אוֹמַר לֹא פְּרַעְתִּי, וְדִין זֶה פְּשׁוּט, וְצ"ל דְּאִיְרִי שְׁהַעֲד מְעִיד ג"כ שְׁלֵא פְּרַעְו: (טז) לְעֲנוּת בּוֹ סָרָה.

דְּבַר שְׁאִינוּ שֶׁהוּסַר מְכָל הַעֲדוּת. פִּירוּשׁ שְׁאִינוּ רְאוּי פְּלָל לְהִיּוֹת עַד, דְּאִילוּ מְכַחֲשִׁים זַא"ז שְׁנָה אוֹמַר לְוָה מְמַנּוּ וְזֶה אוֹמַר לֹא לְוָה עַכ"פ רְאוּי כָּל אָחַד לְהַעֲיֵד עֲדוּת אֲמַת, אֲבָל כְּשֶׁאוֹמְרִים לָהֶם עֲמַנּוּ הֵייתֶם אִין הַנִּיזוּמִים רְאוּיִים לְהַעֲיֵד פְּלָל אֲפִילוּ אֲמַת כִּינּוּן שְׁלֵא הָיוּ שָׁם: (יז) וְעַמְדוֹ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים בְּעֲדִים הַפְּתוּב מְדַבֵּר.

דְּאִילוּ בְּעַלֵי דִין, לֹא הָיָה לוֹ לֹמַר שְׁנֵי דְאָטוּ לֹא מִשְׁפַּחַת שְׁלִשָׁה בַע"ד אֶלָּא אַעֲדִים קְאִי דְּדִינָם בְּשְׁנַיִם. אֶלָּא דְקִשָׁה ל"ל הָאֲנָשִׁים הָיָה לוֹ לֹמַר וְעַמְדוֹ שְׁנֵיֵהֶם, מִש"ה פִּירֵשׁ שְׁמַמְעַט נָשִׁים.

אֶלָּא דְקִשָׁה עוֹד שְׁמָא מִיְרִי בְּעֲדִים וּבְבַע"ד כְּמוֹ שְׁמַסִּים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב, א"כ הָיָה לוֹ לְכַתּוֹב לְהַקְדִים הַבַּע"ד לְפָנֵי הַעֲדִים שְׁהָרִי הַבַּע"ד בְּאִים קוֹנְדִם הַעֲדִים מִשׁו"ה פִּירֵשׁ וְלַמַּד שְׁצָרִיכִים לְהַעֲיֵד מְעוּמָד וְאִי הִנָּה אָמַר הַבַּע"ד קוֹנְדִם הוּא"א דְּוַעֲמָדוּ לֹא קְאִי אֶלָּא אַבַּע"ד שְׁהֶם הַעֲיָקָר, וְלֹא הַעֲדִים קמ"ל הַעֲדִים אֲצֵל וְעַמְדוֹ, מְמִילָא ק"ו שְׁקָאִי גַם עַל הַבַּע"ד כַּנ"ל: אֲשֶׁר יִהְיוּ בְּיָמִים הָהֵם כּו' צָרִיף לְנַהוּג בּוֹ כְּבוֹד.

לְעֵיל גְּבִי זָקֵן אָמַר רַש"י שְׁצָרִיף אַתָּה לְשִׁמּוֹעַ לוֹ וְלֹא הַזְכִּיר לְנַהוּג כְּבוֹד דְּשָׁם פְּשִׁיטָא שְׁצָרִיף לְנַהוּג בּוֹ כְּבוֹד שְׁהָרִי עֵיקָר הִלִּיכָה מִן בֵּיתוֹ לִירוּשָׁלַיִם הוּא לְשִׁאוּל אֶת פִּיו דּוֹקָא וְלֹא לְאַחַר.

אֶלָּא קמ"ל דַּאֲע"פ שִׁיאֲמַר עַל יָמִין שְׁמַאֲל תִּשְׁמַע לוֹ מִשֵּׁא"כ כָּאן הוּא"א שֵׁא"צ אֶלָּא לְשִׁמּוֹעַ מְמַנּוּ פְּסַק דִּין אֲבָל לֹא צָרִיף לְנַהוּג בּוֹ כְּבוֹד דְּהָא אִם רוּצָה לֹא יַעֲמִיד לְפָנָיו אֶלָּא לְפָנֵי אַחַר קמ"ל: (יח) וְהִנֵּה עַד שְׁקָר כָּל מְקוּם שְׁנַאֲמַר עַד כּו' הַנְּצָרָה לְכַפּוֹל דְּבַר זֶה דְּהוּא"א הָא דְלַמְדָּנוּ לְעֵיל דְּבַכ"מ שְׁנַאֲמַר עַד הֵינּוּ שְׁנַיִם הֵינּוּ בְּמְקוּם שְׁאִין הוֹכְחָה לֹא לְאַחַד וְלֹא לְשְׁנַיִם, מִשֵּׁא"כ כָּל הַנְּזָכָר כָּאן הוּא לְשׁוֹן יְחִיד שְׁאֲמַר הַעֲד וְלֹא הַעֲיֵדוּ וְאָמַר וְעַשִׂיתֶם לוֹ מְמִילָא הִנָּה כְּאִילוּ מְפוֹרָשׁ כָּאן אַחַר, וְזֶה אִינוּ דְּאִין נַעֲשֶׂה זוּמָם אֶלָּא שְׁיִזוּמוֹ שְׁנֵיֵהֶם כְּדִלְעֵיל, ע"כ אָמַר כָּל מְקוּם שְׁנַאֲמַר כּו' פִּירוּשׁ אֲפִילוּ בְּכִינּוּצָא בְּזֶה שְׁנַזְכָּר לְשׁוֹן יְחִיד אֲצֵלוֹ: וְדָרְשׁוּ הַשׁוֹפְטִים.

רַש"י הִיפָּה סְדֵר הַפְּסוּק * לְפָרֵשׁ וְדָרְשׁוּ אַחַר וְהִנֵּה עַד כּו', לְפִי שְׁפִירוּשׁ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים קְאִי עַל, הַעֲדִים, הַנְּזָכָר לְפָרֵשׁ תִּיכְרָה, לְתַרְזַן מִה שְׁאֲמַר אַח"כ בְּעֲדוּת לְשׁוֹן יְחִיד וְהוּא פְּתַח בְּשְׁנַיִם, וְלְתַרְזַן דְּהָאִי לְשׁוֹן יְחִיד הוּא לְשׁוֹן רַבִּים, וְאַח"כ הַנְּקִשָׁה לוֹ הָא א"א לְפָרֵשׁ

שני האנשים על העדים מדכתיב ודרשו השופטים היטב, והיינו בעסק המשפט איך ומה הוא כדי לידע האמת איך הנה באמת ואלו העדים שיקרו בעדותם, אבל עכשיו שפירשנו דקאי על העדים מה דרישה שיהיה בזה שיאמרו המזימים עמנו הייתם, לזה פירש דלעולם קאי על העדים והדרישה, היא על העדים דהיינו בדרישה וחקירה באיזה יום ובאיזו שעה (יט) פאשר זמם.

ולא פאשר עשה ולא אמרינו דגילף מק"ו מן זמם לעשה וקרא אמר רבונתא אפילו אם זמם לחוד חייב דאמרינו בפירק מרובה עד זמם חידוש הוא דמאי חזית דסמכת אהני וחדוש הוא דחייב מיתה ה"נ לא ילפינו ק"ו מן עד זמם: הרגו אין נהרגין.

הרבה טעמים נאמרו ע"ז. ולי נראה הטעם דהאי הריגה שהורגין להניזום הוא כפירה לנשמתם, ולא סגי כפירה זו אלא בשביל מחשבה לחוד אבל אם הרגו לא סגי ליה בכפירה זו, כדפירש"י במשפטים פי לא אצדיק רשע, וזה מרומז בלשון ועשיתם לו פאשר זמם פירוש שבזה אתם העושים לו אבל פאשר עשה אז לא תעשו אתם אלא אני: כ (ג) שמע ישראל, אפילו אין בכם זכות אלא ק"ש בלבד קשה ממה דיש עבירות שחוזרין ממערכות מלחמה בשבילם, וי"ל הא ביחיד והא ברבים: ** (לפנינו פסדר הכתוב) ** (ח) הירא וכו' הלבב כו' רבי יוסי הגלילי אומר הירא מעבירות שבידו, פירש הרא"ם דר"י ס"ל מאחר שאין מיתה בלא עון אין לו לירא שמא ימות לפיכך פירש מעבירות שבידו וא"כ מי שבנה בית לא היה לו לחזור שהרי אינו בעל עבירות אלא שהתור' תלתה לו לכסותו דאל"ה היו הפל יודעין שהוא בעל עבירות, ופירש ולא ימס לבב אחיו כשמבינין שהוא ירא לא ידעו שהוא מחמת עבירות דאי ידעו שהוא בעלי עבירות ויש עליו לירא ממילא הם שאינם בעל עבירות אין עליהם מורא אבל כשאין יודעים שהוא בעל עבירות ואפ"ה מתירא ייראו גם הם כמותו.

ומ"ש רש"י ישוב פן ימות כו' פירוש אל יקשה לה שאם מה שגזרה תורה באלו הג' שישבו אינו אלא לכסותו ולא מפני שימותו א"כ מה זה שאמר פן ימות וקלא אינו חוזרים בשביל מורא מיתה אלא לכסות עליו שהרי אין מיתה בלא חטא ותירץ דהאי פן ימות על ישוב קאי שאם לא ישמע וישוב אלא יחשוב ויאמר כיון שאין מיתה בלא חטא איני שומע אל הפהן פדאי הוא החטא הנה שימותו אע"פ שאין לו עבירה אחרת, והשתא א"ש מה שפירש קרא דפן ימות שהוא קודם אחר שפירש הירא וכו' הלבב, ע"כ פירוש הרא"ם ולי קשה מאוד מ"ש הרא"ם דא"כ שקאי הירא על העבירות, מי שבנה בית ואינו בעל עבירות אין לירא ולחזור א"כ אין כאן פסות על בעל עבירה, דמה תירוץ יש לו ממש שהוא עושה פן בשביל בית וקלא אין מורא מיתה עליו אם אין עליו חטא וכיון שהכל רואין שיש עליו מורא ירגישו שיש בו עבירות.

ותו קשה במה שכתב שאין עליו מורא מיתה כל שאינו חוטא אלא המורא מצד שלא יהיה שומע לכהן הוא תולה עצמו בדבר עצמו, דאי לא היה כהן מדבר פלל לא היה שום מורא מיתה אלא דברי כהן גורמים העונשין מיתה מחמת שאין שומע לו א"כ למה באמת דבר הפהן היה לו לשתוק ואין כאן עונש פלל וזה דומה למי שחובל חבירו ומרפאהו וכי יש להחזיק לו טובה על הרפואה טפי הנה ניחא ליה שלא היה חובלו, פן הדבר, הנה שנתן מכשול לפניו בדברו שזה לא יציית לו טוב היה לו שלא לדבר פלל ולא יהיה שום

רעה לו, ועל דברי ר"י הגלילי ק"ל במה שאמר וילכו תלתה לו תורה לחזור על בית וְכָרַם לַכֹּסוֹת עָלָיו מִנְלִיָּה הָא דְשָׁמָא פֿל אַחַד מִיִּלְתָּא בְּאַנְפִּי נְפִשְׁיָה הוּא דְאַחַד מִן הַשְּׁלִשָּׁה יָשׁוּב בְּשִׁבִיל עֲגָמַת נְפִשׁ וּבַעַל עֲבִירוֹת בְּשִׁבִיל עֲבִירוֹת וְאִין פֿאן פֿונֶנְת פֿיִסוּי גַם יִתּוּר לְשׁוֹן יָשׁוּב פֿון יְמוֹת תִּיבַת יָשׁוּב הוּא מִיְנִתְר: ונ"ל דְּמָה שֶׁאָמַר רש"י פֿון יְמוֹת אֵינוֹ מִמֶּשׁ מָה שֶׁאָמַר הַפְּתוּב בְּאֵלּוֹ הַשְּׁלִשָּׁה פֿון יְמוֹת דְּאֵינָם עֵינֵן לְזָה וְהַפְּתוּב מְדַבֵּר בְּשִׁנֵּי דְרַכִּים,, וְיֵשׁ חִילוּק בְּעֵינֵי חֲזָרָה, דְּבַהֲנָה שְׁלִשָּׁה הֵנָּה יִלְךְ וְיָשׁוּב רְשׁוּת דְּהֵיִנּוּ אִם רוּצָה לְשׁוּב אִין מְעַפְבִּין עָלָיו פֿינֶן שְׂיֵשׁ חֲשִׁשׁ עֲגָמַת נְפִשׁ ע"כ יַעֲשֶׂה מָה שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ אַבְל בַּעַל עֲבִירוֹת יֵשׁ עָלָיו חַיּוּב לְחֲזוֹר מִצַּד מוֹרָא מֵימָה וְאֵע"פּ שֶׁלֹּא נִזְכַּר בְּפִירוּשׁ פֿון יְמוֹת גַּבִּי בַּעֲלֵי עֲבִירוֹת אִין בְּכַף פְּלוּם דְּמִדְּאָמַר וְיִסְפּוּ הַשׁוֹטְרִים לְדַבֵּר הֵיִנּוּ תוֹסֶפֶת עַל מָה שֶׁנִּזְכַּר בְּדַבְרֵי הַפְּתוּב פֿון יְמוֹת דְּבַר זֶה הוּא נְאֻמָּר גַּם בְּתוֹרַת בַּעַל עֲבִירָה וְזֶה הֵנָּה מִמֶּשׁ פֿאַיִלוֹ נִזְכַּר פֿון יְמוֹת גַּם בְּזֶה וְא"כ יֵשׁ לָהּ לְהַקְשׁוֹת מָה שְׂיִיכּוֹת יֵשׁ מְזָה לְדַבְרֵי הַפְּתוּב דְּמִדְּבַרֵי הַפְּתוּב הֵנָּה רְשׁוּת וְכַאֵן יֵשׁ חוּבָה ע"כ אָמַר ר"י הַגְּלִילִי לְכֵן תִּלְתֵּה הַפְּתוּב כו' פְּלוֹמֵר דְּזֶה הַשְּׂיִיכּוֹת יֵשׁ לָהֶם שְׁהַרְשׁוּת שֶׁל אֱלוֹי ג' הֵם מְבִיאִים לְחוּב שֶׁל הַחוּטָא דְּאֶלְמָלָא רְשׁוּת שֶׁל אֱלוֹי לֹא הִיָּה הַפְּתוּב מְצוּה עַל הַחֲטָא לְחֲזוֹר פֿינֶן שְׂיֵשׁ לוֹ בִּיּוֹשׁ גְּדוּל שֶׁהוּא מְפָרְסֵם חֲטָאוֹ אַבְל עֲכָשְׁיוֹ יְכוּל לֹמַר אֲנִי מִהַשְּׁלִשָּׁה זֶהוּ שֶׁתִּלְתֵּה הַתּוֹרָה אֱלוֹי לְהַדְדִּי, וְזֶהוּ שֶׁפְּתַב רש"י יָשׁוּב פְּלוֹמֵר חוּב יֵשׁ עָלָיו לְשׁוּב וְלֹא פְּהֲנָה ג') וְלֹא תִקְשֶׁה לָמָּה בָּא חוּב זֶה וְהָא מְעַצְמוֹ יִחְזוֹר פֿינֶן שֶׁהוּא דוֹאֵג מִמֵּיתַת חֲטָאוֹ וְאִם אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְהַכְנִיס עֲצָמוֹ בְּסַפֵּק מֵימַת מְלַחְמָה מָה לָּנוּ לְמַחּוֹת בּוֹ, ע"ז אָמַר צְרִיף אֲנִי לְדַבֵּר כִּי אֲנִי נוֹתֵן לָהּ עֲצָה טוֹבָה שֶׁתִּחְזוֹר וְאִם אֵינָה שׁוֹמֵעַ בְּזֶה יִהְיֶה לָהּ סַכָּנָה טְפִי מִכַּח שֶׁאֵינָה שׁוֹמֵעַ לְעֲצָתִי וְע"י חֲשִׁשׁ טְפִי פֿון יְמוֹת בְּמִלְחָמָה וְע"ז אָמַר פְּדָאִי הוּא וּבְזֶה הוּא מְתוּרָץ הַפֿל.

וא"ל לפי פירוש זה שאמר רש"י שאם לא ישמע לדברי הפתח הנה לו לומר לדברי השוטרים. י"ל דהפל הוא שייך לדברי הפתח אלא שנה תוספת הוא כפירש"י ז"ל: (ט) שרי צבאות וכו' הרשות בידו לקפח את שוקו.

פירוש שלא שב אחר הכרזה. (יא) כל הנמצא בה, אפילו אתה מוצא בה משבעה אומות, קשה הא ילפינו זה מן ושביית שביו כדפירש"י בפירוש אחר זה.

ונראה לתרץ דאי מכאן לחוד הו"א אם תניחום שם במקומם כמו שהיו תחילה אבל ליקח לביתו בשבי לא קמ"ל שביו, ואי משביו הו"א דנקא התם שפכת תורה פנגד יצה"ר קמ"ל דאפילו בזכרים מיירי פאן אפילו הכי מותר: (יט) ימים שנים רבים שלשה מכאן אמרו כו' קודם לשבת.

כתב רא"ם זהו בספרי ולא ידעתי שבת מאן דכר שמייה ונדחק עצמו לתרץ וכתב אח"כ ואין זה אלא אסמכתא בעלמא אבל פשטיה דקרא איירי בג' ימים בעלמא כו', ולא ידעתי שיחתו שהרי בפ"ק דשבת (דף י"ט) אמרינן ת"ר אין צרין על עניירות של עכו"ם פחות מג' ימים קודם לשבת ואם התחילו אין מפסיקין וכן הנה שמאי אומרעד רדתה אפילו בשבת,, ונראה דשמאי יליף לה מקרא דאמר אשר היא עושה עמה מלחמה משמע כבר דהתחלה במלחמה אין מפסיקין עד רדתה ש"מ דהתחלה לעשות מלחמה אסור, לחלל שבת בשבילה ולא ידענא אינה זמן נקרא התחלה וילפינו לה מפסוק הקודם שאמר ימים רבים דהיינו ג' ימים הוא שיעור ומאי נ"מ אלא נ"מ לשבת מתי נקרא התחלת המצור

שְׁיָהָא מְוֹתֵר וּא"כ לָאו אִסְמִכְתָּא יֵשׁ כְּפָאן אֱלָא לִיְמוּד גְּמוּר: כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה כּו', שְׁמָא הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה.

הֲרָא"ם פִּירֵשׁ שְׁמָא הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה עַד, שְׁאִתָּה כּוֹרְתוּ כְּדִי שְׂיִבְרְחוּ הַשְּׂאָר מִפְּנֵיהּ לְבָא בְּתוּף הַמְצוּר לְהַתִּיסֵר בְּרַעַב וּבְצָמָא כְּמוֹ שְׁאִתָּה הוֹרֵג הָאָדָם הַנִּמְצָא חוּץ לְעוֹר כְּדִי שְׂיִבְרְחוּ הַשְּׂאָר מִפְּנֵיהּ לְהַפְגִּיט בְּתוּף הַמְצוּר לְהַתִּיסֵר בְּרַעַב וְצָמָא, אֲבָל לִפ"ז אֵין טַעַם לְה"א הִנֵּה ל"ל כִּי אָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה אוֹ כִּי עֵץ הַשָּׂדֶה אָדָם, ע"כ פִּירֵשׁ כְּפָאן שְׁעִיקָר הַתִּימָה עַל עֵץ הַשָּׂדֶה לֹא עַל הָאָדָם.

וְלִי נִרְאָה שְׂאֵין פִּירוּשׁ דְּבְרֵי רִש"י כֵּן דְקָאֵי לְבָא מִפְּנֵיהּ בְּמַצוּר עַל אַחֲרֵים, וְתוּ הֵךְ יִסּוּרֵי רַעַב וְצָמָא מֵאֵן דְּכַר שְׁמִיָּהּ, אֱלָא הַפִּירוּשׁ הוּא כְּפִי דְתַחֲלִילָה פִּירֵשׁ הַפְּתוּב דִּין הָאָדָם דְּהִיָּנוּ שְׁלֵשָׁה יָמִים צָרִים עַלֵיהֶם דְּדִינָם הוּא שְׁלָא לְהוֹרֵג אוֹתָם אֱלָא לִיְיָסֵר אוֹתָם בְּרַעַב וְצָמָא וְאוּלַי יִשְׁלִימוּ וְאִתְ"פ מְוֹתֵר לְהוֹרֵגָם וְאָמַר אִתְ"פ דְל"ת גְּבִי אָדָם אֵין לְהוֹרֵגָם תּוּף ג' יָמִים אֱלָא אִתְ"פ כֵּן תִּלְמוּד ג"כ לְגַבֵּי עֵץ הַשָּׂדֶה ע"ז אָמַר אֵין דוּמָה זֶה לְזֶה דְכִי אָדָם דוּמָה לְעֵץ הַשָּׂדֶה דְהָאָדָם אִתָּה מְצִירוּ בְּיִסּוּרֵין ג' יָמִים וְכִינּוּן שְׂאֵינוּ רוּצָה לְהִיּוֹת נִכְנָע דִּינוּ אִתְ"פ בְּהִרְגָה אֲבָל בְּעֵץ אֵין שְׂיָיָהּ לְעֲשׂוֹת כֵּן לְהַכְרִיעוּ עַל הַכְּנָעָה מִמִּילָא אֵין חִילוּק בּוּ בֵין ג' יָמִים לְאַחַר ג' יָמִים לְעוֹלָם הוּא בְּאִיסוּר פְּרִיטָה וְהַשְׁחָתָה נִמְצָא שְׁשִׁפִיר אָמַר אָדָם דְּמִיָּרֵי בְּאָדָם כְּלוּמַר שְׁמָא הָאָדָם הוּא שְׁנָה לְעֵץ הַשָּׂדֶה לְעִנּוּן בִּיאַת מְצוּר: כּא (ב) אֵל הָעָרִים וּגו', לְכָל צַד לִידַע אִיזוּ הִיא קְרוּבָה.

כְּתַב הֲרָא"ם לְפִיכָה אִם הִנֵּה הַחֲלָל מְוֹתֵר לְעִיר שְׁנִיפֵר לְכָל שְׁהִיא קְרוּבָה א"צ מְדִידָה, וְתַפְסוּ עַל הֲרָא"ם בְּזֶה דְבַר"פ עֲגָלָה עֲרוּפָה (מ"ה) אֲמַרִינּוּ אֲפִילוּ אִם הִנֵּה מְנַחַח בְּעִלְלֵי לְעִיר הֵיוּ מוֹדְדִין שְׁמַצְנָה בְּמִדְיָה דְנוֹקָא וּפִירֵשׁ"י דְכְּשׁוּט שְׂאֵין קְרוּבָה מִמֶּנָּה.

וְנִרְאָה כְּפִינֵת רִש"י דְל"ת סְבִיבוֹת הַחֲלָל הִיָּנוּ סְבִיבוֹת מְשֵׁ מְכָל ד' רוּחוֹת וְזֶה אֵין צְנוּרָה כְּפָאן אֱלָא לְכָל צַד שְׂיָדוּעַ שְׂיָשׁ שְׁם עֵינְיוֹת לִידַע אִיזוּ הִיא קְרוּבָה אֲבָל בְּמִקּוּם שְׂאֵין שְׁם עֵינְיוֹת אוֹתוֹ צַד א"צ מְדִידָה: (ד) אֵל נַחַל אֵיתָן קָשָׁה שְׁלָא נִעְבַד.

לְאִפּוֹקֵי מִפִּירוּשׁ הַרְמַב"ם שְׁפִירֵשׁ נַחַל שׁוּטָף כְּלוּמַר דְּרַדְפֵי מֵיָא: וְעָרְפוּ וּכו', לְעֲשׂוֹת פִּירוּת. פִּירוּשׁ מְצוּת, דַּא"ת בְּנִים א"כ לֹא שְׂיָיָהּ זֶה בְּסָרִיס: (ז) יְדִינוּ לֹא שְׁפָכוּ כּו', בְּלִי מְזוּנוֹת.

בְּפָרֵק עֲגָלָה עֲרוּפָה פִירֵשׁ"י עַל יְדִינוּ שְׁפִטְרָנוּהוּ בְּלֹא מְזוּנוֹת וְהַנְּצָרָה לְלִסְטִים וְע"י כְּפִי נִהְרָג, וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ לֹא הַנְּחַנוּהוּ לִילָה בְּלֹא חֲבוּרָה שְׁתִּלָּף עִמוֹ. וּמְצָאֵתִי ד"א וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ מְכָאן לְמַלְנָה חֲבִירוּ שְׂצָרֵיהּ לְעִמּוּד בְּמִקּוּמוֹ עַד שְׂתִתְעַלֵּם מְעֵינֵינוּ: פְּרָשַׁת כִּי תִצָּא (י) כִּי תִצָּא לְמַלְחָמָה, בְּמַלְחָמַת הָרְשׁוּת הַפְּתוּב מְדַבֵּר רֵאִיתִי מִקְשָׁה דְבְּפִרְשַׁת שׁוֹפְטִים גְּבִי כִּי תִצָּא לְמַלְחָמָה וּכו' וְרֵאִיתִי סוּס וְרֶכֶב כּו' דְגַם שְׁם מִיָּרֵי בְּמַלְחָמַת הָרְשׁוּת דְּמַלְחָמַת חוּבָה א"ל אַחֲרֵיוּ וְהִנֵּה בְּקַרְבָּכֶם אֵל הַמַּלְחָמָה וְדַבְּרוּ הַשׁוֹטְרִים כּו' וְכָל אוֹתָהּ הַפְּרָשָׁה אֱלָא בְּמַלְחָמַת הָרְשׁוּת, וְדַחַק עֲצָמוּ לְתַרְץ זֶה בְּשֵׁם רִש"ל וְאֵין דְּבָרִים אֱלוּ מְחַנּוּרִים כְּלָל דַּאִיתָא בְּמִשְׁנֵה פֶּרֶק מְשׁוּחַ מַלְחָמָה בְּמִשְׁנֵה עַל פְּסוּקִים וְיִסְפוּ הַשׁוֹטְרִים לְדַבֵּר אֵל הָעַם בְּד"א בְּמַלְחָמַת הָרְשׁוּת אֲבָל בְּמַלְחָמַת מְצָנָה הַכָּל יוֹצֵאֵין אֲפִילוּ חֲתָן מְחַדְרוּ וְכִלְהָ מְחַוְּפָתָה א"ר יְהוּדָה בְּמַלְחָמַת מְצָנָה אֲבָל בְּמַלְחָמַת חוּבָה אֲפִילוּ חֲתָן כּו' וְכַתֵּב הַרְמַב"ם פֶּרֶק ו'

מהלכות מלכים אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת הרשות ממנין כהן בשעת מלחמה כו', וכתב הרמב"ד אפ"ש זה לענין אל ירד לבבכם אבל לענין החוזרים מן מערכי מלחמה לא נאמר במלחמת מצוה, ומשו"ה לא כ' רש"י שם כלום: שהרי נאמר לא תחיה כל נשמה.

הקשה הרא"ם דלמא במלחמת חובה מדבר והאי ושבת שבו בשבי ששבה הוא משאר אומות כדמשמע מיתורא דשבו, ותירץ מה שתירץ ולי נראה דלק"מ דגבי נישב ממנו שבי בפרשת חקת הנה הפירוש פן ששבה עמלק מישראל שפחה וכתב הרמב"ן שבו אותה תחילה ואי הנה הפירוש פאן הכי לא הו"ל לומר שבו אלא שבי אלא נדאי דמיררי שישבו שבי ממנו עצמו.

ראיתי בספר צדה לדרך דאמרנו בירושלמי דלא הותרה יפ"ת אלא לאחר כיבוש א"י וכ"כ בס' החינוך א"כ כ"ש שלא הותרה יפת תואר במלחמת מדין שהיא חמורה יותר דהא לא התיר שם להחיותם אלא דוקא שאינה ראויה להבעל, לכן נפלאתי על מ"ש התוספות פ"ק במה אשה גבי לכפר על הרהור הלב, ונ"ל וא"ת והא אפילו יפת תואר הותרה להם וי"ל דעכ"פ שייך בה איסור כו' עכ"ל, משמע דבמלחמת מדין הותרה להם יפת תואר..

ומי שדעתו רחבה מדעתי יתיר דבריהם וישא ברכה עכ"ל: ואני חפץ בברכה ולתירץ קושיא החזקה בעיניו, דענין מאנס פותית יש בה שני טעמים, האחד מפני זנות, השני משום גזל שגזל את גופה כמ"ש הרמב"ם, ונ"מ דאי מזנה ברצונה אין איסור בכן נח אלא דוקא בישראל משום זנות.

ובזה ניחא החילוק של הירושלמי דאין היתר יפת תואר אלא לאחר כיבוש דנדאי קשה מה טעם יש חילוק לזה דכיון דדברה תורה נגד יצה"ר לפני כיבוש נמי אלא נראה דהטעם משום גזל, ואמרנו בפרק הגזל בתרא א"ר הונא מנין לגזל עכו"ם שהוא אסור שנאמר ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נותן לה בזמן שהן מסורין בידך ולא בזמן שאין מסורין בידך, וזהו ממש החילוק שבין כיבוש לאחר כיבוש מש"ה גבי בנות מדין אין שם משום גזל דהא קרא התיר בהדיא מטעם פי צוררים הם לכם דצוה הכתוב ע"ז משא"כ בא"י קודם כיבוש כמו שאמרו בגמרא וא"כ כשביקשו ישראל פפרה על הרהור הלב מטעם זנות מקשים התוס' שפיר דהא אין פאן זנות דאפילו יפת תואר הותרה ולענין טעם זנות אין חילוק בין קודם כיבוש לאחריו כמו שזכרנו וגזל אין שם במדין (והנני מוכן לקבל ברכה בס"ד, ועיין מה שכתבתי בפרשת מטות מזה): אין לומר ושבת שבו לכאורה משמע דמשבו ראה וזה אינו דגם מן ושבת לחוד מוכח פן דושבת הוא דוקא במלחמת הרשות דבחוזה אין שבה כלל.

ונראה דרש"י מביא פאן שבו דל"ת דקאמר על מה ששבה הפנעני מאומה אחרת פקושית הרא"ם לפני זה ע"כ מביא שבו לרמז על התירוצ שלי דא"כ שבו נ"ו יתירה כמו שזכרתי: (יא) ולקחת לה לאשה, לא דברה תורה אלא פנגד יצר הרע.

בפרק קמא דקידושין (דף כ"ב) אמרנו בפרייתא והבאתה מלמד שלא ילחצנה במלחמה פירש"י לבוא עליה, וכתבו התוס' משמע מרש"י שאסור לבוא כל עיקר ואפילו ביאה,

ראשונה עד לאחר כל המעשים ותימה מאי לא דברה תורה אלא פנגד יצר הרע אם אסור לבוא עליה במה נתפנים יצרו, ועוד הקשו קושיות עליו, ונראה לר"ת דביאה ראשונה מותרת במלחמה אבל ביאה שנייה אסור עד אחר כל המעשים ואחר כך הביאו ירושלמי דפליגי אמוראי בזה.

ולע"ד נראה דגם רש"י לא אסר ביאה ראשונה במלחמה דלא על חנם נקט התנא שלא לתצנה ולא אמר שלא יבוא עליה במלחמה אלא דלא אסור אלא שלא יבוא עליה באונס אבל ברצון שפניסה ומזמינה להיות לו לאשה מותר פי מן התורה אין אסור זנות בפנויה ואפילו בא"א של עכו"ם אע"פ שיש אסור כאן כמו שיתבאר אחר זה, וכן משמע דברי רש"י דכאן דקשה לו מאמר הפתוב ולקחת לה לאשה משמע שראוי לה לעשות כמו כן ולקחה לו לאשה ויבמה, ע"כ פתב דהך ולקחת פירושו שתקח אותה לאשה והיינו מצד יצה"ר, אני מתיר שתבוא עליה ברצון ותחזיקנה לה לאשה אחר כל המעשים אחר ביאה ראשונה, וזהו שסיים רש"י ישאנה באסור ולא אמר יבא עליה באסור אלא על הנישואין הקפיד הפתוב שלא ישא את אשה שאינה הגונה, וסיים עוד אבל אם נשא ולא אמר בא עליה אלא דוקא על הנישואין קפיד והביאה ראשונה במלחמה מותרת.

ובדרך זה מתרצים כל הקושיות שהקשו התוספות על רש"י עינין שם: אשת, אפילו א"א. התוס' הקשו הא אין אישות למצריים ותימצו דמ"מ אסור יש מפת ודבק באשתו ולא באשת חבירו, וקשה דע"כ יש כאן לימוד שאנו לומדים אפי' א"א והיינו מדכתיב אשת ולא אשה ל"ל הך לימוד דפנויה פשיטא שמותר מן התורה, וע"כ צריכין אנו לומר דבא"א איירי שהוצרכה תורה ללמד דמותר בשביה ולפי מ"ש דעיקר הקפדה על הנישואין ניקח דאפילו בפנויה צריף ללמד דהתירה התורה מצד הדין ואתא לימוד דאשת דאפילו א"א מותר לנשאה.

ויש להקשות, דכיון דיש אסור בא"א אפילו לכותי אלא דכאן מותר מפת יצה"ר התינח ביאה ראשונה ולמה? הא מותר בביאה שנייה דהא כבר נתבטל יצה"ר בביאה ראשונה, ונראה דכ"ז שיש עליה שם אשת הכותי יש אסור זולת טענת יצר הרע אבל בנושא אותה לו לאשה אין עליה עוד שם הזה דבעכו"ם שאין שייכות דקידושין בו נעשית אשתו ע"י הייחוד שמיחד לו אשה ומפרידה מן שאר אדם אבל פשניסת לאחר נעשה הפרד בין הדבקים ונתבטל אישות העכו"ם ממנו והלך אסור אשת איש ממנה.

פנ"ל ובזה ניקח נמי שפירש"י תחילה ולקחת לה לאשה ואח"כ אשת, דכיון דמיירי, בקפידת נישואין מתורץ דאשת מורה על א"א והתורה צריכה להשמיענו זה כיון דאפילו בפנויה יש אסור זולת טענת יצר הרע כמו שזכרנו: (יד) והיה אם לא חפצת בה, הפתוב מבשרך שסופך לשנאתה.

רבים אומרים מפת לשון והיה קדייק דמשמע שיהיה בודאי לעתיד, ואין זה אמת שהרי פתיב והיה אם שמוע והיה אם שלום תענה, אלא נראה דדייק לשון חפצת שהוא לשון עבר הול"ל אם לא תחפין בה כמו והיה אם שלום תענה אלא הפתוב מבשרך שבודאי יהיה זה וכאילו כבר נהיה ואין להקשות הא כבר ידענו מסמיכות הפירשיות שסופך לשנאתה כמו שפירש"י בסמוך דאין כאן שום לימוד מותר שיורה ע"ז, דכאן דצריף לגופו לומר מה יהיה באם ישנא אותה שלא ימכרנה כו אלא דאם היה אומר אם

לא תחפזן משמע שיש ספק בדבר ובאמת הוא ודאי, נמצא דמוכרח לכתוב לשון עבר שהוא ודאי וסמיכות הפרשיות צריכה בשביל סמיכות פרשיות אחרות עוד: (יז) פי שנים, כנגד שני אחים.

פירוש בכ"מ תחשוב פאילו יש עוד בן אחד ונוטל הבכור חלקו וחלק אותו הבן אבל לא פי שנים כנגד כל הנכסים דהיינו שיקח שני חלקים ושאר הבנים יקחו חלק אחד: ראיתי להזכיר פאן מה שקול, שבבן סורר פתיב איננו שומע בקולנו ודרשינו בפירק בן סורר (דף ע"א) ר' יהודה אומר אם לא היתה אמו שנה לאב בקול ובמראה אינו נעשה בן סורר שנאמר בקולנו ופירש"י חד קול משמע מדלא פתיב בקולותינו או בקולנו ביו"ד, וקשה ע"ז דהרי בפ' כי תבא נאמר ג"כ וישמע ה' את קולנו כמו פאן וכי שיקח שם לומר כל ישראל היו שנים בקול מדלא פתיב ביו"ד.

ונראה לתרץ דודאי אין זה קשה מצד עצמו דאמר קולנו ביו"ד דכיון דכוננה אחת הוא שיקח לומר לשון יחיד אלא דכאן בסורר ומורה נאמר תחילה איננו שומע בקול אביו ובקול אמו דקשה ל"ל ובקול הנה לו, לומר בקול אביו ואמו, ואפשר לומר דאיכא למימר דבא למעט אם שנים בקול דאז אינו נעשה בן סורר ולא, הנה ניכר קול של כל אחד ואיכא למימר איכא דקמ"ל דהך קול של אביו הוא נמי קול של אמו ומפסוק איננו שומע לקולנו שהוא לשון יחיד ש"מ גם ובקול אמו מתפרש אותו תירוץ דיהיו שנים, נמצא דמפח לשון קולנו לחוד אין שום לימוד אלא משום גילוי מלתא על קרא דבקול אביו ובקול אמו היאך נפרשהו: כב (ב) עד דרוש אחיה כו' אלא דרשהו אם הוא רמאי.

משמעות הפסוק שאחיה ידרוש את האבידה שיחזירנו לו, ורש"י פירש באלו מציאות (דף כ"ז) והכי משמע עד דרוש אחיה עד דרשה את, אחיה. ונראה דפירוש ע"פ הגמרא שם דאמר רבה בר רב הונא זיל אייתי סהדי דלאו רמאי את, וע"כ אמר עד דרוש אחיה פ"י אתה תדרוש את אחיה היינו העדים אם יודעים את בעל האבידה שהוא רמאי אם, לאו וזהו אותו פלומר בעל אבידה מהו: (ג) לא תוכל להתעלם, לכפוש עיניך וכו' פירוש זה כפל שנית פאן דהא פירשו לעיל בסמוך.

ונראה דזה קאי לפי פשוטו שזכר רש"י בסמוך דנהתעלמת היינו לא תראה שתתעלם וע"ז קשה תרתי ל"ל ותירץ דכיון שנכתב שניהם אנו לומדים הפירוש מהו האיסור דאילו פתיב לא תראה והתעלמת לחוד ה"א לא תראה והתעלמת אחר שתראה תחילה אין לה להתעלם אח"כ אבל אם פובש עיניו ואינו רואה תחילה אין עליה חיוב קמ"ל לא תוכל להתעלם דאפי' מתחילה לא ראה כלל חיוב לראות שלא להתעלם, ואי לא תוכל להתעלם והג"א אפילו אם לא בא כלל למקום שיראה האבידה חייב לילה שם לראות, קמשמע לן לא תראה כו דאין חיוב אלא במקום שיוכל לראות לו ותו לא: (ד) עמו, עם בעליו אבל אם הלה יושב לו ואמר לו הואיל ומצנה עליה אם רצית לטעון טעון פטור.

תימה רבה יש לי בזה, דדבר זה הוא מונכר במשנה בפירק אלו מציאות (דף ל"ב) גבי פריקה אם רצונה לפרוק פרוק פטור שנאמר עזב תעזוב עמו ולמה פתיב רש"י דבר זה בטענה אם רצונה לטעון ויש מקום לטעות דבפריקה שיש צער בעלי חיים יש חיוב אפילו אם יושב לו ולמה שינה רש"י מלכתוב כמו שהוא אמת במשנה ונ"ל לתרץ דבגמרא אמרינן אחר כך דאי צער בעלי חיים דאורייתא אין פטור אלא מפח מצות פריקה אבל

חייב מִפֶּתַח צַעַר בְּעֲלֵי חַיִּים וְכֵן כָּתַב הָרֵא"ש עַל פִּי מִסְקֶנֶת הַגְּמָרָא דנ"מ מִזֶּה שְׂאֵם נוֹתֵן לֹו שְׂכָר יוֹכֵל לְקַבְּלוֹ וְרִש"י רוֹצֵה פֶּאן לְפִטְרוֹ לְגַמְרֵי ע"כ נִקְטַ גַּבֵּי טְעִינָה דְאִין שׁוּם חַיִּיב שְׂם דְבִטְעִינָה אִין צַעַר בְּעֲלֵי חַיִּים, וְעַל כֵּן לֹא פִירֵשׁ רִש"י, לְעֵיל פְּלוּם לְרַמּוּז שְׂאִינוּ פִטוֹר לְגַמְרֵי שְׂם אֱלָא פֶּאן.

פנ"ל לִיִּישׁב דְבָרֵי רִש"י וְתַמְהַנִּי שְׂלֹא רְאִיתִי שׁוּם מְפָרֵשׁ שְׂהַרְגִישׁ בְּזֶה: (ה) לֹא יִהְיֶה כָּלִי גָבֵר וְכו' כְּדֵי שְׂתַלַּף בֵּין הָאֲנָשִׁים. מִשְׁמַע אֲבָל אִם תִּשָּׁב אִין אִיסוֹר וְהִינּוּ כְּתַנָּא קָמָא דְרַאב"י דס"ל כֵּן בְּפָרְק שְׁנֵי גְזִירִים וּר' אֲלִיעֶזֶר ס"ל כֵּן רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בְּן יַעֲקֹב בְּגַמְרָא שְׂם דְקָאִי עַל הַשְּׂרֵת שְׂעַר בֵּית הַשְּׁחִי כו' אֱלָא שִׁמ"ש רִש"י אַחַר כֶּה לֹא אֶסְרָה אֱלָא לְבוּשׁ הַמְּבִיא לִידֵי תוֹעֵבָה זֶה אֲתִיָּא כְּתַנָּא קָמָא וְלֹא כְרַאב"י, וְאִם כֵּן קָשָׁה לְמָה הִבִּיא רִש"י דְבָר אַחַר שְׂהוּא כְרַאב"י פִּינּוּ דְאֲח"כ סִתֵּר דְבָרֵי וּפִירֵשׁ כְּתַנָּא קָמָא.

וְנִרְאֶה לִי דְרִש"י מְחַלֵּק בֵּין גּוֹף לְבָגָד דְבַגּוּף אִיסוֹר בְּכָל גְּוּוֹנֵי אִפִּי מַה שְׂאִינוּ מְבִיא לִידֵי תוֹעֵבָה וְהִינּוּ כְרַאב"י וְגַבֵּי לְבוּשׁ סְבִירָא לִיהָ דְאִין אִיסוֹר אֱלָא שְׂלֹא תַלְפָּה וְתִשָּׁב כו' וְהִינּוּ רַאב"י דְמְפָרֵשׁ קָרָא עַל שְׁנֵי דְבָרִים שְׂזַכְרֵנוּ, וְיֵשׁ חִילּוּק בֵּינֵיהֶם: (ו) לֹא תִקַּח הָאִם בְּעוֹדָה עַל בְּנִיָּה.

לְאִפּוֹקִי דְלֹא תִימָא עַל כְּמוֹ עַם, כְּמוֹ וְיָבֵאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנְּשִׁים: (ז) לְמַעַן יִיטֵב לָךְ אִם מְצוּהָ קִלָּה וְכו'. כְּתַב דְלֹא תִימָא לְמָה פִּירֵשׁה תוֹרָה מִתֵּן שְׂכָר זֶה טְפִי מִשְׁאָר מְצוֹת אֱלָא דְרַבּוּתָא קמ"ל וּא"ל הָא בְּפָרֵשׁת וְהִיָּה אִם שְׂמוּעָה גְּמִי כְּתִיבִלְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְשִׁם אִין שְׂיִיף לְתַרְזֵן כְּמוֹ פֶּאן י"ל דְשִׁם אָמַר כֵּן עַל כָּלֵל הַמְּצוֹת מִשְׂא"כ פֶּאן דְקָאִי עַל מְצוּהָ אַחַת בְּפָרְט: (ח) כִּי תִבְנֶה בֵּית חֲדָשׁ, אִם קִיָּיַמְתָּ מְצוֹת שְׁלִיחַ הַקֶּן.

תִּיקוֹן דְלֹא תִקְשֶׁה ל"ל חֲדָשׁ דְהָא כָּל בּוֹנֵה בֵּית חַיִּיב בְּמַעֲקָה אֱלָא דְהַפְתּוּב קָא מִשְׁמַע לֵן הַשְּׂכָר דִּינְזָפָה לְבֵית חֲדָשׁ שְׂלֹא הִיָּה לֹו כְּבָר: (יב) גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ אִף מִן הַכִּלְאִים. אֲבָל א"ל אִיפְכָא אִף בְּמִקּוּם גְּדִילִים לֹא תַעֲשֶׂה שְׂעֻטָּנָא אִם כֵּן לְשִׁתּוּק קָרָא מִיָּנִיָּה פְּשִׁיטָא דְכִלְאִים אִיסוּרִים אֲפִילוּ בְּמִקּוּם מְצוּהָ דְאִין עֲשֶׂה דוּחָה ל"ת, תוּס' פ"ק דִּיבְמוֹת: (יד) אֵת הָאֲשֶׁה הַזֹּאת כו', אֱלָא בְּפָנֵי בַעַל דִּין, קָשָׁה מִהִכָּא תִיִּתִי לְחַיִּיב אָדָם שְׂלֹא בְּפָנֵי וְהָא אֲפִילוּ בְּשׁוּר אֲמַרִּינּוּ יָבֵא בַעַל הַשׁוּר כו'.

וְנִרְאֶה דְקמ"ל דְאֲפִילוּ דְרַף סִיפּוֹר דְבָרִים בְּעֵלְמָא לֹא דְרַף טְעִנָּה אִפ"ה אִיסוֹר, וְכֵן מְזוֹקְדִק לְשׁוֹן רִש"י שְׂכַתְב שְׂאִין אוֹמַר דְבָר דְמִשְׁמַע שְׂלֹא מְפָנִי ב"ד: (יז) וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֵלָה, הָרִי זֶה מְשָׁל מְחַוּוֹרִין הַדְּבָרִים כְּשִׁמְלָה.

פִּירוּשׁ עַל יְדֵי עֲדִים יִתְחַוּוּרוּ הַדְּבָרִים שְׂזִינְתָה כו' אֲלִיעֶזֶר ב"י בַּפ' נַעֲרָה שְׂנַתְפַּתְתָּה (דף מ"ו): (כא) אֵל פְּתַח בֵּית אָבִיָּה, רָאוּ גִידוּלִים שְׂגַדְלָתָם. בְּגַמְרָא שְׂם עַל פְּתַח בֵּית אָבִיָּה כְּלוּמַר רָאוּ גִידוּלִים שְׂגַדְלָתָם פִּירֵשׁ רִש"י כְּלוּמַר מִבֵּית זֶה יֵצֵאת הַנְּבִלָה הַזֹּאת שְׂבוּ זִינְתָה זֶה צָרִיף בִּיאֹור מֵאִי קִשְׂיָא לִיהָ לְגַמְרָא דְנִקְטַ הָאִי כְּלוּמַר וּבְרִש"י יֵשׁ דְקָדוּק טְפִי דְנִקְטַ שְׂמִבֵּית זֶה יֵצֵאת הַנְּבִלָה, מַה עֲנִין לְמִקּוּם הַזֵּנוּת יִהְיֶה בְּמִקּוּם שְׂיִהְיָה, וּבְרִש"י פֶּאן יֵשׁ לְדָקְדִק לְמָה פִּירֵשׁ תַּחֲזִילָה לְזִנוּת בֵּית אָבִיָּה קוּדָם אֲנָשִׁי עִירָה שְׂלֹא כְּסִדֵּר הַפְּסוּק.

וְנִרְאֶה דְהַגְּמָרָא מְלַמְּדֵנוּ שְׂלֹא נִפְרֵשׁ הָךְ בֵּית אָבִיָּה לָאוּ בֵּית מִמֶּשׁ מִכְּחַ קוּשְׂיָא דְמָה אִיכְפַת לֵן בְּבֵית אֱלָא הִינּוּ מְפָרֵשִׁים דְבֵית הִינּוּ אֲנָשִׁי הַבֵּית כְּמוֹ וְאֵת וּבֵית אָבִיָּה תִאבְדּוּ, וְהַפְּוֹנָה

שלאנשי בית אביה יש גנאי דאמרין בעלמא רשע גנאי לו ולמשפחתו, ודרך זה אינו דא"כ קשה למה נקט פתח בית אביה ל"ל הך פתח ע"כ אמר בגמרא דהך פתח בית הוא, בית ממש וקמ"ל דיש מוסר בזה דהאב והאם חייבים בזה הזנות לשביתתם הנה הזנות ולא נזקרו לשמור אותה פראוי וזהו ראו גידולים שגדלתם, ע"כ פירש"י ששביתת זה יצאה הנבלה ששם זינתה נמצא שאין החיוב אלא אביה בעל הבית הזה ולא שאר בני משפחתו, וזה ג"כ פנונת רש"י שפתח תיכף אחר ראו גידולים כו' לפרש לזנות בית אביה דהיינו כיון שפירש ראו גידולים על בית ממש כמו שזכרנו, ויהיה קשה לה היאך יצדק לזנות בית אביה שזהו ודאי לא הבית ממש דכי זנתה עם הבית אלא ע"כ עם בני בית קאמר ע"כ פירש"י לעולם לזנות, בית אביה ג"כ בית ממש קאמר לזנות בית אביה קאמר, וכוננתו זו מצינו עוד ברש"י בפרשת ויגש והקול נשמע בית פרעה כמו בבית פרעה וזה לשון בית ממש, ה"נ כן הפנונה הוא ברש"י, פנ"ל נכון בס"ד: (כב) ומתו גם שניהם כו', לרבות הבאים אחריהם.

כתב הרמב"ן ע"ז ולא הבינותי מהו וכי בתולה היא זו שנמעט או שגנבה להבאים אחריהם מה לי ראשון מה לי אחרון, ועוד הול"ל הבאים אחריו, ובנוסח שלנו בספרי לרבות הבאים מאחריהם והיא ביאה שלא פדרפה ושא לא פדרפו וריבה אותה הפתוב בכאן וכל העריות למדין זו מזו עכ"ל.

ויש מקשים הא כבר פתיב משכבי אשה ודרשינו שני משפכות יש באשה פדרפה ושא פדרפה, ובלשון הרמב"ן יש תירוץ. ע"ז דנקט שא לא פדרפה ושא לא פדרפו ולא נלמד ממשכבי אשה רק שא לא פדרפה.

אבל לא הבנתי מהו שא לא פדרפו באיש אולי הוא מה שכתב מהר"ן בשם מהרא"י שמשמשים אחר כנגד אחר, ומביא בגמ' בפרק ארבע מיתות (דף נ"ה) המערה בעצמו מהו א"ר אשי באבר קושי לא משפחת לה פי תבעי באבר מת מהו למ"ד משמש בעריות באבר מת חייב הקא חייב משום שוכב ונשכב, ואם פפירוש זה אינו נכון כי פשוט שהוא חייב ול"ל ריבויא דגם שניהם: ולי נראה דהגירסא של רש"י שלפנינו שגורם אחריהם והגירסא של ספרי שהביא הרמב"ן שתייהו אמת והפנונה אחת היא.

דהיינו איתא בפ' ארבע מיתות (דף ס"ו) דתניא באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה שבאו עליה שא לא פדרפה כולם בסקילה רבי אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק דגבי סקילה לבדו פתיב ואתא למעוטי כה"ג דאע"ג דקרינו לה בתולה אין בסקילה אלא א' מהם דהיינו ראשון שביאתו היתה יחידית, וא"כ אין כאן קושיא דלגירסא דאחריהם הנה ג"כ אחריהם דמייירי שעדיין בתולה והיינו שבבאלו שא לא פדרפה, והא דאמרין שני משפכות יש באשה בעריות היינו לעגן שיש חיוב מיתה אפילו שא לא פדרפה אבל כאן מייירי לעגן סקילה דגם שניהם מרבה דגם האחרים בסקילה כת"ק דרבי, פנ"ל ברור.

ורבים דחקו בחנם בזה וגם מה שהקשה הרמב"ן, קושיא שנייה דהו"ל לומר אחריו ל"ק דהו"א דנקא אותו שאחר הראשון חייב גם כן סקילה אבל השלישי, אינו חייב אלא חנק קמ"ל דכולהו בחנק אפילו הם עשרה.

ותמהני טובא על רבינו הרמב"ן דלא נחית לזה דלפי הנראה גמרא ערוכה היא: כג (א) ולא יגלה פנף אביו וכו', ולסמוך לה לא יבא ממזר והא דהפסיקביןתיים בלא יבא פצוע דפא נ"ל דזה צריך ג"כ לסמיכות ממזר מטעם דאיתא בגמרא פ' הערל (דף ע"ה) נאמר לא יבא פצוע דפא ונאמר לא יבא ממזר מה להלן בממזר באותו מקום אף פצוע דפא וקמ"ל דאלו תרנונייהו נסמכו לממזר כל אחד בטעם שלו: שאין בעריות מיתת ב"ד שאין בה פרת.

כתב הרא"ם נ"ל דהוצרך לזה משום עונשין מן הדין ואין מזהירין מן הדין לפיכך הוצרך לומר שהק"ו הנה אם מחייבי פרישות הנה הולך ממזר מחייבי פרישות שיש בהם גם חייבי מיתות ב"ד אם הנה בעדים והתראה לא כ"ש דהשתא בלאו ק"ו נמי הנה הולך ממזר פיון דכולהו חייבי פרישות גיהו עכ"ל.

ולא הבנתי זה דא"כ גם בפ"ב דיבמות (דף כ"ב) דאמרינן ורפנן אחותה היא מאי עבדי ליה מבעי ליה על אחותו בת אביו ובת אמו לומר לה שאין מזהירין מן הדין מק"ו אם על בת אביו שלא בת אמו הנהיר על בת אביו ואמו לא כ"ש התיב נמי נימא שאין זה מן הדין דכף, לי בת אביו ואמו שם כמו חייבי מיתות פאן נימא נמי התיב שאין זה ק"ו, פיון דכולהו בת אביו ואמו הנה עכ"פ בת אביו היא, וכוונת רש"י פאן במ"ש שאין בעריות כו' נראה הכי דיש ג' תנאים בזה דר"ע ס"ל איזהו ממזר שהוא מחייבי לאוין כל, שאר בשר שהוא בלא יבא ויליף לה מן ולא יקח אשת אביו דכתיב לא יבא ממזר דומיא דאשת אביו שהוא בלא יבא שאר בשר, ושמעון התימני אמר אין ממזר אלא מחייבי פרישות דומיא דאשת אביו שיש בה פרת דהיינו בלא עדים, ור' יהושע ס"ל כל שהוא במיתת ב"ד בעדים והולך ממזר וק"ל פשמעון התימני וזהו דברי רש"י פאן ומפרש דבריו דהיינו דחזינו שפא הפתוב למעט מה דלא הנה ממזר והיינו דדוקא.

חייבי פרישות וממעט חייבי לאוין, אבל לא שייך לומר דוקא דבר שיש בו מיתת ב"ד ולמעוטי פרישות בלא מיתת בית דין דכיון דכל חייבי מיתות יש בהם ג"כ פרישות למה גמעט שאר חייבי פרישות פיון דיש לן לפרש הפיעוט על חייבי לאוין לחוד מסתבר פן שלא להקל אלא בדבר שיותר קל.

כנלע"ד בדעת שמעון התימני שפביא רש"י: (ג ד) לא יבא וגו', לא ישא ישראלית. כתב זה ב' פעמים שתיקן ב' טעיות, האחת דל"ת למה לא כתב לא יקח כמו באשת אביו תירץ בזה דגבי אשת אביו אין בה לקוחין שאין קדושין תופסין בו פלל משא"כ בממזר שלא הנהיר אלא שאסור לו לישא ישראלית אבל אם קידש אותה צריכה גט ממנו שקדושין תופסין בחייבי לאוין, השנית דהו"א דעמוני הנה ג"כ ולד שלו ממזר מדכתיב אצל לא יבא ממזר כמו שאנו אומרים גבי אשת אביו, ע"כ פירש לא ישא לחוד שנה, כמו בממזר אבל הולך אינו ממזר באמת אלא איסור עצמוני ונ"מ לעמונית שהיא מותרת, אלא דקשה ע"ז למה לא פירש"י פן על פצוע דפא שקדושין תופסין בו, ע"כ נראה דרש"י תיקן שלא נפרש ולא יבא ממזר בקהל ה' לכל דבר שבקדושה פיון שנוצר בעבירה קמ"ל דעל גשואין קאי וגבי פצוע לא צריך למעט פירוש זה: (ה) על דבר, על העצה שיעצו כו'.

מתרץ יתור לשון על דבר אלא מורה על דברי העצה ונמצא שחסר וי"ו וה"ק על דבר אשר לא קדמו כו'. ואע"ג דמצינו לשון זה הרבה פעמים כמו על דבר פעור ועל דבר

כַּזְבִּי נִרְאֶה דְּשֹׁאֲנֵי הָכֵא דְנִזְכָּר בְּפִירוּשׁ אַח"כּ מֵהוּ הַדָּבָר דְּהֵיִינוּ אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ ע"כ הֵנָּה
עַל דָּבָר מְנוּחָר מִשֶּׁא"כ בְּמִקְוֹמוֹת הַלְלוּ לֹא נִזְכָּר אַח"כּ מֵהוּ.

וּבַעַל דָּבָר שְׂרֵי אִשְׁתׁ אַבְרָם הַנֶּצְרָה רִש"י לְפָרֵשׁ ע"פ דִּיבּוּרָה שְׁשֵׁם מְנוּחָר פֶּלּוּ עַל דָּבָר
שְׂרֵי כו' פִּי מְפֹרֵשׁ הוּא לְפָנֵי זֶה מִש"ה הַנֶּצְרָה לֹמֵר ע"פ דִּיבּוּרָה כו'. וּמֵאַחֵי הַגְּדוּל
מֵהוּר"ר יִצְחָק הַלְוִי ו"ל שְׁמַעְתִּי דָּבָר הַגּוֹן בְּזֶה ע"ד הַגְּמָרָא בְּפָרָק הַמְּקַבֵּל (ק"ז:): ת"ר
י"ג דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בְּפֶת שְׁחָרִית וְאֶחָד מֵהֶם נִזְקַק לְאִשְׁתּוֹ וְאִינוּ מִתְאַוֶּה לְאִשָּׁה אַחֲרָת, ע"כ
אָמַר אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ וְלֹא אָמַר אֲשֶׁר לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא דְעַל פֶּת שֶׁל שְׁחָרִית קָאֵי, דָּאֵם הָיוּ,
מִקְדִּימִין לָהֶם פֶּת שֶׁל שְׁחָרִית לֹא הָיוּ מִתְאַוִּים לְאִשָּׁה אֶלָּא הָיוּ נִזְקָקִים, לְנִשְׁוֹתֵיהֶם נִמְצָא
דְּהָדָּ עֲצָה עֲצָמָה שְׂעִיעַץ לְהַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל הֵיחָד מִחֲמַת אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ כו' וְכֹל זֶה הֵנָּה
בְּעֲצַת בַּלְעָם הַרְשָׁע.

וְדָרָה זֶה נִכּוֹן הוּא מְאֹד עַל דָּבָר אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ אֶתְכֶם. מִשְׁמַע עַל עֲמוֹן וּמוֹאָב וְהָכֵי אֵימָר
בַּפ' חֶלֶק (דָּף קג) גְּדוּלָה לְגִימָה שֶׁהִרְחִיקָה שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, וְהָא דְאָמַר הַפְּתוּב
בַּפ' דְּבָרִים כְּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עֵשׂוֹ וְגו' וְהַמּוֹאָבִים הַיּוֹשְׁבִים בְּעַר הֵיִינוּ לְעַנְיָן שְׁמַכְרוּ
לָהֶם מְזוֹנוֹת אֶבֶל מ"מ לֹא קָדְמוּ אוֹתָם בְּחֻמֵּם דְּכָבֵר פֶּתַח הַרְמַב"ן דְּאֵלוּ שְׁתֵּי אֲנוּמוֹת הָיוּ
חֲזִיבוֹת לְעֲשׂוֹת טוֹבָה עִמָּהֶם פִּינּוֹן שְׁנִיצוּלוֹ בְּזִכּוֹת אַבְרָהָם מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה.

וְעוֹד נִרְאֶה לְתַרְזַן דָּבָר זֶה וּלְפָרֵשׁ עוֹד מֵאָמַר הַפְּתוּב וְאֲשֶׁר שָׁכַר עָלֶיךָ אֶת בַּלְעָם כו' וְה"ל
שְׁנֵי טַעְמִים אֶלָּא נִרְאֶה דְּאֵלוּ תָרִי טַעְמֵי תְלוּיִם זֶה בְּזֶה ע"ד שְׁאָמַר הַפְּתוּב בְּמִשְׁלֵי אִם
רַעַב שׁוֹנְאָה הַאֲכִילָהּ לָחֶם דִּישׁ לְפָרֵשׁ דְּדוֹקָא עַל הַשׁוֹנָא הַזֶּהִיר לְכוּף אֶת יִצְרוֹ וַיִּאֲכִילָהּ
כְּמוֹ דְּאֵימָר בְּפָרָק אֵלוּ מְצִיאוֹת (דָּף ל"ב) אוֹהֵב לְפָרוֹק וְשׁוֹנָא לְטַעוֹן מְצוּהָ בְּשׁוֹנָא לְטַעוֹן
וְאֵע"ג דְּפָרִיקָה הָיָה מְצוּהָ טָפִי מִן טַעֲוִיָּה מ"מ חֲזִיב בְּשׁוֹנָא לְטַעוֹן כְּדִי לְכוּף, אֶת יִצְרוֹ
ע"כ הַזֶּהִיר הַפְּתוּב לְהַאֲכִיל לָחֶם לְשׁוֹנָא כְּדִי לְכוּף יִצְרוֹ אֶבֶל בְּאוֹהֵב אֵין שְׂיִיךָ לְכוּף יִצְרוֹ
וְא"כ י"ל דְּאֵי לֹא הֵנָּה כָּאֵן אֶלָּא טַעַם הַרְאִשׁוֹן דְּהֵיִינוּ אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ לְחוּד לֹא הָיוּ נִעְנָשִׁים
פִּינּוֹן דְּאֵין כָּאֵן כְּפִיִּית יִצָּר דְּאֲפָשָׁר דְּלֹא הָיוּ שׁוֹנְאִים לָהֶם, ע"כ אָמַר וְאֲשֶׁר שָׁכַר כו' מִמִּילָא
הָיוּ שׁוֹנְאִים לָהֶם, וְאֵי מִטַּעַם שְׁנֵי לְחוּד לֹא הָיוּ נִעְנָשִׁים דְּהוּ"א פִּינּוֹן שְׁהָיוּ שׁוֹנְאִיהֶם
וּמִבְּקָשִׁים רַעְתָּם אֲמָרִינוּ בְּאֵ לְהַנְרִיגָה הַשְּׁכָם לְהַרְגוֹ פִּינּוֹן דְּרוּדָה הוּא כְּדִאֲשָׁפְחוּ בְּבָרְכוֹת
בְּהֵוָה דְּהָיָה יוֹדַע בְּשַׁעָה שְׁפוּעַס הַקַּב"ה וְרָאָה סִימָן בְּתַרְנֻגוֹל כְּדִי לְקַלֵּל שׁוֹנָא שְׁלוֹ וְנָהִי
דְּמִסִּיק הֵתָם לְאוֹ אוֹרַח אֲרַעָא מ"מ אֵין עֲבִירָה בְּזֶה, וְה"נ יֵאמְרוּ פִּי הֵיָה לוֹ הֵיִתֵר לְשַׁכְּוֹר
אֶת בַּלְעָם לְקַלְלוֹ פִּינּוֹן שְׁהוּא שׁוֹנָא שְׁלוֹ, וְע"כ סִיִּים הַפְּתוּב לֹמֵר פִּי אַהֲבָה ה' אֱלֹהֶיךָ
דְּלְכָאוּרָה הוּא מְנוּחָר אֶלָּא דְּהָכֵי קָאֵמַר אַע"פ שְׁהֶם שׁוֹנְאִים שְׁלָה וַיְפָה עֲשִׂיתָ לְדַעְתָּהּ
מ"מ הֶם אוֹהֲבִים שֶׁל הַקַּב"ה וְשׁוֹנְאָה שְׁלָה בְּהֶם בְּטִלָּה כְּנֻגַד אַהֲבַת הַקַּב"ה, וְע"כ שְׁפִיר
אָמַר הַפְּתוּב מ"מ אִם הֶם נִחְשָׁבִים שׁוֹנְאִים שְׁלָה הֵיָה לָהּ לְקַדָּם אוֹתָם בַּלְחָם, כְּמוֹ שְׁזַכְּרָנוּ
וְאִם אֵינָם נִחְשָׁבִים לְשׁוֹנְאִים לָהּ לֹא הֵיָה לָהּ לְשַׁכְּוֹר לְקַלְלָם וּבְאֶמְתָּ אֵין שׁוֹנְאָה שְׁלָה עִמָּהֶם
נִחְשָׁבַת לְכֹלָם פִּי אַהֲבָה ה' כו' אֶלָּא דְּלִפִּי דַעְתָּה חֲשָׁבַת אוֹתָם לְשׁוֹנְאִים וְע"כ חֲזִיב אַתָּה
מִכַּח טַעַם רִאִשׁוֹן דְּהָיָה לְקָדְמוֹ בַּלְחָם כְּדִין הַשׁוֹנָא כְּמוֹ שְׁזַכְּרָנוּ, וּמִש"ה בְּשַׁעִיר אַע"ג,
דְּלֹא קָדְמוּ בַּלְחָם מ"מ אֵין עָלֵיהֶם עוֹנָשׁ פִּי לֹא נִצְטוּהָ רַק מִשׁוֹנָא מִצַּד כְּפִיִּית יִצְרוֹ.

וְדָרָה זֶה נִרְאֶה שְׁהוּא כְּפִתּוֹר וְפָרַח בַּס"ד: (ח) לֹא תַחְעֵב מְצָרִי מְפֹל וְכֹל. הָא דְּשִׁנְיָה
הַלְשׁוֹן דְּגַבִּי אֲדוּמִי אָמַר לְשׁוֹן לְגַמְרִי, נִרְאֶה לְתַרְזַן דְּבְאֶמְתָּ רָאוּי לְתַעֵב יוֹתֵר הַמְצָרִי

שהוא הרג הרבה מישראל משא"כ באזוןם שלא עשה מעשה אלא שלא הניח את ישראל לילה דרך ארצו וא"כ הו"א שלענין לתעבם גריעי מצרים טפי דמצינו תיעוב עד, עשרה דורות מדהוצרך הפתוב גבי ממזר לומר גם דור עשירי כו' מש"ה הו"א באזוןם עד דור עשירי אבל במצרי הו"א עד עולם ע"כ נקט רש"י מפל וכל: (יא) ויצא אל מחוץ למחנה זו מצות עשה.

בפסחים (דף ס"ז) ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה לוייה ולא יבוא אל תוך המחנה זו מחנה שכינה מכאן שבעל קרי משתלח מחוץ לשתי מחנות ופריה ואימא אידי ואידי למחנה שכינה ולעבור עליו בעשה ול"ת א"כ נימא קרא ויצא אל מחוץ למחנה ואל יבא ולשתוק המחנה ל"ל ש"מ ליתן לו מתנה אחרת ושיהא אסור אף למחנה לוייה וכתב הרא"ם וא"ת מנלן למדרש ויצא אל מחוץ למחנה על עשה ול"ת: דילמא מחנה לוייה בעשה ול"ת על מחנה שכינה דהכי איתא בגמרא דאי דרשינן לשתי מחנות: ליפא למדרשינהו בעשה ול"ת ונראה דלק"מ דהא לא מסיים בקרא על אינה מחנה יהיה עשה ועל אינה יהיה ל"ת אלא ודאי דעשה ול"ת על שניהם הוא דבכל מחנה מהם עובר בעשה ול"ת: כד (א) כי מצא בה ערות דבר, מצוה עליו לגרשה.

בסוף גיטין בש"א לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה דבר ערוה שנאמר כי מצא בה ערות דבר, ר' עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה הימנה שנאמר והיה אם לא תמצא חן בעיניו ומפרשינן בגמרא טעמא דב"ש דהאי כי הוא בלשון דהא מצא בה ערות דבר.

ור"ע ס"ל כי בלשון אם היקף תרי מקלי ניהו אם לא תמצא חן או מצא בה ערות דבר. ונראה דרש"י פירש כאן כב"ש דכן הוא פשוטו של מקרא וצריך לפרש אליבייהו מאמר הפתוב אם לא תמצא חן בעיניו אחר זמן דהא מצא בה דבר ערוה אע"פ שיש עקשיו חן מצוה לגרשה כדי שלא תהיה עוד אצלו ותמצא חן בעיניו שיחזיקנה לאשה כנ"ל דעת רש"י: (יט) לא תשוב לקחתו כו' שלפניו אין שכיחה פירש רבינו שמשון כגון שיש עשר שורות של עשרה עומרים מסודרים בשורות ממזרח למערב והתחיל מן ראש השורה הראשונה ומעביר באותה שורה עומר אחד ושכחו הנה שכיחה דמניחו לאחריו ונהה בכל תשוב אבל אם שכח אחד בסוף השורה שלא העביר שם אלא שחזר לראש השורה השנייה לא הנה שכיחה דשמא יתחיל אח"כ להעביר מצפון לדרום וכל סוף שורה יהיה התחלה לשורה שתהיה אח"כ ויהיו השורות בסדר אחד: למען יברכה, אמר מעתה נפלה סלע כו' קשה מנלן זה דלמא הכא שאני שאפשר לו לשוב לקחתו והוא אינו עושה כן ע"כ ראוי לברכה משא"כ בנפלה סלע למה יתברך זה שאבדה ונראה שיש לימוד מדכתיב יברכה הנינו אותה עצמה בכל מעשה ידיה כמו שאמר אח"כ ולברך את כל מעשה ידך אלא דה"ק על די מעשה ידיה לחוד יברך ה' אותה אפי' בלא ע"י אותה ממש והנינו שנפלה סלע מידו שאין לגופו חלק באותה נפילה למצוה אלא אדרבה לא ניחא ליה בכה אפ"ה תתברך בשבילה נמצא שממעשה ידיה היא תתברך: פרשת פי תבא כו' (א) וירשתה וישבת בה, מגיד שלא נתחייבו בבכורים כו' צריך פירוש על לשון מגיד דמשמעותו דע"י לימוד שום דבר מגיד וכאן א"צ שום לימוד דמבואר ומפורש הוא בפסוק, ותו קשה טובא דהא בפ' שופטים במצות שום מלה פתיב ג"כ וירשתה וישבת בה

כְּמוֹ כָּאֵן וְהִינּוּ ג"כ אַחַר יְרוּשָׁה וַיִּשְׁיבָה כְּדַאִיתָא בִּפ' קַמָּא דְקְדוּשִׁין (דָּף ל"ז) בְּהַדְיָא לְמָה לֹא פִירֵשׁ"י שְׁם הָדָּ מַגִּיד כְּמוֹ כָּאֵן.

וְנִרְאָה דְרַשׁ"י ס"ל דַּמ"ש בְּסִפְרֵי כָּאֵן אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר כּו' זֶה שִׁילָה וּבֵית עוֹלָמִים הִינּוּ שְׁקוּנָדָם שִׁילָה לֹא הָיוּ בְּכוּרִים אַע"פ שֶׁהָיָה לָהֶם בְּמוֹת וְאֵע"ג דְּכֶתִיב בִּפ' מְשֻׁפְּטִים רֵאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמְתָהּ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא בְּמָה קָאָמַר אֱלֹא דְוָקֵא שִׁילָה וּבֵית עוֹלָמִים קָאָמַר.

וּבְזָה נִבְאָר פְּנוּנַת דְקֻשָׁה לּוֹ לְמָה אָמַר כָּאֵן וְהָיָה כִּי תָּבוֹא כְּאֲשֶׁר מְרַשִּׁים רַשׁ"י וְגַבֵּי מְלָךְ לֹא נֶאֱמַר וְהָיָה אֱלֹא כִּי תָּבוֹא וְהִנֵּי תִרְנַנְיָהּוּ שְׁוִין לְדִין כְּדַאִיתָא בִּפ"ק דְקְדוּשִׁין, ע"כ תִּירֵץ דְגַבֵּי מְלָךְ פְּשִׁיטָא דְהוּא לְאַחַר יְרוּשָׁה וַיִּשְׁיבָה דְהָא מְפָרֵשׁ בְּקֵרָא פֶּן אֱלֹא דְכָאֵן הוּ"א דְחֵיבֵיב הֵנָּה קוּנְדָם שִׁילָה אֱלֹא דְהָיָה הִתֵּר לְהִבְיָא גַם לְבְמוֹת דְהֵם הָיוּ בְּמְקוֹם בְּנִין הַמְּקַדָּשׁ אֲבָל אַחַר שֶׁהָיָה יְרוּשָׁה וַיִּשְׁיבָה נֶאֱסְרוּ הַבְּמוֹת וְאֶסוּר לְהִבְיָא רַק לְשִׁילָה וּבֵית עוֹלָמִים ע"כ אָמַר הַכְּתוּב וְהָיָה כּו' דְזֶה מַגִּיד שֶׁלֹּא נִתְחַיְיְבוּ כָּלֵל קוּנְדָם יְרוּשָׁה וַיִּשְׁיבָה כִּנ"ל נִכּוֹן בִּס"ד: (ב) מְרֵאשִׁית כּו' שְׁאִין כָּל הַפִּירוּת.

בְּקֻצַּת סְפָרִים כְּתוּב וְאִין וְהָאֲרִיף הֵרָא"ם בְּחִילוּק שְׁבִין ב' הַגִּירָסוֹת וְאִנִּי מַגִּיד לְעוֹלָם בְּחִלְקֵי בִס"ד לְתֵרֵץ עוֹד בְּדַבְרֵי רַשׁ"י אֱלֹהֵי כְּאֲשֶׁר יִתְבָּאָר. דִּישׁ כָּאֵן ב' מִיְעוּטִים, הָאֲחָד דְאִין כָּל הַפִּירוּת חֵיבִים רַק ז' מִינִים, הַשְּׁנֵי דְבּו' מִינִים גּוֹפִיָּהּוּ לֹא צָרִיף לְהִבְיָא כָּל הֵרָאשִׁית אֱלֹא מְקַצְתוּ וְהֵנָּה כָּאֵן כְּמוֹ בְּחִלְקָה דְכֶתִיב רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם דְפִירוּשָׁה עֲרִיסָה הֵרָאשׁוּנָה שְׁלָךְ וְגַם הַעִיפָה זֹו לֹא תַעֲשֶׂה חִלָּה רַק מְקַצְתָּה כְּפִירֵשׁ"י בִּפ' שְׁלַח לָךְ שְׁאִין לְחִלָּה שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה מְדַכְתִּיב הַגִּנּוֹן וְה"נ דְּכּוּנְתִּיהָ אַע"ג שְׁשֻׁנֵינוּ בְּכּוּרִים חִילוּק בֵּין חִלָּה לְכּוּרִים הִינּוּ לְעַנְיָן אִם אֲחָד עָשָׂה כָּל הַפִּירוּת בְּכוּרִים הָיוּ בְּכוּרִים מִשָּׂא"כ בְּחִלָּה זֶהוּ לְעַנְיָן הַדִּין אִם אֲחָד עָשָׂה כֵּן אֲבָל כָּאֵן מִיְיָרֵי בְּחֵיבֵיב הֵיֵאָף הוּא לְכֶתִחִילָה לְעֻשׂוֹת וּכְבָר יֵשׁ מִי שְׁטָעָה בְּזֶה שֶׁלֹּא הִרְגִישׁ בְּחִילוּק זֶה.

וּתְחִילָה מְפָרֵשׁ רַשׁ"י הַמ"ם שֶׁל מְרֵאשִׁית דְהוּא מְמַעֵט הַמִּיְעוּט הָא' דְהִינּוּ שְׁאָר פִּירוּת רַק ז' מִינִים כִּי יִלְפִינּוּ גְזִירָה שְׁוֵה דְאֲרֵץ אֲרֵץ וְא"ל לְמָה לִי הַמ"ם דְמְרֵאשִׁית הָא יֵשׁ לְיָמוּד מִן גְּזִירָה שְׁוֵה זֶה אִין קוּשְׁיָא כָּלֵל דְאִי לֹאוּ הַמ"ם הָיָה מְפָרֵשׁ כָּאֵן כָּל הַפִּירוּת פִּינּוּ דְאֹמַר בְּפִירוּשׁ רֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה ע"כ צ"ל דְהַג"ש דְאֲרֵץ לֹא קֵאִי ע"ז וְה"א דַּג"ש ע"כ לְדַבֵּר אַחַר מוֹקְמִינּוּ וְלֹא סְתֵרִינּוּ קֵרָא מְפָרֵשׁ שָׂא"א לֹאִמַר בְּעַנְיָן אַחַר, ע"כ כְּתַב הַמ"ם דְמְרֵאשִׁית כְּדִי שְׁתּוּכַל לְפָרֵשׁ שֶׁהַג"ש קִיָּמַת וְאִי מִפְּחַ הַמ"ם לְחֹד לֹא הֵנָּה יִדְעִינּוּ מִי מִהַפִּירוּת חֵיבִים וּמִי מִהֶם פְּטוּרִים ע"כ בְּאֵה הַג"ש לְבָרֵר הַחֵיבִים וְאַחַר שְׁמוּכַח דְאִין בְּכוּרִים אֱלֹא בּו' מִינִים דְכֶתִיב פְּרִי וְאֲמִרִינּוּ בִּפ' הָעוֹר וְהִרְוֵטָב (דָּף ק"כ) תְּנִי רַב יוֹסֵף פְּרִי אֲתָה מְבִיא וְאִי אֲתָה מְבִיא מְשָׁקָה הִבִּיא עֲנָבִים וְדָרְכָן מִנִּין ת"ל תָּבִיא הָרִי שְׁאִין שׁוּם מְשָׁקָה חֵיבִיב בְּכּוּרִים וְהָא דְאֲמִרִינּוּ שְׁם אַחַר זֶה וְהָא דְתַנּוּ אִין מְבִיאִין בְּכוּרִים מְשָׁקָה אֱלֹא הֵיֵצֵא מִן הַזִּיתִים וְעֲנָבִים הִינּוּ שְׁפָכֵר הִבִּיא זִיתִים וְעֲנָבִים וְאֵח"פ דְרָכָן כְּדַמְפָּרֵשׁ שְׁם רַשׁ"י בְּהַדְיָא בְּזֶה אֲבָל עֵיקַר מְצוֹת הַהִבָּאָה בְּפִירֵי דְוָקֵא וְא"כ לְמָה אָמַר הַכְּתוּב בְּמִנִּין ז' מִינִים זִית שְׁמֹן דְהַשְּׁמֹן שֶׁל זִית יְבִיא דַּא"כ לִימָא זִית לְחֹד זִית שְׁמֹן הִינּוּ הָעֵץ דְוָקֵא כְּמוֹ שְׁזַכְרָנוּ בְּפִרְשַׁת עֵקֶב, וְלִזְהָ אָמַר כָּאֵן זִית שְׁשֻׁמְנוּ אֲגוּר פִּירוּשׁ מִתְאַסֵּף בְּתוֹכוֹ וְאִינוּ נִבְלַע בְּתוֹךְ הַפְּרִי כְּתַפּוּחִים, וְכֵן דְבֵשׁ הוּ"א שֶׁהוּא דְבֵשׁ שֶׁל דְּבוּרִים, וְאַפְּלוּ אִם תְּפָרֵשׁ

של תמרים יש עדיין לטעות ולומר הדבש אחר שזב מן התמרים קאמר, וא"כ גם בזה קשה דמשקה הוא ואין מביאין בפורים משקה, לזה אמר רש"י הוא דבש תמרים ולא אמר בקיצור ודבש של תמרים אלא כופל שנית דבש כי נתכונן שהדבש הוא עדיין בתוך התמרים נמצא דאנכל הוא ולא משקה.

אחר זה מפרש רש"י התיבה של ראשית דהיינו מה שמבכר בראשונה ובה אין שנייה לפרש כמו עריסותיכם דחלה, דשם אין שנייה חלה רק אחר שנילושה כולה ואז שנייה בה ראשית כל העיסה נקראת ראשית משא"כ פאן דתיכף שמבכרת אחת מהם אפילו גרגר אחד נקרא הוא ראשית ואע"ג דעדיין לא מוכן ליטול אותו הגרגר לחוד מ"מ מציין אותה עד שיהא הרבה ואז נוטל קצת מהם והיינו אותו שרואה תחילה כי קי"ל במשנה אלו דברים שאין להם שיעור וחד מהם הבכורים ע"כ א"צ מ"מ למעט שלא יצטרף להביא כל המתבכרים תחילה אלא המ"מ ממעט שאר מינים כמו שזכרנו.

כנ"ל בהאי מילתא ברירא: (ג) אשר יהיה בימים ההם, אין לה אלא פהו שפימיה. הקשה הרמב"ן בשלמא גבי שופט לעיל בזמן ממרא שנייה פן אפילו אם הוא אינו חכם כשאר שהיו לפניו יפתח בדורו כו' וצריך לשמוע לו משא"כ גבי בכורים פאן למי יביאום אם לא לכהן שפימיו ונ"ל דהו"א מדכתיב הגדתי היום לה' אלהיך שמיניח שמו של הקב"ה על, פהו ואין הקב"ה מיניח שמו בתייהם כמו שאמר יעקב אלהי אברהם ופחד יצחק ולא אמר אלהי יצחק כי אין הקב"ה מיניח שמו על הצדיק בחייו כדפירש"י בפ' ויצא וכאן מיניח שמו על הפהו בחייו ואין ענין זה אלא בכהו חשוב משא"כ באינו חשוב כ"כ לא יביא לו כי לא נכון ליניח שם הקב"ה או יביא בלא קריאה קמ"ל דכל פהו כמו שהיא ראוי לזה לומר פן פי חשיבות הדור שלו עליו.

כנ"ל: (ד) ולקח הפהו וכו', פהו מניף כו'. בפ' לולב וערבה (מ"ז): פירש"י שהבעלים אוחזים בשפת הפלי וכהו מניח ידו תחת שוליו, ולפ"ז הא דקאמר פאן תחת יד בעלים לאו ממש תחת ידו קאמר, וכבר האריכו מזה התוס' ספ"ק דקדושין (ל"ו:): (ה) ארמי אובד אבי כו', לבן ביקש לעקור את הפל כו' לשון אובד פאילו אמר רוצה לאבד אבי ונראה טעם למה אומר אובד לשון הנה, ולא אבד לשון עבר ויהיה פירושו שרצה לאבד אבי ותו יש מקשים למה לא נזכר פאן ההצלה שהציל הקב"ה ממנו, ונראה דלא בעי הכי אלא להזכיר, חסד, אל שהיו ישראל חייבים לסבול עול גלות שנאמר כי גר יהיה זרעך ואמר שהוליהו הקב"ה את ישראל למצרים לסבול עול גלות שם ולא היה מניחם בארם אצל לבן לסבול גלות הנ"ל ונותן טעם דידע הקב"ה שאצל לבן לא היה כלל תקומה להם כי הוא ביקש לעקור הפל ותחבולותיו היו ע"ז תמיד ובמצרים לא היה פן אע"פ שעינו אותם לא חשבו לאבדם מן העולם לגמרי כל זמן שהיו שם, ע"כ אמר פאן דבר זה לחסד אל ואמר כי ארמי אובד אבי תמיד הוא חושב מחשבות ע"ז ע"כ אמר לשון הנה כי לשון הנה משמש לשעבר וגם לעתיד בהרבה מקומות, ונמצא דה"ק לא הגלה בארם כי הוא מבקש לאבדם תמיד אלא וירד מצרימה ששם עבדום ועינו אותם אבל לא ביקשו להרגם לגמרי, ע"כ סמך אובד אבי אצל וירד מצרימה להורות שפחד טפי במצרים מבארם לענין גלות שהיה חוב עליהם ולא בא להזכיר ענין הגאולה מן

אָרם לפי וְשֵׁהיָא נְכַלְלַת בַּמ"ש אַח"כ גְּאֹנְלַת מְצָרִים עַל הַגְּלוּת מִמִּילָא נְכַלְל דְּאֵלוּ הָיָה הַגְּלוּת: (ט) וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ, כְּמִשְׁמְעוֹ בְּנֹדְאֵי דְבָר יִתְר הוּא וְיָמָה הָיָה ס"ד בְּזָה.

וְנִרְאָה דְקִשְׁיָה בְּפִסּוּק שְׁזָכַר תְּחִילָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאַח"כּ כָּל הָאָרֶץ וּבְאַמַּת הָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אַחַר נְתִינַת הָאָרֶץ אֲלָא הוּ"א דְהַפְתּוֹב מִזְפִּיר הַקְדְּוִשׁוֹת דְּהֵם עָשָׂר כְּדַאיִתָּא בְּכָלִים וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ מְקוֹדֵשׁ מִפְּנֵי וְאִין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל קְדוּשָׁה יוֹתֵר מִשְׁאָר אַרְצוֹת וְהִיא הַמַּעְלָה הַעֲשִׂירִית לְמַטָּה מִכָּל ט' קְדוּשׁוֹת שְׁלֹפְנֵי זֶה וְהוּ"א דְרוּצָה פֶּאן לְהַזְכִּיר הַקְדוּשָׁה דְלְמַעְלָה בְּקֶצֶה הָעֲלִיּוֹן וּקְדוּשַׁת הָאָרֶץ שֶׁהִיא קֶצֶה הַתַּחְתּוֹן, וְרַש"י דְּחָה זֶה מְדַסְיִים אָרֶץ זָבַת כּו' דְּאִין זֶה מְעַנֵּן הַקְדוּשָׁה דְתַחֲלִילַת הַפִּסּוּק לְחֹד מִיְיָרִי לְעַנְוֵי קְדוּשָׁה אֲלָא דְלֹא הַזְכִּיר אֲלָא קְדוּשָׁה הַיּוֹתֵר מִעֲלָה וְאַח"כּ לֹא מִיְיָרִי מִקְדוּשָׁה אֲלָא אָמַר שְׁלֶכְךָ נָתַן הַקָּב"ה הָאָרֶץ שֶׁהִיא זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ כְּדִי שְׁמַבְרַכּוֹתֶיהָ נְבִיא הַבְּפוּרִים לְאוֹתָהּ מִעֲלָה הַנְּחַלָּה טְפִי וְלֹא בִיקָשׁ פֶּאן לְהַזְכִּיר קְדוּשַׁת הָאָרֶץ אֲלָא הַבְּרַכָּה שְׁלָה מְעַנֵּן הַבְּכוּרִים וְע"כ אָמַר כְּמִשְׁמְעוֹ.

כַּנ"ל נֶכּוֹן בַּס"ד: (יג) וְגַם נְתַתִּיו לְלוֹי, וְגַם לְרַבּוֹת תְּרוּמוֹת וּבְכוּרִים. נִרְאָה דַּמְש"ה נִקְט תְּרוּמוֹת וּבְכוּרִים בְּרִיבּוּי לֹא בְּפִירוּשׁ מִשּׁוּם דְּמוּעָט הֵם דְּתְרוּמָה גְּדוּלָּה אִין לָהּ שְׁיַעוּר אֲפִילוּ חֲטָה אַחַת פּוֹטְרַת כָּל הַכָּרִי וְגַם בְּכוּרִים הוּא, כֵּן כְּמוֹ שְׁזָכַרְתִּי לְעִיל וְכַתֵּב הַרְא"ם דְּתְרוּמוֹת לְשׁוֹן רַבִּים כּוֹלֵל גַּם תְּרוּמַת מַעְשֵׂר שְׁמוֹטֵל הַחַיִּיב עַל הַלּוֹי לְהַפְרִישׁוֹ לְכַהֵן מ"מ יֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל לְהַפְרִישָׁה וְלִיתְנָהּ לְכַהֵן וַיִּתֵּן הַמַּעְשֵׂר לְלוֹי וְכ"כ הַרְמַב"ם בְּפִירוּשׁ הַמְשָׁנָה.

וְכַתֵּב אַח"כּ דְּשָׂמָא יֵשׁ לוֹמַר דְּרַש"י נִקְט בְּכוּרִים בְּמִקּוֹם תְּרוּמַת מַעְשֵׂר כִּי אִין מַצּוֹת תְּרוּמַת מַעְשֵׂר כָּלֵל עַל יִשְׂרָאֵל רַק תְּרוּמַת מַעְשֵׂר עַל הַלּוֹי וְהִיאָה יִתְנֶדָה הַיִּשְׂרָאֵל עָלֶיהָ: וְלֹא שְׁכַחְתִּי.

, מְלַבְּרָךְ עַל הַפְּרִשַׁת מַעְשֵׂר. כָּתֵב הַרְא"ם פִּירוּשׁ מְלַשְׁבָּחָהּ וּמְלַבְּרָךְ בְּעַת הַפְּרִשַׁת הַמַּעְשֵׂרוֹת לֹא מְלַבְּרָךְ בְּרַכַּת הַפְּרִשַׁת מַעְשֵׂרוֹת שֶׁהוּא נֹסֵחַ הַבְּרַכָּה שְׁתַּקְנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה עַל, הַפְּרִשַׁת מַעְשֵׂרוֹת שְׁבַרְכַּת כָּל הַמַּצּוֹת אִינוּ אֲלָא מִדְּבָרֵיהֶם וּבְסִפְרֵי וּבְשִׁלְהִי מַעְשֵׂר שְׁנֵי שָׁנֵי וְלֹא שְׁכַחְתִּי מְלַבְּרָךְ וּמְלַבְּרָךְ שְׁמָהּ עָלֵיו וְזֶה מְסַפֵּים לְמָה שְׁפִירְשָׁנוּ עַל דְּבָרֵי רַש"י עַכ"ל, וְאַשְׁתַּמִּיטְתִּיהָ תַלְמוּד עָרוּךְ בְּפָרָק פִּיצַד מְבָרְכִין (דף מ'): דְּאִיתָּא שְׁם גּוֹפָא אָמַר רַב כָּל בְּרַכָּה שְׁאִין בָּהּ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם אִינָהּ בְּרַכָּה וּר' יוֹחָנָן אָמַר כָּל בְּרַכָּה שְׁאִין בָּהּ מַלְכוּת אִינָהּ בְּרַכָּה אָמַר אַבְיִי כְּנוֹתִיָּה דְרַב מְסַתְּבָרָא דְתַנְיָא לֹא עֲבַרְתִּי מְלַבְּרָךְ וְלֹא שְׁכַחְתִּי מְלַבְּרָךְ עָלֵיו וְאִילוּ מַלְכוּת לֹא קָתַנִּי, הַרִי מְפֹרֵשׁ דְּהַנּוֹסַח שֶׁל בְּרַכָּה הִיא מִן הַתּוֹרָה אֲפִילוּ בְּשֵׁם לְרַב וּלְר' יוֹחָנָן אֲפִילוּ בְּמַלְכוּת: (יד) וְלֹא בְעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמָא, וְהִכּוּ הַנּוֹזֵהר עַל כָּהּ.

קִשְׁיָה דְלָמָּא מְכָאן הַנּוֹזֵהר כְּמוֹ שְׁפִירַש"י לֹא אֲכַלְתִּי בְּאוּנֵי מְכָאן שְׁאָסוּר לְאוּנֵי ה"ג כָּהּ בְּטָמָא. וְתוּ דְמַסִּיִים אֲבָל זֶה לֹא תוֹכֵל לְאַכְוֵל כּו' ל"ל קָרָא דְלֹא תוֹכֵל תִּיפּוּק לִיָּה מְדַאֲמַר כְּאִין וְלֹא בְעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמָא.

וְנִרְאָה לְתַרְזֵן דַּמְש"ה הַקָּדִים רַש"י, בֵּין שְׁאֵנִי טָמָא כּו' דִּישׁ מְקוֹם לוֹמַר דְּאִין אַזְהַרָּה כָּלֵל מְלַאֲכָוֵל כְּשֶׁהוּא טָמָא אֲלָא אִם הַבְּשָׂר טָמָא וְזֶה הַנּוֹזֵהר מְכַח קָרָא כְּאִין. ע"כ אֲתָא קָרָא

דלא תוכל ללמד שישי איסור בטומאת, אדם ממילא אנו אומרים דהך בטמא בין שאני טמא כו' נמצא דפסוק לא תוכל הוי גילוי על הפסוק דכאן, וא"ל לכתוב לא תוכל כו' ולא בעי פסוק דכאן דהו"א איפכא דדוקא בזמן שאני טמא איסור דכן הנה מסתבר לפרש דקאי הך בטמא על האדם כמו באוני אבל אם הבשר טמא אין איסור קמ"ל קרא דכאן.

והרא"ם פתב דאיצטריך לא תוכל למלקות דמפאן אין ללמוד רק איסור לחוד, וקשה א"כ גבי הבשר טמא מלקות מנא לה ובאמת אין חילוק ביניהם לפי משמעות דברי רש"י: ולא נתתי ממנו למת, לעשות לו ארון ומכריכים ולענין נתינה לחי לעשות לו טלית וחלוק האריה הרמב"ן בזה: (טו) השקיפה ממעון קדשה, עשינו מה שגזרת איפא למידק מגלן שבקשה זו של השקיפה עלינו היא בדרה, זה להקדים תחילה עשינו כו'.

ותו מ"ש עשה אתה מה שעליה מהיכא תיתי שלא יקיים הקב"ה מאמרו. ותו למה מביא ראיה מפסוק ונתתי גשם כו' גשם מאן דכר שמייה פאן והא הרבה ברכות נזכרו שם אם יהיו זכאים.

ותו מ"ש רש"י לתת לנו וקיימת למה הזכיר מה שנתקיים כבר וגם מה דסיים רש"י ארץ זבת חלב כו' מה יש שייכות לזה אל הקודם לו. ונראה דהוקשה בפסוק זה למה לו להזכיר פאשר נשבעת לאבותינו כיון שהדין נותן לברכנו כיון שאנחנו עשינו המוטל עלינו.

והירץ ע"ז דהענין הוא פן דנקדים תחילה שמדה טובה מרובה על מדת פורעניות דמדה טובה נותן הקב"ה השכר תחילה קודם למעשה כמאמר הכתוב מי הקדימני ואשלם, ובמדה רעה אין הקב"ה מעניש אלא אחר המעשה וזה יש ללמוד מפסוק אם בחקותי תלכו שאמר ונתתי גשמיכם בעתם ולא אמר גם אני אתן כו' כמ"ש אח"כ במדה רעה אף אני אעשה זאת אלא דבטובה יתן תיכף וברעה לא יענש רק אחר שיחטאו תחילה ואז גם הוא יתברך יעשה זאת, ונמצא מזה שישראל נוטלים בהקפה מן הקב"ה קודם למעשה שלהם וכן מנהגו תמיד, ע"כ אמר הפתוב בבקשה זו נתינת הארץ כבר נשבע הקב"ה לתת לנו וקיים השבועה רק לא הנה בכלל השבועה שתהיה זבת חלב ודבש אלא זה תלוי במעשינו ואמר בזה שמה שנתת לנו זבת חלב כו' עד הנה נטלנו בהקפה ממך תחלה ושלמנו במצות בכורים עכשיו להבא אנו מבקשים ליטול בהקפה שנית ואתה ראוי לה לתת לנו מחדש בהקפה כי אמרת אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם וכו' ולא אמרת גם אני אתן גשמיכם כמו שזכרנו אלא נדאי שתתן לנו בהקפה אחר ששלמנו לה הקפה ראשונה ותן לנו שנית בהקפה ומה היא ההקפה ארץ זבת חלב ודבש כי גוף נתינת הארץ אין זה נעשה להקפה לנו כי כבר נשבעת והיית מוכרח לקיימה אלא שמה שאינו בכלל שבועה שהיא זבת חלב ותן לנו בהקפה תמיד עד שנשלם לה תמיד ותחזור ותתן בהקפה פנ"ל נכון מאד ענין זה בס"ד: (יז) האמרת והאמירך, אין לו עד מוכיח כו' עד ומצאתי כו'.

פתבו רש"י במהדורא, קמא ופירשו רש"י לשון הפרשה מסברא ולבסוף מצא לו עד ודבריו הראשונים לא זזו ממקומם פי יש בהם ג"כ פירוש שהוא לשון הפרשה והוא נכון לפי הענין, ובתהלים צ"ד בפסוק ותאמרו, פל פועלי און הביא רש"י ישתבחו כמו האמרת והאמירך וזהו פירוש בתרא דכאן דאין שייך שם פירוש קמא: כז (א) שמוך

את כל המצוה, לשון הנה, הנקשה לרש"י דשמור שהוא לשון ציווי הוא לשון יחיד וכאן הפסוק מסיים לשון רבים מצוה אתכם ותירץ דהוה שמור אינו לשון ציווי אלא הוה היינו מקור כלומר הענין של השמירה מוטלת עליכם, וכן הפנונה ממש בפרשת פנחס בפירש"י על צרור את המדינים: (ב) ונקמתן לה כו', שלשה מיני אבנים מן קשה מן הגמרא דסוטה (דף ל"ה): דאמרין נמצאת אמה אומר ג' מיני אבנים היו אחד שהקים משה בארץ מואב שנאמר בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה כו' ולהלן הוא אומר וכתבת עליהן וגו' ואתיא באר באר ואחד שהקים יהושע בתוך הירדן ואחד שהקים בגלגל שנאמר ואת י"ב האבנים האלה אשר לקחו ופירש"י בגלגל לאחר שפנו מהם המזבח בהר עיבל קפלום והביאום לגלגל וקבעום שם.

הרי שהתחיל תנא בג' עם אותו של משה ואותן של יהושע שמנאם לשנים והיינו דהר עיבל ונגלגל הם חדא כי לא היו אבנים אחרים בגלגל רק מה שלקחו מן הר עיבל ורש"י פאן חשב עיבל ונגלגל לשנים.

וראיתי ע"ז במפרשים כ"א לפי דרכו. ולי נראה לתרץ בזה דאח"כ שם בגמרא תנא בןא וראה כמה נסים נעשו באותו יום עברו את הירדן ובאו להר גריזים ולהר עיבל יותר מס' מיל ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם כו' ואח"כ הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליהם כל דברי התורה כו' ואכלו ושתו ושקחו וברכו וקללו וקבלו את האבנים ובאו לגלגל, וחד תנא הוא מסתמא עם הנזכר לעיל ג' מיני אבנים כו', וע"כ לא חשב לעיל את הר עיבל כי פנונת התנא לעשות בבא חדשה מאותן של הר עיבל ולהאריך בנסים שלו משא"כ בשנים דהיינו של ירדן ושל גלגל לא הנה נס שם ורש"י פאן פלל גם עיבל עמהם פי אין פנונתו להאריך ביחוד באותו של עיבל, וע"כ חשב ג' מינים ביהושע ונקט תחילה של גלגל ואח"כ של עיבל כי נמשך אחר הגמרא שחשבה בשל יהושע רק שנים ואח"כ אמר רש"י וינגדם בעיבל אע"ג דעיבל הנה קודם גלגל אלא דתחילה נמשך אחר לשון הגמ' שחשבה לירדן וינגדם בהר עיבל כי אין דעתו לכתוב אח"כ אריכות בעיבל גם לא חשב רש"י אותו של משה דאין פאן מקומו לפיכך חשב רש"י ג' בשל יהושע פנ"ל נכון ואמת: (ט) היום הנה נהיית לעם, בכל יום יהיו בעיניך פאלו היום באת עמו בפריית, תיגן בזה שני דברים, דמ"ש נהיית לעם דמשמע לא קודם וזה אינו שיהיו עמו דאפילו במצרים קראם הקב"ה עמי לזה תירץ שבעיניך יהא נראה פן, ועוד תיגן דמה ירויחו במחשבה זו דאי מיום התחלה שיהיו לו עם ממילא אין פאן עדיין קבלת התורה וכשאר עכו"ם נחשבו לזה תירץ דעל הברית קאי דכבר קבלו התורה אלא שיהיה נראה לה פאלו הברית קיים אותה הוא היום ותהיו נזקרים טפי: (יב) לברך את העם וכו' והפנהגים והלויים באמצע.

ואע"ג דכתיב על הר גריזים כו' שמעון ולוי כו' תירצו בגמרא שם זקני פהונה ולויה למטה והשארו למעלה: ופתחו בברכה. קשה דלמה לא נכתב בתורה בפירוש ברוך האישי.

ונראה פיון דכתב רש"י אח"כ שלא אמר רק י"א ארורים לפי שלא הנה דעתו לברכו קודם מותו ממילא שקל שמעון למטרפסיה בגנאי זה שיהיה לו קודם מותו של משה ואילו היו נכתבים הברוך פאן לא יהיה נכתבים ג"כ רק י"א ברוך והנה גנאי לשמעון

מפְּנֹרְסָם גם בְּזֶה וְלֹא יִתְכַּן לַעֲשׂוֹת לוֹ ב"פ גְּנָאֵי מְפֹרְסָם: אֲשֶׁר לֹא יָקִים כָּאֵן כָּלֵל אֶת כָּל הַתּוֹרָה.

בגמ' (סוּטָה ל"ז) פִּירֵשׁ"י כָּל הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת נֶאֱמָרוּ בְּהַר גְּרִיזִים וּבְהַר עֵיבָל בְּכָלֵל וּפְרָט בְּרוּךְ אֲשֶׁר יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת אַרְוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים הָרִי בְּכָלֵל וְכָל אַחַת בְּפְרָט בְּרוּךְ וְאַרְוֹר בְּרוּךְ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פְסָל אַרְוֹר אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה וְכֵן כָּלֵל עַכ"ל.

בְּזֶה מִתּוֹרַץ לְמָה פָּתַח רַש"י יֵשׁ כָּאֵן י"א אַרְוֹר כּו' דְּהָא יֵשׁ י"ב דְּאֵין אַרְוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים בְּמִנְיָן דְּאֵינוּ אֵלָּא כָּלֵל וְעַל הַפְּרָטִים צָרִיךְ טַעַם לְמָה דְּנֹקָא סָף י"א, וּא"ל דְּלִמָּא בְּאַמַּת הַנּוֹצְרָה לְפָרַט פִּינּוֹן שְׂיֵשׁ הַכָּל בְּכָלֵל יֵשׁ לְתַרְצֵי דל"ד הַכָּלֵל לְפָרַט דְּבְכָלֵל, אִם עוֹבֵר אֶחָד עַל אֶחָד מֵהֶם אֵינוּ בְּכָלֵל אַרְוֹר אֵא"כּ פְּוֹנְתָו לְמָרְוֹד נִגְדַּת הַקַּב"ה וְע"כּ אָמַר לֹא יָקִים וְלֹא אָמַר אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה כָּל הַתּוֹרָה כַּמ"ש הַרְבֵּי"ן דְּקָדוּקָה זֶה אֲבָל בְּפְרָטִים אֲפִילוּ בְּאֵינוּ עוֹשֶׂה כְּדִי לְמָרְוֹד אֵלָּא, שְׁעוֹבֵר אֶחָד מֵהֶם בְּמִזִּיד הוּא בְּכָלֵל אַרְוֹר: כח (ו) בְּרוּךְ אַתָּה בְּבוֹאֶךָ וְכו' שְׁתֵּהָא יִצְיָאָתָּה מִן הָעוֹלָם בְּלֹא חֲטָא.

נִרְאֶה דְּהוֹכַחָה הִיא מִפְּתַח גְּוֹשְׂיָא דְּאָמַר בְּבוֹאֶךָ דְּמָה בְּרָכָה שְׂזִיכָה בְּקַטָּן שְׁנוּלֵד הֵכִי עוֹשֶׂה וְכַבּוּד שְׂיִיךָ בּוֹ אוֹ שְׂאָר תַּאֲנֹת לֵב אֵלָּא דְּקָאֵי עַל חֲטָא וְגַם זֶה פְּשִׁיטָא אֵלָּא דְּנִכְתַּב לְהַקִּישׁ לוֹ הַיִּצְיָאָה שְׁתֵּהָה ג"כ בְּלֹא חֲטָא, וּבְזֶה מִתּוֹרַץ מ"ש אַח"כּ אַרְוֹר אַתָּה בְּבוֹאֶךָ דְּשָׁם לֹא שְׂיִיךָ מִיָּדִי לְהַקִּישׁ לְעַנְיָן חֲטָא וּלְפִי מָה שְׂזִכְרִיתִי נִיחָא דְּבְקַטָּן שְׁנוּלֵד שְׂיִיךָ בּוֹ אַרְוֹר כְּגוֹן שְׂיֵהָא בּוֹ ח"ו חוֹלִי וּמְדוּנָה וּא"צ לְהַזְכִּיר שֵׁם הַקִּישׁ דְּלִגּוּפִיָּה אִיִּצְטְרִיךָ: (כג) וְהִיוּ שְׂמָךְ וְגו' מִשֶּׁה מְפִי עֲצָמוּ אֲמָרוּ.

תְּמוּנָה לִי הִיאָךְ נֶאֱמַר שְׂאֵין קְלָלוֹת אֵלּוּ מְפִי הַקַּב"ה אֵלָּא מִדַּעַת מִשֶּׁה וַיִּשְׁרָאֵל לֹא קִיבְלוּ תַחֲלִילָה אֵלָּא כָּל אֲשֶׁר דָּבַר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע לֹא מָה שְׂיֵאמַר מִשֶּׁה מִדַּעַת עֲצָמוּ. וְתוֹ מ"ש וְכָאֵן הוּא אוֹמֵר לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְהָא מְפֹרְשׁ בְּקִרְאָה אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי וְזֶה לְשׁוֹן הַקַּב"ה.

וְתוֹ דַּמ"ש אַח"כּ הַקוֹל מִשֶּׁה בְּקְלָלוֹתָיו כּו' הִיאָךְ הִנֵּה מִשֶּׁה יָכוֹל נִסְתוֹר גְּזִירַת הַקַּב"ה בְּעַנְיָן בְּרִזָּל וּנְחֻשָׁת. וְתוֹ דְּאֲדַרְבֵּה מִשֶּׁה הַרְבֵּה בְּקְלָלוֹת וּמִיַּעַט בְּבְרָכוֹת לְהִיפּוֹ, מִן הַקַּב"ה.

וְתוֹ דְּכִי מִשֶּׁה הִנֵּה שׁוֹנָא לְיִשְׂרָאֵל שְׁעֲשֶׂה כּו'. וְתוֹ קִשָּׁה הָא כְּתִיב לְקַמֵּן אֱלֹהֵי דְּבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מִשֶּׁה לְכַרְוֹת בְּרִית כּו' וְכָאֵן אָמַר מְפִי עֲצָמוּ אֲמָרוּ: וְנִרְאֶה דְּהַעֲנִין הוּא כֵּן שְׁהַכָּל הוּא מִן הַקַּב"ה אֵלָּא הַחֲלִיּוֹק הוּא כֵּן דְּאֵינוּ דוֹמָה פְּסַק מְפִי הַמְּלָךְ עֲצָמוּ לְפַסַּק הַיִּצְאָה ע"י שְׁלִיחַ הַמְּלָךְ אַע"ג דְּשְׁנִיָּהֶם מִן הַמְּלָךְ אַע"ג דְּאֵין כָּאֵן חֲלִיּוֹק זֶה מ"מ יֵשׁ חֲלִיּוֹק כְּדוֹמָה לְזֶה ה"נ כָּל שֶׁהַקַּב"ה צִוָּה לְמִשֶּׁה שְׂיֵאמַר בְּשֵׁם הַקַּב"ה בְּשְׁלִיחוֹתוֹ אֵינוּ דוֹמָה לְמָה שְׂצִוָּה הַקַּב"ה שְׂיֵאמַר מִשֶּׁה מְפִי עֲצָמוּ וְלֹא יִזְכִּיר שֶׁהוּא שְׁלִיחַ הַקַּב"ה אַע"כּ שְׂגַם זֶה הוּא מְמַנּוּ יִתְבָּרַךְ וְע"כּ נֶאֱמַר אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי שְׂזֶה לְשׁוֹן הַקַּב"ה לְהוֹרוֹת שְׂגַם זֶה הוּא דְּבָרֵי הַקַּב"ה כְּמוֹ שְׂאֲמָרְנוּ וַיֵּשׁ נ"מ בֵּין הַנֶּהָרִים תְּרִי דְּרָכִים דְּבַמָּה שְׂנֶאֱמַר בְּשְׁלִיחוֹת הַשִּׁי"ת הוּא כְּאֵילוּ הַקַּב"ה בְּעֲצָמוּ מְדַבֵּר עִמָּנוּ וְאֲמָרִינוּ לֹא יִצְאָה מִדָּה טוֹבָה מְפִי הַקַּב"ה וְחֻזְרָה רִיקָם וּמְמִילָא גַם לְרַעָה ח"ו הִנֵּה לָהּ תְּנַקֵּף טְפִי שְׁלֵא יִשְׁתַּנֵּה כָּלֵל וְעִיקָר אֲבָל מָה שְׂיֵצִיא מִן פִּי מִשֶּׁה לֹא לְשׁוֹן שְׁלִיחוֹת אֲפָשֶׁר שְׂיִפְּוֹל בּוֹ שְׂיִנּוּי, וַיֵּשׁ לְזֶה רֵאִיָּה מַמ"ש בְּרִישׁ פְּרָשַׁת נְצֻבִים בְּמִדְרָשׁ שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹרִיקִים פְּנִיָּהֶם שְׂשִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל צ"ח קְלָלוֹת כּו' הַרְבֵּה

הכעסותם למקום ולא עשה אתכם כליה כו' דקשה למה באמת יהיה כן ולפי מה שזכרנו ניחא שהצ"ח קללות שמעו מפי משה ושייך בהם שנוי ע"פ רחמי השמים.

ומה שרוצה הקב"ה פאן להרבות בקללות ולמעט בברכות ע"כ אמרו הקללות מפי משה שיוכל להיות שינוי אח"כ ובברכות נאמרו אותם שהם רבים דהיינו בפרשת בחקתי ע"פ הקב"ה נאמרו כדי שלא ישובו ריקם ולא יפול בהם שינוי.

ובזה מתורץ כל מה שזכרנו להקשות, רק הקושיא שזכרנו דהיאך יכול משה לסתור דברי הקב"ה בברזל ונחושט. ונראה דאין פאן סתירה דיש לדקדק דבשינוי לשון בקללות הראשונות נאמר בברזל כנחושט ככ"ף הדמיון וכאן שמיך ברזל וארצה נחושט בלא כ"ף, אלא דשניהם אמת דהא פירש"י אח"כ פאן דמ"מ קללה היא בין כנחושט בין בברזל אלא דמ"מ יש חילוק בקללה עצמה לענין החילוק ביניהם באופן שהקללה אחת גרע מחבירו וע"כ ניחא דלעיל לא פא לומר אלא שיש קללה בתרנוייהו בזה בברזל וזה לענין שיש עכ"פ קללה שם ולא ממש קאמר בברזל וכנחושט אלא כדמיון שלהם והיינו בחד צד אבל פאן אמר בלא כ"ף הדמיון אלא ממש ברזל ונחושט והיינו כמותם הן לגריעותא הן למעליותא וכנ"ל נכון וברור בהך מילתא ורבים חללי קושיות הפלתי בזה בס"ד): (כט) עשוק בכל מעשיך והיה ערעור נראה דקשה לו לכתוב גזול ולא בעי עשוק דבכלל גזול היינו עשוק דמ"ש בתורה לא תעשוק היינו שכר שכיר ולעבור על שני לאוין כדאיתא בפרק המקבל אבל פאן לא שייך זה, ותו דלמה אמר עשוק דהיינו גוף האדם הנעשק ולא אמר עשוקו אותך.

ותירץ על קושיא השנייה בכל מעשיך דהיינו שלא יהיה דרך מקרה אלא גופה והיה שם העצם כן שתהיה נעשק תמיד בכל מעשיך, ועל קושיא הראשונה אמר יהיה ערעור וזה דבוק אל גזול פלומר העשוק דהיינו הערעור יביא למשפט עמה ותפסיד המשפט שלא כדון וזהו וגזול תהיה נשאר תמיד גזול: (ל) ישגלנה לשון שגל ופלגש.

בגמרא ס"פ הקורא את המגילה עומד (כ"ה): איתא ת"ר כל המקראות הפתובין בתורה לגנאי קורין אותן לשבח כגון ישגלנה ישכבנה בעפולים בטחורים. פירש"י ישגלנה לשון משכב כדכתיב והשגל יושבת אצלו מתרגם פלבתא, בעפולים לשון מפורש הוא לגנאי יותר מטחורים.

הרי מבואר דלשון שגל הוא גנאי וישכבנה הוא לשבח כמו בעפולים כפירש"י והוא מטעם שמתרגם פלבתא וישכבנה הוא לישנא מעליא, ואע"ג שאמר רש"י על שגל שהוא לשון משכב צ"ל דהיינו משכב של גנאי, משא"כ בישכבנה שהוא לשון משכב שאינו של גנאי, וא"כ ה"נ ברש"י שאמר לשון שגל פלגש היינו לגנאי מ"ש אח"כ והפתוב כינהו לשבח ישכבנה פירושו הפתוב היינו התורה צותה לקרותו בלשון ישכבנה.

כן הוא, מוכרח בפירוש דברי רש"י ואף שמדברי, הרא"ם לא משמע כן מ"מ האמת הוא כן: כט (ו) נתבא אל המקום הזה, עתה אתם רואים עצמכם בגדולה ובכבוד. צריך להמשך הפסוקים האלו ומה חיבורם ונראה דהוא ע"ד כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו והנה מעלה העליונה היא תורה וגדולה במקום א' כדאמרי בגיטין (נ"ט) דברבי ורב אשי היה תורה וגדולה במקום אחד וגדולה דהיינו חשובים בעיני מלכות, ע"כ אמר

היום הזה הבנתי שאתם דבקים במקום ויש לכם תורה ועוד גדולה שבה סיחון ועוג למלחמה ונכם והיינו גדולה וכבוד היינו תורה שאין פבוד אלא תורה, וכינן שיש להם מעלות היומר גדולות יבא היצה"ר לגרות בכם לבעט במקום ח"ו וע"כ אני מזהיר אתכם ושמתם דברי הברית הזאת.

וסיים למען תשפילו כו' כי העוסק בתורה נכסיו מצליחין. וכינן שהפסוקים מתחברים בדרך שזכרתי סמכם רש"י להדדי ואח"כ פירש ד"א על ולא נתן ה' אע"פ שהוא מוקדם בסדר הפסוקים.

ולפי הד"א והיו המשפך הפסוקים בדרך הזה היום הזה לא הנה לכם לב לדעת ההשגחה הגדולה שאני עשיתי עמכם במלחמות סיחון ועוג והכל בשביל התורה ע"כ ושמתם את דברי הברית הזאת למען תשפילו עוד להבא.

כנ"ל נכון מאוד בס"ד: פרשת נצבים (ט) ראשיכם שבטיכם ראשיכם לשבטיכם. דא"ל ראשיכם לחוד ושבטיכם לחוד דא"כ ל"ל לשבטיכם הא כתיב אחר זה כל איש ישראל אלא דקשה הנה לומר ראשי שבטיכם.

וראיתי בשם מהרא"י דהו"ל פאילו אומר ראשיכם שהם שבטיכם שגשגא הדור הוא ככל הדור כמ"ש רש"י בפרשת חוקת בפסוק וישלח משה מלאכים שמשא הוא ישראל וישאל הוא משה ע"כ.

ולי נראה שזה, ע"ד שפירשתי בפרשת דברים ואקח את ראשי שבטיכם אנשים כו' ואתם אותם ראשים עליכם דמשמע שישאל בחרו להם מביניהם אנשים כו' ואח"כ הסכים משה עמהם ויהיו ראשים עליהם, ע"כ אמר פאן ראשיכם, דפירושו שאתם בנרדתם אותם לראשים וכאילו אמר הראשים אשר בנרדתם לשבטיכם: (יב) והוא יהיה וכו' חסר שתיים.

צריך טעם למה לא אמר צ"ח כמ"ש אח"כ מ"ט שבתורת פהנים, ויש לומר דמרמז שיש באמת מאה דהיינו גם כל חלי וכל מכה הרי שתיים רק שלא נזכרו בפירוש מה הם ע"כ אמר חסר שתיים פירוש שהמקלל חסר בשתיים ולא אמרם בפירוש מה הם וכיוצא בזה פירשתי על מה שאמרו בפיוט של שבת בראשית במ"ט מלאכות בלשון זה ארבעים חסר אחת חסר, דהיינו מה שמצינו בפרק קמא דשבת דהוצאה היא מלאכה קלה ע"כ אמר ארבעים חסר דהיינו עם הוצאה אלא שחסר, אחת ועשה ממנה מלאכה קלה: מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו.

אמר שני פפולים הקללות והיסורים ועוד כפול מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו, נראה דתתתי קאמר דע"י מורא שיש לישראל ודואגים מפניהם שלא יבאו עליהם זה מהני שלא יבאו באמת לכולותם ע"ד שאמרו בחלום רע עצבותיה מסתייע שע"י,, שדואג תמיד ומצער עליו מסתייע לו שלא יבוא עליו אותו חלום ה"נ פאן.

וע"ז קאי מקיימין דהיינו שלא תבא באמת הקללה וע"י זה יהנה להם קיום שנית היסורין שהיסורין שבאים באמת עליהם הם גורמים שיראו מלפני הקב"ה כי נצרכו על ידיהם ככסף, שצריך ע"י אש וניתך הפסולת ממנו פן הוא האדם ע"י יסורין וע"כ מסיים ע"ז ומציבין אתכם לפניו דהיינו שיהיו לפניו והאלהים עשה שייראו מלפניו, והשתא ניחא

דבֿחֿלוקה הא' לא הזכיר לפֿנֿיו אֵלָא מְקַיִמִין אוֹתוֹ לְחוּד, וְזֶה נִכּוֹן בַּס"ד: (טו) כִּי אַתֶּם יִדְעֶתֶם, רַש"י מְרַשֵּׁים זֶה וְלֹא פִירֵשׁ בּוֹ כְּלוּם אֵלָא מְמַשִּׁיכּוֹ לְפִסּוּק וְתִרְאוּ אֶת שְׁקוּצִיָּהֶם מֵהַ כּוֹנֵנֵתוֹ, וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדָּק מֵהַ שְׁמַרְשִׁים רַש"י בַּפ' פֶּן יֵשׁ בְּכֶם וּמְפָסִיק בִּינֵיהֶם בְּפִירוּשׁ וְתִרְאוּ אֶת שְׁקוּצִיָּהֶם כּו' וְאַח"כּ חוֹזֵר לְפָרֵשׁ פֶּן יֵשׁ בְּכֶם, וְתוֹ יֵשׁ לְדַקְדָּק בְּרֵאשׁוֹנָה אָמַר וְשָׂמָא כּו' בְּנִי"ו וּבְפַעַם שְׁנִית אָמַר שָׂמָא יֵשׁ כּו' בְּלֹא נִי"ו, וְהֵרָא"ם הֶאָרִיף לֹאמֹר דְּפַעַם הַשְּׁנִית הוּא לְשׁוֹנוֹ שֶׁל רַש"י ע"ש אִם תִּרְצֶה וְלִי נִרְאֶה דְּרַש"י הִקְשָׁה לוֹ הִנְהוּ תְּרִי זִמְנֵי פֶּן יֵשׁ בְּכֶם בְּפִסּוּק אֶחָד הֲלֹא הִיָּה דִי לֹאמֹר הַפֶּל בְּבֹא אַחַת, לְזֶה פִירֵשׁ"י דִּהְנֵהוּ תְּרִי זִמְנֵי פֶּן יֵשׁ הֵם חִלּוּקִים דִּהְרֵאשׁוֹן נִמְשָׁף לְמַעַלָּה הַכְּתוּב הַמְּשִׁיף לְהַדְדִי לְפָרֵשׁ מֵהַ שְׂרוּצָה לְתַת טַעַם לְמֵה הַנּוֹצֵרף לְבְרִית וּשְׁבוּעָה כְּמוֹ שְׁזַכְּרָנוּ לְמַעַלָּה וְאֵע"פּ שְׁכָבֵר פִּירֵשׁ הַפִּסּוּק שֶׁהוּא מְטַעַם לְמַעַן הַקִּים אוֹתָהּ כְּמוֹ שְׁפִירֵשׁ"י לְפִי שְׁדַבֵּר לָהּ כּו' שֶׁהוּא אֵינוֹ, יְכוּל לְהַבְדִּל מִכֶּם כּו' מ"מ עֲדִינָן קָשָׁה מֵהֵיכָא תִּיתִי שְׁיַבְדִּל מֵהֶם לְזֶה תִּירֵץ הַכְּתוּב כִּי אַתֶּם יִדְעֶתֶם כּו' מִמִּילָא וְתִרְאוּ אֶת שְׁקוּצִיָּהֶם מִמִּילָא יֵשׁ חֲשָׁשׁ פֶּן יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כּו' בְּזֶה מְסִיִּים כְּתִירוּץ שְׁעַל, הַקְּוֹשִׁיא לְמֵה הַנּוֹצֵרף בְּרִית, וּשְׁבוּעָה וְזֶהוּ שְׂאֵמֵר רַש"י לְפִיכָהּ אֲנִי צָרִיף לְהַשְׁבִּיעַכֶּם וְאָמַר רַש"י וְשָׂמָא הִשִּׁיא כּו' בְּנִי"ו לְהוֹרוֹת שְׁזֶה קָאִי לְסִיּוּם עֲנִין הֵרֵאשׁוֹן וְהַפֶּל דְּבוּר אֶחָד אֲבָל פֶּן יֵשׁ בְּכֶם הַשְּׁנִי מִתְחִיל עֲנִין חֲדָשׁ וְאֵינוֹ דְּבוּק לְהֵא שְׁלִפְנֵי לְפִיכָהּ אָמַר רַש"י שְׂמָא בְּלֹא נִי"ו כִּי עֲנִין אַחַר מִתְחִיל, כָּאֵן וְלֹא תִטְעֶה לְהַקְשׁוֹת לְמֵה הַבִּיא רַש"י אַחַר פֶּן יֵשׁ הַשְּׁנִי אֲשֶׁר לְכַבּוֹ פּוֹנָה וְהוּא נִזְכָּר אֲצֶל הֵרֵאשׁוֹן, אֵין זֶה קְוֹשִׁיא דִּהְיָ אֲשֶׁר לְכַבּוֹ הוּא לְשׁוֹנוֹ שֶׁל רַש"י וְהֵבִיא זֶה כָּאֵן אַחַר פַּעַם הַשְּׁנִית לְתַרְץ אִם תִּרְצֶה לְהַקְשׁוֹת כִּיּוֹן שֶׁהוּא עֲנִין חֲדָשׁ לְמֵה כְּתַב פּוֹרָה רֵאשׁ וְלַעֲנָה וְלֹא פִירֵשׁ מֵהַ הַפּוֹרָה הִיָּה מֵהַ עֲשָׂה שְׂתֵאמֵר עָלֵיו פּוֹרָה רֵאשׁ וְלַעֲנָה וְאֵתָהּ אֹמֵר עָלָיו וְהִיָּה בְּשִׁמְעוֹ כּו' וְהַתְּבַרָּה כּו' מֵהַ פִּשְׁעוֹ וּמֵהַ חֲטָאתוֹ שְׁיִצְטָרֵף לְפִי דַעַתּוֹ וְהַתְּבַרָּה בְּלַכְבוֹ, לְזֶה אָמַר דְּקָאִי עַל מֵהַ שְׁנִזְכָּר לְפָנָיו אֲשֶׁר לְכַבּוֹ פּוֹנָה הַיּוֹם וְע"י זֶה יִפְרָה בּוֹ רֵאשׁ וְלַעֲנָה וְהַתְּבַרָּה כּו'.

כ"ז נִרְאֶה בְּרוּר בַּס"ד: (כח) הַנְּסִתְרוֹת וְכו' נִקּוּד עַל לְנוּ וּלְכַנְיָנוּ לְדָרוּשׁ זֶה כְּרַבִּי נַחֲמִיָּה בְּפָרֵק נְגַמֵר הַדִּין (מ"ג) דַּס"ל דְּעַל הַנְּסִתְרוֹת לֹא נַעֲנְשׁוּ לְעוֹלָם אֵלָא עַל הַנְּגָלוֹת נַעֲנְשׁוּ אַחַר הַעֲבֵרַת הַיִּרְדָּן וְעַל הַנְּקוּדוֹת שְׁעַל לְנוּ וּלְכַנְיָנוּ וְעִי"ן שְׁבַעַד פִירֵשׁ"י שְׁהִיָּה רֵאוּי לְנִקּוּד עַל ה' אֵלֵהֵינוּ לְלַמֵּד שְׁלֹא עַד עוֹלָם הֵן לֵה' אֵלֵהֵינוּ אֲבָל לֹא אוֹרַח אַרְעָא לְנִקּוּד אֶת הַשֵּׁם, וְכַתְּבוּ הַתּוֹס' לְשִׁיטַת רַש"י דִּהִיָּה לְנִקּוּד עַל הַשֵּׁם דִּהִיָּינוּ י"א אוֹתִיּוֹת וְנִקּוּד עַל לְנוּ וּלְכַנְיָנוּ וְע' שְׁבַעַד דִּהִיָּינוּ י"א נִקּוּדוֹת: (טו) אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב, זֶה תְּלוּי בְּזֶה.

פִירוּשׁ דַּע"כ חַיִּים וְטוֹב חַד הוּא דָאִין חַיִּים בְּלֹא טוֹב כְּדָאֲמַרִּין בְּתַעֲנִית (ד' ח':) לְעֲנִין כְּפִנָּא וּמוֹתְנָא אָמְרוּ חַכְמִים דַּא"צ לְבַקֵּשׁ רַק דִּהְנֵה עַל כְּפִנָּא דְלִהּוּי שְׁבַעַד דִּהִיָּינוּ טוֹב דְּכִי נִבְעֵי רַחֲמֵי עַל טוֹב מִמִּילָא הֵנָּה חַיִּים דְּכִי יִהִיב רַחֲמָנָא.

טוֹב לְחַיִּי יְהִיב, אֵלָא ע"כ דְּקָאֲמַר כָּאֵן שְׁזֶה תְּלוּי בְּזֶה וְאֵין לָהּ לֹאמֹר כְּסִדֵּר הַפִּסּוּק דְּטוֹב יְהִיָּה תְּלוּי בְּחַיִּים דִּהֵא הַפִּסּוּק שְׂאֵחַר זֶה מְפָרֵשׁ לְהִיָּפֵף דְּחַיִּים תְּלוּי בְּטוֹב: פִּרְשַׁת וַיִּלָּךְ לֹא (ב) לֹא אוֹכַל לְצִאת וְלִבָּא, יְכוּל שְׁתַּשֵּׁשׁ כְּחוֹ, רַש"י פִירֵשׁ תְּחִלָּה עַל לֹא אוֹכַל עוֹד לְצִאת וְלִבָּא וְאַח"כּ אֲנִכֵי הַיּוֹם.

וְנִרְאֶה כֶּה הוּא הַצָּעַת דְּבְרֵי רַש"י דִּישׁ כָּאֵן פִּירוּשׁ אַחַר עַל לֹא אוֹכַל כּו' וְלֹא נִצְטָרֵף לֹאמֹר שׁוֹה' אָמַר אֵלֵי הוּא שְׁנָתָן טַעַם לְפִי שֶׁה' אָמַר אֵלֵי אֵלָא תְּרִי טַעֲמֵי נִקְט, הֵאָחַד

שְׁתַּשֵּׁשׁ פָּחוּ וְהַשְּׁנִי שֶׁה' אָמַר אֵלַי כו' ו"ל ל"ל תְּרֵי טַעְמֵי י"ל דָּאֵי טַעַם תַּשׁ פַּח לַחֹד י"ל שֵׁשׁ תִּקְוָה לֹמַר בְּדַכְתִּיב וְקוּנֵה יְחַלִּיפוּ כַח מִן הַשָּׁמַיִם יוֹסִיפוּ לוֹ פַּח וּכְמֵאמַר הַפְּתוּב תַּתְּחַדֵּשׁ בְּנֶשֶׁר נְעוּרָיִכִי לְזֶה הַנְּצַרְךָ לְטַעַם דּוּה' אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר כו', וְאֵי מְזֶה לַחֹד ה"א דַּעַכ"פ יִהְיֶה לוֹ עוֹד פַּח עַד זְמַן הַעֲבֵרַת הַיָּרְדֵן, ע"כ צָרִיךְ טַעַם תַּשׁ פַּח מֵהַיּוֹם שֶׁהִנֵּה אֵינָה זְמַן בִּינֵיהֶם ו"ל דְּנִצְטָרְךָ תַּרְוִנוּיָהוּ דְּמִן הַשָּׁמַיִם יוֹסִיפוּ לוֹ פַּח לְאוֹתוֹ זְמַן מוּעָט כִּי לֹא יִהְיֶה שְׁנוּי מִן הַשָּׁמַיִם בְּשִׁבִיל אֵינָהוּ זְמַן מוּעָט.

כֵּל זֶה הֵייתִי מְפָרֵשׁ אֵי לְאוֹקְרָא דְלֹא כְהֵתָה עֵינֵי וְלֹא נִס לַחַה, אֲלֵא צ"ל שׁוּה' אָמַר אֵלַי הוּא לְבַדּוֹ טַעַם. וְהֵרָא"ם פָּתַב שְׁלֹא מְצִינֵי שִׁיְהִיָּה נִי"ו בְּמַקּוֹם לְפִי וְשִׁכַח מַה שְׁפִירַשׁ"י עַל נְאֻדָּם אֵינִי לְעַבְדּוֹ אֵת הָאֲדָמָה דְּמַה טַעַם קְאָמַר עַל לֹא הִמְטִיר דְּהֵיִינוּ שְׁאָדָם אֵינִי.

וְהַשְׁתָּא מִתְרַיֵן לְמָה לֹא פִירַשׁ תַּחֲזִילָה אֲנִכִי הַיּוֹם דַּה"ק מְכָאן וְאֵילָךְ תַּשֵּׁשׁ פַּחֵי לְפִי שְׁבֹן מְאָה וְעֶשְׂרִים כו', אֲבָל הַשְׁתָּא דְסִתְרַ דְּבָר זֶה א"כ הֵאֵי הַיּוֹם צָרִיךְ לְפָרֵשׁ בְּעֵגְוֵן אַחַר: דְּבָר אַחַר מְלַמֵּד שְׁנִסְתָּמוּ כו'.

וּלפ"ז יִהְיֶה וְה' אָמַר אֵלַי טַעַם שְׁנִי וְאֵי מִטַעַם רֵאשׁוֹן לַחֹד ה"א דְאֶפְשָׁר שְׁעֵדִינִי יִהְיֶה אַחַר סְתִימַת הַחֲכָמָה וִיהוֹשֻׁעַ יִהְיֶה הַדּוֹרֵשׁ כְּמוֹ שְׁמְצִינֵי בְּמִדְרָשׁ פְּרִשְׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה שְׁבִינְקֵשׁ מִשֶּׁה פֶּן: (ו) כִּי אִתָּה תְּבֵא אֵת הָעַם וְכו' דְּבָר אֶחָד לְדוֹר וְאֵינִי זֶה סוֹתֵר מ"ש זְקִנִים שְׁבַדּוֹר עִמָּךְ דְּגַם זֶה אִמַּת שְׁלַעֲנָנִי עֲצָה תִטּוֹל עֲצָה מֵהַזְקִנִים אֲבָל לְעֵנָן הַפַּח וְהַמְמַשְׁלָה לֹא יִהְיֶה רַק לָךְ לְבַדְּךָ: (יב) וְהַטָּר, לְמָה בָּא לְתַת שְׁכָר לְמִבְיֵאֵיהֶם.

מִקְשִׁין הָעוֹלָם מ"נ אִם אֵיִרִי בְּטַף שֶׁהִגִּיעַ לַחֲזִינוּךְ וַיֵּשׁ לָהֶם תּוֹעֵלַת בְּמַה שְׁשׁוּמְעִים הַתּוֹרָה לְמָה תְּלָה בְּשְׁכָר תִּנְפוֹק לִיָּה בְּשִׁבִיל עֲצָמָם שֶׁל הַטָּר וְאֵי בְּטַף שְׁאֵינִי לָהֶם עֲצָמָם תּוֹעֵלַת בְּזֶה מַה שְׁכָר שִׁיְיָ לָאָב בְּמָה שְׁמִבִּיא זֶה הַטָּר דְּהִנֵּה כְּאֵילוּ מִבִּיא חֲתִיכוֹת עֲצִים אוֹ אָבֹן.

וּנ"ל לְתַרְיֵן דְּאֵיִתָּא ב"ב אֵינִי דוּמָה מְצַנּוּה וְעוֹשֶׂה לֵאֵינִי מְצַנּוּה וְעוֹשֶׂה דְּהֵאֵינִי מְצַנּוּה אֵינִי לוֹ שְׁכָר כְּמוֹ מְצַנּוּה וְעוֹשֶׂה, ע"ז מִקְשָׁה בְּשִׁלְמָא הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים יֵשׁ לָהֶם עוֹנָשִׁים אִם לֹא יָבִאוּ מִמִּילָא יֵשׁ שְׁכָר כְּשִׁיבָאוּ מִשָּׂא"כ בְּטַף אֶף שֶׁהִגִּיעוּ לַחֲזִינוּךְ מ"מ אֵינִי לָהֶם שְׁכָר כְּמִצְנּוּה וְעוֹשֶׂה וְאֵינִי שְׁכָר לְמִקְשִׁים מְצַנּוּה א"כ יֵשׁ עוֹנָשׁ אִם לֹא יִקְשִׁים.

וְתַרְיֵן, דְּקֵאֵי עַל הַמְּבִיאִים אוֹתָם דְּבְזָה יֵשׁ עוֹנָשׁ אִם לֹא יָבִיאוּם ע"כ ג"כ יֵשׁ שְׁכָר לְמִבְיֵאֵיהֶם וְזֶה נִרְאֶה נְכוּן ב"ס"ד, דְּמִצְנּוּה שֶׁל הַקְּהָל הַטָּר הוּא עַל הַמְּבִיאִים אוֹתָם הֵן עוֹנָשׁ הֵן שְׁכָר: (כט) אַחַר מוֹתֵי וְכו', מְכָאן שְׁתַּלְמִידוֹ שֶׁל אָדָם כו'.

א"ל דְּלִמָּא אַחֲרֵי שֶׁהוּא מְנַפְלָג הַרְבֵּה אַחַר מִיתַת מִשֶּׁה קְאָמַר י"ל דַּה"כ לְמָה תְּלָה הַדְּבָר בְּמִיתַת מִשֶּׁה אֲלֵא וְדֵאֵי שְׁתִּיכְךָ אַחַר מִיתַתוֹ קְאָמַר שְׁמִיתַת מִשֶּׁה יִגְרוּם זֶה וְזֶה אֵינִי שְׁהֵרִי בִּימוֹת יְהוֹשֻׁעַ לֹא הִשְׁחִיתוּ אֲלֵא שְׁכָל זְמַן שֶׁהִנֵּה חֵי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה כְּאֵילוּ מִשֶּׁה חֵי: פְּרִשְׁת הַאֲזִינוּ לֵב (א) הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם, שְׁאֲנִי מִתְרָה כו'.

הַקְּשָׁה לוֹ דְּהַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם מִנּוֹתֵר דְּוְדֵאֵי יֵאֲזִינוּ כִּינּוֹן שְׁכַפְּנֵיהֶם אוֹמֵר מַה שְׁאוּמֵר, ע"כ פִּירַשׁ שְׁאֲנִי מִתְרָה בְּהֶם בְּדַרְךָ הַתְּרָאָה לֹא בְּדַרְךָ סִיפּוֹר דְּבָרִים וְאִם"כ מְתַרְיֵן לְשׁוֹן וְאֲדַבְּרָה שֶׁהוּא מִנּוֹתֵר.

אֵלָא דְקָאֵי, עַל מַה שְׁיַחֲד אוֹתָם לַעֲדוֹת וְע"כ אָמַר וְאֲדַבְּרָה כְּלוֹמַר שְׁדַבְּרִיתִי כְּכָר דְּכָר זֶה שְׁאֲתָם תְּהִי עֲדִים ע"כ אַל יְהִי הַדְּבָר קִטּוֹן בְּעֵינֵיהֶם מֵאַחַר שְׁיַחֲדִיתִי עֲדִים ע"ז: וְלָמָּה הֵעִיד בְּהֶם שְׁמִים וְאַרְצֵן, בְּשִׁלְמָא בְּלֹאוֹ הָכִי הוּא דְבִלְא פְּוֹנָה לְקַח דְּוִקָא אוֹתָם אֵלָא כְּפִי אֲיַרְע מִיְלִתָּא שְׁהִי שְׁם מִשָּׂא"כ הַשְׁתָּא דְאַמְרַת שְׁהִזְמִין אוֹתָם וְהַגִּיד לְהֶם מִהִזְמִנָּה זֹו מ"ט דְּוִקָא לְהֶם.

שְׁהֶם קִיָּמִים לַעֲוֹלָם וְעוֹד כּו' כַּצ"ל וְלֹא כְּסִפְרִים שְׁפָתוֹב בְּהֶם לַעֲוֹלָם וְעַד שְׁאֵם כּו' וּלפ"ז הָיָה הַכֹּל טַעַם אֶחָד אֵלָא שְׁנֵי טַעַמִּים יֵשׁ פֶּאן וְכוּ הוּא בְּסִפְרֵי. וּמַה שְׁהִבִּיא רַש"י בְּפִרְשֵׁת נֶצְבִּים עַל פְּסוּק הַעֵידוֹתִי בְּכֶם הַיּוֹם טַעַם אַחַר עַל עֲדוֹת שְׁמִים וְאַרְצֵן י"ל דְּשֵׁם מְדַבֵּר הַפְּתוֹב עִם יִשְׂרָאֵל וּמוֹכִיחֶם ע"כ שְׁיִיךְ הַטַּעַם שְׁמָא שְׁיִנּוּ אֶת מִדְּתָם שְׁהוּא תּוֹכְחָה לְיִשְׂרָאֵל אֲבָל כְּפֶאן מְדַבֵּר עִם הָעֲדִים עֲצָמָם שְׁיִיךְ לֹוֹמַר מַה שְׁצָרִיךְ לַעֲדוֹת שְׁלֵהֶם בְּאִיזָה אֲנֹפֶן תְּהִיָּה הָעֲדוֹת: (ג) כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא כּו' כְּשִׁאֶקְרָא וְאֲזַפִּיר שֵׁם ה' פִּירוּשׁ בְּמָקוֹם שְׁיִהִיָּה רְשׁוֹת לְהַזְפִּיר שֵׁם ה' כְּכַתִּיבְתוּ דְהִיָּינוּ בְּמִקְדָּשׁ שְׁיֵשׁ רְשׁוֹת לַכ"ג לְהַזְפִּיר הַשֵּׁם ב"ה בְּיּוֹם הַכַּפּוּרִים שֵׁם אֲתָם חִיָּבִים כָּל הַשָּׁנָה כְּשִׁמְזַפְרִים שְׁמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה כְּמוֹ שְׁהוּא נִקְרָא חִיָּבִים אֲתָם לִיתֵן לוֹ גְּוֹדֵל טְפִי מִהַשָּׂאָר מְקוֹמוֹת שְׁעוֹנִים אֲמֵן אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ תְּתַנּוּ שְׁבַח יוֹתֵר גְּדוֹל וְתִאמְרוּ בְּשַׁכְמַל"ו, דַּא"ל דְּוִקָא בִּיּוֹה"כ שְׁשִׁמּוֹ נִקְרָא כְּכַתִּיבְתוּ תְּתַנּוּ גְּוֹדֵל לוֹ דַּא"כ קִשָּׁה לָמָּה אָמַר גְּוֹדֵל לַאֲלֵהִינוּ הָיָה לוֹ לֹוֹמַר הָבּוּ גְּוֹדֵל לוֹ אֵלָא דְאָמַר לַאֲלֵהִינוּ דְהִיָּינוּ שְׂאָר שְׁמוֹת לֹא עַל שֵׁם הַמִּיּוֹחֵד לְבַד רַק שְׁיִהִיָּה בְּמָקוֹם רְאוּי לְהַזְפִּיר שֵׁם הַמִּיּוֹחֵד בְּעַת שְׁלוֹ.

זֶה נִרְאֶה לְכַאוּרָה לְפִי הַדְּרָשׁ שְׁמַבִּיא רַש"י. וּבַגְּמָרָא דִּיּוֹמָא (דָּף ל"ה) אֵיתָא בְּמַשְׁנָה שְׁהַפְּהֵן אָמַר כִּי בְּיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר כּו' וְהֵם עוֹנִין אַחֲרֵיוּ בְּשַׁכְמַל"ו וּבַגְּמָרָא אַחַר זֶה אֵיתָא תַּנְיָא רַבִּי אֹמַר כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבּוּ גְּוֹדֵל לַאֲלֵהִינוּ אָמַר לְהֶם מִשָּׁה לְיִשְׂרָאֵל בְּשַׁעָה שְׁאֲנִי מְזַפִּיר שְׁמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה אֲתָם הָבּוּ גְּוֹדֵל חֲנֻנְיָא אֹמַר זָכַר צְדִיק לְבִרְכָה אָמַר נְבִיא בְּשַׁעָה שְׁאֲנִי מְזַפִּיר עוֹלָמִים אֲתָם תְּנּוּ בְּרַכָּה.

וּבַפְּרָק מִי שְׁמַתוֹ (דָּף כ"א) אֵיתָא מִנֵּין לְבִרְכַת הַתּוֹרָה מְלַפְנֵיהּ שְׁנַאֲמַר כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא כּו' וּפִירַש"י לְפַתּוּחַ בְּדַבְּרֵי שִׁירָה אָמַר אֲנִי מְבַרְךָ תַּחֲיִלָּה וְאֲתָם עָנּוּ אַחֲרַיִן אֲמֵן כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא בְּבִרְכָה אֲתָם הָבּוּ גְּוֹדֵל לַאֲלֵהִינוּ בְּאֲמֵן הָכִי מְפָרְשָׂא, לָהּ בְּיּוֹמָא עכ"ל.

הַרִי דְרַש"י סְמִיךְ עַל הַהִיא דִּיּוֹמָא שְׁזַכְרָנוּ וְשֵׁם נִזְכַּר בְּשַׁכְמַל"ו וְלֹא אֲמֵן. וְנִרְאֶה מְזָה דַּאֲף בְּמִקְדָּשׁ אָמַרו אֲמֵן עַל הַבְּרָכוֹת רַק בִּיּוֹה"כ כַּשֵּׁכ"ג מְזַפִּיר שֵׁם הַמִּיּוֹחֵד דְהִיָּינוּ שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ אֲזֵ הָיוּ עוֹנִים בְּשַׁכְמַל"ו עַל הַזְּכָרָת כ"ג וְאֵם הָיָה בְּכָל הַבְּרָכוֹת כְּפִי בְּמִקְדָּשׁ לָמָּה הוֹצֵרָךְ לְהַזְפִּיר בְּהַזְּכָרָת כ"ג הָא בְּכָל הַבְּרָכוֹת הָיוּ אוֹמְרִים כְּפִי אֵלָא ע"כ כְּמוֹ שְׁזַכְרִיתִי, וַיֵּשׁ לָזָה עוֹד הוֹכְחָה דְבִיּוֹמָא לֹא זָכַר רַק גְּוֹדֵל לֹא סִיָּים לַאֲלֵהִינוּ וּבַפְּרָק מִי שְׁמַתוֹ זָכַר תִּיבַת לַאֲלֵהִינוּ שְׁאָמַר גְּוֹדֵל לַאֲלֵהִינוּ אֵלָא דְבִיּוֹמָא קָאֵי עַל שֵׁם הַמִּיּוֹחֵד וּבְמִי שְׁמַתוֹ קָאֵי עַל שְׂאָר שְׁמוֹת וְזֶה דְקָדוּק נִכּוֹן וְגַם מְדַבְּרֵי חֲנֻנְיָא שְׁזַכְרִיתִי מְשַׁמַּע דַּאֲבַשְׁכְּמַל"ו קָאֲמַר מְדַסִּיָּים אֲתָם תְּנּוּ בְּרַכָּה הִיָּינוּ בְּשַׁכְמַל"ו דְאֵילוּ בְּאֲמֵן לֹא נִזְכַּר בְּרַכָּה בְּעוֹנִים וְהִיָּינוּ בִּיּוֹה"כ מְדַאֲמַר צְדִיק עוֹלָמִים לָמָּה אָמַר כְּנֻזִי זֶה אֵלָא דְמִיָּירִ בִּיּוֹה"כ שְׁהוּא שׁוֹפֵט צָדִיק לְכָל הָעוֹלָמִים נְמַצָּא דְפְסוּק כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא כּוֹלֵל שְׁנֵי דְבָרִים וּמַלְת גְּוֹדֵל שְׁיִיךְ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, וַיֵּשׁ לָזָה הוֹכְחָה דְהַתְּחִיל בְּשֵׁם ה' וְסִיָּים בְּשֵׁם אֲלֵהִינוּ אֵלָא דְמִיָּירִ בְּב' דְבָרִים

שִׁיתָנוּ גִּדְלָה דְהֵינּוּ בִּיּוֹה"כ ש"כ"ג מְזַכֵּיר שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ הַיּוֹי הַגּוֹדֵל בְּשִׁכְמֵל"ו וּבְשֵׁאֵר בְּרִכּוֹת הַיּוֹי הַגּוֹדֵל עֲנִיטָת אָמֵן וְזֶהוּ שֵׁם שֶׁל אֱלֹהֵינוּ.

כַּנ"ל נֶכּוֹן בַּס"ד: (כ) שֶׁחַת לוֹ וְגו' פְּתַרְגוּמוֹ חֲבִילוֹ לְהוֹן וְלֹא לִיָּה יֵשׁ לְדַקְדָּק לָמָּה לֹא אָמַר בְּקִיצוֹר פְּתַרְגוּמוֹ, וְתוֹ אִם בָּא לְהַעֲתִיק הַפְּתַרְגוּם לָמָּה הֶעֱתִיק אֵלָיו ד' תְּיִבּוֹת לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר וְנִרְאֶה דְבָא לְאַפּוּקֵי מְפִירוּשׁ אַחַר וְלוֹמַר דַּה"ק שֶׁחַת לוֹ דְהֵינּוּ לְהֵם שִׁינְיָהּ הַשְּׁחָתָה לֹא בְּנֵי פִירוּשׁ דְלָא נִקְרְאוּ אִזּוּ בְּנֵי, וְזֶהוּ מוּמָם מוּם שְׁלֵהֶם, וְגַם הַפְּתַרְגוּם נוֹכַל לְפָרֵשׁ פֶּן דְאָמַר לֹא לִיָּה בְּנֵיָא, דְמַלְתָּ לִיָּה דְבוּק לְבְנֵיָא, וּפִירוּשׁ זֶה אֵינוֹ דְאָמְרִינָן בְּגִמְרָא פ"ק דְקִידוּשִׁין (דף ל"ו) אֶפִּילוּ אִם אֵין עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם קְרוּיִים בְּנִים, אֲלֵא הַפִּירוּשׁ הוּא כֹּף שֶׁחַת לוֹ דְהַשְּׁחָתָה הִיא לְהֵם לֹא לְשׁוּם אַחַר דְהֵינּוּ הַקַּב"ה, בְּנֵי מוּמָם הוּא עֲנָנָן בַּפ"ע כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ"י אַח"כ וְהַפְּתַרְגוּם ג"כ מְפָרֵשׁ פֶּן לֹא לִיָּה הוּא דְבוּק לְהֶדְדִי וְאַח"כ מַתְחִיל עֲנָנָן אַחַר בְּנֵיָא דִּי פְּלַחוּ כו', וְע"כ אָמַר רַש"י פְּתַרְגוּמוֹ חֲבִילוֹ לְהוֹן לֹא לִיָּה דְזֶהוּ שִׁינְיָהּ לְהֶדְדִי.

וְהַרְא"ם פִּירֵשׁ לוֹ קָאֵי עַל הַש"י דְהֵינּוּ לוֹ הַקַּב"ה לֹא הַשְּׁחִיתוּ, וְהוּא נֶגֶד הַפְּתַרְגוּם דְמַתְרַגְּם בְּהֶדְיָא לְהוֹן: (כד) וְשֵׁן בְּהַמּוֹת, מְעַשֶּׂה הֵיָה וְהָיָה הֶרְחָלִים נוֹשְׁכִים וּמְמִיתִין אֵין הוֹכְחָה לְזֶה מְלִשׁוֹן בְּהַמּוֹת וְהָא סִיָּה בְּכָלֵל בְּהַמָּה וְתוֹ דְבְּהַמָּה טְמֵאָה וְדַאי ג"כ נוֹשֶׁף וּמְמִית לְפַעְמִים כְּגוֹן הַפֶּלֶב שֶׁהוּא בְּהַמָּה כְּדַאיִתָּא בְּמַסְכַּת פְּלֵאִים (ספ"ח) אֲלֵא נִרְאֶה דְזֶה נִלְמַד מְדָאֵר עִם חֶמֶת ** (ר"מ ס"ל הֵכִי וְלִית הֶלְכְתָּא פְּנוּתִיָּה) ** זוֹחֲלֵי עֶפְרַיִם מְשַׁמְעֵי דְבְּהַמּוֹת עֲצָמָם אֵין לְהֵם אָרְס רַק שֶׁהַקְלָלָה תִּגְרוּם שִׁיָּהֵיָה לְהֵם אָרְס כְּמוֹ זוֹחֲלֵי עֶפְרַיִם וְא"כ אָף מְבַהֵמָה טְהוּרָה יְדַבֵּר: (כה) וּמַחְדָּרִים אֵימָה כְּשִׁבּוּרָם וְנִמְלֵט מִן הַחֶרֶב חֲדָרֵי לְבוֹ נוֹקְפִים דַּא"ל כְּפִשׁוּטוֹ שִׁיָּהֵיָה פְּחַד לְיוֹשְׁבֵי חֲדָרִים מִן הַחֶרֶב דַּא"כ הֵיָה לְהַפָּךְ וְלוֹמַר מַחְדָּרִים אֵימָה וּמַחּוּץ תִּשְׁפַּל חֶרֶב כִּי הַפְּחַד הוּא תַחֲזִילָה וְאַח"כ בּוּרְתָּ, לְחוּץ אֲלֵא דְהַאֵימָה הוּא אַחַר הַבְּרִיָּחָה וְנִמְצָא חֲדָרֵי הַלֵּב נִקְפִים, כְּמוֹ שֶׁהֵיָה בְּעו"ה בְּמַלְכוּת פּוֹלִי"ן וְלִיט"א וּשְׁאֵר אֲרָצוֹת מְשַׁנָּת ת"ח וְאֵילָף שֶׁהֵיָה הַרְעָה שֶׁל הַרִיגָה כְּמַעַט לְרוּב יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ דוֹר וְאוֹתָן שֶׁנִּמְלְטוּ אַחֲרָיִי הִנְהָר וּוִיִּסִיל מֵתוֹ עִם רַב מְאוּד מִיִּשְׂרָאֵל מֵתוּף חוֹלֵי שְׁבָא מַחְדָּרֵי לְבָם הַרְבֵּה וְהַרְבֵּה בְּעו"ה כְּנִזְכָּר כָּאֵן וְכִפָּר אֲדַמְתוּ עִמּוֹ: (מח) וְיִדְבֵּר וְגו' בְּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה, בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר בְּעֲצָם הַיּוֹם.

רַבִּים מְקוֹשִׁים הָא יֵשׁ עוֹד חוּץ מֵאֵלּוֹ דְהֵינּוּ בְּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוּל אֲבָרְהָם וּפִירֵשׁ"י ג"כ שֶׁלֹּא הֵיָה מִתְיָרָא מִבְּנֵי דוֹרוֹ כו'. וַיֵּשׁ לְתַרְצֵן דְשָׁם יֵשׁ לְיִמּוּד עַל מַלְת הַיּוֹם דְהֵינּוּ בַּיּוֹם וְלֹא בְּלִילָה כְּפִירֵשׁ"י שֵׁם א"כ יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם מַלְת בְּעֲצָם בְּדָרָף זֶה דְהֵינּוּ שֶׁמְצִינּוּ שְׂבַעַת יָמִים תֵּאכַל מִצּוֹת וְהֵינּוּ אָף לֵילוֹת הו"א כָּאֵן מַה שֶׁנִּזְכָּר הַיּוֹם הֵינּוּ גַם בְּלִילָה וְכֹף נֶאֱמַר בְּעֲצָם הַיּוֹם לְאַפּוּקֵי לִילָה אֲבָל בַּג' מְקוֹמוֹת אֵלּוֹ הוּא מִיּוֹתֵר כֹּל הַפְּסוּק וְע"כ לוֹמַר שֶׁלֹּא נִתְיָרָא כו' וְא"כ גַּם אֲצֵל אֲבָרְהָם יֵשׁ לְפָרֵשׁ כֹּן: (נא) עַל אֲשֶׁר מְרִיתֶם אֶת פִּי, גְּרַמְתֶּם לְמַרוֹת פִּי.

כֹּן הַגִּירְסָא בְּסִפְרִים יְשָׁנִים וּבַרְא"ם וְתַמִּיהוֹת רַבּוֹת יֵשׁ כָּאֵן, חֲדָא דְזֶה עַל אֲשֶׁר מְרִיתֶם אֶת פִּי אֵינוֹ פְּסוּק כָּאֵן אֲלֵא בְּפִרְשַׁת חוֹקֵת וְלָמָּה הוּבָא כָּאֵן לְפָרְשׁוֹ וְלֹא בְּמִקּוּמוֹ, וְתוֹ לָמָּה לֹא פִירֵשׁ מַה שֶׁנִּזְכָּר כָּאֵן עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי גְרַמְתֶּם לְמַעַל, כו', וְתוֹ לָמָּה הוֹצֵרָף לְפָרֵשׁ מַה שֶׁאָמַר עַל אֲשֶׁר לֹא קִדְשְׁתֶּם גְּרַמְתֶּם לִי שֶׁלֹּא אֲתַקְדַּשׁ אַחַר שֶׁכָּבַר פִּירֵשׁ זֶה וּבְסִפְרִים

קדשים הגיהו פֶּאן וְלֹא גֵרְסִי עַל אֲשֶׁר מְרִיתֶם אֶת פִּי אֶלָּא עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי גֵרְמָתֶם שִׁימְעֵלוּ בִּי עַל אֲשֶׁר לֹא קִדְשַׁתֶּם גֵרְמָתֶם כּו', וְאֲנִי אֶגִּיד לְעוֹלָם שְׂמַחְסְרוֹן יַדִּיעָה לְפָרֵשׁ דְּבָרֵי רַש"י הַגִּיהוּ פֶּן דִּהְגִּירְסָא הִישָׁנָה אֲמַת, וְהַעֲנִין דִּישׁ פֶּאן ג' לְשׁוֹנוֹת, א' מְרִיתֶם אֶת פִּי, ב' אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי, ג' אֲשֶׁר לֹא קִדְשַׁתֶּם, וְהַחֲזִיק בִּינֵיהֶם דְּלִשׁוֹן מְעַלְתֶּם בִּי הוּא מְתוּקָן שְׁפִיר דְּלִשׁוֹן מְעִילָה בַּכ"מ הוּא חֲטָא בְּשׁוּגַג וְה"נ פֶּאן שְׂחֲטָאוּ בְּשׁוּגַג בְּהַפְּאֵת סְלַע וְלִשׁוֹן מְרִיתֶם אִינוּ מְתוּקָן פֶּלֶל דְּחִלְיָה לֹמַר שְׂמַשָּׁה וְאֶהֱרֹן יִמְרוּ פִּי ה' בְּמִזִּיד, וְע"כ צָרִיף תִּיקוֹן לְפָרֵשׁ גֵרְמָתֶם לְזֶה שִׁימְרוּ אֶת פִּי וְלִשׁוֹן הַשְּׁלִישִׁי דִּהוּא שְׁלֹא קִדְשַׁתֶּם אִינוּ מְפֹרֵשׁ כְּפִשׁוּטוֹ מְפִנִי כְּבוֹדִם וְאִינוּ כָּל כֹּף הַכְּרַח לְתִיקוֹן כִּי אֵין זֶה כ"כ הָעֵדָר כְּבוֹד אִם לֹא קִידְשׁוּ הַשֵּׁם בְּזֶה דְּלֹא חֲטָאוּ בְּכֹעֵל בְּמַעֲשֵׂה בְּזֶה לְפָחוֹת כְּבוֹד הַשֵּׁם ח"ו אֶלָּא שְׁלֹא הוֹסִיפוּ לוֹ כְּבוֹד, וְלָזֶה נִתְּכַוֵּן רַש"י פֶּאן וְלֹא פִירֵשׁ כְּלוּם עַל לֹא מְעַלְתֶּם כִּי אִינוּ צָרִיף תִּיקוֹן כְּמוֹ שְׂזַכְרָנוּ וְעַל לִשׁוֹן לֹא קִדְשַׁתֶּם שִׁישׁ סִפְק תִּיקוֹן כְּמוֹ שְׂזַכְרָתִי בֵּא רַש"י לְלַמְדָנוּ שְׁגַם זֶה צָרִיף תִּיקוֹן וְהִנֵּה הָעֵדָר כְּבוֹד לָהֶם וְע"כ הִבִּיא פֶּאן לִשׁוֹן מְרִיתֶם אֶת פִּי לְלַמְדָּ מַשֵּׁם כִּי הִיכִי דִּהְתֵּם פִּשׁוּט שְׂצָרִיף תִּיקוֹן ה"נ בְּלִשׁוֹן לֹא קִדְשַׁתֶּם דְּצָרִיף ג"כ תִּיקוֹן דִּהְיִינוּ אִתֶּם גֵרְמָתֶם כּו', וּבְזֶה נִיחָא הַפֶּל בַּס"ד.

אֶלָּא שְׂבִסְפֵרִי אִיתָא גַם בְּלִשׁוֹן מְעַלְתֶּם בִּי אִתֶּם גֵרְמָתֶם לְמַעוֹל בִּי, נִרְאָה דְּרַש"י ס"ל שְׂאִין בְּזֶה הַכְּרַח אֶלָּא אַגַּב דְּפִירֵשׁ לִשׁוֹן לֹא קִדְשַׁתֶּם בְּדָרָף זֶה מִכַּח מְרִיתֶם אֶת פִּי כְּתָבוּ הַסְּפָרִים גַם בְּלִשׁוֹן מְעַלְתֶּם בִּי וְאִינוּ מְוַכְרַח: פֶּרֶשׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה לִג (ב) מְסִינִי בֵּא יִצְא לְקִרְאָתֶם כְּשֶׁבָאוּ לְהַתִּיצַב בְּתַחֲתִית הַהָר.

קִשָּׁה דְּכָאן כְּתָב רַש"י לְמַדְנוּ שִׁיִּצְא כְּנִגְדָם וְלַעֲיִל בִּיתְרוֹ כְּתָב רַש"י עַל פְּסוּק לְקִרְאָת הָאֱלֹהִים מִגִּיד שֶׁהַשְּׂכִינָה יִצְאָה לְקִרְאָתֶם לְמָה לִי שְׁנֵי לְמוֹדִים ע"ז. וְנִרְאָה דְּאִי מְפָאן לְחוּד הו"א דִּישְׂרָאֵל הָיוּ כְּבָר עוֹמְדִים תַּחֲתִית הָהָר וְהַשְּׂכִינָה בֵּא אֲלֵיהֶם מִן הָהָר מְלַמְעֵלָה קַמ"ל וְיוֹצֵא אֶת הָעָם לְקִרְאָת הָאֱלֹהִים וְאִת"כ וְיִתְּצָבוּ תַּחַת הָהָר מִמִּילָא בְּשַׁעַת הַלִּיכָתָן בֵּא לְקִרְאָתֶם קַמ"ל פֶּאן ה' מְסִינִי בֵּא לְקִרְאָתֶם, וְאִי מַשֵּׁם הו"א אִיפְכָא שֶׁהַשְּׂכִינָה הִיטָה בְּהָהָר בְּדָרָף יִשִּׁיבָה וְיִשְׂרָאֵל הָיוּ הוֹלְכִים לְקִרְאָתָה קַמ"ל פֶּאן ה' מְסִינִי בֵּא א"כ שְׁנֵיהֶם הָיוּ בְּהַלִּיכָה הַקַּב"ה מִהָהָר וְיִשְׂרָאֵל לְהָהָר לִישֵׁב בְּתַחֲתִיתוֹ וְהָיוּ שְׁפִיר כְּתוּן לְקִרְאָת פְּלָה דִּהְיִינוּ שְׁנֵיהֶם בִּיצִיאָה: (ז) וְזֹאת לִיהוּדָה כּו' מְפִנִי הַנִּזְדוּי שְׂקַבֵּל עָלָיו בַּפ"ב דְּמַכּוֹת (י"א) א"ר יְהוּדָה אָמַר רַב נְדוּי עַל תְּנַאי צָרִיף הַפְּרָה מְנַלֵּן מִיְהוּדָה דְּכְתִיב אִם לֹא הִבִּיאוּתִיו אֲלֵיךָ וְחֲטָאתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים לִשׁוֹן נְדוּי הוּא וְקִשָּׁה לְמָה לֹא הִתִּירוּ לִיהוּדָה וְלֹא יְהוּ עֲצָמוֹתָיו מְגוֹלְגָלִים.

וְנִרְאָה דִּהְיָה שֵׁם טְעוֹת בְּעִנְיָן זֶה דְּכְתָבוּ הַתּוֹס' שֵׁם יֵשׁ מְדַקְדְּקִין מְפָאן דְּנְדוּיִים שְׁלָנוּ אִפִּי שִׁישׁ לָהֶם זְמַן אֵין לְנִדוּת מְסַפֵּק שְׁהָרִי הָכִי הַתְּנָה בְּדָבָר שְׁלֹא הָיָה בְּיָדוֹ לְקַיֵּם דְּשָׂמָא הָיָה מְעַכְבוּ יוֹסֵף אוֹ יְקִרְאָנוּ אֶסוֹן בְּדָרָף וְלִכְף חָל מְעַיְקָרָא גַם הַנְּדוּי עַל הַתְּנַאי אֲבָל שְׂאָר הַתְּנַאִים דְּבִידוֹ לְקַיֵּם כְּגוֹן שְׂמַנְדִּין הָאֲדָם שְׁלֹא יַעֲשֶׂה הַדְּבָר וְדָאִי לֹא חָל הַנִּזְדוּי כִּיּוֹן דְּבִידוֹ לְקַיֵּם כְּגוֹן שְׂמַשְׁעַת הַנְּדוּי אָנוּ יוֹדְעִים כְּוַדָּאִי שְׂבִדְעָתוֹ לְקַיֵּם הַדְּבָר וְדָאִי לֹא חָל הַנְּדוּי פֶּלֶל מְעַיְקָרָא עַכ"ל.

וְעַפ"ז י"ל פֶּאן דִּיהוּדָה חָשַׁב בְּתַחֲלָה, דְּלֹאֶסוֹן לֹא חֲזִיב פֶּלֶל דְּאִנְסָם מִן הַשְּׂמִים הוּא וְאִין שְׁיָיָה לְהִיּוֹת עָרַב בְּזֶה רַק עַל שְׂמָא יַעֲכָבוּ יוֹסֵף הָיוּ סְבוּר שְׂבִידוֹ לְהַנְצִיל מִזֶּה לְהַחֲזִירוֹ

לְאָבִיו כִּי הוּא יֹשֵׁב תַּחְתּוֹ פְּדֻתָיִם יֹשֵׁב עַבְדְּךָ תַּחַת הַנֶּעֱר כו', מִמִּילָא לָא חָל הַנְּדוּי מְעִיקְרָא, כִּי הֵיךְ יְהוּדָה חוֹשֵׁב אֲבָל בְּאַמַּת קְרוּי זֶה אֵין בְּיָדוֹ כְּמוֹ שְׁהֵיבָה בְּאַמַּת שְׁלֵא רָצָה יוֹסֵף, לְקַח יְהוּדָה תַּחַת בְּנִימִין מִחַמַּת סִיבַת עֲלִילַת עֲנָן הַגְּנִיבָה וְע"כ חָל הַנְּדוּי מְעִיקְרָא אֲלֵא שְׁלֵפִי דַעַת יְהוּדָה לֹא עֲלֵתָה דַעַתוֹ ע"ז: וְעֶזְר מְצַרְיו תְּהֵיבָה כו' כָּאן רָמַז לְשִׁמְעוֹן.

וּמָה שְׁלֵא כְּתוּבוֹ בְּפִירוּשׁ לְפִי שְׁיַעֲקֹב לֹא רָצָה לְבָרֵךְ שְׁמַעוֹן וְלוֹי עַל דְּבַר שְׁכָם וְיוֹסֵף וְחִזַּר לוֹי וְנָזְחָה לְבָרְכָהּ בְּמַעֲשֵׂה עֲגָל פְּדֻתָיִם וְלִתַּת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה פְּלוֹמֵר הַיּוֹם תִּזְכּוּ לְבָרְכָה בּוֹזָאֵת הַבְּרָכָה אֲבָל שְׁמַעוֹן לֹא זָו שְׁלֵא חִזַּר בּוֹ אֲלֵא שְׁחָטָא עוֹד בְּמַעֲשֵׂה זְמָרִי, הַכִּי אֵיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה: (יב) כָּל הַיּוֹם, לְעוֹלָם מְשַׁנְבְּחָרָה יְרוּשָׁלַיִם.

דְּקָשָׁה וְכִי לְעוֹלָם שְׁרַתָּה שְׁכִינָה וְחוֹפֵף וּמִגִּין וְהֵלֵא נִחְרַב הַמְּקַדָּשׁ בַּעוֹה"ר, וְהֵלְכָה הַשְׁכִּינָה לְמַעְלָה עֲשֶׂר מִסְעוֹת, לָזָה אָמַר הֵךְ לְעוֹלָם אֵין פִּירוּשׁוֹ שְׁלֵעוֹלָם לֹא זָוָה מִשָּׁם אֲלֵא ה"ק דְּמַשְׁעָה שְׁנַבְּחָרָה יְרוּשָׁלַיִם לֹא הֵיטָה הַשְׁכִּינָה בְּמִקּוֹם אַחַר לְאַפּוֹקִי מִשְׁכַּן שִׁילָה, וְזָהוּ פִירוּשׁ וּבִין כְּתוּבֵי שְׁכָן פְּלוֹמֵר שְׁלֵא שְׁכָן בְּמִקּוֹם אַחַר אֲלֵא בִין כְּתוּבֵי דְהֵינּוּ בֵית הַמְּקַדָּשׁ: (יד) דְּבַר אַחַר וּמִמְגֵד.

הֵךְ דְּבַר אַחַר הוּא ט"ס וּמִקּוֹמוֹ הוּא אַחַר. תִּיבַת וּדְלוּעִין וְצ"ל דְּבַר אַחַר גְּרֵשׁ יְרַחִים כְּנ"ל אַע"פ שְׁהַרְמַב"ן הַעֲתִיק לְשׁוֹן רַש"י וְלֹא נִזְכַּר אֲלֵא גְרֵשׁ יְרַחִים בְּלֹא דְבַר אַחַר מ"מ יֵשׁ הַרְבֵּה סְפָרִים שְׁנַזְכַּר בְּהֵם ד"א וְהוּא עֵיקָר: (טז) וְרַצוֹן שׁוֹכְנֵי סְנָה כו', הַנְּגִלָה אֵלֵי בְּסָנָה.

צָרִיף טַעַם לְמָה זָכַר דְּוָקָא כִּינּוּי זֶה כָּאן, וְתוֹ לְמָה אָמַר שׁוֹכְנֵי דְהֵינּוּ שׁוֹכְנֵי שְׁלֵי וְלֹא אָמַר שׁוֹכְנֵי סְנָה. וְנִרְאָה מִשׁוּם דְּנִתְפַּנּוּן לְמ"ש אַח"כ שְׁתַּבּוּא בְּרָכָה זֶה לְרֵאשׁ יוֹסֵף וְהֵינּוּ מִשׁוּם דְּשִׁיבָא לֹו גַבִּי מִשָּׁה כְּשִׁשְׁרַתָּה עֲלִיו הַנְּבּוּאָה כְּתִיב וַיִּסְתַּר פָּנָיו וְאַמְרִינוּ בְּבִרְכוֹת (ז) בְּזִכּוֹת וַיִּסְתַּר זָכָה מִשָּׁה כו' וּגַבִּי יוֹסֵף הֵיךְ נָמִי כֵן זָכּוֹת ע"י מְנִיעַת רֵאשִׁיב דְּלֹא רָצָה לְרֵאשׁוֹת עַל אֲשֶׁת פּוֹטִיפַר וְנָזְחָה ע"י כִּי לְבָרַכְתָּ עָלֵי עֵין, וְזֶה נִכּוֹן: (כ) בְּרוּף מְרַחֵב גֵּד כו' מְרַחֵב וְהוּלָף כְּלַפִּימְזַרְחָה.

דְּלִגְבֵי מְעַרְב א"א לְהַרְחִיב גְּבוּלוֹ שְׁשֵׁם הַיַּרְדֵּן: (כא) כִּי שָׁם חֲלַקְתָּ מְחוֹקֵק, כִּי יָדַע אֲשֶׁר שָׁם בְּנַחֲלָתוֹ תִּירָץ בְּזָה הָא נְטִילַת חֲלָקוֹ בְּאַרְץ סִיחּוֹן וְעוֹג הֵיךְ קוֹנֵדִים מִיַּתַּת מִשָּׁה, ע"כ אָמַר כִּי יָדַע דְּהֵינּוּ בְּרוּחַ הַקּוֹנֵדִשׁ מָה שְׁיֵהֵיב אַח"כ.

וַיֵּשׁ מִקְשִׁין הָא קְבוּרַת מִשָּׁה בְּהַר גְּבוּ וּנְבוּ הוּא בְּחֻלְק רֵאוּבֵן שְׁנַאֲמַר וּבְנֵי רֵאוּבֵן בְּנוֹ אֵת וְגו' וְאֵת גְּבוּ, וְלִק"מ דְּכָאן לֹא קָאֵי עַל מְקוֹם הַקְּבוּרָה שְׁל מִשָּׁה אֲלֵא קָאֵי עַל שְׁזָכַר לְפָנֵי זֶה אַרְץ סִיחּוֹן וְעוֹג וּכְדֵי שֵׁל"ת לְמָה בְּחַר לֹו שָׁם וְלֹא בֵּא"י לָזָה אָמַר כִּי קְבוּרַת מִשָּׁה הֵיךְ שָׁם לֹא אֵיכְפַת לִיהָ בֵּא"י: (כו) אֵין כְּאֵל יִשְׂרָאֵל, דַּע לָהּ יִשְׂרָאֵל שְׁאֵין כְּאֵל.

דְּל"ת דְּכָאֵל יִשְׂרָאֵל שְׁיֵיף לְהַדְדֵי דְהֵינּוּ שְׁאֵין כְּאֵל יִשְׂרָאֵל וְאֵין דּוּמִין זֶה לָזָה, דַּע"ז קָשָׁה מִהִיכָא תִיַתִּי לְדַמּוֹת יִשְׂרָאֵל לֹאֵל, אֲלֵא דְאֵלוֹ תִיבּוֹת מְסוֹרְסוֹת הֵם כְּאֵילוֹ כְּתִיב יִשְׂרָאֵל אֵין כְּאֵל דְּהֵינּוּ אֵתָהּ יִשְׂרָאֵל אֲנִי מוֹדִיעֶךָ שְׁאֵין כְּאֵל בְּכָל אֱלֹהֵי הָעַמִּים.

וְהוֹסִיף רַש"י לֹמַר וְלֹא כְּצוֹנְרָף צוּרֵם דֵּאֵין לָזָה רָמַז בְּפִסּוּק אֲלֵא דְמִתְרַץ שְׁלֵא תִקְשָׁה, מָה שְׁפִירְשִׁתִּי אֵין כְּאֵל בְּכָל אֱלֹהֵי הָעַמִּים הָא גַם זֶה הוּא פְּשׁוּט לָזָה מִבֵּיא רֵאשִׁיב מְפִסּוּק דְלַעֲלֵל גַּבִּי שִׁירָה כִּי לֹא כְּצוּרָנוֹ אֲלֵמָא שְׁהַפְּסוּק מְשַׁמֵּיעֵנוּ דְבַר זֶה ה"נ נְפָרֵשׁ כֵּן אֵין כְּאֵל

ואין להקשות באמת על זה ל"ל להשמיענו זאת בשלמא לעיל צריף לזה שאומר דרף תוכחה על האויבים שהיה להם לחשוב דבר זה כפירש"י שם אבל פאן שמודיע לישראל דבר זה מה חידוש מודיע להם.

יש לתרץ דקמ"ל מענין מדותיו של הקב"ה דאל הוא רחמים גמורים ואמר דע לה שאין ראויין לשום מנהיג במדות רחמנות פרחמנותו של הקב"ה שהוא אל הקסד. ואח"כ מפרש מהו גנדל המעלה ברחמנות אמר ע"ז דהוא בדרף שפתב רש"י בפסוק ימינה ה' נאדרי בכת ימינה ה' תרעץ אויב דבשר נדם א"א לעשות שתי מלאכות בידו אחת פירוש רחמים ודין אבל הקב"ה ימין שלו נאדר בכת, דהיינו רחמנות להציל לישראל ובאותה ימין עצמה תרעץ אויב, ה"נ אמר פאן רוכב שמים בעזרה והוא עצמו רוכב בגאנתו שחקים להראות גאנתו ומפרש דבר זה מהו גאנתו שמראה בשחקים, על זה אמר מעונה אלהי קדם כדמפרש רש"י שהשחקים הם לו לדירה ומתחת השחקים הם זרועות עולם הם הגבורים הרשעים ויגרש מפניה אויב ניאמר השמד זו היא הגבורה של גאנתו והוא עצמו בשעה ההיא רוכב שמים בעזרה, וזהו שסיים רש"י הוא שהפח והגבורה שלו בעזרה.

הרי רש"י מראה באצבע שזהו פנונתו כמו שפירשתי (והוא נכון מאוד בס"ד): (כז) מעונה אלהי קדם, למעונה הם השחקים כו' לא נקט השמים שנוזכר בפסוק תחילה אלא השחקים, הוא הדבר אשר דברתי שפסוק זה הוא פירוש על מה שאמר ובגאנתו שחקים לפרש ומה היא הגאנה כמו שזכרתי, ואמר פאן למעונה הם השחקים דל"ת דבר שזכרנו שבידו הרחמנות והדין בפעם אחת לא היה רק פעם אחת במצרים כמו שזכרנו אבל לא הנהגה לדורות ע"כ אמר למעונה דהיינו דירת קבע היא זו שאמרתי שהוא רוכב שחקים בגאנתו ומקדם בירר לו הש"י דירה זו בשחקים: